COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM

LVI.

PATRES QUARTI ECCLESIÆ SÆCULI.

S. AMBROSIUS.

III.

PROSTAT INSUPER VENALE

MONTIS PESSULANI.

APUD **VIRENQUE**, BIBLIOPOLAM,

PARISIIS,

APUD **BIBLIOPOLAM**, CUI NOMEN GALLICE;

SOCIÉTÉ POUR LA PUBLICATION DES BONS LIVRES,

Rue des Saints-Pères, 16.

PARISIIS. — E TYPOGRAPHEO BOURGOGNE ET MARTINET

VIA VULGO DICTA DU COLOMBIER, N° 30.

COLLECTIO

SELECTA

SS. ECCLESIÆ PATRUM,

COMPLECTENS

EXQUISITISSIMA OPERA

TUM DOGMATICA ET MORALIA, TUM APOLOGETICA ET ORATORIA;

ACCURANTIBUS

D. A. B. CAILLAU,

CANONICO HONORARIO CENOMANENSI ET CADURCENSI,

NONNULLISQUE CLERI GALLICANI PRESBYTERIS,

UNA CUM

D. M. N. S. GUILLON,

EPISCOPO MAROCHIENSI, IN FACULTATE THEOLOGIÆ PARISIENSI ELOQUENTIÆ SACRÆ PROFESSORE, AUCTORE LIBRI CUI TITULUS GALLICE:

BIBLIOTHÈQUE CHOISIE DES PÈRES GRECS ET LATINS

OPUS REGI DICATUM.

TOMUS QUINQUAGESIMUS SEXTUS.

PARISIIS,

APUD PARENT-DESBARRES, EDITOREM,

VIA VULGO DICTA DE SEINE, 48.

M. DCCC. XXXVI.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

OPERUM

PARS I.

TRACTATUS DE SCRIPTURA.

APOLOGIÆ DAVID II.

ENARRATIONES IN XII PSALMOS DAVIDICOS.

S. AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

APOLOGIÆ II PROPHETÆ DAVID.

APOLOGIA I[1].

AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

CAPUT I.

Quare apologiam David scribere aggrediatur Ambrosius. Historia facti præmittitur. Deinde judicandus non esse ostenditur, quem Deus justificaverit: contra vero etiam laudandus, quod in tanta potestate non plura peccaverit.

I. Apologiam prophetæ David præsenti arripuimus stylo scribere[2], non quod ille indigeat hoc munere, qui tantis meritis enituit, virtutibusque effloruit; sed quia plerique gestorum ejus lecta serie, non introspicientes vim Scripturarum, vel occulta mysteriorum, mirantur quomodo tantus Propheta adulterii primo, deinde homicidii contagia non declinaverit.

II. Ideo nobis studio fuit ipsam recensere historiam, quæ patuisse peccato videtur. Namque in secundo Regnorum legimus libro, quoniam deambulans David in domo sua regia, prospexerit lavantem se mulierem (nomenque illi Bethsabee) formæ egregiæ et gratia et vultu decora, præstantique admodum facie, quibus illecebris delinitum

[1] Scripta forte circa an. 384. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 110-116.

potiendi ejus sumpsisse affectum[1]. Erat autem mulier viro nupta, Uriæ nomen marito, cui mandatis regiis composita est scena necis. Nam etsi nihil ad impedimentum cupiditatis, plurimum tamen ad verecundiam adulterii obstare vita ejus æstimabatur.

III. Itaque ut a planioribus exordiamur, quem Deus justificavit, ne tu dijudices. « Pro minimo mihi est, inquit » Paulus, ut a vobis dijudicer, aut ab humano die : sed ne» que me ipsum dijudico[2]. » Et adhuc erat in corpore situs, adhuc tentationi obnoxius : sed ideo se non dijudicabat, quia spiritalis a nemine dijudicatur, nisi a solo Deo. Denique subdidit : « Qui dijudicat me Dominus est. Itaque » nolite ante tempus quid judicare[3]. » Sed David jam tempus implevit, et gratiam meruit, et justificatus a Christo est ; quandoquidem David se dici filium ipse Dominus gratulabatur, et qui eum ita confitebantur, illuminabantur. Cur hominem Dei a præmio in judicium vocas ? Judicavit jam de eo Dominus, de quo dixit ad Salomonem : « Si am» bulaveris in conspectu meo, sicut ambulavit David pater » tuus in sanctitate cordis et justitia, ad hoc ut faceret se» cundum omnia quæ mandavi ei[4]. » Hic ergo judicio dignus an præmio est, qui fecit secundum omnia mandata cœlestia, ambulans in sanctitate et justitia cordis ? Ubi aliorum vitia et peccata delitescunt, ibi David virtutis et gloriæ suæ divinum accepit testimonium. Et de ejus peccato disputamus otiosi, pro cujus merito et gratia aliorum peccata revelata sunt. Nam cum offendisset Salomon, quod non custodisset mandata Domini, et regnum ejus disposuisset Deus scindere in plurimas partes, ait ad eum : « Ve» rumtamen in diebus tuis non faciam hoc propter David » patrem tuum. De manu filii tui accipiam illud. Verum-

[1] 2 Reg. XI, 2, et seqq. — [2] 1 Cor. IV, 3. — [3] Ibid. 4, 5. — [4] 3 Reg. IX, 4.

» tamen non totum regnum accipiam, sceptrum unum dabo » ei propter David servum meum[1]. » Justificante igitur Domino, quis est qui tantum dijudicet virum? « Quod Deus, » inquit, mundavit, tu commune ne dixeris[2]. »

IV Salvo tamen judicio cœlesti, quo etiam ipse tantum honorifices Prophetam, in ejus actus moresque ingredere. Non miraris hominem, et Angelis adæquandum judicas, plurimum vitæ suæ, imo a pueritia in divitiis, honoribus, imperiis demorantem, in multis tentationibus positum, semel tantum locum errori dedisse, et ei errori quo etiam Angeli cœlorum, ut Scriptura commemorat, de sua virtute et gratia dejecti sunt[3]. Sane et alter legitur error ipsius, quod numerari fecerit populum.

CAPUT II.

Laudatur David ab humilitate confessionis; ac tres causæ, cur sanctis peccatum obrepere utile sit, idque Deus permittat, afferuntur.

V. Unusquisque nostrum per singulas horas quam multa delinquit, et tamen unusquisque de plebe peccatum suum confitendum non putat. Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam: sed præmatura confessione atque immenso dolore, reddidit peccatum suum Domino. Quem mihi nunc facile reperias honoratum ac divitem, qui si arguatur alicujus culpæ reus, non moleste ferat? At ille regio clarus imperio, tot divinis probatus oraculis, cum a privato homine corriperetur, quod graviter deliquisset, non indigna-

[1] 3 Reg. xi, 12. — [2] Act. x, 15. — [3] Gen. vi, 2.

tus infremuit, sed confessus ingemuit culpæ dolore. Denique Dominum dolor intimi movit affectus, ut Nathan diceret : « Quoniam pœnituit te, et Dominus transtulit » peccatum tuum [1]. » Maturitas itaque veniæ, profundam regis fuisse pœnitentiam declaravit, quæ tanti erroris offensam traduxerit.

VI. Alii homines cum a sacerdotibus corripiuntur, peccatum suum ingravant, dum negare cupiunt aut defendere; ibique eorum lapsus est major, ubi speratur correctio. Sancti autem Domini qui consummare pium certamen gestiunt, et currere cursum salutis, sicubi forte ut homines corruerint naturæ magis fragilitate quam peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina ; ut non solum nullum attulisse lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. Ergo si currentium non solvitur cursus, cum forte aliqui ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina ; quinetiam plerique post unum aut alterum lapsum, gratia majore vicerunt : quanto magis agonem pietatis ingressi non debent unius prolapsionis offensione censeri, cum beatus sit qui se potuerit reparare post lapsum ; quoniam post mortem quoque resurgere munus beatorum est.

VII. Alias quoque prodesse peccatum possumus comprehendere, et providentia Domini sanctis obrepsisse delicta. Propositi enim ad imitandum nobis sunt ; et ideo curatum est ut et ipsi aliquando laberentur. Nam si inoffensum a vitiis inter tot lubrica hujus sæculi curriculum peregissent, dedissent nobis occasionem infirmioribus æstimandi cujusdam superioris eos naturæ ac divinæ fuisse ; ut delictum recipere, et culpæ consortium habere non possent. Quæ opinio utique, ut exortes nos illius substantiæ,

[1] 2 Reg. XII, 13.

ab impossibili imitatione revocaret. Præterit igitur paulisper illos Dei gratia; ut nobis ad imitationem vita eorum fieret disciplina; et sicut innocentiæ, ita et pœnitentiæ magisterium de eorum actibus sumeremus. Ergo dum lapsus eorum lego, consortes etiam illos infirmitatis agnosco: dum credo consortes, imitandos esse præsumo.

VIII. Admonet etiam apostolus Paulus prospexisse Dominum Deum nostrum, ne vel revelationum sublimitate, vel secundo operum continuante processu, humanus etiam in sanctis extolleretur affectus [1], nec sibi deputarent, virtutique attribuerent suæ, quod divina sibi operatione foret collatum. Ergo ne in tantum præjudicium ruerent, atque in perfidiæ foveam deciderent, passus est Dominus illis subintrare culpam; ut et ipsi adverterent divinis se auxiliis indigere, ducemque salutis suæ quærendum esse cognoscerent. Denique Paulus infirmitatem sibi profuisse testatur dicente Domino roganti sibi, ut a se stimulus carnis suæ discederet: « Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in » infirmitate consummatur [2]. » Meritoque gloriatur in infirmitatibus; sciebat enim virtutis abundantia plurimos etiam sanctos sine remedio corruisse. Quanto igitur commodius uni aut duabus reprehensionibus locum dedisse, quam traxisse in perpetuum Divinitatis offensam?

[1] 2 Cor. XII, 7. — [2] Ibid. 9.

CAPUT III.

Davidem eo tentationi expositum fuisse, quod athletas suos variis certaminibus exerceri, et nobis exemplo esse Deus velit: præterea ejusdem adulterium in figuram factum, adductis variis allegoriis, declaratur.

IX. Quid etiam illa adjiciam quæ ex ipso usu mundi conjicere possumus, quia plerosque cum probaverimus in aliquo officio, eosdem quasi industrios atque impigros in alio munere volumus experiri? Quam multi athletæ cum isto certandi genere prævaluerint, ad aliud genus vocantur certaminis? Quid si et te Dominus Deus tuus cum aliquod specimen virtutis dederis tuæ, in alio virtutum genere vult probare? Job sanctum currentem inoffense, tentari tamen filiorum interitu, et corporis totius ulceribus passus est; ut in hoc quoque ejus virtutem probaret, si nec injuriis, nec acerbitatibus coactus devotionem sui minueret affectus. Num liquet quod etiam sanctum David fide nobilem, præstantissimum mansuetudine, manu fortem probare voluerit, quemadmodum vitium tegeret, lapsum emendaret; ut nos doceret quemadmodum amissum possimus operire peccatum?

X. Nisi forte vilis causa alicui videtur, ut propter nostram correctionem tantus erraret Propheta, cum propter omnium redemptionem infirmitates nostras Christus susceperit, qui peccatum pro nobis factus est, cum peccatum non cognoverit. Et indignum æstimatur, nec verisimile creditur, quod David propter posteritatis profectum in unius lapsus opprobrium inciderit; cum ipse Dominus sit

pro nobis factus opprobrium, sicut ipse ait: « Ego autem » sum vermis, et non homo, opprobrium hominum et ab» jectio plebis[1]. » Et alibi: « Et opprobria exprobrantium » tibi ceciderunt super me[2]. » Ergo futuræ dispensationis mysterium in suis ante præmisit. Et servuli quidem conditionis suæ peccata portarunt, ideo non potuerunt etiam et ipsi exortes esse peccati: Dominus autem onus suscepit alienum, ideo solus fuit sine consortio delictorum.

XI. Ad summam, Apostolo quoque docente, cognovimus in figura gesta esse complura, quæ temporibus gesta superioribus sunt. Nam cum dixisset in deserto patres a serpentibus vulneratos non aliter potuisse sanari, nisi Moyses serpentem suspendisset æreum, quo viso, letales illi morsus infusionesque veneni noxiæ curabantur, subjecit: « Hæc autem in figura facta sunt illis[3] » ad nostram correctionem. In figura æreus serpens tanquam confixus cruci; quia verus crucifigendus generi annuntiabatur humano, qui serpentis diaboli venena vacuaret, in figura maledictus, in veritate autem qui totius mundi maledicta deleret. Alibi quoque, id est, ad Galatas ait: « Quia duos » filios habuit Abraham, unum de ancilla, et unum de li» bera. » Et subdidit: « Sed is quidem qui de ancilla, secun» dum carnem natus est: qui autem de libera, per repromis» sionem; quæ sunt per allegoriam dicta[4]. » Quid sit per allegoriam, in sequentibus exposuit evidenter, dicens duas illas generationes, unam de ancilla, alteram de libera, duo esse Testamenta: unum quidem a monte Sina in servitutem generans, in quo monte Legem Moyses accepit a Domino: alterum autem ab Hierusalem, quæ est libera, quæ in Isaac filios, hoc est, in libertate gratiæ, non litteræ servitute generavit. Servis enim pœna decernitur, liberis

[1] Psal. XXI, 7. — [2] Id. LXVIII, 10. — [3] 1 Cor. X, 6. — [4] Galat. IV. 22, 23.

confertur gratia. Nonne in typo geminæ plebis Jacob duas accepit uxores, ex quibus diversam sobolem procreavit? Cur patriarcha Judas propriæ nurus post filii sui mortem legitur expetisse concubitum, quo geminorum partus est editus [1]; nisi ut figura utroque Jesu Domini præcederet Testamento: quorum alterum in typo futuræ mortis ejus est conditum, alterum in Evangelii veritate, duos populos esse generandos; quorum posterior in crucis signo sepem omnem ac munitionem populi superioris incideret? Hic est populus manu prior, ortu posterior. Vel quia ipse Dominus Jesus natus ex tribu Juda opera sua ante præmisit, quam nobis ex Virgine nasceretur.

XII. Quid de Joseph loquar, qui a fratribus appetitus, exutus patrio vestimento, in lacum missus, in servitutem venditus evidens dominicæ incarnationis expressit indicium; eo quod ille dilectus Patri cum esset in Dei forma, non rapinam arbitraretur esse æqualem Deo, sed ipse se exinaniret, ut formam servi accipiens veniret, et se usque ad mortem crucis humiliaret: cujus pretio et emptus et venditus a suis fratribus genus redemit humanum. In cujus typo David minor electus ex fratribus, unctus in regnum, solus belli gravis periculo, singulari certamine universum populum liberavit, triumphavit in decem millibus; ita ut puellæ cum tympanis psallerent: « Saül triumphavit in » millibus, David in decem millibus [2]. » Quæ figura in illis juvenculis, nisi animarum quæ triumphalem Psalmum concinunt Christo? Genuit ex se filios, unum incestum, alium parricidam; eo quod incestus et parricidalis populus affixam patibulo crucis carnem proprii violaturus esset auctoris. Denique in tertio Psalmo Abessalon titulus præmittitur, et passio Domini prophetatur.

XIII. Quid de Salomone sancto loquar, cujus poste-

[1] Gen. XXXVIII, 16. — [2] I Reg. XVIII, 7.

riora cum gravi errore non careant, vulgus tamen judaïcum ipsum existimat venisse pro Christo? Et quam multos gravis erroris offensa revocavit? Major itaque culpa plus profuit, ne supra hominem crederetur, qui vitio non caruisset humano. Fuit igitur in eo invidiosa sapientia, et culpa suasoria, quæ hominem comprobaret.

XIV. Quid igitur obstat quominus etiam Bethsabee sancto David in figura sociata fuisse credatur, ut significaretur congregatio nationum, quæ non erat Christo legitimo quodam fidei copulata connubio, quod transversariis quibusdam foret vestibulis in ejus gratiam præter Legis ingressura præscriptum, in qua nuda mentis sinceritas, et aperta simplicitas lavacri justificante mysterio, veri David et regis æterni mentem traduceret, lacesseret charitatem? Merito venit occultus, et qui falleret principem mundi; tanquam Uriam illum, qui interpretatione dicitur Lumen meum, transfigurantem se in Angelum lucis. Venit, inquam, in hunc mundum, et venit occultus, tanquam adulter intravit, ut jus legitimum vindicaret.

CAPUT IV.

Davidis pœnitentia paulo fusius commendata, neminem a lapsu immunem inveniri sanctissimorum virorum inductione palam facit.

XV. Distinximus allegationes validas, ut arbitramur, et in figura fuisse textum hujus historiæ comprobavimus; nunc superiora repetamus, et tanquam exutum spiritalibus indumentis introspiciamus errorem. Peccavit David, quod solent reges: sed pœnitentiam gessit, flevit, ingemuit,

quod non solent reges. Confessus est culpam, obsecravit indulgentiam, humi stratus deploravit ærumnam, jejunavit, oravit, confessionis suæ testimonium in perpetua sæcula vulgato dolore transmisit. Quod erubescunt facere privati, rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quod peccavit, conditionis est : quod supplicavit, correctionis. Lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse, naturæ est : diluisse, virtutis. « Quis gloriatur, inquit, castum se habere cor[1] ? » Nec unius diei infans mundus esse Scripturæ testimonio declaratur[2].

XVI. Da mihi aliquem sine prolapsione delicti. Validissimus omnium Samson legitur, qui leonem etiam suis manibus strangulavit : sed utinam amorem suum suffocare potuisset. Messes incendit Allophylorum, et ipse mulieris unius arsit igniculo[3]. Jephte victor ab hoste remeavit : sed vexilla referens triumphalia, suo victus est sacramento, ut pietatem occurrentis filiæ parricidio remunerandam putaret. Primum omnium quid opus fuit tam facile jurare, et incerta vovere pro certis, quorum nesciret eventum? Deinde ad quid sacramenta tristia Domino Deo reddit, ut cruentis solvat sua vota funeribus ?

XVII. Nec de sacerdotibus silendum arbitror, ne nostra videar dissimulare delicta. Aaron ipse summus sacerdos (quo duce pariter ac Moyse, Rubrum pedes mare transivit populus Hebræorum) rogatus a plebe ut deos sibi faceret quos adorarent, aurum poposcit, in ignem misit, et caput vituli figuratum est, cui sunt oblata sacrificia. Quo indicio claruit auri cupiditatem materiam esse perfidiæ, et avaritiæ studio sacrilegia solere generari. Iterum

[1] Prov. xx, 9. — [2] Job. xiv, 5. — [3] Judic. xiv, et seqq.

tantus sacerdos locum incidit offensionis cum sorore sua Maria. Nam dum fratri uterque obtrectat quod alienigenam accepisset uxorem, illico Maria contagio maculosæ carnis effloruit.

XVIII. Quo loci evidentis fuit figura mysterii, quod sacerdotalis ille populus patrum fraterno populo posterioribus temporibus derogaret, Æthiopissæ illius nesciens sacramentum. Nam si cognovisset, non reprehendisset, quod cum veteri mysterio conveniret. Itaque cum Judæus eum, qui ex Gentibus credidit, dicit esse communem, et vult a Lege secernere, lepram habet, quam non poterit evadere, nisi spiritalis ei legis agnitio ad veniam fuerit suffragata.

XIX. Ergo et David qui sciret hominem se esse, natum lapsui, veniam postulavit: Domini autem non desperavit misericordiam.

CAPUT V.

Parabola quam Davidi proposuit Nathan, exponitur; et Christo, susceptæque ab eo carni humanæ accommodatur.

XX. Nec parabola videtur a mysterio discrepare. Quis enim dives, nisi Dominus noster Jesus, qui de se ait, ut hodie lectum est, quod « Homo quidam cum dives esset, » abiit in regionem longinquam accipere regnum et re» verti[1]. » Et vere dives erat majestatis suæ opibus, et Divinitatis propriæ plenitudine, cui Angeli et Archangeli, Virtutes et Potestates et Principatus, Throni et Dominatio-

[1] Luc. XIX, 13.

nes, Cherubim et Seraphim indefesso obsequio serviebant. Sed tamen cum dives esset, reliquit nonaginta novem in montibus oves, et unam ovem quæ lassa remanserat, requisivit. Hanc princeps istius mundi, contemplatione illius divitis egenus et pauper, quasi filiam alimentis propriis nutriebat. Merito itaque defecerat, cui substantia erat cibus sæculi. Erraverat hæc ovis in Adam, insidiis sollicitata serpentis.

XXI. Et non mala ovis, quæ erat Verbi plena, utpote rationabilis hebdomadis filia, et sancti munus auctoris; tamen non pretiosis aliquibus, sed vilibus pauperis diu opibus alebatur. Denique « De pane ejus, inquit, manducabat, et de calice ejus bibebat, et in sinu ejus dormiebat[1]. » Non bona esca Æthiopum, noxius calix aureus Babylonis, qui gentes inebriat : non utilis somnus est dormientibus, malo vigilare. Denique turbati sunt omnes insipientes corde, obdormierunt somnum suum, et nihil invenerunt. Hospitii igitur gratia, quia susceperat hospitem, ut ei epulas exhiberet, illam pauperis ovem abstulit. De suis enim vel gregibus vel armentis si quod animal immolaret, nobis prodesse non poterat, quos nisi immolasset, non redemisset.

XXII. Infirmitates igitur nostræ fragilitatis in sua carne hospitali quodam suscepit affectu, cujus levandæ causa vel potius reficiendæ, carnem suam salutari illi obtulit passioni, ut et cibum nobis vitæ præberet æternæ. Et bene « Agnam » dixit Scriptura[2], quia erat Virginis partus. Bene dignus morte pronuntiatur dives iste judicio prophetico; quia et Caïphas prophetavit dicens : « Expedit unum hominem mori pro populo[3]. » Solus autem Dominus Jesus tali dignus electus est morte, qua tolleret peccatum mundi. Pulchre quoque addidit : « Agnam restituet[4], »

[1] 2 Reg. XII, 3. — [2] Ibid. — [3] Joan. XI, 50. — [4] 2 Reg. XII, 6.

quia carnem propriam resuscitavit, carnem illam virginalis integritatis reddidit. Nec illud otiosum quod ait : « In » quadruplum restituet. » Quadruplatur enim resurrectio mortuorum, sicut docet Apostolus dicens : « Seminatur in » corruptione, surgit in incorruptione : seminatur in igno» bilitate, surgit in gloria : seminatur in infirmitate, sur» git in virtute : seminatur corpus animale, surgit corpus » spiritale [1]. » Restituet plane in quadruplum agnam etiam illo modo quo potest jam homo dicere : « Si cui aliquid abstuli, reddo quadruplum [2]. » Convenienter etiam illud adjecit : « Quia non pepercit [3] ; » non enim pepercit sibi Christus, ut omnibus subveniret.

XXIII. Ideoque dictum est a Domino Jesu Christo ad servum suum David, ut mysterium declararet : « Quoniam » tu hoc fecisti in occulto, et ego faciam hoc verbum co» ram omni Israël, et in conspectu solis hujus [4]. » Et primo quidem nesciens sacramentum, commotus est David indignatione, sed non erravit affectu. Postea vero ubi cognovit mysterium magnum, magnum enim sacramentum Christi et Ecclesiæ, videns remissionem futuram omnium peccatorum, prævidens fulgorem gratiæ per lavacrum regenerationis, et infusionem Spiritus sancti, ait securus veniæ : « Peccavi Domino [5] ; » ut et ipse in eorum veniret consortium, quibus culpæ remissio proveniret. Advertis quemadmodum peccatum proprium deploraverit ? Quis igitur miretur ei esse dimissum ?

[1] 1 Cor. xv, 42, et seqq. — [2] Luc. xix, 8. — [3] 2 Reg. xii, 6. — [4] Ibid. 12. — [5] Ibid. 13.

CAPUT VI.

Bonos et malos hoc inter se differre, quod illos peccata sequantur, hos præcedant; et quibus operibus David peccatum suum texerit.

XXIV. Nunc consideremus opera ejus quibus potuit tegere peccatum. Etenim quia non potest sine pecato esse humana fragilitas, cavendum ne plura peccata sint, quam opera virtutum. Quod magna vi sapientiæ suæ sanctus Paulus expressit dicens : « Quorumdam hominum peccata » manifesta sunt præcedentia ad judicium, quosdam autem » et subsequuntur[1], » hoc est, non invenitur quisquam illibatus a culpa : habet quis bona merita, habet et vitia atque peccata. Omnia itaque nostra quasi in trutina ponderantur : si bonis igitur factis peccata præponderant, præcedunt ad judicium; vergunt enim peccata quasi in profundum, vergunt quæ manifesta sunt vel pondere atque acerbitate, vel multitudine. « Quosdam autem, inquit, » et subsequuntur, » hoc est, eos qui se egerint sobrie, sed fragilitate conditionis dederint aliquando etiam errori locum, bona facta præcedunt, mala sequuntur. Hi honestiores, sed tamen homines lapsi levioribus vitiis et erratis. Ergo justos sequuntur peccata, non præeunt : injustos præcedunt. Præponderant peccata quæ vergunt : sequuntur autem si quæ recte facta sunt, quasi quodam præjudicio peccatorum præeuntium prægravata. Similiter et facta bona manifesta sunt. Lucent enim opere virtutum, et splendore meritorum : et quæ aliter se habent, abscondi

[1] 1 Tim. v, 24.

non possunt. Ergo talia non teguntur, non obumbrat ea charitas quæ operit multitudinem peccatorum, non operit bonorum operum gratia, non abscondit virtutum multitudo, sed quasi nuda et intecta produntur. Non enim est in iis qui dicat : « Sub umbra alarum tuarum protege me[1]. » Crux enim Domini omnes abolet atque abscondit errores.

XXV. Quis igitur magis operuit et texit quam sanctus David, qui et alibi ait : « Et in umbra alarum tuarum spe» ravi, donec transeat iniquitas[2] : » et sic dilexit Dominum, ut nimia charitate peccatum omne tegeret atque absconderet. Etenim si sanctus apostolus Petrus lapsum suum confessione charitatis abolevit, et ille interrogatus Domino dicente ei tertio : « Simon Joannis amas me[3]; » ut quem tertio negaverat, tertio fateretur, atque ita trino quodam dilectionis velamine lapsum trinæ negationis absconderet : si quia semel Petrus flevit, veniam reportavit, quanto magis David, qui lavabat per singulas noctes lectum suum, et lacrymis stratum suum rigabat : cui erant lacrymæ suæ panis die ac nocte : qui cinerem tanquam panem manducabat, et potum suum cum fletu miscebat? Etenim si ejus qui conversus ingemuerit, miseretur Jesus : si Petrum aspexit, et ille flevit, quanto magis qui diu flevit, a conspectu Domini non recessit? Negavit Petrus, et non flevit; quia non respexerat Jesus : negavit secundo, et non flevit; quia non respexerat Dominus : negavit tertio, respexit Jesus, et statim flevit, et flevit amarissime. Ideo David qui semper flebat, dicebat : « Oculi mei sem» per ad Dominum[4]. » Qui semper videbatur a Christo, dicebat : « Per exitus aquarum descenderunt oculi mei[5]. »

XXVI. Sed jam etiam facta ejus consideremus. Quis non tantarum laude virtutum unius criminis obumbraret

[1] Psal. XVI, 8. — [2] Id. LVI, 2. — [3] Joan. XV, 16. — [4] Psal. XXIV, 15. — [5] Id. CXVIII, 136.

invidiam? Divino electus examine, statim probavit indignum se tanto non esse judicio. Processit in prælium, et trepidantibus cæteris, solus Allophylum Goliam verborum jactantia, et immanis corporis mole terribilem concurrente simul fide ac virtute prostravit. Unius fortitudo facta est universorum victoria. Conferatur, si placet, privatum crimen, et triumphus omnium: mors unius, et tantorum quos liberavit a morte, vita populorum.

XXVII. Veniamus ad alia. Insidias patiebatur a rege, vitam ejus quærebat extinguere; sed dispositione divina in ejus rex potestatem traditus, cum totus pateret ad vulnus, ferituris sociis David sanctus occurrit, et a corpore perituri vulnus letale retorsit dicens: « Nolite tangere » Christum Domini[1]. » Quinetiam inimici illius ultus est mortem, flebiliter satis deploravit interitum, et debitum sibi imperium diu distulit, quod sciebat Deo auctore deberi. Quo solo docuit omnes homines ad non præripiendum regnum, etiamsi debeatur; sed expectandum ut suo tempore deferatur. Utinam hunc virum imitati essent posteri, non tantas bellorum pertulissemus acerbitates! Arguis quod unum occiderit, non consideras quod docuerit quemadmodum pax orbi romano perpetua servaretur. Quam gravi adhuc luimus vastitate, quam publico quodam totius orbis funere appetiti necem regis exolvimus? Heu dira supplicia? Inde adhuc nobis barbarus hostis insultat, dum parata adversum se in nos arma vertuntur. Sic vires ceciderunt publicæ, sic romana virtus suis motibus fracta consenuit, dum publico rapitur parricidio, quod paternæ sollicitudinis religione suscipitur. Idque eo usque præcavit, ut cum Adoniam filium regnum sibi usurpare comperisset, et serere conventus, non eum qui præripere gestiebat, sed eum qui expectaret, eligeret.

[1] 1 Reg. xxiv, 7.

XXVIII. Saltabat ante arcam Domini potentissimus regum, et cum a propria reprehenderetur uxore, quod denudatus esset ante faciem puellarum, respondit : « Coram Domino nudabor adhuc, et ero nugax ante oculos » tuos; ut honorificetur, inquit, Dominus, qui me pro » patre tuo ascivit in regnum [1], » docens contuitum regalis potentiæ non habendum, ubi religioni exhibetur obsequium. Honestum est enim pro religione facere, etsi id incongruum potestati sit.

XXIX. Specta aliud memorabile. Parricida filius regnum patrium violenter invaserat, cedebat primo pater ejus furori, et locum prælii declinabat; ut vel sic impius a furore resipisceret. Bello quoque interesse noluit, rogavit ad prælium profecturos ut parcerent filio. Securus erat de victoria, qui rogabat ut parcerent : nec pietatis alienus, qui perire debere etiam impium filium non putabat. Flevit, et magno luctu deploravit exitum parricidæ dicens : « Filius meus Abessalon, quis dabit mihi mortem pro te, » filius meus Abessalon [2] ? » Vindicandum putabat eum qui pro paternæ vindicta pietatis occiderat.

XXX. Quam vero injuriæ patiens et doloris! Cedebat, ut dixi, filii sui Abessalon furori, vallatus dextra lævaque validis bellatoribus. Maledicebat ei vir cui nomen Semeï, cruentum appellans, et virum sanguinis, dignoque judicio Domini dejectum esse de regno : sed ne talibus quidem movebatur conviciis; movebantur autem comites ejus. Denique unus ex sociis (Abessa nomen viro) minitatus est quod injuriæ pretium caput ejus auferret : sed rex conversus ad Abessa : « Quid mihi, ait, et tibi est, fili » Sarviæ? Ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi, » ut maledicat [3]. » Quam moraliter docuit quod injuriarum vel periculorum nostrorum tempora, tentationum certa-

[1] 2 Reg. vi, 21. — [2] Id. xviii, 33. — [3] Id. xvi, 10.

mina, et examina probationum sint; et ideo non sine divino ea irrogari solere judicio? Exercetur bonus athleta conviciis, exercetur laboribus et periculis, ut dignus sit cui deferatur corona justitiæ; et ideo ferenda patienter sunt quæ putantur adversa. Denique et alibi id te docet Scriptura divina, dicente Justo: « Si bona accepimus de » manu Domini, quæ mala sunt cur non sustineamus [1]? »

XXXI. Et addidit sanctus Propheta dicens: « Ecce filius » meus qui exivit de ventre meo, quærit animam meam. Si » autem Jemineus maledicit mihi, dimitte illum ut male» dicat; quoniam dixit illi Dominus, ut videat humilitatem » meam : et retribuet mihi Dominus pro maledicto hoc [2]. » O altitudo prudentiæ! o insigne patientiæ! o devorandæ contumeliæ grande inventum! Moveris, inquit, Abessa, quod mihi maledicat extraneus, quem parricidio petit filius : Dominus dixit ei ut maledicat mihi. Sed non est maledicus Dominus, nec delectatur contumeliis.

XXXII. Vide quam singula diligenter custodiat. Non accusat Dominum quasi auctorem injuriæ; sed magis laudat quod patiatur nos minora perpeti, ut majorum veniam peccatorum adipiscamur. Ecce verborum contumelia parricidii levavit ærumnam, absolvit procacem, cujus maledicta plus prosint, quæ divina remuneratione donantur. Quis secum talem non compenset injuriam; ut quem homo læsit, eum Deus meliorum retributione soletur.

[1] Job. II, 10. — [2] 2 Reg. XVI, 11, 12.

CAPUT VII.

De pugnis David contra gigantes, et aquæ Bethlehemitici lacus libatione; ex quibus aliisque præclare factis concluditur suum ab eo peccatum tectum fuisse: præsertim cum illud non cruento affectu patraverit, et postea se Deo, quam hominibus maluerit committere; nec non crimen sibi dimissum ipse docuerit.

XXXIII. Alia quoque ejus gesta consideremus. Pugnavit adversus progeniem gigantum, quando unus ex illis versantem in prælio regem pene percusserat, quos ausus tamen adversarius exceptæ pretio mortis exolvit.

XXXIV. Hoc quoque percepto victæ gentis ferocis triumpho, iterum in valle Titanum bellum immane suscepit, non minus adversus hostem, quam adversus naturam. Sitiens enim cum versaretur in bello, quod biberet non habebat: « Quis mihi potum, inquit, dabit de lacu, qui est » in Bethlehem ad portas [1]? » Erat autem inter lacum et sanctum David interfusus hostis, et media hostilium septa castrorum. Præciderunt tres viri multitudinem adversariorum, et impleverunt aquam de lacu qui erat in Bethlehem, et obtulerunt regi bibendam: sed rex noluit bibere, et profudit illam Domino. Dignum etenim tanto munere fuit, ut quæ erat vividæ virtutis insigne, fieret pietatis sacrificium. Dixitque dignam prophetico spiritu sententiam: « Non contingat mihi hoc facere; ne sanguinem virorum, » qui abierunt, ex animis illorum bibam [2]. » Vicit ergo naturam, ut sitiens non biberet; et exemplum de se præbuit,

[1] 2 Reg. XXIII, 15. — [2] Ibid. 17.

quo omnis exercitus tolerare sitim disceret. Exercuit etiam subditos ad virtutis officium, ut etiam per pericula regali imperio voluntarii milites obtemperarent. Quod autem noluit bibere, declaravit probandorum militum se imperasse gratia, non sitis victum necessitate : prospexisse etiam ne cui regum bibendi usus alienis periculis quæreretur. Postremo piæ vulnus conscientiæ deprecatum, eo quod aqua tot virorum quæsita sanguine, suavitatem bibendi habere non posset, quæ propositæ mortis horrore constaret.

XXXV. Quod si altius velis spectare, et introspicere mysterium, sitiebat David non aquam de lacu qui est in Bethlehem, sed oriundum ex Virgine Christum in spiritu prævidebat. Volebat ergo bibere non aquam fluminis, sed potum gratiæ spiritalis, hoc est, non aquarum sitiebat elementum, sed sanguinem Christi. Denique non bibit oblatam aquam, sed Domino fudit, significans sitire se Christi sacrificium, non naturæ fluentum : illud sacrificium in quo esset remissio peccatorum; illum sitire se fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis; sed pericula aliena depelleret.

XXXVI. Tot igitur operibus tam mirandis unius sanguinem tectum non credimus? Merito vox sanguinis Abel justi clamabat ad Dominum [1]; quia nullis Caïn impius bonis operibus tegebatur, quia parricidalis erat, quia non confitebatur flagitium, sed negabat. David vero occiderat quidem virum minime reum : sed occiderat non studio crudelitatis impulsus; sed ut obumbraret pudorem, tegeret verecundiam concupiscentiæ. Non audeo dicere quod vi criminis fuerit oppressus (neque enim oppressus est, qui scivit quemadmodum a ruina illa peccati se posset levare) dico tamen quod vi tentationis inflexus sit. Dixerat

[1] Gen. IV, 10.

enim supra : « Proba me, Domine, et tenta me : ure renes » meos et cor meum [1]. » Et alibi : « Ego autem dixi in mea » abundantia, non movebor in æternum [2]. » Et : « Igne me » examinasti, et non est inventa in me iniquitas [3]. » Voluit eum subjacere Dominus tentationi, ne supra hominem sibi aliquid arrogaret; nam virtus in infirmitate consummatur. Neque enim cruento fecit affectu : nihil minus sancto Prophetæ ascribi potest, qui etiam vita decedens suprema voce convenit Salomonem filium; ut innocentem sanguinem a se tolleret, quem fuderat dux ejus exercitus Joab, quando Abenner, cum de ineunda societate tractaret, dux licet adversarii agminis, insidiis appetitus occubuit; quem flevit, et post luctum ejus ambulans, depositis infulis potestatis, exequiarum justa curavit. Quo facto docuit etiam adversariis fidem promissam esse servandam, honorandam quoque et in hoste virtutem. Nonne tam miti suæ hæreditate pietatis, etiam hujus nævum detersit erroris?

XXXVII. Quam præclarum autem, quod tribus oblatis sibi conditionibus quam vellet eligeret, quando numerato populo contraxit offensam, cum propositum esset utrum triennio famem super terram fieri vellet, aut tribus mensibus fugere a facie inimicorum suorum persequentium se, aut triduo fieri mortem in terra; tertium elegit, quod Domini se mallet, quam hominum committere potestati! Dominus enim cito miseratus ignosceret. Itaque sic ait : « Angustiæ sunt mihi valde in his tribus : sed magis » incidam in manus Domini (quoniam magna est miseri- » cordia ejus valde) quam in manus hominum incidam [4]. » Hac humilitate, prudentia, mansuetudine fecit, ut verbis Scripturæ utar, habere Dominum propriæ commotionis pœnitentiam. Denique sic scriptum est : « Quia pœniten- » tiam habuit Dominus super malitiam [5]. »

[1] Psal. xxv, 2. — [2] Id. xxix, 7. — [3] Id. xvi, 3. — [4] 2 Reg. xxiv, 14. — [5] Jerem. xvi, 19.

XXXVIII. Quam vero illud etiam admirabile, quod Angelo ferienti plebem se obtulit dicens : « Grex iste quid » fecit ? Fiat manus tua in me, et in domum patris mei[1]. » Quo facto statim dignus sacrificio judicatus est, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cum Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleverit.

XXXIX. Texit igitur peccata sua, annon? Sed quis hoc neget, cum ipse docuerit Propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur a Domino? Peccatum remissum sibi ipse docuit, sicut scriptum est : « Delictum meum agnosco, et injustitiam meam non operui. » Dixi : Pronuntiabo adversum me injustitiam meam Do» mino, et tu dimisisti impietatem cordis mei[2]. » Si dixit : «Pronuntiabo,» et veniam meruit antequam pronuntiaret, quanto magis ubi de se pronuntiavit dicens : « Iniquitatem » meam ego agnosco[3], » remissum est ei omne peccatum? Licet specialiter de hoc et Nathan propheta responderit : « Et Dominus traduxit peccatum tuum[4]. »

XL. Ergo et remissionem meruit iniquitatis, et texit charitate atque operuit peccata sua, et texit operibus bonis. Nec imputatum est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris; deinde quia non fuit improbitatis æstus, sed umbra mysterii. Et tamen confessus est delictum suum, agnovit iniquitatem, vidit lavacrum, et vidit, et credidit. Dilexit multum, ut nimia charitate tegere quemvis posset errorem.

[1] 2 Reg. xxiv, 17. — [2] Psal. xxxi, 5. — [3] Id. L, 5. — [4] 2 Reg. xii, 13.

CAPUT VIII.

Cur Psalmus quinquagesimus, aliis quibusdam in res anteriores compositis præmissus; et quæ mysteria in quinquagesimo numero comprehensa? Quomodo Davidis exemplum agendam pœnitentiam doceat; quamve multipliciter mundetur quis ab iniquitate?

XLI. Sed jam se ipse defendat; nam quinquagesimum Psalmum ad eam scripsit historiam. Et cum priorum gestorum suorum historiam subjecerit, ut de proditione Doëch Syri, cujus est titulus in Psalmo quinquagesimo primo, et Zyphæorum, quæ comprehendi titulo videtur Psalmi quinquagesimi tertii; istam quæ posterior est, præmisit historiam, cum Doëch ante prodiderit, vel Zyphæi, quam regnum David Propheta susciperet. Quandoquidem regem Saül fugiens, adhuc per diversa secreta exul errabat: Bethsabee autem cum jam regnaret, accepit.

XLII. Cur ergo secundum gestorum ordinem Psalmorum quoque ordo non quadrat? Quia non tam ordinem ordini, quam mysterium gestis voluit convenire; ideoque numerum remissionis aptare huic voluit historiæ. Quinquagesimus enim numerus remissionis est numerus, sicut in Evangelio Dominus ipse nos docuit dicens: «Duo debitores erant cuidam fœneratori; unus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta: non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit[1]?» Et in Lege habes, quia jubilæus dicitur nu-

[1] Luc. vii, 41, 42.

merus quinquaginta annorum recursus, celebrabilis admodum [1], quo debita vacuantur, confirmantur, Hebræorum libertates, possessionum refusiones. Hunc numerum læti celebramus post Domini passionem, remisso culpæ totius debito, chirographo quoque vacuato, ab omni nexu liberi; et suscipimus advenientem in nos gratiam Spiritus sancti die Pentecostes: vacant jejunia (1), laus dicitur Deo, alleluia cantatur. Denique et puellæ pater illius quæ per vim, concubitus nulli desponsata pertulerit quinquaginta didrachmata argentea accipiet; ipsa autem in conjugio permanebit [2]. Hoc ergo numero etiam vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur Psalmus, quo docemur quemadmodum agenda pœnitentia sit.

XLIII. «Miserere, inquit, mei, Domine, secundum magnam misericordiam tuam. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. In multum lava me ab injustia mea, et a delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco: et delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi, et malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cum judicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea [3].» Quis nostrum, etiamsi confiteatur delictum suum, non perstringendum potius, quam repetendum putet? Quis secundo repetat, aut tertio? Vide quot versibus tantus Propheta peccatum suum resonet, quam nullus versus sine confessione delicti sit. Congessit omnia simul, iniquitates suas et injustitiam personando, jungens delicta peccatis: atque ea sæpe repetendo, merito magnam misericordiam poscit: nec solum magnam misericordiam, sed etiam multitudinem miserationum. Quod ergo peccatum talis non diluat deploratio, quam culpam precatio hujusmodi non emun-

[1] Levit. xxv, 10, et seqq. — — [2] Deut. xxii, 29. — [3] Psal. l, 3-7.

det? Ille pro uno peccato miserationum multitudinem deprecatur: nos pro pluribus peccatis vix semel ejus misericordiam credimus obsecrandam. Deinde legimus quia in virtute sua magna, et brachio suo excelso populum suum de terra Ægypti liberavit, quando traduxit eum per mare Rubrum, in quo fuit figura baptismatis. Si ergo virtus magna in figura fuit sacramentorum, quanto magis in veritate eorum magna misericordia est? Recte quoque illic poscitur miserationum multitudo, ubi multitudo peccantium est.

XLIV. «In multum lava me ab injustitia mea, et a delicto meo munda me.» Non tam sæpius, quam plenius lavari petit, ut conceptam sordem possit eluere. Noverat secundum Legem pleraque mundandi esse subsidia[2], sed nullum plenum atque perfectum. Ad illud ergo perfectum tota intentione festinat, quod justitia omnis impletur, quod est baptismatis sacramentum, sicut ipse docet Dominus Jesus. Nam cum venisset ad Joannem, ait Baptista: «Ego a te debeo baptizari, et tu venis ad me[3]?» Respondit Dominus: «Sine modo; sic enim decet nos implere omnem justitiam[4].» Sed posteaquam baptizatus est Christus, et Spiritus sanctus super eum tanquam columba descendit, et Pater Filium signavit e cælo, justitia omnis impleta est. Ideo Propheta dicit: «In multum lava me ab injustitia mea.» Grandis enim squalor et macula non exiguo, sed multo aufertur lavacro.

XLV. Quod si quis aliter accipere vult, potest ita suum formare intellectum: mundat sermo divinus, mundat nostra confessio; ille dum auditur, ista dum promitur: mundat bona cogitatio, mundat honesta operatio, bonæ quoque usus conversationis. His mundatus unusquisque facilius

[1] Psal. CXXXV, 11, 12. — [2] Levi. XI et XIII. — [3] Matth. III, 14. — — [4] Ibid. 15.

haurit, et tanquam in se rapit splendorem gratiæ spiritalis. Denique non una infusione velleris statim pretiosus succus irradiat: sed primum succo ignobili vellus inficitur: deinde aliis atque aliis succis naturalis ejus species frequenter eluitur, et diverso sæpius colore mutatur; ac sic postea velut plenioris lavacri adhibetur infectio, ut purpuræ verior atque perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurimorum in purpuræ infectione, ita in lavacro regenerationis miserationum est multitudo cœlestium, ut iniquitas deleatur. Itaque qui in multum lavatur, ab injustitia mundatur et a delicto, et peccandi quamdam inolitam studiis ac moribus deponit habitudinem, et obliviscitur qualitatem. Et bene lavatur ab injustitia vel iniquitate, quæ major est: mundatur et a delicto, quod minus est.

CAPUT IX.

Paucos cum David peccata sua agnoscere; imo plures de illis gloriari: sapientem delicti sui nunquam deponere memoriam; et quanta sit conscientiæ vis? Inter peccatum et iniquitatem discrimen esse; quove pacto illa baptismate ac pœnitentia charitati conjuncta deleantur?

XLVI. Ideoque addidit: « Quoniam iniquitatem meam » ego agnosco: et delictum meum contra me est semper[1]. » Non mediocre est, ut agnoscat unusquisque peccatum suum. Ideoque et supra ait: « Lapsus quis intelliget[2]? » id est, quis est tantus ut intelligat? Quomodo illud: « Quis

[1] Psal. L, 5. — [2] Id. XVIII, 13.

» habitabit in tabernaculo tuo, aut quis ascendet in montem Domini[1]? » Non utique nullus, sed rarus. Qui enim potest agnoscere, potest declinare, potest quid sequatur, eligere. Plerique in suis lapsibus gloriantur, et putant ea laudi esse quæ crimini sunt. Si alienum coinquinavit torum, et pudicæ fœminæ expugnavit affectum, si viduæ propositum aliqua fraude mutavit : alius nece hominis, latrocinii insidiis, et rapto vivere putat esse virtutis : nonnulli circumvenire ac fallere arbitrantur esse sapientiæ. Ex his nullus potest dicere : « Quoniam iniquitatem meam ego » agnosco : » sed ille qui potest dolere quod fecerit, condemnare quod deliquerit, quem sua vitia compungunt. Unde et Propheta ait : « Quæ dicitis in cordibus vestris, et » in cubilibus vestris compungimini[2]. » Plerique equorum cum ceciderint, se jactare consuerunt; et quos casus non læserit, jactando se debilitant et frangunt : alii (qualis græcorum equorum fertur natura) cum vel in certamine curuli (2) elisi fuerint vel fortuito ceciderint, nequaquam se movere consuerunt, et quamdam tenent quietis et patientiæ disciplinam. His si casus non nocuit, quies prodest; certe non acerbatur offensio. Nonne mutis animalibus deteriores æstimandi, qui se in flagitiis suis jactant, et putant insigne esse virtutis, ubi lapsus est criminis ? Ideo quasi muto dicitur jumento : « Peccasti, » quiesce[3]. »

XLVII. Unde pulchre addidit : « Et delictum meum con- » tra me est semper. » Insipiens enim delectatur erroribus suis, et novis vetera obumbrando, peccatis se existimat adjuvari; ideoque exultat in crimine. At vero sapiens adversum se judicat esse delictum suum, et tanquam hostiles acies, ita lapsus culparum suarum adversantium modo sibi arbitratur obsistere. Quidquid personuerit, quidquid

[1] Psal. xiv, 1. — [2] Id. iv, 5. — [3] Gen. iv, 7.

increpuerit, culpa ei propria semper occurrit: quidquid fuerit dictum aut lectum, in se dictum putat: quidquid intenderit, se nutu, se oculis signari putat. Si epuletur, si cogitet, si oret ac deprecetur, ante oculos ejus semper est error proprius, et momentis omnibus culpa pulsat conscientiam, nec quiescere, nec oblivisci sinit, velut gravis censor exagitat se terrore perpetuo. Omnia igitur adversa habet, qui ipse sibi displicet, ipse sui accusator, ipse sui testis est, nec invenit quo fugiat, qui ipse se perurget, et stimulat. Sed hoc bonæ mentis est, vulnus sentire peccati. Nam qui expertes doloris sunt, non sentiunt vulneris acerbitatem, quod est immedicabilis ægritudinis: qui autem aliquo dolore punguntur, sicut doloris sensu non carent, ita etiam non carent sanitatis profectu. Ubi enim doloris sensus, ibi etiam sensus est vitæ; sentire enim vitalis vigoris ac muneris est. Unde et ille qui errorem suum non agnoscit, insanit, furit, desipit; qui autem agnoscit, utique resipiscit, non respuit remedia sanitatis; sed se ipse restringit, pœnitet eum culpæ, de ipsa semper cogitat, et cogitando se ipse condemnat. Justus enim in primordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, justus est: qui justus est, sobrius est, sanus est. Justus favere sibi nescit, rigorem judicii etiam circa se non novit inflectere, recordationem lapsus proprii perhorrescit, et commissum erubescit errorem, omnem ejus memoriam pavet, metuit, reformidat: gravem sibi se judicat, se ipsum arbitrum refugit, nec sese sibi audet committere; quod nullum putat sibi esse graviorem, quam eum quem latere non possit, fallere non queat, fugere ac vitare non reperiat; nisi ut se sibi abneget, et Domini crucem tollat.

XLVIII. Magna vis obnoxiæ conscientiæ, magna supplicia. Timebant Adam et Eva; et cum Domini vocem in paradiso ambulantis audierunt, cupiebant se abscondere,

quos nemo quærebat. Caïn quoque metuebat, ne omnis eum quicumque inveniret, occideret: ita in se ipse ferebat sententiam, quod dignus esset cui nullus ignosceret. Unde bene ait : « Et delictum meum contra me est semper, » hoc est, sine intervallo aliquo recordatio et species ipsa mei me erroris impugnant. Considera quomodo nos confundat, cum aliquid deliquimus, quomodo incurset oculos, quomodo in memoriam semper recurrat. Quem commisissi pudet, nescit postea aliquid tale committere, unde similiter erubescat.

XLIX. Præcedit autem iniquitas, peccatum sequitur. Radix est iniquitas, fructus autem radicis est culpa. Unde videtur iniquitas ad mentis improbitatem referri, peccatum ad prolapsionem corporis. Gravior iniquitas tanquam materia peccatorum, levius peccatum. Denique iniquitas per lavacrum remittitur, peccatum tegitur bonis factis, et tanquam aliis operibus obumbratur. Unde bene supra hic ipse ait : « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quo» rum tecta sunt peccata[1]. » Charitas enim abscondit errorem, et operit multitudinem peccatorum. Multa quoque charitas remittit etiam ipsa peccata, sicut scriptum est de muliere, quæ super Dominum fudit unguentum : « Remissa sunt peccata ejus multa, quoniam dilexit mul» tum[2]. »

L. Sunt etiam qui accipiant priorem versiculum de lavacro esse, secundum de pœnitentia. Qua etiam gratia Petrus qui ante fuerat baptizatus, interrogatur, postquam visus est Dominum negasse : « Simon Joannis diligis me? » Dixit ei : Utique tu scis, Domine, quia diligo te. » Et iterum interrogatur : « Simon Joannis, diligis me ?» Et iterum respondit : « Tu scis quia amo te. » Et tertio interrogatur : « Simon Joannis, amas me ? Et contristatus est,

[1] Psal. xxxi, 1. — [2] Luc. vii, 47.

» quia dixit ei tertio : Amas me; et dixit ei : Domine, » omnia tu scis, tu nosti quia amo te. » Et dictum est ei trina vice : « Pasce oves meas; sequere me[1], » quasi qui peccatum suum nimia charitate texisset. Nec otiose post confessionem nimiæ charitatis jubetur plebem regere, qui etiam turbatus non amiserat, quemadmodum ipse se regeret ? Hæc propter gratiam diximus charitatis, eo quod peccatum tegat. Denique nonnulli ideo trinam interrogationem dilectionis factam esse dixerunt, quia trina fuerat negatio; ut trinæ lapsum negationis professio charitatis toties repetita deleret.

CAPUT X.

David licet legibus humanis liberum, se tamen Deo subjecisse, cui soli peccavit, et quot modis ultimum hoc intelligendum? Magnum scelus præsente Deo peccare: qui peccatorem se neget, mendacii ab eo accusari ipsum Deum, cujus patientia et moderatio commendatur: ad hæc Deum ab illo etiam justificari, qui pœnitentiam agat erroris.

LI. Sequitur, « Tibi soli peccavi[2]. » Rex utique erat, nullis ipse legibus tenebatur, quia liberi sunt reges a vinculis delictorum ; neque enim ullis ad pœnam vocantur legibus, tuti sub imperii potestate. Homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius. Sed quamvis tutus imperio, devotione tamen ac fide erat Deo subditus : et legi ejus subjectum se esse cognoscens, peccatum suum negare non poterat; sed quasi reus cum amaritudine fateba-

[1] Joan. xxi, 15-18. — [2] Psal. l, 6.

tur, qui sciret majoribus vinculis se teneri, quia majora deberet; quoniam plus ab eo exigitur, cui plus commissum est. Possumus etiam et ita accipere. Quis me dijudicat, cum omnes sub peccato sint? Denique Dominus de illa adultera; « Qui sine peccato, inquit, est, prior lapidet » eam[1]. » Et nemo eam lapidavit. Hoc igitur ait Propheta: « Tibi soli peccavi, » qui solus sine peccato es. Qui autem peccato obnoxius est, quasi peccatorem non potest judicare. Inexcusabilis est enim omnis homo qui in alio ea quæ agit ipse condemnat; in quo enim alium judicat, semetipsum adjudicat. « Tibi, inquit, peccavi, et malum » coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, et vin» cas cum judicaris[2]. » Tibi peccavi, qui me ad virtutis studia provocasti, qui me erudisti in lege tua. « Tibi soli pec» cavi, » quem solum abscondita cogitationum, et mentis occulta non fallunt.

LII. « Et malum coram te feci, » quem solum sanctificatio decet. Hominis testimonium declinamus, et in conspectu tuo ea quæ sunt indigna committimus. Injuria est homini spectare flagitia. Deum arbitrum omnium esse scimus, et eo ipso teste, peccamus: et tamen in his justificatur magis Dominus Deus noster; quia injustitia nostra Dei justitiam commendat, et mendacium nostrum concelebrat veritatem Dei. Sit enim Deus verax, omnis autem homo mendax.

LIII. « Ut justificeris in sermonibus tuis. » Sermones Dei pleni veritatis sunt atque justitiæ, ideoque vera sunt quæcumque locutus est Dominus de fragilitate humana; quia inclinatum est cor eorum ad nequitiam, propendet ad fraudem; et quia definivit eo quod non sit homo qui non peccet: « Omnes enim declinaverunt, et inutiles facti sunt[3]. » Ideo vincit dum judicatur, quoniam prolapsione universo-

[1] Joan. VIII, 7. — [2] Psal. L, 6. — [3] Id. XIII, 3.

rum probavit quæcumque de nostra judicavit fallacia. Ergo si dixerimus quia iniquitatem fecimus, justificamus Deum in sermonibus suis; si autem dixerimus quia non peccavimus, mendacem facimus Deum : sed impossibile est mentiri eum : nos igitur omnes sub peccato esse manifestum est.

LIV. Quantum igitur crimen, ut homo peccatorem se neget? Quoniam quantum in ipso est, summi Dei videtur arguere ac refutare mendacium, qui tam moderatus et patiens est, ut vincat cum judicatur. Venit enim ad judicium Deus et dicit : « Popule meus, quid feci tibi, aut quid contristavi te, aut quid molestus fui tibi? Quia eduxi te de terra Ægypti, et de domo servitutis liberavi te, et misi ante faciem tuam Moysen, Aaron, et Mariam. Plebs mea, in mente habeto quid cogitaverit de te Balach[1]. » Singula in conspectu tuo locat beneficia sua, ut tanquam de his judices quæ servare debueras, quo magis reus fias, qui divinis non potueris stare beneficiis. « Quid feci, inquit, tibi? » Tanquam reum se constituit, et te judicem. « Aut quid contristavi te? » Offensi vultus non abnuit crimen, si tu Deo es contristatus auctore. « Aut quid molestus tibi fui? » Interpellationis injuriam confitetur, si molestior æstimata est : addidit beneficia quorum gratia non erubuit, qui existebat ingratus. In hac quoque causa considera quomodo Dominus se ipsi David judicandum præbuit, ut vinceret; dicit enim Nathan : « Hæc dicit Dominus Deus Israël : Ego unxi te in regem super Israël, et ego liberavi te de manu Saül, et dedi tibi omnia quæ erant domini tui, et uxores illius in sinum tuum dedi, et dedi tibi domum ipsius Israël; et si pauca sunt, adjiciam tibi. Et quare pro nihilo duxisti Dominum, ut faceres nequiter in conspectu ejus[2]? » Horum commemoratione conventus,

[1] Mich. VI, 3-5. — [2] 2 Reg. XII, 7-9.

cum videret inferiorem se esse, cum judicaret, ait : « Peccavi Domino[1]. » Ita justificavit Dominum, qui peccatum suum negare ausus non est.

LV. Possumus et ita accipere : justificat Dominum qu peccatum suum fatetur. Denique in Evangelio habes qui publicani justificaverunt Deum, baptizati baptismo Joannis[2]. Baptista autem Joannes baptismum fecit pœnitentiæ. Qui autem agit pœnitentiam delicta non abnuit. Ergo quia David contra se habebat semper delictum suum, utique non negabat quod et erubescebat, non negabat quod et agnoscebat. Non negando autem utique commissi pœnitentiam gerebat erroris; atque ita confitendo delictum, justificabat Dominum, et ipse justificabatur a Domino. Justificatur enim Dominus, dum ejus prædicatur justitia, et ab eo venia postulatur. Simul et ipse justificat confitentem, et justificatur in sermonibus suis, sicut scriptum est : « Dic iniquitates tuas, ut justificeris[3]. »

CAPUT XI.

Propheta verbis doceri, qui in iniquitate non concipiatur, esse neminem. Utrum parentum an prolis ea sit iniquitas, a qua solus Christus immunis fuisse ostenditur?

LVI. Sequitur : « Ecce enim in iniquitatibus conceptus » sum, et in delictis peperit me mater mea[4]. » Quis tanto affectu agit pœnitentiam? Humi stratus jacuit fusus in lacrymas, cibum non gustavit, lavacro se abdicavit. Quid jam reliqua dicam, quod abstinuerit ornatu et comptu

[1] 2 Reg. xii, 13. — [2] Luc vii, 29. — [3] Isaï. xliii, 26. — [4] Psal. l, 7.

regio? Adjunxit confessionem iniquitatis suæ, et in perpetua sæcula toto canendam orbe transmisit. « Ecce, inquit, » in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me » mater mea. Averte faciem tuam a peccatis meis : et omnes iniquitates meas dele. Ne projicias me a facie tua, et » Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Libera me de » sanguinibus Deus, Deus salutis meæ[1]. » Antequam nascamur, maculamur contagio; et ante usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam, in iniquitate concipimur : non expressit utrum parentum, an nostra. Et in delictis generat unumquemque mater sua : nec hic declaravit utrum in delictis suis mater pariat; an jam sint et aliqua delicta nascentis. Sed vide ne utrumque intelligendum sit. Nec conceptus iniquitatis exors est, quoniam et parentes non carent lapsu. Et si nec unius diei infans sine peccato est, multo magis nec illi materni conceptus dies sine peccato sunt. Concipimur ergo in peccato parentum, et in delictis eorum nascimur. Sed et ipse partus habet contagia sua, nec unum tantummodo habet ipsa natura contagium. Bonum quidem conjugium sancta copula : sed tamen qui habent uxores ita sint, ac si non habentes. Ipse torus incoinquinatus : et nemo alterum fraudare debet eo, nisi forte ad tempus, ut vacent orationi. Tamen secundum Apostolum non vacat orationi quis eo tempore, quo usum corporeæ illius conventionis exercet, et mulieris menstruatæ coinquinatus est pannus, nec potest illis diebus purgationis suæ offerre sacrificium. Et mulieris, quæ generaverit, dies partus et plerique alii a sacrificio feriati sunt, donec legitimo ritu fœta mundetur.

LVII. Ideo in quo voluit Dominus nulla hujusmodi originis esse contagia, dicit illi Dominus : « Prius quam te » formarem in utero matris tuæ, novi te : et prius quam

[1] Psal. L, 8-16.

» exires de vulva, sanctificavi te, et Prophetam in gentibus » posui te[1]. » Quis tantus, cui tam magna delata sunt? Numquid Hieremias? Sed ille non utique in gentibus Propheta propositus; sed in Judæa tunc temporis, nunc autem etiam in nationibus, quæ in Jesum Christum Dominum crediderunt. Vide tamen ne illi dicatur, qui antequam nasceretur ex Virgine, jamdudum erat, et erat semper, et operabatur etiam in utero Mariæ constitutus; et ita sanctus erat, ut sanctificaret Prophetas suos : in quo solo et conceptus virginalis et partus sine ullo fuit mortalis originis inquinamento. Dignum etenim fuit, ut qui non erat habiturus corporeæ peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Merito ergo David flebiliter in se deploravit ipsa inquinamenta naturæ, quod prius inciperet in homine macula quam vita.

CAPUT XII.

Confitenti peccatum cœlestia sacramenta divinitus patefieri : cum hæc incerta in Psalmo dicuntur, significari non esse manifesta; sed præcipue hoc loco baptismatis lavacrum præfigurari.

LVIII. Dum hæc dicit, et peccatorum specialium atque communium colluviem confitetur, subito ei splendor veritatis, et candor gratiæ spiritalis affulsit. Supergressus enim umbram, spiritu prophetico ipsa vidit mysteriorum sacramenta cœlestium, quorum typum Moyses præfiguravit in Lege[2]. Vulneratus igitur charitatis vulnere, et indagandæ captus veritatis cupiditate, in superiora suæ mentis exten-

[1] Jerem. I, 5. — [2] Exod. XXIV, 7, et seqq.

dit intuitum, et in futura prospiciens, thesauros sapientiæ et scientiæ vidit in Christo, prævidit baptismatis sacramentum, et miratus gratiam exclamavit subito dicens : « Ecce enim veritatem dilexisti : incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi[1]. » Non incerta mysteria, quia certa sunt; nec incerta secreta et arcana sapientiæ, sed non manifesta. Hoc enim significat, quia nullis adhuc essent manifestata. « Quod enim oculus non vidit, nec auris » audivit, nec in cor hominis ascendit, hoc præparavit Deus » diligentibus eum. » Videns igitur ea dicit : Ecce jam non in umbra, nec in figura, nec in typo, sed in veritate lux aperta resplendet : ecce nunc veritatem aspicio, splendorem veritatis agnosco : nunc te majori, Domine Deus noster, veneror affectu. « Ecce enim veritatem dilexisti, » non per speculum, non in ænigmate, sed facie ad faciem te mihi, Christe, demonstrasti : in tuis te invenio sacramentis. Hæc sunt tuæ vera sacramenta sapientiæ, quibus mentis occulta mundantur.

LIX. Itaque jam lætus atque securus, quod vibrasset (radios) ei sapientiæ plenitudo, dicit ad Dominum : « Asperges me hyssopo, et mundabor : lavabis me, et super » nivem dealbabor[2]. » Bene et Veteris Testamenti sacramenta non evacuat, et evangelica docet mysteria præferenda : hyssopo mundari secundum Legem postulat[3] : avari secundum Evangelium concupiscit; et supra nivem existimat, si lotus fuerit, dealbandum. Per hyssopi fasciculum aspergebatur agni sanguine[4], qui mundari volebat typico baptismate. Lavatur autem qui diluitur æterni fontis irriguo; et supra nivem dealbatur, cui culpa dimittitur. Denique de ipsa anima dicitur : « Quæ est hæc, quæ ascen» dit dealbata[5]. » Antequam baptizaretur, ipa est quæ dice-

[1] Psal. L, 8. — [2] Ibid. 9. — [3] Exod. XII, 22. — [4] Levit. XIV, 6. — [5] Cant. VIII, 5.

bat : « Nigra sum et decora, filiæ Jerusalem[1]. » Erat enim nigra, tenebrosa, peccatorum horrore deformis : sed posteaquam abluta per baptismum remissionem meruit delictorum, dealbata ascendit ad Christum. Inde et per Esaïam Dominus locutus est dicens : « Si fuerint peccata » vestra sicut phœnicium, ut nivem dealbabo[2], » id est, si cruenta, si tetra, mundabo. Hæc est nix intelligibilis, de qua ait quod Domini Jesu in Evangelio refulserint vestimenta sicut nix[3] ; eo quod peccatum non cognoverit. Caro enim qua se induit, ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris si vidit baptismatis sacramenta ; cum supra dixerit, ubi descripsit passionem Domini : « Dominus pascit me, et » nihil mihi deerit : in loco viridi ibi me collocavit, super » aquam refectionis educavit me[4]. » Et alibi : « Vox Domini » super aquas, Deus majestatis intonuit[5]. » Et de ipso sacramento plenius dixit : « Parasti in conspectu meo mensam ; » impinguasti in oleo caput meum, et poculum tuum inebrians, quam præclarum est[6] ? »

CAPUT XIII.

David solo futuræ remisionis auditu recreatus, fore ut ossa humiliata exultent, prædicit ; et quæ sint illa ? Rogandum Deum ut faciem avertat a peccatis nostris, illam vero ad nos convertat : item sicut peccatum, ita et iniquitatem, quæ ejus origo est, triplici ratione tolli, quæ aperitur.

LX. Merito ergo istic quoque exultans ait : « Auditui

[1] Cant. I, 4. — [2] Isai. I, 18. — [3] Matth. XVII, 2. — [4] Psal. XXII, 2. — [5] Id. XXVIII, 3.

» meo dabis gaudium et lætitiam et exultabunt ossa humi» liata[1]. » Probasti, Domine Jesu, quia nunquam verba tua præterеunt[2]. Probasti illud evangelicum quod dixisti : « Multi Prophetæ et justi voluerunt videre quæ videtis, et » audire quæ auditis[3]. » Ecce David solo lætatur auditu, quia futura esset peccatorum remissio, et prophetat quia exultabunt ossa humiliata. Sicut omnia justi ossa dicent : « Domine, quis similis tibi ; » sic, « Exultabunt ossa humiliata[4], » humiliantis scilicet animam suam justi. Dicuntur ergo ossa virtutes ; dicuntur ossa velut quidam animi motus, vel animæ, qui motus humiliantur peccatis, et exultant gratiæ cœlestis munere : dicuntur et ossa populi Ecclesiarum ; unde habes dictum et in Psalmo : « Non est absconditum os » meum, quod fecisti in abscondito[5]. » Os suum Ecclesiam dixit, et plebis devotæ conventus sacros ; quoniam sumus membra corporis Christi de carne ipsius, et de ossibus ejus. Hoc igitur dicit, quia Ecclesia Domini omnia opera divina cognoscet, et fidem resurrectionis accipiet.

LXI. Sequitur : « Averte faciem tuam a peccatis meis, et » omnes iniquitates meas dele[6]. » Usitata est deprecatio, ut eos quos læsimus, oblivisci offensionis propriæ postulemus. Moraliter ergo Deum rogat Propheta, ut avertat faciem suam a peccatis ejus, et tanquam oblivia peccatorum ejus assumat. Sed quia omnia spectat, et nihil eum præterit, oblivisci non potest, sicut nos, quos brevi intervallo temporis eorum quæ cognoverimus, memoria subterfugit. Ideo bene ait ut faciem suam avertat, non ab ipso, ne deficiat destitutus : sed a peccatis, ut vires non possint habere peccata ipsius. Quos enim aspicit Dominus, illuminat, et in vultu Domini pietas atque indulgentia est. Ideoque hic ipse ait : « De vultu tuo judicium meum prodeat[7] ; » de vultu enim

[1] Psal. L, 10. — [2] Matth. XXIV, 35. — [3] Id. XIII, 17. — [4] Id. XXXIV, 10. — [5] Id. CXXXVIII, 15. — [6] Id. L, 11. — [7] Id. XVI, 2.

Domini venia, non pœna procedit. Rogandus est ergo ut nos aspiciat, avertat autem faciem suam a peccatis nostris, ut deleat ea. Quæ enim non aspicit, delet; et quæ deleverit, ea memoria sepelientur, sicut ipse Dominus ait: « Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, et memor » non ero: tu autem memor esto, et judicemur[1]. »

LXII. Peccatum autem aut donatur, aut deletur, aut tegitur: donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem. Similiter et iniquitas, quæ æstimatur habitudo mentis injustæ. Licet Joannes in Epistola eum qui fecerit peccatum, et iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum: « Omnis qui facit peccatum, et » iniquitatem facit[2], » peccatum est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est: tamen ut nobis videtur, peccatum opus est iniquitatis, iniquitas autem operatrix culpæ atque delicti. Plus est ergo ut ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix et seminarium peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus faciat: aboleatur erroris omnis affectus, universa iniquitatem genera tollantur.

LXIII. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientiæ disciplina imprudentiam tollit, et scientia ignorantiam: sic perfecta virtus iniquitatem, et remissio peccatorum delet omne peccatum. Unde præclare Apostolus ait: « Quia » donavit nobis peccata Dominus Jesus, delens chirogra- » phum decreti, quod erat contrarium nobis, et ipsum, » inquit, de medio tulit, affigens illud cruci[3]. » Delevit sanguine suo atramentum Evæ, delevit obligationem hæreditatis obnoxiæ. Fides igitur peccatum minuit. Et ideo Dominus dimittens peccata dicebat: « Fiat tibi secundum fi- » dem tuam[4]. »

[1] Isaï. XLIII, 25. — [2] 1 Joan. III, 4. — [3] Coloss. II, 14. — [4] Matth. VIII, 13.

CAPUT XIV.

Cor mundum solis inesse renovatis; atque inibi quænam sint viscera, quisve spiritus, quorum hoc loci sanctus Propheta meminit? Adversum Domini vultum, gravis supplicii loco esse; et quomodo idem a facie sua projiciat? Atrocissimæ huic pœnæ quinam obnoxii? Post quæ nonnihil perstringitur de libertate ac unitate voluntatis in Trinitate.

LXIV. Sequitur: « Cor mundum crea in me Deus, et » spiritum rectum innova in visceribus meis[1]. » Superius » mundari ab occultis se petit[2]: hic postulat cor mundum creari sibi, quod ei provenit qui renovatur spiritu; in novo enim homine cor mundum est, in quo veterum delictorum fuerit deleta colluvies, nec inscripta remanserit aliqua iniquitatis effigies. Grande autem munus est, cordis esse mundi. Unde pulchre Salomon: « Quis gloriabitur castum » se habere cor[3]? » Et Dominus in Evangelio: « Beati mundo » corde; ipsi enim Deum videbunt[4]. » Propheta etiam David cor mundum habere cupiebat, ne a facie Domini projiceretur.

LXV. In quo autem cor mundum est, innovatur in ejus interioribus spiritus. Viscera enim velut interiora sunt corporis: ita sunt et intelligibilia viscera animæ, ut sunt viscera misericordiæ[5], ut sunt interiora quæ benedicunt Dominum, de quibus ait: « Benedic anima mea Dominum, et » omnia interiora mea nomen sanctum ejus[6]. » Viscera au-

[1] Psal. L, 12. — [2] Id. XVIII, 13. — [3] Prov. XX, 9. — [4] Matth. V, 8. — [5] Coloss. III, 12. — [6] Psal. CII, 1.

tem animæ adinventiones sensuum sunt, bonæ cogitationis studia, virtutum perseverantia, postremo illæ quæ græce εὐνομίαι dicuntur.

LXVI. Rectus autem spiritus qui bene dirigit, qui deducit in viam rectám, hic est spiritus veritatis; vel certe recta hominis conscientia nullis inflexa peccatis, vel spiritus qui in homine est. Non prætermisimus quid alii sentiant; tamen nobis videtur quoniam de mysteriis dicit lectio; et futuræ gratia renovationis exprimitur. Spiritusque sancto infusio postulatur.

LXVII. Deinde sequitur: « Ne projicias me a facie tua; » et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me[1]. » Si quis nos offenderit servulorum, avertere ab eo vultum solemus. Plerique autem divitum amandare consueverunt mancipia sua, et per agellulos relegare, et hæc pœna gravior æstimatur. Denique solent magis se offerre verberibus. Si apud homines hoc grave ducitur, quanto magis apud Dominum Deum nostrum. Quasi non hinc dolor parricidalis (reprimendus quidem, si qua eum pietas temperare potuisset) eruperit, quod faciem suam Deus a Caïn muneribus avertit; respexit autem super munera Abel. Itaque tacito vultu, alterum innocentem pronuntiavit, alterum peccatorem. Ergo quasi ultimus servus humiliat se; et quasi in peccato deprehensus, et offensæ reus, obsecrat ut flagelletur potius, quam projiciatur a facie Domini.

LXVIII. Quomodo projiciat Deus a facie sua, audi dicentem: « Tollite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus et » stridor dentium[2]. » Qui non emendatur, a facie ejus in tenebris constituitur. Ideo justus ne tenebras patiatur, ait: « Vultum tuum, Domine, requiram[3]. » Ubi enim Domini vultus, ibi lumen est, sicut scriptum est: « Faciem tuam

[1] Psal. L, 13. — [2] Matth. XXII, 13. — Psal. XXVI, 8.

» illumina super servum tuum[1]. » Denique uci primum intuitus Petrum vidit, et illuminavit.

LXIX. Grande igitur supplicium, projici a facie Dei. Projectus est Adam cum de paradiso exiret, nec immerito; ipse enim ante se absconderat a facie Dei. Exivit et Caïn a facie Dei, non solum post parricidale commissum; sed etiam postquam Deum putavit esse fallendum, ut crimen negaret. Peccator igitur excluditur a facie Dei: justus autem dicit: « Ecce ego[2]. » Denique ipse David cum videret interire populum, semetipsum obtulit dicens: « Ego sum, ego » peccavi, et ego pastor male feci[3]: » et sic ira Domini mitigata est, et venia donata.

LXX. Simul ostendit quia sancti permanent, criminosi projiciuntur. Ideoque servanda est nobis gratia spiritalis, ne propter peccata nostra auferatur a nobis. Non enim projicitur in quo Spiritus sanctus est: sed inoffenso muneris sui fructu studet se Domino semper offerre, sicut ille qui dicenti Domino: « Numquid et vos vultis discedere, » respondit: « Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ » habes, et nos credimus[4]. »

LXXI. Simul illud considerandum, quia non aufertur Spiritus nisi Domini voluntate; sicut non datur nisi Domini voluntate: qui utique cum datur, non quasi coactus operatur, sed pro sua voluntate dividitur, sicut scriptum est, dicente Apostolo: « Hæc autem omnia operatur unus atque » idem Spiritus, dividens singulis prout vult[5]. » Cum igitur non auferatur nisi Domini voluntate, apparet quia una Trinitatis voluntas est.

[1] Psal. CXVIII, 135. — [2] Isaï. VI, 8. — [3] 4 Reg. XXIV, 17. — [4] Joan. VI, 68, 69. — [5] 1 Cor. XII, 11.

CAPUT XV.

Rationalem naturam lætitiæ salutaris solam capacem esse; eamque principali Spiritu confirmari: et quis ille Spiritus?

LXXII. « Redde mihi lætitiam salutaris tui: et spiritu » principali confirma me[1]. » Cui debetur, et redditur: redditur rationali naturæ lætitia salutaris. Lætitia autem et gaudium fructus est Spiritus. Firmamentum quoque nostrum spiritus principalis est. Denique is, qui principali confirmatur spiritu, non est obnoxius servituti, nescit servire peccato, nescit fluitare, nescit errare, nec studio nutat incertus : sed firmatus in petra, solido stabilitur vestigio.

LXXIII. Quem putamus dici spiritum principalem? Plerique spiritum rectum ad Dominum referunt Jesum, qui peccatum mundi abstulit, et omne hominum genus sui sanguinis effusione renovavit; et ideo dictum est : « Spiritum rectum innova in visceribus meis: » Spiritum autem sanctum, de quo dicit : « Spiritum sanctum tuum ne auferas a me, » Spiritum intelligunt veritatis: Spiritum vero principalem, Deum Patrem arbitrantur. Quam moraliter autem ait : « Ne projicias me a facie tua. » Fideliter timet auferri sibi quam accepit gratiam ; ideoque alibi ait : « Oculi » mei semper ad Dominum[2]. » Et in posterioribus : « Ecce » sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum, et » sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi » nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur

[1] Psal. L, 14. — [2] Id. XXIV, 15.

» nobis[1]. » Certe hic est Spiritus doctor et princeps, qui regat mentem, confirmet affectum, quo velit trahat, et in superiorem vitam dirigat.

LXXIV. Sunt et qui acceperint spiritum hominis, qui in ipso est. Ideo ait Apostolus : « Quis enim scit hominum, » quæ hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est[2] ? » Qui potest scire omnia, quem hominis occulta non fallunt, potest in homine habere principatum.

CAPUT XVI.

Periti doctoris esse iniquos vias Domini edocere. Quomodo id tum Christi, tum Davidis personæ accommodetur; quidve liberari se de sanguinibus oret Propheta ?

LXXV. Sequitur : « Docebo iniquos vias tuas, et impii » ad te convertentur[3]. » Ille præcipuus est gubernator, qui scopuloso in littore navim gubernat : ille doctor bonus, qui duriora acuit ingenia ad eruditionis profectum : ille bellator egregius, dux mirabilis, qui timidiores accendit in prælium, exploratisque locorum ingeniis, fulcit; ut infirma virium commoda stationis opportunitate compenset : ille similiter magnus etiam fidei zelator, qui iniquos docet. Unde pulchre ait : « Docebo iniquos. » Non dixit : « Docebo justos; » noverunt enim justi vias Domini : sed, « Iniquos, » inquit, docebo. » Denique auctor prudentiæ et magister omnium dicit : « Non veni justos vocare, sed peccatores[4]. » Et Medicus ille cœlestis : « Non opus est sanis, inquit, » medicus, sed infirmis[5]. »

[1] Psal. CXXII, 2. — [2] 1 Cor. II, 11. — [3] Psal. L, 15. — [4] Matth. IX, 13. — [5] Ibid. 12.

LXXVI. Sive igitur ex persona illius qui gentes vocavit, sive ex sua, bene posuit : « Docebo iniquos vias tuas; » quia commutare vitiosos affectus potest, propositumque convertere doctrina cœlestis, et operatio divina sacrilegis pectoribus studia pietatis infundere; ut hi qui sine lege vivebant, convertantur ad Dominum verum, qui ante avertebantur : regalis quoque exemplo pœnitentiæ, hi qui iniquitates et acerba exercent flagitia, corrigantur, et fide atque opere conversi, doctrinæ remedium salutaris accipiant, ingrediantur Domini vias, in quibus nullos erroris anfractus, nulla diverticula præcipitis prolapsionis offendant. Sicut enim bonæ vitæ specimen, et virtutis exemplar in iis viris est, qui inoffensa vitæ suæ tempora percurrerint : ita qui anteactis renuntiantes flagitiis, vel incredulitatis erroribus, emendaverint cursum posterioris ætatis, his ad imitandum propositi sunt, qui vel opere vel cogitatione labuntur.

LXXVII. Sequitur : « Libera me de sanguinibus Deus, » Deus salutis meæ [1]. » Et ad Uriæ mortem potest referri, quod mandatæ necis ejus conscius, veniam tanti poscat admissi, et quamvis rex legibus absolutus, suæ tamen reus sit conscientiæ; quibus vinculis se enodari desiderans, divinum sibi precatur auxilium, ut ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et revera cum mitis et corde mansuetus egregia semper dederit sanctus Propheta suæ mansuetudinis et pietatis insignia, ita ut adversariis suis frequenter ignoverit, atque ab eorum nece putaverit abstinendum, non est mirum quod tam graviter doleat fundendi sanguinis innoxii sibi obrepsisse peccatum. Ideo liberari se a sanguinibus, hoc est, a peccatis mortalibus, postulavit. Laudavit Dominum Deum suum, justitiam

[1] Psal. L, 16.

Domini prædicavit; ideoque addidit : « Exultabit lingua » mea justitiam tuam. »

CAPUT XVII.

Davidem verbis suis peccatum sibi dimissum significare, cum Deus peccatori os occludat. Eadem verba etiam Christo convenire, quippe qui verus sit David, a quo futura gentium congregatio, et Ecclesiarum fundatio præsignetur : postremo nonnullis de sacrificio Christi atque Martyrum propositis opus clauditur.

LXXVIII. « DOMINE, labia mea aperies, et os meum » annuntiabit laudem tuam[1]. » Qui laudat Dominum, ab inimicis suis erit salvus[2], ut scriptum est. Et certe supra dixerat in quadragesimo-nono Psalmo : « Peccatori autem » dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas[3]? » Cum ergo per os suum dixerit quod peccatorem prohibuerit Deus suas enarrare justitias, utique ipse enarrando justitiam Dei, declaravit commissum hoc nequaquam sibi imputatum esse peccatum.

LXXIX. Et addidit : « Labia mea aperies, et os meum » annuntiabit laudem tuam[4]. » Os peccatoris Deus claudit, ne loquatur justitias Dei : justi aperit, ut loquatur. Cujus ergo labia aperit, hunc peccati absolvit reatu. Illius autem aperit labia Dominus, qui accipit verbum in apertione oris sui. Unde et Apostolus petit se adjuvari orationibus plebis, ut aperiatur sibi ostium verbi ad loquendum

[1] Psal. L, 2, 17. — [2] Id. XVII, 4. — [3] Id. XLIX, 17. — [4] Id. L, 17.

mysterium Christi[1]. Linguam vero pro sermone accipimus, qui exultat in Dei laudibus. Unde et illud sic æstimatur : « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis[2], » sermo infusus Prophetæ.

LXXX. Quod si ex persona Christi dictum accipimus, vide ne scriba sit velociter scribens Verbum Dei, quod animæ viscera percurrat et penetret, et inscribat in ea vel naturæ dona vel gratiæ : lingua autem sit sanctum illud corpus ortum ex Virgine, quo vacuata sunt venena serpentis, et Evangelii opera toto orbe celebranda decursa sunt. Accedit ad evacuandum peccatum, quod humilitatem suscepit : contrivit cor suum, quod magis sacrificium Dominus elegit, quam holocausta pro peccatis, quæ secundum Legem offerri solebant. Denique supra ait : « Holocausta et pro peccato non postulasti, tunc dixi : Ecce » venio[3], » id est, non rapinam arbitratus esse me æqualem Deo, venio formam servi accipiens : venio in specie susceptionis humanæ, in veritate crucis, mortis humilitate obedientiam probaturus, ut inobedientia deleatur.

LXXXI. Merito ergo et hic dicit : « Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique : holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus : cor » contritum et humiliatum Deus non spernit[4]. » Et sicut supra dixi, certum est mysterio convenire quod ipse Dominus Jesus videtur hic quoque ex sua persona loqui, qui superius illud personæ suæ evidenti testificatione deprompsit. Ipse enim verus David, manu fortis, verus humilis, atque mansuetus, primus et novissimus, æternitate primus, humilitate ultimus ; per cujus obedientiam humani generis culpa deleta, refusa justitia est. Ipse, inquam, Jesus umbræ finis et Legis, advenit humilitatis magister

[1] Coloss. IV, 3. — [2] Psal. XLIV, 2. — [3] Id. XXXIX, 7, 8. — [4] Psal. L, 18, 19.

docere superbos sensu, et tumore cordis inflatos ad mansuetudinem et simplicitatem esse migrandum. Quomodo igitur in typo ejus mysterii peccatum imputari potest, cum in ipso mysterio sit remissio peccatorum? Nisi forte ideo David iniquitatem suam, peccatumque confessus est ejus admissi; ut et ipse ad remissionem peccati, et gratiam mysterii pertineret.

LXXXII. Nam quid sibi vult quod vir peccatum suum confitens, de Sion et Hierusalem psallit dicens: « Benefac, » Domine, in bona voluntate tua Sion, et ædificentur muri » Jerusalem[1]; » nisi quia accelerari ei placet Ecclesiæ congregationem per vocationem gentium; quæ non ancillæ filii, sed liberæ Hierusalem illius, quæ in cœlo est, fidei suæ prosapiam toto orbe diffunderet, et spiritualium septa murorum doctrinæ apostolicæ fundaret assertione?

LXXXIII. Muri itaque Hierusalem fidei propugnacula, disputationum munimenta, virtutum culmina sunt: muri Hierusalem Ecclesiarum conventus sunt toto orbe fundati. Ecclesia enim dicit: « Ego murus, et ubera mea turris[2]. » Et bene muri Hierusalem Ecclesiarum conventicula sunt; quoniam quisquis bona fide atque opere ingreditur Ecclesiam, fit supernæ illius civis et incola civitatis quæ descendit de cœlo. Hos muros lapidum ædificat structura vivorum.

LXXXIV. Videns igitur Hierusalem veram et Sion dixit: « Cum benedixeris in bona voluntate tua Jerusalem et Sion, « tunc acceptabis sacrificium justitiæ[3], » hoc est, sacrificium corporis Christi, qui ait, cum de propria passione loqueretur: « Aperite mihi portas justitiæ, et ingressus in » eas confitebor Domino[4]. » Et in Evangelio ait ad Joannem: « Sine modo; sic enim oportet nos implere omnem

[1] Psal. L, 20. — [2] Cant. VIII, 10. — [3] Psal. L, 21. — [4] Id. CXVII, 19.

» justitiam[1]. » Et infra : « Beati qui persecutionem patiun- » tur propter justitiam[2]. » Justitia Christus est. Sacrificium ergo Christi acceptabile futurum Patri asserit. Hoc est ergo de quo et supra ait : « Sacrificate sacrificium jus- » titiæ, et sperate in Domino[3]. » Hæc est justitiæ spiritalis oblatio, et holocaustum ferventis devotionis, et infusionis Spiritus sancti, quod dicit futurum, cum ad illud spiritale Domini altare cœperint admoveri animæ credentium, quæ renuntiantes voluptatibus atque deliciis, tanquam aratrum in visceribus suis ducant, ut fructus possint ferre piæ culturæ.

LXXXV. Vel certe ita : Cum benedixeris Ecclesiam ex gentibus acquisitam, et spiritale sacrificium justitiæ cœperit frequentari, tunc et Martyres sancti, qui suum pro Christo corpus obtulerint exarandum, tanquam vituli sacris altaribus offerentur; sicut in Apocalypsi Joannis scriptum invenimus, quia sub altari erant animæ eorum, qui pro Domini Jesu nomine corpora sua obtulerunt martyrio, ut Christi sibi gratiam mercarentur[4] : cui est honor et gloria, laus, perpetuitas cum Deo Patre et Spiritu sancto a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Matth. III, 15. — [2] Id. V, 10. — [3] Psal. IV, 6. — [4] Apoc. VI, 9.

APOLOGIA II PROPHETÆ DAVID (3).

CAPUT I.

Quosdam offendi posse quod in adulterium inciderit David, et Christus oblatam sibi adulteram absolverit: maxime vero quod idem Propheta peccatum evulgaverit suum. Sed, ut David erraverit, Christum errare non potuisse ostenditur; proindeque explodendos eos, qui Dei potentiæ, vel providentiæ, detrahunt.

I. Fortasse plerosque Psalmi titulus offenderit[1], quem audistis legi; quod venerit ad David Nathan propheta, cum intravit ad Bethsabee: simulque etiam non mediocrem scrupulum movere potuit imperitis Evangelii lectio, quæ decursa est, in quo advertistis adulteram Christo oblatam, eamdemque sine damnatione dimissam[2]. Nam profecto si quis ea auribus accipiat otiosis, incentivum erroris incurrit, cum leget sancti viri adulterium, et adulteræ absolutionem: humano propemodum divinoque lapsus exemplo, quod et homo putaverit adulterium esse faciendum, et Deus censuerit adulterium non esse damnandum. Lubrica igitur ad lapsum via vel veniæ, vel concupiscentiæ.

II. Accedit illud, quod ipsas faces juvenilis lasciviæ videtur accendere; quia adulterium suum non erubuerit, non celaverit: sed quadam divini carminis prædicatione vulgarit. Quid ergo tam impudens, tam improvidus sanctus David fuit, ut ipse suum cantaret opprobrium: maxime cum ipse in alio quoque, qui hodie decursus est, Psalmo

[1] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 117. — [2] Joan. VIII, 11.

dixerit : « Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur[1] ? » Alios de peccato gloriari prohibet, et ipse etiam sacrato carmine gloriatur. Quomodo igitur ista distinguimus?

III. Esto tamen David petulanter erraverit, numquid et Christus erravit, ut putemus eum non rectum habuisse judicium? Bene ergo quasi ad eos David hodie prophetavit dicens : « Intelligite insipientes, et stulti aliquando sapite[2]. » Quomodo enim Christus potuit errare? Fas non est, ut hoc veniat in sensus nostros. « Qui plantavit aurem » non audit : aut qui finxit oculum, non considerat? Qui » corripit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam[3] ?» Christus ergo interrogare culpam, et accusationem justam audire nescivit? Christus petulantiam potuit approbare? Christus qui corripit gentes, arguendam adulteram non putavit? Christus qui novit uniuscujusque cordis interna, et scientiam docet legis aut falli potuit errato, aut contra legis seriem judicare? Et quomodo ipse dixit : « Non veni legem solvere, sed adimplere[4] ? » Christus qui condemnat occulta, potuit dissimulare vulgata? Christus qui fecit tempora, potest nescire tempora? Qui novit cogitationes hominum vanas, non novit etiam criminosas?

IV. Et ideo satis illis responsum sit, qui cum Creatorem negare non possint, negant tamen potentiam Creatoris : qui cum sapientiam fateantur, insipientiam asserunt, objiciendo ei imprudentiam futurorum. De quo possemus latius dicere : sed alius propositus nobis videtur esse tractatus. Et licet diversarum series decursa sit lectionum, in eamdem tamen assertionem proficiunt, et maxime Psalmi titulus et evangelica lectio. Sed quamvis conveniat una assertio, tamen juxta ordinem lectionum sit ordo tractatus; et ideo de titulo Psalmi prius tractandum videtur.

[1] Psal. XCIII, 3. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9, 10. — [4] Matth. V, 17.

CAPUT II.

Proposito argumento auctor hic non facile judicandum scribit. Tum quo ordine, et apud quos homines David errantis causam sit defensurus, explicat.

V. Proposita est historia, quæ adulterium habeat et homicidium. Nam ita reperimus in libro scriptum esse Regnorum; quia David rex cum deambularet in domo sua, lavantem se Uriæ vidit uxorem, amavitque illico, et jussit accersiri [1]. Deinde virum ejus innocentem, ut Scriptura inducit, bellatoribus objici jussit acerrimis, ut vi opprimeretur hostili. Hæc facta sunt, nec negantur: quomodo igitur defenduntur? Bene admonet evangelica lectio [2], etiam cum peccatum appareat subreptum (4); tamen debere esse judicis judicium: ac memorem unumquemque esse oportere suæ conditionis et meriti. Sæpe enim etiam in judicando majus peccatum judicii est, quam peccatum ipsius de quo fuerit judicatum. Nam si præscriptum est a quibusdam sapientibus mundi, ut in judicando caveatur, ne major pœna quam culpa sit, idque servatur: quanto magis id servandum videtur, ut unusquisque de alio judicaturus, de se ipso prius judicet, nec minora in alio errata condemnet, cum ipse graviora commiserit? Quis es igitur tu, qui David sanctum virum judicas? Gentili dico, Judæo dico, Christiano dico; et ideo tripertito mihi distinguendus esse videtur tractatus, unus adversus gentiles, alius adversus Judæos, tertius apud Christianos.

[1] 2 Reg. XI, 2, et seqq. — [2] Joan. VIII, 11.

CAPUT III.

Gentiles monet, ne tam errantem, quam pœnitentem David respiciant; quia sicut illud est hominibus commune, ita hoc rarum in regibus: tum quam proclive sit vinci libidine, declarat, et adductis sanctorum virorum exempli confirmat.

VI. Primus ergo adversus gentiles mihi sermo est, qui plerumque objectare consueverunt : Ecce quomodo Christiani innocentiam sequuntur, fidem præferunt, religionem venerantur, castitatem docent, quorum principes et homicidia et adulteria fecisse produntur? Ipse David, de cujus genere, ut dicitis, nasci Christus elegit, homicidia sua et adulteria decantavit. Et quales possunt esse discipuli, quorum tales magistri sunt?

VII. Quid igitur? Negamus factum, an repudiamus magistrum? Nihil horum. Sed qui speciem objicit, communitatem consideret. Species facti est : communitas naturæ. Nihil ergo mirum si intra generalitatem species est. Agnosco enim hominem fuisse David, et nihil mirum : agnosco commune, ut homo peccet. Nec enim nova infirmitas conditionis humanæ, magisque mirum videtur si homo peccato careat, quam si peccatum aliquod affectet. Igitur peccavit sanctus David, nullo ambiguo vos tenebo, fecit adulterium, commentus est homicidium, et commentus est et peregit. Peccavit, quod solent reges : sed pœnitentiam gessit et flevit, quod non solent reges. Rogavit veniam, non arrogans potestatis, sed infirmitatis suæ

conscius : prostratus in terram cilicio se operuit, oblitus imperii, et memor culpæ.

VIII. Quem mihi tu hujuscemodi reperias virum, qui in potestate constitutus non magis peccata sua diligat, culpam prædicet, crimina defendat : qui putet sibi quod non decet, non licere : qui se legibus obstringat suis ; et quod per justitiam non licet, nec per potestatem licere agnoscat? Non enim solvit potestas justitiam, sed justitia potestatem ; nec legibus rex solutus est, sed leges suo solvit exemplo. An fieri potest, ut qui de aliis judicat, suo ipse sit liber judicio, et in se suscipiat, in quo et alios astringat?

IX. Bonus ergo David, et multo admirabilior qui potestatem vicit, quam qui amorem. Castitas enim corpori nonnunquam defertur, frequenter errori : potestas Deo subditur; et facilius quis se in amore cohibeat, quam in potestate moderetur. Non ergo ignoscis quod minus est, in quo majora miraris? Lubrica enim in omnibus hominibus et prona natura peccandi : lubrica etiam in bonis moribus licentia potestatis, et oblatio facultatis. Non enim distat ira regis ab ira leonis : sed qui stimulat illum et admiscetur, peccat in animam suam. Caveat ergo ne stimulet aliquis potestatem, ne cassibus anima irretita corporeis, vitio se non possit exuere. Non ergo mirum si etiam David specie lapsus est potestatis : sed multo amplius admirandum, quod fidei contemplatione revocatur.

X. Videtis igitur quod potestas hæc sæcularis frequenter nihil prosit, et plerumque obsit; sæpe enim culpæ exitus in auctoritate est potestatis. Noli igitur quicumque es rex, de potentia et faculate præsumere ; cor enim regis in manu Domini. Noli tibi de populorum subjectione blandiri ; quia non salvabitur rex per multitudinem virtutis suæ, nec gigas salvus erit in multitudine virtutis suæ. Non enim in altis tabernaculorum fastigiis, pretiosoque tecto-

rum culmine, sed super timentibus eum beneplacitum est Domino, et his qui sperant super misericordia ejus.

XI. Lubricam igitur videmus ad vitia potestatem, nec tamen semper inflexam dixerim; quoniam regali potestate sublimem et David legimus cultus auxisse divinos, et Salomonem templum Deo consecrasse.

XII. Nunc illud quod perstrinximus, asseramus facultatem imperandi incentivum esse peccandi; et secundum historiæ seriem prosequamur. Non adulterasset David alieni jus tori, et fœderati pacta conjugii, nisi nudam et lavantem mulierem de domus suæ interioribus vidisset. Et ideo bene scriptum est: « Non intendas in mulieris speciem: et non concupiscas mulierem[1]. » Ait alibi: « Ab omni irreverenti oculo cave[2]. » Nihil de continentiæ tuæ virtute præsumas. Etenim « Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, et in palpebris illius agnoscetur[3]; » et ideo causam primo peccati fuge. Nemo enim diu fortis est. Neque fragili tantum, sed omni homini dicitur: « Non te vincat concupiscentia formæ[4]: » si non vis vinci, non congrediare peccatis; ne de te vitia coronentur; « Neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris[5]. » Vilis tibi mulier videtur ad pretium, sed fortis ad vitium; quia « Mulier virorum pretiosas animas capit[6]. »

XIII. Difficile est itaque ut quisquam libidinis irretitus illecebris, immunis evadat. Nec mea tantum hoc sententia difficile judicatur: sed etiam sancti Salomonis Proverbiis impossibile judicatum est, qui suo ductus exemplo ait: « Ligabit quis ignem in sinu, vestimenta autem non comburet? Vel ambulabit quis super carbones ignis, pedes autem non comburet[7]? » Cave ergo et tu ne intra sinum tuæ mentis ignem libidinis et amorem accendas; ne cor-

[1] Eccli. XXV, 28. — [2] Id. XXVI, 14. — [3] Ibid. 12. — [4] Prov. VI, 25. — [5] Ibid. — [6] Ibid. — [7] Ibid. 27, 28.

poreum vestimentum illo animi consumatur incendio, ac perpetuitatem resurrectionis amittas : vel certe vestigium tuæ mentis uratur, si per libidinum faces tibi putaveris esse gradiendum. Nam qui uritur corde, comburitur corpore.

XIV. Omnibus igitur modis lascivæ mulieris vitandus occursus est. Et ideo « Prudentiam discipulam acquire tibi, » inquit, ut te custodiat ab uxore aliena et fornicaria[1] ; » ne te laqueis labiorum suorum teneat obligatum, et criniculis erroris involvat. Itaque unde debeas cavere meretricem Propheta te docuit : ut a fenestra caveas hujus ingressus[2]. A fenestra enim domus suæ intrat. Fenestra ejus est oculus ; et ideo ab omni irreverenti oculo cave ; ne per fenestram introeat amor, libido penetret. Etenim mulier fornicaria illicit visu amatorem ; et nisi petulantem obtutum mentis animique compescas, mors ingreditur per fenestram. Non est desidiosa petulantia meretricis, non otiosa lascivia, quæ facit juvenum volare corda ; ut propriæ mentis nequeant tenere constantiam, et huc atque illuc fervido amore rapiantur. Cave ergo hujuscemodi mulierem, quæ pedibus non quiescit, foris errat, insidiatur per ungulos, oculis ligat, verbis illicit, institis lectum intexit suum, et tapetis ab Ægypto stratis[3] ; neque enim de cogitatione divina, sed de sæculari illecebra assumit ornatum : quæ merito virum suum dicit absentem[4] ; quoniam non potest adultera omnis Christum habere præsentem.

XV. Vides igitur quantis rebus etiam sanctorum corda capiantur; et ideo ne mireris, si etiam sanctus David captus est. Vir quidem magnus, et qui Allophylum immanem corpore, armis quoque bellicis inhorrentem fide vicerit : sed utinam se ipse vicisset! utinam sicut illum adversarium stravit, sic interiorem adversarium suum sternere ac su-

[1] Prov. VII. 5. — [2] Ibid. 6. — [3] Ibid. 10, et seqq. — [4] Ibid. 19.

perare potuisset! Gravior est pugna ejus qui intus, quam illius qui foris dimicat.

XVI. Sed quid de solo David loquor? Accersamus etiam alios ad tractatum hujusmodi, ne imbecillitatem David magis, unius scilicet hominis putemus, quam corporeæ conditionis fuisse infirmitatem. Samson validus et fortis leonem suffocavit, sed amorem suum suffocare non potuit: vincula solvit hostium, sed suarum non solvit nexus cupiditatum: messes incendit alienas, et unius ipse mulieris accensus igniculo messem suæ virtutis amisit. Salomon templum Deo condidit, sed utinam corporis sui templum ipse servasset! Verum ad ipsum a quo discessit, revertatur oratio. Triumphavit David in decem millibus: sed erravit in viginti et amplius millibus; et quia erravit, hominem se esse cognovit, confessus est culpam, veniam deprecatus est dicens ad Dominum: « Domine, ne in ira tua arguas » me, neque in furore tuo corripias me. Miserere mei, Do» mine, quoniam infirmus sum [1]. » Si David infirmus, tu fortis es? Si Salomon lapsus est, tu immobilis? Si Paulus primus peccatorum, tu potes primus esse sanctorum? Ergo si erraverunt justi, erraverunt tanquam homines: sed peccatum suum tanquam justi agnoverunt. Si justi pœnæ atrocioris exceperunt sententiam, tu quemadmodum tibi spem impunitatis proponis, cum Scriptura dicat: « Si » justus vix salvus fit, peccator et impius ubi parebit [2]? »

XVII. Advertitis ergo, filii, quam plerumque etiam bonum propositum subruat causa mœchandi; et ideo causas ipsas primo fugere et vitare debetis. Non vis amore capi? Noli in speciem mulieris intendere; quia oculi tui cum viderint alienam, os tuum loquetur perversa, et jaces tanquam in corde maris, et sicut gubernator in magno turbine. Magnam enim faciunt tempestatem multitudines

[1] Psal. vi, 2, 3. — [2] 1 Petr. iv, 18.

cupiditatum, quæ velut quodam in freto corporis navigantem hinc atque inde perturbant, ut gubernator sui animus esse non possit, diem ac noctem caligine amoris ignorans.

XVIII. Oculis igitur excitatur libido, sed ebrietate succenditur. Omnis enim ebriosus et fornicator, pauper fiet. Nec tibi de potentia blandiaris potandi. Noë ebriatus est, et qui non inebriatus est diluvio, inebriatus est vino. Sed ille naturam vini ignorabat, non enim ante potaverat: tu in illo didicisti cavere quid debeas. Lot per somnum deceptus est, et tu si non vis decipi, somnum mentis tuæ discute; ne ebrio illudat filius aut filia dormienti. Non pietas illic, sed ebrietas ridetur : nec pater illic, sed dormiens circumscribitur. Vis non aduri? Noli ad ignem accedere. Vis non præcipitari? Nutantia fuge, prærupta cave, caduca declina et labantia.

XIX. Vides igitur in illis qui justi esse meruerunt, non alteram fuisse naturam, sed alteram disciplinam. Post primi hominis lapsum, justamque sententiam, cum in uno carnis damnatus sit appetitus, vitium traxit conditio, infecit culpa naturam : sed naturæ ipsius vitium fides temperavit, et devotionis intentio mitigavit offensam.

XX. Convertimini igitur ad Dominum gentes, scitote quoniam Dominus Deus est : ipse fecit nos et non ipsi nos. Scitote quoniam caro sumus et pulvis. Relinquamus ergo quæ fecimus, et ipsum nostri veneremur Auctorem, qui vitam dedit, peccata donavit, qui solus potest dicere : « Ego sum, » ego sum, qui deleo iniquitates vestras, et memor non » ero[1]. » Magnus plane et misericors Deus, qui beneficium confert, nec beneficii munus exprobrat. Miramini quod David regem fecerit, victoremque multarum gentium ? Sic servulos suos consuevit evehere. Non avarus munerum, nec beneficii parcus, nec gratiæ angustus et frugi : sed

[1] Isaï. XLIII, 25.

opulens largitatis, quos redemit a peccato, auget in præmio. Hæc adversum gentiles.

CAPUT IV.

Judæos perperam credentes David, qui obnoxius fuit peccato, vel Salomonem, cui dicta de Christo non conveniunt, esse filium Dei, redarguit : et pravam quorumdam hæreticorum de Filio Dei interpretationem confutat.

XXI. SED quoniam tripartitam divisionem tractatus hujus polliciti sumus, unam adversus gentiles, aliam adversus Judæos, tertiam apud Ecclesiam : nunc contra Judæos videtur esse tractandum. Quid igitur nobis propositum sit recenseamus. « Titulus, inquit, Psalmi David » intellectus, cum venit ad eum Nathan propheta : cum » intravit ad Bethsabee[1]. » Nempe historia hæc et adulterum David inducit et homicidam, et hunc vos, Judæi, dicitis esse Dei filium? Sed Deus virtutum est, non criminum. Et de hoc dicit Deus Pater : « Thronus ejus sicut » dies cœli[2] ; » qui dolum fecerit, peccata non vicerit? Et quomodo scriptum est : « Nemo sine peccato, nisi unus » Deus[3] ? » Si igitur non potest non esse Deus, qui Dei filius est, utique Dei filius arbiter justitiæ est, non obnoxius culpæ.

XXII. Qua autem opinione vel David Dei filium judicatis, vel Salomonem putatis? An quia scriptum est : « Deus judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis[4] ; » et quia » titulus Psalmi in Salomonem Psalmum septuagesimum pri-

[1] Psal. L, 1, 2. — [2] Id. LXXXVIII, 30. — [3] Luc. XVIII, 19. — [4] Psal. LXXI, 1.

mum dicit esse compositum? Sed quem Salomonem dicat, advertite. Salomon enim pacificus est, hoc habet interpretatio. Psalmus in eum dicitur, quem vere scimus esse pacis auctorem. Quomodo autem Salomon pacificus? Non hoc Joab sanguis ostendit, quem inter altaria templi jussit occidi: non Adoniæ pœna, quem affinitatis regiæ reum perculit, nec matris obsecratione ab indignatione revocatus. Quomodo autem in Salomonem David filium existimas convenire quod scriptum est, quia « Permanebit cum sole » et ante lunam, in sæcula sæculorum [1], » cum ille brevis vitæ adeptus usuram, angustis terminis vivendi spatium transegerit? Quomodo autem de eo dicitur: « Dominabi- » tur a mari usque ad mare [2]; » cum ille intra Syriam constitutus, hoc est, intra unius regionis provinciam, circumscriptos fines habuerit imperii: solus autem Christus usque in orbis totius terminos suum propagarit imperium? Solus enim iste est, de quo bene Psalmi series prophetavit, quia « Reges Arabum et Saba dona adducent, et adora- » bunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei [3]. » Hunc enim novimus gentibus universis et nationibus imperantem, incircumscripto imperio, interminata potestate. Non ergo Salomon Dei filius.

XXIII. Sed qua ratione eum Dei filium putavistis? An quia sapiens fuit? Sed hic sapientiam postulavit, ut quam non habebat, acciperet: Christus ipse sapientia est, naturaliter in universum habens, quod in rebus humanis Salomon accepit per gratiam. Denique quod accipitur ex tempore, in tempore possidetur. Salomon enim sapientiam nec in principio sui habuit, nec in fine possedit. Neque enim habere se credidit quod poposcit; et postea aversus a Dei cultu, non quasi sapiens, sed quasi insipiens lapsus est, ut offenderet. Offendit in tantum, ut etiam quod

[1] Psal. LXXI, 5. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 10, 11.

meruerat, amitteret. Cur igitur hunc Dei filium credidistis? An quia templum Deo condidit? Sed hinc Dominum et Deum non esse credere debuistis, quia scriptum est : « Nisi Dominus ædificaverit sibi domum, in vanum » laboraverunt qui ædificant eam [1]. » In vanum laboravit, qui ædificavit id templum, quod subjectus ignis exussit. An quia David patri ipsius dictum est : « Non tu ædificabis » mihi domum... sed cum tu dormieris, excitabo semen » tuum post te; et ipse ædificabit domum nomini meo [2]. » Verum ibi quoque templum non corporale, non materiale promittitur, neque enim Deus in manufactis habitat, sed templum est sancta Ecclesia, quæ utique non humana, sed cœlesti virtute fundatur.

XXIV. Nam si præstantioris licet, sed humanæ tamen virtutis opera miremur, multos hujuscemodi reperimus, quos cum David et Salomone comparare possumus. Et ideo ubi operis æqualitas est, non est excellentia potestatis. Nec plures possumus dicere Dei filios, cum unum Dei filium legerimus; sed non ex beneficiis suis quæ in parentes nostros contulit, facienda est injuria Dei filio. Multi enim præclari viri : sed per unum Jesum Nave stetit, inquit, sol contra Gabaon [3]. Videtis eum ultra David regis processisse virtutem; terrenis enim David, non sideribus imperavit. Videtis etiam solem ministrum esse, non dominum, qui etiam voci servierit humanæ. Stetit tamen, quia in Jesu et typum futuri agnoscebat, et nomen. Neque enim in sua virtute Jesus Nave, sed Christi mysterio cœlestibus luminibus imperabat; designabatur enim Dei filium in hoc sæculum esse venturum, qui mundani luminis occidentis et jam vergentis in tenebras, virtute divina differret occasum, lucem redderet, inveheret claritatem. Enoch quoque raptus est ad cœlum : sed tamen ille raptus

[1] Psal. cxxvi, 1. — [2] 2 Reg. vii, 5 et 13. — [3] Josuë. x, 13.

est, hic regressus. Raptus est ille, ne malitia mutaret cor ejus : hic ipsam malitiam sæculi hujus abolevit. Elias curru atque equis ascendit ad cœlum : Christus autem descendit e cœlo, nec curru et equis, ut ille conscendit; quia ille aliter nequivisset : hic autem propria virtute remeavit. Elisæus in Jordane leprosum lavare præcepit, ut ab omni contagione mundaretur : hic in Jordane totum diluit mundum. Moyses ipse, cui crediti sunt populi Judæorum, aquam divisit : et ille quidem divisit elementa, quia non divisit potentiam Trinitatis : separavit moles aquarum, quia Patrem non separavit a Filio.

XXV. Videtis quanti viri, et qualium documenta operum dereliquerunt. Quemadmodum igitur quos pares David regi vel Salomoni virtute cognoscitis, conditione impares judicatis, ut Salomonem David filium putetis ad Dei sedere dexteram? Præsertim cum ipse David evidenter de quo dictum esset, expresserit; neque enim de filio suo diceret: « Dixit Dominus Domino meo : Sede ad dexteram meam[1]. » Quomodo enim filium suum Dominum nominaret? Lex prohibet, repugnat religio, abhorret fides, ut ad dexteram Dei omnipotentis mortalem hominem loces. Alius est ille qui sedet ad dexteram, qui corpus suscepit, non qui cœpit a corpore : qui ante Luciferum genitus est, id est, ante omnium luminum claritatem; quoniam ipse creavit variorum luminum dignitates : nam Salomon utique post Luciferum est. Salomon sacerdos non fuit; et ideo dici ei a Domino omnipotente non potuit : « Ex utero ante Lucife» rum genui te[2] : » dici ei non potuit : « Tu es sacerdos in » æternum secundum ordinem Melchisedech[3]; » maxime cum illo tempore, quo Salomon fuit, secundum ordinem Aaron, non secundum ordinem Melchisedech, fuerint sacerdotes. Adhuc enim sacerdotes sanguinem hircorum

[1] Psal. cix, 1. — [2] Ibid. 3. — [3] Ibid. 4.

atque taurorum pro peccatis plebis et erroribus offerebant: postea vero quam Christus advenit, qui semetipsum pro salute obtulit mundi (ut quos taurorum sanguis lavare non poterat, Christi sanguis ablueret) semetipsos cœperunt offerre pro hostiis sacerdotes.

XXVI. Itaque una quæstione Dominus noster Jesus Christus omnium hæreticorum ora sepsit, sacrilegia conclusit. Non solum enim Judæos, sed etiam Photinianos, et Arrianos et Sabellianos hac redarguit quæstione; et ideo nobis (quoniam Judæos defecisse jam cernimus, et illam execrabilem perfidiam imminutam) jam de Arrianis, qui non multum a Judæis differunt, Photinianisque et Sabellianis aliqua in istius quæstionis tractatu perstringenda sunt. Taceat ergo Photinus, qui Christum David filium, non Dei dicit; et taceat, damnatus voce cœlesti. Quomodo enim dicit Christum filium David esse, cum ipse David dixerit in libro Psalmorum : « Dixit Dominus Domino meo : Sede » a dextris meis; donec ponam inimicos tuos scabellum » pedum tuorum [1] ? Si David, inquit, Dominum illum vo» cat, quomodo ejus filius est [2] ? » Non ergo David filius, sed Dei filius Christus. Taceat etiam Sabellianus; et cum legit Dominum Domino dixisse, intelligat non eumdem et ipsum esse, qui dicit, et cui dicitur. Nec enim sibi Pater dixit : « Sede a dextris meis ; » nec sibi dixit : « Ponam ini» micos tuos ; » et aliquando intelligant omnes eum Filium esse, qui a dextris sedet : et hanc distinctionem inter Patrem Filiumque custodiant, ut sit distinctio Patris et Filii, quod alius Pater, alius Filius; quia una in sede, una majestate potiuntur : et sedent, non pro discerniculo dignitatis, nec pro ordine potestatis, sed pro copula charitatis : unam Patris et Filii intelligant potestatem, in quo et Arrius conticescat, qui contraria Sabellio erroris urget

[1] Psal. cix, 1. — [2] Luc. xx, 13, 14.

XXIX. Conclusi itaque undique, eo perfidiæ suæ tentamenta derivant, ut incredibile esse asserant, quod Deus susceperit carnem; qua ratione autem non potuerit suscipere, explicare non possunt. Quæro enim utrum impossibilitatis, an injuriæ causa existiment carnem a Deo suscipi nequivisse? Si impossibilitatis, aliquid ergo impossibile Deo: nihil enim est quod facere voluerit, et facere nequiverit. Superest ergo ut aut voluisse, aut noluisse doceatur. Quod autem majus indicium voluntatis, quam quod ipse dixit: « Palam apparui non quærentibus me..... Expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem[1]? » Si ergo voluit et potuit, an putamus eum causa injuriæ noluisse? Et quam Divinitas sui sentit injuriam? Expers enim est contumeliæ, neque subjecta nostris est passionibus; neque enim caro vel detrimentum Divinitati afferre potuit, vel augmentum.

XXX. Qui tamen hoc objiciunt, quod Dei Filius carnem suscipere non potuit? Si gentiles, qui deos suos (quoniam homines fuisse negare non possunt) humana specie visos esse testantur? An rex eorum, quem illi suis diis omnibus anteponunt, prodigiales formas potuit pro amore suscipere: Christus carnem hominis, quem ad imaginem sui fecit, atque illud præstantissimum opus suum suscipere pro mundi salute non potuit; et pulchrius illis videtur propter adulterium alieni tori, quam propter redemptionem omnium hominum speciem carnis assumptam? Quod si Judæus hoc objicit, quomodo legit: « Ecce Virgo accipiet in utero, et pariet filium; et vocabitur nomen ejus Emmanuël[2], » quod est interpretatum, nobiscum Deus? Quomodo legit: « Ecce qui loquebar adsum[3]? » Quomodo autem lectum asserit: « Ecce sicut panthera..... et sicut ursus aporiatus occurram eis[4]? »

[1] Isaï. LXV, 1, 2. — [2] Id. VII, 14. — [3] Id. LIII, 6. — [4] Osee. XIII, 7, 8.

Dei ergo Filius carnem suscipere non potuit pro redemptione omnium, cum ipsi negare non possint quod pro nostrorum supplicio peccatorum, affectum quemdam Deus ferinæ crudelitatis induerit; ut qui natura pius est et misericors, nostrorum tamen scelerum atrocitate commotus, assumat in nos quamdam sævitiam bestiarum?

XXXI. Sed jam quia et superiore die et hodie Judæis satis responsum arbitror, apud vos mihi, fratres dilectissimi, prophetici facti ratio præstanda est. Etenim cum primum legeretur hic Psalmi titulus, quod venerit Nathan ad David, cum intravit ad Bethsabee, diximus plurimos serie historiæ hujus confundi: et ideo tractatum ejus assumpsimus tripertitum; divisionemque tractatus ita putavimus esse faciendam; ut apud gentiles lapsus conditionis non negaretur, correctio erroris astrueretur: apud Judæos autem ideo lapsum esse sanctum David doceremus; ne amplius Judæorum perfidia claudicaret, eumque vel Dei filium desinerent credere, quem viderent communi conditione obnoxium fuisse peccato; Christiani vero surgentis Ecclesiæ mysteria possint advertere. Tripertita ergo divisio facta est, una secundum naturam, alia secundum fidem, tertia secundum gratiam: nec infirmitas excludit a venia, et fides excusat a culpa, gratiam quoque promissam jamdudum sacramenta conciliant.

XXIX. Conclusi itaque undique, eo perfidiæ suæ tentamenta derivant, ut incredibile esse asserant, quod Deus susceperit carnem; qua ratione autem non potuerit suscipere, explicare non possunt. Quæro enim utrum impossibilitatis, an injuriæ causa existiment carnem a Deo suscipi nequivisse? Si impossibilitatis, aliquid ergo impossibile Deo: nihil enim est quod facere voluerit, et facere nequiverit. Superest ergo ut aut voluisse, aut noluisse doceatur. Quod autem majus indicium voluntatis, quam quod ipse dixit: « Palam apparui non quærentibus me..... Expandi manus meas ad populum non credentem, et contradicentem[1]? » Si ergo voluit et potuit, an putamus eum causa injuriæ noluisse? Et quam Divinitas sui sentit injuriam? Expers enim est contumeliæ, neque subjecta nostris est passionibus; neque enim caro vel detrimentum Divinitati afferre potuit, vel augmentum.

XXX. Qui tamen hoc objiciunt, quod Dei Filius carnem suscipere non potuit? Si gentiles, qui deos suos (quoniam homines fuisse negare non possunt) humana specie visos esse testantur? An rex eorum, quem illi suis diis omnibus anteponunt, prodigiales formas potuit pro amore suscipere: Christus carnem hominis, quem ad imaginem sui fecit, atque illud præstantissimum opus suum suscipere pro mundi salute non potuit; et pulchrius illis videtur propter adulterium alieni tori, quam propter redemptionem omnium hominum speciem carnis assumptam? Quod si Judæus hoc objicit, quomodo legit: « Ecce Virgo accipiet in utero, et pariet filium; et vocabitur nomen ejus Emmanuël[2], » quod est interpretatum, nobiscum Deus? Quomodo legit: « Ecce qui loquebar adsum[3]? » Quomodo autem lectum asserit: « Ecce sicut panthera..... et sicut ursus aporiatus occurram eis[4]? »

[1] Isaï. LXV, 1, 2. — [2] Id. VII, 14. — [3] Id. LII, 6. — [4] Osee. XIII, 7, 8.

Dei ergo Filius carnem suscipere non potuit pro redemptione omnium, cum ipsi negare non possint quod pro nostrorum supplicio peccatorum, affectum quemdam Deus ferinæ crudelitatis induerit; ut qui natura pius est et misericors, nostrorum tamen scelerum atrocitate commotus, assumat in nos quamdam sævitiam bestiarum?

XXXI. Sed jam quia et superiore die et hodie Judæis satis responsum arbitror, apud vos mihi, fratres dilectissimi, prophetici facti ratio præstanda est. Etenim cum primum legeretur hic Psalmi titulus, quod venerit Nathan ad David, cum intravit ad Bethsabee, diximus plurimos serie historiæ hujus confundi: et ideo tractatum ejus assumpsimus tripertitum; divisionemque tractatus ita putavimus esse faciendam; ut apud gentiles lapsus conditionis non negaretur, correctio erroris astrueretur: apud Judæos autem ideo lapsum esse sanctum David doceremus; ne amplius Judæorum perfidia claudicaret, eumque vel Dei filium desinerent credere, quem viderent communi conditione obnoxium fuisse peccato; Christiani vero surgentis Ecclesiæ mysteria possint advertere. Tripertita ergo divisio facta est, una secundum naturam, alia secundum fidem, tertia secundum gratiam: nec infirmitas excludit a venia, et fides excusat a culpa, gratiam quoque promissam jamdudum sacramenta conciliant.

CAPUT VI.

Ecclesiam docet, cur David ac plerique alii Dominici generis auctores in errorem labi permissi sint: et ut inde facilius mysteria eruat, historiam homicidii et adulterii ipsius David recenset.

XXXII. Peccaverit David, ne totus mundus erraret: peccaverit sibi, ut nobis omnibus emendaret: postremo peccaverit in corpus suum; qui enim fornicatur, in corpus suum peccat: peccaverit in corpus suum, ut in Christi corpore redimeretur: ecce quem vix defendendum putabamus, jam cernimus prædicandum. Quis enim est qui nolit divina magis in se munera, quam humana opera prædicari? Arbitramur enim secundum Apostolum justificari hominem per fidem, sine operibus Legis[1]: justificetur ergo ex fide David, qui per Legem peccatum agnovit; sed peccati veniam per fidem credidit: justificetur David, quia in peccato ejus subrepto Ecclesiæ mysteria refulserunt.

XXXIII. Dicit aliquis, qua ratione et adulterium et homicidium commiserit Dominici generis auctor electus a Deo? Aliud dico: Talis auctor Dominici fuit corporis eligendus. Quid est enim corporatio, nisi remissio peccatorum? Et ideo exors peccati esse non potuit, ut divinam gratiam et exemplo præferret et nuntio. Denique ea dispositione Bethsabee et Thamar inter auctores Dominici generis computantur: quarum altera adulterium fecit, altera commisit incestum. Ea dispositione et Achab et Je-

[1] Rom. III, 28.

chonias, sicut Matthæus evangelista descripsit, annumerantur majoribus Christi[1]; ut omnes homines redempturus, beneficium a suis majoribus inchoaret : simul ne qui se subjecit usque ad corporis passionem, nobilitatem captasse immaculatæ originis videretur. Hominum enim ista jactantia est, alienam gloriam, non suam quærere; et tamen inter ipsos homines major virtutis, quam nobilitatis est gratia. Simul edendum exemplum fuit, ut intelligerent omnes majorum probra non posse posteris esse dedecori; quod unusquisque successionis maculam propriæ merito possit abolere virtutis. Vides quantos et quam graviter criminosos Dominicæ generationis series comprehendat, de quorum origine propter te nasci Christus non erubuit? Et hæc si credas, divinæ miserationis in te munera sunt, et hoc cœlestis insigne est potestatis. Superabundavit enim peccatum, ut superabundaret gratia. Non fuerit igitur David exceptus a culpa, ut esset electus ad gratiam.

XXXIV. Sed jam mysteria ipsius recenseamus historiæ, et ex ipsis Scripturarum fontibus hauriamus : atque ut omnem seriem mysteriorum introspicere possimus, textum ipsius repetamus historiæ. Sic enim in libro Regnorum meminimus expressum, eo quod David cum lavantem vidisset Bethsabee Uriæ uxorem, adamaverit : deinde domum venire præceperit, cum absens esset vir mulieris[2] : non multo post maritum ejus reversum esse nuntium belli, religiosum sane et devotum virum; qui belli tempore non putaverit sibi ingrediendam domum, cum socios bello videret intentos, nec domesticis in tabernaculis, sed in præliaribus tentoriis excubantes : postea jussu David in bella revocatum, sub ea præceptione, ut objiceretur adversariis bellatoribus, quo morte viri liberam co

[1] Matth. I, 9 et 11. — [2] 2 Reg. XI, 2, et seqq.

piam potiendæ mulieris rex haberet. Et hic nonnulla est peccati verecundia, et pudor culpæ, quod latebram quæsivit erroris; et injustæ necis non auctoritatem sibi jure regiæ potestatis assumpsit, sed invidiam declinavit. Culpam fatetur, sed tolerabilior est quæ premitur verecundia, quam quæ insolentia prædicatur. Mortuus est igitur Urias, bellatoribus objectus, sed postea iidem qui eum peremerunt, jussu David, expugnata urbe, sunt perempti. Hæc est historiæ series, in qua profunda licet spectare mysteria.

CAPUT VII.

Divino invocato Spiritu, incipit detegere mysteria, quæ sub David ac Bethsabee adulterio, nec non sub ipsius partu velabantur.

XXXV. Et quoniam David non defendendum, neque enim meo eget auxilio, sed excusandum recipimus, vel potius prædicandum; ne in tanto mysteriorum profundo vacillem, justum est ut ejus ore utar, cujus utor historia. Utar igitur responsorio prophetico dicens: « Cor mundum » crea in me, Deus, et Spiritum rectum innova in visceri» bus meis[1]. » Nemo enim sine Spiritus sancti infusione, tanta divini recessus potest spectare mysteria. Etenim si ille tantus Propheta, Spiritus sancti petit sibi munus infundi, quid facere infirmus debeat, cum præsertim etiam Apostolus sanctus populi quoque se putet precibus adjuvari, ut aperiatur ei ostium ad loquendum mysterium verbi? O si mihi ostium illud Christus dignetur aperire!

[1] Psal. L, 12.

Pulsemus tamen; solet enim exaudire pulsantes, quia ipse dixit: «Pulsate, et aperietur vobis[1].» O si mihi se ipse reseraret, quia Christus est janua: ipse intus, ipse extra, ipse via quæ ducit, ipse vita ad quam contendimus pervenire.

XXXVI. Veni ergo, Domine Jesu, et aperi nobis fontes tuos, ut bibamus de aqua, quam qui bibit, non sitiet in æternum[2]. Vel si de fonte adhuc tuo haurire non possumus, dignare concedere ut de puteo saltem haurire possimus, unde potum Samaritanæ illi dubitanti adhuc mulieri polliceris. Et tu quidem de fonte omnibus polliceris, sed dubitantibus, ut illi Samaritanæ, fons tuus adhuc altus est puteus. Bibamus et nos aquam cœlestium secretorum. Et quoniam ad fontem tuum meruimus pervenire, liceat nobis imaginem saltem mysteriorum videre cœlestium.

XXXVII. Itaque, nisi fallor, per Prophetam Spiritum sanctum intelligimus: per adulteram autem licet Synagogæ fornicationes varias æstimare. Et ideo multo ante cernimus revelatum ex Spiritu sancto, et ex familia Judæorum (quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem) Dominum Jesum esse generandum[3], qui quidem quasi Judæus ex adultera familia natus est, sed quasi immaculatus ex Virgine. Erat sub Lege; erat quasi sub viro familia Judæorum: abolenda fuit Legis observantia, ut veritas substitueretur et gratia.

XXXVIII. Habemus unum mysterium: accipite et aliud; ita tamen ut memineritis ex prima conceptione Bethsabee natum esse parvulum qui mortuus est, postea natum esse Salomonem: illum parvulum ex conceptione furtiva; istum vero Salomonem jam ex professione conjugii. Liquet igitur per David intelligi Prophetam, per

[1] Luc. XI, 9. — [2] Joan. IV, 13. — [3] Gen. XLIX, 10.

Prophetam populum propheticum, ex quo et ex Synagoga primus ille qui natus est (quoniam degeneraverat a majoribus suis per flagitia formatus, et per vitia concretus populus Judæorum) ad resurrectionis æternitatem pervenire non potuit, nec in virum perfectum excrescere; sed in exigua sensuum parvitate, et quadam virtutis defecit infantia. At vero ille qui postea ex legitima conceptus est copula, populus christianus, ille sapiens atque pacificus, hoc enim Salomonis interpretatione reseratur, ad incanam longævæ resurrectionis ætatem, atque ad regnum illud cœleste pervenit. Per illum autem populum Lex soluta, per istum gratia reformata est.

XXXIX. Accipite etiam tertium mysterium. Quod David Hebræi excelsum dicunt, Latini humiliatum interpretantur. Quis est autem vere humiliatus, nisi ille « Qui non » rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo : sed formam » servi accipiens humiliavit semetipsum, factus obediens » usque ad mortem[1] ? » Hic igitur est qui significatur David excelsus per naturam, sed humiliatus per misericordiam : sublimis in Divinitate, sed mitis in corpore. Itaque ubi humiliatus, ibi obediens. Ex eo enim nascitur obedientia, ex quo humilitas, et in eo desinit. Cum enim obediens dicitur factus usque ad mortem (mors autem non Divinitatis, sed corporis fuit) non utique obedientia Divinitatis fuit illa, sed corporis; nec humilitas majestatis illa, sed carnis. Itaque quantum ad susceptionem corporis spectat, apostolica lectio in quo Christi fuerit humilitas, declaravit quod vero ad naturam spectat Divinitatis, evangelica lectione reseratum est : quam pio prosecuti estis assensu, cum audiretis legi, dicente Dei Filio : « Ego et Pater unum » sumus[2]. » Unum enim Divinitate sunt Pater et Filius : sed non unum sunt corporis sacramentum, et Divinitatis

[1] Philip. II, 6-8. — [2] Joan. x, 30.

æternitas. Nec solus tamen Apostolus humiliatum dixit esse Dominum, sed ipse quoque se humilem esse memoravit dicens : « Tollite jugum meum, quia leve est; quoniam mitis sum et humilis corde[1]. » Et tamen non sola interpretatione, sed etiam manifesta appellatione signatum est; quia scriptum est : « Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum[2]. » Et infra dicit : « Pater meus es tu[3]; » et, « Ego dicam illi : Filius meus es tu. Ergo David, quem quærebamus, invenimus : servum quidem specie, sed Dominum veritate.

CAPUT VIII.

Quid domus regiæ, in qua deambulat David : quid nudatio et lavatio Bethsabee; quidve quod statim nuda visa amata sit, significet?

XL. Hic ergo David intra domum deambulavit suam. Quæ utique domus est Christi, nisi illa de qua dicit : « Quia apud Patrem meum multæ mansiones sunt[4] ? » In illa ergo regia situs humanam conditionem nudam vidit, et miseratus adamavit. Erat enim adhuc nuda virtutum, quia per insidias serpentis genitalibus erat naturæ suæ exuviis destituta (5). Neque enim verisimile videtur, ut ante domum regis mulier nudaretur, ante domum regis fœmina se lavaret : quasi locus lavacro opportuno aliùs esse non posset. Non quadrat, non congruit, non cum fide convenit : distat a vero, abhorret a sensu. Talem rex, tam petulantem, tam procacem horrere potuit, non amare. An illa, si non viro verecundari, nec regios saltem vereri potuisset aspec-

[1] Matth. XI, 29. — [2] Psal. LXXXVIII, 21. — [3] Ibid. 27. — [4] Joan. XIV, 2.

tus? An illam, prius quam rex videret, nec ministri ejus arcere potuerunt?

XLI. Ergo si hoc cum fide non potest convenire: quæramus quæ ista sit nuda, videlicet humana conditio, omnibus vestimentis exuta naturæ, carens amictu immortalitatis, et innocentiæ spoliata velamine. Nudus est enim qui peccato nudatur et culpa. Denique ille primus nostri generis peccator, atque utinam solus, antequam peccaret, nudum se esse non sensit, posteaquam peccavit, nudum se esse vidit; et ideo tegendum foliis putavit, quia nudum se esse cognovit. Factus est igitur ille sibi nudus, posteaquam factus est reus culpæ. In illo nudata est omnis humana conditio, per successionem naturæ; non solum culpæ, sed etiam ærumnæ obnoxia. Ergo ille se nudum sensit et vidit: unde ita est omnis nostra conditio, ut qui se nudum putaverit, nudum et videat et sentiat. Denique qui divitias concupiscit, nudus est: qui contemnit, opulentus est. Adeo suus cuique sensus ærumna est, et sua cuique virtus expers injuriæ est. Ergo humanam conditionem primo per Legem sibi Christus in conjugium vindicavit, quam repudiavit postea. Unde et ait: « Quis liber repudii matris vestræ, » quo dimisi eam[1]? » Hoc igitur genere Christus familiam suam nudam vidit, et amavit; amat enim sanctam Christus animam. Denique amabat Jesus Lazarum et Mariam: amabat Christus Ecclesiam suam, quamvis nudam, quamvis nullo adhuc virtutum decore vestitam.

XLII. Denique ut sciamus propositæ disputationi Scripturarum seriem convenire, discamus Ecclesiam nudam, discamus quærentem, festinantem, et lavantem se ante domum Christi, quando baptizabat Joannes in Jordane dicens: « Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam; » qui autem venit post me, fortior me est, cujus non sum

[1] Isaï. L, 1.

» dignus calceamenta portare : ipse vos baptizabit in Spiritu sancto[1]. » Ergo quando baptizabatur plebs in pœnitentiam, Christum utique domui ejus jam vicina quærebat, ut perveniret ad gratiam. Quærebat ergo a Joanne Christum Ecclesia dicens : « Annuntia mihi quem dilexit » anima mea[2] ; » ipsum causam desiderii, ipsum causam lavacri sibi esse commemorans, sicut habes : « Fusca sum » et decora, filia Jerusalem, ut tabernacula Cedar, ut pel» les Salomonis[3]. » Habes causam qua ratione se lavare gestiat, quia fuscam se esse commemorat. Nam quasi interroganti Joanni, qua ratione plebs multa concurrens gestiret lavari, respondit : « Fusca sum et decora, filia Je» rusalem. » Quia fusca est, lavari desiderat : quia decora est, videri nuda non metuit. « Nolite, inquit, aspicere » me, quia offuscata sum, quia non est intuitus me sol[4]. » Ergo fuscamur, quando non videmur a Christo : sed quando videmur, albescimus. Vidit ergo eam ille cui nuda sunt omnia, et interna pectoris occulta esse non possunt; quia scrutator est cordis et renum : nihil huic tectum, nihil est involutum. Vidit Ecclesiam suam nudam, et vidit, et amavit. Vidit nudam dilectam, et quasi filius charitatis adamavit.

XLIII. Videte quemadmodum videat, videte quemadmodum vocet. Non hic adulterii opprobria, sed mysteria castitatis sunt. « Tota es, inquit, formosa, amica mea, » proxima mea, et reprehensio non est in te. Ades huc a » Libano sponsa, ades huc a Libano, transibis et pertran» sibis a principio fidei[5]. » Et bene a principio fidei. Ergo ubi fidem habes, adulterium timere non debes; fides enim conjugii est, fraus adulterii. Sed ut adesse possit a Libano, ante præmisit dicens : « Exurge, veni proxima mea, for-

[1] Matth. III, 11. — [2] Cant. I, 6. — [3] Ibid. 4. — [4] Ibid. 5. — [5] Id. IV, 7, 8.

» mosa mea, columba mea, perfecta mea[1]. » Proxima, utique fidei desiderio : formosa, decore virtutis : columba, gratia spiritali. Pennæ enim columbæ deargentatæ æternam illam significant potestatem; et columbæ volatus sancti Spiritus præsentiam declaravit. Vocat igitur ad se eam Christus, ut veniat; quoniam spiritalibus jam pretiis dotata veniebat : « Quia ecce, inquit, hyems præteriit, » imber abiit, discessit sibi, flores visi sunt in terra[2]. » Videte quemadmodum sancta invitetur Ecclesia. « Hyems, » inquit, discessit sibi, » ne hyemem nuda formidet, hyemem non temporis, sed infirmitatis, quæ agrum animæ fœcundum omniflore dispoliat. Est enim hyems non terreni solis, est hyems mentis, quando animo frigus illabitur, quando vapor animi evanescit, quando solvitur vigor sensus, quando nimius humor exundat et mentem gravat; quando interior caliginat aspectus. Et ideo ait Dominus : « Videte ne fiat fuga vestra hyeme vel sabbato[3]. » Bonum enim ut tunc dies judicii vel mortis adveniat, cum viget animi blanda temperies, cum cœleste mysterium serena luce resplendet, cum cor nostrum ardet in nobis. Tunc enim Christus est præsens, sicut testantur in Evangelio Ammaon et Cleophas dicentes : « Nonne cor nostrum ardens » erat in nobis in via, cum aperiret nobis Scripturas[4]? » Viget autem animus, quando etiam flos videtur in terris. Quis est iste flos boni odoris, nisi ille qui dixit : « Ego flos » campi, et lilium convallium[5]? » De quo et in Esaïa scriptum est : « Et exiet virga de radice Jesse, et virga ex ra- » dice ascendet, et flos ex virga exiet[6]. » Radix utique familia Judæorum est, virga Maria, flos Mariæ Christus, qui quando nostra resplendet in terra, et in agro animæ redolet, vel in Ecclesia sua vernat, nec frigus possu-

[1] Cant. II, 10. — [2] Ibid. 11 et 12. — [3] Matth. XXIV, 20. — Luc. XXIV, 32. — [5] Cant. II, 1. — [6] Isaï. XI, 2.

mus timere, nec pluviam vereri, sed expectare judicii diem.

XLIV. Et ideo Ecclesia ut hunc florem videret, omni studio festinabat, sicut ipsa testatur dicens: « In cubili, in » noctibus quæsivi quem dilexit anima mea: quæsivi eum, » et non inveni: vocavi eum, et non exaudivit me. Exur» gam itaque, et introibo in domum, in forum, et plateas, » et quæram quem dilexit anima mea. Quæsivi, et non in» veni eum... Invenerunt me custodes qui circumeunt ci» vitatem, me percusserunt, et tulerunt pallium a me[1]. » Videtis quemadmodum quærat quem desiderat invenire, ut non timeat vulnerari. Sed hæc vulnera non metuenda sunt, sed optanda; quia vulnera charitatis sunt; sicut ipsa dicit: « Vulnerata charitate ego sum[2]. » Bona charitatis vulnera. Denique utiliora vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.

CAPUT IX.

Eamdem materiam prosequitur, ostenditque Ecclesiam Christo, qui velatam Synagogam despexerit, nudam placuisse: tum ejusdem ad illum inquirendum ardorem describit; ac demum Legis solutionem in Uriæ nece adumbratam explicat.

XLV. Merito ergo nuda, quia pallium perdidit: aut fortassis ideo nuda, quia nonnunquam virtutis est opertum non habere pectus, cor non habere velatum. Denique velatam illam, hoc est, Synagogam, quæ habebat velamen in lectione Veteris Testamenti, quod modo revelatur, quo-

[1] Cant. III, 1-3, et V, 7. — [2] Ibid. 8.

» niam in Christo evacuatur[1]; » velatam, inquam, Synagogam Christus despexit et sprevit; unde hodieque velamen super cor Judæorum est positum. At vero ea quæ tota ad Dominum mente convertitur, nuda est atque perspicua. Cum enim quis conversus fuerit ad Dominum, velamen auferetur, ut gloriam Dei speculantes videre possimus. Denique etiam alibi nudam esse virtutis indicium est, quia scriptum est : « Exui tunicam meam, quomodo induam » eam ? Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos[2] ? »

XLVI. Quam igitur tunicam exuerit. et non invenerit quemadmodum induat eam, de Scripturis, si possumus, revelemus. Est enim quædam tunica corporalis, sunt cupiditatum quædam intexta velamina; et ideo interdum melius est nudum esse corpore, quam corde velatum. Unde etiam Paulus nos admonet expoliari multo esse melius quam supervestiri, dicens etiam alibi : « Expoliantes vos veterem » hominem cum actibus suis, induite novum qui renovatur » in agnitione, secundum imaginem ejus qui creavit eum[3]. » Ergo quæ expoliata est, et pedes lotos habet; et ideo quæ lavit, nescit quemadmodum inquinari possint. Obliviscitur enim per gratiam, quod hauserat per naturam. Magnus igitur hic et justus amor mulieris ante David regiam se lavantis.

XLVII. Verum non solum lavit, sed etiam vocavit; ut in eodem accepimus libro, dicente sancta Ecclesia : « Veni, » frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castel- » lis, diluculo surgamus in vineas, videamus si floruit vitis[4]. » Non solum igitur lavat, sed etiam Christum ad se venire provocat et invitat dicens : « Tibi dabo ubera mea. » Nec sua tantum, sed etiam nova ac vetera pollicetur, sicut habes : « Nova et vetera, frater meus, servavi tibi[5], » Et quasi

[1] 2 Cor. III, 13, et seqq.— [2] Cant. V, 3.— [3] Coloss. III, 9, 10. — [4] Cant. VII, 11, 12.— [5] Ibid. 13.

amoris impatiens quærit adminiculum alicujus, a quo Christus rogetur ut veniat. Videte æstuantem, videte desiderantem. « Quis dabit, inquit, te, frater meus, lactantem ubera matris meæ[1] ? » Et qua ratione quærat, et qua gratia invitet, et quemadmodum possit tenere, demonstrat: quemadmodum foris morantem expectet, ostendit: et ut domum suam ingrediatur, implorat dicens : « Inveniens te foris osculabor te, assumam te, et adducam te » in domum matris meæ, et in secretum ejus quæ concepit » me[2]. » Vides quemadmodum nuda sit, quæ non potest tectum habere secretum intemeratæ utique naturæ, secretum intimæ conscientiæ, non designatum aliqua temeritate vitiorum. Hortus enim clausus est Ecclesia sancta, et immaculata virginitas; quæ ideo hanc gratiam meretur a Christo, quia Verbum Dei quæsivit, desideravit, invenit, advigilans ante ostia sapientiæ, sicut ipsa dicit : « Beatus » vir qui audierit me, et homo qui vias meas custodierit, » advigilans meis ostiis quotidie, custodiens postes mei introitus. Exitus mei, exitus sunt vitæ[3]. »

XLVIII. Sic Ecclesiæ suæ Christus speciem concupivit, et paravit sibi eam uxorem acciscere. Sed quia erat sub Lege (sub Lege enim Petrus, Joannes, cæterique Apostolici viri) prius nos observantiæ corporalis vinculis relaxandos putavit. Quamvis enim Lex religiosa, Lex justa, sicut Uriæ persona inducitur, qui tam religiosus et castus fuit, ut regressus e bello uxorem non recognosceret, nec intraret ad eam; tamen quia Urias in David, hoc est, viro humili, copulam cognovit Ecclesiæ, a Synagogæ conjunctione discedens, locum futuris nuptiis præparavit. Unde et Joannes typum accepit Legis, qui quamvis esset ex Patribus, parari vias Domini nuntiavit et Ecclesiæ copulam prophetabat; et ideo occisus inducitur, ut defectum

[1] Cant. VIII, 1. — [2] Ibid. 2. — [3] Prov. VIII, 34.

legitimæ observationis ostenderet. Lex enim et Prophetæ usque ad Joannem. Ergo jam Urias occisus est in typo Legis, ut Synagoga Legis laqueis solveretur; quoniam quæ sub viro est mulier, vivente viro, ligata est legi; si autem mortuus fuerit vir, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro, vocabitur adultera, si juncta fuerit alteri viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri; ita ut non sit adultera si fuerit cum alio viro. Ergo non adultera humanæ conditioni, quæ licet sub Lege fuerit, tamen abolita quodam modo observantia Legis, in gratiam vindicata est.

XLIX. Legis autem observantiam non Christus abolevit. Unde et Uriam non David occidit, sed occidi a bellatoribus passus est: hoc est, profanari ritum observantiæ ex Lege venientis, per incursionem barbarorum et captivitatem Judæorum passus est Christus. Denique Urias, lux mea dicitur. Quæ autem Christi lux, nisi Lex et Evangelium? « Si enim crederetis Moysi, crederetis et mihi; de » me enim ille scripsit[1]. » Quia lux Christi in Lege præcessit, cujus postea in Evangelii gratia quasi in heptamyxo Spiritu universa mundi hujus implevit (6). Hinc ergo Legi carnem sustulit vel Ecclesiam et sibi junxit: cujus Legis lumen populus hostilis imminuit, quando Legis sancta violavit. Imminuta ergo lux Dei est in populo Judæorum; quia cæcitas ex parte in Israël contigit, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israël salvus fieret.

[1] Joan. v, 46.

CAPUT X.

Renovata attentione, altius mysterium in adulterio Davidico latens, nimirum Verbi divini cum humanæ natura conjunctionem scrutatur.

L. Superest adhuc et quartum mysterium, quod, quæso, placidis accipiatis auribus, et mentem nostram, non verba pendatis; non enim in verbo est regnum Dei, sed in virtute. Adulterium factum est, et homicidium factum. Hoc est quod dictum est ad Prophetam: « Sume tibi baculum » nucinum [1]. » Et alibi virgam nucinam legimus, per quam intelligimus jus quoddam et summam prophetiæ, quæ more nucis foris amara in cortice, dura in medio testa, tenera intus est et fructuosa. Etsi igitur in historia amariora auditis, in typo dura cognoscitis; sperate tamen in mysterio fructuosa. Adulterium, inquam, in typo salutis est factum; non enim adulterium omne damnandum est. Denique ad Prophetam dictum est: « Vade, accipe tibi uxo» rem fornicariam [2]. » Dominus hoc jubet cum ea quæ fornicata fuerit, esse conjugium: cujus conjugii, ut supra diximus [3], partus est Christus. Namque filio qui ex fornicatione est natus, a Domino nomen impositum est Jezrahel, quod divina est generatio. Si ergo pia illa copula fornicariæ, etiam ista utique pia societas adulteræ copula est. Sed illa de Judæis. De divinis autem non audeo, licet pium, adulterium nominare; ne quem vel sonus sermonis offendat, licet sensus venerationis in promptu sit: quod potest tamen cautius dici, etsi non expressius, ex disparibus co-

[1] Jerem. I, 11. — [2] Osee. I, 2. — [3] Supra cap. IX, hujus libri.

pulis contubernium pium factum est, cum Verbum caro factum est. Non sunt enim legitima consortia Divinitatis et carnis : nec ut quodam fœdere conveniunt naturæ, caro animæ et anima carni, ita etiam Divinitas et caro justi servant quodam modo tori legem. Suscepit carnem Deus, assumpsit animam, per inusitatam nec legitimam incarnationem consortium fecit esse legitimum, ut sit Deus omnia in omnibus.

LI. Denique ut scias esse mysterium, interpretare vocabula. David enim accipis in typo Christi, Bethsabee filia sabbati, aut filia plena, vel puteus dicitur juramenti. Quid igitur expressius, quam quod filia sabbati caro Christi est; quia misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub Lege? Eadem plena, quia in passione ejus Legis est plenitudo, vel quia plena gratia Spiritus sancti. Jesus enim plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane. Eadem etiam puteus juramenti, hoc est, religionis et fidei. Et bene puteus : quia flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hanc ergo assumens sibi Deus Verbum, copulam fecit esse legitimam : quod mysterium illæ nuptiæ designarunt, quæ sunt in Canticis Canticorum, quibus Christo Ecclesia, et Spiritui caro nubit. Et ideo circumcursabat et quærebat ubique Dei Verbum, quia vulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus, etsi immaculata in Christo, quærebat caro misera redemptorem.

LII. Hanc sibi Christus junxit, ut immaculatam redderet : hanc sociavit, ut auferret adulterium. Et quia sub Lege erat, moriendum fuit, ut liberaretur a Lege, ut per illam mortem velut quoddam legis et carnis matrimonium solveretur. Mortua est igitur in Christo caro, ut nos mortificati legi per corpus Christi, sicut Apostolus dixit, essemus alterius qui ex mortuis resurrexit, et passiones cupiditatesque carnis, et cogitationes peccatorum quæ per

Legem erant in membris nostris, in illa morte morerentur : nos autem soluti a lege mortis, quasi nova Christi copula, in novitate Spiritus resurgeremus [1].

LIII. Et tamen qui legem in Christi carne solverunt, eamque putaverunt esse violandam, omnes jussu David a bellatoribus interempti sunt. Quo indicio ostenditur id, quod posteriora docuerunt esse signatum, quod eorum qui Christum interfecerunt, nullus evaserit; idque evidentissime revelatur, eos quos ante mortem assumpserat Jesus, sicut Judæos, perisse parvulos et informes : eos vero, quos post mortem ascivit in numerum filiorum, regno esse servatos. Unde juxta hoc mysterium convenit quod primus in Judæis fuerit partus infirmus ; ut postea in Christianis fieret fructus æternus.

CAPUT XI.

Parabola Nathan proponitur, atque ad sensum moralem, moxque ad allegoricum traducitur.

LIV. Sed jam ad nuntium transeamus. Nam superioribus diebus tractatus nobis de illo invidioso adulterio et homicidio David prophetæ fuit, decursisque mysteriis non solum nihil quod condemnaretur ; sed etiam quod laudaretur, invenimus. Nunc tractatus incipit esse de nuntio, quem decursi Psalmi titulus jam sæpe repetitus ostendit. Sic enim est : « Psalmus David intellectus, cum venisset ad eum » Nathan propheta, cum intrasset ad Bethsabee [2]. »

LV. Itaque et hæc pars historiæ retexenda est, quæ hujusmodi est. Dives, inquit, et pauper intra unam erant ci-

[1] Rom. VII, 4-6. — [2] Psal. L, 1.

vitatem. Diviti multa armenta, multæ oves : pauperi una ovis, quæ de pane et vino pauperis alebatur, et in sinu ejus requiescebat. Venit hospes ad divitem : dives neque de armento suo, neque de gregibus suis aliquid abstulit, sed unam ovem pauperis occidit[1]. Hoc ubi cognovit David : « Morietur, inquit, vir ille, et restituet quadruplum. » Respondit illi Nathan : « Tu es[2]. » Deinde aperuit ei cœleste mandatum, dicens mandasse Dominum quod multa illi bona, id est, opes regias, sublato de pastorum numero, contulisset, quodque in eum suam misericordiam profudisset ; et ideo quoniam peccato exasperasset Dominum, abducenda ejus omnia, rapienda ab hostibus, depopulandam domum. Tunc ait ille : « Peccavi. » Et respondit Nathan : « Quoniam pecasse te confiteris, remittet tibi Domi- » nus peccatum : sed filius tuus qui natus est ex Bethsabee, » morietur[3]. » Hoc filio ægrotante, David flevit, humi jacuit, cilicio se operuit, jejunavit : ubi mortuum cognovit, surrexit, lavit, cœnavit, alios consolatus est.

LVI. Videte quam multa. Primo omnium, quod Deus pius et misericors est, et quæ nobis adversa contingunt, pro pretio nostri erroris excipimus. Didicimus igitur captivitatem pretium esse peccati ; hæc enim decernitur pœna pro crimine. Deinde illud advertimus quod regum lapsus, pœna populorum sit. Sicut enim eorum virtute servamur, ita etiam errore periclitamur. Unde optandum est nobis, ut regem gloriosum atque perfectum habere possimus. Nos ergo qui regem volumus habere perfectum, Dominum nolumus habere perfectum? An vero illi possunt velle hominem esse perfectum, qui Deum nolunt esse perfectum? Illud etiam breviter textus operatur historiæ, ut advertamus, quam cito veniæ spes secuta sit. Non mediocre autem, quod Nathan denuntiavit ei, hoc est, inferior Propheta

[1] 2 Reg. XII, 1, et seqq. — [2] Ibid. 5-7. — [3] Ibid. 13, 14.

Gravis enim verecundia pudorque delicti, ab inferiore reprehendi. Videtis quod culpa gratiam minuat. Sciebat Nathan, quod David nesciebat : adeo caligabat animus obumbratus quadam nube vitiorum. Deinde hic est Nathan, qui in superioribus David acceptum Domino prophetavit; ut doleret eodem redarguente peccatum, quo prophetante meritum fuerat prædicatum.

LVII. Sed jam mysterium requiramus. « Duo, inquit, » viri erant in una civitate, unus dives, et alter pauper [1]. » Quis est hic dives aut pauper, nisi forte unus populus Judæorum et alter populus christianus? Ille dives in Lege, dives eloquiis Dei sibi creditis, dives prophetiis, dives oraculis : hic vero pauper. Sed nolite hanc refugere paupertatem, quam sequitur regnum cœlorum. Scriptum est enim : « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est reg» num cœlorum [2]. » Bona paupertas, quæ quod habuerit, non amittit. Bona paupertas, quæ si thesauros non habet pecuniæ, habet tamen thesauros scientiæ atque sapientiæ. Nolite, filii, quasi vilem despicere paupertatem. « Iste pau» per clamavit, et Dominus exaudivit eum [3]. » Nolite quasi magnis invidere divitiis : « Divites eguerunt et esurierunt. » Sed si vultis habere bona, Dominum quærite : « Inquiren» tes enim Dominum, non deficiunt omni bono [4]. » Ergo nolite recusare omnem pauperem. Pauper erat Petrus, et quem donaret, nummulum non habeat : sed pretiosiorem omni pecunia donabat salutem. Pauper ille erat Lazarus in Evangelio [5] : sed ille qui ante in ostro dives jacebat et purpura, optabat post exitum vitæ, stillante digito pauperis refrigerari. Quamvis ille ostro superbus regio et purpuratis vestibus vulnera pauperis dives fastidiosus horruerit, tamen in infernis locatus optabat eo loci fuisse quo Laza-

[1] 2 Reg. XII, 1. — [2] Matth. v, 3. — [3] Psal. XXXIII, 7. — [4] Ibid. 11. — [5] Luc. XVI, 19. et seqq.

rus. Quo loco lectio non videtur pecuniarum divitem pauperemque describere; sed eum pauperem, qui pro fide et devotione vulnera corporis non horruerit, famem jejuniumque toleraverit.

LVIII. Cum igitur haberet populus Judæorum in suis gregibus plurimas copias hostiarum, tamen unam oviculam, quam populus ille pauper habebat, eripuit, gloriosæ illam subjiciens passioni. Vis scire quam ovem? « Sicut » ovis ad victimam ductus est[1], » qui pane pauperis alebatur, et potu pauperis utebatur, et in sinu pauperis dormiebat. Nostris enim utebatur alimentis, in nostri pectoris gremio quiescebat. Nam in Judæorum sinu quiescere se non posse memoravit dicens : « Filius hominis non habet » ubi caput suum reclinet[2]. »

LIX. Et venit hospes, inquit, ad virum illum divitem. Quis est iste hospes, nisi miserabile peccatum? Etenim culpa in hunc mundum tanquam hospes intravit, aliena nostræ et peregrina naturæ. Itaque non de suis gregibus hostiam obtulit; sed accepit oviculam pauperis, et occidit illam. Cujus quidem passio licet quibusdam ad sacrificium salutare profecerit; tamen videtur illis sui fuisse furoris alimentum, et cibus culpæ, incentivumque peccati. Denique Judas panem accepit a Christo, et tunc magis repletus est diabolo; quia non accepit ex fide, qui tam hospitali Domino proditionem parabat.

LX. Et iratus est David ad illum virum. Diximus quod per Prophetam Judæorum populus declaratur, et ideo sub hac figura se ipse condemnat. Dignus est morte vir ille qui fecit hoc, et oviculam restituet in quadruplum, hoc est periturum populum Judæorum, sed cumulatioribus bonis fruiturum populum christianum; quia præstabilior est præsentibus status qui ex resurrectione debetur.

[1] Isaï. LIII, 7. — [2] Luc. IX, 58.

LXI. Propositum mihi fuit, ut meminisse dignamini, adversus eos qui homicidium adulteriumque sancti David arguendum putant, qualicumque meo respondere sermone: et ita favore vestræ unanimitatis tractatus nostri cursus evasit; ut prædicandus ore omnium videretur, quem putabamus non posse defendi. Sed quoniam nostro vir sanctus auxilio non indiget, jam ipse vobis pro se loquatur, et factum suum ipsius dicta defendant.

CAPUT XII.

David peccatum suum Deo confitetur, composito Psalmo quinquagesimo cujus hic versus aliquot explicantur: imprimis quæ sit magna misericordia, quæve multitudo miserationum, inquiritur: tum docetur solum Deum iniquitates nostras delere, quæ cum latere non possint, exemplo David sunt confitendæ. Demum Arrianos in Manichæorum impietatem recidere planum fit.

LXII. « Miserere, inquit, mei, Domine, secundum » magnam misericordiam tuam[1]. » Nova, nisi fallor, fratres charissimi, conjunctio ista sermonis, ut magna misericordia diceretur. Non facile alibi lectum memini: et ideo quæ sit magna misericordia, non facile dixerimus. Legimus tamen magnam Dei virtutem. Et ideo considerantes quæ magna sit virtus, conjicere poterimus, quam misericordiam magnam voluerit designare. Legimus enim in sancto Hieremia: « Quis es, Domine? Tu fecisti cœlum et terram, in » magna virtute tua, et brachio excelso[2]. » Virtus ergo

[1] Psal. L, 3. — [2] Jerem. XXXII, 17.

magna cœlum fecit. Quæ est virtus magna; Patris, an Filii? Magna utique Patris virtus est; ipse enim per Filium cœlum fecit et terram, sicut habes: «In principio fecit Deus »cœlum et terram[1].» Sed tamen et Filius magna virtus est. Nam cum virtutem Patris Filium legeris, sicut habes Christum Dei sapientiam atque virtutem[2]; »utique cum virtus Patris Filius sit, magna virtus est Filius. Quemadmodum igitur omnipotens denegatur, quem fatemur magnam Dei esse virtutem? Hæc igitur magna virtus cœlum fecit; quia cœlum fecit et Filius, sicut habes: «Omnia per »ipsum facta sunt[3].» Ergo si et Pater fecit et Filius, utique facti unitas operationis indicat unitatem. Non ergo operatio Patris et Filii discrepat. Si autem una operatio, una utique operationis potestas, et majestas una factorum est. Hæc de Patre et Filio.

LXIII. Quid ergo silemus de Spiritu, præsertim cum Scriptura nos divina non patiatur silere? Dat enim locus opportunissimum testimonium ad sancti Spiritus unitatem cum Patre et Filio comprobandam, ut ejus quoque operationem ab opere Patris et Filii dissociare nequeamus. Legimus enim magnam virtutem Patris esse, quod cœlum fecit: magnam virtutem etiam Filium esse, quoniam cœlum fecit; nec solum fecit, sed etiam firmavit: «Verbo »enim Domini cœli firmati sunt[4].» Ergo si et fecisse et firmasse cœlum magnæ virtutis est, etiam Spiritum sanctum a majestate magnæ virtutis separare non possumus; quia scriptum est: «Et Spiritu oris ejus omnis virtus eorum[5].» Namque cum cœlum fieret et terra, superferebatur Spiritus; de quo alibi ait propheta David: «Emitte Spiritum »tuum et creabuntur[6].» De quo etiam alibi dixit: «Quo»niam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum[7].» Non

[1] Gen. I, 1. — [2] I Cor. I, 24. — [3] Joan. I, 3. — [4] Psal. XXXII, 6. — [5] Ibid. — [6] Id. CIII, 13. — [7] Id. VIII, 4.

enim corporalibus digitis Deus cœlum fecit et terram; sed Spiritus gratia septiformis, illo videlicet digito de quo habes in Evangelio: « Quod si in digito Dei ejicio dæmonia[1]. » Hunc enim digitum alibi Spiritum dixit, sicut habes: « Quod » si in Spiritu Dei ejicio dæmonia[2]. » Si igitur Spiritus Dei digitus est, quoniam brachium Dei Filius est, utique Spiritus cooperatus Patri et Filio per unitatem operationis cœlum fecit et terram. Ideo enim digitum Filius nuncupavit, ut tanquam unius corporis, ita Divinitatis exprimeret unitatem. Itaque si magna virtus cœlum condidit, utique magna sapientia cœlum condidit; quia scriptum est: « Om» nia in sapientia fecisti[3]. »

LXIV. Didicimus igitur quæ magna sit virtus, colligamus nunc quæ magna sit misericordia. Si magna virtus cœlos fecit, et magna misericordia debet esse de cœlo, et magna justitia debet esse de cœlo; justitia enim de cœlo prospexit, et misericordia venit e cœlo. Magna ergo facta misericordia; « Quia Verbum caro factum est, et habitavit » in nobis[4]. » Ergo magna virtus cœlos fecit, magna virtus cœlos inclinavit, sicut legimus: « Et inclinavit cœlos et » descendit[5]. » Quo ostenditur nunquam Divinitatis suæ exors fuisse Dei Filius, nec cum inter homines versaretur; quoniam etsi suscepit quod non erat, non destitit tamen esse quod erat. Itaque cum dicitur: « Et inclinavit cœlos, » et descendit, » non tam videtur de cœlo descendisse, quam ipso descendisse cum cœlo. Nam cum Pater Filium alloqueretur in terris situm, Angeli ministrarent, non tam mutasse videtur sedem Dei Filius, quam transtulisse. Ergo didicimus magnam esse misericordiam.

LXV. Itaque si magna misericordia est descendisse de cœlo, quæ sit multitudo miserationum distinguere atque

[1] Luc. XI, 20. — [2] Matth. XII, 28. — [3] Psal. CIII, 24. — [4] Joan. I, 14. — [5] Psal. XVII, 10.

intelligere debemus. Sequitur enim : « Et secundum multi» tudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam[1].» Non enim idem significat uterque versiculus : sed illud ad Incarnationem refertur, hoc vero quod sequitur, ad eas referendum videtur quas Dei Filius in carne suscepit injurias; quia jejunavit, quia esuriit, quia flevit, quia vapulavit, quia crucifixus, quia mortuus, quia sepultus est. Hæc enim carnis, non Divinitatis insignia sunt. Et necessarium fuit, ut ærumnarum multitudinem miserationum multitudo depelleret, profutura nobis dominicæ certamine passionis.

LXVI. Non enim sua peccata delebat, quia peccatum nullum fecerat : sed quia peccatum factus est, nostra erant delenda peccata, sicut David dixit : « Dele iniquitatem » meam. » Quid est « Dele ? » Videamus hoc verbum; non enim otiosum est. Denique et alibi ait : « Ego sum qui deleo » iniquitates tuas, et memor non ero[2]. » Sunt profecto alte impressa quædam conscientiæ nostræ ulcera delictorum, et quædam mentium nostrarum animorumque vibices, quæ errorum nostrorum obducuntur ulceribus. Habet ergo culpa characteres suos et apices, quibus proditur : quod non ingenio nostro affingimus, sed prophetica auctoritate signamus. Scripta est ergo; et ubi scripta sit vide : « In » pectore, inquit, cordis tui[3]. » Hoc est, ibi scripta est culpæ series, ubi etiam forma virtutis; non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sed quæ bona sunt non atramento scribuntur, sed Spiritu Dei vivi : quæ autem vitiosa, graphio ferreo et ungue adamantino. Talis propemodum Scriptura, qualis est pœna peccati. Scribitur illa graphio ferreo, hoc virga ferrea coërcetur, sicut scriptum est : « Reges eos in virga ferrea[4]. » Alia est illa virga recta, virga regni tui[5] : hæc supplicio coërcet noxios, illa innoxios

[1] Psal. L, 3. — [2] Isaï. XLIII, 25. — [3] Jerem. XVII, 1. — [4] Psal. II, 9. — [5] Id. XLIV, 7.

gubernat imperio. Ergo scripta est culpa: videamus ubi. Non foris, sed intus in corde tuo et in pectore tuo. Sicut enim prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo: sic infidelibus in ipso corde exprimitur figura peccati, et erroris effigies. Intus igitur est culpa, intus et virtus. Et ideo Dominus: «Sentio, inquit, de me virtutem exisse[1];» ut ostenderet quæ bona sunt, de interiore procedere; et contra quæ mala sunt, de interiore prodire. «Non enim » quod intrat, inquit, in os, coinquinat hominem: sed quod » exit de ore[2].» De corde enim tuo cogitationes procedunt; et ideo cave ne de corde tuo malæ cogitationes prodeant, quæ te posteriore tempore arguant et accusent. Non enim Deus testimoniis ad revincendum te argumentisque indiget: tua te ipsa culpa accusat et prodit.

LXVII. Deinde bene in hoc Psalmo David dicit: « Et » delictum meum contra me est semper[3].» Væ enim mihi quod latere cupio, et latere non possum! Quomodo enim latebo, qui inscripta in pectore meo gero meorum indicia delictorum? Nudabitur in illo judicii die uniuscujusque pectus, testimonium reddente omnibus conscientia sua, et invicem accusantibus cogitationibus, aut etiam defendentibus, in die qua judicabit Dominus occulta hominum. Quis pudor ille, cum prodi omnibus cœperit quod putabamus occultum; cum aperire se cœperit uniuscujusque imago delicti, ut unusquisque sui criminis serie revincatur? Quis pudor cum illum quem despicabilem in hoc sæculo judicabas, videris esse prælatum; illum servum tuum, illum quem juxta sæculi hujus astutias ineptum et inhabilem arbitrabaris, simplicitatis suæ divitiis cognoveris honoratum? Ergo dum vivimus, confugiamus ad eum qui potest delere peccatum. Nec vereare quod graphio ferreo scriptum est, et ungue adamantino (7); hic enim por-

[1] Luc. VIII, 46. — [2] Matth. XV, 11. — [3] Psal. L, 5.

tas ferreas adamantinasque confregit : nec timeas culpam fateri.

LVIII. Confessus est David, agnovit iniquitatem suam, agnovit errorem ; et ideo ait : «Quoniam iniquitatem meam » ego agnosco[1]. » David agnoscit, et tu non agnoscis? David fatetur, et tu negas? Paulus se nocentem clamat[2], et tu innocentem te asseris? Non est igitur maximus erubescendi locus, quando cum plurimis peccati mixta consortia sunt; si sequamur tamen studium corrigendi. Neque rursus paveas, ne culpæ confessio teneatur ad pœnam. Bonus enim et misericors Deus non solum culpas ignoscere confitentibus, sed etiam præmia corrigentibus impertire consuevit; si tamen unusquisque sibi donari petat, quod intelligit non latere. «Dic ergo iniquitates tuas, ut justificeris[3]. » Dei vox ista est volentis ignoscere : Dei vox ista est promittentis, quod tuum velit delere peccatum.

LXIX. « Tibi peccavi, David dicit, et malum coram te » feci[4]. » Hoc est, etsi homines non vident, sed tu vides : etsi homines me dijudicare non possunt, quia participes delictorum sunt; tu tamen judex es singulorum, quia expers es delictorum. Quamlibet in corde intimo cogitationes noxiæ lateant, coram te tamen sunt, qui potes dicere : « Quid » cogitatis mala in cordibus vestris[5] ?» Nempe Christus hoc dicit. Qui ergo novit quid in corde sit scriptum, potest delere quidquid in corde conscriptum est. Cui se fateatur noster David non solum in se ipso, sed etiam in primo homine peccasse, dum præcepta divina temerantur.

LXX. Quo licet advertere, fratres dilectissimi, quemadmodum omnes hæreses, dum se impugnant, in se recurrant. Itaque Arriani dum Patris et Filii separant potestatem, in eum furiose exitum disputationis incurrunt, ut cum Mani-

[1] Psal. L, 5. — [2] 1 Tim. I, 15. — [3] Isaï. XLIII, 26. — [4] Psal. L, 6. — [5] Matth. IX, 4.

chæis eorum concurrat assertio; illi enim dicunt alterum Deum esse Veteris, alterum Novi Testamenti. Quam profanam assertionem Ecclesia sancta condemnat, quæ unum Deum legit; « Quia unus Deus Pater ex quo omnia, et nos » in ipsum : et unus Dominus Jesus per quem omnia, et » nos per ipsum[1]. » Utique omnipotens potestas et una Patris et Filii declaratur; ut nec Patrem a Novi Testamenti gratia secernamus, nec rursus ab instauratione mundi Filium separemus.

LXXI. Denique consideremus utrum idem Deus utriusque sit conditor Testamenti. Nempe omnes in primo homine peccavimus, et per naturæ successionem, culpæ quoque ab uno in omnes transfusa successio est. In quem ergo peccavi, in Patrem an in Filium? Utique in eum qui mihi credidit, quod non servando peccavi. Mandatum est homini, ut ab omnibus gustaret quæ erant in paradiso, sed lignum scientiæ boni et mali non tangeret[2]. Adam ergo in singulis nobis est. In illo enim conditio humana deliquit, quia per unum in omnes pertransivit peccatum. Video summam mihi creditam; video quæ prævaricationis æra contraxerim, dum vetita et interdicta degusto. Hinc debeo commissæ sortis usuram; quia creditum mandatorum cœlestium fœnus intemerata fides servare non potuit.

LXXII. Agnovimus creditum, agnoscamus etiam creditorem. Creditoris nempe jus est ut exigat et relaxet; et ideo idem relaxat, qui jus habet exigendi. Cum igitur in Evangelio Christus dixerit mihi : « Remissa sunt tibi peccata » tua[3], » nonne eumdem intelligo dominum sortis, quem arbitrum veniæ recognosco? Aut si Pater credidit, et Filius relaxavit, non per unitatem, ut nos dicimus; sed, ut Arriani asserunt, per distantiam potestatis : alius ergo Deus credidit, alius relaxavit? Unde incurrunt, ut Manichæorum

[1] 1 Cor. VIII, 6. — [2] Gen. II, 7. — [3] Luc. V, 20.

perfidiam non evadant. Deinde unum dicendo bonum Deum, advertant quos laqueos dementiæ suæ incidant. Si bonus est, qui credidit, quomodo non est bonus, qui relaxavit? Ergo cum illis partem habeant Arriani, in quorum assertionem perveniunt. Nec mirum si is qui semel deviare cœpit a vero, nexibus se alieni erroris involvat.

LXXIII. Et ideo una est sententia, quæ hæreticorum omnium machinas destruat, ut unius potestatis, majestatis atque virtutis Trinitatem esse credamus; et ideo ab eo quod Filius fecit, non separemus Patrem; nec ab eo quod Pater mandavit, Filium segregemus. Ita enim fiet, ut non alterum Deum Veteris, alterum Novi Testamenti inducamus : sed per unitatem potestatis et Filius in Patre, et Pater intelligatur in Filio; et Filius fœneretur in Patre, et Pater relaxet in Filio. Nam et Pater dimittit peccatum : Filium dimisisse jam diximus.

LXXIV. Accipite quia dimittit et Pater. « Dimitte, inquit, nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris[1]. » Utique ex persona nostra hoc Filius Patri dicit. Nec ideo dicit, quasi dimittere ipse non possit : sed ideo dicit, ut tu unitatem potestatis intelligas.

LXXV. Denique si auctoritatem quæris in Filio : « Jam vos, inquit, mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis[2]. » Dimittit sermone, dimittit imperio : sed cum ratione dimittit dicens : « Vade, et posthac vide nec pecces[3]. » Habes auctoritatem, quia vetera donavit : habes judicium, quia futura præscripsit.

[1] Matth. VI, 12. — [2] Joan. XV, 1. — [3] Id. V, 14.

S. AMBROSII
MEDIOLANENSIS EPISCOPI
ENARRATIONES
IN XII PSALMOS DAVIDICOS[1].

PRÆFATIO
IN PSALMI I ENARRATIONEM.

I. Quoniam summum virtuti incentivum proposuit Deus futuræ beatitudinis delectationem[2] : vehemens quoque calcar erroris delectationem esse diabolus excogitavit. Utriusque sententiæ præstat indicium primus humani generis Adam, a Domino Deo in paradiso voluptatis positus; ut æterna delectatione frueretur, ad virtutem futuræ sobolis provocandam. Neque enim erat incognitum Deo locum eum errori daturum, et cæteris propositam spem salutis esse debere, qua in præreptam humano sedem generi contenderent reformari. Et idem per speciem serpentis quæ præfiguravit delectationis illecebram, uxoria persuasione deceptus. Occasione igitur accepta, adversarius per delectationem mihi operatus est mortem. Itaque quod divina gratia tributum erat ad vitam, factum est mihi in mortem, eoque faciliorem inimicus assensum hominis habuit; ad lapsum enim speciem prætendit naturæ. Delectarunt enim opera sua Dominum : delectarunt prima naturæ exordia, quæ videns Dominus ait : « Bona valde [3]. »

[1] Scripti forte circa an. 381. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 118-122. — [3] Gen. I, 31.

II. Laudant Angeli Dominum, psallunt ei Potestates cœlorum (8), et ante ipsum initium mundi Cherubim et Seraphim cum suavitate canoræ vocis suæ dicunt: « Sanctus, Sanctus, Sanctus [1]. » Innumera Angelorum millia assistunt, et seniores et turba magna sicut voces aquarum multarum concinunt « Alleluia [2]. » Ipsum axem cœli fert expressior sermo cum quadam perpetui concentus suavitate versari; ut sonus ejus extremis terrarum partibus audiretur, ubi sunt quædam secreta naturæ. Nec id ab usu naturæ alienum videtur; quandoquidem vox missa gratiore plausu e nemoribus resultet, aut montibus, et suaviore sono reddant quod acceperint. In scopulis quoque ipsis et lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorum usus delectat aut gratia. Feræ ipsæ, atque aves loci amœnioris aut modulatioris vocis delectatione mulcentur. Lactentibus quoque parvulis aut severitas terrori est, aut blanditiæ voluptati. Naturalis igitur delectatio est.

III. Unde et David sanctus, qui adverteret unde homo, et qua esset fraude dejectus; nam si tenuisset infusam sibi a Domino æternæ illius cœlestisque delectationis gratiam, nec sæcularibus captus amisisset illecebris, nunquam tam miserabilis ærumnæ subiisset injurias. Itaque reparare eam studens ac reformare psallendi munere; cœlestis nobis instar conversationis instituit.

IV. Etenim licet omnis Scriptura divina Dei gratiam spiret, præcipue tamen dulcis Psalmorum liber; quandoquidem ipse Moyses qui plano gesta majorum sermone descripsit (9), ubi tamen per mare Rubrum populum patrum memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens regem Pharaonem cum suis copiis, in majora ingenium attollens suum, quia majora viribus suis fuerat

[1] Isaï. VI, 3. — [2] Apoc. XIX, 1, et seqq.

assecutus, canticum Domino cecinit triumphale. Maria quoque tympanum sumens, cæteras hortabatur dicens: « Cantemus Domino; gloriose enim honorificatus est: » equum et ascensorem projecit in mare[1]. » Ipse etiam Moyses cum legem Domini legisset, quo ejus memoriam pectoribus affigeret audientium, per canticum locutus est dicens: « Audi cœlum, et loquar: Expectetur sicut pluvia » eloquium meum, et descendant sicut ros verba mea, » sicut imber super gramen, sicut nix super fœnum[2]. »

V. Delectatur igitur cantico Deus non solum laudari, sed etiam reconciliari. Inde et Moyses tunc maxime cantico usus est, quando cœlum testificabatur et terram; ut salutem suam cœlestis sono gratiæ concinentem avidius mundus audiret, et sacræ suavitate dulcedinis in æternum legis observantia mentibus inolerct humanis. Denique Legis tabulæ prius quam cantico firmarentur, per indignationem Moysis fractæ et comminutæ sunt. Ubi vero tali signaculo consecratæ sunt, humana locum ira non habuit; quia sanctificatio eam sacræ suavitatis exclusit. Canticum itaque Domini sicut ros mollior descendit e cœlo, et fidem hominum sicut gramen imbre quodam gratiæ spiritalis infudit. Duo igitur hæc cantica in libris Moysis tanquam duo mundi oculi, cœlique lumina, totum corpus operis ejus illustrant.

VI. At vero David principaliter a Domino ad hoc munus electus est; ut quod in aliis rarum præeminere reliquo opere videtur in hoc juge et continuum refulgeret. Unum canticum legimus in libro Judicum[3], reliqua, historiæ more, decursa, quibus expressa sunt gesta majorum. Unum Esaïas canticum scripsit, quo legentium corda mulceret[4]: in reliquis terribili tuba correptionis infremuit

[1] Exod. xv, 1. — [2] Deut. xxxii, 1, 2. — [3] Judic. v, 2, et seqq. — [4] Isaï. xii, 1, et seqq.

Canticum ei ne ipsi quidem inimici objicere potuerunt, qui cum propter alia dicta usque ad necem sunt persecuti. Unum Daniel[1], unum Habacuc[2]. Salomon ipse David filius licet innumera cantica cecinisse dicatur, unum tamen quod Ecclesia receperit, Canticorum Canticum dereliquit. In aliis igitur singula advertere licet.

VII. Historia instruit, Lex docet, prophetia annuntiat, correptio castigat, moralitas suadet: in libro Psalmorum profectus est omnium, et medicina quædam salutis humanæ. Quicumque legerit, habet quo propriæ vulnera passionis speciali possit curare remedio. Quicumque cernere voluerit, tanquam in communi animarum gymnasio, et quodam stadio virtutum diversa genera certaminum reperiens præparata, id sibi eligat, cui se intelligit aptiorem, quo facilius perveniat ad coronam. Si quis gesta recensere majorum studeat, atque imitari velit, intra unum Psalmum totam paternæ historiæ seriem accipit comprehensam[3]; ut thesaurum memoriæ compendio lectionis acquirat. Faciliora quoque videntur, quæ brevius explicantur. Illud etiam quantæ altitudinis, quod brevi intervallo offensionum adversa distinxit, et reconciliationis secunda subtexuit; ut simul cognosceres quid incredulitatis obesset offensa, quid fides prompta conferret? Si quis vim legis explorat, quæ tota in vinculo charitatis est; qui enim diligit proximum, Legem implevit; in Psalmis legat quanto dilectionis affectu pro totius plebis opprobrio repellendo, periculis se gravibus solus objecerit: in quo non imparem charitatis gloriam triumpho virtutis agnoscet. Si quis correptionum sæva formidat, audiat dicentem: « Domine, ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo » corripias me[4]; » et discat quemadmodum debeat irati

[1] Dan. III, 52, et seqq. — [2] Habac. III, 2, et seqq. — [3] Psal. LXXVII, 8, et seqq. — [4] Id. VI, 2.

judicis temperare censuram. Si quis patientiæ cognoscere gestit exemplum, legat in Psalmis : « Si reddidi retribuen-» tibus mihi mala [1] ; » et advertat quia præceptum evangelicum spiritu prævidit, virtute prævenit. Habes itaque illud proverbiale : « Quia mansuetus homo, cordis est » medicus [2]. » Si qui præterea adversus nequitiæ spiritalis incursus vult esse munitus, quid magis quam psallendum sibi esse noverit? Psallebat David adolescentior; et Saülis nequam spiritum fugabat, qui eum antea stringebat.

VIII. De virtute autem prophetiæ quid loquar? Quod alii annuntiaverunt per ænigmata, huic soli palam atque aperte videtur esse promissum, ut Dominus Jesus ex ejus semine nasceretur, sicut dixit ad eum Dominus : « De » fructu ventris tui ponam super sedem tuam [3]. » In Psalmis itaque nobis non solum nascitur Jesus; sed etiam salutarem illam suscipit corporis passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad cœlum, sedet ad dexteram Patris. Id quod nemo præsumpserat hominum dicere, hoc solus hic Propheta annuntiavit, postea ipse Dominus in Evangelio prædicavit [4].

IX. Omnes præterea scriptores, Psalmorum in suis scriptis exempla posuerunt, aut aliqua dicta superiorum : Psalmi nihil præter quod suum est, habent. Quid igitur Psalmo gratius? Unde pulchre ipse David : « Laudate, in-» quit, quoniam bonus est psalmus : Deo nostro sit jucunda, » decoraque laudatio [5]. » Et vere; Psalmus enim benedictio populi est, Dei laus, plebis laudatio, plausus omnium, sermo universorum, vox Ecclesiæ, fidei canora confessio, auctoritatis plena devotio, libertatis lætitia; clamor jucunditatis, lætitiæ resultatio. Ab iracundia mitigat, a sollicitudine abdicat, a mœrore allevat. Nocturna arma,

[1] Psal. VII, 5. — [2] Prov. XIV, 30. — [3] Psal. CXXXI, 12. — [4] Luc. XXIV, 44. — [5] Psal. CXLVI, 1.

diurna magisteria; scutum in timore, festum in sanctitate, imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordiæ, citharæ modo ex diversis et disparibus vocibus unam exprimens cantilenam. Diei ortus Psalmum resultat, Psalmum resonat occasus. Mulieres Apostolus in Ecclesia tacere jubet [2] (10) : Psalmum etiam bene clamant : hic omni dulcis ætati, hic utrique aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis deposito canunt, hunc veterani tristes in cordis sui jucunditate respondent, hunc juvenes sine invidia cantant lasciviæ, hunc adolescentes sine lubricæ ætatis periculo et tentamento concinunt voluptatis, juvenculæ ipsæ sine dispendio matronalis psallunt pudoris, puellulæ sine prolapsione verecundiæ cum sobrietate gravitatis hymnum Deo, inflexæ vocis suavitate modulantur. Hunc tenere (11) gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediscere. Ludus quidam est iste doctrinæ majoris profectus, quam cum seria traditur disciplina. Quantum laboratur in Ecclesia ut fiat silentium, cum lectiones leguntur? Si unus loquatur, obstrepunt universi : cum Psalmus legitur, ipse sibi est effector silentii. Omnes loquuntur, et nullus obstrepit. Psalmum reges sine potestatis supercilio resultant. In hoc se ministerio David gaudebat videri. Psalmus cantatur ab imperatoribus, jubilatur a populis. Certant clamare singuli quod omnibus proficit. Domi Psalmus canitur, foris recensetur. Sine labore percipitur, cum voluptate servatur : Psalmus dissidentes copulat, discordes sociat, offensos reconciliat. Quis enim non remittat ei, cum quo unam ad Deum vocem emiserit? Magnum plane unitatis vinculum, in unum chorum totius numerum plebis coïre! Dispares citharæ nervi sunt, sed una symphonia. In paucissimis chordis sæpe errant digiti artificis : sed in populo spiritus artifex

[2] Cor. xiv, 34.

noscit errare. Psalmus nocturni operis commercium, diurnæ requiei stipendium, institutio incipientium, perfectorum confirmatio. Angelorum ministerium, militia cœlestis, hostia spiritalis. Psalmum et saxa respondent: Psalmus canitur, et ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere prædurros, flecti immisericordes.

X. Certat in Psalmo doctrina cum gratia simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem. Nam violentiora præcepta non permanent: quod autem cum suavitate perceperis, id infusum semel præcordiis non consuevit elabi. Quid est quod non tibi occurrat Psalmos legenti? In his lego Canticum pro dilecto[1], et sacræ desiderio charitatis inflammor: in his torcularia divini mysterii recognosco[2]: in his revelationum gratiam, resurrectionis recenseo testimonia, repromissionis munera: in his disco vitare peccatum, dedisco erubescere pœnitentiam delictorum[3]. » Tantus rex, tantus Propheta suo me provocavit exemplo, ut aut commissum studeam extenuare peccatum, aut non commissum cavere.

XI. Quid igitur Psalmus, nisi virtutum est organum, quod sancti Spiritus plectro pangens Propheta venerabilis, cœlestis sonitus fecit in terris dulcedinem resultare? Simul cum ille, in fidibus et chordis, hoc est, in reliquiis mortuis diversarum vocum modulatus discrimina, divinæ laudationis ad cœlestia dirigeret cantilenam; docuit utique prius nobis peccato esse moriendum, et tunc demum in hoc corpore diversa opera discriminanda virtutum, quibus ad Dominum devotionis nostræ gratia perveniret; ut occupatis intentione cœlestium, nulla irreperet terrenorum libido vitiorum, simul animus cœlestis gratiæ suavitate nitesceret. Merito igitur tanti ministrum muneris Dominus laudans ait: Inveni David secundum cor meum.

[1] Psal. XLIV, 1. — [2] Id. VIII, 1, et alibi. — [3] Id. L, 3, et seqq.

XII. Aiunt etiam, eorum qui cithara canunt peritiores intus canere (12), ut ferunt fabulæ de Aspendio citharista: causas quoque modulaminum, et quædam claustra rhythmorum in superiore parte esse psalterii. Docuit ergo David intus nos canere oportere, intus psallere, quemadmodum canebat et Paulus dicens: « Orabo spiritu, orabo et mente: » psallam spiritu, psallam et mente[1]; » et ad superiorum intuitum vitam nostram actusque formare, ne delectatio dulcedinis excitet corporis passiones, quibus non redimitur nostra anima, sed gravatur: cum ad redemptionem animæ suæ psallere se sanctus Propheta memoraverit dicens: « Psallam tibi in cithara sanctus Israël: gaudebunt » labia mea cum cantavero tibi; et anima mea, quam re- » demisti[2]. » Sed jam Psalmi istius qui propositus est nobis, ingrediamur exordia.

ENARRATIO

IN PSALMUM I.

XIII. Beatus[3], inquit, vir qui non abiit in consilio impiorum[4]. » Quam aptum, quam oportunum principium! Namque ut ii qui agonis aliquam solemnitatem receperint exhibendam, proponere præmium solent, jactare coronæ nobilitatem, quo certaturi studio majore conveniant, nisu quoque propensiore decertent: ita Dominus noster Jesus regni cœlestis gloriam, perpetuæ quietis gratiam, vitæ æternæ beatitudinem ad virtutis humanæ incentiva proposuit. Imperator quoque cum progreditur ad bellum; donativum militi (13), et promotiones dignitatum in numeris

[1] 1 Cor. xiv, 15. — [2] Psal. lxx, 22, 23. — [3] Vide D. Guillon, tom. ix, p. 122-127. — [4] Psal. i, 1.

militaribus pollicetur; ut spes commodi furetur labores, et metum abscondat periculi. Velut præco igitur magni imperatoris sanctus David hortatur milites, athletas vocat, præmium exprimit dicens : « Beatus vir qui non abiit in » consilio impiorum. » A præmio cœpit, ut pondus futuri certaminis elevaret : mercedem præmisit, ut unusquisque præsentium rerum sollicitudines ac labores corde transiliens, ad emerendam beatitudinem futurorum avida festinatione contenderet. « Beatus, inquit, vir. » Quid plus potuit homini dari; quam quo nihil amplius potuit Deo apostolica auctoritate deferri[1]? Beatus enim, et solus potens, et rex regum, et Dominus dominantium Deus dictus est. Ille solus potens, ille rex regum, ille dominus dominantium, beatitudinis tamen non supergreditur potestatem. Donavit nobis appellationis ejus commune consortium, quæ digna æstimata est honore divino.

XIV. Consideremus nunc qua ratione, « Beatus vir, » dixerit; et non magis, beati homines : cum uterque sexus vocetur ad gratiam. Numquid a consortio beatitudinis exclusit mulieres, quia virum solum beatum nuncupavit? Absit; quia nec a consortio creaturæ exclusit Deus fœminas, quia prius virum condidit. Dixit enim Deus : « Faciamus hominem secundum imaginem nostram, et secundum » similitudinem nostram... Et fecit, inquit, Deus hominem : » ad imaginem Dei fecit illum : masculum et fœminam fecit » eos[2]. » In homine uterque signatur; in viro sexus exprimitur. Sed quemadmodum cum homo dicitur, uterque comprehenditur : ita cum vir nominatur, et mulier cujus vir ille sit, intelligitur. Denique, « Hæc vocabitur, inquit, » mulier, quoniam de viro suo sumpta est[3]. » Accedit illud, quoniam quorum natura eadem, eorum operationes utique non possunt esse discretæ; et quorum opus æquale, eorum

[1] I Tim. VI, 15, 16. — [2] Gen. I, 26, 27. — [3] Id. II, 23.

utique æqualis et merces. Virum igitur Scriptura dicendo, consortem copulæ non prætermisit; quia et hominem dicendo, consortem non tacuit naturæ. Itaque quemadmodum illic hominem factum legimus, et cum sit una natura, tamen principalem sexum prius creatum negare non possumus: ita et hic cum legimus virum, de principali portione sexum quoque supparem recognoscimus. Paria igitur studia virtutis, quia par prærogativa est creaturæ. Quid autem sexum discutias, ubi non corporis a te, sed animæ certamina postulantur, quæ sexum non habet? Non ergo illic discernas honorem, mercedem dividas, ubi non discernitur sexus. Non incaute tamen, si prior vocetur ad exercitium, qui fuit posterior ad lapsum. Quæ male cœpit, sequi debet, non præcedere; ut vel post experimentum sit verecundior. Male Eva naturæ ordinem prætermisit, expectare debuit præcedentem. Astute serpens a posteriore cœpit; ideo Propheta ad superiorem revertitur: cum utique qui lapsus non esset, nisi esset posteriorem secutus.

XV. Denique prius nos revocavit a lapsu, quam ad palmam victoriæ provocavit. « Beatus, inquit, vir qui non » abiit in consilio impiorum. » Vide tibi beatus appelleris, o homo: non in divitiis, neu in potestatibus et honoribus, non in nobilitate generis, aut decore et pulchritudine, non in corporis salubritate, in quibus nihil naturæ est bonum: denique non solum facilem commutationem habent in contraria, verum etiam ministerium ad culpam exhibent ei qui uti his nesciat. Quis enim justus propter pecuniam? Quis humilis in potestatibus? Quis misericors propter nobilitatem? Quis castus propter decorem? Illecebrosa hæc magis sunt ad peccatum, quam fructuosa ad virtutis profectum.

XVI. Quid sibi deinde vult quod maluit dicere: « Non » abiit, et non stetit, » quasi de præterito; cum potuerit

dicere : « Beatus vir qui non abit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stat, et in cathedra pestilentiæ non sedet? » Vide dogma ; non enim statim beatus qui non est impius aut peccator, propter incerta exitus. Non enim otiose scriptum est : « Ante mortem ne laudaveris aliquem [1]. » Ergo dum in hac vita quisquam est, non potest definita prædicatione laudari, cum patere adhuc possit errori : illo autem qui vitam sine offensione concluserit, jure beati appellatione censetur, qui utitur consortio beatorum.

XVII. Sed forte dicas : Qua ratione ergo alibi dixit : « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem [2]? » Non enim dixit beatum qui intellexerit, sed eum qui intelligit; quoniam qui bonum operantur, in ipso opere et quo probentur inveniunt, remunerationem sui in ipso opere consequentes. Siquidem beatæ fructus est conscientiæ bonum factum. Qui autem a malo temperant, non si semel aut bis declinaverint culpam, statim beati : sed si potuerint culpæ contagium per omne vitæ suæ tempus evadere.

XVIII. Nunc illud occurrit, cur beatum dicere maluerit, non eum qui pietatis aliquo sit functus officio, sed eum qui ab impiorum consilio temperaverit. Videtur enim magis laudandus qui virtutis munus impleverit, quam qui peccatum evaserit. Siquidem nec boves, nec equus, nec lapis in peccato esse consueverunt, aut sedere in cathedra pestilentiæ. Sed illa beatitudinis non habent fructum, quæ virtutis non habent sensum. Nam quomodo perveniunt ad legis præmium, quæ non habent sequendæ legis affectum? De rationalibus ergo propositam sententiam video, hoc est, de nobis. Nobis autem initium bonorum, abstinentia peccatorum est ; quoniam legimus : « Declina a malo, et fac bonum [3]. » Hic enim ordo est disciplinæ, ut ab infe-

[1] Eccli. XI, 30. — [2] Psal. XL, 1. — [3] Id. XXXVI, 27.

rioribus ad perfectiora contendas; ne terrearis mole majorum, qui leviorum exordio debeas provocari. Scalarum enim similem esse Scriptura nos docet pietatis ascensum, per quas vidit Angelos Domini ascendentes et descendentes sanctus Jacob [1], vir exercitationis (14); qui nobis propositus est, ut per illum cognosceremus gradum virtutis paulatim nos proferre debere; et ita posse ab imis ad summa contendere, si per processus gradiamur exiguos ad ea quæ videntur humanæ altiora naturæ. Has tibi scalas semper habeto propositas. Ne timeas, o homo, gradus hos ascendere disciplinæ. Primus gradus vicinus est terræ, sequens similis est prioris. Sic per æquales gradus ad summa conscenditur. Ne fastidias, o homo, primum illum velut vilissimum gradum. Ille primus ascensus te a terris separat: aërem calcas, ubi ab humo elevaveris vestigium. In virtute positus surgendo liquisti terram; terram relinquis si culpam declinas. Exordium ergo processionis ad virtutem est abstinere a peccato.

XIX. Ut sciamus autem hanc disciplinam esse doctrinæ, audi Legem dicentem: « Non adulterabis: Non homici» dium facies [2]; » imperfectis enim ista præcepta convenientia videbantur. Denique ipse Dominus Jesus sciens imperfectum, a quo interrogabatur quibus ad vitam æternam operibus perveniret, respondit ei: « Non adulterabis: » Non homicidium facies: Non furtum facies [3], etc. » Deinde dicenti quod fecisset illa omnia, adjecit perfectiora dicens: « Vende omnia quæ habes, et da pauperibus, et habebis » thesaurum in cœlo [4]. » Tantumque abesse docuit inter malorum declinationem, et imitationem bonorum, ut hæc abnueret, qui illa sibi facilia judicabat. Sed quia nec illa ascenderat, ideo ad hæc se aptare non potuit. Nam si di-

1 Gen. XXVIII, 12. — 2 Exod. XX, 14, 15. — 3 Matth. XIX, 18. — 4 Ibid. 21.

lexisset proximum, potuisset pauperibus subsidia sui patrimonii non negare. Ideoque gradum primum Legis ascende, ut possis ad Evangelii cœleste fastigium pervenire. Unde arbitror quod quasi sub Lege positus, morem Legis in primo Psalmo secutus, ex sua persona sanctus Propheta magis cavenda denuntiet, quam sequenda proponat. In quadragesimo autem Psalmo, qui ex persona inscribitur Salvatoris[1], adhortatio magis virtutis fiat, quam erroris depressio; de passione enim Salvatoris loquitur[2]. Et ideo Evangelii dispensator etiam, sicut possumus æstimare, cum audivimus dicentem: « Beati misericordes[3]; » et in Psalmo propriæ passionis, et in Evangelio misericordiam coronavit. Sed adoriamur jam Psalmi explanationem, et virtutem inspiciamus propheticam.

XX. « Beatus, inquit, vir qui non abiit in consilio impiorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit[4]. » Possumus dicere tres esse species peccatorum, quas hic putamus expressas, cogitationis, operationis, permansionis; beatumque eum significari, qui et non cogitaverit quod malum est. Nam quomodo potest beatus esse, qui suis cogitationibus accusantibus in die judicii revincendus est? Etiamsi hominem refellit, testem refugit, accusatorem evasit; se tamen sui accusatorem vitare non poterit, quem maxime debet timere; quia et accusatorem habebit, et confitentem reum. Beatus ergo est qui et non cogitaverit quod malum est, et non operatus fuerit peccatum (quia interdum et sine cogitatione delinquimus; ex multiloquio enim non effugimus peccatum) et non perseveraverit in peccato. Vel sic: qui et non cogitaverit quod esset erroris, vel in ea cogitatione non steterit, vel certe non perseveraverit in iis cogitatio-

[1] Psal. xl, 1, et seqq. — [2] Ibid. 6, et seqq. — [3] Matth. v, 7. — [4] Psal. i, 1.

nibus, quas plenas erroris adverterit. Sed hæc utrum recte conveniant, qui legerit, æstimabit. Nam qui semel male cogitavit, nec stare in eo debuit, nec perseverare. Sed etsi non perseveraverit, beatus esse non potuit; quia stetit in eo quod improbe cogitavit. Et si non stetit, tamen eo ipso quod cogitavit male, utrum habeat beatitudinis fructum, clementem aliquem quærere debet interpretem. Postremo quia nemo potest dicere mundum se habere cor, esto ut veniabilis cogitatio sit, numquid veniabilis operatio peccatorum? Postremo si veniabilis statio, numquid etiam plena beatitudinis, eo quod non perseveraverit in crimine? Deinde qui non cogitavit quæ improba sunt, quomodo in peccato starse potuit, aut perseverare? Ut beatus sit, qui tria hæc jure servaverit, certe ordo diversus est. Primum est enim, ut non perseveraverit in peccato : secundum, ut non steterit in eo : tertium, ut non cogitaverit quod esset erroris. Qui enim non perseveraverit, potuit tamen stare : qui non stetit, potuit cogitare : qui autem nec cogitavit, vere beatus est.

XXI. Unde alteram quoque traditionem non prætermittendam putavi, quo tres gradus recto ordine factos asseramus; ut qui beatus vult esse, non abeat in consilio impiorum, hoc est, in eorum cogitationibus non ambulet : deinde non stet in via peccatorum : tertio, non sedeat in cathedra pestilentiæ. Tu igitur qui in Ecclesia factus es Christianus, vel qui ad gratiam tendis, abstine ab impiorum consiliis, ut possis dicere : « Ne perdas cum impiis, » Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam » meam[1]. » Nec cogites quæ sunt impia. Quæ sunt illa, nisi quæ in Dei excogitantur injuriam? Pietas enim prima in Deum, secunda in parentes. Et quidem inimicus inserit frequenter diversa mentibus nostris; et ideo caute Pro-

[1] Psal. xxv, 9.

pheta cogitationes magis, quam infusiones improvisas putavit ad crimen tenendas. Abstinuisti ergo ab impiorum consiliis? Recte : non tamen statim beatus. Cave etiam, ne in via peccatorum steteris.

XXII. Quanto examine Scripturæ divinæ verba ponuntur? Etenim quia omnes sub peccato sumus, non a te exigit quod ultra naturam est, ut peccatum non facias; quia nec unius diei infans sine peccato : sed ut non maneas in peccato quadam statione diuturna. Non omnes impii sunt; ideo revocaris ab omnibus cogitationibus et conjurationibus impiorum : sed omnes peccatores; ideo admoneris ut desinas peccare. Fuerit adolescentioris lapsus ætatis, debet eum maturitatis emendare processus. Ergo in graviora non abeas, in levioribus non stes. Habes hoc et in Esaïa dictum a Domino : « Exi a Babylone, fu» giens a Chaldæis[1]; » hoc est : Et si intrasti in confusionem vitiorum, exi. Non oportuit intrare : sed ingressus es, carnis lege cogente, et captivante te in lege peccati, exi, egredere vel serius, exue te servitio gravi. Non potuisti non introire in peccatum per fragilitatem : datur tibi exire peccato per sobrietatem. « Exi ergo a Babylone, fugiens a » Chaldæis. » Babylon confusio est, quæ virtutum ordinem non tenet; confusa enim illecebris mente, delinquimus. Chaldæis sunt qui siderum cursus vanæ studio superstitionis explorant, et impiæ serunt gentilitatis errores. Ab his fuge, ne te capiant, ne te gravi laqueo captivitatis innectant. Abraham Chaldæus fuit, sed fugit a Chaldæis, et ante Legem : tu sub Lege natus es, fuge ab impiis. Ille hæreditatem patrum respuit, ut fidei possideret : tu successionem corporis derelinque, hæreditatem devotionis acquire.

XXIII. Si autem in peccato non steteris, nec sic bea-

[1] Isaï. XLVIII, 20.

tus : adhuc habes quo carere debeas. Multæ sunt illecebræ, multi a virtute deflexus : gravia irritamenta sunt voluptatum, gravis fomes avaritiæ, cupiditas potestatum, honoris ambitio, quæ velut veneno quodam mentes hominum, et quadam animas pestilenti vitiorum tabe contaminant. Hæc est cathedra pestilentiæ super quam sederunt Scribæ et Pharisæi, qui imponunt hominibus onera gravia, ipsi autem digito nolunt ea movere. Has cathedras de templo Salvator ejecit eorum qui se de honore jactarent, primatus quærerent dignitatum : eorum qui sacerdotio vel primatu honoris uterentur ad quæstum : eorum qui indulgentes gulæ, nequaquam debitam continentiæ præstarent custodiam. Hæc vera est pestilentia. Denique Heli filii erant filii pestilentiæ. In hac quadam sede vitiorum prohibet Scriptura nos cervicem inflectere, viresque totius corporis reclinare. Adverte igitur proprietates.

XXIV. « Et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiæ non sedit. » Viam dici vitæ hujus cursum, in dubium non venit; cum ipsa Scriptura dicat : « In via qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi[1]. » Et : « Esto consentiens adversario tuo cito, dum es cum illo in via[2]. » Etenim quoniam cursum vitæ hujus currimus, habemus semitam per quam ambulamus quotidie, donec perveniamus ad finem. Etsi non videmur corporaliter ire, progredimur. Nam sicut in navibus dormientes ventis aguntur in portus, etsi nullus quiescentibus sensus est navigandi, tamen cursus eos urget ad finem, et impellit ignaros : sic vitæ nostræ spatio defluente, ad proprium unusquisque finem, cursu latente, deducitur. Unde dicitur : «Surge, qui dormis[3] ; » tu enim dormis, et tempus tuum ambulat : et vide ne, dum diu dormis, prætereat tempus ; ideo etsi dormis, cor tuum vigilet, cor tuum non ferietur :

[1] Psal. CXLI, 4. — [2] Matth. V, 25. — [3] Ephes. V, 14.

si cor otiosum non sit, non sunt otiosa tempora tua. In via es, o homo, ambula ut pervenias; ne te nox in via occupet, ne consumatur dies vitæ, antequam progressum virtutis acceleres. Viator es vitæ hujus : omnia transeunt, omnia post te fiunt. Omnia in hac via cernis, et transis. Vidisti amœnitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatem fontium, et quodcumque hujusmodi quo delectantur oculi : juvit spectare, delectavit parumper attendere : dum attendis, pertransisti. Iterum dum ambulas, incidisti scopulosum et confragosum iter, concava rupium, prærupta montium, densa sylvarum. Tædiasti parum, iterum transisti. Talis hæc vita est, cujus nec prospera permanent, nec adversa diuturna sunt. Ergo quasi in via locatum neque secunda extollant, neque adversa te frangant, nec plausibilia remorentur, nec mœsta detineant. Festina semper ad finem, festina ut pervenias. Elige tamen viam antequam curras.

XXV. Duæ viæ sunt : una justorum, altera peccatorum : una æquitatis, altera iniquitatis, de qua dixit Propheta : « Et vide si via iniquitatis in me est[1]. » Non solum ergo vita nostra via est, sed etiam in ipsa vita nostra aut virtutis via est, aut iniquitatis. Cave igitur ne in te gressus suos collocet avaritia, et sis via criminis; ne improbitas, ne libido, et sis via iniquitatis itinerantibus detrita flagitiis. Licet tibi eligere quos sequaris, aut justos, aut injustos. Justorum via angustior est, injustorum latior : illa sobrietatis angustior, hæc ebrietatis latior, ut possit capere fluctuantes : hæc habet sæculi hujus illecebras, illa habet futurorum præmia. In istis fructus præsentior, in illis spes tardior; quæ enim suavia sunt, non differunt diuturnam expectationem, sed habent præsentem perfunctionem : quod autem serium est, labore quæritur, eo quod a beata

[1] Psal. CXXXVIII, 24.

cogitatione vix capitur; quia oculus non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit Deus diligentibus se. Difficile solemus credere quæ non videmus : et ideo anima æstuat, et huc atque illuc velut oculos quodam circumfert cogitationes suas. Tunc illi occurrunt diversæ rerum species, seque offundunt. Si ad sempiterna intendat, virtutem eligit : si ad præsentia, voluptatem præponit. Grave et iniquum certamen adversus delectationes præsentium. Hic libertas est cupiditatum, illic servitus injuriarum, facere quæ non vis, et ab iis quæ desideraveris, abstinere : hic convivium, illic jejunium : hic intemperantia gaudiorum, illic perseverantia lacrymarum : hic saltatio, illic oratio : hic cantus dulces, illic gemitus graves. Scriptum est quidem : « Cor sapientium in domo luctus, et cor stultorum » in domo epularum. Melius est audire increpationem sa» pientis, magis quam virum audientem canticum stulto» rum[1]. » Sed pauci hæc audiunt, pauciores sequuntur. Allicit homines magis dulce peccati, quod ad præsens influit et impinguat audientis affectum, quam triste virtutis, quæ fidei spem velut quodam cortice amari laboris involvit. Beatus ergo atque mirabilis, qui talium viarum positus in electione, non fuerit illecebris voluptatis inflexus; ut gradum suum super vadosa et prava constituat. Non dicitur ei : « Væ qui dereliquisti semitas directas, abeundo » in vias tenebrarum[2] ! »

XXVI. Cognovimus igitur quæ sit via peccatorum, in qua standum non esse Propheta nos admonet; sed etiam Ecclesiastes docet, qui ait : « Noli stare in sermone malo[3], » hoc est, non persistere in sermonibus malis, similiter et operibus improbandis. Quomodo in bonis sit standum, sanctus idem Propheta præcipit dicens : « Stantes erant » pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem[4]. » In Jerusalem

1 Eccle. VII, 5, 6. — 2 Id. VIII, 16. — 3 Ibid. 3. — 4 Psal. CXXI, 2.

standum est, de Babylone fugiendum. Et Moysi dicitur : « Tu autem sta mecum [1], » qui de Ægypto fugit, et cum Domino stans perseverabat. Et in Evangelio, qui steterunt usque ad horam undecimam, æqualem mercedem operantibus acceperunt [2]. Et quæ steterunt virgines usque ad adventum sponsi, ad nuptias simul introïre meruerunt : quæ autem discesserunt, et postea reverterunt, dominicæ excluduntur auctoritate sententiæ [3]. Didicimus ergo non stare in via peccatorum, stare autem in virtutis officio ; quia scriptum est : « Tu autem fide stas [4]. »

XXVII. Nunc consideremus quid sit : « Et in cathedra » pestilentiæ non sedit. » Et quidem præmisimus, quod non simplex consessus in hujusmodi quod in usu est solio, reprehendatur. Quid enim invidiæ haberet ad culpam? Sed cum oculi Domini semper super fideles terræ sint ; tanquam sub conspectu imperatoris locati, et veluti in ministerio quodam positi, stare debemus. Miles in procinctu stat, non sedet : miles in armis non se reflectit, sed excitat atque erigit. Ideoque militibus Christi dicitur : « Ecce nunc benedicite Dominum omnes servi Domini, » qui statis in domo Domini [5]. » At contra iniquitas in talento plumbeo sedet, eo quod fixa in peccato, se ab eo separare non possit. Etenim inveterati in errore, et studiose flagitiis inhærentes, sedere dicuntur, qui nolunt assurgere, nec audire dicentem : « Surgite postquam sederitis [6]. » Denique hic ipse Propheta alibi ait : « Sederunt principes, » et adversum me detrahebant [7]. » An ignoramus quod tantam vim habeat inveterata consuetudo peccandi, ut excludat naturam, quæ cum sit medicabilis ad salutem, tamen corroboratis tempore passionibus immedicabilis invenitur? Non ergo permaneamus in vitiis : sed unusquisque

[1] Deut. v, 31. — [2] Matth. xx, 1-16. — [3] Id. xxv, 1-12. — [4] Rom. xi, 20. — [5] Psal. cxxxiii, 1. — [6] Id. cxxvi, 2. — [7] Id. cxviii, 23.

etiamsi fuit, exiliat a culpa, sicut scriptum est de muliere meretrice : « Ne intendas in eam oculum tuum, sed exili, » ne moreris : exili, antequam te anni juventutis inve» niant[1]. » Sed, quod gravius est, plerique luxuriam corporis nec albenti erubuere canitie, et usque ad senectutis ætatem vitam produxere maculosam. Intimis enim concepta visceribus lues culpæ, processu temporis coacervatur. Cave igitur ab impiorum consiliis, non penetrent hujusmodi consilia mentem tuam ; ne dicatur de te : « Alligavit quis ignem in sinu, vestimenta autem non com» buret[2] ? » Etenim qui semel in sinu mentis flagitii flammam ferventis adoleverit, cito corporis sui vestimenta comburet. Et ut in stipulam ignis exiliens, inhæret ac permanet, donec omne quod corripuit, absumat : ita vel exigua scintilla peccati, si quo vitiorum fomite fuerit excitata, incendium grande excitat. Noli ergo stare in peccato. Postremo posuisti vestigium supra voraginem culpæ, cito aufer pedem ; ne supra plantam tibi ascendat pollutio, et lapsu faciliore deceptus, supra lutum resideas.

XXVIII. Cavenda ergo prima sunt vitia, ne in plura deinde graviora proserpant. Etenim sicut ii qui se in luto versant, quo magis volutantur, eo amplius inquinantur : ita qui semel se luto improbitatis asperserit, nisi ab eo velociter exiliat, gravius sibi dedecoris sui cœnum per singulos dies lutulentæ conversationis obducit. Itaque gravi odore tetræ illius ac flagitiosæ voraginis contrahitur quædam animarum pestilentia, corruptoque salubrium cogitationum spiramine, lues æstuantium passionum miseranda grassatur. Hinc letale se mentibus virus infundit, hinc subrepit ægritudo corporibus, languores animis. Est enim malus languor, erroris languor, avaritiæ languor, inexplebilis cupiditatis languor. Istæ divitiæ sunt, ut ait Eccle-

[1] Prov. v, 2-5. — [2] Id. vi, 2.

siastes : « Est languor malus quem vidi sub sole, divitias » custodiri in malum possidentis eas[1]. » Dic mihi, o Ecclesiastes, qua causa malus hic languor sit? Respondebit, quia multos avara spes devorat. Insatiabilis edacitas cupiditatis est. « Nescit satiari argento, qui concupiscit argen» tum[2]. » Distendunt divitiæ, non explent : « Et si quis sa» tiatus fuerit divitiis, non est, inquit, qui sinat eum » dormire. Et quidem omnes dies ejus in tenebris, et luctu, » et iracundia multa, et languore, et ira[3]. » Quomodo enim potest dormire, qui sollicitam auri exercet custodiam, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui usuras computat, qui apothecas numerat (15)? Malus ergo languor qui bonam aufert mentis quietem. Est languor malus luxuria, libido, concupiscentia, delectatio, sæcularis ambitio, quæ cito corrumpit salutem sobrietatis. Omnis postremo mundi hujus corruptela pestilentia est. Ne ergo tetigeritis, ne attaminaveritis eam. Lues est, contaminat : morbus est, polluit. « Ne gustaveritis quæ sunt om» nia ad corruptelam ipso usu[4], » ut Apostolus dixit, qui et alibi clamat : « Radix omnium malorum est avaritia[5] : » morbos excitat, dolores inserit. Denique qui eam appetierunt, « inseruerunt se multis doloribus[6]. » Ista est pestilentia, quæ plerumque neque calidos, neque frigidos, sed, quod et calidis est deterius et frigidis, tepidos facit; ut evomantur ex ore Domini Jesu, quos propter gravia peccata rejecerit. Ista est quæ non paucorum, sed omnium excitat ægritudines. « Omne caput in dolore, omne cor in » mœstitia[7]. » A pedibus usque ad caput peccatorum ulcera. « Omne caput in dolore, » quando qui sapientes æstimantur, dolore cruciantur avaritiæ; sensus enim sapientis in capite ejus. Quod referri potest etiam ad Ecclesiæ

[1] Eccle. v, 12. — [2] Ibid. 9. — [3] Ibid. 11-16. — [4] Coloss. II, 21, 22. — [5] I Tim. VI, 10. — [6] Ibid. — [7] Isaï. I, 5, 6.

præeminentes : « Omne cor in mœstitia, » quando sapimus quæ sunt carnalia, et corporeis voluptatibus aciem nostri cordis infodimus. Unde ait Dominus ad hujusmodi, quod dederit illis cor carneum[1].

XXIX. A pedibus usque ad caput serpit lues dira morborum, quando laborant contagio, quando compatiuntur aliis, si quis effectu libidinis defraudetur, viduæ pudorem expugnare non potuit, agrum invadere : et ægre cuncti invicem languores transferunt. Quoties ingemiscunt seniores quod diu potare non possint? Quoties dolent quod scortari desierint, cum scortandi habeant voluntatem? Quoties inter fabulas ebriorum virtutes probro sunt, peccata laudi, honestas ludibrio, continentia risui, misericordia vanitati. Isti sunt morbi qui mala sua in multos transferunt. A paucis corruptela ad omnes pervenit. Sedent in consiliis derogantes sobriis, ructantes crapulam : sedent in tabernis de ebrietate certantes. Inter hos meretrix plena vino, huic arridens, illum adurens, et omnes ardore inflammans libidinis. Verecundus si transeat, erubescit, a singulis carpitur : si flagitiosus, omnium ore laudatur, et tanquam morbus transit in animas singulorum ; qui enim in flagitiis celebris, plurimos ad imitationem adducit erroris. Itaque dum peccatum imitantur alienum, suum faciunt malum. Non sedeas inter eos, quos sanctus Propheta fugiebat. Illum imitare, fugientem utique, non sedentem, qui ait : « Non sedi in consilio malignantium, et cum iniqua » gerentibus non introibo[2]. » Qua ratione eos fugiebas, David, explica nobis. Demonstra has partes, ut et nos eas fugere possimus, ne inficiamur earum contagio? « Corrupti » sunt, inquit, et abominabiles facti sunt : non est qui faciat bonitatem, non est usque ad unum[3]. » Generaliter ergo ad omnes flagitiosos potest referri : demum speciali-

[1] Ezech. XI, 19. — [2] Psal. XXV, 4. — [3] Psal. XIII, 1, et LII, 2.

ter ad irrisores bonorum quos Aquila χλευαστὰς dixit, quod isti vere morbi sunt, qui irridendo bonos, plurimum animis operantur errorem, mentesque corrumpunt. Quanta dixit a quibus beatus vir debeat abstinere! Et adhuc adjicit alia.

XXX. « Sed in lege Domini fuit voluntas ejus, et in » lege ejus meditabitur die ac nocte[1]; » hoc est, beatus ille qui hæc faciat consilio, ratione, prudentia; potest enim et parvulus non per virtutem, sed per impossibilitatem et inscientiam delinquendi ab iis quæ dicta sunt, abstinere. Potest et irrationabili pecudi convenire, cui nulla vis consilii, nullus sensus erroris est. Hoc est ergo quartum quod sequitur, in quo definitio beati viri a pecude discernitur; quia vir sapiens subditus legi est voluntate, non necessitate. Plurimum enim refert; quia in voluntate, mercedis est fructus; in necessitate, dispensationis obsequium. Ita enim docuit nos Apostolus dicens : « Si volens hoc ago, » mercedem habeo : si invitus, dispensatio mihi credita » est[2]. » Ordo autem conveniens, ut primo diligas legem, secundo ut mediteris. Qui diligit, ex voluntate facit mandata legis : qui timet, invitus observat. Hanc disciplinam docendi etiam Dei justitiam in Lege accepimus. Sic enim scriptum est : « Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus » unus est. » Et, « Diliges Dominum Deum tuum ex toto » corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua. » Et erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde » tuo, et in anima tua : et demonstrabis ea filiis tuis, et » loqueris eis sedens in domo, et ambulans in itinere, et » in quiete, et in vigilia. Et alligabis ea in signum in manu » tua, et erunt monilia ante oculos tuos : et scribes ea super » limina in domiciliis tuis et in januis tuis[3]. » Et infra : « Et nunc, Israël, quid abs te postulat Dominus Deus

[1] Psal. I, 2. — [2] I Cor. IX, 17. — [3] Deut. VI, 4-9.

» tuus, nisi ut diligas Dominum Deum tuum, et ambules » in omnibus viis ejus[1]? » Sapientia quoque dicit : « Con» cupiscite ergo sermones meos, diligite illos, et habebitis » disciplinam[2]. » Clara est, et quæ nunquam marcescat sapientia, et facile videtur ab iis qui diligunt illam, et invenitur ab iis qui quærunt illam. Legitime ergo docemur a sancto Propheta voluntatem in Lege habere, meditationem secundum Legem. Voluntas in Lege non solum in studio, sed etiam in facto est. Prior voluntas, secunda operatio. Denique et Dominus dicenti sibi : « Si vis, potes » me mundare, » respondit : « Volo, mundare[3] ; » quo ostenderet operationibus nostris voluntatem præviam esse debere. Denique lex voluntarios quærit ; quia lex Domini irreprehensibilis est, convertens animam : nemo autem convertitur, nisi qui voluntate convertitur. Voluntarius autem abscondit et sensum furatur laboris.

XXXI. Ideoque die et nocte in Lege meditatur ; in quo non tam continua legendi postulatur intentio, quam servandæ Legis affectus. Ille enim plene meditatur, qui sibi ipse lex est, scriptum in corde suo legis intendens. Aquila tamen, diem tantummodo posuit, non etiam noctem. Quod non tam a cæteris discrepans, quam alio referens posuit ; quoniam qui Legem meditatur, semper in luce est, noctem non habet. Etenim cujus lucent opera, non potest utique in tenebris ambulare ; quia justitia ejus sicut lumen effulget. Mediletur ergo Legem vita nostra, meditetur conversatio, meditetur actus, meditetur intellectus mysteriorum cœlestium. Lex enim exemplar est et umbra cœlestium, umbra futurum bonorum, quæ is qui credit in Lege, in Evangelio recognoscit. Meditetur in tenebris, et die, id est, et in adversis positus, et prosperis. Lex enim præcipit ut diligas Dominum tuum. Qui dili-

[1] Deut. VI, 10-12. — [2] Sap. VI, 12. — [3] Matth. VIII, 2, 3.

git, in omni statu suo debet servare diuturnæ charitatis affectum. Pater diligit filium, diligit etiam cum arguit, diligit etiam cum verberat baculo; qui enim parcit baculo suo, odit filium suum. Nos quoque Dominus castigat, et diligit. Itaque etiam cum digna coërtione committimus, ille tamen diligit, qui etiam recipit offensum. Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit. Et tu, cum castigaris, dilige, quia ideo castigaris, ut recipiaris. Nam quid grande est, si tunc diligas Dominum Deum tuum, cum tibi abundant omnia, cum frueris optatis, cum honoribus, facultatibus, liberis gaudes. Et homini, a quo accèperimus beneficium, gratiam referre consuevimus. Denique cum laudaretur Job judicio cœlesti, hoc retulit diabolus : « Minime mirum si gratus esset Deo, cui tanta suppeteret affluentia prosperorum : sed tunc probandum, si illa amittat universa, et pii cultoris præstet officium[1]. » Hæc igitur prima virtus, ut non frangaris adversis, non extollaris secundis. Id te Lex docet, ut in afflictione non relaxes intentionem, nec desperationem induas; victor non dicas : « Virtus mea et fortitudo mea hæc tribuit mihi[2] : » sed omnia noveris divinæ misericordiæ deputanda.

XXXII. Clamat Esaïas : « Non confundetur qui in angustia » est usque in tempus. Hoc primum bibe[3]. » Quid est, « Hoc » primum bibe? » Sequestremus mystica, persequamur moralia, quæ docet littera. Propter errorum gravia graves contritiones et vexationes populi dicit futuras; et oportuit eas præcedere, ut sequeretur misericordia. Bibe ergo primum tribulationem; per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei : bibe, ut sensus tribulationis pectoris tui infundatur internis : bibe cum patientis affectu mœrentis dolorem. Dum enim conversus ingemueris, tunc Dominum tibi reconciliabis offensum. « Hoc ergo primum

[1] Job. I, 9-11. — [2] Deut. VIII, 17. — [3] Isaï. VIII, 22, et IX, 1.

»bibe;» ut sis in dolore et angustiis. Cito lætitia infundit errorem. Pinguis factus et incrassatus populus surrexit ludere, et recessit a Domino. Prodest tibi cor habere contritum. «Hoc primum bibe,» ut sacrificium tuum accipiatur a Domino. Doceat te Apostolus quid sit: «Hoc primum bibe,» hoc est tribulationis poculum. «Tribulatio enim patientiam »operatur.» Non potest esse patientia, nisi ante fuerit tribulatio. «Tribulatio, inquit, patientiam operatur, patien»tia autem probationem, probatio vero spem: spes autem »non confundit[1].» Bibe primum tribulationem, ut postea tibi tot virtutum pocula ministrentur. Et ut scias quia bibitur tribulatio, audisti dicentem hodie Prophetam: «Po»tasti nos vino compunctionis[2].» Et in posterioribus ait: «Et potum dabis nobis in lacrymis, in mensura[3].» In mensura petit potum, non supra mensuram; ne ferre non possit. Denique quam bono hoc precaretur affectu, suo probabat exemplo, qui potum suum cum fletu miscebat[4], ut Domini in se inclinaret misericordiam.

XXXIII. Bibe ergo hoc primum, ut bibas et secundum (hoc enim tempus est ut inseramus mystico): bibe primum Vetus Testamentum, ut bibas Novum Testamentum. Nisi primum biberis, secundum bibere non poteris. Bibe primum, ut sitim mitiges: bibe secundum, ut bibendi satietatem haurias. In Veteri Testamento compunctio, in Novo lætitia est. Vide quemadmodum Dominus artibus diaboli pro suis servulis obviaverit. Ille cibo fraudis decepit unum, ut in uno omnes circumveniret: Jesus autem cibo salutis omnes redemit, ut in omnibus et illum qui deceptus fuerat, reformaret. Ille calicem aureum Babylonis excogitavit, ut quicumque plus biberent, plus sitirent: et quia potus placere non poterat, auri pretio illiceret ad bibendum. Propinavit de vino suo, cui etiam metalli suffragia requisivit.

[1] Rom. v, 3, 4. — [2] Id. LIX, 5. — [3] Id. LXXIX, 6. — [4] Id. CI, 10.

At vero Dominus Jesus aquam de petra effudit; et omnes biberunt. Qui biberunt in typo, satiati sunt: qui biberunt in veritate, inebriati sunt. Bona ebrietas, quæ infunderet lætitiam, non afferret confusionem: bona ebrietas, quæ sobriæ stabiliret mentis incessum: bona ebrietas quæ vitæ munus rigaret æternæ. Hoc ergo poculum tuum ine»brians, quam præclarum est[1]? » Nec te moveat quod Babylonis aureum poculum est; quia et tu bibis poculum sapientiæ, quæ sit auro argentoque pretiosior. Utrumque ergo poculum bibe Veteris et Novi Testamenti; quia in utroque Christum bibis. Bibe Christum, quia vitis est: bibe Christum, quia petra est quæ vomuit aquam: bibe Christum, quia fons vitæ est: bibe Christum, quia flumen est, cujus impetus lætificat civitatem Dei: bibe Christum, quia pax est: bibe Christum, quia flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ: bibe Christum, ut bibas sanguinem quo redemptus es: bibe Christum, ut bibas sermones ejus; sermo ejus Testamentum est Vetus, sermo ejus Testamentum est Novum. Bibitur Scriptura divina, et devoratur Scriptura divina, cum in venas mentis ac vires animæ succus Verbi descendit æterni. Denique non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Hoc verbum bibe, sed ordine suo bibe. Primum bibe in Veteri Testamento: cito fac ut bibas et in Novo Testamento. Et tanquam ipse festinet, dicit: « Galilæa gentium et partes Judææ, populus »qui ambulatis in tenebris, videte lucem magnam: qui »habitatis in regione mortis, lux fulgebit super vos[2]. » Bibe ergo cito; ut lux tibi effulgeat magna; lux non quotidiana, non diei, non solis, non lunæ: sed lux illa quæ umbram mortis excludat. Nam qui in umbra mortis sunt, lucem utique solis ac diei videre non possunt. Et quasi requirenti tibi unde tantus splendor, tanta gratia sit, respondet: « Quo-

[1] Psal. XXII, 5. — [2] Isai. IX, 1, 2.

» niam puer natus est nobis, filius datus est nobis[1]. Puer; » quia ortus ex Virgine est: « Filius; » quia ex Deo natus tantæ auctor est lucis. « Puer nobis natus est: nobis, » qui credimus; non Judæis, qui non crediderunt: « Nobis, » non hæreticis: « Nobis, » non Manichæis: « Nobis natus est, » quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis: « No» bis natus est, » quia carnem suscepit ex Virgine, quia homo natus est ex Maria. Caro nascitur nobis, Verbum datur. Quod nostrum est, inter nos natum est: quod supra nos est. nobis donatum est.

XXXIV. Satis excurrimus, ut putamus, sed non otiose, ut doceremus quia et in tribulationibus diligere Dominum debemus, nec recedere ab eo, quoniam et lætitiæ tribulatio sæpe succedit, et lætitia tribulationi. Denique qui tribulatione non frangitur, et legem sequitur, beatus est.

XXXV. « Et erit tanquam lignum quod plantatum est » secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in » tempore suo. Et folium ejus non defluet, et omnia quæ» cumque faciet, prosperabuntur[2]. » Quæ ista beatitudo est, quæ ligno arboris comparatur, nisi intelligamus in paradiso, illo beatorum loco, lignum vitæ in medio lignorum aliorum de terra productum? Inter multa enim ligna quæ erant speciosa ad aspectum, et bona ad escam, etiam hoc lignum terra produxit, et in medio paradisi erat; ut cætera ligna ejus viriditate florerent. Quod esse hoc lignum dicimus, nisi per quod nobis salus venit? Et recte hoc terra produxit, quia eum Virgo generavit, quæ erat terra secundum Auctoris sententiam, quæ in eum dicta est: « Terra es, et in terram ibis[3]. » Pulchre quoque in medio legitur lignorum aliorum; quia erat in medio Apostolorum dicentium; vel quia in medio erat mentis et cordis, sicut ipse ait: « Medius vestrum stat, quem

[1] Isaï. IX, 6. — [2] Psal. I, 3. — [3] Gen. III, 19.

» vos nescitis[1]. » Et alibi ait : « Ego autem in medio vestrum sum[2]. » Denique et de ipso Salomon dixit : « Lignum vitæ est omnibus percipientibus eum[3]. » Qui ergo beatus est, imitator erit Domini Jesu, qui est lignum vitæ, lignum sapientiæ, plantatum in utero Virginis, voluntate Patris : a quo in perpetuum mansurum plantatur, ut fructum daret in tempore suo. Non enim potuit arescere ista plantatio, quæ habebat ubertatem in se manentem gratiæ spiritalis. Denique plenus Spiritu sancto Jesus regressus est ab Jordane. Hi sunt decursus aquarum, de quibus dicitur in Evangelio : « Flumina de ventre ejus fluent aquæ » vivæ. Hoc autem dicebat de Spiritu quem incipiebant » accipere qui credituri erant in eum[4]. »

XXXVI. Est et alia traditio, quia sunt aquæ de quibus prohibet nos bibere Hieremias dicens : « Quid tibi et viæ » Ægypti, ut bibas aquam Geon[5] ? » Est et Tygris fluvius Assyrios præterfluens. Est et Euphrates in Babyloniam tendens. Est et Phison, qui latina interpretatione oris dicitur commutatio, circumiens terram Evilath, ubi est aurum, et aurum terræ illius bonum ; et lapis carbunculus, et lapis prasinus. Merito os illic commutatur, ut non teneatur promissorum fides : sed sit in ore dolus, ubi est aurum bonum ; avaritia enim fidem frangit, nec tenet verborum simplicitatem. Ornamenta quoque pretiosa mentem animumque commutant, ut aliud in pectore, aliud in sermone sit. In illis ergo regionibus fluminum fuerunt Judæi captivi, abducti in Ægyptum, et ad Assyrios, et ad Babylonios, ubi super flumina Babylonis sedebant, et flebant suæ calamitatis ærumnam ; et ut hic ipse Propheta testatur, illic suspenderunt organa sua[6], et omnem deposuere lætitiam, ubi graviora tolerarunt. Denique reliquæ decem Tri-

[1] Joan. I, 26. — [2] Luc. XXII, 27. — [3] Prov. III, 18. — [4] Joan. VII, 38. — [5] Jerem. II, 18. — [6] Psal. CXXXVI, 1, 2.

bus ad Assyrios ductæ sunt : duæ autem Juda et Benjamin tanquam gravioris reæ flagitii in Babyloniam transierunt. Atrocius enim sacerdotis filia adultera quam cæteræ puniuntur ; quia sacerdotalis generis gratiam turpi opprobrio decoloravit.

XXXVII. Sicut illi ergo in tentationibus gravissimis fuerunt : ita multis tentationibus se Salvator noster objecit; ut nulla tentationis nostræ certamina præteriret. Plantatus ergo recte dicitur secus decursus horum fluminum, non in ipsis decursibus ; ut finitimum, non demersum intelligas. Fuit illi congressio prima carnis et sanguinis. Denique ait : « Pater, transfer a me calicem istum : sed non » quod ego volo, sed quod tu vis[1]. » Fuit divitiarum objecta tentatio, cum omnia regna terræ ei inimicus offerret, si procidens Dominus adoraret eum. Habes duorum fluminum decursus Geon et Phison. Fuit illi colluctatio adversus principes mundi : fuit in ipsa passione certamen adversus tentatores, quos Persas hebræa appellat interpretatio (16), qui falsa testimonia deferebant. Adversus eos qui dicebant : « Descendat nunc de cruce, et credimus » ei[2] : » quæ diabolus suggerebat. Habes Tygrim et Euphratem flumina.

XXXVIII. Quadripartitum autem nobis certamen esse etiam Apostolus comprehendit dicens : « Quia non est no- » bis luctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus » principatus et potestates, adversus mundi hujus rectores » tenebrarum, adversus spiritualia nequitiæ, quæ sunt in » cœlestibus[3]. » Hi sunt fluvii qui de paradiso exeunt. Unde puto quod is qui in paradisum gestit redire, hos debeat transire decursus aquarum. Quod non otiose expressit idem ipse sanctus Propheta, demonstrans his qui tentationes omnes subirent, deberi sibi jam paradisi requiem. Itaque

[1] Matth. XXVI, 39. — [2] Marc. XV, 32. — [3] Ephes. VI, 12.

sic ait : « Decursus aquarum descenderunt oculi mei[1]. » Sicut enim romphæa est in ingressu paradisi ignea; ut qui redit, per ignem revertatur, urat peccata sua, probet aurum suum : ita qui redit, per hos decursus redit. Meritoque dicunt sancti : « Transivimus per ignem et » aquam[2]. » De istis decursibus et Esaïas dicit : « Si transeas » per aquam flumina, non te concludent[3]. » Quæ flumina ? Audi dicentem David de iis qui festinabant ad paradisum : « Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolera- » bilem[4]. »

XXXIX. Quamvis nonnulli de istis quatuor tentationibus etiam illud accipiunt : « Super aspidem et basiliscum » ambulabis; et conculcabis leonem et draconem[5]. » Ut ambulaverit in incarnatione, conculcaverit in passione, vel in traditione regni conculcet, quod Patri tradet, cum omnem evacuaverit principatum. Pulchre autem Aquila τὸ μεταπεφυτευμένον dixit, hoc est, transplantatum, eo quod primo sit plantatum in Virgine, postea transplantatum in paradisum; sicut dixit ad latronem : « Amen amen dico » tibi : hodie mecum eris in paradiso[6]. »

XL. Hoc lignum igitur fructum dabit in tempore suo. Ligna terrena fructum non dare, sed ferre dicuntur : sed lignum vitæ ac sapientiæ dat fructum, hoc est, largitur et donat. Rursus illud occurrit : Si lignum est sapientiæ, cur in tempore dabit, et non semper? Ne forte grave sit nobis hoc sentire de Christo : sed tu qui legisti quia dispensatorem fidelem et prudentem constituet Dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram[7], in tempore utique, non semper, turbari utique non debes. Potest sapientia semper fructum dare : sed quia sapientia est, debet sapienter dare, dispensare prudenter; si quando

[1] Psal. CXVIII, 136. — [2] Id. LXV, 12. — [3] Isaï. XLIII, 2. — [4] Psal. CXXIII, 5. — [5] Id. XC, 13. — [6] Luc. XXIII, 43. — [7] Id. XII, 42.

nos plenam mensuram aut mereamur, aut possimus accipere. Sicut hic extremum tempus fructum, ita et illic dabit fructum bonum in gentibus; ut resurrectionis ejus consortium capere, ac servare possimus. Nunc non possumus, odioso sæculo non sustinemus. Hic enim corruptela est, et cavendum fuit ne corrumperemus bonos fructus, quos lignum vitæ daret; quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: « Quando et mortui, inquit, resurgent incorrupti, » et nos commutabimur. Oportet enim corruptibile hoc » induere incorruptelam, et mortale hoc induere im» mortalitatem[1]. » Quid ergo proderat morituro accipere, quod ei mors habebat auferre? Novit ergo sapientia quibus quando dare debeat, quæ nec folium amittit ligni sui. Et ideo qui fructus sit sapientiæ, quod folium consideremus.

XLI. Fructus interior est; folium, quo fructus vel a sole torrenti, vel a frigore defenditur. Fructus videtur esse fides, pax, doctrina, excellentia veræ cognitionis, intentio bona, mysteriorum ratio. Hos fructus bona vita custodit: mala etiam si perceperit, amittit: « Peccatori autem dixit » Deus: Quare tu enarras justitias meas[2]? » In mysticis fructus est, in moralibus folium contemplatione mysteriorum cœlestium (17). Nam virtutes sine fide, folia sunt: videntur virere, sed prodesse non possunt. Agitantur vento, quia non habent fundamentum. Quanti gentiles habent misericordiam, habent sobrietatem: sed fructum non habent; quia fidem non habent? Labuntur cito folia, ubi ventus flaverit. Et aliqui Judæi habent castimoniam, sedulitatem in lectione multam, et diligentiam: sed sine fructu sunt, et versantur ut folia. Hæc forte sunt folia quæ Salvator in illa ficu reperit, sed fructum non invenit[3].

XLII. Mystica salvant, et a morte liberant: moralia au-

[1] I Cor. XV, 52, 53. — [2] Psal. XLIX, 16. — [3] Matth. XXI, 19.

tem ornamenta decoris sunt, non subsidia redemptionis. Præstare autem mystica moralibus etiam ipse Dominus docet in Evangelio suo dicens de Maria, quæ sedens secus pedes Domini audiebat verbum illius, cum Martha circa ministerium festinaret, et quereretur quod soror eam propria circa mensæ ministerium non juvaret : « Martha, » Martha, Maria optimam partem sibi elegit, quæ non au» feretur illi[1]. » Si illa quæ Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei quæ verbum cupiebat audire : quem operantem studioso cognitionis æternæ conferre poterimus? Ita tamen, ut nec illius operationi fides, nec hujus cognitioni, sicut Mariæ, desit operatio; ne vel folia sine fructu sint, vel fructus sine munimentis naturalibus sit intectus, et pateat injuriæ.

XLIII. Possumus etiam illud intelligere, quia foliis se texerunt Adam atque Eva, corporea vestimenta quærentes, eo quod resurrectio dominici corporis prophetaretur; quia nec caro, quæ antea vice foliorum interire consueverat, peritura esset in Christo : justorumque omnium, qui secundum Evangelium ad imitationem ligni sapientiæ nati ex Virgine vitam suam actusque formarent. Nam Græcus ita dixit : ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει; quod potest ad beatum referri, μακάριος καρπὸν δώσει; græce : latine autem sic dicitur, ut sit : « Quia beatus dabit fructum, » in resurrectione scilicet sua, quando potest perpetuum dare. Potest et sic, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ ὑπὲρ ξύλον; ut referatur ad lignum, cujus facta omnia prosperabuntur. In quo evidens testificatio, quia de Salvatore dictum est. Cujus enim nisi ipsius facta possunt universa laudari, et prosperos habere exitus? Aquila autem, « Dirigentur, » ait : quod et ad quemcumque hominem referendum videtur, quem dirigit Dominus favore cœlesti. A Domino enim diriguntur gressus viri[2], et

[1] Luc. x, 41, 42. — [2] Psal. cxl, 2.

orationem suam in conspectu Dei David propheta dirigi postulavit. Sed et ipse Dominus direxit opera sua, ut nullo erroris curvarentur anfractu.

XLIV. Sequitur : « Non sic impii, non sic : sed tanquam » pulvis quem projicit ventus a facie terræ[1]; » hoc est, non sic ut beatus vir, qui ideo beatus, quia non abiit in consilio impiorum, quia in peccato non stetit, in consilio pestilentium non sedit, volentium vel credentes pie, vel viventes pervertere : qui voluntatem habuit in Lege, et meditabitur in ea : aut sicut Aquila posuit, « Resonabit in » Lege ; » ut præcepta Legis resonet vita ejus, mores resultent sicut illorum, quorum in omnem terram exivit sonus. Forte hic sonus doctrinæ hominum exeat : illic autem ubi facie ad faciem dabitur videre, plenior quædam verbi fieri videatur expressio. Non ergo sicut beatus iste qui hæc fecerit, qui erit tanquam lignum plantatum, cujus gesta omnia prosperabuntur, ita erit et impius. Ideo repetivit vel qui scripsit, vel qui postea addidit (ut quidam putant) quo confirmatior fieret repetita sententia dicendo : « Non sic » impii, non sic, » qui erunt tanquam pulvis ; sunt enim terreni, et sicut pulvis projicitur a facie venti, ita et isti projicientur et dissipabuntur a Spiritu sancto, qui terræ fertili atque fœcundæ animæ salutaris sicut ventus Auster aspirare consuevit.

XLV. Huic vento dicitur in Canticis : « Veni, Auster, » ut clementia aëris mollioris cordis nostri arva laxentur ; quæ brumali gelu stricta recipiendis gremium seminibus denegabant. Bonum est nobis ut hic ventus aspiret, qui naves Tharsis ferentes vero Salomoni, quæ ad templum ejus necessaria videntur, tutos deducat in portus. Sed tunc iste ventus aspirat, si Boreas ille gravis ventus stare desierit. Ideo vel Ecclesia, vel anima pia dicit : « Exurge

[1] Psal. I, 4.

» Borea, et veni, Auster[1]; » hoc est : Tu, Borea, recede, et veni, Auster : aspira hortum meum, ut flores non disentias, sed reserves. Anima igitur plena floribus pietatis hortum habet, vel ipsa hortus est, qui fructus ferat : anima quæ impietati patet, pulverem habet, qui est infœcundus ad fructum. Fructiferam quidem illam fecit Dominus; sed ipsa sibi collegit impietatis pulverem.

XLVI. Quid te jactas, o plene impietatis? An quia honoribus es potens, et abundas divitiis? Non advertis quia pulvis es, et tu dispergeris et dissipaberis. « Vidi, inquit, » impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani : et » transivi, et ecce non erat[2]. » Quid gloriaris, quia multa te servitia ambiunt, multi amici tegunt latera tua, plurimi te equi sequuntur, quorum nobis enarras prosapiam, et tanquam majorum tuorum genus. Præfers divitias, quia conviviis pascis sodales. Utinam egenos pasceres : utinam non jocorum ministros, sed votorum adjutores. Jactas quia prodeunti illico ceditur, et homines te tanquam feram declinant aut bestiam. Num hæc esse aliquid putas? Non audis quia ea omnia tanquam umbra prætereant? Quid juvant consulares prætextæ, aut nitentes auro triumphales palmatæ (18)? Nudus exibis : nemo illic consulem recognoscet. Quid prosunt innumeræ possessiones? Publicæ sunt, non tuæ. Hodie tu tenes, cras alius. Cum tu exieris, alius intrat. Vix movisti pedem, alius gressum intulit. Quanti ante te illic fuerunt, quanti post te dominabuntur, et hoc putas esse privatum? Quem unquam a morte divitiæ redemerunt? Imo quem non ad mortem divitiæ coëgerunt? Quem ab inferis suæ revocarunt opes? Quem potentia excusavit a pœna? Pulvis est impietas, sicut pulvis est impiorum potentia : caliginem infert, dare salutem non potest. Simul ut vehemens flare cœperit Spiritus, spargi-

[1] Cant. IV, 16. — [2] Psal. XXXVI, 35, 36.

eam atque dissolvit : aërem turbat, solum nudat ; ut pulvis projicitur, deficit ut fumus, liquescit ut cera.

XLVII. Hinc plerique non mediocrem moverunt quæstionem, utrum perituram naturam videatur asserere Scriptura divina ; maxime quia alibi dixit : « Comminuam eos » ut pulverem ante faciem venti, et ut lutum platearum » delebo eos [1] ; » et alibi : « Ecce confundentur et reverebuntur omnes adversarii ; erunt enim tanquam non sint [2]. » Primum ergo interrogo, utrum impietatem secundum naturam putent esse, an præter naturam ? Si secundum naturam asserant, errare eorum opinionem certum est. Denique dicant, utrum naturæ peccatum conveniat, an non ? Sed certum est peccare, deviare esse ab eo quod est secundum naturam. Quid igitur tam ineptum, quam ut dicant minus videri, impium esse, quam peccatorem : cum omnium acerbissimum sit, quidquid in Dei fieri videtur injuriam ? Quod si impie agere, non est præter naturam : vivere ergo impie, secundum naturam est, nec peccati loco habendum, nec dignum reprehensione existimandum ; nemo enim reprehenditur, qui operatur secundum naturam. Unde concluditur, quia impietas præter naturam est. Quomodo igitur cum perditione consuetudinis, ἀπολλησόμενας φύσεις, hoc est, perituras naturas inducit Scriptura, cum impietas non utique naturalis sit, sed præter naturam? Quod enim non habet, non amittit : nec potest ea substantia perire, quæ non fuit. Nam et pulvis commotus, aut in aquæ substantiam transfertur, aut in aërem, aut in ignem, hoc est, in aliam videtur sæpe transire naturam. Non ergo in nihilum deficit, sed in aliud transit.

XLVIII. Quid obstat igitur quin et ille qui verbi virtute et ratione comminuitur ut pulvis, non in nihilum dissipetur, sed commutetur in melius; ut ex terreno fiat spiritalis

1 Psal. XVII, 43. — 2 Isaï. XLI, 11.

homo, et ut lutum platearum sic deleatur, ut tollatur quidquid asperum ac sordidum videtur, remaneat quidquid planum ac mundum est? Et quod ait de adversariis Hierusalem: « Sunt sicut qui non sunt; » utique potuit dicere: Non erunt. Sed cum dixerit: « Confundentur et » reverebuntur; » utique intelligis quia erunt per substantiam, et profectum conversionis, sed non erunt quasi adversarii, quod fuerunt. Itaque per improbitatis defectum non erunt, erunt fide ac devotione mutati. Denique et alibi ex peccatoris persona dicitur: « Et iram Dei sustinebo, » quia peccavi, donec justificet judicium meum [1]. » Convertere enim Deus cupiens peccatorem, punit eum et urit, ut purget. Unde ait: « Et educet me in lucem [2]. » Nam et ceram urit ignis, et liquescit, ut purgetur: et nos per ignem probamur: et fumus consumpto omni materiali expurgatur, et neque natura transit. Itaque et anima purgata ab omni labe, in id quod est deficit, non in id quod non est; unde ait Balaam: « Moriatur anima mea ut » anima justorum [3]; » ut moreretur lapsus ejus, et quidam improbitatis usus: transiret autem in consuetudinem, vitamque justorum; omnia enim Deus salva vult esse. Unde et Salomon ait: « Deus mortem non fecit, nec lætatur in » perditione vivorum [4]. » Fecit animam ut sit: creavit hominem in incorruptionem, quem ad imaginem sui fecit: sed homines a naturæ munere deviantes, obnoxios fecere se morti, ut quasi terreni corrumpantur. Sed Deus per tribulationes ad pœnitentiam cogit, ut per pœnitentiam uratur et consumatur illud accidens malum improbitatis, et pereat; et locus ille animæ, qui erat accidentis impietatis possessio, pateat ad receptionem virtutis et gratiæ. Certum est autem animæ naturam esse pretiosam, quæ ad similitudinem Dei facta receptionem omnis virtutis admittit;

[1] Mich. VII, 9. — [2] Ibid. — [3] Num. XXIII, 10. — [4] Sap. I, 13.

utpote quæ cognitionis supernæ non sit fraudata consortio.

XLIX. Nunc illud superesse arbitramur, quod in multorum ore versatur, qua ratione Deus, cujus sine voluntate nec passer vilissimus cadit, et apud quem capilli capitis numerati sunt, dixerit per Esaïam : « Sic omnes gentes ut » stillicidium de urceo, et sicut momentum stateræ æsti» matæ sunt, et ut sputum æstimabuntur[1]. » Ita ergo peribunt omnes gentes sicut stillicidium de urceo, et ut sputum perit, et ad nullos usus proficit. Sed tu qui nosti quia gentes non eo usque pro nihilo habuit Deus noster, ut et Abrahæ dixerit : « Benedicentur in te omnes gentes[2] ; » et per David locutus sit ad Filium dicens : « Dabo tibi gentes » hæreditatem tuam[3] ; » et infra : « Omnes gentes servient » ei[4] ; » qui legisti, « Quia obtulit Deus Filium suum pro » omni gente, ut salvos faceret peccatores[5] ; » debes hoc loco vim divinæ sententiæ considerare. Contemplatione etenim creaturarum cœlestium, quæ multæ sunt (sicut cœlum quod multipliciter majus quam terra est, ut a plerisque punctum comparatione cœli terra sit æstimata) Angelorum, Archangelorum, Principatuum, Potestatum, Thronorum, Dominationum, millium, et decem millium, et innumerabilium millium : contemplatione ergo horum gentes ut stillicidium de urceo æstimatæ sunt, cujus est omnis plenitudo. Ex illa igitur plenitudine cœlesti tanquam gutta cadens æstimatæ sunt gentes. Quomodo enim poterant maximæ videri, cum ipsa terra in qua sunt gentes, minima mundi portio sit, et omnium quæ operatus est Deus, tanquam stateræ exigua inclinatio gentes sint ? Simul cognosce per hanc stateram omnia Deum cum justitia condidisse, et in ipsis gentibus inesse quiddam naturaliter, in quo justitiæ videretur vel exiguum esse momen-

[1] Isai. xl, 15. — [2] Gen. xii, 3. — [3] Psal. ii, 8. — [4] Id. lxxi, 11. — [5] Rom. viii, 32.

tum, et sputum ipsum tanquam ex universitate totius corporis interiorem existere portionem.

L. Magis ergo hic misericordia prædicatur; quoniam qui venit quærere quod perierat, nec stillicidium illud quasi vile contempsit, et allevavit momentum stateræ; et sputo illi substantiam boni corporis donans, dignatus est omnes gentes in unum corpus Ecclesiæ congregari. Inter gentes autem et Israël annumerari potest nequaquam expers divinæ ejus justitiæ; quia ipse Moyses dixit de Israël: « Ecce populus sapiens, et disciplinæ tenax, gens magna[1]. » Et ut scias quia supra meritum nostrum Dei bonitas redundavit, Apostolus hunc propheticum locum interpretatus ait : « Conclusit Deus omnia in incredulitate, ut omnium misereatur; » et subjunxit : « O altitudo divitiarum » sapientiæ et scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia » ejus, et investigabiles viæ ejus! Quis enim cognovit sensum Domini? aut consiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei[2]? » Hunc autem locum præmittens Propheta ait : « Sic omnes gentes ut stillicidium de urceo » æstimatæ sunt[3], » et reliqua, ut cognoscas intellectum istum cum interpretatione apostolica convenire.

LI. Sed quid evidentius eo quod perituras naturas non videatur inducere, cum ipse subjecerit sanctus Propheta : « Quoniam non resurgunt impii in judicio[4]. » Non enim dixit : « Non resurgunt; » sed ait : « Resurgunt quidem, » sed non in judicio. » Qui autem resurgit, est utique, et manet : sed quia non credidit in Christum, jam judicatus est; et ideo non venit in judicium, quem peracti jam manet pœna judicii. Et de resurrectione quidem plurima divinarum Scripturarum sunt testimonia, quæ non prætermisimus in libris consolationis et resurrectionis. De eo autem quod ait : « Non resurgunt impii in judicio; » secun-

[1] Deut. IV, 6. — [2] Rom. XI, 32-35. — [3] Isaï. XL, 15. — [4] Psal. I, 5.

dum Evangelium absoluta sententia est, quia non omnes judicabuntur. Apostolus autem ait : « Omnes enim oportet » nos stare ante tribunal Christi ; ut recipiat unusquisque » propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum[1]. » Hæc putant plerique esse contraria ; nec advertunt quia Salvator de perfidis dixit atque impiis, qui non crediderunt in Dominum Jesum. Sic enim ait : « Qui credit in me, » non judicatur : qui autem non credit, jam judicatus est ; » quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei. Hoc autem » est judicium, quia venit lux in hunc mundum, et di- » lexerunt magis homines tenebras quam lucem ; erant » enim mala ipsorum opera[2]. » Liquet igitur de quibus dictum sit, hoc est, de iis qui non crediderunt in Dominum Jesum. Apostolus quoque etsi dixit omnes, de iis utique dixit, qui crediderunt, sed actuum suorum rationem in die judicii reddituri sunt. Denique ipse alibi ait, quia testimonium conscientiæ nostræ in die judicii revelabitur, cum invicem cogitationes nostræ aut accusabunt se, ut scriptum est, aut defendent, et patebunt cordis occulta[3]. Quid autem hoc evidentius quod ait alibi : « Om- » nes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur[4] ? » Immutabuntur enim justi in incorruptionem, manente corporis veritate. Daniel quoque dicit : « Judicium sedit, » et libri aperti sunt[5]. » Ostendit ergo judicium futurum, maxime cum alibi idem dicat : « Multi qui sedent in tu- » mulo terræ, exurgent : isti in vitam æternam, et isti » in opprobrium et confusionem æternam ; et intelligentes » splendebunt sicut splendor cœli, et de justis multi sicut » stellæ lucebunt[6]. »

LII. Quod istud est judicium sedentium judicum, et qui libri aperti, nisi conscientiæ nostræ, velut libri pec-

[1] 2 Cor. v, 10. — [2] Joan. III, 18, 19. — [3] Rom. II, 15, 16. — [4] 1 Cor. XV, 51. — [5] Dan. VII, 10. — [6] Id. XII, 2, 3.

catorum nostrorum seriem continentes? Quanquam hoc ipsum vile sit æstimare quasi humani simile judicii. Aliud est Christi judicium, ubi conscientia ipsa se prodit, quæ latere non potest ocultorum arbitrum; ubi cogitationes lucent apud eum; qui adhuc cogitantibus dicebat: « Quid » cogitatis mala in cordibus vestris[1]? » Cum Judæis diceret, dicebat omnibus; ne quis putaret quod occulta possent esse quæ eum fallerent, ne quis putaret quod parietibus clausis testem occulti erroris effugeret. Ideoque et Evangelista testatur dicens: « Jesus autem sciebat cogitationes » eorum[2]. » Quomodo ergo ait: « Libri aperti sunt[3]? » Non utique atramento scripti, sed vestigiis delictorum, et flagitiorum inquinamento. Aperietur liber conscientiæ tuæ, aperietur liber cordis tui, culpa nostra recitabitur. Est ibi liber, ubi est tabula; imo sunt libri inscripti, ubi sunt inscriptæ tabulæ, quas inscribit Spiritu sancto apostolica doctrina, sicut legimus, dicente Paulo: « Epistola » nostra vos estis.... inscripta non atramento, sed Spiritu » Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis » carnalibus[4]. » Sunt ergo tabulæ cordis inscriptæ Spiritu sancto, istæ recitabuntur. Si bene egeris, manebit Scriptura. Vide ne tollas Spiritus sancti gratiam: vide ne deleas, et scribas atramento flagitia tua, ne veniat dies judicii, et dicat Judex: Recitentur libri, recitentur tabulæ gestorum ejus; et dicat tibi: Ego scripsi tabulas tuas, cur delesti apices meos? Ego scripsi dona mea, quomodo delesti munera mea, et scripsisti opprobria tua? Non legisti quia scribo? Non tibi dixi per os Prophetæ mei: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis[5]: » judicium autem Verbi est.

LIII. « Multi ergo dormientium in tumulo terræ surgent,

[1] Matth. IX, 4. — [2] Luc. VI, 8. — [3] Apoc. XX, 12. — [4] 2 Cor. III, 2, 3. — [5] Psal. XLIV, 2.

» qui bene egerunt, in resurrectionem vitæ : qui male ege- » runt, in resurrectionem judicii [1]. » Quod Daniel ait : « In » vitam æternam, » hoc Salvator, « In resurrectionem vitæ, » dixit. Item quod ait Daniel, « In opprobrium et confusio- » nem, » Salvator dixit : « In resurrectionem judicii. » Unde non expedit nobis ad judicium venire, et non expedit non venire ; ne aut prædamnati videamur, aut in hac labe vitiorum subeamus tanti pondus judicii. Propheta rogat ne intret Dominus in judicium cum servo suo [2] ; quanto magis nos judicium Domini timere debemus ? Pone quia misericors Dominus ignoscet : quanta prodentur quæ latere credebam ? Quis pudor, quæ confusio erit mihi, cum is qui alios profitebar docere, ipse in eo deprehendar, in quo alios arguebam ?

LIV. Et ideo quoniam et Salvator duo genera resurrectionis posuit (19), et Joannes in Apocalypsi dixit : « Bea- » tus qui habet partem in prima resurrectione [3] ; » isti enim sine judicio veniunt ad gratiam : qui autem non veniunt ad primam resurrectionem, sed ad secundam reservantur, isti urentur, donec impleant tempora inter primam et secundam resurrectionem : aut si non impleverint, diutius in supplicio permanebunt. Ideo ergo rogemus ut in prima resurrectione partem habere mereamur. Sunt qui resurrexerunt in passione Christi ; et isti plane beati, quia acceperunt Christi gratiam, et audierunt vocem ejus, de qua scriptum est : « Venit hora quando audient mortui vocem » Filii Dei, et qui audierint, vivent [4]. » Et, « Ingressi sunt » in sanctam civitatem [5]. » Puto quod magis illam significet supernam, quam istam Hierusalem, quam reliquit, quam incusavit, quod in istam pedibus, in illam autem supernam meritis intraverint.

[1] Joan. v, 28, 29. — [2] Psal. CXLII, 2. — [3] Apoc. XX, 6. — [4] Joan. v, 25. — [5] Matth. XXVII, 53.

LV. Sed et illud caveamus, ut hic positi surgamus de tumulo terræ. Sunt qui viventes sepulcro sunt circumdati et repleti mortuis, quorum guttur sepulcrum est, non loquentium verba vitæ, sed mortis. Si hic resurrexerimus a mortuis, et illic resurgemus : si hic non fuerimus ossa arida ; sed acceperimus rorem Verbi, humorem Spiritus sancti, et illic vivemus : si hic nos excitaverit Jesus voce sua magna, ut excitavit Lazarum, et per Discipulos suos solverit a vinculis mortis, et induxerit in Bethaniam, ubi erat Lazarus, hoc est, in domum obeditionis, et adhibuerit hic convivio suo ; et illic cum eodem recumbemus, et illic cum eo semper epulabimur, et illic nobis redolebit unguentum, quod solus proditor dolebat effusum.

LVI. Ergo « Impii non resurgunt in judicio, » hoc est, in portionem eorum qui judicium subituri sunt ; « nec peccatores resurgunt in consilio justorum [1]. » Vides quia surgunt impii, et non surgunt in judicio justorum ; quia peccatores etsi non resurgunt in consilio justorum : resurgunt tamen in judicio. Unde videntur qui bene crediderunt, et fidem suam etiam operibus executi sunt, ipsi non judicari, sed surgere in consilio justorum : peccatores autem qui non possunt inter justos surgere, surgent in judicio. Habes duos ordines. Tertius superest impiorum, qui quoniam non crediderunt, jam judicati sunt ; et ideo non surgunt in judicio, sed ad pœnam : « Dilexerunt enim magis tenebras quam lucem [2] ; » et ideo judicium eorum pœna est, et forte pœna tenebrarum. Et poterat quidem intelligi quod ii qui mala opera habent, credentes tamen in Christum, volentes quidem recte vivere ; sed victi illecebris peccatorum, dilexerunt plus tenebras quam lucem : id est, utrumque dilexerunt, sed magis tenebras. Sed quia de illis præmisit qui non crediderunt, sic accipien-

[1] Psal. I, 5. — [2] Joan. III, 19.

dum puto quod dilexerunt tenebras, et non lucem; lux enim Christus est. Qui ergo non crediderunt luci, absurdum est ut lucem vel dilexisse credantur, quam nescierunt. « Nescierunt enim, neque intellexerunt, in tenebris ambulant [1], » sicut scriptum est.

LVII. Sequitur : « Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit [2]. » Adverte sensum : « Non resurgunt impii in judicio; quoniam novit Dominus viam justorum. » Vias eorum utique novit, quorum dirigit gressus; sunt enim gressus hominum, qui a Domino diriguntur. Diriguntur a Domino et viæ viri. Has novit Dominus vias, quæ sunt rectæ, quæ ad illam vitam tendunt dicentis : « Ego sum via, veritas, et vita [3]. » Hæc bona est via : tortuosa autem est via sæculi. Non dignatur illam viam nosse. Illos enim agnoscit, qui sunt ipsius, qui operantur opera ejus : qui autem operantur iniquitatem, his dicit Dominus : « Discedite a me, omnes operarii iniquitatis, non novi vos [4]. » Non per ignorantiam, sed per id quod indigni sint scientia Dei, nesciuntur.

LVIII. Pulchre autem ait : « Et iter impiorum peribit. » Separavit latinus, ut iter diceret, et tanquam discrevit iter a via : græcus autem in utroque viam dixit. Non otiose tamen latinus; quia et Dominus : « Ego sum via, » dixit; non dixit : « Ego sum iter. » Perire autem iter impiorum dixit, non impios. Servat eorum substantiam, qui si convertantur, solum iter impietatis amittent, quod nec ab initio fuit, nec erit. Quod accidens igitur est perit : quod substantivum, manet. Pereunt autem ita impii, quomodo dicitur : « Anima quæ peccat, ipsa morietur [5]; » ut peccati aculeo, non omni substantiæ suæ dissolutione moriantur.

[1] Psal. LXXXI, 5. — [2] Id. I, 6. — [3] Joan. XIV, 6. — [4] Luc. XIII, 27. — [5] Ezech. XVIII, 4.

PRÆFATIO[1]

IN PSALMUM XXXV.

I. Dicturus Propheta in Psalmo sequenti quæ esset forma justi[2], ante formam expressit injusti. Neque enim possumus cognoscere quæ sit forma justitiæ, nisi cognoscamus quæ sit iniquitatis effigies ; sunt enim sibi adversæ atque contrariæ. Namque in altera simplex habitudo naturæ, in altera fallax versutia nequitiæ : alia virtutum imagines præfert, alia vitiorum commercia prætendit. Convenire autem hunc ordinem et ipsa ratio docet ; et si de contrariis sumenda sunt testimonia, ipsi doctores philosophiæ confessi sunt, dum sequuntur. Quis autem dubitet longe anteriorem Davidem Platonis fuisse temporibus, quem non solum magister ejus ; sed nec avi quidem avorum ejus videre potuerunt : cum ille in principio regni fuerit Judæorum (quod per innumera annorum curricula propagatum est) iste post tempora captivitatis, quibus regnum gentis ejus jam fuerat dissolutum. Ergo ipse qui tenet in omnes sæcularis sapientiæ principatum, cum diceret non posse formam justitiæ comprehendi, nisi ante discutiendam injustitiæ seriem putavissent, exemplum attulit quod ii qui velint aurum quærere, prius se luto obliniant. Aurum itaque justitia, iniquitas lutum est. Quod a nostris quoque prius dictum esse non dubium est, cum scriptum sit : « Ut lutum platearum delebo eos[3]. » Et vere lutum ; quia eos inquinat qui sibi appropinquaverint. Fugiamus ergo injustitiam, ne luteis sordibus inquinemur, atque in ejus voraginem non pes noster exterior, sed,

[1] Scripta circa an. 381. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 127, 128. — sal. XVII, 43.

quod est gravius, mens nostra mergatur. Et philosophia quidem aurum se quærere dicit; sed lutum versat, quæ Divinitatem quærit in statuis: sed vasa figuli virga confringet. Nos aurum quærimus, quo corpora nostra mundemus, mortificationem Jesu Christi in corpore nostro circumferentes; ut et vita Jesu Christi in corpore nostro manifestetur. Bonum aurum, sanguis est Christi, dives ad pretium, profluus ad lavandum omne peccatum. Ordinem diximus, titulum consideremus.

II. «In finem, inquit, servo Domini Psalmus David[1].» In toto Psalterii corpore solus hic titulus est, quo Psalmum servo Domini se scripsisse testetur. Quis iste est servus Domini, videamus: quid Psalmi series significet: cui dictus hic Psalmus sit? Audiamus ad quem loquatur: «Domine, inquit, in cœlo misericordia tua, et veritas tua »usque ad nubes. Justitia tua sicut montes Dei, judicia »tua abyssus multa[2].» Cui hoc, nisi Filio Dei dicitur? Hæc enim non humanæ, sed divinæ sunt potestatis. Sed quid sibi vult quod servo Domini dici Psalmum hunc titulus declaravit, cum orationem Moysi hominis Dei[3] maluerit, quam servi Domini in posteriore titulo nuncupare? Quod ergo consilium Prophetæ fuerit non intelligo, vel potius ipsius Domini Salvatoris, qui locutus est in Propheta. Vere judicia ejus sicut abyssus multa, ut servo honorificentiam reservaret, sibi conditionem servitutis ascriberet. Videor mihi intelligere, videor hausisse aliquid de gratia spiritali. Adversus injustitiam, ut diximus, Psalmus hic scriptus est; et ideo plus gravatur injustitia perfidorum, qui Christum Jesum Dominum recipere noluerunt, cum ille propter ipsos susceperit servitutem. Quid enim tam iniquum, quam ingratos fuisse tantis beneficiis; ut quibus ille salutem daret, hi sanguinem ejus effunderent? Denique alibi cum de

[1] Psal. xxxv — [2] Ibid. vi 7. — [3] Id. lxxxix, 1.

sua passione loqueretur, ad acervandam judaïcæ impietatis invidiam sic ait : « Ne avertas faciem tuam a puero » tuo : quoniam tribulor, velociter exaudi me... Pauper et » dolens ego sum[1]. »

III. Veni, Paule, interpretare nobis, qua ratione Dominus cœli atque terrarum se pauperem dixerit, et quæ sit ista paupertas. Tu certe illum divitem dixisti : quomodo idem dives et pauper est ? Audiamus testimonium Pauli. « Scitis, inquit, gratiam Domini nostri Jesu Christi ; quia » propter vos pauper factus est, cum dives esset ; ut vos » ejus inopia ditaremini[2]. » Veni et tu, Esaïa, interpretare nobis quomodo se dolentem dixerit Christus, qui dolores vulnerum sanare consuevit. Medicus venit, ut curaret ægros : quid ipse habuit quod doleret ? Audiamus etiam Esaïæ testimonium. « Pro nobis, inquit, dolet ; et nos » æstimavimus eum esse in doloribus[3]. » Expressit medici affectum, qui etiamsi ipse nullum vulnus habuit quod doleret, tamen compassus est vulneratis. Hoc igitur in Psalmo Dominus exprobrat Judæis : Ego propter vos pauper, ego pro vobis dolens, et vos mihi manus impias intulistis dicentes : « Tollamus justum, quia inutilis est nobis[4]. » Injiciamus lignum in panem ejus[5]. » Bene panem dixit pro carne ejus. Ille alimentum detulit, isti pro beneficio retulere supplicium. Non mirum ergo si esuriunt, qui sibi vitæ æternæ alimoniam denegarunt. Pulchre etiam duo ista junxerunt : « Injiciamus lignum in panem ejus. » Nesciebant quid loquerentur Judæi, et mysterium loquebantur. Paradisum nobis crux reddidit Christi. Hoc est lignum quod Adæ Dominus demonstravit, dicens de ligno vitæ, quod esset in medio paradisi, edendum : de ligno autem scientiæ boni et mali, non edendum. Erravit Adam, man-

[1] Psal. LXVIII, 18 et 30. — [2] 2 Cor. VIII, 9. — [3] Isai. LIII, 4. — [4] Sap. II, 12. — [5] Jerem. XI, 19.

data non tenuit, interdictum gustavit. Per lignum cœpimus esurire; quia suum caro accepit alimentum. Ideo Dominus in Christo carnem junxit et lignum, ut fames antiqua cessaret, vitæ gratia redderetur. Beatum lignum Domini, quod omnium peccata crucifixit : beata caro Domini, quæ victam omnibus ministravit!

IV. De paupertate igitur et dolore Domini idonea, ut arbitror, sanctorum protulimus testimonia, quorum alter vidit et dixit, alter est electus ut diceret. Ipsorum igitur qui probati sunt, de servitute Domini testimonia iterum proferamus; imo sua quæ de se ipse locutus in utroque est. Audiamus ergo quid dicat : « Sic dicit Dominus, qui » finxit me ex utero servum sibi ad congregandum Jacob » et Israël ad eum[1]. » Advertimus ergo quod propter congregationem populi, formam susceperit servitutis. Audis, Judæe, et de gratia contumeliam refers; et hoc ad perfidiam derivas, propter quod magis credere debuisti. Ad te vocandum venit, et conviciaris. Ex utero servum se dixit. Audi, Arriane, ex quo utero : paululum supra recurre : « Ex utero, inquit, matris meæ, vocavit Dominus nomen » meum[2]. » Quod nomen ejus sit, audiamus, quo eum Pater vocavit. « Ecce virgo in utero accipiet, et pariet fi» lium, et vocabitur nomen ejus Emmanuël : quod inter» pretatur : nobiscum Deus[3]. » Quod enim aliud nisi Filius Dei nomen est Christi? Accipe aliud. Dixerat quidem et Gabriel ad Joseph de Maria : « Pariet filium, et vocavit no» men ejus Jesum[4]. » Accipe Dei vocem. « Et tu Bethlehem » Judææ, non es minima inter principes Juda; ex te enim » exiet Princeps qui regat populum meum[5]. » Adverte mysterium : ex utero Virginis idem et servus exivit et dominus : servus ad operandum, dominus ad imperandum; ut

[1] Isaï. XLIX, 5. — [2] Ibid. 1. — [3] Isaï. VII, 14, et Matth. I, 23. — — [4] Ibid. 21. — [5] Mich. V, 2.

regnum Deo in hominum mentibus radicaret. Utrinque unus, non alter ex Patre, et alter ex Virgine; sed idem qui ante sæcula ex Patre, ipse postea carnem suscepit ex Virgine. Ideo ergo et servus vocatur, et dominus: propter nos servus; sed unitate divinæ substantiæ Deus ex Deo, Princeps ex Principe, æqualis ex æquali; neque enim degenerem genuit, in quo se ipse complacere memoravit[1].

V. Magnum, inquit, tibi est vocari puerum meum, ut statuas tribus Jacob. Servat ubique suæ vocabula dignitatis. Magnus Deus, et magnus puer: nec in carne magnitudinis suæ nomen amittit, cujus magnitudinis nullus est finis. Meritoque securus, « Cum in forma Dei esset, ut » Apostolus dicit, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et specie inventus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens » usque ad mortem, mortem autem crucis[2]. » Hic est ergo æqualis quasi Dei Filius, hic servi formam in carne suscepit, hic mortem gustavit, cujus magnitudo non habet finem; quia finis legis est Christus ad justitiam omni credenti: ut in ipsum omnes credamus, hunc intimo adoremus affectu. Bona servitus, quæ omnes liberos fecit: bona servitus, quæ nomen super omne nomen acquisivit: bona humilitas, quæ fecit, ut in nomine ejus omne genu figant, cœlestium, terrestrium, et infernorum; et omnis lingua confiteatur quoniam Dominus Jesus in gloria est Dei Patris. In hunc ergo finem dirigitur hic Psalmus, ut et nos servi simus ad justitiam, non superbi ad arrogantiam. Servitus enim stipendium libertatis est (20): stipendium autem mortis arrogantia est. Sed jam ipsam Psalmi seriem adoriamur.

[1] Matth. III, 17. — [2] Philip. II, 6-8.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXXV.

VI. « DIXIT injustus, ut delinquat sibi [1]. » Quid dixerit, non expressit, et ideo sic intelligendum arbitror, quia quidquid dicit injustus, peccatum est. Omnis enim injustitia, peccatum; quoniam ubi organum vitiosum, quomodo potest cantus non esse vitiosus? Degeneris materiæ decolor partus est. Quidquid ergo loquitur injustus, iniquitas est, quæ in suum refertur auctorem, sicut viperæ partus, qui primo suam scindit parentem, ut frequens sermo est. Sibi ergo delinquit. Nihil hac sententia sublimius dictum arbitror. In illis qui sibi sapientiam sæculi vindicarunt, nihil tale legi, nihil tale cognovi. Nec mirum, quandoquidem illi humano ingenio locuti sunt, hoc infudit Spiritus Dei, Spiritus veritatis : quia injustus sibi delinquat, sibi generet vulnera, se ipse confodiat. Nam sicut spinæ nascuntur in manu ebriosi [2], ut Scriptura asserit : ita et injusti sermone nascuntur, quæ compungant loquentem. Loquitur injustus, et interior ejus conscientia vulneratur; quia in omni sermone quem loquitur, non est fraudis immunis. Cujus enim gravior est pœna, quam propria, cum pro omni sermone det pœnas? Serpens aliis infundit venenum, injustus sibi; in eum enim refunditur quidquid effuderit. Injustus igitur et aliis inutilis, et sibi noxius : justi autem vita fructuosa aliis, et sibi dulcis. Dicit enim Salomon : « Fili, si sapiens eris, tibi sapiens eris, et proximis : si autem malus evaseris, solus hauries mala [3]. »

[1] Psal. XXXV, 2. — [2] Prov. XXVI, 9. — [3] Id. IX, 12.

VII. Advertimus ergo quia justitia aliis est potius nata, quam sibi : commune commodum, non suum expectat ; et alienum bonum pro suo ducit emolumento. Beata et præclara justitia, cujus bonum omnibus proficit : ex uno plerumque ad plures proficiscitur, atque ad omnes pervenit. Justus David, qui parcebat inimico, et malebat innocentiam suam, quam vitam tueri; ne malo publico vindicaretur, atque appetendi principis in malis quoque causis aliis exemplum ederet, cum ipse vindictam de insidiatore sumpsisset. Justus Abel, qui de ovibus suis quas ei Dominus dederat, primitias Domino putaverit offerendas; et ideo plus placuit Deo, quia moram non fecit, devotionem probavit. Sed hoc impius ferre non potuit, justitiæ prævaricator, radix iniquitatis ; et ideo fratrem occidit, quia hostia ejus Deo magis, quam oblatio sua fuerat comprobrata. Sed ille occisus Deo loquebatur in voce sanguinis, sui hic vivus a facie Domini repellebatur; et cum adhuc a Domino pœnæ cessarent, torquebat eum suorum conscientia peccatorum. Latebat miser tremens et timens; et cum adhuc percussor deesset, ipsa sese injusti vita cruciabat. Acceperat signum, ne eum aliquis occideret : non ut vitæ suavitate frueretur, sed ne mors auferret ærumnam; ut percussorem suum quotidie timendo pateretur. Meruerat quidem ut percussor inhiberetur : sed sine ulla intermissione ipse sibi suus carnifex erat, ipse percussor.

VIII. Quæ pœna major, quam timere quod vitare non possis, nec quod timueris, evadere? Unde præclare David exprimens conventionem gravissimam conscientiæ peccatricis ait : « Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, et » delictum meum contra me est semper [1]. » Offunditur enim nobis ultrix nostri imago peccati; nec quietum reum suum esse permittit, inferens miseram servitutem : atque

[1] Psal. L, 4.

in sua vincula trahit, ut enodare se non queat; quoniam volens ipse se vendidit, cui liberum erat delictorum æra non capere, et libertatem innocentiæ reservare. Itaque dum oramus, peccatum offunditur : ubi somno sensus se corporis relaxaverit, peccatum recurrit. Semper nobis error noster tanquam malus exactor occurrit, vel tanquam improbus fœnerator conveniens debitorem. Unde Dominus ait : « Qui facit peccatum, servus est peccati[1]. » Sed justus novit quemadmodum peccatorum suorum vincula dissolvat, nec expectat accusatorem, sed prævenit ut confitendo suum allevet omne delictum; ne habeat quod adversarius criminetur. Ideoque Scriptura tibi dicit : « Justus in principio sermonis accusator est sui[2]. » Vocem enim eripit adversario, et quasi dentes quosdam paratos ad prædam criminationis infestæ, peccatorum suorum confessione constringit. Dixit Judas Iscariotes ut delinqueret sibi. Quid dixit : « Quem osculatus fuero, » ipse est : tenete eum[3]. » Hoc dixit, et se ipse proprio ore egit in mortem. Quantos putamus in ipso fuisse tortores; ut sibi ipse tam gravis pœnæ exactor incumberet, et semet ipse laqueo strangularet ?

IX. « Dixit injustus ut delinquat sibi. » Locutus est justus : « Ecce ego peccator male feci, et grex iste quid » fecit[4] ? » Et remissum est omne peccatum. Dixit ergo justus, et sibi profuit. Dixit Caïn : « Numquid ego custos » sum fratris mei[5] ? » Et sibi ipse mentitus est. Dixit Ananias omne se venditi sui ruris pretium protulisse, et mentitus est sibi, qui potuit minus offerre sine fraude. Ideoque præclare ait : « Et mentita est iniquitas sibi[6]. » Sibi enim ante mentitur, cum in suum mentitur exitium : sibi delinquit, qui sibi innocentiæ eripit suavitatem. Quis enim puritate et

[1] Joan. VIII, 34. — [2] Prov. XVIII, 17. — [3] Matth. XXVI, 48. — [4] 2 Reg. XXIV, 17. — [5] Gen. IV, 9. — [6] Psal. XXVI, 12.

simplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus suavior, quam is quem animus bene sibi conscii, et mens innocentis epulatur? At vero iniquitas velut quodam plumbeo talento, ut Scriptura testificatur, conscientiam gravat[1]. Meritoque David ait: « Sicut onus grave gravatæ sunt super » me[2]. » Et Salomon: « Sicut uva acerba dentibus, et fumus » oculis: ita iniquitas omnibus utentibus ea[3]. » Gravis pœna quæ cibum impedit, aspectum obducit; et, quod est amplius, oculis mentis internæ tenebrosam offundit caliginem, ut quod verum est, videre non possit injustus. Ideoque delinquit sibi, qui sibi quæ pretiosa sunt, eripit.

X. « Dixit ergo injustus ut delinquat sibi. » Justus autem loquitur, ut aliis et sibi prosit: ille loquitur ad perniciem, hic loquitur ad salutem. De justis vero et fidelibus dictum est: « Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio » fit ad salutem[4]. » Illius lingua vulnerat, lingua autem prudentum sanat. Unde cum expostularet David cum rege Saül, quod oblitus beneficii, salutis ingratus eum persequeretur ad mortem, a quo toties jam videret se esse servatum; et vitam ejus appeteret, qui vitam suam pro regis salute periculis obtulisset, ait sibi fructum non perire justitiæ, qui insidiatorem suum in manus suas a Domino sibi traditum non peremisset. Ab injustis iniquitas prodivit[5], venenum a serpentibus effusum est, venenum et iniquitatis arma perierunt.

XI. Ideo scriptum est: « Dixit injustus ut delinquat » sibi. » Quid dixit? « Ponam thronum meum super nubes, » et ero similis Altissimo[6]. » Effectum non habent verba, sed peccatum habent. Inanis quidem pompa jactantiæ; sed superbiæ spiritus criminosus non timet convicio majestatem violare divinam. Etenim si ullus Dei timor ejus

[1] Zach. v, 7. — [2] Psal. xxxvii, 5. — [3] Prov. x, 26. — [4] Rom. x, 10. — [5] 1 Reg. xxiv, 14. — [6] Isai. xiv, 14.

inesset affectui, non in conspectu Dei plena doli gerenda sibi ausu temerario credidisset, quasi Deus non possit occulta cognoscere, qui scrutator est internorum. Spectat omnia Deus: nihil est quod eum prætereat, nemo qui fallat: cui omnia præsentia quæ futura sunt, et manifesta quæ latent. Etenim si sol iste mundanus, clausis plerumque domiciliorum habitaculis, suum lumen interserit, quanto magis Deus summus, æternus, etiam secreta penetralia mentis humanæ, atque omne Angelorum consilium scientia sua scrutatur, et prævenit? Quid ergo aliud agit injustus, nisi ut iniquitatem sibi quærat et odium?

XII. Sic enim scriptum est: « Non est timor Dei ante » oculos ejus; quoniam dolose egit in conspectu ejus, ut » inveniret iniquitatem suam, et odium[1]. » Quid enim inveniret? Omnis enim qui quærit, invenit: ergo si malum quæritur, agitur ut inveniatur. Sed quemadmodum laudabilis est ille, qui bonum quod quæsivit, invenit: ita inveniabilis qui laboravit ut malum quod quæsierat, inveniret; bonis enim rebus, non flagitiis atque criminibus laborem nostrum nos oportet impendere. Quid igitur nisi summæ stultitiæ atque dementiæ est, odium quærere, iniquitatem malis artibus invenire, quam bonus nemo quæsivit.

XIII. Quomodo igitur improbi iniquitatem suam et odium quærant, consideremus. Nempe Herodias erat tetrarchæ Philippi legitimo nexa conjugio, regiæ abundans opibus potestatis: quæ Herodem Romam adusque tendentem quasi germanum mariti, hospitii et affinitatis jure suscepit: cum quo depacta suam copulam, non multo post relicto viro, consortii sui jura mutavit. Nonne ea quæsivit iniquitatem et odium, quæ conjugium deseruit, ut inveniret adulterium? Et quia sanctus Baptista nuptias illicitas constanter increpuit dicens Herodi: « Non licet tibi eam

[1] Psal. xxxv, 2, 3.

» uxorem habere[1], » quæ maritum contra Legem reliquit, et fratri mariti quasi ex Lege convenit; commota est adultera, ut eum vellet occidere. Sed cognito quod Herodem ad necem Justi non facile posset inflectere, excogitavit qua via istud efficeret. Natalis erat Herodis, quem luxu nimio, ut plerisque regibus mos est, celebrare consueverat. Adornavit filiam, ut in convivio regis pignus regale saltaret (22). Et cum placuisset Herodi, quod displicere debuit patruo, obtulit ei, ut quod vellet præmium pro saltationis opprobrio postularet. Matrem illa consuluit, cujus impulsu caput Baptistæ poposcit. Victus Herodes, quia sacramento se constrinxerat daturum quidquid neptis propria petisset, jussit occidi Joannem, et caput ejus afferri. Quod allatum puellæ dedit, et illa matri suæ pertulit. Verum est ergo quod iniquitas et odium requirantur; quandoquidem ea mulier, quod facili petitione impetrare non poterat, pravis artibus excogitatæ fraudis elicuit.

XIV. Quid de Juda proditore loquar qui quæsivit avaritiam, et invenit sacrilegium, dicens : « Quid mihi dabitis, et ego eum vobis tradam[2]? » Nec expletus pauperum spoliis, ad plenitudinem criminum gravissimorum crimina serendo pervenit, pia miscens charitatis sacramenta flagitiis, cum diceret : « Quem osculatus fuero, ipse est : tenete eum[3]; » ut vere de eo dictum dubitari non queat : « Verba oris ejus iniquitas et dolus[4]. » Oscula labiis ferebat, offundebat venena pectoribus : meditabatur acerba supplicia, gratiæ pignus afferebat.

XV. Bene de eo prophetia addi fecit : « Noluit intelligere ut bene ageret[5]; » non enim per naturam deliquit, sed per voluntatem. Denique Apostolus erat, audiebat quotidie divina mandata, discebat cœleste mysterium :

1 Marc. VI, 18. — 2 Matth. XXVI, 15. — 3 Ibid. 48. — 4 Psal. XXXV, 4. — 5 Ibid.

potuit intelligere ut bene ageret, si voluisset. Videbat sanari paralyticos, cæcis refundi lumen, mortuos resuscitari : num debuit intelligere quod Deus esset, qui talia posset operari? Sed intelligere noluit; quia avarus homo et pecuniæ intentus a cognitione Divinitatis vigorem suæ mentis avertit. Unusquisque enim qui se flagitiis ingurgi-averit, non vult intelligere quæ cœlestium mandatorum sunt, ne revocetur a vitiis. Vide illum fugientem intelligere, qui ait : « Tenebræ operiunt me, et circumdant » parietes : quis scit an videat Dominus[1]? » Non vult enim quærere et invenire, quod Deus omnia videat atque cognoscat; ne metu retrahatur a crimine. Vide regem Achab petentem a Nabuthe vineam ejus; cognosce respondentem illum : « Absit ut cedam hæreditatem patrum meorum[2]. » Non debuit intelligere quod justa referebat? Sed « Noluit » intelligere ut bene ageret, » et aliena non quæreret. Non debuit intelligere quod vero Elias Deo serviebat, cum videret in verbo Eliæ clausum cœlum tribus annis et tribus mensibus; et ad preces ejus pluvias esse demissas, ut arida omnia rigarentur? Sed noluit intelligere, ne perfidiam condemnaret, sequeretur fidem.

XVI. Quinetiam « Iniquitatem meditatus est in cubili » suo[3], » ubi verum quærere debuisset. In cubilibus enim compungere nos debent nostra peccata, non ipsis delinquendo committi, dicente Propheta : « Quæ dicitis in cor» dibus vestris, et in cubilibus vestris compungimini[4]. »

XVII. « Astitit, inquit, omni viæ non bonæ : malitiam » autem odio non habuit[5]. » Non enim immerito injusta meditatur, qui in via erroris assistit, et malitiam diligit, quam odisse deberet. Plus dixit, « Astitit; » quasi jamdudum in via nequitiæ, diuturna statione, permaneat. Ille

[1] Eccle. XXIII, 26. — [2] 3 Reg. XXI, 3. — [3] Psal. XXXV, 5. — [4] Id. IV, 5.— [5] Id. XXXV,

enim beatus, qui in via peccatorum non stetit[1], non is qui in ea stare non desinat. Et ideo prima præcepta sunt sancti prophetæ David, impietatem fugere, in peccato non stare, in Lege meditari, ut intelligas quæ bona sunt, et justa, atque injusta secernas. In omnibus igitur radix est spectanda gignendi; ne eam inutilis ab exordio succus inficiat gravioraque multo sunt animorum vitia, quam virgultorum. Cavendum ergo præ cæteris, ne humano ingenio malitiæ usus inolescat, atque omnis ætas secutura degeneret; arbor enim mala fructus malos facit. Nam si plerumque quod nolumus hoc agimus, et vitare non possumus; et quod odio habemus, hoc facimus, vincti quadam aut delectatione flagitii, aut obreptione peccati: quomodo possumus vitare quod amamus? Astringimur et inviti, quomodo possumus voluntarii non teneri? Vix se exolvit Paulus erroribus quotidiana decertatione luctando, ut vinculis captivitatis exutus, per Christi gratiam servaretur; et tu putas quod assistendo delictis possis ad cœlestium repromissionum merita pervenire? Luctando corona quæritur, non reluctando; studio, non refragio comparatur. Certantibus quoque divinæ misericordiæ suffragia postulanda sunt, ut corone justitiæ pro laborum meritis deferatur.

XVIII. Denique quid sequatur consideremus. « Domine, » inquit, in cœlo misericordia tua : sicut montes Dei : ju» dicia tua sicut abyssus multa[2]. » Nonne hunc locum secutus est Paulus ut diceret : « Infelix ego homo! quis me » liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum » Christum Dominum nostrum[3]. » Ubi enim mens humana turbatur, et certaminum dura atque aspera nos fatigant, Domini auxilium postulandum est. Ideoque conversus ad Dominum, ipsum invocat et implorat, ut laborantibus adjutor assistat. Misericordia ergo petenda de cœlo est,

[1] Psal. I, 1. — [2] Id. XXXV, 6, 7. — [3] Rom. XXIV, 25.

et veritas Dei ex Prophetarum oraculis colligenda, qui quasi nubes mysteria divinæ cognitionis obtexunt. Posuit enim tenebras Deus latibulum suum; ut primo pluviam mysticæ fertilitatis accipias, et tunc infusus rore cœlesti fulgorem reseratæ lucis agnoscas, ut possis dicere : « Ex » plenitudine ejus accepimus [1]. » Quis enim potest secreta Dei facile comprehendere, cujus « Justitia sicut montes » Dei, » vel (sicut Aquila posuit) « Ut montes validi; » eo quod validæ virtutis plena præcepta sint. Unde et Apostolus videns esse sublimia quæ audivit, dicit : « O altitudo » divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei : quam inscrutabilia » sunt judicia ejus et investigabiles viæ ejus! Quis enim » cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus » fuit [2]? » Altitudinem itaque divitiarum sapientiæ retulit ad altitudinem montium. Audi quorum montium. Ipse enim Dei Filius mons magnus est; et ideo ascende in hunc montem qui evangelizas Sion [3], ut stes radicatus et plantatus in Christo. Est mons quasi scientia Dei, est mons quasi sanctificatio, est mons quasi redemptio, est mons quasi resurrectio. Demonstravit nobis hos montes Scriptura, quæ dixit : « In ipso autem vos estis in Christo » Jesu, qui factus est sapientia nobis a Deo, et justitia, et » sanctificatio, et redemptio [4]. » Vel quia Angelis Angelus factus est Dei Filius, Prophetis Propheta : cujus judicia sicut abyssus multa. Audi bona : « Abyssus abyssum invo» cat in voce cataractarum tuarum [5]; » id est, Scriptura Veteris Testamenti Novi advocat seriem Testamenti ad consummationem sanctificationis et plenitudinem gratiæ, sonitu quodam atque profluvio redundantiæ spiritalis.

XIX. « Homines et jumenta salvos facies, Domine; si» cut multiplicasti misericordiam tuam, Deus. Filii autem

[1] Joan. I, 16. — [2] Rom. XI, 33, 34. — [3] Isai. XL, 9. — [4] I Cor. I, 30. — [5] Psal. XLI, 8.

» hominum in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis » tuæ potabis eos[1]. » Quid est, « Homines et jumenta? » Rationabiles utique, et irrationabiles. Rationabilibus judicia, irrationabilibus misericordia. Alii reguntur, alii nutriuntur. Ideoque addidit : « Filii autem hominum in pro- » tectione alarum tuarum sperabunt; » id est, non generatio viperarum; sed filii hominum, qui ad imaginem et similitudinem Dei vivunt : non in pascuis, sed in conviviis collocantur; alii enim in loco pascuorum, alii in privilegio sacramentorum. Imperfectis succus lactis perfectis mensa refectionis, de qua dixit : « Parasti in conspectu meo men- » sam[2] : » in qua panis vivus, id est, Verbum Dei : in qua oleum sanctificationis, quo impinguatur caput Justi, et sensus firmatur interior, ut aboleatur oleum peccatoris : in qua etiam « Poculum inebrians, quam præclarum[3], vel, » quam validum! » κράτιστον enim dixit græcus, vel potens, vel forte, vel validum; validum enim, quo abluuntur flagitia vel delentur. Bona ergo ebrietas poculi salutaris. Sed est alia ebrietas de redundantia Scripturarum. Est et alia ebrietas per infusionem Spiritus sancti. Denique illi qui diversis linguis in Apostolorum Actibus loquebantur[4], musto pleni audientibus videbantur. Domus ergo Ecclesia est : ubertas domus, redundantia gratiarum : torrens voluptatis, Spiritus sanctus.

XX. Nec te nomen aut mos torrentis offendat, quod aliquando aridior aut exilior sit, ut ejus soleant fluenta cessare. Cessavit et hic noster, cessavit aliquando torrens profluvii spiritalis in populo Judæorum. Quid dicam, torrens cessavit; cum mare cessaverit, sicut lectio hodierna nos docuit, dicente Domino : « Ecce ego increpatione mea » desolabo mare, et ponam flumina deserta, et arefient pisces

[1] Psal. xxxv, 8, 9. — [2] Id. xxii, 5. — [3] Ibid. — [4] Act. ii, 13.

»eorum[1],» utique Judæorum suæ ariditate perfidiæ, ut enatare non possint? Cessavit ergo torrens propter Synagogæ sacrilegia; quia erat illa plebs fide arida, sterilis operibus, captiva peccatis. Quid enim flueret non bibentibus, sed contaminantibus sacros meatus, cum ipsum fontem necarint? Bonus torrens, qui illis cessavit, ut nobis abundaret, et sitim humanæ cupiditatis averteret, sicut torrens in austro. Unde et Scriptura dicit: « Surge, Aquilo, » et veni, Auster[2], » qui arbusculas paradisi perflare consuevit.

XXI. Diximus sensum; etiam elocutionem consideremus, cur «Torrentem voluptatis, dixerit, potabis eos,» et non torrente, quasi de torrente; nisi quia aviditatem bibentium voluit exprimere, quasi torrentem ipsum vellent ebibere, si possent? Hic est forsitan torrens voluptatis quem in Genesi legimus[3], fontem qui abluit paradisum, et dividitur in quatuor flumina, quæ circumeunt totam terram. Ex hoc enim fonte virtutes profluunt spiritales, prudentia, temperantia, fortitudo, justitia. Bonus fons gratiæ et splendoris ejusdem atque naturæ, cujus et illud flumen de quo in poterioribus dicitur: «Fluminis impetus lætificat » civitatem Dei[4].»

XXII. Aptissime itaque substituit: « Quoniam apud te » est fons vitæ: et in lumine tuo videbimus lumen. Præ» tende misericordiam tuam scientibus te; et justitiam tuam » iis qui recto sunt corde[5].» Etenim post commemorationem cœlestium beneficiorum, jure gratiæ referuntur auctori Domino nostro Jesu Christo, qui fons vitæ irriguus æternæ descendit in terras, ut ariditatem nostri pectoris irrigaret. Idem est splendor gloriæ Dei Patris, et imago substantiæ ejus; et ideo in lumine ejus vero, quod illu-

[1] Isai. L, 2. — [2] Cant. IV, 16. — [3] Gen. II, 10. — [4] Psal. XLV, 5. — [5] Id. XXXV, 10, 11.

minat omnem hominem venientem in hunc mundum, videbimus, inquit, Patrem ; quia Deus lux est. Recte etiam dicitur : « In lumine tuo videbimus lumen ; » secundum illud : « Qui me videt, videt et Patrem meum[1]. » Apud te ergo, Fons vitæ, præsentem videbimus Patrem. Sicut enim tu apud Patrem eras in principio Deus verbum : ita apud te semper est Pater, qui in te est. Est enim apud ipsum, in quo est. Prophetatur autem adventus Domini Salvatoris, qui venturus in terram diceret : « Ego et Pater unum sumus[2] ; » id est, unum sumus lumen, sicut unum nomen. Per luminis et nominis unitatem ambo unum sumus : imo Trinitas unum in unitate substantiæ, sed distinctione uniuscujusque personæ. Trinitas distinctionem significat personarum, unitas potestatem. Potest et ad Patrem dici : « Quoniam apud te es fons vitæ ; » id est, in te ex quo vita processit, erat Verbum, et semper erat ; quia apud te erat. Omnia per ipsum et in ipso facta sunt : et ipse est vita universorum ; et ipse te nobis manifestavit, ut corda hominum ad cognitionem tuæ majestatis illuminentur.

XXIII. « Prætende ergo misericordiam tuam scientibus » te : » Prærogativa prætenditur, ut mereantur misericordiam quibus cognitionis tuæ meritum suffragatur. Denique in posterioribus etiam vilioribus personis studium scientiæ agnoscimus suffragatum, dicente Domino : « Memor ero Rahab et Babylonis scientibus me[3] ; » id est, meretricis illius Rahab, et confusionis illius memor ero apud scientes me, vel inter ipsos ; quia meretrix illa me agnovit, quem populus non agnovit. Inter illos ergo qui me sciverunt, commemorabitur Rahab, ut dignum fidei præmium adipiscatur. Unde et in Evangelio dictum advertimus : « Meretrices et publicani præcedent vos in regno cœlorum[4]. » Sed quia inva-

[1] Joan. XIV, 9. — [2] Id. X, 30. — [3] Psal. XXXVI, 4. — [4] Matth. XXI, 31.

lidi sumus ad exequendum, licet devoti ad credendum: tu prætende misericordiam tuam in te credentibus, quo devotioni et fidei facta quoque nostra conveniant: nec studium mentis nostræ destituat corporis hujus infirmitas: sed in ipsis tentationibus et infirmitatibus gloriemur, in quibus gloriabatur Apostolus dicens: « Libentissime itaque » magis gloriabor in infirmitatibus meis, ut prætendat in me » virtus Christi[1]. »

XXIV. Pulcherrime itaque addidit: « Non veniat mihi » pes superbiæ, et manus peccatorum non moveant me. » Ibi ceciderunt operantes iniquitatem, expulsi sunt, nec » potuerunt stare[2]. » Superius quidam accipiunt torrentem voluptatis tuæ in tentationibus fortitudinem; sicut est Martyrum, in quibus placuit Deo exhibere sibi suavis, et grati certaminis voluptatem. Etenim si hyemes pro tentationibus accipiuntur, unde et orandum Dominus admonet, ne fiat fuga nostra hyeme aut sabbato[3], hoc est, vel in tentatione, vel otio: hyeme autem crescit torrens, et adimpletur, atque intumescit: torrens utique pro graviore tentatione potest accipi, quæ est in persecutionibus. Et ideo bene torrens voluptatis dicitur; quia ubi superabundavit peccatum persecutionis, superabundavit et gratia confessionis.

XXV. Vide virtutem propheticæ distinctionis. Primo injustum exposuit, qui vel in corde suo, vel in sermone dicit, ut sibi delinquat, vel in se delinquat; habet enim græcus codex, ἐν ἑαυτῷ, id est, in se ipso: sed non omnes. Et forte ideo, quia « Insipiens in corde suo dixit quia non » est Deus[4]. » Ne forte et injustus intra se dicat, et intra se delinquat, licet Deum palam negare dementis sit; injustitiam autem plerique pro laude profitentur. Rapere enim,

[1] 1 Cor. XII, 9. — [2] Psal. XXXV, 12, 13. — [3] Matth. XXIV, 20. — [4] Psal. XIII, 1.

nocere etiam iis qui non læserint, et circumvenire plerique sibi existimant gloriosum. Ergo primo injusti vitam exposuit, postea sacramentum divinæ cognitionis adjunxit; ut timentes Deum, iniquitatem et injustitiam declinemus. Precem addidit, ut ab injustorum consortio justos suos liberare dignetur; ut in iis quoque qui mundo sunt corde, justitia divina prætendat, quasi speculatrix pia; ne nobis peccatorum velut hostium incursus obrepat, et capiat dormientes. Ideo vigilandum est, semper castra Domini munienda sunt, quia nocte advenit inimicus et adversarius, quando somno sensus tenetur, cibo corpus distenditur. Orandum ut justitia Dei prætendat in nobis, quæ in infirmitate positos faciat fortiores, ut possit unusquisque nostrum dicere: « Cum infirmor, tunc po» tens sum[1]. »

XXVI. Deinde etiam specialiter pro se orat; ut nos doceat, quemadmodum orare debeamus ad Dominum: « Non » veniat, inquit, mihi pes superbiæ, » id est, non in superbiam incidam. Denique et alibi meminit sui dicens: « Si non ambulavi in magnis[2]. » Hic oravit, ibi implevit; non implesset, nisi orasset. Cavenda superbia, quæ etiam in prosperis supplantat. Denique gravius Adam in paradiso cecidit, quam si cecidisset in terra. De altissimis cadere, præcipitium est: in planis lapsus vocatur. Ideo pes errat superbi, quia caput non tenet; oculi enim sapientis in capite ejus. Non mirum ergo si errat vestigium, ubi oculus non habetur. Præcedat oculus, ut pes sequatur. Quomodo enim in tenebris viator incederet? Cito pes offendit in nocte, si quasi quidam mundi oculus viam luna non monstret. Et tu in nocte es sæculi, monstret tibi Ecclesia viam: ex alto te justitiæ Sol illuminet, ut lapsum timere non possis.

[1] 2 Cor. XII, 10. — [2] Psal. CXXX, 1.

XXVII. Et quia pedem dixerat superbiæ, addidit: « Et » manus peccatorum non moveant me. » Etenim sicut Sancti membra sunt Christi, ita impii membra sunt diaboli. « Ma» nus peccatorum non moveant me, » id est, actus eorum qui peccant, non me de justitiæ statione dimoveant. Plerumque enim dum videmus peccatores prosperis abundare successibus, nutamus affectu, et quasi quadam peccatorum manu de radice virtutis avellimur. Cavendum ergo ne quos in domo Dei manus divina plantavit, manus adversa supplantet. Pulchre tamen hoc dicit, qui a persecutoribus verberatur. Qui autem moventur de radice sua, qua jam Christo inhæserant, cadunt.

XXVIII. Unde addidit: « Ibi ceciderunt qui operantur » iniquitatem. » Quid est, « Ibi? » Utrum ubi est superbia, ubi est manus peccatorum? An ubi stabant, ubi erant ante plantati, ibi ceciderunt? An in vicino, an in continenti, quasi in ipso tempore, in ipso loco? Et videtur ambiguum. Sed alibi docemur quid sit « Ibi, » ubi dicitur: « Ibi dolores » sicut parturientis[1]. » Bonus dolor ei cui partus est fidei, quo Christus in Ecclesia formatur, et nascitur. Et alibi dicit: « Memor ero Rahab, et Babylonis scientibus me. Ete» nim alienigenæ, et Tyrus et populus Æthiopum, hi fue» runt ibi[2]; » id est, ubi scientes me, ubi fundamenta in montibus sanctis, ibi et alienigenæ; quia et ipsi in me putaverunt esse credendum. Ibi ergo ceciderunt, ubi magis stare debuerunt; quia et in paradiso cecidit Adam, et Christus in ruinam venit, et in resurrectionem, ut ruina sit perfidorum: justorum autem et fidelium resurrectio.

XXIX. Denique « Expulsi sunt; » quia injusti viri in loco sancto stare non poterant. Unde et Apostolus dixit: « Et tu » qui stas, vide ne cadas[3]. » Et utique ei dixit qui non cor-

[1] Psal. XLVII, 8. — [2] Id. LXXXVI, 4. — [3] 1 Cor. X, 12.

pore, sed fide stabat. Possumus et in futurum intelligere, « Ibi, » ut est: « Ibi erit fletus, et stridor dentium[1]; » et: « Nudus ibi pergam[2]. » Quam brevis in exitu et quanta conclusio! Non sim, inquit, superbus, ut peccem: non peccem, ne movear: non movear, ne cadam: non cadam, ne expellar, sicut Adam de paradiso expulsus est; quia in ipso primum pes superbiæ stare non potuit. Nescit stare superbia; et si ceciderit, non novit resurgere. Et ideo pulchre iste et in superioribus locutus est de superbis: « Hi » in curribus, et hi in equis: nos autem in nomine Dei » nostri magnificabimur[3]; » hoc enim stabile, illud infidum. Et subjecit. « Ipsi obligati sunt et ceciderunt: nos vero » surreximus, et erecti sumus[4]. » Et in libro Michææ prophetæ scriptum est: « Noli superbe gaudere mihi, inimica » mea, quia cecidi; sed resurgam[5]. » Cecidimus enim in hoc mundo, sed in Christo resurreximus: cui est honor, gloria, virtus, perpetuitas et a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

PRÆFATIO

IN PSALMUM XXXVI.

I. Omnis Scriptura divina[6], vel naturalis, vel mystica, vel moralis est. Naturalis in Genesi, in qua exprimitur quomodo facta sunt cœlum, maria, terræ, et quemadmodum mundus iste sit constitutus. Mystica in Levitico, in quo comprehenditur sacerdotale mysterium. Moralis in

[1] Matth. xiii, 14. — [2] Job. i, 21. — [3] Psal. xix, 10. — [4] Ibid. 9. — [5] Mich. vii, 8. — [6] Vide D. Guillon, tom. ix, p. 128-135.

Deuteronomio, in quo secundum Legis præceptum vita humana formatur. Unde et Salomonis tres libri ex plurimis videntur electi : Ecclesiastes de naturalibus, Cantica Canticorum de mysticis, Proverbia de moralibus.

II. Sed quia omnium Psalmorum corpus unum est, idcirco nihil in his divisum est atque distinctum ; sed prout se obtulit ratio, nulla intermissa doctrinæ istiusmodi disciplina est. Namque et naturalem evidentissime comprehendit, dicendo de Angelis atque Virtutibus, et sole, et luna, et stellis, et lumine cœli cœlorum, et aqua quæ super cœlos est : « Quia ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et » creata sunt. Statuit ea in sæculum sæculi, præceptum po» suit, et non præteribit [1]. » Et de mysticis locutus est, cum de occultis, et sacræ unctionis unguento [2], et de consummatione scripserit tabernaculi [3]. Quorum multiplex gratia; quoniam multifariam et multis modis locutus est Dominus in Prophetis. Nam et venturum præfatus est Dei Filium principem sacerdotum, et passurum esse pro nobis, et sanguine suo mundaturum nostra peccata tituli, « Pro torcularibus [4], » declararunt; et resurrecturum Psalmus « Resurrectionis [5] » expressit, et alius postea titulus indicavit, in quo « Terra ejus est restituta, » commutationem quoque universorum futuram fidei sacramentis. Et de moralibus plura contexuit, diversaque virtutum genera demonstravit, et dedit præcepta vivendi, quibus ulcera nostrorum sanavit errorum, moresque renovavit humanos, atque intimos mutavit affectus ; sicut docet Psalmus trigesimus-tertius, quem etiam Petrus sanctus in Epistola sua [7] tanquam medicamentum nostris pectoribus affixit : atque iste qui nobis hodierna lectione propositus est. Nam isti præ cæteris ethici reperiuntur : sed iste diffusior, qui tri-

[1] Psal. xxxii, 9, et cxlviii, 6. — [2] Id. lxxxviii, 21. — [3] Id. xlv, 5. — [4] Id. viii, et aliis. — [5] Id. lxv. — [6] Id. xcvi. — [7] 1 Petr. iii, 10.

gesimus sextus inscribitur. Nam etsi ille prædulcis et lucidus est, iste tamen dulcior; quoniam ille me docuit cohibere linguam a malo; iste desinere ab ira, indignationem relinquere. Ille præcepit sine dolo loqui : iste instituit esse mansuetum, qui præmia mansuetudinis demonstravit. Quæ majora fomenta sunt cordis humani, quam mansuetudo atque simplicitas : quibus et dolor omnis acceptæ levatur injuriæ, et labes criminis omnis excluditur?

III. Ad hæc igitur manum medicamenta mittamus, ut vulnera nostra curemus; ne si velimus dicere quod alios curare possimus, dicatur nobis : « Medice, cura te ipsum[1]. » Ergo quod etiam non medicis, sed vulgo quoque solet esse commune; ut medicinam pauci profiteantur, plurimi tamen remedia ejus aliqua scire se dicant : vel quod medicorum pueri faciunt, nos quoque alieno medicamento remedium indigentibus proferamus. Dives magistrum adhibeat, pauper ministrum. Qui perfecti altitudinem capit, sumat ex ipso : qui planiora desiderat, in valle pascatur, ut parvulus. Qui fluvium metuit, de rivulo bibat : et qui profundum pavet, ad littus enatet. Pulchre autem sanctus David in superiore Psalmo injusti vitam describit[2], hic justi : ibi injustus exponitur, hic justus instituitur : ille sibi delinquit, hic tollit etiam aliena peccata. Et ideo quod primum medicamentum sit justitiæ consideremus.

[1] Luc. IV, 23. — [2] Psal. XXXV.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXXVI.

IV. « Noli, inquit, malignari inter malignantes : neque » æmulatus fueris facientes iniquitatem [1]. » Primum discamus quid sit « Æmulari ; » licet minor vis sermonis hujus sit in latino, quam in græco. Nam et in bono æmulationem legimus, et in malo. Denique Apostolus dicit : « Bonum » est æmulari in bono semper [2]. » Et supra ipse dixit : « Æmulantur vos non bene : sed excludere vos volunt, ut » illos æmulemini [3]. » Et iterum ipse ait : « Æmulamini » meliora charismata [4]. » Et ad Romanos habes : « Dico » ergo : Numquid sic offenderunt, ut caderent ? Absit ; sed » illorum delictum salus est gentibus, ut illos æmulentur. » Et infra : « Vobis enim dico gentibus : Quandiu ego sum » gentium Apostolus, ministerium meum illustrabo, si quo » modo æmuler carnem meam, et salvos faciam aliquos ex » ipsis [5] » hoc est, afficiam carnem meam. Denique παραζηλώσω græcus habet. Nam et hic : μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις habet ; μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, hoc est, noli malignos in æmulationem excitare ; quoniam illi non de bono, sed de malo certant.

V. Quid est, in æmulationem excitare ? Exemplo si possumus aperiamus. Intemperantes mulieres quædam sunt, quæ aliorum conjugum corda sollicitant : quos cum consuetudini suæ, probroque subdiderint, non contentæ erroris sui habere secretum, student coram jugalibus eorum

[1] Psal. xxxvi, 1. — [2] Galat. iv, 18. — [3] Ibid. 17. — [4] 1 Cor. xii, 31. — [5] Rom. xi, 11-13.

suum jactare flagitium; ut eas in zelum sui excitent et inflamment, triumphum quemdam de dolore probarum mentium et commotione captantes : quæ æmulatione fœminea tori proprii contumeliam non ferentes, solvunt complaciti vincla conjugii, aut quotidiana rixa decertant; fitque ex æmulatione discordia, ex dissensione dissidium, quo domus tota turbetur. Exemplo igitur protervæ mulieris cognosce qui legis, partes esse nequissimæ detestabilisque versutiæ, improba æmulatione alterius animam commovere : aliudque esse zelum, aliud parazelum. Hæc est enim prava æmulatio, quæ bonorum subintrat affectum : qua etiam Judæus erravit qui a vero et bono evangelicæ disciplinæ itinere, devia Legis æmulatione, deflexit; sicut de se Apostolus ait, quod secundum æmulationem Legis persequebatur Ecclesiam Christi [1].

VI. Ergo quamvis Deus noster ingratis Judæorum offenderetur frequenter affectibus et querelis, tamen assumptum semel et electum sibi populum minime relinquebat : sed Synagoga tantum meretrix procax irritare eum cœpit in æmulationis amaritudinem, prævaricationis se miscendo sacrilegiis. Denique dixit ad sacerdotem Aaron : « Fac nobis » deos quos adoremus [2]; » et vituli caput adorare cœperunt. Unde per canticum magnum Moysi Dominus in ore ipsius resultavit dicens : « Ipsi excitaverunt me in æmulationem » in non Deo, irritaverunt me in simulacris suis : ego au» tem excitabo eos in æmulationem in non gente, in natione » insipiente irritabo eos [3]. » En quomodo Dominus condemnavit Synagogæ meretricios mores, quo ipsorum in eos versutiam retorqueret; et suo afficerentur ingenio, qui Dominum Deum suum a quo assumpti fuerant, gravibus sacrilegiis refutarunt, deos sibi quos colerent eligentes : assumens e contrario sibi Ecclesiam de profanis, quam

[1] Philip. III, 6. — [2] Exod. XXXII, 1. — [3] Deut. XXXII, 21.

prælatam sibi sine Lege, sine gratia Judæorum populus ingemisceret, atque eo amplius in æmulationem illorum excitaretur affectus, quo viliorum facta esset electio. Nam ante quo afficeretur ille populus non habebat; cum solum se a Domino consideraret electum. Ubi vero advertit ascitam ex nationibus convenam plebem quæ sibi legem Domini, Prophetarum oracula, Testamentum Novum Domini vindicaret, tunc demum excruciari nimio cœpit affectu, posteaquam se repudiatum esse cognovit. Denique si videat gentilium cæremonias, non movetur : si audiat profectum Ecclesiæ, cruciatur miseraque torquetur invidia. Completur ergo in Judæa : « Et ego in æmulationem eos excitabo » in non gente. »

VII. Accedit ad cruciatus gravioris ærumnam, quod ex gentibus peccatores sibi videntur esse prælati, qui ne gentis quidem, alicujusve nationis nomen attollant. Nam omnis congregatio cujusque regionis nomen sibi vindicare consuevit, ut Ægyptii, Æthiopes, Syri, Judæi, Arabes, provinciæ suæ terrarumque suarum vocabulum præferunt : nos de diversis populis, congregati, vocabulum nobis unius gentis non possumus usurpare; et ideo quia nomen non habebamus in terris, de cœlo accepimus, ut Christi populus diceremur. Sed hoc gentilis stultitiam putat, Judæus opprobrium. Verum est ergo quod scriptum est, quia ultus est Deus propriam contumeliam, Ecclesiam sibi ex non gente quærendo; et eam ex gente insipiente, vetusto illi atque regali populo præferendo. Quæ sit gens insipiens quæ prælata sit, audi dicentem : « Quoniam stulta mundi » elegit Deus, ut confundat sapientes[1]. » Et iterum : « Si » quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus » fiat, ut sit sapiens[2]. » Reddidit ergo, non intulit Dominus

[1] I Cor. I, 27. — [2] Id. III, 18.

æmulationis communionem, ut esset non in forma imitationis, sed in pœna iniquitatis.

VIII. Denique latinus interpres volens distinctionem facere inter æmulationem virtutis, et æmulationem offensionis, ait: « Numquid æmulamur Domino [1] ? » Hoc est, numquid Domino offensionem æmulationis inferimus, ut de iis edamus, quæ immolata simulacris sunt; sicut Judæi, cum sacrificando simulacris exasperaverunt? Quod si inter homines excitandæ æmulationis offendit intentio, et frequenter persona exasperati superior invenitur, quod incentoria æmulationis fraudi esse consuevit; cujus stultitiæ est majestatem irritare divinam, et offendiculo æmulationis incescere, ubi nulla ultionis est difficultas?

IX. Non debemus igitur malignis æmulandi adversum nos aculeos ministrare, qui etiam non lacessiti, invidiæ stimulis excitantur, ut noceant; sicut Caïn fratrem occidit, quia magis illius sacrificium acceptum esset, quam quod ipse putaverat offerendum. In quo non æmulatus Abel: sed invidus Caïn prælationis gratiam scelesto parricidio persecutus est. Non enim ille fratris voluit obumbrare sacrificium, sed servare sacrificii disciplinam; ut primitias nulla desidia moraretur, nec aliqua in usus proprios derivata usurpatione violaret. Saül quoque triumphatorem Palæstinorum David prophetam, et propriæ conservatorem salutis, juvencularum sibi sermone prælatum tentavit insidiis, teli jaculo paravit occidere; ac pene sanguinem generi fuderat innocentis, nisi vulnus ille sinuati corporis inflectione elusisset. Quæ ibi malitia, si juvenculæ dixerunt: « Saül in millibus, David in decem millibus [2] ? » Quam atrox autem invidia regis Saül, qui sermonis errorem in innocentis exitium derivavit.

X. « Neque æmulatus, inquit, fueris facientes iniquita-

[1] 1 Cor. x, 20. — [2] 1 Reg. xviii, 7.

» tem [1]. » Non repetivit quod dixerat, sed mutavit; aliud est enim subæmulari, aliud æmulari: subæmulatio astutiam habet, æmulatio simplicitatem. Sed tamen etiam ipsa cauta debet esse simplicitas et provida, ut noverit quid cavendum sit. Neque enim otiose dictum est: « Estote » astuti sicut serpentes, et simplices sicut columbæ [2]. » Spiritalis ergo debet esse astutia, quæ servet salutem, dolum nesciat. Spiritalis debet esse simplicitas. Videtur autem etiam alio loco distinctionem subæmulationis Scripturа fecisse, cum dicit: « Et auferetur zelus Ephræm, et » inimici Judæ peribunt. Non erit æmulus Ephræm Judæ; » et Judas non vexabit Ephræm [3]. » Alibi autem habes: « Sic et vos, quoniam æmulatores estis spiritalium ad » ædificationem Ecclesiæ, quærite ut abundetis [4]. » Æmulatores pro bonis, et bonæ rei imitatoribus posuit, æmulum pro obliquo et invido.

XI. Primum est ergo, ne malignos ad æmulationis malignitatem lacessas: secundum, ut non æmuleris iniquitatem facientes. Plerumque enim videntes pii fraude aliquos et astutia quæsisse divitias, et pervenisse ad honores, æmulatione deformi, vias eorum sequi gestiunt; ut ad divitias et honores simili arte perveniant, vel in contrahendo conjugio circumscribant adolescentulas. Quid enim prodest, cum ipsæ divitiæ et omnis gloria sæcularis tanquam fœnum cito arescat, et tanquam olera herbarum in ipsa specie sui floris intercidant [5]? « Omnis caro fœnum, et » omnis gloria hominis ut flos fœni [6]. » Noli ergo magnopere affectare quod perpetuum esse non possit: noli esse æmulus et obliquus: noli esse contentiosus et decertator in zelo. Unde et Aquila dixit: « Noli concertare in malig-

[1] Psal. XXXVI, 1. — [2] Matth. X, 16. — [3] Isaï. III, 23. — [4] I Cor. XIV. 12. — [5] Psal. XXXVI, 2. — [6] Isaï. XLV, 6; Eccli. XIV, 18, et I Petr. I, 24.

» nantibus. » Symmachus : « Noli contendere. » Noli etiam esse imitator iniquitatis et fraudis : sed esto apostolicæ doctrinæ, propheticæ gratiæ, sanctorumque virtutis imitator, ut fructum feras, et messem bonitatis recondas, sicut Joseph, qui multitudine frumenti famem diuturnæ sterilitatis exclusit : ut Habacuc, qui prandium messoribus deferendo, elevatus ab Angelo aërii tramitis iter carpsit, et redditus terris, inter sævos leonum strepitus pio Prophetæ dulce convivium ministravit [1].

XII. Recte ergo dicit Propheta : « Spera in Domino, et » fac bonitatem ; et inhabita terram, et pasceris in divitiis » ejus [2]. » Quæ est terra quam suadet inhabitandam, nisi anima tua, quam bene debes excolere, frequenter spiritalibus inarare vomeribus, ne longo inhorrescat situ? Bonus enim agricola quotidiana operatione et pervigili sollicitudine exercet agrum suum, et propria rura custodit ; ne devastet ea aper de sylva, et fructus maturos raptor eripiat. Ara ergo terram tuam, ut cum venerit, qui seminat verbum, animam tuam inveniat præparatam ; ne supra inculta cordis tui decidat semen, et veniant aves cœli, et diripiant quod fuerit seminatum. Quæ sit ergo terra, audi dicentem : « Ecce exiit qui seminat, seminare agrum suum : » et dum seminat, aliud cecidit secus viam, aliud supra » petram, aliud supra terram bonam... Quod autem supra » terram bonam, ii sunt qui in corde bono audientes ver- » bum retinent, et fructum afferunt per patientiam [3]. » Mundum sit ergo cor tuum, munda sit anima tua, ut fructum bonitatis possis afferre, hoc est, gratiæ spiritalis. Bonitas enim fructus est Spiritus sancti, sicut scriptum est : « Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, » pax, patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, » continentia [4]. » Hi sunt fructus, quorum divitiis pasci-

[1] Dan. XIV, 32-36.— [2] Psal. XXXV, 3.— [3] Luc. VIII, 5-15.— [4] Galat. V, 22.

mur, et ubertate satiamur. In hac terra vitem illam fructiferam justus Noë plantavit, et de fructu ejus bibit, atque intimo corde solutus est; quando cum laudabili pietatis amictu induit virtutum suarum geminata posteritas. Alio quoque loco nobis istas Propheta sanctus divitias demonstravit, quibus erat dives in Christo, et omnibus quæ ad vitam æternam conducerent, abundabat. Et revera quis ditior, quam qui dives in Domino est, ut possit dicere : « In via testimoniorum tuorum delectatus sum, » quasi in omnibus divitiis [1] ? » Quid enim poterat deesse viro, qui cœlestibus ditabatur oraculis? Et ideo suadet hoc Psalmo, ut thesaurum illum nobis quæramus æternum, et delectationem ejus acquisitione capiamus.

XIII. Ideoque ait : « Delectare in Domino et dabit tibi » petitiones cordis tui [2]. » Quare non dixit tuas; sed cordis tui petitiones? Etenim petitiones exterioris hominis interiorisque communes non sunt, nec omnes probantur a Christo; quia lex carnis legi mentis frequenter repugnat. Quæ autem interioris sunt hominis, qui renovatus est Spiritu, illas petitiones Dominus petitori donat effectu. Unde et alibi ait : « Tribuat tibi Dominus secundum cor » tuum, et omnes petitiones tuas confirmet [3]. Secundum » cor » ait, non secundum appetentiam carnis : et illas petitiones. inquit, quæ prodeunt ex intimo corde, confirmet, non quæ ex carnis hujus illecebra et voluptatibus diriguntur.

XIV. Revela ad Dominum viam tuam, et spera in eum, » et ipse faciet. Et educet sicut lumen justitiam tuam, et » judicium tuum sicut meridiem [4]. » Hoc solo versiculo qualis esse debeas, declaravit. Quis enim revelat viam suam, nisi qui Deo occultorum suorum arbitro interna sui pectoris confitetur? Bene ait, « Revela ,» hoc est, aperi

[1] Psal. CXVIII, 14. — [2] Id. XXXVI, 4. — [3] Id. XIX, 5. — [4] Id. XXXVI, 5, 6.

conscientiam tuam, ne eam sæculi istius gravet umbra vel carnis. Prorumpentia enim semina si fuerint obumbrata, tenuantur: soli objecta pinguescunt. Quid de seminibus loquor? Ipsas arbusculas, quominus sese in altum subjiciant, umbra sylvestris internecat, et prohibet brachia ramosa diffundere. Pulchre autem dixit: « Revela ad Dominum viam tuam, » quia natura hominum prona peccato velut quoddam menti nostræ velamen obducit, ne nostra Domino peccata fateamur, qui potest vulnera nostra sanare: ut erubescat quis ore proprio postulare medicinam, ne coram hominibus sua prodantur opprobria. Premit igitur se intra hominem conscientia, cum latere non possit, et tandiu differt, quoad vulnus efferveat; ut jam non fidei salubritate, sed immedicabili atrocitate ulceris detegatur. « Revela, inquit, ad Dominum viam tuam; » hoc est, aperi viam tuam, noli abscondere, sicut abscondebat Caïn, qui latere cupiebat; omnis enim qui male agit, odit lucem. Revelabat David viam suam, qui ait: « Dico » ego opera mea Regi [1]. » Aperi sensum tuum, ut nihil sit quod timeas reprehendi. Revelavit et Paulus, qui præsumpsit dicere: « Nihil mihi conscius sum [2]. » Is actus, ea vita sit, ut via tua coram Patre tuo luceat, qui in cœlis est.

XV. Sed quia obnoxia fragilitati omnis humana conditio est, et non nostræ est potestatis iter nostrum ex voluntate dirigere; ideo tibi dicit: « Spera in Domino, et » ipse faciet; » hoc est, ut aperiat viam tuam, nec talem te esse permittat, ut fugias lucem, dum times prodi, et diligas tenebras, ut possis tua occultare flagitia, dicens: « Tenebræ operiunt me, quis scit si videt Altissimus [3]? » Quomodo enim potest qui adulterium molitur, non noctem suis accommodam quærere tentamentis? Qui falsum cogitat testem suæ fraudi adhibere, qui corruptelam judi-

[1] Psal. XLIV, 2. — [2] 1 Cor. IV. 4. — [3] Eccli. XXIII, 6.

cis captat; ut opprimat innocentem, iniquitatis non explorare secretum? Latro in solitudine subsidet, noctis tenebras opperitur, ut sceleri cedat effectus. Iniquitas ergo tenebræ sunt: Deus lux est. Et si tu velis tuam occultare justitiam, Deus eam educet in lucem; nec patitur latere judicium quo ea quæ bona sunt, elegisti: quæ improba, refutasti. Nec solum facit tuum lucere judicium, sed lucere sicut meridiem. Quando se sol iste in splendorem totus effundit, meridies est. Meridies erat quando Joseph cum fratribus epulabatur, non ultus injuriam, sed oblitus.

XVI. « Subditus esto Domino, et obsecra eum [1]. » Non solum ut subjectus sis Deo, moneris; sed etiam ut obsecres Dominum, quo possis tuæ studium subjectionis implere, sicut et supra ait: « Revela Domino viam tuam, » et spera in eum. » Non solum revelare viam tuam te convenit; sed etiam sperare in Dominum. Bona autem subjectio, non abjecta, non vilis, sed gloriosa atque sublimis; ille enim Deo est subditus, qui facit Domini voluntatem. Denique quis ignorat quod sapientia mentis præstantior, quam carnis sapientia sit? Sapientia autem mentis subjecta est Dei legi: sapientia carnis non est subdita. Et addidit Apostolus: « Nec enim potest [2]. » Esto ergo subditus, hoc est, proximus Christo, ut Legem impleas. Denique Christus faciendo voluntatem Patris, Legem implevit. Et ideo finis est Legis, et plenitudo est charitatis; quia diligens Patrem, affectum omnem ejus adhibuit voluntati. Unde pro gloria Apostolus dixit: « Cum autem subjecta » illi fuerint omnia, tunc et ipse subjectus erit illi, qui sibi » subjecit omnia; ut sit Deus omnia in omnibus [3]. » Et ipse de se ait: « Nonne Deo subdita est anima mea; ab » ipso enim salutare meum [4]? » Denique pro pietate erat,

[1] Psal. XXXVI, 7. — [2] Rom. VIII, 7. — [3] I Cor. XV, 18. — [4] Psal. LXI, 2.

non pro infirmitate, Joseph et Mariæ parentibus subditus. Gloria autem Christi maxima, ut se universorum hominum pectoribus infundat, et omnes revocet ab impietate perfidiæ, et gentilitatis affectu, ut sibi faciat esse subjectos. Cum autem sibi subjecerit omnia, cum intraverit plenitudo gentium, et salvus factus fuerit omnis Israël, et tote orbe unum fuerit corpus in Christo, tunc erit et ipse subjectus, munus suum Deo Patri offerens, et quasi Princeps omnium sacerdotum, et cœlestibus corpus altaribus, ut sit sacrificium fides omnium. Pietatis ergo est ista subjectio, quod erit subjectus in corpore Dominus Jesus, cujus nos sumus corpus et membra. Esto ergo homo subjectus Christo, hoc est, subditus sapientiæ Dei, subditus verbo, subditus justitiæ, subditus virtuti, quia hæc omnia Christus est. Omnis homo Deo se subjiciat; non enim unum, sed omnes docet ut subjiciant cor suum, subjiciant animam suam, subjiciant carnem suam, quo sit Deus omnia in omnibus. Subjectus ergo est qui plenus est gratiæ, et suscipit jugum Christi, et mandata Domini strenue et incunctanter exequitur: sine subjectione autem, qui se frustra extollit, sensu propriæ carnis inflatus, insolens devotionis et piæ declinans observantiam servitutis, quam ipso jure naturæ Auctori debemus æterno. Postremo qui sine peccato est, subjectus est Christo, quoniam redemptus a Domino est; qui autem in peccato est, non potest dici liber; sed servus, quem gravia tenent vincula peccati.

XVII. Sequitur: « Ne æmulatus fueris eum, qui prospere dirigitur in via sua, faciens iniquitatem [1]. » Evidenter hic quid superius senserit, intimavit: non excitandos malignos æmulatione ad malignitatem, neque imitandos facientes iniquitatem. Non enim iniquitas, sed prosperæ res quæ proveniunt iniqua gerentibus nos sæpe sollicitant,

[1] Psal. XXXVI, 7.

ut eos putemus imitandos, quo ad eorum possimus pervenire successus dicentes : « Ecce ipsi peccatores, et » abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias. Et dixi : » Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas; et fui flagellatus tota die [1]. » Si igitur flagellatus est David, cavere debemus ne et nos flagellemur, et dicatur nobis quia divitiæ, honores, potentiæ, generationi huic videantur esse disposita, quasi vaga et incerta pecuniæ opera, iniquitatisque compendia, non quasi præmia ulla virtutis; ideoque velut somnium veniant, et cum somnio te resurgente deficiant. Ipsos athletas cum vicerint, certum est coronari, non antequam vincant. Nobis lucta cum sæculo est. Vince ante sæculum, ut coronam petas. Nemo ante coronatur, nisi certamen impleverit. Qui stadium currunt, numquid ante bravium accipiunt, quam stadium percurrerint? Quanti priores in exitu cadunt, et cursus sui celeritate fraudantur? Numquid tu Deo, quam Paulus acceptior? Ille vas electionis, ille gentium doctor nunquam sibi in hoc sæculo coronam ausus est postulare. Denique audi dicentem : « Certamen bonum » certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Quod reli» quum est, reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet » mihi Dominus in illa die [2]. » Paulus ille raptus in tertium cœlum, qui audivit arcana quæ non licet homini loqui, utrum in corpore esset raptus, an sine corpore, nescit, sicut ipse testatus est [3]. Paulus ergo dicit in illa die coronam sibi esse reddendam : tu hic tibi ut reddatur insistis? Imple ergo certaminis tui tempus. Non semel athleta luctatur, nec semel præliatur miles, ut stipendia sua possit implere; et tibi non cum una passione luctamen est.

XVIII. Superiores si evaseris passiones, ira succedit; et ideo tibi dicit Scriptura : « Desine ab ira, et relinque

1 Psal. LXXII, 12-14. — 2 1 Tim. IV, 7, 8. — 3 2 Cor. XII, 2.

» indignationem [1]. » Sunt multa vitia quæ obrepunt insipientibus. Ira gravis passio est : plerumque accendit invitum, et volentem mitius vindicare, ut furorem rapit, ut perimat quem putaverit coërcendum. Commotus, gladio sæpe transverberat innocentem. Amicos et fratres per indignationem plurimi peremerunt. Ideo Sapiens dicit : « Ira » perdit etiam sapientes [2]. » Salomonis dictum est, quia non solum quoscumque de medio homines, sed etiam ipsos perdat ira sapientes. Et David sapientem monet dicens : « Desine ab ira ; » ne cum accenderis eam, illa non desinat prius quam te ejus flamma consumat. « Relinque, inquit, » indignationem ; » hoc est, natura te rapit, movet affectus, culpa te alicujus excitat vel offensa, ut indigneris ; sed non usquequaque, ut modum nescias : relinque eam, finem impone, ne te in peccatum trahat. Hoc est, quod supra dixit : « Irascimini, et nolite peccare [3]. » Non enim hortatur ut irascaris, sed ad tempus cedit affectui : dat tamen medicamentum, de diutius vis ulceris serpat. « Irascimini, » quod ait, tuæ est passionis. Medicus enim non statim adhibet medicamenta languori : si dolor fervet, fomenta adhibet, ut mitescat dolor : si febris exæstuat, remedii tempus expectat, ipsum potum sitientibus negare consuevit. Non dicit : Noli febrire, cum vapor fervet ægroti ; sed dicit : Expecta, desinat febris, digeratur commotio. Sic et Propheta non potuit dicere homini, cujus caro ut variis morborum, ita commotionum passionibus excitatur : Non irascere ; sed dicit : « Desine ab ira, et indignationem relin» que, » ne pecces ; Ira enim gravis est magistra peccati. Alius quoque medicus dicit : « Sol non occidat super ira» cundiam vestram [4] ; » ne dum diu differs, veniat ille qui calefactum corporis somno excitare consuevit, et stimulet

[1] Psal. XXXVI, 8. — [2] Prov. XV, 1, et XXV, 15. — [3] Psal. IV, 5. — [4] Ephes. IV, 26.

te, inserat tibi cogitationes, et in secreta se tui pectoris immergat dicens: Vindica injuriam tuam, virum te esse cognosce: fœmineæ infirmitatis est, non capere vindictam. Ergo contemnere te debuit servus, frater decipere, amicus illudere; et tu adhuc tuam non ulcisceris contumeliam? Proscribas necesse est, gladio oportet insurgas, et dolorem tuum adversarii morte solvas. Vir fuit ille, qui suum occidit inimicum, merito prædicatur; quia ita se vindicavit, ut alius ignorans audiret injuriam. His stimulis plus accenditur, plus movetur; ut compleatur quod scriptum est: « Ira perdit etiam sapientes. »

XIX. Ergo tu ne audias eum; « Ne æmuleris ut nequiter » facias. Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur[1]. » Exterminantur qui radices non habent, sicut olera vel fœnum. Olera infirmus manducet: tu autem vitem insere in agro tuo, vineam institue. Etsi venerit Achab, qui tibi dicat: « Da mihi vineam tuam, ut olera mihi seram[2]; » noli ei acquiescere, ne ex consensu tuo caduca serat, abscindat æterna. Ideo Nabuthe inter sanctos habetur, quia majorum suorum hæreditatem ne regi quidem putavit esse cedendam; et lapidari maluit, ut vineam suam non daret in dereptionem. Hæreditas majorum, fides vera est. Extiterunt Arriani regali subnixi potentia, qui templum Domini putarent sibi esse tradendum, supplicia acerba minitantes: sed absit, ut apud mentem Domino servientem præponderaret magis pœnæ formido, quam forma pietatis. Non prævaluit perfidia, quia fides restitit. Est etiam quædam vinea in pectoribus fidelium, de qua dicit Esaïas: « Vinea » facta est dilecto in cornu uberi[3]. » Hanc vineam Dominus plantavit in cordibus nostris; et ideo legimus dicentem Deum: « Ego te plantavi vitem fructiferam, totam veram[4]. »

[1] Psal. XXXVI, 9. — [2] 3 Reg. XXI, 2, et seqq. — [3] Isaï. V, 1. — [4] Jerem. II, 21.

Nemo ergo de agro animæ nostræ hanc auferat vitem, quia benedicta est ea vitis. Ideoque dictum est de sanctis : « A » fructu frumenti, vini, et olei, multiplicati sunt[1]. » Bonum est ergo habere intra te torcularia vino redundantia, ut fluat tibi vinum in vas tuum de vinea Sorech, poculum illud inebrians quam præclarum ! Sorech enim vinea novi principii est, et novæ æquitatis. Unde et dicitur nobis : « Cantate Domino vestro canticum novum, principium » ejus, magnificate nomen ejus ab extremo terræ[2]. » Hæc ergo vinea uvas faciat, non iniquitatem. Ideo relicta est vinea Judæorum, quia iniquitatem fecit, ut scriptum est, et non judicium[3]. » Nos ergo fructum feramus in Christo, ut perpetui esse mereamur.

XX. Sustinentes enim Dominum possidebunt terram[4] : » illam utique viventium terram. Est quædam terra cœlestis, quæ fructum cœlestibus ferat, de qua ait : « Credo vi» dere bona Domini in terra viventium[5]. » Hæc terra multo hominum sudore ventri ministrat alimenta : illa terra bona Domini sine ullo labore fructificat, in qua justorum diuturna possessio, et piæ mentis hæreditas est. Et bene ait : « Sustinentes autem Dominum, hæreditate possidebunt » terram. » Hæc est enim terra, quæ non præterit; nam cœlum et terra præteribunt : verba autem Domini non præteribunt. Et ideo nec illa intelligibilis terra poterit præterire paradisi, in qua sunt qui Domini verba conservant. In hac terra collocatus est Adam, ut fructum æternæ caperet vitæ : sed quia verba Domini servare non voluit, ideo in possessione, quam acceperat, manere non meruit. Qui autem verba Domini custodit, confidenter dicit; « Expec» tans expectavi Dominum, et respexit me[6]. » Adam autem quoniam non expectavit Dominum (quomodo enim ex-

[1] Psal. IV, 8. — [2] Isaï. XLII, 10. — [3] Id. V, 7. — [4] Psal. XXXVI, 9. — [5] Id. XXVI, 13. — [6] Id. XXXIX, 2.

pectavit qui refugit et offerre se timuit) ideo nec Dominus eum videre dignatus est; oculi enim Domini super justos. Hunc autem eo usque videre nolebat, ut quæreret dicens: « Adam, ubi es[1]? » Qui quæritur, pro absente habetur. Fides est quæ nos repræsentat Deo, perfidia quæ facit impios exulare. Nullus itaque absens est Deo, nisi qui se absentem fecerit. Et ideo dicit: « Fiat tibi secundum fidem » tuam[2]; » qui enim ignorat, ignorabitur. Ergo Adam quasi peccator locum suum servare non potuit. De paradiso ejectus, in castellum est relegatus, ut ageret pœnitentiam. Accepit dilationem, ne continuo penitus interiret; ut salva fieret Eva per generationem filiorum; fidem sancti Abel, Prophetarum gratiam, Ecclesiæ posteritatem.

XXI. Sed quia per hæc redimi noluerit, et in peccato perseverandum ducit, de eo dicit Propheta: « Et adhuc » pusillum, et non erit peccator: et quæres locum ejus, et » non invenies[3]. » Quomodo enim esse poterit in futurum, cum peccati locus diuturnus esse non possit? Hæc est enim terra quæ aperuit os suum, ut sanguinem susciperet innocentis. Et ideo in hac terra locus est peccatorum. Prætereat terra, quomodo peccatoris locus poterit inveniri? Ego arbitror quod ideo firmamentum inter aquam et aquam Deus esse præceperit[4], ut a virtutibus peccata discerneret; et superior aqua quæ laudat Dominum, quieta maneret erroris, inferior peccato esset obnoxia. Denique illa Deum videt, hæc non videt: quæ super cœlos est, videt; quæ in abysso, non videt. Unde etiam dictum est: « Viderunt te » aquæ, Deus, viderunt te aquæ, et timuerunt: turbatæ sunt » abyssi, multitudo sonitus aquarum[5]. » Merito turbantur abyssi super quas tenebræ sunt deformes, et ideo pa-

[1] Gen. III, 9. — [2] Matth. IX, 29. — [3] Psal. XXXVI, 10. — [4] Gen. I, 6. — [5] Psal. LXXVI, 17.

cem habere non possunt. Unde rogavit legio dæmoniorum ut in abyssum mitteretur, et se cum magno tumultu præcipitavit in fluctus[1]; ut porcorum gregem quem repererat, strangularet. Peccatores itaque abyssum petunt, ubi caligo tenebrarum.

XXII. « Mansueti autem possidebunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis[2]. » Merito terram possident in quibus Deus ipse requiescit; sicut divino per Esaïam resultavit oraculo dicens : « Super quem requiescam, nisi super humilem et quietum, et trementem verba mea[3]? » Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagitat, non ira perturbat, non sævitia exasperat, non rabies crudelitatis inflammat? Et ideo quia non vina, non epulas, non divitias, sed pacem Domini dilexerunt in corpore constituti; pro illa delectatione corporalium voluptatum, qua se putarunt esse fraudandos, ut gratiam adipiscerentur æternam, « Delectabuntur in multitudine pacis, » quam Dominus noster Jesus in diebus suis generi donavit humano; sicut prophetia, quæ non mentita est, comprehendit, asserens : « Orietur in diebus ejus justitia, et multitudo pacis, donec extollatur luna[4]. » Quæ igitur est pax qua cunctæ Ecclesiæ multiplicatus est populus, nisi illa de qua Dominus dixit : « Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis[5]? » Dedit pacem, qui animorum bella sedavit.

XXIII. Sequitur : « Observabit peccator justum, et fremet super eum dentibus suis. Dominus autem irridebit eum; quoniam prospicit quod veniat dies ejus[6]. » Indignantis quidem et effervescentis in iracundiam consuetudo est, dentibus fremere : sed habet etiam cor maligni dentes suos, qui non resonare, sed lacerare consueverunt.

[1] Matth. VIII, 31. — [2] Psal. XXXVI, 11. — [3] Isai. LXVI, 2. — [4] Psal. LXXI, 7. — [5] Joan. XIV, 27. — [6] Psal. XXXVI, 12, 13.

Insidiæ, commenta, nequitiæ, dentes sunt peccatoris. Insidiatur ergo peccator justo, quia invidet; justi enim vita redarguit peccatorem, quem tacita majore auctoritate condemnat, quam si clara voce loqueretur. Sed justus timere non debet fremitum peccatoris, quia improbitas non potest esse perpetua. Insidiæ temporales sunt: munimenta autem virtutis æterna. Mors peccatoris omnem ejus potentiam fraudemque dissolvit.

XXIV. Plus adjicit: « Ecce, inquit, gladium evaginaverunt peccatores, extenderunt arcum suum, ut dejiciant » pauperem et inopem[1]. » Quis est gladius peccatoris, nisi contrarius gladio Spiritus sancti? Docuit hunc Scriptura me gladium: docuit Apostolus dicens, quia habemus « Loricam justitiæ, et scutum fidei, et galeam salutis, et » gladium Spiritus, quod est verbum Dei[2]. » Ergo verbum Dei gladius Spiritus sancti est. E contrario utique gladius spiritus nequissimi, verbum est malum. Hoc gladio Petrus apostolus Ananiam et Sapphiram sermonis sui quasi quodam ense percussit: hoc gladio Paulus Elimæ adversanti disputationibus suis, oculorum lumen eripuit, et noctem cæcitatis infudit. Considera nunc mihi jurgantes peccatores, atque acerba jactantes insolentiæ, et criminationum opprobria proferentes; nonne si eos audias dices: « Gladium evaginaverunt peccatores; » quando sermo turpis tanquam de vagina petulanti ex ore profertur, quem cohiberi par fuit et recondi? Similiter ut gladius verbum Dei dicitur, et idem sermo est peccatoris: ita et arcus quem extendunt peccatores, mens eorum est; et sagitta, quam jaciunt, sermo est venenatus. Sicut enim sagitta est Christus, qui est Verbum Dei, cui dicitur: « Posui te sicut sagittam electam[3], » quæ profertur ex pharetra Dei: ita sagittæ sunt perfidorum, quæ arcu quodam iniquitatis emissæ

[1] Psal. XXXVI, 14. — [2] Ephes. VI, 14, et seqq. — [3] Isaï. XLIX, 2.

incautum vulnerant innocentem, nisi ignita eorum jacula scuto fidei repellantur. Et ideo sollicitus esse debes miles in prælio; quia pugna tibi non solum adversus carnem et sanguinem est, sed adversus ipsas quoque nequitias spiritales quæ non videntur. Abundent tibi arma fortia Deo, ut facile possis quæ volueris tela depromere; ne pauperem te et inermem hostis possit opprimere. Esto Deo fortis, Deo dives, ut dicatur de te: « Redemptio animæ viri, divitiæ » ejus[1]. » Abundato thesauro sapientiæ, esto dives in verbo et operibus bonis, ut possis esse munitus. Fuge divitias peccatoris, ne inveniat ubi vulnerare te possit. Esto misericors, ut invulnerabilis maneas; vel curare te possis, si fueris vulneratus. Est et pauper quem volunt adversarii vulnerare, ex illo numero de quo Salvator dixit: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum » cœlorum[2]. »

XXV. Et ideo « Framea peccatorum intret in corda ip» sorum, et arcus eorum confringatur[3]. » Ut quemadmodum revertitur pax in Dei servulos ab eis qui non receperint benedicentium pacem: ita etiam malitia peccatorum, qua justo nocere conantur, in eorum perniciem revertatur; quo suis telis et vulneribus trucidentur. Sæpe enim jacula in ipsos qui ea jecerint, refunduntur. Quod etiam proximo accidit bello (22), cum infideles et sacrilegi lacesserent aliquem in Domino confidentem, et regnum ejus ereptum ire contenderent, Ecclesiis Domini persecutionum sæva minitantes; ut subito ventus oriretur, qui infidelibus excuteret scuta de manibus, ac tela omnium, atque missilia in peccatoris (23) exercitum retorqueret. Adhuc hostis deerat, et jam illi ventorum prælia ferre non poterant, suisque spiculis sternebantur. Et quod pejus est, non erant corporum graviora vulnera illa, quam mentium; deficiebant

[1] Prov. XIII, 8. — [2] Matth. V, 3. — [3] Psal. XXXVI, 15.

enim corde, cum Deum adversum se pugnare cognoscerent. Exierant itaque provocantes, et de pharetra cordis sui adversus populum christianum venenata perfidiæ jacula proferebant: sed in caput eorum sua revertebatur impietas. Denique ipsi inter se sua perfidia sunt soluti, paratasque fidelibus insidias dissipavit Dominus; ut non solum piis nocere non possent, sed propriis auxiliis nudarentur, atque ad hostem arma sua transirent. Quanto melius non protulissent gladium de vagina, hoc est, impia nequaquam verba prompsissent? Nam si pro otioso sermone redditurus est unusquisque rationem, quanto magis verba sacrilegii gravibus suppliciis expiabit?

XXVI. « Igne nos examinasti[1], » dicit David. Ergo omnes igne examinabimur. Et Ezechiel dicit (24): « Ecce » venit Dominus omnipotens; et quis sustinebit diem in» troitus ejus; aut quis sustinebit cum apparuerit nobis? » Quoniam ipse introibit sicut ignis conflatorii, et sicut al» veus lavantium; et sedebit conflans et purgans sicut au» rum et argentum: et purgabit filios Levi, et effundet eos » sicut aurum, et sicut argentum, et erunt Domino offeren» tes sacrificium in æquitate[2]. » Igne ergo purgabuntur filii Levi,, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed hi etsi per ignem examinabuntur, dicent tamen: « Transivimus per ignem et » aquam[3]. » Alii in igne remanebunt: illis rorabit ignis; ut Hebræis pueris, qui incendio fornacis ardentis objecti sunt: ministros autem impietatis ultor ignis exuret. Væ mihi si opus meum arserit, et laboris hujus patiar detrimentum! Etsi salvos faciet Dominus servos suos, salvi erimus per fidem, sic tamen salvi quasi per ignem: et si non exurimur, tamen uremur. Quomodo tamen alii remaneant in igne, alii pertranseant, alio loco nos docet Scriptura divina. Nempe in mare Rubrum demersus populus est Ægyptio-

[1] Psal. XVI, 3. — [2] Malach. III, 1-3. — [3] Psal. LXV, 12.

rum, transivit autem populus Hebræorum[1] : Moyses pertransivit, præcipitatus est Pharao; quoniam graviora cum peccata merserunt. Eo modo præcipitabuntur sacrilegi in lacum ignis ardentis, qui superba in Deum jactavere convicia. Sequamur ergo hic positi columnam ignis, quæ nos in hoc corpore positos illuminet, et viam monstret; ut in futurum nobis nebula refrigeret noctis : quo sæva incendia relevare possimus.

XXVII. Vide autem Scriptura quid dicat : Arcum peccatorum Dominus confringat. Arcum autem suum posuit in nube, quo diluvia cessarent, tranquillitas refunderetur. Unde credendum, quia adversarius et malignus arcum extendit suum, ut quietis animis moveat tempestates, excitet flatus. Oremus ergo ut arcum malignitatis dissolvat Dominus Deus noster : adsit pauperi suo et inopi, qui propter Dei timorem duxit non affectandas esse divitias, non occupanda minorum prædia, non viduas relictis majorum hæreditatibus exuendas.

XXVIII. « Melius est parum justo, super divitias peccatorum multas[2]. » Non ergo divitiæ accusantur, sed divitiæ peccatorum; nisi forte quia peccator dixit : « Omnia » hæc mihi tradita sunt, et cui volo, do illa[3]. » Deinde quoniam divitiæ magis facem cupiditatis inflammant; et unusquisque dum majora desiderat, non declinat diverticula peccatorum. Unde et Salvator dixit : « Facite vobis » amicos de mammona iniquitatis[4]. » Iniquitatis enim census est, qui in diaboli potestate est, ut qui ille voluerit, conferatur. Potest et illud intelligi : « Melius est parum » justo, super divitias peccatorum multas; » quia est qui est dives in verbis, ut sunt philosophi istius mundi de sacrilegiis disputantes, de motu siderum, de stella Jovis ac

[1] Exod. xiv, 22, et seqq. — [2] Psal. xxxvi, 16. — [3] Luc. iv, 6. — [4] Id. xvi, 9.

Saturni, de generationibus hominum, de simulacrorum cultu, de geometria, de dialectica. Philosophi ergo in sermone divites sunt, fidei inopes, veritatis exortes. Et sunt plerique simplices Domini sacerdotes, in sermone pauperes, abstinentia et virtute sublimes. Illi multis loquuntur perfidiam, isti paucis fidem asserunt : illi suos amittunt quotidie sacerdotes : hic pauper populos acquirit Ecclesiæ, numeroque credentium. Qui ergo hos audierit, et viderit operum qualitatem, dicit. « Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas. » Hinc Salomon derivavit illud, quod quasi suum ipse posuit : « Ex multiloquio non effugies peccatum[1]. » Dialectica ergo divitiis verborum fluit, pietas timorem Dei servat. Ideo hic parcus in verbis, dives in spiritu, magis vult timere, quam vana veri verba jactare; timor enim disciplina sapientiæ est : loquacitas innocentiæ virtutisque naufragium, atque incentivum prolapsionis et culpæ.

XXIX. « Quoniam brachia, inquit, peccatorum conterentur[2]. » Ut actus eorum justo impedimentum afferre non possint; ne derelinquatur virga peccatorum super sortem justorum. Et Paulus ait : « Conterat Deus Satanam sub pedibus vestris[3]. » Si enim brachium ejus contritum fuerit, totus ipse conteretur; ut conculcentur ejus commenta, sicut venena serpentis.

XXX. « Confirmat autem justos Dominus[4], » brachio adversarii dissoluto. Et ideo justus dicit : « Et confirmasti super me manum tuam[5]. » Et Job ait : « Manus Domini tetigit me[6]. » Misit ergo Dominus manum suam in servum suum; et manum peccatoris quam in eum accepta miserat potestate, brachiumque contrivit. Ita diabolus suo sermone deceptus est, qui dixit : « Mitte manum tuam in eum, et

[1] Prov. x, 19. — [2] Psal. xxxvi, 17. — [3] Rom. xvi, 20. — [4] Psal. xxxvi, 17. — [5] Id. xxxvii, 3. — [6] Job. xix, 21.

» videamus si in faciem te non benedicat[1]. » Non enim ausus est dicere, « Maledicat; » sed hoc intelligendum reliquit. Misit Deus manum suam, et confirmatus est Job. Cœpit benedicere, qui maledicere credebatur; sanat enim justos, cum tangit manus divina, non vulnerat. Misit manum suam, et leprosi macula omnis abscessit: tetigit cæcorum oculos, et cæcitate depulsa lumen refulsit oculorum. Pete ergo semper ut confirmeris; quoniam et tu qui stas, vide ne cadas. Nos stare debemus, ut confirmemur a Domino. Lubricum est sæculum, cito labimur. Ideo rogemus ut nos Dominus stabilire et confirmare dignetur.

XXXI. Noli putare quia viam tuam nesciat Dominus. Si justus es, novit. Crede dicenti Prophetæ: « Novit Domi» nus vias immaculatorum, et hæreditas eorum immaculata » erit. Non confundentur in tempore malo[2]. » Qui novit Dominum, scitur a Domino. Novit justos, nescit injustos; ideo injustis dicet: « Discedite a me omnes qui operamini » iniquitatem: nescio vos[3]; » hoc est, quia estis indigni cognitione divina. Nescio vos; quia me ipsi nescire voluistis. Opera vestra me nesciunt, facta vestra me nesciunt; etsi dicatis, quia me scitis, redarguunt vos peccata vestra. « Omne peccatum a malo est: qui autem non peccat, in me » manet[4], » hoc scripsit Joannes. Quid de Domino dicam, quia dedignatur impium scire? Paulus dedignatur, qui dixit: « Si quis in vobis propheta est, aut spiritalis, cognoscat » quæ scribo vobis: qui autem ignorat, ignorabitur[5]. » Et alibi scriptum est: « Cognovit Dominus qui sunt ejus[6]. » Simus ergo Domini, ut cognoscat nos Dominus, et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Domini.

XXXII. Græcus habet: « Novit Dominus dies immacu» latorum. » Sunt enim dies Eliæ, sunt dies Nabuchodonosor;

[1] Job. II, 5. — [2] Psal. XXXVI, 18, 19. — [3] Matth. VII, 23. — [4] 1 Joan. III, 6. — [5] 1 Cor. XIV, 37, 38. — [6] 2 Tim. II, 19.

ideo Evangelium habet: « In diebus Eliæ, quando clausum » est cœlum[1]. » Nox erat perfidis, sed Eliæ lumen erat: clausum erat perfidis cœlum, sed Eliæ patebat: fames erat perfidis, sed Eliæ ubertas; neque enim esurire poterat, cui cibum cœlestia ministrabant (25): nec esuriebat, qui alios ipse pascebat. Ego sibi dies est justus in tenebris; quia et lux in tenebris lucet. Et Joseph in Ægypto erat, et lucebat ei meridies; sicut infra dixit: « Peccatori autem dixit » Deus: Quare tu enarras justitias meas[2]? » Justitia lumen est, quia supra habes: « Et educet sicut lumen justitiam » tuam[3]. » Habes ergo quod in te luceat, si justitiam sequaris. Splendet tibi dies, lucet tibi nox; quia fideli et nox sicut dies illuminabitur. Dies igitur justi novit Dominus; « Quia ipse illuminat omnem hominem venientem in hunc » mundum[4], » hoc est, illum qui ad imaginem et similitudinem Dei vivit: illum qui se hominem esse cognoscit; ut refugiat equorum libidinem adhinnientem, ferarum rabiem, lepusculorum formidinem, vulpium fraudem, rapinam luporum: illum hominem qui sic agit, quasi in hunc mundum supervenerit: qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis; sed ex Deo natus sit. Venisti ergo, noli remanere, noli adhærere terrenis. Ut scias autem quia dies boni sunt, audi dicentem: « Abraham... diem meum vidit, » et gavisus est[5]. » Bonum habet diem, qui Dei Filium bonum Deum novit, et Dominum confitetur. Et rursus ipse nos admonet cavere debere, « Quia dies mali sunt[6]. » Qui mali sunt dies? In quibus utique malum cognoscitur, quod est a malo. Aut forte dies sæculi mali sunt; quia sæculum in maligno positum est. Sed legimus etiam post sæculum diem malum: « In die mala liberabit eum Dominus[7], » hoc est, in die judicii, mala quidem propter multorum suppli-

[1] Luc. IV, 25. — [2] Psal. XLIX, 16. — [3] Id. XXXVI, 6. — [4] Joan. I, 9. — [5] Id. VIII, 56. — [6] Ephes. V, 16. — [7] Psal. XL, 2.

cia. Necesse est enim ut torqueantur injusti, compatiantur justi; quia et Angeli gaudent, cum peccator a morte servatur unus. Compatiuntur igitur cum punitur; etsi alibi legerimus: « Lætabitur justus, cum viderit vindictam impiorum[1]. » quod suo loco reservo; etsi frequenter audieris cur lætetur: sed occupationes occupationibus non inseramus.

XXXIII. « Novit Dominus dies immaculatorum; » quia immaculatæ innocentiæ gratia ejus et plenitudo miseretur, non miseretur errantibus. Isti non habent diem, quia lucem fugiunt, de quibus pulchre dictum est: « Dies eorum » sicut umbra prætereunt[2]. » Cognitio ergo Dei, dignationis est, non visionis. Oculi ejus lux sunt: quos aspicit, illuminat; et ideo oculi ejus, dies justorum sunt.

XXXIV. « Unde et hæreditas eorum in æternum erit; » quia æterna bona, non temporalis hæreditatis compendia quæsierunt. Et non habebunt de quo erubescant, « In » tempore malo, id est, judicii cœlestis: et in diebus famis » saturabuntur; quia non in solo pane vivit homo, sed in » omni verbo Dei[3]. » Sed quis homo? « Scio hominem in » Christo ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, » sive extra corpus, nescio, Deus scit, raptum ejusmodi » usque ad tertium cœlum[4]. » Ille ergo homo qui in Christo est, qui se in carne esse non novit, qui non in carne ambulat, sed in spiritu: ille qui rapitur non solum ad cœlum, sed etiam ad tertium cœlum, rapitur ad paradisum; et audit arcana verba quæ non licet homini loqui: qui non in virtutibus suis, sed in infirmitatibus gloriatur: ipse non in solo pane, sed in omni verbo Dei vivit. Verbum enim Dei vita est, « Quia Verbum caro factum est[5]. » Unde

[1] Psal. LII, 11. — [2] Id. CXLIII, 4. — [3] Matth. IV, 4, et Deut. VIII, 3. — [4] 2 Cor. XII, 2. — [5] Joan. I, 1.

præclare dixit Evangelista : « Quod factum est in ipso, vita » est. »

XXXV. Alexandrini quidem et Ægyptii legunt : « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil » quod factum est[1], » et interposita distinctione subjiciunt : « In ipso vita est[2]. » Salva sit fidelibus illa distinctio : ego non vereor legere : « Quod factum est in ipso, vita est : » et nihil habet quod teneat Arrianus; quia non illius venena considero, sed lectionis sacræ consuetudinem recognosco. Non enim dixit : « Factum est Verbum ante omne principium. » Non dixit : « Factum est Verbum; » sed si quod dixerit audire desideras : « Verbum, inquit, erat apud » Deum[3]. » Erat apud Deum, quod cum ipso operabatur, cum ipso dominabatur. Non dixit : « Factum est Verbum; » sed dixit : « Deus erat Verbum[4] : » Deus autem non factura, sed factor est et creator. Aperi aures, et audi : « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est » nihil. » Discis esse Filium, in quo Divinitatis est plenitudo? Aperi aures adhuc paululum, et audi dicentem : « Quod factum est in ipso, vita est. » In ipso, inquit, factum est : non Dei Verbum factum est. Aut si hoc movet te ad calumniam, quia dixit : « In ipso factum est; » numquid et Deo Patri calumniaris, quia Dei Filius dixit : « Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur » opera ejus, quia in Deo sunt facta[5] ? » Aut quia David dixit : « Confitebor tibi, Domine, quoniam exaudisti me, » et factus es mihi in salutem[6]; hoc est, conversus es mihi in salutem, operatus es mihi ad salutem? Possem aliis uti, sed nolo mihi credas; ne putes argumenta esse ingenii, non testimonia veritatis.

XXXVI. Ipse tonitrui filius, ipse qui in Christi pec-

[1] Joan. I, 3. — [2] Ibid. 4. — [3] Ibid. 1. — [4] Ibid. — [5] Id. III, 21. — [6] Psal. CXVII, 21.

tore recumbebat, ipse cui secreta sua Dominus non tacebat : cui Petrus innuit ut Dominum interrogaret, et ille interrogavit, et Dominus revelavit : ipse exponat quid senserit de eo quod ait : « Quod factum est in ipso, vita est. » Audi ergo interpretantem, quia tuas, Arriane, calumnias jam cavebat : « Quod erat ab initio ; et quod audivimus, » et vidimus oculis nostris ; quod perspeximus, et manus » nostræ scrutatæ sunt de Verbo vitæ, et vita apparuit[1]. » Caro ergo est quæ in Christo apparuit, vel Christus in carne : ipse nostra in omnibus vita est. Ipsius Divinitas, vita est : ipsius æternitas, vita est : ipsius caro, vita est : ipsius passio, vita est. Unde et Hieremias ait : « In umbra » ejus vivemus[2]. » Umbra alarum, umbra crucis, umbra est passionis. Ipsius mors, vita est : ipsius vulnus, vita est : ipsius sanguis, vita est : ipsius sepultura, vita est : ipsius resurrectio vita est universorum. Vis scire quoniam mors ipsius vita est ? « In morte, inquit, ipsius baptizati sumus... » ut cum ipso in novitate vitæ ambulemus[3]. » Et ipse ait : « Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in » terram moriatur, ipsum solum manet : si autem mortuum » fuerit, multum fructum affert[4]. » Ipse granum pro nobis corpore solutus et mortuus est ; ut fructum multum afferret in nobis. Mors itaque ejus fructus est vitæ. « Quod » factum est ergo in ipso, vita est. » Caro facta est in ipso, vita est : infantia facta est in ipso, vita est : judicium factum est in ipso, vita est : mors facta est in ipso, vita est : remissio peccatorum facta est in ipso, vita est : vulnus factum est in ipso, vita est : illusio facta est in ipso, vita est : divisio facta est in ipso, vita est : sepultura facta est in ipso, vita est : resurrectio facta est in ipso, vita est. Vide quanta in ipso facta sunt, quibus vitæ nostræ facta

[1] I Joan. I, 1, 2. — [2] Thren. IV, 20. — [3] Rom. VI, 3, 4. — [4] Joan. XII, 4, 5.

conversio est, ut quæ perierat, redderetur. Ad postremum venditio facta est in ipso, vita est: redemptio facta est in ipso, vita est. Ad mortem venditus est a Juda, emptus a Judæis ad mortem, ut pretioso ejus sanguine nos redimeremur ad vitam. Hæc est vita quæ facta est; hæc est vita quæ apparuit, hæc est vita quam audivimus, hæc est vita quæ erat apud Patrem; quia ipse qui erat in principio, ipse postea est natus ex Virgine, ut esset vita morituris.

XXXVII. Ipsum hunc propositum nobis locum interrogemus? Quid est, « Hominem in Christo? » Hoc est, factum in Christo, « In quo facta sunt omnia, sive Sedes, » sive Dominationes, sive Principatus, sive Potestates, omnia per ipsum et in ipso creata sunt, et ipse est ante » omnes, et omnia in ipso constant[1], » hoc est, in virtute ejus. Homo ergo in Christo, qui factus est ad imaginem ejus et similitudinem : homo in Christo, qui totus in Christo sit. Sicut enim Deus per unitatem et plenitudinem Divinitatis Pater Deus totus in Filio est, et Filius in Patre: ita per intentionem et pietatis affectum (ut exempli vice, non comparationis utamur;) homo totus in Christo est; qui enim adhæret Domino, unus spiritus est. Homo ergo in Christo, non ille terrenus, non ille peccati; sed homo Christi. Quid ergo movet, « Quod factum est in ipso, vita » est; » si et homo præcipue interior, in ipso factus est, in ipso crucifixus, in ipso renovatus, in ipso sepultus, et cum ipso consepultus, in ipso resuscitatus? Quid movet, ut dixi, quia scriptum est : « Quod factum est in ipso, vita » est; » cum homo dixerit : « In Deo faciemus virtutem[2]? » Si quæris quæ vita sit, si moveat quod factum sit in ipso, accipe. Nempe vita, Ecclesia est. In ipso facta est, in ejus costa, in ipso resuscitata Eva. Eva autem vita; hoc est, quod factum est; quia Eva quæ perierat, salva facta est.

[1] Coloss. I, 16, 17. — [2] Psal. LIX, 14.

per Ecclesiam, hoc est, per filiorum suorum generationem[1], sicut scriptum est ; quia delictum superioris prævaricatricis sobria emendavit hæreditas. Unde et ipse Paulus raptus est ad vitam, qui ante erat persecutor ad mortem.

XXXVIII. Prolixius evagati sumus, ut de eo homine qui non in solo pane, sed in omni verbo Dei viveret, diceremus. Revertamur ad Psalmum : Et ideo immaculati non confundentur in die judicii, et « In diebus famis saturabuntur. »

XXXIX. « Deficientes sicut fumus deficient[2]. » Græcus ἐξέλιπον habet, hoc est, defecerunt. Vides subito aliquem ad potestatem venisse, et honoris insignia : sublimem judicas. Vides illi alium esse successum ; nonne dicis de eo : Ubi honoratus et exaltatus est iste ? Defecit. Ideo plus dixit græcus ; quia ubi honorari et exaltari quis creditur, ibi defectu proprio prævenitur ; ut meatus fluminum præterisse citius quam venisse comprehendas : et dum ventura opperiris fluenta, te adhuc expectante, fluxerunt. Contra, humiles atque mansueti dum subjiciuntur a divitibus et opprimuntur, exaltati sunt a sua humilitate, et subito refulserunt. Ideoque Paulus in infirmitatibus sibi placuit, non in virtutibus.

XL. Sed consideremus, ne quis putet eum in revelationibus gloriatum : et repetamus ea, ut se ipse defendat humilitatis magistrum. « Scio, inquit, hominem in Christo » ante annos quatuordecim, sive in corpore nescio, sive » extra corpus nescio, Deus scit, raptum ejusmodi usque » ad tertium cœlum[3]. » Ante annos quatuordecim revelatum sibi dicit, et tamen revelationem tandiu apud se tenuit et repressit : nec dixisset, nisi utile nobis judicasset ut diceret ; ne nos revelationibus extolleremur. Si enim in tanta gratia non est gloriatus Paulus, nec nos gloriari

[1] 1 Tim. II, 15. — [2] Psal. XXXVI, 20. — [3] 2 Cor. XII, 2.

oportet. Juvenis ipse non gloriatus est, senex gloriaretur? Deinde raptum se usque ad tertium cœlum negare non potuit; et tamen utrum in corpore, an extra corpus raptus esset, se ignorare testatus est. Non ergo de scientia, sed de ignorantia gloriatur, et Dei circa se gratiam prædicat. Quod scientiæ est, negat : quod charitatis est, confitetur; scientia enim inflat, charitas vero ædificat. Et iterum, raptum ejusmodi hominem dixit : quemadmodum raptus esset, utrum in corpore, an extra corpus, incertum sibi esse memoravit. Vide stateram sapientiæ. Constituit unum in Christo, et se alterum, qui ait : « Nescio. » Quod alienum est, attollit : quod suum, humiliat. « Et audivit, » inquit, verba ineffabilia[1]. » Non dixit : « Audivi ; » sed quod alter audierit, non negavit. Verecunde itaque testem se maluit significare quam vatem, et refugit videri cœlestium arbiter secretorum. Testimonium enim dicere, veritatis est : meritum elationis (27) non refugere, gloriantis. Ideoque ait : « Pro hujusmodi gloriabor : pro me autem » non gloriabor[2]. »

XLI. Quid est autem quod ait audisse hominem, et hominem illum in Christo, quæ non licet homini loqui? Quomodo hoc convenit, ut non licuerit homini loqui, quæ licuerit homini audire? Si ipsi homini, qui audivit, non licet loqui, quomodo ei creditum est audire, quod non permissum est loqui; quæ ista distantia est? Si alteri homini qui esset exterior, quomodo potuit homo cognoscere quod homini non licebat audire? Unde videtur non gratia loquendi illi homini defuisse qui esset in Christo, cui non defuit; sed eis qui audirent, locum, tempus, meritum defuisse. Ille enim in cœlo audivit; et ideo non competere judicatum est, ut id loqueretur in terris, quod audisset in cœlo; cum in ipsa terra sit ista discretio, ut quod in altera

[1] 2 Cor. XII, 4. — [2] Ibid. 5.

regione canitur, in altera non canatur, secundum quod scriptum est : « Quomodo cantabimus canticum Domini » in terra aliena [1] ? » Denique Hebræi non canebant in terra captivitatis, quod in sua patria canere consueverant. Hæc terra captivitatis est, alia terra libertatis est : ista peccati, illa quietis æternæ : vallestris ista, illa cœlestis. Ergo in cœlo illa nunc prædicabat Paulus, quæ terris ante prædicare non poterat ; inter perfectos enim secreta sapientiæ sunt loquenda.

XLII. Attamen quid commemoratio istius revelationis operatur, nisi ut doceat quod in revelationibus minime gloriandum sit, sed in infirmitatibus ; quia infirmitas, et remedium revelationis, et virtutis exercitium est? Contra autem revelatio, elationis lubricum est ; namque ne revelationis sublimitate extolleretur ipse Paulus, qui raptus in tertium cœlum est, stimulum carnis accepit. Subvenit ergo infirmitas, ne gratia in periculum verteretur. Utilior ergo infirmitas, quam gratia. Eadem quoque infirmitas officina virtutis est ; sicut ipsi Apostolo testificatus est Dominus, quia « Virtus in infirmitatibus consummatur [2]. » Denique iste post revelationem rogavit remedium sanitatis, et non impetravit : in infirmitate autem remedium non quæsivit ; sed cursum consummavit, et coronam invenit.

XLIII. « Mutuatur, inquit, peccator, et non solvit : jus» tus autem miseretur, et tribuit [3]. » Hoc quoque convenit personæ Pauli, quia « Justus miseretur et tribuit. » Vide illum Domini eloquia dividentem, vide argentum Domini fœnerantem. Unam mnam accepit, duas reddidit : duas accepit, quatuor reddidit : quinque accepit, decem reddidit. Non ligavit in sudario quod acceperat, sed nummulariis erogavit ; et quod erogaverat, cum usuris recepit. Ita et accipientem a peccato maximo liberavit, ne-

[1] Psal. CXXXVI, 4. — [2] 2 Cor. XII, 9. — [3] Psal. XXXVI, 21.

apud eum pecunia Domini deperiret; et ipse ut decem civitatibus præficeretur, emeruit. Quæ sint decem civitates, in Epistolis recognosce quas scripsit; etsi Apostoli præscripto numero non teneantur, quibus dictum est : « Ite » per orbem universum, et prædicate Evangelium universæ » creaturæ[1]. » Hic ergo ab Hierusalem per Orientem et Illyricum et Italiam Domini pecuniam dispensavit. Et ne quis putaret quod suam fœneraret, Domini esse pecuniam testabatur dicens : « His autem qui matrimonio juncti » sunt, denuntio non ego, sed Dominus, uxorem a viro » non discedere[2]. » Et alibi : « Quid experimentum quæritis » ejus qui in me loquitur Christus[3]. » Denique ipse rex ita dixit, in quo figura est Domini : « Oportuit te pecu» niam meam committere nummulariis[4]. Meam, inquit, » non tuam. Justus ergo miseretur et tribuit. » Quomodo tribuat, audi dicentem : « Per omnes Ecclesias doceo. » Peccator autem mutuatur, et non solvit[5]. » Vide divitem mutuantem, et non reddentem : pauperem accipientem et continuo remunerantem, ne diutius in ære alieno sit. Hæc moralia.

XLIV. Vide nunc pauperem mysticum, id est, simplicem et timentem Dei nomen, audientem verbum de castitate, et solventem, audientem de misericordia, et solventem; audientem de placiditate, et non irascentem : divitem vero illum arrogantem et superbum, audientem quidem, sed post se rejicientem sermones Dei; audientem de condemnatione luxuriæ, et magis luxuriantem. Denique Ecclesia solvit quod accepit, Synagoga non solvit. Cognosce Ecclesiam solvere : « Tui, inquit, erant, et mihi eos » dedisti, et verbum tuum servaverunt[6]. » Et alibi : « Ipse » enim Pater diligit vos; quia vos me diligitis[7]. » Reddidit

[1] Marc. XVI, 15. — [2] 1 Cor. VII, 10. — [3] 2 Cor. XIII, 3. — [4] Matth. XXV, 27. — [5] 1 Cor. VII, 17. — [6] Joan. XVII, 6. — [7] Id. XVI, 27.

ergo Ecclesia quam accepit a Domino pecuniam charitatis, sed Synagoga non reddidit. Ideoque de Judæis dicitur : « Si non venissem, et locutus non fuissem his, peccatum » non haberent : nunc autem excusationem non habent de » peccato suo[1]; » quia audierunt utique, et non crediderunt. Probatum est ergo quia mutuati sunt peccatores, et non solverunt. Peccator igitur eget semper : justus autem abundat et tribuit, cujus dives est conscientia. Ideoque Judæi in suis divitiis eguerunt : « Divites eguerunt et esu- » rierunt[2] : » Christiani autem in divitiis simplicitatis suæ non defecerunt.

XLV. Bonus ergo justus ; et ideo addit Scriptura : « Quoniam benedicentes eum, possidebunt terram : ma- » ledicentes autem eum, disperibunt[3]. » Quomodo justus possidet terram, aut quam terram, cum Scriptura dicat : « Numquid soli habitabitis super terram[4] ? » Et alibi : « Væ » habitantibus super terram[5], » quod increpationis est verbum atque maledicti. Cujus ergo terræ benedicta possessio est? Non istius quæ tenebris absconditur et amaritudinibus impletur : sed illius quæ fluit mel et lac, id est, habet gratiam suavitatis, et fulgorem lucis æternæ. Accipe mellis boni suavitatem ; imo supra mel : « Fugiet dolor et gemi- » tus et tristitia[6] ; » quia suavitas gratiæ amaritudinem humanæ fragilitatis excludet. Et alibi : « Et delebit omnem » lacrymam de oculis eorum ; et mors non erit amplius, » neque luctus[7]. » Accipe etiam lactis nitorem. « Et non » indigebunt lucerna, et lumine solis ; ipse enim Dominus » illuminabit super illos, et regnabunt in sæcula sæculorum. » Amen[8]. »

XLVI. Est etiam mysticus justus, qui miseretur et tribuit, qui omnia verba quæ accepit a Patre dedit nobis, et pec-

[1] Joan. xv, 24. — [2] Psal. xxxiii, 11. — [3] Id. xxxvi, 22. — [4] Isaï. v, 8. — [5] Apoc. viii, 13. — [6] Isaï. xxxv, 10. — [7] Apoc. xxi, 4. — [8] Id. xxiv, 5.

catorum nostrorum nobis æra dimisit, et sanguinem suum pro nostris debitis solvit; ut non in fœnore essemus alieno, sed in suo ære bonus creditor nos haberet. Est et peccator ille qui congregavit quæ non peperit, et mutuatus est quod non tenebat, nec vult restituere quod accepit. Audi quia mutuatus est diabolus : « Tibi, inquit, dabo potestatem » hanc universam, et gloriam illorum (quia mihi tradita » sunt, et cui volo, do illa) si procidens adoraveris me [1]. » Nequissime, accepisti ad tentationem, non ad mortem; hoc est, accepisti ut probarentur Dei servuli, non ut extinguerentur : accepisti ut Deus adoraretur, non ut negaretur : accepisti sæcularia, cur eripis quæ æterna sunt ? accepisti quæ mundi sunt, cur vis auferre quæ Christi sunt? Da illa cui vis, non invidemus. Cur nobis a te quæ nos volumus, invidentur? Tu adorari vis, qui omnibus nequior, ipsa quoque indignus es servitute.

XLVII. « A Domino gressus viri corrigentur [2]. » Græcus Διαβήματα dixit, hoc est, transitus. Et ideo dicitur tibi : « Si » transeas per aquam, flumina te non concludent [3]. » Transi ergo, noli cessare ; sicut bonus viator cum venerit ad aliquod viæ signum (27 *bis*), non stat, sed pertransit : et tu in via es, quandiu in hoc cursu es constitutus. Paulus si stetisset, cursum suum non consummasset. Vide ne ideo dicat : « Et » tu qui stas, vide ne cadas [4]. » Non enim qui transivit, potest timere ne cadat. « Vidi, inquit, impium superexalta- » tum, et elevatum super cedros Libani : et transivi, et » ecce non erat [5]. » Videns ergo impium superexaltatum, qui non stetit, non offendit : si stetisset, et miratus illum fuisset, et secutus esset, offenderat, et ceciderat sicut impius. Ideo Moyses videns rubum relucere et non ardere, ait : « Transiens videbo hoc visum magnum [6]. » Qui transit

[1] Luc. IV, 6. — [2] Psal. XXXVI, 23. — [3] Isaï. XLIII, 2. — [4] 1 Cor. X, 12. — [5] Psal. XXXVI, 35. — [6] Exod. III, 3.

de hoc sæculo, magnum visum videt: qui solvit vincula istius nexus quo ligamur huic corpori, magnum visum videt. Moyses in Exodo, ut legitur, multa videt miracula: non tanta alius videt qui non est in Exodo. Idem Moyses transivit: transivit et populus Patrum, quia de terra captivitatis exibat. Dirigebantur itaque a Domino gressus eorum, quibus per noctem ignis columna lucebat, per diem nubis; ut nec diei ardor afficeret commeantes, nec impedimentum viantibus tenebræ noctis afferrent.

XLVIII. Et tu merere factis, votisque deposce ut gressus tui a Domino dirigantur, ne moveantur pedes tui; quia scriptum est: « Mei autem pene moti sunt pedes, paulo » minus effusi sunt gressus mei [1]. » Cavendum est quoque ne rectam semitam derelinquas, et diverticula te viarum tortuosarum decipiant; ideo dicitur: « Parate viam Do» mino: rectas facite semitas ejus [2]. » Paremus ergo viam Domino Deo nostro in mentibus nostris: rectas faciamus animorum semitas, ne labamur: non effundantur gressus nostri sicut uxoris Lot, quæ post se respexit, et gressus tenere non potuit; sed effusi sunt, cum in salem esset repente conversa: non effundantur sicut Ægyptiorum, quorum gressum maris fluctus effudit. Ipsis Hebræis qui cum Moyse erant, quia peccaverunt in deserto, ceciderunt vestigia pedum, ne in terram resurrectionis intrarent (28).

XLIX. Nonne etiam de his pulchre dicitur quia effusi sunt processus eorum, quorum spes lapsæ, in vanum effusus labor, vota sunt destituta. Considera enim aliquem per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, vitæ attentioris affectum, piæ propositum servitutis, sedulæ observationis officium; subitoque eum esse mutatum, discessisse de monasterio, valedixisse jejuniis, continentiæ renuntiasse, indulgere deliciis, studere luxu-

[1] Psal. LXXII, 2. — [2] Isai. XL, 3.

riæ. Dudum de monasteriis exierunt, et nunc luxuriæ sunt magistri, disseminatores incontinentiæ, incentores petulantiæ, obtrectatores pudoris. Nonne de his pulchre dixeris : Effusi sunt gressus eorum, quos bene direxisse pœnituit? Egerunt itaque novi generis pœnitentiam pro virtutibus, et non agunt pro delictis. « Sed hi ex nobis exierunt, dicit » Joannes, sed non erant ex nobis; si enim ex nobis fuis» sent, nobiscum perseverassent[1]. » Illi ergo viam suam condemnaverunt, quibus convenit dici : « O qui dereli» quistis semitas rectas, abeundo in vias tenebrarum; et » qui lætamini in malis, et gaudetis in eversione mala, quo» rum semitæ pravæ, et flexuose cursus eorum[2], » sicut lubricus et flexuosus auctor ipsorum; « Cur odisse cœpis» tis viam rectam, et justum consilium deseruistis? » Non vos direxit Dominus : quem autem dirigit Dominus, « Viam » ejus cupiet, » sicut scriptum est, et ipsius semitis delectabitur.

L. Utrumque tamen intelligi potest, ita est medium, quod et ipse qui a Domino dirigitur, viam Domini cupiet; quia duce ipso, omnis levatur labor, omnia impedimenta removentur, incentiva subministrantur : et ipse Dominus non aspernatur, sed libenter accipit viam viri quem ad virtutem ipse direxerit. Pulchre autem viri gressus dirigi dicuntur a Domino; quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Dei, sine offensione servare vestigium. Qui enim plantat et rigat, nihil sunt; sed qui dat incrementum Deus : ipsi soli gloria virtutum jure defertur.

LI. Denique etiam justus cadit interdum; sed si justus est, « Cum ceciderit, non conturbabitur[3]. » Quod conditionis est, cadit : quod justitiæ, resurgit; quoniam justum Deus non derelinquit, sed « Confirmat manum ejus. » Qua ratione non pedem, sed manum dixit? Nisi forte ea, quo-

[1] 1 Joan. II, 19. — [2] Prov. II, 13-15. — [3] Psal. XXXVI, 24.

niam qui cadit, non magis pede labitur; sed infirmus lubrico sæpe decipitur, vel offendit in petra: hic autem justi casum intellige, id est, fortioris. Denique de populo qui luctatur, si genu fixerit, vel pede lapsus fuerit, pro victo habetur: athleta qui luctandi peritiam habet, et ad coronam luctatur, etiam volens genu figit, ut vincat; et si lapsus fuerit, non excluditur; et si ab eo qui superior sit, prematur, manibus tamen se sustinens, jure decertat; nec aufertur bravium, nisi fuerit fusus in ventrem, aut distentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina; quia multa et incognita plerisque sunt genera ruinarum. Nam casus eorum proprie appellantur ruina, græce enim πτώματα nuncupantur. Ergo cum stringitur et urgetur, sæpe se volvit, et fit supra qui inferior habebatur, superioremque dum surgit, elidit: quod videtur Scriptura significare, cum dicit: « Universum stratum versasti in infir» mitate ejus[1]. » Itaque de eo dicitur: « Cum ceciderit » « Bonus athleta, non turbabitur; » plerique enim volunt teneri, quo maturius vincant, qui de arte præsumunt. Sed etiamsi assignatus, ut ipso verbo utar, et primo et secundo fuerit, non excluditur; licet ei interdum reparare luctamen, et vincere sæpe contingit, et cedere eum qui secunda contentione superaverit. Ita ergo etiam justus etsi offendiculum incurrerit et ceciderit, non relinquat tamen studium devotionis et fidei, sobrietatem teneat, pœnitentiam gerat, sæpe se reparet. Ideo interrogat Petrus: « Si peccaverit in » me frater meus, quoties remittam ei; usque septies? » Et respondit Dominus: « Non solum septies, sed etiam sep» tuagies septies[2]. » Ut scias autem quia athletæ sumus et impellimur, et alii ruunt, et plerique eliduntur audi dicentem: « Suffulsit Dominus omnes qui ruunt, et corrigit » omnes elisos[3]. » Unde et ipse de se dicit David, vel ille

[1] Psal. XL, 4. — [2] Matth. XII, 21, 22. — [3] Psal. CXLIV. 14.

qui locutus est in Propheta : « Impulsus subversus sum ut » caderem ; et Dominus suscepit me[1] ; » Jesus enim non cecidit, sed impulsus est. Etenim cum ipse convertat elisos, quomodo ipse potuit elidi ? Justum autem, cum ceciderit, posse resurgere testatur Scriptura, quæ dicit : « Numquid qui cadit, non adjiciet ut resurgat ; aut qui » aversus fuerit, non revertetur ? Væ iis, qui avertuntur aver- » sione impudenti, dicit Dominus[2]. »

LII. Utinam quidem ineluctabilis et insuperabilis sit Christi athleta, et in omni ætate, in omni virtutum genere gloriosus, sicut ille ait : « Sed in omnibus superamus prop- » ter eum qui nos dilexit[3]. » Quid est in omnibus ? Sunt athletæ qui vocentur pueri, ephebi, viri ; hoc est παῖδες, ἔφηβοι, πύκται. Etiam Scriptura has in luctatoribus novit ætates, dicente David : « Ne avertas faciem tuam a puero » tuo[4] » et, « Juvenis fui, et senui[5]. » Unde et Joannes ait : « Scribo vobis, pueri, quia cognovistis patrem : scribo vo- » bis, juvenes, quia vicistis malum : scribo vobis, patres, » quia cognovistis eum qui est ab initio[6]. » Maturior itaque ad patres scribens, maturos designat fidei devotionisque processu. Virtutum ergo istæ, non infirmitatis ætates sunt ; neque enim sine virtute puer est, qui cognovit Patrem Deum virtutum. Ex illo puero isti sunt pueri, qui prius quam sciret vocare patrem aut matrem, accepit virtutem Damasci, et spolia Samariæ. Ipse est puer qui natus est nobis, filius qui datus est nobis, cujus principatus super humeros ejus. Ipse nos docuit pueritiam esse virtutem dicens : « Sinite pueros, et nolite eos prohibere ad me ve- » nire[7]. » Et alibi : « Amen, amen, dico vobis, nisi conversi » fueritis, et efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in

[1] Psal. cxvii, 13. — [2] Jerem. vii, 4, 5. — [3] Rom. viii, 37. — [4] Psal. xxviii, 18. — [5] Id. xxxvi, 25. — [6] 1 Joan. ii, 12, 13. — [7] Luc xviii, 16.

» regnum cœlorum[1]. » Ipsa quoque corporis fortitudine pueri plerumque viros vincunt. Et utique si ætatem pueritiæ consideremus, non potest puer aut usum omnem scire, aut vim subire luctandi. Novimus tamen quod frequenter pueri quos non poterant portare, vicerunt. Adeo vigor animi infirmitatem excludit ætatis.

LIII. Quales autem pueri tales et ephebi, hoc est, spiritales. Novit Scriptura adolescentem[2], Paulum jam proximum conversioni: novit et Euthycum adolescentem, qui cum sermonibus Pauli intentus hæreret, somno victus de tritecto cecidit et resurrexit[3]: novit et Joannem adolescentem in Christi pectore recumbentem[4], qui tam fortis fuit, ut persecutionem non timeret, malum vinceret. Hic est puer qui patrem genitalem reliquit[5], secutus Patrem eum quem cognovit æternum: adolescens amictus sindone[6] Dominum sequebatur tempore passionis, qui sua omnia dereliquerat: maturior, Deum Verbum[7] in principio ipso semper fuisse atque esse cognovit, et manere in se probavit.

LIV. Virosquoque Scriptura nos docuit spiritales, Agabo Propheta dicente: « Virum hunc cujus est zona hæc, sic » alligabunt Judæi in Jerusalem[8]. » Et Festus ait: « Vir qui» dam est relictus a Felice in custodia[9]. » Ante passionem suam Paulus adolescens dicitur, in passione sua vir significatur, qui cursu consummato, esset jam proximus ad coronam.

LV. Cognovimus ætates pro fide et devotione certantes, cognoscamus etiam genera certaminum singulorum. Hæc quoque Scripturæ nos doceat tenor. In hoc itaque sæculari agone alii sunt, qui simplici quodam et legitimo genere luctantur, et ligaturis tantum corporis certant, ver-

[1] Math. xviii, 3. — [2] Act. vii, 57. — [3] Id. xx, 9-12. — [4] Joan. xiii, 23. — [5] Marc. xiv, 51. — [6] Joan. i, 1, 2. — [7] Act. xxi, 11. — [8] Id. xxv, 14.

berare non norunt, qui Palestritæ vocantur : alii qui cædem et pulveris jactum membrorum nexibus miscent, omni sibi veberandi jure permisso ; quos Pammacharios vocant, eo quod omnis litis et pugnæ adversum se habeant potestatem : alii qui cæstibus adversum se decernunt, et dilaceratis capitibus, cruciantur ; hi πύκται feruntur.

LVI. Hæc omnia certamina subiit Paulus apostolus, sicut ipse demonstrat. Itaque dicit : « Quoniam non est » nobis pale adversus carnem et sanguinem ; sed adversus » principes et potestates, et (ut compendio utar) adversus » nequitias spiritales[1]. » In latinis plerisque colluctatio reperitur, in græcis omnibus πάλη scribitur ; πάλη enim Græcorum, lucta est Latinorum. Et vere pale, quia caro et sanguis, et nequitiæ spiritales patientia et continentia corporis, et animi moderatione superantur. Ira, furor, cædes, arma sunt diaboli. Alibi quoque plagis supra modum cæsum se esse significat dicens : « In plagis supra mo» dum, in mortibus frequenter[2]. » Hierosolymis autem pugnis se esse percussum ; ubi cum intervenientibus militibus, aliquando cessassent Judæi percutere Paulum, ipse pontifex Ananias circumstantibus jussit percutere os ejus, cui respondit Apostolus : « Percutere te incipiet Deus, pa» ries dealbate. Et tu sedens judicas me secundum Legem, » et extra Legem jubes me percuti[3] ? » Scivit profecto referire, qui graviore pugno pontificem repercussit ; ipse enim corporaliter cæsus est : illi retulit quod in animam perceuteretur a Christo. In prima quoque Epistola ad Corinthios scribens ait : « Ego igitur sic curro, non ut in in» certum : sic enitor, non ut aëra cædens[4]. » Quod latine dixit, « Enitor : græce ait, πυκτεύω. Et vere quasi bonus pycta, non aërem, sed aërias potestates et Judæorum

[1] Ephes. VI, 12. — [2] 2 Cor. XI, 23. — [3] Act. XXIII, 3. — [4] 1 Cor. IX, 26.

capita verberabat, quia caput omnium Jesum Dominum non habebant. In omni itaque certamine Apostolus est probatus, qui etiam coronam cursus consummati accepit. Unde et ipse ait : « Omnia possum in eo qui me » confortat[1]. »

LVII. Habet et Christus, qui in pueritia sua ævi maturos vicerint; ut Daniel puer spiritu valido seniores illos redarguit Judæorum, et de victoriæ jure dejecit in mortem. Habet et alios, qui prius quam nascerentur, in matris ventre luctati sunt. Denique Jacob fratrem supplantavit Esaü, et malum vicit; atque ita de utero matris exivit, ut victoriæ insigne monstraret, et pedem senioris degeneris victor inverteret. Hieremias in vulva matris sanctificatus est et probatus. Joannes Baptista Principem agonis humani, præmiatoremque luctantium, necdum natus venisse cognovit, atque in utero matris exiliens piæ bravium confessionis emeruit. Recte jam tunc designatus est ad coronam, qui ante omnes ad Christi agonem fidei testis et præco virtutis suum nomen obtulerat. Bonus præco, qui ad certamen alios excitabat. Et vere bonus præco, qui tam magna voce clamavit, ut ad ejus sonum secreta cœlestia resultarent. Quid multa? Terram movit, cœlum implevit. Ideoque vocis nomen accepit; quia Verbum Dei vox sacrata præcessit, quemadmodum ipse nos docuit dicens : « Ego vox clamantis in deserto. » Dixit hoc Esaïas propheta : de se dictum iste firmavit. Audivimus quid dixit præco : « Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus[2]. » Hæc est vox singularis et sola, tam sonora, ut ab omnibus audiretur : tam dulcis, ut universorum corda mulceret. Istos ergo athletas suos Dominus confirmavit ut vincerent; numquam enim suos deserit et relinquit.

LVIII. Et ideo addidit Propheta : « Juvenis fui, et senui ; »

[1] Philip. IV, 13. — [2] Isaï. XL, 3, et Joan. I, 23.

sic Latini : aliqui autem juxta Græcos habent : « Juvenis fui, » etenim senui, et non vidi justum derelictum, nec semen » ejus quærens panem[1]. » Simpliciter qui vult intelligere, patet sensus, quod vitæ suæ tempore David non viderit justum derelictum. Sed hoc et brevis temporis est, et incredibile; siquidem multos videmus in sæculo justos ab hominibus derelinqui, quando eos aliqui potentium persequuntur; et nullus ad eos audet accedere, cum in timore aut in injuria viderit constitutos. Unde Job dicit : « Fratres » mei discesserunt, agnoverunt extraneos magis quam me : » amici mei immisericordes facti sunt; et qui me noverant, » obliti sunt nomen meum[2]. » David quoque non solum destitutum, sed etiam impugnatum se ab amicis et proximis clamat : « Amici, inquit, mei et proximi mei adversum me » appropinquaverunt[3]. » Ergo si in hoc sæculo reperiuntur justi derelicti, quomodo sibi contraria dixit David; nisi intelligas quod justus etsi in sæculo derelinquitur, a Domino tamen non derelinquitur ? Neque enim Job cum esset in stercore[4], a Domino derelictus est, quem in Angelorum concilio Dominus ipse sua voce laudabat; quem tentari passus est, ut coronaret : tentationem autem in corpus dedit, in animam denegavit. Nec derelictus David cui regnum dedit, ut populo imperaret electo : quem parricidalibus præliis appetitum, regni sui depulsum finibus, victoriæ jure restituit. Ipsi quoque Jacob, Elias et Elisæus, et Joannes Baptista, et cæteri qui in caprinis pellibus circumeuntes errabant in solitudinibus et montibus et speluncis et foveis terræ, licet ludibria multa et acerba supplicia tolerasse videantur; tamen non derelicti sunt. Siquidem cum fratrem fugeret Jacob, et per deserta in comitatus erraret, obdormivit, et surgens vidit ibi multi-

[1] Psal. xxxvi, 25. — [2] Job. xix, 13. — [3] Psal. xxxvii, 12. — [4] Job. 3.

tudinem cœlestis militiæ, et ait (29): « Hic locus vocatur » Castra Angelorum[1]. » Non satis fuit Castrum vocare; sed castra, quæ tantæ multitudini convenirent. Vides ergo quia solum se putabat, et castra eum cœlestis exercitus sequebantur; sicut et patres nostros Moysis tempore, ne in deserto sitirent, petra (ut scriptum est) sequebatur[2]. Nam cum in Exodo legerimus quod, sitiente populo, percussit Moyses virga petram, et aqua fluxit, et bibit populus Dei[3]: iterum in Levitico legerimus, vel in Numeris quod rursus Moyses tetigerit petram virga, et scaturiverit aqua Patribus ad bibendum[4]; præclare Apostolus hoc interpretatus est dicens: « Bibebant autem de consequenti eos petra: petra autem erat Christus[5]. » Illos igitur querulos, illos murmurantes, illos prævaricantes, tamen non deserebat Dominus, sed sequebatur. Quid de Elia et Elisæo dicam, quibus per deserta gradientibus equi de cœlo, et igneus currus occurrit? Quomodo derelictus Elias, qui est invitatus a Christo[6]? Quomodo derelictus in terris, qui raptus ad cœlum; quomodo egenus et nudus et inanis, qui geminati Spiritus hæreditatem discipulo dereliquit, ut una melotide hæres donatus fluvios sisteret, Jordanem revocaret in fontem, regnum exercitus pasceret in deserto, et potum sitientibus ministraret? Ad ejus arbitrium de cœlo profluebant pocula, in terris mortui resurgebant. Quomodo derelictus est Elisæus, qui cum Syrorum vallatus esset exercitu, ut captivus raperetur ad regem, dicente Giezi servo: « Domine, uid faciemus? ait: Noli timere; quoniam plures nobiscum sunt, quam cum illis. Et dixit: Domine, » aperi oculos ejus, ut videat. Et aperti sunt oculi ejus, et » vidit montem et omnia in circuitu equis innumeris et cœlestibus repleta legionibus[7]. » Paulus quoque qui dixit,

[1] Gen. XXXII, 2. — [2] 1 Cor. X, 4. — [3] Exod. XVII, 6. — [4] Num. XX, 11. — [5] 1 Cor. X, 4. — [6] Matth. XVII, 3. — [7] 4 Reg. VI, 16, 17.

periculis in mari, periculis in deserto se esse jactatum[1], tamen ipse testificatus est dicens: « Si Deus pro nobis, » quis contra nos[2]? » Ergo si ille derelictus, et destitutus ab hominibus, apud Deum abundat et profluit. Nam et Elias destitutus erat, ita ut diceret: « Domine, accipe ani- » mam meam[3]; » et tamen vigebat apud Deum, ut ipsis esset regibus virtute terribilis.

LIX. Quomodo juvenis hoc David potuit comprehendere? Juvenis enim magis temporalia, quam æterna considerat; quia ætas ea propendet ad vitia. Sed sunt quidam in juventute senes, et alii juvenes in senectute. Sunt, inquam, viri quorum animi senilium gravitate censentur, in quibus ætas senectutis sit vita immaculata, in quibus vigeat incana prudentia: qualis erat Hieremias, qui cum se juvenem contuitu memoraret ætatis, et per juventutem excusaret, quod prædicandi impar officio videretur, ait illi Dominus: « Noli dicere: Quia juvenis ego sum; quo- » niam ad omnes ad quoscumque misero te, abibis[4]. » Ita juvenem non putavit, quem aptum propheticæ gratiæ judicabat. Talis ergo juvenis fuit David, qui renovatus esset, et refloruisset, ut ipse dixit, velut aquilæ juventus sua[5]. Sic ergo intelligi oportet: « Juvenis fui; » sed sanctificatus, sed propheta in gentibus positus, qui jam possem regni cœlestis sacramenta cognoscere, et vera præmia considerare justitiæ: sed « Non vidi justum derelictum. » Postea quoque alibi et usu roboratus et munere, acquisivi incrementa sapientiæ. Eadem circa Justum visa est mihi gratia permanere.

LX. Explanavimus, ut potuimus, quomodo dixerit: « Ju- » venis fui; » sed quomodo addiderit: « Etenim senui, » consideremus. Bona juventus, sed melior senectus; « Qui enim

[1] 2 Cor. XI, 26. — [2] Rom. VIII, 31. — [3] 3 Reg. XIX, 4. — [4] Jerem. I, 7. — [5] Psal. CII, 5.

» usque in finem perseveraverit, hic salvus erit[1]. » Unde non perfunctorie de patriarcha Abraham dictum est, quod nutritus esset in senectute bona[2]. Et Joannes senex cœpit scribere Evangelium, vel Epistolas, qui cum refugeret Apostolum se scribere[3], seniorem scripit : nec minor est æstimatus, cui cygnea quædam suppeteret gratia senectutis (30). Ipse Vas electionis dominicæ scribens ad Philemonem ait : « Cum sis talis, ut Paulus senex, nunc autem » et vinctus Christi Jesu, obsecro te pro meo filio, quem » genui in vinculis, Onesimo[4]. » Volens itaque illi plurimum deferre, seniori Paulo eum, non juveni comparavit; et ibi se senem esse gloriatus est, ubi jam in vinculis tenebatur. Et videte distantiam : adolescens significatus est in alterius passione, senex in sua. Ibi ut adolescens, quia Judæorum vestimenta servabat[5] : hic senex, ubi sui corporis exuvias exuebat. Denique et Petrus ibi senex dicitur, ubi certamen est passionis : « Cum junior, inquit, esses, cingebas te, et ambulabas ubi volebas : cum autem » senueris, extendes manus tuas, et alius te cinget, et du» cet quo tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte » clarificaturus esset Deum[6]. » Ante certamen junior dicitur, in certamine senex, qui omne certamen impleverit. Hoc ergo dicit David ille in juventute bellator, senectute pacificus : « Juvenis, inquit, fui; » sed nolo me adhuc juvenem putes : « Etenim senui, et non vidi justum derelictum, nec » semen ejus quærens panem[7]. »

LXI. Quod est semen justi? « Abrahæ dictæ sunt pro» missiones, et semini ejus; non dicit : Et seminibus, tan» quam in multis; sed sicut in uno : Et semini tuo, quod est » Christus[8]. » Audi Justi semen. « Filioli mei, quos ego par-

[1] Matth. x, 22, et xxiv, 13. — [2] Gen. xxv, 5. — [3] Joan. in Epist. II et III. — [4] Philem. 9, 10. — [5] Act. VII, 57. — [6] Joan. xxi, 18, 19. — [7] Psal. xxxvi, 25. — [8] Galat. III, 16.

»turio, donec formetur Christus in vobis[1]. » Et nunc si quis gentibus veniens sermonem audiat nostrum, et Dominus juvare dignetur, ut formetur Christus in animo ejus, quo partus fidei ferat: semen ei Christus erit. Illic in utroque. Abraham itaque et generationis pater erat secundum carnem, et is qui Verbum Domini in pectoribus justorum primus infuderit. Et ideo hoc semen Abrahæ panes istos quibus præbeatur corporalis alimonia, non requirit; quia habet panem justitiæ, qui discendit de cœlo[2]. Sicut enim negantur filii Abrahæ qui opera Abrahæ non fecerint: ita semen Abrahæ sunt, et inter filios recipiuntur, qui opus ejus effecerint. Verum Abrahæ semen Elias, cui Angelus alimenta præbebat, et in virtute escæ illius quadraginta dierum curriculis ambulabat. Non requirebat istam corporis hujus alimoniam verum semen Abrahæ, cui panes deferebantur de cœlo. Denique corvi ei quotidianum convivium ministrabant. Ita indigus erat omnium, ut nihil haberet suum, et mittebatur ut victum aliis largiretur. Verum semen Daniel, cui inter leones posito aërea fercula per Habacuc prophetam referta messorum epulis vehebantur. Est ergo panis Angelorum, quem manducavit homo; sic enim scriptum est: « Panem Angelorum manducavit »homo[1]. » Hic est panis, de quo dixit David: « Dominus »pascit me, et nihil mihi deerit: in loco viridi ibi me »collocavit. Super aquam refectionis educavit me[2]. » Bonus David docuit me panem Angelorum, et ipse me docuit aquam refectionis. Hæc refectio spiritalis est, hæc refectio requies est mentis internæ. Bona aqua, quæ peccatum lavat, mundat interna. Quæ sit aqua hæc, audiamus. « Si »quis, inquit, sitit, veniat ad me, et bibat. Qui credit in »me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent »aquæ vivæ. Hoc autem dicebat de Spiritu, quem inci-

[1] Galat. IV, 19. — [2] Joan. VIII, 39. — [3] Psal. LXXVII, 25. — [4] Id. XXII, 2.

» piebant accipere, qui credituri erant in eum[1]. » Ergo nec hoc pane, nec aqua refectionis indiget justus, cui Spiritus sanctus est requies et refectio.

LXII. Quomo autem poterit indigere, qui « Tota die » miseretur et fœnerat[2]? » Quid est quod fœnerat justus? Non æs, non ferrum, non plumbum: sed argentum igni examinatum. Hoc defert ad mensam Domini, et dividit requirentibus: cui unam, cui duas, cui quinque mnas quotidie dividit, et nunquam deficit. Sed fœnerationem audivimus in Lege reprehensam, dicente Moyse: « Non » fœnerabis[3]. » Duplex est fœneratio: una pecuniæ, altera gratiæ. Divide utramque, quia scriptum est: « Si recte offe» ras, non recte dividas, peccasti: quiesce[4]. » Et tu recte divide, ne pecces. Ipse Moyses doceat te dividere, qui admonuit recte dividendum; ut sequaris quod Abel egit, qui recte divisit: fugias quod Caïn parricida fecit, qui recte dividere nesciebat. Dividit ergo Spiritus sanctus divisiones, qui operatur omnia dividens singulis prout vult: ille prout vult, tu prout potes, prout ingenio vales. Divide quando Lex de pecunia dicat, quando de gratia. Dixit enim tibi: « Fœnerabis gentibus, cujus Dominus usuras exigit; » tu autem non mutuaberis[5]. » Est et pecunia fœnoris, est et gratia, cujus Dominus usuras exigit: pecunia fœnoris, æs habet, gratia fidem confert. Fœnerato ergo fidem gentibus, ut tibi abundet gratia: tu autem noli mutuari quasi indigus; sed quasi dives et locuples fœnerato. Fœneravit Petrus, fœneravit Paulus, fœneravit Joannes evangelista, vel uterque (31), et non indiguit; hoc est, fœnerarunt pecuniam Christi, non fœnerarunt pecunias ad usuram. Fœnera ergo, et noli desistere fœnerare. Audis quid dicat Scriptura: « Tota die miseretur et fœnerat. » Justus per

[1] Joan. VII, 37-39. — [2] Psal. XXXVI, 26. — [3] Deut. XXIII, 19. — [4] Gen. IV, 7. — [5] Deut. XV, 6.

diem fœnerat, avarus in nocte; gratia enim lucis est, avaritia autem usura tenebrarum est. Et ideo semen fœnerantis fidem in benedictione erit, habens utique præmium benedictionis.

LXIII. « Declina a malo, et fac bonum : et inhabita in » sæcula sæculorum. Quoniam Dominus amat judicium, » et non derelinquet sanctos suos : in æternum conservabuntur. Injusti autem punientur, et semen impiorum » peribit. Justi hæreditate possidebunt terram et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam[1]. » His versiculis demonstrat Propheta quod pertineamus ad Dominum, et ipse arbiter cogitationum, operationumque nostrarum sit, spectans merita singulorum, qui nihil sine judicio agit; sed malos et bonos actus judicio discernit. Declinandum ergo est a malo, et faciendum est bonum. Ne bona malaque confundas, prius est ut crimine careas : postea ut innocentiæ fructum deferas, quo possis esse perpetuus. Noli putare quod Deum tua peccata prætereant; sic enim plerique labuntur. Ipse universa cernit et damnat, et impiorum semen exterminat; semen utique non corporalis generationis, sed mentis internæ et impietatis successionem. Nam utique Job de semine Esaü genitus Scripturæ testificatione signatur[2]. Quomodo ergo semen Esaü periit in Job, cum tantus iste vir fuerit, ut venturum in terras Dominum prævideret, qui cetum istius sæculi diabolum subjugaret? Ergo hoc quæritur, ne malitia transfundatur in posteros. Hoc per baptismatis sacramentum Christus operatur, ut exuat unusquisque quod natus est, induat quod renatus : fiat non familiæ hæres, sed gratiæ; ut perpetuum domicilium habitationis æternæ sibi possit acquirere. Qui autem habitare meruerit in sæculum sæculi, et ipse honorificabit Deum in sæcula sæculorum.

[1] Psal. XXXVI, 27-29. — [2] Job, I, 1.

LXIV. Ubi moralibus justum instituit disciplinis ut qualis deberet esse, te doceret, quæve esset perfectæ forma justitiæ; ad sapientiam et theoremata (32) mentem vult ejus assurgere : et excitat ejus intentionem, ut spectet intento corde cœlestia, et divina intra se volvat oracula, atque ad ea, quæ complaceant Deo. suum informet affectum : sit meditatus in Lege, nec ulla eum Domini mandata prætereant; motus divini Sacramenti cognoscat. Ideoque adhuc vide in præceptis sanctum Prophetam assurgere : « Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus » loquetur judicium. Lex Dei ejus in corde ipsius : nec » damnabit, inquit, eum Dominus, cum judicabitur illi. » Expecta Dominum, et custodi viam ejus; et exaltabit te, » ut hæreditate possideas terram : cum perierint peccatores, » videbis. Vidi impium superexaltatum et elevatum ultra » cedros Libani : et transivi, et ecce non erat : et quæsivi » eum, et non est inventus locus ejus[1]. » Superiora moralia, hæc intelligibilia. Quod est justi os quod meditabitur sapientiam, nisi interioris hominis? Duo sunt enim homines in singulis, unus interior, alter exterior : interior cogitat quæ mentis sunt, quæ mentis sunt loquitur : exterior quæ sunt corporis. Tamen adveniens Dominus utrumque conjunxit, et duos in uno homine condidit, ne diversis sese impugnent motibus, sed invicem sibi voluntatum suarum unitate socientur. Ideo « Os justi meditabitur sapientiam. » Jam enim et ipse exterior homo justi in interioris hominis transfusus est disciplinam : et in ejus conformatus naturam, ipsius exercet officia; ut caro meditetur quod mentis internæ est. Sed ne hoc incredibile tibi videatur, audi Apostolum dicentem quia Dominus Jesus transfiguravit corpus humilitatis nostræ, ut conforme fieret corpori gloriæ suæ[2]. Quis audeat dicere carnem sine peccato, carnem assump-

[1] Psal. XXXVI, 30-35. — [2] Philip. III, 21.

tam ex Virgine, carnem Spiritu Dei in Mariam superveniente generatam, quæ in nullo discrepavit a sapientiæ disciplinis, interioris hominis exortem fuisse virtutum, nec in usus ejus transire potuisse; cum supra hominem fuerit quod tactu ejus sanabantur ægroti, cæcis refundebatur aspectus, mortui resurgebant? Competenter ergo scriptum est: « Os justi meditabitur sapientiam; » eo quod totus homo sit spiritalis, non utique terrenus; qualis enim terrenus, tales et terreni: et qualis cœlestis, tales et cœlestes. Abiit ergo terrenus, remansit cœlestis. Ideoque in tempora Redemptoris referens Propheta, « Meditabitur, » dixit: licet unus e pluribus, « Meditatur, » scripserit. Nec abhorret a sensu; quia Prophetarum spiritui futura pro præsentibus sunt. Alii putant os pro mente dictum. Pulchre autem istud exposuit nobis Salomon dicens (33): « Narratio justi semper sapientia: stultus autem sicut luna » mutatur[1]; » id est, quod sæpe varietur, nec in sua perseveret sententia, et tanquam in tenebris lumen videatur offundere, nec tenere.

LXV. Sit ergo tibi semper in corde et ore meditatio sapientiæ, et lingua tua loquatur judicium, lex Dei tui in corde tuo sit. Ideo tibi dicit Scriptura: « Loqueris in illis » sedens in domo, ambulans in via, dormitans, resur» gens[2]. » Loquamur ergo Dominum Jesum; quia ipse est Sapientia, ipse est Verbum et Verbum Dei. Nam et hoc scriptum est: « Aperi os tuum verbo Dei. » Ipsum spirat, qui sermones ejus resonat, et verba meditatur. Ipsum semper loquamur. Cum de sapientia loquimur, ipse est: cum de virtute loquimur, ipse est: cum de justitia loquimur, ipse est: cum de pace loquimur, ipse est: cum de veritate et vita et redemptione loquimur, ipse est. Aperi os tuum Dei verbo, scriptum est: « Tu aperi, ille loquetur. » Ideo dixit David:

[1] Eccli. XXVII, 12. — [2] Deut. VI, 7.

« Audiam quid loquatur in me Dominus[1]. » Et ipse Dei Filius dicit : « Aperi os tuum, et adimplebo illud[2]. » Sed non omnes ut Salomon possunt percipere sapientiæ perfectionem : non omnes ut Daniel. Omnibus tamen pro possibilitate infunditur spiritus sapientiæ; sed omnibus qui fideles sunt. Si credas, habes spiritum sapientiæ; ideo Sapiens dicit : « Credidi propter quod locutus sum[3]. » Cum credideris, accipies loquendi gratiam. Et qui credit, redimitur : et qui orat, redimitur; si pie intendat orationibus et in oratione assiduus sit, diem præveniat, noctem frequentet, soli matutinus occurrat; ut ante ipse illuminetur a Christo, quam terra solis exortu : et qui psallit, redimitur : et qui compungitur, redimitur.

LXVI. Ideo semper meditare, semper loquere quæ Dei sunt, « Sedens in domo. » Domum possumus accipere Ecclesiam, possumus accipere domum interiorem in nobis, ut intra nos loquamur. « Sedent judices in Jerusalem : » sederunt sedes in judicio[4] » : sedit etiam judicum concilium, et libri aperti sunt. Prophetia dicit : « Et tu cum » consilio omnia fac[5]. » Cum consilio de factis tuis judica, cum consilio vinum bibe, cum consilio loquere; ut effugias peccatum, ne incidas per multiloquium. « Sedens » loquere tecum, quasi qui judices : « In via » loquere, ne unquam vaces. In via loqueris, si in Christo loquaris, quia via Christus est. In via loquere tibi, loquere Christo. Audi quomodo illi loquaris. « Volo, inquit, viros in omni » loco orare, levantes puras manus sine ira et disceptatione[6]. » Loquere, o homo, « Dormitans, » ne tibi somnus mortis obrepat. Audi quomodo dormitans loquaris : « Si dedero somnum oculis meis et palpebris meis dormitationem; donec » inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob[7]. » Vince naturam diligentia, exclude corporis somnum. Na-

[1] Psal. LXXXIV, 9. — [2] Id. LXXX, 11. — [3] Id. CXV, 10. — [4] Id. CXXI, 5. — [5] Eccli. XXXII, 24. — [6] 1 Tim. II, 8. — [7] Psal. CXXXI, 4, 5.

turam nobis formare non possumus, possumus diligentiam. Homo erat David : indulgebat aliquid somno per noctem; sed excludebat somnum, lavans per singulas noctes lectum suum, et lacrymis irrigans stratum suum. Ideo memor erat in stratu suo semper Domini sui, et in ipso meditabatur; ut diluculum præveniret, et in tenebris ei illucesceret Christus, dicens : « Surge qui dormis[1]. » Non in omnibus hæc gratia est, sed potest esse et in pluribus diligentia. Ne igitur expectes ut excitet te Christus; sed potius Christum excita. Excitat eum qui de ipso dormitans cogitat. Si tu illum excitaveris, et ipse te excitabit a somno, resuscitabit a morte dicens tibi : « Exurge a mortuis[2]. » Cum surges ergo vel resurges, ipsum loquere, ut impleas quod juberis. Audi quomodo te Christus excitet. Anima tua dicit : « Vox fratris mei pulsat » ad januam ; » et Christus ait : « Aperi mihi, soror mea » sponsa[3]. » Audi quomodo tu exsuscites Christum. Anima dicit : « Adjuravi vos, filiæ Jerusalem, si suscitaveritis et » resuscitaveritis charitatem[4]. » Charitas Christus est. Audi etiam quomodo dormiens loquaris : « Ego dormio, » et cor meum vigilat[5]. » Hæc communiter : attolle nunc paulo altius mentem tuam.

LXVII. Loquere « Sedens in domo, » in hac terrestri domo hujus habitationis, quæ dissolvitur, in qua peregrinamur a Domino. In corpore enim isto positi, dum supervestire magis quam nos expoliare volumus, exulamus a Christo, et graviter ingemiscimus. In hac sedens ergo confitere peccata tua ; quia sedisti, et non stetisti, et non dixisti : « Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusa» lem[6]. » Loquere magis, et noli occultare delicta : loquere sedens, ut audias dicentem : « Surgite postquam

[1] Ephes. v, 14. — [2] Ibid. — [3] Cant. v, 2. — [4] Id. III, 5. — [5] Id. v, 2. — [6] Psal. CXXI, 2.

» sederitis, qui manducatis panem doloris [1]. Loquere in via » ambulans, » id est, carpens vitæ istius cursum. Hic loquere, ne illic obmutescas; sicut ille obmutuit qui Angelo Christi ante non credidit : postea tamen cum credidisset, vocem recepit. Loquere « Dormiens » et quiescens, consepultus in Christo; ut cum ipso in novitate vitæ resurgas. Loquere etiam sepultus in tumulo; sicut loquebantur animæ sanctorum, petentes de mortis auctore vindictam. « Usquequo, Domine, sanctus et verus, non judicas et » vindicas sanguinem nostrum [2] ? » Loquere postremo « Cum » surgis; » sicut docuit ille qui dixit : « Ego dormivi, et » quievi, et resurrexi; quoniam Dominus suscipiet me [3]. » Et illic ergo : « Os justi meditabitur sapientiam [4], » donec ad sublimiora tabernaculi secreta cœlestis, ac sacræ plena jucunditatis atque lætitiæ ipse perveniat; quemadmodum Scriptura nos docuit, dicente David : « Hæc recordatus » sum, et effudi super me animam meam; quoniam ingre- » diar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum » Dei. In voce exultationis et confessionis sonus epulantis [5]. » Ergo et sedentes in hac corporea domo, et egressi hinc, atque ambulantes in via, cum rapiemur, si meremur, obviam Christo, et dormientes loquemur.

LXVIII. Accipe tertiam ἀναγωγὴν, qua se anima elevat justi. Est enim quidam spiritalis somnus intelligendus, de quo Salomon ait : « Si enim sedeas, sine timore sedebis : » si dormias, suaviter requiesces, et non timebis pavorem » qui superveniet tibi, neque impetus impiorum superve- » nientes tibi [6]. » Cum suavitate requiesces, et pavorem, et supervenientes impiorum impetus non timebis, si lingua tua loquatur judicium Dei, et semper illud ante oculos habeas; ut peccato locum nullum relinquas, et noveris

[1] Psal. CXXVI, 2. — [2] Apoc. VI, 10. — [3] Psal. III, 6. — [4] Id. XXXVI, 30. — [5] Id. XLI, 5. — [6] Prov. III, 24, 25.

quod delicti pretium supplicii retributione solvetur. Ipse enim hoc in nonagesimo interpretatus est Psalmo, dicens : « Non timebis a timore nocturno, et a sagitta volante per » diem, a negotio perambulante in tenebris, ab occursu et » dæmonio meridiano. Cadent a latere tuo mille, et decem » millia a dextris tuis : ad te autem non appropinquabit. » Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem » peccatorum videbis [1]. » Justus enim cum loquitur judicium Dei, vel cum loquitur ipse quæ justa sunt, et veri plena judicii, non cum iracundia loquitur, non ex animi mœrentis afflictione, non ex dolore, non ex aliqua passione : sed loquitur ex veritate, loquitur ex æquitate ; ut non propendat affectu, sed quæ loquitur, vero pendat examine ; judicat enim quæ dicenda sint, vel non promenda. Cui simile est illud : « Labia sapientium alligata » sunt sensu [2] ; » eo quod omnia, quæ loquuntur, vero sensui convenire videantur, et sensus sui prudentia intelligant, quæ loqui debeant vel tacere ; ut quæ silenda sunt, cohibeant claustro quodam nexuque labiorum : in iis autem quæ oporteat dici, labiorum vincula resolvantur. Merito ergo præmisit : « Os justi meditabitur sapientiam ; » meditatio enim diuturna plenum poterit habere judicium, quod loquetur justus in tempore ; cum ea quæ perfecta sunt, facie ad faciem viderit. Nunc enim de iis quæ non comprehendimus, loqui vera non possumus. Denique nec Paulus præsumpsit dicere, qui raptus in paradisum audivit secreta cœlestia : sed volens non in iis errare quæ diceret, ait : « Quam inscrutabilia sunt judicia Dei, et investiga» biles viæ ejus [3] ! » Nunc autem absolutus corpore, forsitan investigabilium viarum genera, et judicia ejus quæ sicut abyssus multa sunt, comprehendit.

LXIX. Adhuc justitiæ forma describitur et augetur,

[1] Psal. xc, 5-8. — [2] Prov. xv, 17. — [3] Rom. xi, 33.

dicente Scriptura : « Lex Dei ejus in corde ipsius; et non » supplantabuntur gressus ejus [1]. » In corde justi lex Dei est. Quæ lex? Non scripta, sed naturalis; justo enim non est lex posita, sed injusto. In corde ejus lex est, non perfunctorie, sicut in labiis Judæorum, « Corde enim creditur ad » justitiam [2]. » Qui credit, et loquitur : qui autem loquitur, non continuo credit. Denique non credidit populus, de quo dictum est : « Populus hic labiis me honorat; cor » autem eorum longe est a me [3]. » Si igitur gentes cum ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex, cognoscentes quæ sequi debeant vel cavere; quanto magis fidelis et justus, qui ad imaginem et similitudinem Dei vivit, decora novit et honesta decernere, et uti legitimo quodam naturalis sapientiæ gubernaculo, ne ejus supplantentur vestigia; sicut Esaü, quem propter gulæ aviditatem frater supplantavit ut caderet, atque in mortem vestigia ejus effudit.

LXX. Quo magis justus est quisque, eo magis illi insidiatur inimicus; et ideo ait Scriptura : « Considerat pec» cator justum, et quærit perdere eum. Dominus autem » non derelinquet eum in manibus ejus : nec damnabit » eum, cum judicabitur illi [4]. » Videns ergo peccator quia justus in ore suo loquitur, et in corde meditatur sapientiam, quia in lingua sua judicium loquitur, quia in corde suo legem Domini custodit; mortem peccati ei conatur inferre : sed Dominus tuetur eum. Et ideo non timeamus insidias peccatoris; quoniam Deus pro nobis est. Si ergo Deus pro nobis, quis contra nos? Propterea non derelinquet justum suum Deus, nec damnabit eum, cum habuerit de ipso judicium. Verus enim judex est; et ideo justitia non potest periclitari. Unde et Aquila dixit : « Nec damna-

[1] Psal. XXXVI, 31. — [2] Rom. X, 10. — [3] Isaï. XXIX, 13. — [4] Psal. XXXVI, 32, 33.

» bit eum in judicando eo. » Symmachus : « Nec damnabit, cum judicatur justus.

LXXI. Sed quia Septuginta viri sic posuerunt : « Cum » judicabitur illi; » putamus quod ad aliud respexerit, quia scriptum est : « Quoniam ipse Dominus veniet in judicium[1]. » Sed in quod judicium? Audi dicentem : « Tibi soli peccavi, » et malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus tuis, » et vincas cum judicaris[2]. » Ideo ergo præbet se Dominus audiendum, ut de se judicetur, quo magis vincat. Quomodo se præbeat, audi : « Populus meus, quid feci tibi; » aut in quo contristavi te ; aut quid molestus tibi fui ; res- » ponde mihi? Quia ex Ægypto eduxi te, et de domo ser- » vitutis liberavi te[3]. » Et alibi : « Ego sum, ego sum qui » deleo iniquitates tuas, et memor non ero : tu autem me- » mor esto, et judicemur[4]. »

LXXII. Grave hoc judicium, cum Dominus de se postulat contra hominem judicari. Quid enim respondeas ei, qui universa tibi contulit, omnibus te præfecit ; subjecit tibi Ægyptios, ad quos hospes adveneras, insectantes postea mari mersit. Ille tuos delevit hostes, atque subvertit, ille te creavit et condidit, ille suo sanguine te redemit ; et tu tradis te, ut servias ejus inimico? Ille tibi omnia peccata dimisit, et tu graviora committis? Vocat te, in judicium venies, quid responsurus es ei, qui nisi iterum tibi donet, peristi? Ideoque videns sanctus David hac quadam moralitate Dei amplius se gravari (34), judicium refugit, misericordiam poscit dicens : « Et ne intres in judicium » cum servo tuo; quoniam non justificabitur in conspectu » tuo omnis vivens[5]. » Confitetur se in tenebris sicut mortuum sæculi collocatum. Caute sicut mortuum sæculi dixit, non mortuum; non enim mortui sæculi sunt, qui

[1] Isaï. III, 14. — [2] Psal. L, 6. — [3] Mich. VI, 3, 4. — [4] Isaï. XLIII, 25, 26. — [5] Psal. CXLII, 2.

moriuntur in Christo : illi autem sunt mortui sæculi, qui omnem vitam suam quam vixerunt in sæculo, in interitu et morte constituunt. Et ideo quasi desperatus ad remedium confugit dicens : « Cito exaudi me, Domine; quia » defecit spiritus meus[1]. » Talis enim judicii proposita sibi oblatione defecit, in quo examinanda veritas foret potius, quam misericordia conferenda.

LXXIII. Tamen tam pius est Dominus, ut etsi nemo justificetur in conspectu ejus vivens; quis enim quamvis justus non obnoxius est peccato; aut cujus talis est vita, ut digna judicetur Dei similitudine? Utique ad imaginem et similitudinem Dei factus debet, sicut Deus qui sine peccato est, ita et is qui ad imaginem ejus est, sine peccato esse. Qua ergo dignus est pœna qui gratiam tantam dominicæ operationis, et similitudinem divini decoris amisit? Sed quia misericors est, etiamsi ipse se judicio subjiciat; justum tamen non judicat, sed injustum. Justo parcit, quasi conditionis fragilitate peccanti : injustum punit, quasi qui detestetur ingratum. Deinde etiamsi multa habeas opera justitiæ, noli esse impatiens atque arrogans, quo præmia tibi justitiæ in hoc sæculo existimes flagitanda aut indigne tibi adversa accidisse aliqua conqueraris. Quandiu enim vivis, certamen tibi debetur, non præmium.

LXXIV. Expecta ergo vel auxiliatorem vel remuneratorem Dominum : « Et custodi vias ejus[2]; » hoc est expectare et ejus quem expectandum putas, mandata conservare. Etsi conteraris, etsi affligaris, etsi ægritudine deficias, tamen expecta Dominum, et non te confundet spes.

LXXV. Veniet Dominus, « Et exaltabit te, ut hæredi» tate possideas terram[3]. » Liquet superiorem esse terram, non istam in valle terrenam; sed illam quæ est repromis-

[1] Psal. CXLII, 7. — [2] Id. XXXVI, 34. — [3] Ibid.

sionis æternæ : in qua quicumque constituitur, exaltatur a Domino.

LXXVI. « Videbis autem cum perierint peccatores[1]; » tunc enim justorum remuneratio erit, cum judicium fuerit de meritis impiorum. Sed non uno genere pereunt peccatores. Ante tibi pereunt, si eorum potentiam et divitias non mireris : si non te moveat cum eos honoribus, liberis, amicis abundare cognoveris. Hæc enim sæculi sunt, et sæculum sæculari subjacet malignitati : et princeps mundi iis qui sibi serviunt, favet; secundum illud : « Omnia tibi » dabo, si procidens adoraveris me[2]. » Quid quæris ut ea tibi dentur, cum ipse impius qui dat, in eis diutius esse non possit? Transit etiam ipse, quomodo possunt non transire quæ contulit? Tu modo constantem animum gere, justitiam tene, nemo te moveat, et videbis nihil esse impium.

LXXVII. Denique audi dicentem : « Vidi impium super» exaltatum, et elevatum super cedros Libani. Et transivi » et ecce non erat[3]. » Vidi eum in sæculo hoc, vidi oculis corporis : vidi etiam jactantem se, et superexaltantem sermonibus suis, æstimantem se aliquid esse, qui nihil est. Quomodo se superexaltat? « Ponam, inquit, thronum » meum super nubes : et ero similis Altissimo[4]. » Exaltat se, ut videas eum sicut cedros Libani superexaltatas : et ipsæ altæ sunt, et in monte sunt altissimo. Merito ergo superexaltatæ sunt, et superexaltatus videtur impius, qui se in illo monte constituit, de quo scriptum est : « Si ha» bueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti : » Tollere, et jactare in mare[5]. Huic. » Cui? Dæmonio, inquit, a quo iste invasus fuerat et oppressus, quem miramini esse sanatum. Ideo charitatem magis habet in Christo,

[1] Psal. xxxvi. 34. — [2] Matth. iv, 9. — [3] Psal. xxxvi, 35, 36. — [4] Isai. xiv, 14. — [5] Matth. xvii, 19.

quam potestatem in diabolo. Vides cedrum in monte altissimo superexaltatam; sed vento frangitur, sed igni exuritur, sed vetustate dissolvitur : ita est dives in sæculo. Fulget quidem splendore quodam gratiæ sæcularis ut Libanus, nixus est mundi potentia, opibus et divitiis exultat. Videtur tibi aliquid esse, antequam dicas : « Transiens » videbo [1]. » Sicut enim Moyses animo et mente transivit materialia, et Deum vidit : ita et tu si transeas hinc, ad Dei gratiam vestigium tuæ mentis attollens, videbis eum nihil esse qui in hac terra sibi potentissimus videbatur. Ideo animæ tuæ dicit, menti tuæ dicit Deus verbum : « Ades huc a Libano sponsa, ades huc a Libano : transi» bis et pertransibis [2]. » Si transeas sæcularia, pertransibis ad paradisum. Audi transeuntem. « Memento mei, Do» mine, cum veneris in regnum tuum [3]. » Audi iterum pertranseuntem : « Amen, amen dico tibi, hodie mecum » eris in paradiso [4]. »

LXXVIII. Quid est : « Ecce non erat. » In principio utique Verbum erat. Et qui Verbum videt, qui particeps Verbi est, utique et ipse est; quia Verbum Dei semper est, et sermo qui de ipso est, non est : Est et non; sed : Est; et manet in eo qui sequitur Deum. Qui autem nescit Verbum, non est; quia non adhæret ei qui dixit : « Ego sum » qui sum [5]. » Qui autem adhæret ei, unus spiritus est. Ubi autem spiritus, ibi et vita. Ideo tibi dicit Scriptura de Deo : « Qui vivificat mortuos, et vocat ea quæ non sunt, » tanquam ea quæ sunt [6]; » hoc est, vocat gentes quæ non erant, tanquam populum suum qui erat; erant enim patres nostri, qui erant electi Dei. Et alibi dicitur : « Cog» novit Dominus qui sunt ipsius [7]; » non cognoscit eos qui non sunt. Et Esther ait : « Non des virgam regni tui iis qui

[1] Exod. III, 3. — [2] Cant. IV, 4. — [3] Luc. XXIII, 42. — [4] Ibid. 43. — [5] Exod. III, 14. — [6] Rom. IV, 17. — [7] 2 Tim. II, 19.

»non sunt[1]. » Recte ergo justus dicit : « Et transivi, et » ecce non erat ; » hoc est, vidi eum superexaltatum in sæculo, antequam considerarem quia nihil est sæculum. Ubi autem transivi mente supra mundum, vidi quia jam non erat, qui ante erat superexaltatus in hoc mundo.

LXXIX. Et tu, si justus es, transi a præsentibus ad ea quæ futura sunt, et transibunt tibi præsentia. « Cœlum et » terra transibunt : verba autem mea non præteribunt[2]. » Justo ergo omnia transeunt. Transit impius, similis vanitati est, et dies ejus sicut umbra prætereunt. Nec solum prætereunt justo præsentia ; sed etiam cum ad ea, quæ sunt futura, intenderit, jam ista prætereunt. Vide quomodo justo præsentia præteriere. Utique temporibus David prophetæ Synagoga erat, Ecclesia ex gentibus non erat : et idem futuris quasi præsentibus dicit : « Benedicite gentes Deum » nostrum[3]. » Deinde supra ait : « Ascendit Deus in jubila- » tione[4]. » Transivit perfidiæ ventura tempora, non ætate, sed mente : et resurrectionem Domini multo post sæculo futuram, pia fidei devotione celebravit dicens : « Psallite » Deo nostro, psallite : psallite regi nostro, psallite[5]. » Quasi interesset ipsis Christi et Ecclesiæ nuptialis copulæ sacramentis, ita tripudiat et gaudet. Causam quoque celebritatis expressit dicens : « Regnavit Dominus super omnem ter- » ram[6]. » Ergo si nos prætereamus, et illa præteriisse quæ futura sunt, nobis videntur ; ut si in navigando terram prætereas, illam quoque videas præterire, et quasi a te discedere. Sæpe nautæ, maxime in tempestate, fugiunt terram ; et tamen cum eam fugiunt navigantes, ipsa potius fugere videtur a navigantibus. Et tu si fugias mundum hunc, et ipse te effugiet : si prætereas terram hanc, et ipsa te præteribit. Et tu in mari hoc navigas, et in hoc sæculo

[1] Esther. IV, 12. — [2] Matth. XXIV, 35. — [3] Psal. LXV, 8. — [4] Id. XLVI, 6. — [5] Ibid. 7. — [6] Ibid. 8.

fluctuas : fuge terram, saxa habet, lapides habet; sicut scriptum est : « Lapides de via projicite[1]. » Si festines per aërium hoc profundum ad portum divinæ voluntatis, videbis tibi hæc omnia præteriisse. Quid enim interest utrum præterierint, an tibi ea judices præteriisse?

LXXX. Est et alius impius qui videtur exaltatus et elevatus super cedros Libani : et si transeas, non erit, nec locum ejus invenies. Vide mihi scribam judaïcum reddentem seriem veterum Scripturarum, sed non sequentem : audis quia labiis reddit, miraris ut doctum. Interrogas quid sentiat : respondet secundum litteram, percurrit historiam. Superexaltatus videtur tibi et elevatus, si litteram cogites. Transi ad intelligentiam spiritalem, quia Lex spiritalis est; vides illum nihil esse, tum dicis : « Vidi impium » superexaltatum.... et transivi, et ecce non erat : et quæsivi » eum, et non est inventus locus ejus[2]. » Quæsivi eum ubi esse debuerat, ubi vita est : non illum inveni. Non erat ibi, ubi vita erat; quia mortuus erat, et ideo nec locus ejus inventus est. Quis enim mortui locus, qui non erat, nec fuit unquam? Non enim fuit, qui in littera erat; littera enim occidit: spiritus autem vivificat. Quæsivi ergo eum, ut invenirem : ille se non præbuit, ut inveniretur; hoc est, ego eum volui convertere: ille se mihi præbere noluit, ut converteretur. Feci quæ erant quærentis : ille refugit ea, quæ esse debuerant revertentis. Denique anima quæ converti vult, Verbum requirit; et cum invenerit, dicit : « Tenui » eum, et non dimittam eum[3]; » hoc est, Dei Filium, Dei Verbum. Injustum autem qui sanari noluit, quæsivi eum, et non inveni; et ideo non illum imiteris.

LXXXI. « Custodi innocentiam, et vide æquitatem[4]. » Qui custodit innocentiam, æquitatem videt; quoniam qui mundus est, Deum videt, cujus virga recta est, et recta

[1] Isaï. LXII, 10. — [2] Psal. XXXVI, 36. — [3] Cant. III, 4. — [4] Psal. XXXV, 37.

justitia; ut aversetur eos qui declinaverint ad studia pravitatis. Bona innocentia, quæ Deum videt. Denique alii posuerunt: « Custodi perfectionem; » perfectus est enim qui malitiam nescit, nec dolum novit. Ideo inquit: « Custodi perfectionem; quia sunt reliquiæ homini pacifico. » Reliquiæ dicuntur hominis de corpore mortui, de ejus exuviis. Ideo reliquiæ, quia post mortem hominis videntur superesse; supersunt enim quæ servantur ad resurrectionem. Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptionem, et hoc mortale induere immortalitatem. Ergo magis reliquiæ sunt hominis spes resurrectionis, et fides conversionis, et gratia dilectionis; quoniam impii non resurgunt in judicium: vita autem Justorum nota est Deo, et judicio Domini comprobatur. Huic loco pulchre illud convenit: « Reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ » sunt[1]. »

LXXXII. « Injusti autem disperibunt simul: reliquiæ » impiorum interibunt[2]. » Justorum reliquiæ virtutes sunt: impiorum reliquiæ, improbitas atque perfidiæ peccatum. Ea delebuntur, ut non sint.

LXXXIII. « Salus autem justorum a Domino[3]. » non a sæculo, non ab elemento. Cœlum et terra præteribunt. Non committo salutem meam cœlo; quia et ipsum præterit, quia de pluribus cœlis dictum est: « Ipsi peribunt, tu autem permanes[4]. » Deo soli committo, qui permanet, qui potest peccata donare; ut protector meus sit in tempore tribulationis, et adjuvet me, et liberet me, et eripiat me a peccatoribus judicii sui tempore, et salvum me faciat, quoniam speravi in eum. In ipsum solum speravi; non vult enim nos et sibi et alii servire. Qui ipsi soli servit, liberatur; quoniam ipsi est laus, gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum.

[1] Rom. XI, 5. — [2] Psal. XXXVI, 38. — [3] Ibid. 39. — [4] Id. CI, 27.

PRÆFATIO

IN PSALMUM XXXVII.

1. De pœnitentia duos jam dudum scripsi libellos[1], et iterum scribendum arbitror. Primum, quia utile est vel quotidie veniam delictorum precari : deinde quoniam in illis duobus libellis adhortatio pœnitentiæ vel profectus est, si geratur : nunc autem quemadmodum agi pœnitentia debeat, exprimendum est; nihil enim prodest agere, nisi ita agatur ut oportet. In quo sanctus David sequendum nobis proposuit magisterium, qui ideo mihi videtur gustasse peccatum, ut doceret quemadmodum peccatum posset aboleri. Unde enim medicina, nisi de vulnere sumpsit exordium? Dum prima ætas generis humani docet alios quod sibi profuit, et quemadmodum vulnus suum sanaverit, aliis ostendit; usus artem fecit, et ægritudo magisterium. Ipsa est enim prima et valida secta medicinæ, quam experientia, non conjectura formavit. Ideoque ab experientia ἐμπειρικοί primo medici sunt vocati, et ex ea secta cæteræ derivatæ sunt, atque ab ea usum quemdam suæ sumpsere virtutis. Quid autem est ad cohortationem pœnitentiæ validius, quam quod sanctus propheta David peccatorum nostrorum nos docuit pœnitere? Quis enim dedignetur humiliare se Deo, cum rex se humiliaverit? Aut quis dubitet affligere animam suam, cum Prophéta tantus afflixerit, solvens pretium lacrymarum pro redemptione peccati? Et quamvis toto scriptorum suorum corpore gerendæ pœnitentiæ præcepta diffuderit; (quis enim ejus

[1] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 129-132.

Psalmus non medicamentum est conscientiæ peccatricis; cum alibi quemadmodum impulsus sit[1]; alibi quemadmodum conturbatus[2], ostenderit; ut non solum quemadmodum sint sananda; sed etiam quemadmodum cavenda vulnera, demonstraret, et suo nos doceret exemplo? Quis autem stare se credat, ubi lapsus est etiam fortior,) tamen in trigesimo-septimo Psalmo majorem vim doloris interni, et lamentabilis deplorationis expressit.

II. Denique in exordio ipse nos titulus admonet hujusmodi præcepta formari; sic enim legimus: « In commemorationem, inquit, diei sabbati Psalmus David[3]. » Plena enim est pœnitentiæ definitio, commemoratio delictorum; ut unusquisque peccata sua velut quodam quotidiani sermonis castiget flagello, et commissa sibi flagitia condemnet. Sic enim docemur, dicente Domino: « Dic iniquitates tuas, » ut justificeris[4]. » Et Apostolus ait: « Ore confessio fit ad » salutem[5]. » Sed forte moveat, quia non dixit peccatorum commemorationem; « Sed diei sabbati[6], » aut (sicut alius habet) « Sabbatorum. » Quid est autem sabbatum, nisi requies futurorum, levamen præsentium, quo Lex jubet hominum opera feriari, onera deponi? Quæ sunt graviora onera, nisi nostra peccata? Hæc deponantur in sabbatorum diebus, hoc est, in hoc vitæ istius tempore. Septem enim diebus hebdomas omnis concluditur, sex diebus mundus ille formatus est, septimo die requievit Dominus ab opere suo[7], qui in nostra mansuetudine requiescit, sicut ipse dixit: « Super quem requiescam, nisi supra humilem et » mansuetum[8]? » Absolve te ergo omni sabbato, et alleva pondus errorum; ut securus ad illius futuri sabbati requiem pervenire merearis. Nam si hinc peccata gravia portaveris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuam mentem,

[1] Psal. CXVII, 13. — [2] Id. XXIX, 8. — [3] Id. XXXVII, 1. — [4] Isaï. XLIII, 26. — [5] Rom. X, 10. — [6] Exod. XX 8. — [7] Gen. II, 2. — [8] Isaï. LXVI, 2.

rejice omnia quibus conscientia gravatur et premitur; ne fiat fuga tua hyeme vel sabbato : vita hæc in labore est, illa in requie. Leviorem te sæculi hujus reperiat consummatio; ne oneratus peccatis fugere non possis. Ante fuge, ut prævenias. Fugit sæculum, qui sæculi illecebris non tenetur, qui se omni cura ejus absolvit. Fuge etiam futuram iram, hoc est, judicii diem. Fugit eam qui egerit pœnitentiam ; sic enim definivit Baptista Joannes dicens : « Generatio viperarum, quis vobis demonstravit fugere ab » ira ventura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ[1]. »

III. Audistis hodie legi quia Joannes baptizabat in Ænon, juxta Salim[2]. Ænon dicitur oculus suppliciorum; Salim ipse ascendens; hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, supplicia prævidet; et ideo confugit ad baptismatis sacramentum, ut peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat esse suppliciis. Et forte supplicia prævidet qui baptizatur baptismo pœnitentiæ : at vero ille gratiam spectat, qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Joannis, oculus suppliciorum est : baptismus Christi, oculus gratiarum. Tametsi in Ænon baptizabat Joannes, juxta ascendentem baptizabat; hoc enim et ista habet interpretatio, ut Salim dicatur ipse ascendens. Proximus ergo erat Christo, qui ejus nuntiabat adventum. Etenim Filius hominis qui descendit de cœlo, ipse est et qui ascendit in cœlum, ut impleret omnia. Sed quia qualis cœlestis, tales et cœlestes; et ille ascendit in cœlum, qui terrena deponens consepelitur in Christo; ut cum Christo resurgat a morte peccati ad novitatem vitæ, hæreditatisque consortium; ut fiat, sicut scriptum est : « Dei hæres, Christi cohæres[3]. »

IV. Vera ergo medicina est gerere pœnitentiam : quæ tunc legitime prædicata est, quando Medicus venit e cœlo, qui non exasperaret vulnera, sed sanaret. Bonus medicus,

[1] Matth. III, 7, 8. — [2] Joan. III, 23. — [3] Rom. VIII, 17.

qui docuit quemadmodum in hac terra corporis nostri remedia quæreremus; cum flos nobis herbæ salutaris orietur, « Qui de peccato damnavit peccatum in carne[1]. » Antidotum ergo facta est caro, quæ erat venenum ante peccati; quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodum antidotum caro Dei fit : « Verbum factum est caro[2] : » misit manum in cavernam aspidum, venenum evacuavit, peccatum abstulit; id est, « De peccato damnavit peccatum » in carne. »

V. Et ut hoc possit plenius considerari, ipsum Apostoli capitulum recenseamus. Namque ita scriptum est : « Deus » mittens Filium suum in similitudinem carnis peccati, de » peccato damnavit peccatum in carne; ut justificatio Le» gis impleretur in nobis, ut non secundum carnem ambu» lemus, sed secundum spiritum[3]. » Venit ergo Dei Filius in similitudine carnis peccati : non utique in similitudine carnis venit, qui veram carnem suscepit; sed in similitudine carnis peccati, id est, carnis peccatricis. Facta enim erat fraude et veneno infusa serpentis caro nostra, caro peccati. Postquam est obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis; quia erat morti debita. Hujus carnis jam reæ, jam præjudicatæ similitudinem Christus in sua carne suscepit; quia etsi naturalem substantiam carnis hujus susceperat, non tamen contagia ulla susceperat : nec in iniquitatibus conceptus, et natus est in delictis, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri; sed de Spiritu sancto natus ex Virgine est. Quid ergo est : « De peccato damnavit peccatum in carne? » Utrum de similitudine carnis peccati; an quia peccata nostra Christus non usu, sed qualitate suscepit : non crimine, sed suæ misericordiæ sacramento; et peccatum pro nobis factus est, qui peccatum ipse non fecit? An vero quia etiam de

[1] Rom. VIII, 17. — [2] Joan. I, 14. — [3] Rom. VIII, 3, 4.

ista carne peccati, hoc est, nostra hac obnoxia et præjudicata damnavit peccatum in carne, docendo quemadmodum in carne positi non secundum carnem ambulemus, sed secundum spiritum? Peccatum quippe est secundum carnem ambulare; quia luxui, et voluptatibus, et lasciviis, et carnis cupiditatibus vivit, qui secundum carnis sapientiam conversatur; sapientia enim carnis inimica est Deo: unde qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Ideoque peccatum damnat de peccato qui se a carnis vitiis abluendo, secundum spiritum vivit, totus Deo deditus, et cœlestibus intentus oraculis: propter quod Christus advenit, ut non suam, id est, carnis, sed Dei faceret voluntatem. Si quis ergo illum sequatur, ut faciat quæ placent Deo, et carnis suæ comprimat appetentiam, imitator est Christi.

VI. Quid senserimus, expressimus. Qui legis, elige quid sequaris. Nullus error; ubi simplex pietatis affectus, atque omnis fidelis est sensus. Damnavit peccatum Christus, suscipiendo similitudinem carnis peccati, ut delicta nostræ carnis aboleret. Damnavit peccatum, ut peccata nostra in sua carne crucifigeret; factus pro nobis ipse peccatum, ut nos in ipso essemus justitia Dei, qui eramus captivitas mortis, et præda serpentis. Ergo pietatis est susceptio peccatorum ista, non criminis. Per hoc peccatum nos Deus æternus absolvit, qui Filio suo proprio non pepercit, et peccatum eum fecit esse pro nobis. Deinde damnavit peccatum Christus in carne de ipsa carne peccati, quæ judicabili quodam vigore et auctoritate censoria, odit vitia quæ amare consueverat, et horret impudicitiam, quam voluptatem putabat. Segregat se a lasciviis, abdicat a cupiditatibus, renuntiat criminibus atque flagitiis; propulsat avaritiam, quæ virilitatem quamdam carnis effœminat. En tibi illum Christi imitatorem, et ipsum de peccato peccatum in carne damnantem. « Sic curro, inquit, non ut in in-

» certum ; sic luctor, non ut aëra cædens : sed castigo cor» pus meum, et servituti redigo ; ne cum aliis prædicaverim, » ipse reprobus efficiar[1]. »

VII. Non superflue, ut arbitror, evagati sumus ; quia et hoc ad medicinam hominis pertinebat : cui medicinæ prospiciens Deus sicut terram istam salubres herbarum atque arborum succos ferre præcepit, quibus carnis vulnera curarentur ; ita etiam præceptis salutaribus replevit divinarum seriem Scripturarum, quibus infirmitas animæ sanaretur. Itaque quam grave est, ut muta animalia medicari sibi noverint, et vulneribus suis herbas salubres requirant, deligere non refutent : et hominum industria non requirat, quibus etiam medicus est missus, qui medicinæ salutaris in veteribus Scripturis semina demonstraret, et nova ipse deferret ? Quam multa itaque salubria sunt, quæ noxia perfunctorie judicantur ? De ipsa terra sumamus exempla.

VIII. Serpens alit venenum, morsus noxios habet, vulnerat carnem : sed in ipso quoque ejus veneno antidotum reperies, si requiras. Denique caro ejus exuritur, cujus pulvere theriaca conficitur, qua veneni vis consuevit hebetari, ut nocere non possit. Non terra ergo in vitio, quæ serpentem generat ; sed ille qui nescit cavere serpentem. Ipse serpens potest tibi prodesse, si intelligas ; imo si medici præcepta non spernas. Imitandum disce quem putas esse fugiendum. « Estote, inquit, astuti sicut serpentes, » et simplices sicut columbæ[2]. » Serva caput tuum sicut serpens ; et si laceratus toto corpore fueris, revivisces. Caput tuum Christus est, quia caput ipse est viri : si servaveris fidem, etsi mortuus fueris sicut serpens, et tu resurges. Imitare serpentem, qui exteriorem suum exuit, ut renovetur interior : imitare serpentem, qui venenum suum evo-

[1] 1 Cor. IX, 26, 27. — [2] Matth. X, 16.

mit. Beatus et tu si cogitationes tuas malas evomas, et malitiæ tuæ venena deponas. Celebris sermo est, et scriptorum auctoritate robustus, serpentem aquis appropinquantem sibilo sibi fœminæ anguis sponsare concubitus: illam propriæ consulentem saluti: ea spondere lege petitos coitus sui usus, si serpens venenum evomat; captumque obedire jussis, arma deponere: atque, ubi calescere cœperit consuetudo, seu naturæ quadam violentia, seu libidinis ardore fœminam stringere ora, morsusque libidinis osculis premere, atque ita caput serpentis abscindi.

IX. Nonne in natura serpentis mysterium fidei recognosces? Serpens ille paradisi prior fœminam ad culpæ adulterium provocavit: sed ubi venenum ejus effusum est in hunc mundum, soboles illius fœminæ circumventione parentis, et fraude multa serpentis, armis eum suis exuit, et caput illius amputavit. Quod si venena prævaluerint, et peccatum in quo est aculeus mortis irrepserit; utere medicorum exemplo, ut tibi serpens vel sero moriatur. Conteras ejus venenum, corpusque comminuas, et admixtum salutaribus succis noveris temperandum; ut non solum vim suam et virus amittat; sed etiam fiat remedium de veneno. Moritur autem tibi serpens ille intelligibilis, si tu moriaris peccato, et tibi tua peccata moriantur. Sic conteritur ejus venenum, si te tua facta compungant: sic omne virus ejus aboletur, si bonis operibus tegas, et fideli confessione temperes crimen admissum. Audi quemadmodum virtus draconis ipsius conteratur. « Conterat, inquit, Deus Satanam sub pedibus vestris[1]. » Contere primo cor tuum, in quo erat draconis cubile; ut non inveniat ubi possit habitare: contere draconis carnes: carnes ejus peccata nostra sunt. Ideo tibi dicit Deus: « Epulantur in

[1] Rom. XVI, 20.

» eo gentes[1]. » Et infra ait : « Præcurrit mori : Carnes au» tem corporis ejus sunt adhærentes ei[2]. » Sicut enim sancti, corpus et membra sunt Christi; ita peccatores qui peccatum non deserunt, sed peccato inhærent, corpus draconis et membra sunt. Ideo nos Christi corpus epulamur; illi autem corpus epulantur draconis : nos epulamur, qui Christo adhærere contendimus ; remissionem quotidianam et veniam peccatorum; illi autem qui peccatis quotidie peccata connectunt, continuationem flagitiorum epulantur et criminum.

X. Contere igitur has carnes, et super eas contritionem tui cordis asperge : deinde mitte super omnia ea Jordanis aquam. Jordanis enim descensio et ascensio est; quoniam qui in fontem sacrum descenderit, et ascendit, ut quæ superiora sunt quærat. Descendit enim in mortem Christi, qui baptizatur in Christo, et in resurrectionem ejus ascendit. Si autem jam baptizatus errasti, mitte aquam lacrymarum, non mendacem, sed veram; ut de profundo clames ad Dominum Deum tuum, et dicatur de te : « Vox » audita est in Rama, fletus et ululatus multus, Rachel » plorans filios suos, et noluit consolari, quia non sunt[3]. » Rachel Ecclesia est, in qua benedicitur plebs Dei : ipsa pro » te fleat, ipsa tua peccata deploret, et fleat plurimum ; ut consolationem facile non admittat, quemadmodum qui plurimum dolent. Ideo consolari se noluit; quoniam qui eras, esse desisti. Sed hac perseverantia doloris et fletus emereatur ut dicat : « Filius meus mortuus erat, et revixit : » perierat, et inventus est[4]. » Aut forte consolari se noluit Rachel in filiis Judæorum, quia non sunt, quos utique ideo genuerat, ut essent. Et ideo non admisit consolationem, occisis parvulis ab Herode; quia nec in adventum

[1] Job. XL, 25. — [2] Id. XLI, 13, 14. — [3] Jerem. XXXI, 15. — [4] Luc. XV, 32.

Jesu crediderunt, mensuram sceleris adimplentes, ut et parvulos interficerent, ut inter eos et filius Virginis necaretur. Ergo Ecclesia Domini in Judæis consolari noluit, quia non sunt: in Christianis autem qui ex nationibus congregati sunt, epulatur et gaudet; quoniam cœperunt esse, qui non erant.

XI. Misisti ergo aquam Jordanis, aquam gratiæ; hoc primum bibe: misisti aquam lacrymarum, aquam pœnitentiæ; hoc secundum est poculum, ut primum repares. Bibe aquam de tuis vasis, bibe aquam de tuis fletibus, ut dicas: « E potum meum fletu temperabam[1]. » Fletus ergo tuus, potus est tuus; et lacrymæ tuæ, cibus est tuus. « Fue» runt, inquit, mihi lacrymæ meæ panes[2]. » Si lacrymæ panes, habes ex peccato iniquitatis cibum conversionis, secundum illud quod legis in Evangelio: « Quoniam cui » plus dimittitur, plus diligit[3]. » Unde sæpe videmus aliquos, qui ante negligentes fuerant Christiani, peccato aliquo commisso, fieri diligentiores, et ex illo per pœnitentiam evadere solere perfectos. Sicut igitur ex peccato conversio; ita remedium de veneno. Audi hoc remedium: « Jus» tus in principio sermonis accusator est sui[4]. » Venenum, peccatum est; remedium, accusatio sui criminis: venenum, iniquitas est; confessio, remedium prolapsionis. Et ideo vere remedium de veneno est, si dicas iniquitates tuas, ut justificeris.

XII. Sed jam Psalmum adoriamur, ut ipse nos doceat quemadmodum agenda pœnitentia sit. Itaque sic incipit:

[1] Psal. CI, 10. — [2] Id. XLI, 4. — [3] Luc. VII, 47. — [4] Prov. XVIII, 17.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXXVII.

XIII. « Domine, ne in ira tua arguas me; neque in furore » tuo corripias me[1]. » Qui pœnitentiam agit, paratus esse debet ad opprobria perferenda injuriasque subeundas; nec commoveri, si quis ei peccati sui crimen objiciat. Cum enim ipse accusare se debeat, quemadmodum alium non sustinet arguentem? Quod si ab homine argui timere non debet, quanto magis a Domino Deo suo, cui omnes etiam in iis quæ sunt occulta, peccamus; cum præsertim condemnatio præsentium, absolutio futurorum sit. Qui autem non condemnatur in sæculo, cum hominibus non flagellabuntur. Væ mihi! si de me dicatur: « Habet mercedem » suam[2]. » Si bonum factum hac condemnatur sententia, quanto magis crimen gravatur? Nam si misericordia facili jactata sermone, fructu fraudatur æterno; quanto magis iniquitatis pœna acerbi fœnoris accessione differtur? Ergo qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnam; ut hic puniatur a Domino, non ad supplicia æterna servetur: nec expectare tempus, sed occurrere divinæ indignationi.

XIV. Vide facta David ejus precibus convenire. Offenderat Dominum, quia numerari jusserat populum. Confessione prævenit Dei nuntium, peccasse se valde, et nimis stulte fecisse commemorans: non quasi admoneret oblitum, sed quasi urgeret morantem, ne diutius commotionem differret offensæ. « Peccavi, inquit, valde; quoniam

[1] Psal. xxxvii, 2. — [2] Matth. vi, 2.

» verbum hoc feci[1] : » et nunc, Domine, dele iniquitatem servi tui. Quomodo autem deleantur peccata, audi dicentem : « Solutum est peccatum ejus ; quia recepit de manu » Domini duplicia peccata sua[2]. » Non ergo penitus sibi peccatum remitti postulat ; sed moderata solutione deleri ; hoc est, ut in futurum ejus memoria deleatur. Denique quasi interpellantis voce conventus Dominus, ne vindicta commissi protelaretur erroris, misit ad eum Nathan prophetam (35) ; et ille venit ad regem, et dixit ei : « Quid » fieri velis, elige : triennium famem super terram : aut » tribus mensibus fugere te a facie inimicorum tuorum, et » illos persequentes : aut triduo fieri mortem in terra. Et » nunc scito, et vide quid respondeam illi qui misit me[3]. » Vide docentem Deum qua moderatione ejus indignatio leniatur, si non penitus verbera recusemus ; sed qualitatem levandi, non evitandi supplicii postulemus. Tria proposuit, ut quod moderatius putaret, eligeret. Vide etiam quemadmodum ad pœnitentiam provocat ; ut nos offeramus injuriæ : eligere pœnam mandans, ut in ipsa pœna electionis quædam prærogativa servetur, et reo suo blandiatur hoc verbo. Et dixit David ad Nathan : « Angustiæ » mihi sunt in his tribus : sed magis incidam in manus Do» mini, quoniam magna est misericordia illius, quam in » hominum manus[4]. » Numquid donari sibi pœnam poposcit erroris ? Quod si fecisset, impudentiæ notaretur, qui moderationi divinæ fuisset ingratus. Nam plurimum suffragatur reo verecunda confessio ; et pœnam quam defensione evitare non possumus, pudore levamus. Elegit non quod a flagello esset immune, sed quod moderatius judicavit ; ut Dei lenitati magis, qui nosset ignoscere, quam hominum se committeret potestati, qui mensuram

[1] 1 Paral. xxi, 8. — [2] Isaï. xl, 2. — [3] 1 Paral. xxi, 11, 12. — [4] Ibid. 13.

ultionis frequenter excederent. Miseretur itaque qui nescit errare : non miseretur, qui erroris est particeps.

XV. Nec fefellit sanctum David fides sua, sed in ipsa quoque offensione gratiam divinæ miserationis emeruit. Nam qui proposuerat mortem triduo exercere in terra, ne unum quidem diem passus est præterire; sed ad horam prandii libenter adulsit, et, ut verbo Scripturæ utar, « Habuit pœnitentiam super malitiam[1]. » Vide quomodo te Scriptura hortatur, ut et tu pœnitentiam non refugias, sed sequaris Deum, quem sequi debes. Bene addidit, « Super » malitiam; » quia videtur omnis dura esse vindicta. Ideo et dies judicii, dies dicitur mala, de qua beatus est qui per Deum liberatur, ut scriptum est : « In die mala liberabit » eum Dominus[2]. » Et dixit, inquit, Angelo Dominus ut ibi parceret. Vide autem quia quando vult Dominus ignoscere, dat gratiam et fiduciam deprecandi. Et vidit David ferientem Angelum, et dixit : « Ecce ego sum, ego peccavi, » et ego pastor male feci, et isti in hoc grege quid fecerunt? » Fiat manus tua in me et in domum patris mei[3]. » Si mandaverat Dominus Angelo ut parceret, quomodo feriebat adhuc Angelus; nisi quia Dominus etsi vult ignoscere, vult rogari, et ut rogetur, operatur? Nec vidisset homo Angelum ferientem, nisi Dominus ejus oculis Angelum revelasset. Unde et Elisæus dicit : « Domine, aperi nunc » oculos pueri hujus, ut videat. Et aperti sunt oculi pueri » ejus, et vidit montem equis repletum et curribus in cir» cuitu Prophetæ[4]. » Nec te moveat quod persona vilior servuli, quam Prophetæ vel regis; quia vilior est equorum et curruum species, quam sanctitas Angelorum.

XVI. Et fortasse aliquibus perfunctorie legentibus durum videatur quod David ille humilis corde atque man-

[1] 2 Reg. XXIV, 16. — [2] Psal. XL, 2. — [3] 1 Paral. XXI, 17. — [4] 4 Reg. VI, 17.

suetus, qui parcebat inimicis, mortem magis populi elegit, quam suam fugam, aut famem super terram. Famem populi vitavit; quia gravior morte et omnibus suppliciis habetur, quam sequitur etiam pestilentia, quæ cœlum contaminat, mortem acervat. Suam fugam non poposcit, propter illud; quia Propheta pro populo deprecari poterat, sicut factum est; populus pro Propheta intervenire non poterat. Scriptum est enim: Si populus erraverit, sacerdos orabit pro eo: si sacerdos erraverit, quis rogabit pro eo? Et tamen ubi vidit occidi populum, ipse se Angelo ferienti obtulit; ut ipse potius pro populo feriretur. Plus est quod nec ipsa perterritus specie mortuorum gladio se obtulit, quam si sermonem propositæ conditionis optasset. In electione itaque rationem secutus est, in dolore pietatem.

XVII. Vide autem Domini gratiam, quod et ipse a proposita conditione deflexit. Numquid aliquod miserationis est crimen; quia plus minatur, et minus exigit? Qui in remuneratione præmiorum sua promissa custodit, in exactione pœnarum præscriptum remordet. Cum irascitur in reum, differt: cum miseretur, properat, ut absolvat; terret, ut corrigat; admonet, ut emendet; prævenit ut ignoscat. Unde et alibi ait Propheta de Domino: « Calix in » manu Domini vini meri plenus est mixto... verumtamen » fæx ejus non est exinanita [1]. » Ad terrendum plenus est calix, ad feriendum non est exinanitus. Plenus erat calix, cum mors per triduum mandaretur: sed occurrit misericordia Dei, tenuit manum Angeli, prius quam calicem istum exinaniret. Ut scias autem quia calix pœna vel gladius est, audi dicentem: « Accipe calicem vini meri hujus de » manu mea, et potionabis omnes gentes, ad quas ego mittam te: et voment, et insanient a facie gladii [2]. » Et ad

[1] Psal. LXXIV, 9. — [2] Jerem. XXV, 15, 16.

Hierusalem dicitur : « Bibisti calicem iræ de manu Do-» mini; calicem enim ruinæ bibisti, et exinanisti, nec erat » qui te consolaretur[1]. » Hierusalem mensuram bibit, quæ supra mensuram peccavit : Ecclesia Christianorum calicem iræ exinanire non novit, sed exinanitum unguentum : propter quam se Christus exinanivit, ut ubique fragraret. De manu Domini hoc munus accepit : poculum autem mortis ignorat. Duos calices lego, unum mortis, alterum vitæ. Mortis calicem suo Christus exinanivit in sanguine; et novum calicem ministravit, ut dicamus : « Calicem » salutaris accipiam[2]. » Novi calix est Testamenti, qui in remissionem effunditur peccatorum. Effunditur hic calix, et fæx ejus non invenitur, quia mundat omne delictum.

XVIII. Diximus quemadmodum in ulciscendo inflectat Dominus commotionem suam : dicamus quemadmodum in remunerando præveniat nostram precationem, et doceamus exemplo. Audi illum ex duobus latronem dicentem Domino : « Memento mei, Domine, cum veneris in regnum » tuum. Respondit Dominus : Amen dico tibi, hodie me-» cum eris in paradiso[3]. » Ille adhuc rogabat, ut meminisset sui, cum venisset in regnum suum; et Dominus cum nondum venisset, ei jam regnum cœleste tribuebat. Quam velox misericordia ! Tardius votum precantis, quam remunerantis est præmium.

XIX. Ideo ergo David moderationem tenuit, non remissionem oravit dicens : « Domine, ne in ira tua arguas » me, neque in furore tuo corripias me. » Furor græce θυμὸς dicitur, et iræ impetus. Hoc ergo Latinus voluit exprimere : Neque in ira, neque in ipso impetu iræ arguas me, aut corripias. Correptio autem, eruditio est. Ipsa græce dicitur παίδευσις, de qua dicitur : « Beatus homo quem tu eru-

[1] Isaï. LI, 17. — [2] Psal. CXV, 13. — [3] Luc. XXIII, 42, 43.

» dieris, Domine[1] ! » Non enim Deus passioni patet, ut irascatur, cum sit impassibilis; sed quia vindicat, videtur irasci. Nobis hoc videtur ; quia ipsi cum commotione vindicare consuevimus. Plerumque tamen et homines inveniuntur cum vindicant, non moveri; sed summa patientia celebrare vindictam, exercere tormenta. Cur ergo mireris in Deo, si hoc interdum in homine recognoscas? Vindictam autem iram esse supra diximus. Denique usus habet, ut dicamus de quoquam punito, quia iram incidit legum : non quia legum iram, sed quia legum severitatem incidit. Sic et alibi de decem plagis Ægyptiorum ait : « Misit in eos iram per Angelos malos[2], » id est, vindictam; lex enim nescit irasci, sed scit legum minister. Nescit ergo irasci qui auctor est legum, cui terrendi est voluntas, non puniendi. Imitamini ergo, imperatores, exemplum divinum; ut sitis in statuendis legibus severiores, in exigendis suppliciis misericordes. Severitas legum insolentem restringat audaciam, misericordia principum reos subtrahat pœnæ. Recognoscit igitur Propheta culpam suam, videt vulnera, curari postulat. Qui sanari vult, argui non reformidat : sed non vult argui in furore, sed in verbo Dei. Verbum Dei, sanitas est. Sic enim legimus : « Misit Verbum » suum, et sanavit eos[3]. » Non vult erudiri in ira, sed in doctrina; ut si medicum roges, ne secet vulnus tuum, sed medicamentum apponat; urget medicamento, sed non secat. Denique est dolor, sed non supra mensuram doloris : mordet, sed non cruentat.

XX. Et addidit : « Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt » mihi[4]. » Eadem videtur dicere, quæ sanctus Job; sed diversa sunt. Nam et ille ait : « Sagittæ enim Domini in » corpore meo sunt, quarum furor bibit sanguinem meum :

1 Psal. XCIII, 3. — 2 Id. LXXVII, 49. — 3 Id. CVI, 20. — 4 Id. XXXVII, 3.

» cum incipio loqui, compungunt me[1]. » Ille de vulnere sui corporis queritur : hic deplorat animæ suæ vulnera. Et forte hic agit pœnitentiam de peccato : ille causam agit infirmitatis humanæ; et quasi nostræ imbecillitatis assertor, ad remedium operis auxilium Creatoris exposcit. Hic igitur precatur, ille patrocinatur. Ideoque vehementior hujus est dolor; quia animæ vulnera graviora quam carnis sunt. Ille dicit sagittas Domini in suo esse corpore, iste deplorat infixas : illius sanguis bibitur, hujus effunditur : ille compungitur, hic vulneratur : illum manus Dei tetigit, super hunc gravi pondere confirmata est : hic animam suam deflet illusionibus esse completam, ille suum corpus ulceribus. Manum autem Dei, virtutem intelligimus puniendi. Hæc manus regem Ægyptiorum propter Abrahæ injuriam ob tentatam Sarræ pudicitiam flagellavit. Hæc manus Ægyptiorum currus, equos et populos Rubri maris demersit profundo. Hæc manus mentem gravavit regis Saül, ut gratiam sui conservatoris odisset; et pro prævaricatione cœlestis imperii desertus a sociis, interemptis quoque filiis destitutus, victus ab hostibus, (quo spectaculo nihil est deformius regi,) gladium in se suum ipse converteret, ne captivus senex viveret filiis et regno superstes. Hanc manum David in se ipso expertus et liberis, alterius incestum, alterius parricidium deploravit, et, (quod pio patri gravius est salutis suæ exitiis,) simul opprobria sobolis, et pietatis deflevit excidia : quorum alter ad incestum accensus de germanitatis affectu, alter ad parricidium armatus est studio castitatis. Vide quemadmodum illos in gravissimis criminibus confinia lusere virtutum. Utinam aut ille sororem non amasset, aut hic non vindicasset ! Ad postremum et ipse patriæ finibus

[1] Job. VI, 4.

pulsus a filio, fugiebat hostem, quem optabat hæredem : metuebat vincere, ne pietatis dispendio vinceretur.

XXI. Sed forte aliquis dicat : Quomodo in parricidio, vel in incestu manus fuerit Dei, cum opus illud inimici sit? Cognoscamus igitur quoniam et ubi diabolus vulnerat, sagittæ Domini vulnerare dicantur. Nempe sic legimus, quod cum in concilio Angelorum sanctum Job servulum suum Dominus conversus ad diabolum prædicaret[1], ut ureretur invidus, et humani generis adversarius; (laus enim inferioris substantiæ viri (36), condemnatio ejus est, qui de statu superiore dejectus est ;) responderit diabolus, quia non gratis Job Dominum veneraretur, qui nutu Dei omnibus abundaret. « Sed mitte, inquit, manum tuam, et » tange omnia quæ habet : videamus si non in faciem te » benedicat[2]. » Et Deus potestatem dedit diabolo, ut mitteret manum suam in omnia quæ haberet Job. Quibus gestis, cum sanctus Job immobilis in sua fortitudine permaneret, quia non est motus Job aut interitu filiorum, aut dispendio facultatum : iterum Dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quod dissipasset omnia quæ habuerat Job, filios ejus interemisset ; ipsum tamen nequaquam movere de virtutis statione potuisset. Et ille respondit : « Quæcumque habet homo, pro anima sua dabit. Sed mitte, » inquit, manum tuam, et tange carnem et ossa ejus[3]. » Et accepit iterum potestatem ut mitteret manum suam in corpus ejus, tamen ut animam ipsius custodiret. Et perfudit ulceribus sanctum Job[4], ubi est egressus a Domino. Advertimus ergo quod manus Domini dicatur, ubi est hominis, diabolo infestante, tentatio. Siquidem et Job manum Domini dixit esse quæ se tetigerit, et sagittas Domini esse memoravit sagittas piratarum. « Et tradidit,

[1] Job. I, 8, et seqq. — [2] Id. I, 11. — [3] Id. II, 4, 5. — [4] Id. XIX, 21.

» inquit, me in manus injusti[1].» Ipse itaque absolvit (37), quia cum diabolus vulnerat, Domini sunt sagittæ, qui vulnerandi permisit diabolo potestatem. Denique si mandes, ut tuus servulus verberetur, nonne etiamsi ab astante alio cædatur, a te dicitur verberatus? Est et illa ratio; quia Dominus ideo dat tentatori potestatem, ut hominum in tentationibus probetur affectus. Ideo fit persecutio, ut fides luceat, virtus excellat, mens interna omnibus manifestetur.

XXII. Ergo tentatio quasi sagitta penetrat interiora hominis, et quasi gladius Dei, qui scrutatur interna. Gladius autem verbum est Dei validum, et acutius omni gladio acutissimo : de quo gladio audi dicentem Mariæ Symeonem : « Et tuam ipsius animam pertransibit gladius; » ut revelentur multorum cordium cogitationes[2]. » Verbo enim Dei omnia revelantur, in cujus conspectu nuda et aperta sunt omnia, anima ipsa videtur, medullæ interiores, cogitationesque manifestæ sunt : nec ulla postremo est creatura, ut Scriptura dicit, quæ se a cognitione ejus abscondat. Ergo vendamus omnia, ut verbum emamus, ipsumque in nostris visceribus recondamus[3].

XXIII. Ipse postremo diabolus testificatur, quia omnia dat homo quæ habet pro anima sua, nec dignum illud pretium totius patrimonii pro redemptione unius animæ confitetur. Quid parcimus patrimonio, quod et ipse diabolus vile judicat pro salute. Parum dixi pro salute, parum esse et pro errore testatur. Denique, « Hæc omnia, inquit, » tibi dabo, si procidens adoraveris me[4]. » Ne solum divitias mundi, sed etiam honores et regna monstravit. Si tanto constat, ut diabolus adoretur; quantum Christianus debet offerre, ut cum Christo resuscitetur? Sed diabolum

[1] Job. XVI, 12 et 14. — [2] Luc. II, 35. — [3] Hebr. IV, 12, 13. — [4] Matth. IV, 9.

dimittamus quasi hircum emissionis in desertum; neque enim fidelis assertor est veritatis, etsi aliquando transfiguret se in Angelum lucis.

XXIV. Abundant nobis divinarum testimonia Scripturarum, quibus instruimur nihil esse in homine pretiosius fide, nullum tantum esse patrimonium, quod salutis nostræ atque animæ pretio conferatur. Fide Abraham patriam suam reliquit, et terram[1], et proximos etiam quos videbat; et eum, quem non videbat, tanquam aspiciens sequebatur. Moyses quoque animæ suæ pretium majus omnibus Ægyptii divitiis æstimavit[2]. » Quid de viris sublimibus loquar? Rahab meretrix alienigena illa de sæculo[3], tamen animam suam non solum contemptu omnium quæ habebat; sed etiam vitæ periculis putavit esse redimendam: quæ exploratores Jesu Nave civibus suis quærentibus denegavit, et hostes patriæ, legatos tamen fidei, maluit occultare quam prodere. Non eam minæ civium, non bellorum pericula, non incendia patriæ, non suorum discrimina terruerunt. Disce vir, disce Christiane, quomodo verum Jesum sequi debeas, quando fœmina contempsit omnia sua, et Jesum in figura propter similitudinem nominis est secuta. Unde præclare Salomon dixit: « Divitiæ viri, redemptio animæ » ejus[4]. » Redime ergo animam tuam. Vilis est pecunia, sed fit pretiosa per fidem: vilis est cum conditur, pretiosa cum dispergitur; sic enim scriptum est: « Dispersit, dedit » pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi[5]. »

XXV. Si igitur talis fueris, ut possis contemnere non solum omnia tua; sed etiam ipsam carnem tuam pro justitia, qua nulla potest locupletior esse possessio; possessio enim pretiosa homo mundus; etsi flumina te superiora concluserint, transis. Nam etsi dederit tentandi tui Domi-

[1] Gen. XII, 4, et seqq. — [2] Hebr. XI, 26. — [3] Josuē, II, 4, et seqq. — [4] Prov. XIII, 8. — [5] Psal. CXI, 9.

nus potestatem, mandat tamen diabolo ut animam tuam ipse custodiat; secundum quod scriptum est: « Ut destruas inimicum et defensorem [1]; » tentat enim ut adversarius, defendit ut servus. Scriptum est enim: « Et volet » tibi unicornuus servire [2]. » Servit enim, qui non ex voluntate sua, quod optat exequitur; sed ex necessitate mandatis imperialibus invitus obtemperat. Vide altitudinem Christi, quemadmodum retorsit in diabolum malitiæ suæ pretium. Ille nos cogit, quod odio habemus, hoc facere: « Non enim quod volo, hoc ago, ut Apostolus dixit, » sed quod odi, illud facio [3]. » Retorsit in illum Dominus, ut et ipse plerumque non faciat quod vult; sed quod odit, hoc faciat. Denique animam quam vult expugnare, custodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, et sequimur; ut illa vidua quæ promissam marito fidem irritam facit [4], et postea nubere vult, quod ante fugiebat. Ille inimicus est sanctis, et defensor adhibetur, quo amplius puniatur; ut nocere non audeat, qui nocere desiderat. Et quanto tolerabilius est amare virtutes, etsi implere non possis, quam odisse virtutes, quibus nocere non possis.

XXVI. « Non est, inquit, sanitas in carne mea a vultu » iræ tuæ [5]. » Exposuit nobis hunc locum Esaïas: « Peccavi» mus, et tu iratus es nobis [6]. » Quis est tamen iræ Domini vultus? Ne forte ille, quia « Oculi Domini super fa» cientes mala [7]. » Si enim oculi Domini super justos, quomodo a vultu iræ Dei infirmatur Propheta? Unde et illud considera, quod ipse David in posterioribus dixit: « Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuisti me; et » super inimicos meos respexit oculus meus [8]. » Sicut enim bona justorum respicit; ita et peccatorum occulta de-

[1] Psal. VIII, 3. — [2] Job. XXXIX, 9. — [3] Rom. VII, 15. — [4] 1 Tim. V, 12. — [5] Psal. XXXVII, 4. — [6] Isaï. LXIV, 5. — [7] Psal. XXXIII, 17. — [8] Id. LIII, 9.

prehendit. Nisi forte ad Christum hoc referas, qui ab omnibus, a quibus conterebatur, ereptus est; quando se exuit a populo Judæorum, qui eum frequentibus sacrilegiis et quotidianis impietatibus conterebant : et inimicos suos vocavit ad gratiam, quos oculus Dei vidit et amavit. Ergo quia pius est Deus, nequaquam est desperandum. Etsi irascitur, ignoscit : etsi percutit, sanat : etsi tradit in interitum carnem, spiritum salvat. Noli ergo timere carnis infirmitatem; quia sanctus cum infirmatur, potentior est.

XXVII. Quid autem est quod ait : « Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum [1] ? » Quæ sunt ista ossa; utrum animæ, an corporis ? Sed non tanta esset doloris cura corporei, ubi et anima laborat; cum sancti sit velle carnem propter animam flagellari; sicut se flagellabat et Paulus, ne ejus reprobaretur assertio. Sunt quædam interioris ossa hominis, sicut et membra sunt cætera, oculi mentis, et nares; sicut Job dixit : « Spiritus divinus qui est in naribus meis [2]. » Sunt ergo et ossa, quibus charitatis quædam compago formatur. Unde et Adam dixit de consorte charitatis et cohærede gratiæ vitæ : « Hoc nunc os de ossibus meis, et caro de carne mea [3]. » Quod Apostolus interpretatus ait : « Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia [4]. » Christi autem et Ecclesiæ sacramentum non carnale, sed spiritale esse quis dubitet; cum bonus quisque in ipso conjugio non carnis, sed virtutis decore teneatur : et mores diligat in uxore, non usus? Denique audi, quia non secundum carnem loquitur, sed secundum virtutem interiorem : « Non est absconditum os meum, quod fecisti in abscondito [5]. » Virtus itaque non caro est, quæ Dei Patris novit abscondita.

[1] Psal. XXXVII, 4. — [2] Job. XXVII, 3.— [3] Gen. II, 23. — [4] Ephes. V, 32. — [5] Id. CXXXVIII, 15.

XXVIII. Ergo non est pax animæ virtutibus, quando ante oculos nobis nostra peccata concurrunt, et offundunt se mentibus nostris. Et hoc bene interpretatus est gentium Doctor electus, in Epistola secunda ad Corinthios dicens : « Nam et cum venissemus in Macedoniam, nullam requiem » habuit caro nostra ; sed in omnibus sumus afflicti : foris » pugnæ, intus timores [1]. » Illum Macedonum peccata vexabant ; quanto magis propria unumquemque nostrum peccata perturbant, ut requies nobis esse non possit? Gravior adversarius nobis culpa est nostra, quæ sollicitat otiosos, affligit sanos, contristat lætos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei sumus sine accusante, sine tortore cruciamur, sine vinculis astringimur, sine venditore vendimur. Unde et Scriptura dicit : « Peccatis vestris » venditi estis [2]. » Hæc igitur peccata sunt, quæ contra nos semper sunt, ut dixit Propheta : « Vendiderunt nos, » et dominantur nobis [3]. » Servus qui venditur, superiore servitio exit, ut ad dominum alterum migret : nos nec superiorum jugum deponimus, et ad nova peccata curvamur.

XXIX. Unde et ingemuit Sanctus dicens : « Quoniam » iniquitates meæ superposuerunt caput meum : sicut onus » grave gravatæ sunt super me [4] ; » hoc est, iniquitates meæ supertransierunt caput meum, et supereminent mihi, ut sensus meos deprimant ; oculi enim sapientis in capite ejus. Et ideo Nabal malus erat et durus ; quia sensus ejus malitia et iniquitas obstruebant. Unde et Abigææ verbum ferre non potuit ; sed obdûruit cor ejus, et quasi infirmus occubuit. Aut vide ne hoc sit caput, de quo ait Apostolus, quia non tenet illud, mente carnis inflatus. Hoc autem caput Christus est ; quia omnis viri caput Christus [5]. Hoc est caput quod per compaginationes et colligationes totius

[1] 2 Cor. VII, 5. — [2] Isaï. L, 1. — [3] Id. III, 12. — [4] Psal. XXXVII, 5. — [5] Coloss. II, 18, 19.

plebis crescit in incrementum Dei; quia in omnibus nobis per singula membra sua Christus assurgit. Ergo quando nos ingravant nostra peccata, et talento quodam iniquitatis plumbeo ad terrena deprimimur, dirumpamus vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum; ut possimus oculos nostræ mentis attollere, et audire dicentem: « Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego » vos reficiam[1]. » Denique Ægyptum avaritia onerabat, pecunia vexabat mercatus Æthiopes, sicut scriptum est: « Laboravit Ægyptus, mercatus Æthiopum, et Sabaïm viri ex» celsi ad te transibunt[2]. » Laboravit Ægyptus, antequam cognosceret veritatem: sed jam non laborat postquam transivit ad Christum. Sequuntur volentes Sabæi viri, qui ante fugiebant; quia tenent eos vincula charitatis, quæ adamante fortiora sunt. Pulchre et illud Esaïæ huic loco aptatur: « Omne caput in dolore, et omne cor in mœsti» tia: a pedibus usque ad caput non est vulnus, neque ci» catrix, neque plaga cum fervore[3]. » Fervet enim iniquitas, cum dominatur, super caput nostrum sese extollens, et locum occupans; ne cum Christus magister teneat pœnitentiæ. Non mediocrem vim habent istæ iniquitates, si consideres hominem illum iniquitatis, qui venturus est secundum opera Satanæ in omni virtute, et signis, et prodigiis mendacibus, et omni seductione iniquitatis: quem cavendum nobis Apostolus demonstravit, quia operationem erroris accipiet[4], ut probentur fideles, judicentur infidi.

XXX. Merito ergo sub iniquitatibus positus, et, quod pejus est, suis, corruptas esse et computruisse dicit cicatrices suas a facie insipientiæ suæ[5]; quia levantem onera iniquitatum tardius remedium sequebatur. Tamen et Job sancto qui saniem radebat suorum ulcerum perfusus ulce-

1 Matth. XI, 28. — 2 Isaï. XLV, 14. — 3 Id. I, 5, 6. — 4 2 Thess. II, 9, 10. — 5 Psal. XXXVII, 6.

ribus a pedibus usque ad caput, sanitas est refusa[1] et Lazarus pauper qui jacebat ad januam divitis, lambentibus ulcera ejus canibus, de cicatricum suarum fœtore sublatus[2], ab Angelis in Abrahæ sinu est collocatus. Est ergo in sancto David spes et remedium sanitatis; quia non unguentum redolent, sed fœtorem suorum vulnera peccatorum; et quia affligitur his atque curvatur, et non delectatur. Specta nunc ephebòrum aliquem lascivum, et egregie libidinosum, qui in stupris vitam suam exigat, more illius divitis in bysso et ostro jacentem, atque epulantem quotidie splendide, cui natent pavimenta vino, tegatur humus floribus et spinis cooperta piscium, incensis diversorum thymiamatum odoribus triclinia compleantur, quemadmodum se beatum putet, et bene se olere judicet; cumque gravia atque diuturna animæ suæ vulnera gerat, et corruptum sanguinem fluat, nullum tamen fœtorem suæ cicatricis accipiat. Obstructas enim cœno nares habet, nec potest dicere : « Spiritus divinus, qui est in naribus meis[3]. » Ideo dives ille remedium salutis invenire non potuit, pauper invenit. Denique alter apud inferos in supplicio, alter in requie.

XXXI. Invenit ergo perpetuæ salutis remedium etiam sanctus propheta David, qui fœtore sibi animæ suæ vulnera fatebatur, et a facie insipientiæ suæ computruisse sibi cicatrices proprias loquebatur. Sed est et insipientia quæ per stultitiam prædicationis credentibus salutem afferat. Refugit ergo Propheta evangelico jam Spiritu sapientiam istius mundi, qua non cognoscitur Deus : quæ tegit sua vulnera, non revelat ad Dominum. Melior igitur insipientia, quæ oculos habet ut videat ulcera sua, quam sapientia quæ non habet. Et ideo insipientiæ suæ obtutu admonitus spiritali tantus rex, afflictum se miseriis protes-

[1] Job. II, 8. — [2] Luc. XVI, 20. — [3] Job. XXVII, 3.

tatur; ut remedium possit pœnitentiæ reperire, quod Judas qui agrum de iniquitatis mercede possedit, reperire non potuit.

XXXII. « Miseriis, inquit, afflictus, et curvatus sum usque in finem : tota die contristatus ingrediebar [1]. » Usque in quem finem se dicit esse curvatum ? Utrum legitimum in finem pœnitentiæ ? Aut amplius, ut mystice intelligamus, usque ad Christum, qui finis Legis est : qui se passus est verberari, passus est corpus suum mortuum lapidari? Sed nullum fœtorem pœnitentiæ, odorem vero omnem gratiæ vulnera illa redolebant. Denique non tabes mortis de vulnere ejus, sicut hominum cæterorum ; sed fons vitæ scaturivit æternæ; ut Scriptura nos edocet dicens : « Et » saliet aqua cum delectatione de fontibus salvatoris [2]. » Exilivit ergo de vulnere aqua, ut nos biberemus salutem. Bibent omnes peccatores terræ, ut peccata deponant. Vide singula. Miseriis afflictus est Christus, ut beatos faceret homines, qui erant in miseriis constituti. Nemo miserum eum qui sit justus, appellet, quia ipse dixit : « Vos nemo » faciet miseros [3]. » Curvatus est ille, ut nos erigeremur : contristatus est ille, ut nos lætificaret, secundum quod scriptum est : « Si enim ego contristo vos, et quis est qui » me lætificet, nisi qui contristatur ex me [4] ? » Qui contristatur ergo ex Domino Jesu Christo, ipse lætificat Christum ; et ipse lætificatur a Christo. Ideo ergo et nos non perfunctorie satisfaciendum a nobis esse cognoscimus. Curvemur usque in finem, id est, non solum Christo fidem, sed etiam passionum nostrarum perseverantiam deferentes, et gaudeamus in passionibus nostris; sicut et Christus gaudebat in passionibus suis. Quas ille suscipiebat pro servulis suis, nos subeamus pro Domino. Hic ergo finis. « Ut » adimpleam, inquit, quæ desunt tribulationum Christi in

[1] Psal. XXXVII, 7. — [2] Isaï. XII, 3. — [3] Id. XXXIII, 1. — [4] 2 Cor. II, 2.

» carne mea pro corpore ejus, quæ est Ecclesia, cujus sum » factus minister[1]. » Videmus quid nobis suscipiendum sit, qui ministerium sacerdotale suscepimus; ut non solum pro nobis, sed etiam pro Ecclesia Domini sustinere fortiter passiones corporis debeamus. David autem addidit et animæ passiones.

XXXIII. Denique ipse ait: « Quoniam anima mea com- » pleta est illusionibus: et non est sanitas in carne mea. » Incurvatus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a » gemitu cordis mei. Et ante te omne desiderium meum; » et gemitus meus non est absconditus a te. Cor meum con- » turbatum est, et deseruit me fortitudo mea; et lumen » oculorum meorum non est mecum[2]. » Advertimus igitur laborem animæ majorem esse, quam carnis. Denique quibus anima illusionibus compleatur, intellige, eo quod in tentationibus diabolus ei videatur illudere et insultare quasi graviter laboranti. Symmachus tamen ait « Lumbos, » in quibus seminaria sunt generationis humanæ. Unde præcinctos lumbos habere te præcipit Sapientia Dei[3]; ne tua castimonia resolvatur. Denique ut scias quia in lumbis sunt libidinis commotiones, quæ plerumque excitantur a diabolo; quando contendit dissipare membra Christi, et facere membra meretricis: « Ecce, inquit, fortitudo ejus » in lumbis, et virtus ejus in utero[4]. » In lumbis viro semina sunt: in utero autem fœminæ. Illudit ergo diabolus in his, ut faciat adulterium, incestum, fornicationem. Et ideo qui fornicatur, in corpus suum peccat, non extra corpus. Primum quia infirmatur caro, quæ libidinibus diffluit, et non servat moderamina castitatis: deinde, quoniam seminaria quæ debent soboli proficere procreandæ, inquinamentum corporis, non fructum posteritatis ope-

[1] Coloss. I, 24. — [2] Psal. XXXVII, 8-11. — [3] Luc. XII, 35. — [4] Job. XL, 11.

rantur. Inde itaque dicuntur illusiones fortasse, quod in his corporis æstus sine coïtus celebritate frequenter illudat. Unde bene Septuaginta viri animæ illusiones dixerunt; eo quod diabolus affectus alicujus illudens, in vanum studeat vires ejus effundere virtutemque vacuare, resolvere fortitudinem. Ideoque alibi ait : « Et renes mei » resoluti sunt[1]. » In quo nos etiam beatus confirmat Apostolus, quod non illusiones animæ, non carnis infirmitatem metuere debeamus; quia et animæ et corporis nostri Christus est virtus, qui curat ægrotos, quasi medicus : confirmat invalidos, quasi omnium fortitudo. Denique « Etsi foris homo noster corrumpitur; sed renovatur in- » terior de die in diem[2]. »

XXXIV. His itaque animæ illusionibus fatigatus incurvaverat et humiliaverat se nimis sanctus David, non quo iniquitatibus superponentibus se supra caput ejus, ut diximus, locum daret, aut inimico cederet, qui in posterioribus docet ei non esse cedendum dicens : « Quanta maligne » operatus est inimicus in sanctis tuis; et gloriati sunt qui » oderant te, in medio festi tui? Posuerunt signa sua signa; » et non cognovi sicut in via supra summum. Quasi in sylva » lignorum securibus consciderunt januas ejus[3]. » Inimicis meis, inquit, signa iniquitatis suæ supra summum ponentibus, (quid est summum, nisi caput tuum, ubi sensus sunt, ubi Christus est Sapientia?) ego non cognovi, id est, non acquievi, non his consensi, et meæ sententiam cogitationis adjunxi. Unde et alibi habes : « Non cognovi ver- » bum nequam ; » et : « Declinantes a me malignos non » cognoscebam[4]. » Denique cum omnia noverit Christus, peccatum non cognovit; cognoscit enim quæ sua sunt, id est, quæ virtutum sunt, non quæ flagitiorum. Ideoque

[1] Psal LXXII, 21. — [2] 2 Cor. IV, 16. — [3] Psal. LXXIII, 3-6. — [4] Id. , 3, 4.

Scriptura tibi dicit : « Cognovit Dominus qui sunt ip»sius[1]. » Iniquis autem dicit : « Discedite a me, quia non »novi vos[2]. » Et per Ilieremiam locutus est dicens : « Si»cut agnus ductus sum ad immolandum, et nescivi[3]. » Quomodo nesciebat quod futurum ante prædixerat? Sed nescivi, inquit, cogitationes eorum, malitiam eorum. Nolo scire quæ sanguinis sunt. Denique « Non congregabo »conventicula eorum de sanguinibus[4]; « et, « Deleo ini»quitates eorum, et memor non sum[5]. » Nolo scire quæ remissurus adveni. Non cognovi ligna quæ ardeant, nec quæ in acervo lignorum sunt posita, vel stipulam, vel fœnum; ut citius ea nutrimentis suis flamma consumat. Illa volo scire quæ maneant, ut fructum suæ mercedis accipiant : illa volo scire quæ supra fundamentum ædificata sunt, ut meliorentur; non quæ in via, ubi ea diripiant transeuntes : illa volo scire quæ vitis sunt, illa certa ligna quæ ferant fructum; non ea quæ in fasces collecta ad incendium præparantur; id est, non sum illis arbiter et socius, quæ caduca sunt. Non ergo societas alicujus rei, sed societas criminosa in culpa est.

XXXV. Qua ratione autem non cognovit in infructuosis et fragilibus gloriantes? Quia malis operibus et iniquitatis suæ securibus evertunt animæ fidelis ingressus, et crudelibus factis scindunt piæ mentis vestibula; ne per ea possit Christus intrare. Debet autem unusquisque portas suas et januas custodire, ut cum venerit Christus et pulsaverit, dicant ministræ potestates quæ præeunt et præcurrunt : « Tollite portas, principes, vestras; et elevamini »portæ æternales[6]. » Vere principes, qui se bene rexerint; ut in animas eorum Christo ingressus sit. Simile quoque illud est Salomonis : « Si spiritus habentis potestatem as-

[1] 2 Tim. II, 19. — [2] Luc. XIII, 27. — [3] Jerem. XI, 19. — [4] Psal. XV, 4. — [5] Isaï. XLIII, 25. — [6] Psal. XXIII, 7.

» cenderit adversum te, locum tuum non relinquas; quia » cura mitigabit delicta magna[1]? » Diligentia enim et fides superiorem locum tenent, inferiorem perfidia. Ideo ascendat ad te bona diligentia, quæ insidias excludit inimici, et aufert peccatum; ne malitia potestatem habentis nocere possit. Hanc videt Ecclesiastes in Canticis malitiam sub sole[2], hoc est, in hoc mundo; unde et subsolanum locum hunc Scriptura memoravit. Sub sole ergo vidit, non supra solem, ubi pax Angelorum est, vel sanctitas cœlestium Potestatum. Aut forte sub sole iniquitatis dixit; malitiæ enim diabolus præsidet, virtutibus Christus. Itaque ut vinceret spiritum potestatem habentem, quam ad tempus accepit, incurvabat se in oratione David, cervicem sicut circulum flectens, et humiliabat in precibus; oratio enim se humiliantis nubes penetrat et elementorum alta transcendit, ut Christo appropinquet.

XXXVI. Et rugiebat a gemitu cordis sui. Rugit, qui gemitum solum, non verba exprimit. Hæc est ergo illa præclara oratio, quando « Interpellat pro nobis Spiritus » gemitibus inenarrabilibus[3], » ut Vas electionis asseruit. Hic est gemitus quem non despicit Deus, qui non despicit servum juniorem orbatum patre, nec viduam, si effundat loquelam.

XXXVII. Gemitum ergo ante omnia signum Spiritus sancti Apostolus ponit, ut legimus. Denique custodiamus animæ nostræ januas; ne multiloquii securibus scindatur nostræ confessionis ingressus. Nihil insolens et superbum nostro ex ore procedat; ne securim levemus aut malleum, quæ non intrant in Ecclesiam Domini. Claude januam, cum oras, ne se ingerat spiritus nequam; ut et ibi peccatum extorqueat, ubi lucrum volumus pietatis acquirere. Qui sic orat, non est a Domino gemitus

[1] Eccle. x, 4. — [2] Id. III, 16. — [3] Rom. VIII, 26.

ejus absconditus. Denique sic sancti Petri gemitus et cognitus et exauditus est, quando flevit amarissime. Utique non lacrymæ amaræ, sed amarus qui eas fundebat affectus. In ipso perfido Achab gemitus invenisset gratiam; nisi manens invidia cumulasset offensam. Non enim perfunctorius gemitus prædicatur; sed qui habet conversionem; scriptum est enim : « Si conversus ingemueris, salvus » eris. »

XXXVIII. Constituamus etiam ante Dominum omne desiderium nostrum. Quid est desiderium? Bonæ enim rei legi desiderium : « Desiderio desideravi hoc Pascha » manducare vobiscum[1]; et : « Cervus desiderat ad fontes » aquarum[2]. » Puto autem quod is qui pœnitentiam gerit, qui se affligit, non bona sua debeat, sed commissa sibi enumerare peccata. Denique versiculis illis, ut arbitror, hoc docemur, quibus ait : « Deus, vitam meam nuntiabo » tibi : posuisti lacrymas meas in conspectu tuo[3]. » Non enim quasi innocentem vitam annuntiat, ubi lacrymæ funduntur, quæ solent legationem suscipere pro delictis. Nisi forte sic intelligamus, quod etsi innocens quisque sit, securus esse non possit, cui sint adversus gravissimos hostes quotidiana certamina; et ideo hæc licet læta sit conscientia, tamen pugna lacrymabilis. Juxta hos ergo versiculos concupiscentiam possumus accipere magis quam desiderium; ἐπιτυμίαν enim græcus posuit : concupiscentia autem et desiderium ἐπιτυμία dicitur. Sed concupiscentia et de bono et de malo dicitur : « Concupivit, » et defecit anima mea in atria Domini[4], » pro bono : in Lege autem aliter : « Nam concupiscentiam nesciebam, » nisi Lex diceret: Non concupisces[5], » utique pro malo. Denique subjecta nos doceant, quia occasione accepta,

[1] Luc. XXII, 15. — [2] Psal. XLI, 2. — [3] Id. LV, 9. — [4] Id. LXXXIII, 3. — [5] Rom. VII, 7.

peccatum per mandatum operatur omnem concupiscentiam in hominis affectu. Possumus tamen sic accipere, « Ante te omne desiderium pono; » hoc est, tibi manifesto, quæ impetrare desidero; ut ad seriem petitionum, non ad jactantiam referendum videatur esse virtutum. Jactantia enim insolens etiam in integro, deprecatio autem in peccatore laudabilis.

XXXIX. Addidit etiam Propheta, quia cum cor suum conturbatum sit, deseruerit se fortitudo sua. Magnum periculum si cor exagitetur, quo credimus ad justitiam. Sed tamen ut in magnis periculis ægritudinum si dolor sentitur, et sensus ejus exprimitur, remedium salutis ostenditur; dolere enim tolerabilius est, quam non dolere; aliud enim vivificationis adhuc manentis insigne, si doleas: aliud supremæ mortis indicium, si nullus sensus doloris sit: ita et cor salutis signa demonstrat, quando causas suæ perturbationis agnoscit. Denique turbatum est cor David adversus Nabal hominem pestilentem, et gratiam reperit, dum occurrit Abigæa, quæ mitigaret commotionem indignationis et sanctificationem benedictionis acciperet. At vero Nabal duro et rigido corde verbum uxoris ferre non potuit, et obstupefactus obriguit, et in mortem incidit.

XL. Quæ autem Prophetam deseruit fortitudo? Utrum carnis, an mentis? Si carnis, non utique desperanda sanitas. Nam « Virtus in infirmitate perficitur[1]. » De quo non mediocriter disputavit arbiter et præliator (38), qui luctæ mentis et corporis sciens, temperabat utriusque certamen, ut restringeret carnem, si cerneret fortiorem, ne in legem peccati captivam duceret mentem. Revocabat itaque carnem, virtutem autem menti jungebat: sic ad coronam meruit pervenire. Ergo hoc dicit Propheta: « Si

[1] 2 Cor. XII, 9.

» carnis fortitudo deseruit, mentis fortitudo prævaluit. » Quod si fortitudinem mentis accipimus deseruisse, non mirum si in gravissimis tentationibus corde turbato, putat se homo mentis suæ fortitudine deseri. Ipse te doceat dicens : « Fortitudo mea, et laus mea Dominus[1]. » Dominum ergo quærebat; et ideo ne deseri mereretur, sæpius putabat esse quærendum : et sicubi fluctuabat, putabat se esse desertum. Sic Apostoli excitant dormientem, ne obdormiret sibi, non quia eum obdormisse credebant. Sic Elisæus (ut superiorum utamur exemplis) « Ubi est, inquit, » Deus Eliæ[2] ? non quod putaret absentem, sed quia præsentiam ejus in beneficiis requirebat. Sic Hieremias eum sequebatur ut medicum, dicens : « Sana me, Domine, et » sanabor : salvum me fac, et salvabor. Non laboravi se» quens post te[3]. » Sic Ecclesia requirebat eum in Canticis Canticorum, et rogabat filias Hierusalem, ut suscitarent dilectionem[4]. Quærebat ut inveniret, quem sua dilectione retinebat, nec unquam sentiebat absentem. Sic ergo et David non querebatur a Christo se esse desertum; sed judicabat illo præsente, se non posse turbari.

XLI. Denique ut scias de Christo magis intelligendum, addidit : « Et lumen oculorum meorum non est » mecum [5]. » Quod est verum lumen omnium, nisi Christus Jesus de quo Joannes dicit : « Erat verum lumen, » quod illuminat omnem hominem venientem in hunc » mundum [6] ; » quia ipse est qui illuminat et corporis oculos, et mentis obtutum? Rogemus ergo, ut semper nobis suum lumen infundat, et semper nobiscum sit, sicut erat cum David; et ideo audebat dicere : « Quoniam apud te » est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen [7]. » Ille certe quasi Propheta magnum viderat lumen : nobis lu-

1 Psal. CXVII, 14. — 2 4 Reg. II, 14. — 3 Jerem. XVII, 14. — 4 Cant. III, 5. — 5 Psal. XXXVII, 11. — 6 Joan. I, 9. — 7 Psal. XXXV, 10.

cerna ejus luceat, ne possimus errare. Et lucerna Verbum est, sicut verum lumen est Verbum, quod totum illuminat mundum. Denique « Lucerna pedibus meis Verbum tuum, » Domine [1]. » Et lucernam illam etiam Propheta quærebat, non laternam. Lucernam autem illam Joannes invenit, et demonstravit, cum laterna persecutor advenit et demonstravit; laterna enim clausum habet, non liberum lumen. Judæus quasi lucerna sub modio, vel faces sub velamine potest videre, sed non videt: nos autem revelata facie gloriam Domini speculamur æternam, ut ad ejus imaginem a gloria in gloriam per Spiritum sanctum reformemur. Venit ergo persecutorum turba cum laternis, et ideo inclusam in eis lucem videre eorum oculi nequiverunt. Venit cum facibus, quæ plus habent in fumo caliginis, quam splendoris in lumine. Denique facibus mortuorum cadavera ardere consueverunt. Sibi ergo Judæi jam ferebant incendia, qui persequebantur salutis Auctorem. Venere cum armis, significantes armis se perituros esse Romanis usque ad excidium totius civitatis et templi, qui pacem Domini recusarunt.

XLII. « Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt, et steterunt. Et proximi mei a longe » steterunt. Et vim faciebant qui quærebant animam » meam. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitatem : et dolum tota die meditabantur. Ego autem velut » surdus non audiebam, et sicut mutus, qui non aperit os » suum. Et factus sum sicut homo non audiens, et non » habens in ore suo increpationes [2]. » Videro qui sint qui argute ista discutiant. Mihi in primo præcipue isto versiculo Domini videtur tenenda sententia; quia in tentationibus inimici fiunt hominis etiam domestici ejus. Hoc ergo sanctus David pure atque sincere et dolenter fatetur. Verus

[1] Psal. CXVIII, 15. — [2] Id. XXXVIII, 12-15.

enim dolor est, et interioris cordis confessio; quando enumerantur omnia quibus secreta mentis viscera amarissimo compunguntur affectu, et domestico felle exacerbantur. Deplorat igitur Propheta ab amicis se et proximis impugnatum, a quibus utique non impugnari debuit, sed juvari. Quod utique cum sancti Job querimonia concurrit; quia et ipse arguebat tres illos reges consolatores malorum, qui majora ei inferebant certamina, cum ad consolandum eum amicitiæ gratia convenissent [1]; quod utique cavendum est nobis. Consolatio enim mitis esse debet, non aspera, quæ magis dolorem leniat, fervorem mitiget, quam commotionem excitet. Certe ipsius corporis medicina nos doceat, quæ ferventibus vulneribus molliora medicamenta consuevit adhibere, quibus dolorem allevet. Ideoque foventur primo vulnera, post secantur; ne offendat ipsa durities, et incisio vulnus exasperet. Quanto igitur magis cavere nos convenit: ut cum venerimus ad consolandum, non facile, non perfunctorie loquamur? Septem diebus tacuit Job, tacuerunt amici, nec locuti essent, nisi Job dolore prorupisset in vocem; quærendum est enim unde incipias, ne in ipso sermone offendat consolatio tua. Etiam taciturnitas ipsa medicina est; et velox in sermonibus magis vulnerat. Quid miraris si alterum vulnerat, cum frequenter ipse se vulneret; quia ex multiloquio peccatum non effugit? Etenim si medicus medendi tempus expectat, ut digestis ægritudinibus, medicinæ subsidia deferantur; ne acerba adhuc et immatura, ut asserunt, ægritudo curationis remediis reluctetur, et beneficium sentire non possit; quanto magis explorare nos convenit, ut opportune a nobis medicinalis sermo procedat, qui non accendere luctum, sed lenire videatur? Vis urget doloris: premitur cor mulieris afflictæ, quæ immaturo obitu mari-

[1] Job. XIX, 12, et seqq.

tum amisit, aut filios : quid properas cum te illa non audiat, nisi defervescat dolor? Sæpe lites de consolationibus vidimus excitatas. Venisti ut doleas, non ut litiges. Ordo sermonis ipse quærendus est; ne peccatum apud Deum incurras, dum desideras hominem consolari; ne dicenti tibi : Audi hæc, et alia multa quæ nihil prosint; respondeat : « Audite consolatores malorum ; » ne in luctu alterius certamen garrulæ disputationis inducas; ne non accedas cum oporteat; ne accedas, et durior sit tuus sermo. Denique quid dicatur de talibus, doceat te sanctus Job : « Simul » mihi venerunt tentationes gravissimæ, circumdederunt me » insidiantes : fratres mei discesserunt a me, cognoverunt » extraneos magis quam me. Amici mei immisericordes facti » sunt[1]. » Hic ergo naturalis est sensus etiam sancti prophetæ David, ut queratur se ab amicis impugnatum, a proximis destitutum.

XLIII. Sed ne mysticus quidem abhorreat pietatis affectus, ut pro Angelis dixerit, qui prætendunt timentibus Dominum; ut eripiant eos de tentationibus, quas ferre non possent. Quomodo ergo longe stant, qui ad adjumentum sunt attributi? Sed non illi se separant, sed qui urgetur tentationibus putat eos longe abesse, quos propius sibi adesse desiderat; et arbitratur dissimulare, cum illi juvandi tempus nutu sui imperatoris expectent, qui athletam suum quo gloriosius vinceret, diutius certare præcepit. Et videtur hoc magis sequentibus convenire; quia Angelis protectionis excubias relaxantibus insidiabantur inimici, quærentes in anima ejus invenire quod noceat. Tunc enim potestas illis gravioris tentationis permittitur, cum culpa animæ gravior reperitur. Unde habes illud in libro Regnorum regis Achab ad Eliam dictum; quando eum Propheta vehementer increpavit, et mortem ei denuntiavit : « Inve-

[1] Job. XIX, 12, et seqq.

» nisti, inquit, me. » Et respondit Elias : « Inveni ; quia fe-» cisti malignum in conspectu Domini[1]. » Vides ergo quia regibus non temere vel a Prophetis Dei, vel a sacerdotibus facienda injuria sit ; si nulla sint graviora peccata, in quibus debeant argui : ubi autem peccata graviora sunt, ibi non videtur a sacerdote parcendum, ut justis increpationibus corrigantur.

XLIV. Tamen David in hoc loco dicit quod nihil invenisse videantur ; et ideo inimici ejus vanitatem locuti sunt, quoniam nihil quod pro veritate loquerentur, invenerint. Aut certe, quia etsi peccavi, tamen peccata mea pœnitendi dolore purgabam. In quo illi cum dolo mecum loquebantur ; ut me objurgatione confunderent, et a conversione revocarent. Et vide ne hoc magis senserit, quæsisse illos mala ejus : sed cum vellent accusare, præventos ; quoniam vulnera sua ipse patefecerat, sui accusator existens ; et ideo vim accusationis eorum esse annulatam : locutos autem fuisse vana, quæ confesso culpam nocere jam non possent.

XLV. Exclusi igitur a criminationis invidia, dolum adhibebant ; ut insurgerent, inquit, et mihi insultarent, quo me stimularent ad aliquam commotionem : quorum ego dolum videns, « Velut surdus non audiebam. » Considera vim sermonis. Non dixit, quia simulabam non me audire quæ dicerent : sed « Non audiebam, » dixit ; et quod intentione mentis vocem loquentis excluderet ; nec aperiret os suum, sicut mutus. Beatus qui potest tantam habere virtutem, ut lacessitus non irascatur, commotus se nolit ulcisci. Inimici hoc agunt, ut provocent ad iracundiam : maledicunt, ut maledicamus : criminantur, ut crimen retorqueamus : conviciantur, ut excitent nos ad vicissitudinem contumeliæ. Unde præclare Petrus de Domino Jesu

[1] 3 Reg. xxi, 20.

in Epistola sua posuit : « Quia cum malediceretur, non ma-
» ledicebat : cum pateretur, non comminabatur [1]. » Ad ejus ergo similitudinem atque imaginem justus suæ vitæ cupiens instituta formare, accusatus tacet, læsus remittit, dissimulat lacessitus, et non aperit os suum ; ut illum imitetur, qui sicut agnus ad victimam ductus, sic non aperuit os suum : et cum possit habere quod referat, magis vult silere quam dicere. Ipse enim Dominus Jesus vere cum accusaretur, tacebat; et cum percuteretur, non repercutiebat. Denique percussus respondit : « Si male lo-
» cutus sum, testimonium perhibe de malo : si bene, quid
» me cædis [2] ? » Vide quemadmodum quasi vere infirmus, et quasi is qui se vindicare non posset, puerili quodam loquebatur affectu : ita ergo et tu si habeas quo redarguas arguentem, melius tacebis; ne redarguendi vicissitudine commotionem tuam prodas. Melius est enim dissimulare injuriam, quam cum redarguis, vindicare. Bonus mutus, qui loqui male nescit, cujus ex ore crimen exire non novit. Hic est mutus vere beatus, qui cum tacet, intra se loquitur. Dominus dat mihi linguam eruditionis, ut sciam quando oporteat me dicere sermonem. Talia loquebatur intra se Zacharias, cum obmutuisset : et vere quia loqui ei non profuerat, ne loqueretur, obmutuit; et ut loqueretur, exauditus a Christo est. Denique scripsit quod Christus exaudiret : et vocem recepit, quam Christus indulsit : et gratiam adjunxit, quam ante non habuit; ut prophetaret eum, cujus mandatis ante non credidit. Quid de Domino omnium virtutum loquor, cum mulier Susanna nec sexus infirmitate turbata, cum se ad periculum mortis cognovit addictam, vocem emiserit? Accusabatur, et tacebat : ducebatur ad mortem, et silentio se tegebat, ne nudaret pudorem. Intra se tamen loquebatur Deo, qui

[1] 1 Petr. II, 23. — [2] Joan. XVIII, 23.

eam magis audivit tacentem : quæ si voluisset loqui, forsitan non esset audita.

XLVI. Et tu ergo qui proposuisti satisfacere pro delictis Domino Deo tuo, illi soli interiore corde te purga, illum contuere, qui potest peccata diluere. Adjuvat te, qui putaverit arguendum. Denique cum malediceretur David, et ejus dux Abessa injuriam regis vellet ulcisci, dixit ad eum David : « Dimitte illum, ut maledicat; quoniam dixit illi » Dominus, ut videat humilitatem meam, et retribuat mihi » Dominus bona pro maledicto hoc [1]. » Vides igitur quod a conviciantibus adjuveris, ut Dominus audiat te, et peccatum tuum remittat? Nam cum ipse accusator tui esse debeas, et coacervare flagitia, teque ipsum offerre supplicio : quomodo negare objecta desideras? Pœnitentia patientiam quærit, patientia mitigat delicta magna. Quomodo irasceris aliis, tuæ ipse reus conscientiæ? Quomodo commoveris, cum debeas esse miserabilis? Qui arguitur, et (quod est amplius) a semetipso, curare debet sua vulnera, non alterum vulnerare. Nemo alium vulnerando se sanat. Medice, cura te ipsum [2]. Si medicus, quanto magis reus prius curare se debet? Confiteris peccatum tuum, et medicum te profiteris alienum : etsi veritatis est quod retorques, temporis non est; peccatori enim dixit Deus : « Quare tu » enarras justitias meas [3]? » Usurpasti tibi ut de Lege arguas, qui contra Legem ipse fecisti. Quid lacrymarum tempus amittis? Quid concertando vanos sermones aut audis aut loqueris, cum tibi scriptum sit : « Non accipias auditum » vanum [4]; » cum legeris in Evangelio pro omni sermone otioso judicium esse subeundum [5]? » Etsi alius loquitur, tace : etsi alius conviciatur, aurem tuam obstrue.

XLVII. David tacendo vicit adversarios suos : et quia

[1] 2 Reg. XVI, 12. — [2] Luc. IV, 23. — [3] Psal. XLIX, 16. — [4] Exod. XXIII, 1. — [5] Matth. XII, 36.

sicut mutus factus est, vocem recepit; quia conversus ad Dominum loquebatur dicens : « Quoniam in te, Domine, » speravi : tu exaudies me, Domine Deus meus. Quia dixi, » ne aliquando exultent in me inimici mei[1]. » Vide singula : Tacebat David, loquebantur inimici, provocabant ut aliquid et ipse loqueretur. Dicebant : Audiamus vocem tuam. Intra se ille tacitus loquebatur : Quid opus est, ut ista audiant, quibus prodesse non possunt ? « In te, Domine, » speravi : » tibi soli loquor : tu audi, qui exaudire potes. A te semper poposci, « Ne aliquando exultent in me inimici » mei ; » quia etsi peccavi, tu peccatum dimittis : etsi ego cecidi, tu resuscitas ; ne habeant unde exultare possint qui peccatis lætantur alienis. Plus enim acquisivimus, qui plus peccavimus ; quia beatiores facit tua gratia, quam nostra innocentia. Habemus hunc sensum et in libro Michææ prophetæ : « Noli gaudere super me, inimica mea ; quia ce» cidi, sed resurgam[2]. » Non est gravis infirmitatis ruina, si non sit etiam voluntatis studium ab ea non resurgendi. Habe voluntatem surgendi, præsens est qui faciat ut resurgas.

XLVIII. Dixit ergo David in corde suo, petens ut exaudiretur a Domino, et ut non exultarent in eum ejus inimici : petens etiam ut in conversionis suæ proposito permaneret ; ne, dum propositi sui gressus quasi quidam pedes suæ animæ commoventur, in eum adversarii superba et magniloquentiæ plena loquerentur, ut faciunt qui insultare desiderant. Tametsi moveatur ut homo, paratum ad flagella se dicit ; ut vel supplicio solvat errorem. Et si cessent flagella Domini, se tamen dolore proprio memorat flagellari ; ut non inveniat culpa quod damnet, quam bona confessio prævenerit. Hoc est ergo quod ait : « Et dum commoven» tur pedes mei, in me magna locuti sunt[3] ; » eo quod tam

[1] Psal. XXXVII, 16, 17. — [2] Mich. VII, 8. — [3] Psal. XXXVII, 17.

prompti sunt ad insultationis ludibria, ut in commotione pedum meorum paratam habuerint magniloquentiam; vel certe sic: « Dum commoventur pedes mei, » putantes quod caderem, superba jam et magniloqua sunt locuti.

XLIX. Sed tamen quia ipse in posterioribus pene motos pedes suos dixit[1], ne quid oriatur hinc scrupuli, considera hic doceri nos affectum pœnitentiæ, ibi opinionem ejus erroris excludi, quod divitiæ et successus prosperior flagitiosorum nos movere non debeant. Consuetudo autem locutionis in Scripturis divinis hujusmodi reperitur. Sic enim et alibi: « Dum converteret Dominus captivitatem Sion, » facti sumus sicut consolati[2]. » Quanquam sanctus non in ostensione verborum, sed in virtute Spiritus probari se velit. Sensus ergo nobis spectandus est semper, quem etiam ipsum frequens translatio ex hebræo in græcum, ex græco in latinum attenuare consuevit.

L. Ad omnia itaque superiora pulchrum remedium, quod in flagella paratus est[3], et offert se Domino, ut quæ placuerint Deo[4], flagella sustineat. Elegisse quidem lego sanctum David flagelli genus, quod æquanimiter sustineret: sed elegit, quia de tribus conditionibus eligendæ unius necessitas mandabatur. Ubi autem non mandatur, ad omnia paratus est Dei servulus, seu corporalem ægritudinem subeat, seu fugam a facie inimici, sive obitum filiorum, quos non timet præmittere; quia recipere potest imperterritus. Nam et sciens quod si hic fuerit punitus supplicio temporali, levare in futurum perpetuæ possit pœnam ærumnæ: rogat ergo ut recipiatur petitio sua, et castigetur ipse, ut recipiatur; « Castigat enim Dominus omnem filium quem recipit[5]. »

LI. Si servulum tuum videas peccata propria confitentem ultro offerre se pœnæ, inflecteris, ignoscis: et de Domini

[1] Psal. LXXII, 2. — [2] Id. CXXV, 1. — [3] Id. XXXVII, 18. — [4] 1 Paral. XXI, 13. — [5] Hebr. XII, 6.

miseratione diffidis? Judex ipse, cui non licet in plurimis causis a gladio temperare, quia legibus servit, potest tamen lucrum donare pœnarum: et tu adhuc trepidas, qui a legum Domino et misericordiæ Auctore deposcas, cui lex voluntas est, et donandi jus? Si tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec consideres honores tuos, aut erubescas amicos tuos, ne dignitatem tuam deflexisse videaris. Amicus Dei, propheta Dei, rex ab ipso electus Deo, et unctus in regnum, flagellis se spontaneus offerebat, nec erubescebat: et tu erubescis? Non multum ista verecundia tibi opitulabitur, cum ad judicium Dei veneris: sed pudoris te istius pœnitebit, cum in conspectu non solum hominum; sed etiam Angelorum et omnium Potestatum cœlestium constitutus cœperis peccata propria non negare. Quomodo excusabis, cum tanta commiseris? Prætendes conditionis infirmitatem, quia neme sine peccato? Respondebitur tibi: Debuisti ergo agere pœnitentiam, dederam remedium, cur refutasti? Subtexes pudorem, quod honores tuos erubueris? Dicet: « Si tu erubuisti me coram amicis tuis, et ego te erubescam coram Patre meo, qui est in cœlis[1]. » Disce verum esse quod scriptum est, quia « Est verecundia adducens peccatum[2]. » David in conspectu suo dolorem suum ponebat, ne unquam oblivisceretur: David iniquitatem suam ipse pronuntiabat: David de peccato suo, ne de opibus cogitabat[3]: David non erubescebat sua recensere peccata, ne de iis erubesceret in meo judicio constitutus: et tu erubescebas? Non esset hodie in requie servulus meus Job, si erubuisset tres illos reges amicos suos; nec ipse David, si erubuisset delicta propria confiteri. Ergo quia non erubuit mihi sua aperire peccata; nec ego erubescam ei mea secreta reserare. Et quia uterque eorum non erubuit factorum suorum

[1] Marc. VIII, 38. — [2] Eccli. IV, 25. — [3] Psal. XXXVII, 19.

pretium in mea ponere potestate, meo se judicio voluntatique committere; nec ego de talibus servulis erubescam, ut appellem amicos, qui meam studuerint facere voluntatem. Ideoque quoniam illi ante in mœrore, nunc in consolatione: tu quia in deliciis, nunc in suppliciis. Chaos inter vos magnum est; ut neque illorum ad te gratia, nec tua ad illos possit pœna transire. Audis ergo qui dicat David? Audi, dum tibi corrigere et emendare permittitur: Si hic emendaveris, illic requiesces. Non te dulcia mundi et sæculi hujus amœna delectent; grave enim fel movere consuerunt. Non ille jucunda quærebat positus in regno, qui potius eligebat mortem sanctorum, quam vitam flagitiosorum.

LII. « Inimici, inquit, mei vivunt, et confirmati sunt » super me: et multiplicati sunt, qui oderunt me inique. » Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi; quo» niam subsecutus sum justitiam[1]. » Sed quanto illustrior » ille, qui quotidie moriebatur; ut populos suos vivificaret: et corpus suum mortis vulneribus offerebat; sicut ipse ait: « In mortibus frequenter[2]? » Mors enim honesta redemptio vitæ est etiam decoloris, aut innoxiæ firmamentum: exitus autem mortis in manu vitæ. Et ideo malebat Apostolus quotidie mori; ut vitæ suæ meritum comprobaret. Scriptum est enim; « Non laudes hominem in vita sua[3]. » Qui enim vivunt, morientur: qui moriuntur, resurgent. Propior ergo saluti est, qui moritur ut resurgat, quam ille qui vivit ut moriatur. Quis est autem qui quotidie moritur, nisi qui mortem Domini Jesu in sua carne circumfert, ut omnia ei peccata moriantur? Confirmati autem et multiplicati sunt inimici David in hoc sæculo; sed non idoneum firmamentum, nisi ejus qui confirmatur in Christo. Denique illi confirmantur in sæculo, qui oderunt justum

[1] Psal. xxxvii, 20, 21. — [2] 2 Cor. xi, 23. — [3] Eccli. xi, 30.

inique : non ergo justum odium, sed injustum, cum odissent inique.

LIII. Sed vide distantiam. In posterioribus ait : « Qui » oderunt me gratis [1] ; » hic habet : « Qui oderunt me inique. » Sed ibi ex persona Christi, hic ex persona sua : ubi ex persona Christi loquitur, gratis odio habetur; ubi ex sua, inique. Homo enim potest uni alicui vulneri non patere, ut puta injustitiæ, intemperantiæ, impudicitiæ; aliis autem vulneribus patet : in Christo autem nulla causa esse potuit, qua peccati alicujus potuerit vulnus accipere, immunis a culpa, et integer a delicto, atque immaculatus a vitio. Sunt autem qui putant utrumque Psalmum ex persona Christi esse decursum, qui pro nostris peccatis satisfaciebat Patri. Hic ergo dicebat se appetitum contra justitiam, illic contra gratiam.

LIV. Et bene addit, ut probaret se injuste appetitum : « Quoniam subsecutus sum justitiam [2]. » Quanta vis verbi in unius syllabæ adjectione, ut subsecutum se diceret justitiam, non secutum ! Propior est enim qui subsequitur, quam ille qui sequitur, et suppar quam impar, et successio hæredis magis, quam accessio nuncupatur.

LV. Et tamen quamvis subsequatur justitiam, non suæ virtutis putat esse; sed gratiæ cœlestis, si non deseratur a Christo; eoque orat impensius dicens : « Ne derelinquas » me, Domine Deus meus; ne discesseris a me [3] ; » hoc est, homines me dereliquerunt, amici mei impugnaverunt dilectum sibi proximum : non appropinquaverunt. Fugiebant me quasi mortuum, et abominati sunt; quia peccata mea tibi aperire desideravi, et confiteri; quia flagellis tuis me obtuli vulnerandum : quia elegi cicatrices vulnerum super epulas regum, et jactantiam potestatum : tu solus me non derelinquas, tu hæreas servulo tuo, qui de terra

[1] Psal. LXVIII, 5. — [2] Id. XXXVII, 21. — [3] Ibid. 22.

suscitas inopem, et de stercore erigis pauperem. Tuo comitatu fretus, frequentiorem ne ambientibus populis æstimabo. Computruerunt quidem cicatrices meæ : sed adhuc tuorum verberum desidero cicatrices, quæ sanatis vulneribus obducuntur, ut postea nullum ulcus appareat. Bonæ triumphalium vulnerum cicatrices, quibus victores hujus terreni prælii gloriantur. Quanto illustriora vulnera, quæ pro fide et nominis tui gloria videntur excepta? Ista est cicatrix quæ cœlum aperit, regnum acquirit, immortalitatem invenit. Hæc ergo, fratres, est cicatrix beata; quoniam beati qui laverunt stolas suas in sanguine suo[1]. Sic cœpit stola esse gloriæ, caro mortis : in qua et Paulus ante periclitabatur electus Dei; nisi petisset se liberari de corpore mortis hujus[2], ut legimus.

LVI. Et ideo qui sumus in hoc corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus Dei Medicus nos derelinquat, quem patriarcha David ne a se discederet, precabatur. Ipsi nos committamus, parati ad curandum quo velit curari medicamento. Nemo dicit medico corporis sui quemadmodum sit curandus. Novit medicus quæ singulis vulneribus medicamenta conveniant, cujus ulceris putredo ferro sit amputanda, ne in totius corporis serpat exitium. Si dixerit medicus medicinæ genus quo curari æger debeat, et ille fastidiat, discedit medicus et ægrum derelinquit. Vide eum qui curari velit, omni genere medico acquiescentem : attende ordinem. Aperit primo vulnera sua medico, et dicit : Cura me, sed rogo ne in ira tua; quia non sustinent duram medicinam infirmitates meæ. Medicina Christi, correptio est; corripit enim Dominus quem vult convertere. Ideo et Paulus ad medicum dicit : « Argue, obsecra, increpa[3]. » Non ergo recusat curari, qui petit argui; sed levari vult pœnam, ne in iracundia arguatur, et impetu iræ corripiatur.

[1] Apoc. VII, 14. — [2] Rom. VII, 24. — [3] 2 Tim. IV, 2.

LVII. Et vide processum. Primo petit argui: postea, quod majus est, corripi. Deinde non solum confitetur peccata sua, sed etiam enumerat et accusat; non vult enim latere sua delicta. Nam ut febres cum in alto sunt, non queunt mitigari; cum foras erumpunt, spem afferunt desinendi: ita peccatorum morbus dum tegitur, inardescit; si confessionibus proditur, evaporat. Et ideo justus accusator est sui in principio sermonis, prius quam contagio ulceris serpat intrinsecus; gravat enim conscientiam memoria delictorum, nisi medicina poscatur. Et si differt medicus, æger offerre se debet, ut citius secetur; sicut offerebat se David in flagella Domini dicens: Redde mihi duplicia peccata, dummodo hic vindices: noli me deserere, noli avertere faciem tuam a me: noli dedignari atque horrescere fœtorem vulnerum meorum. Et Job servulus tuus percussus erat ulcere a pedibus usque ad caput, et remedium suæ sanitatis invenit; licet illud vulnus virtutis fuerit, istud erroris. Fætebant vulnera, quæ medici curare non possent. Locutus es, Domine, mysteria sacramentorum tuorum, manifestasti venena serpentis: et solius sermonis tui medicamento servi tui curata sunt vulnera; quia tu eum non deseruisti: et « Non derelinquas me, Domine, ne discesseris a me. » Homines me dereliquerunt; quia sordent illis vulnera mea, quæ pietati tuæ putavi esse reseranda. Illi dicunt: Exi a nobis, quia peccator es tu: discede, ne nos polluas. Tu autem, Domine, curas; et non pollueris: adjuvas, et non contaminaris; quia « Deus salutis meæ es, Domine, » et manus tua non perdere, sed sanare consuevit.

LVIII. Complevimus Psalmum etiam cum ejus interpretatione versiculi, quem græci nonnulli codices, sed non omnes habent latini. Nam ante responsorium proximum versiculus est, « Et projecerunt me, sicut mortuum abo-

» minatum; » hoc est, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu « Ne derelinquas me, Domine, ne discesseris » a me; » hoc enim sequitur; id est: Tu ne derelinquas, qui mortuum fœtentem curare consuesti. Denique habemus hoc in Evangelio. Nam cum venisset ad monumentum Lazari, et dixisset: « Tollite lapidem; ait Martha: » Jam fœtet, quatriduanus est enim; respondit ei: non dixi » tibi, quia si credideris, videbis gloriam Dei? » Et clamavit Lazarum, et sanus exivit. Credamus ergo et nos; ut de vulneribus nostris acquiramus medicinam salutis, et futuram gloriam.

LIX. In orationibus igitur et obsecrationibus, cum dolore et lacrymis exigenda pœnitentia est, ut illam gloriam Dei videre mereamur. Neque te moveat quod luctus, dolor, commaceratio corporis, gravissimæ passiones sunt; etsi gravissimæ videntur, tamen indignæ sunt hujusmodi passiones ad superventuram gloriam[2]; sicut testis tibi est apostolus Paulus. Non pigeat ergo nos hic leviora deferre; ut ibi plena laudis et gloriæ possimus adipisci, pro temporalibus laboribus perpetua præmia reportantes per Dominum Jesum: cui est laus, honor, gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc, et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Joan. XI, 39, 40. — [2] Rom. VIII, 18.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXXVIII.

Titulus : In finem pro Idithum Canticum ipsi David[1].

I. In superiore Psalmo expressa forma pænitentiæ est[2] : in hoc sequenti patientiæ forma signatur. Quem Psalmum David scripsit, et Idithum viro disciplinis leviticis et sacerdotalibus erudito canendum dedit, qui ante arcam Domini Psalmorum seriem pangendi solertissimus præcinebat. Ergo quia non Idithum scripsit hunc Psalmum, sed propheta David, et Idithum viro canendi perito psallendum dedit ; ideo sic inscriptus est titulus. Denique etiam in sæcularibus scriptis alii erant qui scribebant, alii qui in scena vel cantica vel comœdias vel tragœdias canere consueverant. Et illi quidem coronam olympicam (40) postulabant ; unde et ἐπινίκιον hymnum eorum scripta in fine testantur : David autem qui non hæc serta coronarum marcentium requirebat ; sed illam incorruptibilem et incontaminatam remunerationum cœlestium hæreditatem pio desiderabat affectu, hymnum non victoriæ ἐπινίκιον ; sed ei scripsit, qui victoriam in se credentibus impertiebat, qui finis est omnium quæ pia mente deposcimus. Sive enim sapientiam quæras, sive virtuti studeas, sive veritati, sive viæ atque justitiæ, sive resurrectioni, in omnibus tibi sequendus est Christus, qui est virtus Dei atque sapientia, veritas, via, justitia, resurrectio. Ad quem igitur contendas, nisi ad perfectionem omnium, summamque virtu

[1] Psal. XXXVIII, 1. — [2] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 132-133.

tum? Et ideo tibi dicit : « Veni, sequere me[1] ; » hoc est, ut ad consummationem virtutum pervenire merearis. Ergo qui sequitur Christum, ipsum pro possibilitate sua debet imitari ; ut præcepta ejus secum ipse meditetur, et divinorum exempla factorum.

II. Et ideo David secum ipse meditabatur, quod Christum in se locutum esse retinebat; ut cum aliqui ei essent molesti, et eum ad contentionem lacessere conarentur, patientiam indueret, certandi studia declinaret, ex quibus inanis strepitus et jurgia frequenter oriuntur. Ideoque cum sancto David plerique ejus virtutibus invidentes, qui eum de proposito mansuetudinis, et humilitatis affectu crederent diducendum, frequenter ingruerent : ipse quoque præcipue nequitiæ spiritales in cœlestibus, adversus quas grave luctamen est justis, ad commovendum eum ministros suæ improbitatis impellerent ; ne inter obstrepentium crebra certamina, et disceptationum tumultus sermo aliquis sibi offensionis excideret, tacere sanctus Propheta proposuit. O validum scutum circumspectæ munitionis silentium! O fidissimum stabilitatis fundamentum, in quo si quis potuerit stare, lubricum verbi timere non possit! Multi enim etiam stabili corde firmati, incauti tamen, sermonis fluctuantis errore sæpe ceciderunt. Videns igitur hujusmodi insidiis et vano concertantium strepitu se Propheta tentari, intra se ipse tacitus conferebat, legem sibi taciturnitatis imponens : et cum taceret, insultantibus sibi, et ut loqueretur aliquid provocantibus ; qualia solent insolentium esse certamina atque sermones : Responde nobis, si de æqualitate præsumis : vides et tu esse te victum, et nihil habere quod referas; cum se prope ad vocem conviciis videret impelli, se ipse revocabat, ut loqueretur in corde.

1 Matth. xix, 21.

III. Dixi : Custodiam vias meas; ut non delinquam in »lingua mea. Posui ori meo custodiam, dum consistit »peccator adversum me[1]; » hoc est, proposui, confirmavi, imperavi mihi, locutus sum cordi meo : « Custodiam vias »meas. » Si alii dixissem, sermo meus stare deberet; quanto magis stabile debet esse, quod mihi ipse constitui? Si quis alienum fallat, indecorum est : si quis proximum, grave; quanto igitur gravius, si quis se ipsum eo quod sibi promiserit, putet esse fraudandum; ut ipse sibi infidelis suo judicio et despicabilis æstimetur. Cui igitur idoneus videri potest, qui sibi vilis est? Teneamus igitur animæ constantiam nostræ; ne in offensionem labia loquendi festina prorumpant. Et Job plagam suam silentio vicit, et tolerantiam suam taciturnitate superavit. Non bene creditur carni : vicissemus, si Eva tacuisset. Ergo primum illud processit ex voce peccatum, et serpens ille nequissimus atque versutus per vocem nos ante tentavit. Atque utinam aut Adam surdus fuisset, aut Eva obmutuisset : ille, ne vocem suæ uxoris audiret; ista, ne loqueretur marito, et lubricæ vocis ministerio serpentis in virum venena transfunderet. Caïn quoque etsi parricidio naturam violavit humanam, et obliteravit impius jura pietatis; tamen per vocem sacrilegium sceleri suo addidit, ut negaret Deo necati fratris interitum. Quid de singulis dicam? Populus ipse electus a Domino, cui tacitus Moyses aperuit mare, ingratus cœlestibus beneficiis obmurmurabat, quo divinam contraxit offensam. Deinde ipsum ducem invii illius atque inusitati itineris Moysen respuit, et a fratre ejus Aaron deos sibi fieri quos coleret, postulavit.

IV. Unde etiam ipse considerans tanta vocis pericula : « Dixi, inquit, Custodiam vias meas. » Quæ sint igitur

[1] Psal. XXXVIII, 2.

istæ viæ hominis, quæ magnopere præcavendæ, ne quid gravioris offensionis incurrant, admonet nos tantus Propheta diligentius considerare. Admonet etiam Salomon ejus filius paternæ mentis interpres perspicacius examinare, qui scripsit : « Tria mihi sunt impossibilia intelligere, » et quartum quod non agnosco. Vestigium aquilæ volan» tis, et viam serpentis in petra, et semitas navis in pelago » navigantis, et vias viri in juventute. Talis via mulieris » adulteræ, quæ postquam egit, abluta nihil egisse se dicit » iniquum[1]. » Tria ergo impossibilia sibi esse dixit ad intelligendum, et quartum quod ille habens inter homines sapientiæ signaculum, non agnosceret, viarum videlicet viri in juventute processum. Quarum igitur vel inexplicabilis, vel difficilis agnitio, potest facilis earum esse custodia ? Unde non immerito ipse David delictorum juventutis suæ non defensionem obtulit, sed in oblivionem rogavit. « Delicta, inquit, juventutis meæ, et ignorantiæ » meæ ne memineris[2]. » Non immerito etiam Salomon dixit se non agnoscere quod pater ejus, in quo major Dei gratia fuit, se ignorasse testatus est. Et fortasse delicta juventutis ad fervorem retulit carnis, ignorantiam autem ad verborum prolapsionem, quæ non ex sententia nostra, sed impetu quodam et cursu loquendi plerumque funduntur ; quod periculosum esse Propheta cognoscens ait : « Credidi prop» ter quod locutus sum[2]. » Supra fundamentum ergo virtutis vox tuta est, sine fundamento, lubrica. Ideo quasi quodam tubæ sono Scripturæ divinæ electus interpres increpuit : « Corde creditur ad justitiam : ore autem con» fessio fit ad salutem[3]. » Fides credentium principalis est, confessio executionis.

V. Quomodo igitur proposuerit sanctus propheta David, aut propter quid custodire vias suas, audiamus : « Ut

[1] Prov. xxx, 18-20. — [2] Psal. xxiv, 7. — [3] Id. cxv, 10.

» non, inquit, delinquam in lingua mea[1]. » Si hoc cavet Propheta, tu non caves? Si hoc metuit, in quo Dei gratia loquebatur, tu non metuis, qui erroris verba non refugis, et theatralibus sermonibus delectaris? Tu non reformidas, cui scriptum est in Evangelio, quia pro omni otioso verbo rationem es redditurus[2]? Si pro otioso verbo periculum est, quanto magis pro criminoso? Non omne quod otiosum, est criminosum: sed omne quod non fructuosum, periculosum atque eradicabile; omnis enim arbor non faciens fructum, excidetur, et in ignem mittetur. Cum movetur animus, exagitatur stimulantibus adversariis, obstrepentibus, illudentibus, criminantibus, excidit verbum commotionis; ideo silentium et tutum est, et decorum, quod servat cum gravitate cautelam. Quid enim labia nostra, nisi quædam nostra vincula sunt? Denique vinculis labiorum suorum unusquisque constringitur. Ideo sapiens in tempore tacet, et secum ipse considerat quo tempore loqui debeat. De quo præclare ipse Salomon: « Labia Sapientis alligata sunt intellectu[3]. » Quando ergo vides, illudentibus protervis, sapientem tacere, dic: Ligavit iste intellectu labia sua; hoc est, prudenter tacet, ne labiorum suorum vinculis alligetur. Posuit ori suo custodiam, sepsit aures suas spinis, vectem adhibuit foribus oris sui, servat thesaurum cordis sui et argentum eloquii sui, ut examinatum et purgatum, quando oportet, proferat; ne quisquam prius fur in cor ejus aut perturbator irrumpat, et ad eos captivum trahat, quibus flagitia sua vendat.

VI. Meditabatur Judas Christum vendere, sed revocabat eum tanta Domini gratia, et quædam paternæ delinimenta pietatis, quibus furor ejus molliebatur: nec erupisset in scelus, nisi se in cor ejus, quia Christum fallere se putabat, adversarius demersisset. Non ergo dubites quando

[1] Psal. XXXVIII, 2. — [2] Matth. XII, 36. — [3] Prov. XV, 7.

aliqui tibi molesti sunt volenti servare justitiam, ministros esse illius nequissimi peccatoris, qui omnium auctor est flagitiorum. Videbat David propheticis oculis, agnoscebat ejus figuram ; ideo tacebat, ne illius faceret voluntatem, qui interturbare gestit affectum. Premebat vocem, claudebat portas suas silentio, prætendebat in eo patientia, et taciturnitatis vigilabat custodia ; ne inimicus obreperet, ne de claustris oris vagus aliquis sermo et incautus exiret. Ideo fortior est patiens, qui se ipsum continet, quam qui urbes capit. Justus ipse sibi claustrum est, ipse sibi pervigil custos.

VII. Cum sibi ergo ipse prætenderet, loquebatur in suo corde : « Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversum me [1]. » Adest semper inimicus, quia semper insidiatur. Etsi illum non vides, adest : etsi illum non sentis, incursat. Si non vides, videnti crede : « Consistit, » inquit, peccator adversum me. » Qui videt peccatum suum, videt etiam peccatorem sibi in iis, quæ gesserit, illudentem. Qui autem peccatorem præviderit, potest vitare peccatum. Videbat David consistere adversum se peccatorem ; quando Semeï maledicebat et lapidabat regem suum, et clamabat : « Exi, vir sanguinum [2]. » Neque enim tam præruptus foret, ut nec tanti regis reverentia moveretur, nec armatum ejus timeret exercitum ; cum unus de exercitu ejus convicianterm potuisset occidere : sed amentem diabolus fecerat, qui eum impellebat ad mortem. Ideo David adversus auctorem magis præliabatur, quam ministrum persequebatur. Quid enim magnum, de homine invalido vindicari, quem ad furorem alter urgebat, in cujus nece peccator habuisset voluntatis effectum ? Non gladio diabolus, sed verbo Dei vincitur ; ideo taceat lingua hominis, Dei Verbum loquatur. Denique et Christus tacebat

[1] Psal. XXXVIII, 2. — [2] 2 Reg. XVI, 7.

ante Pilati judicium constitutus, ut nobis daret formam tacendi; quia lingua corporis facilis est ad errorem, proclivis ad lapsum. Sunt autem et qui tacentes loquantur; sicut Moyses qui stabat attonitus, et tacebat, cui dixit tacenti Deus : « Quid clamas ad me[1] ? » Ut Susanna, quæ tacuit in periculis suis, et Dominus exaudivit eam. Ergo etiamsi in te verbum Dei sit, et tacebis in Dei verbo, et tacitus clamabis, ut audiaris a Christo.

VIII. Meditare ergo quæ Christi sunt, quæ secum meditabatur propheta David, in quo ea quæ secum in hoc Psalmo meditatum esse se dicit, ante in eo locutus est Christus. Sic enim scriptum est : « Ego autem cum in ali» quo mihi molesti essent, induebam me cilicio ; et humi» liabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo » convertetur[2]. » Quid est, « In aliquo ? » Quia tunc maxime aut sermo non opportunus elabitur, aut affectus movetur; quando vel in dolore aliquo et tristitia sumus, vel indignatione animus ægrescit, vel aliquibus sollicitudinibus impeditur, aut disceptationibus occupatur. Qui igitur molesti? Primum de ipso auctore peccati et angelis suis intellige: deinde de iis qui malunt sequaces ejus esse, quam Christi. Impellitur uxor, ut sancti Job[3] : amicus, quod in illo ipso libro manifestatur : filius, ut Abessalon : servus, libertus, domesticus : quia inimici hominis etiam domestici ejus, ut exagitent eum singuli. Quod igitur remedium adversus hujusmodi animorum ægritudines; nisi patientia, nisi silentium? Et, quod est gravius, ille te magis lacessit, qui beneficiis tuis usus sit : et inter ipsos amplius ille exasperat, qui plus tibi debeat; quo magis ingrati hominis acerbitate, aut vilis alicujus personæ indignitate movearis.

IX. Ergo justus, etsi amicus ei est insolens, dolet pro amico; quia idcirco amicus suus labitur, quia a tentatore

[1] Exod. XIV, 5. — [2] Psal. XXXIV, 13. — [3] Job. II, 10, et alibi.

impellitur. Si pro amico dolet, multo magis pro uxore, pro filio; si eos quoque sibi insolentes experiatur, et si frater exagitat, ut Esaii sanctum Jacob, dolet et quærit sibi fratrem reconciliare, vel fugere a facie ejus; ut Rebecca suadebat, ne iracundia fratris occasionem nocendi aliquam reperiret: et si proximus aut domesticus, dolet: et si minister, aut libertus, aut servus, fert patienter, et in his omnibus tacet; ne ei respondeat, a quo eum cernit impelli. Conviciatur ergo ex domesticis aliquis? dolet et tacet: conviciatur libertus? tacet: conviciatur servus? tacet. Sic vincitur qui laqueum ejus animæ per escam vocis extendit. Tace ergo et tu cum tibi indignus conviciatur: cum tibi servus, et maxime tuus, contumeliam facit; et dic in corde tuo: Ego taceo: « Tu autem ne taceas, Domine[1]; » et adde: « Ne discedas a me, » ut David propheta dicebat; hoc est, ne solum ne impugnantibus derelinquas. Non est enim solus, cui Deus præsens est. Accipe testimonium. « Ecce, inquit, venit hora, ut dispergamini unusquisque in sua, et me solum relinquatis: sed non sum solus, quoniam Pater mecum est[2]. »

X. Justus ergo adversus insolentes sibi tacet, justus orat. Audi justum orantem: « Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam[3]. » Justus maledicentibus sibi benedicit; ut faciebant Apostoli, sicut Paulus asserit dicens: « Maledicimur, et benedicimus[4]. » Justus diligit inimicos suos. Vide quemadmodum paulatim per gradus singulos ascendere docetur ad incrementa virtutum, dicente Domino: « Diligite inimicos vestros[5]. » Justus orat pro calumniantibus; quia et hoc præcepit Dominus adjungens: « Benefacite iis qui oderunt vos, orate pro calumniantibus et persequentibus vos[6]. » Ipse est per omnia

[1] Psal. XXXIV, 22. — [2] Joan. XVI, 32. — [3] Psal. CVIII, 4. — [4] I Cor. IV. — [5] Matth. V, 44. — [6] Ibid.

justus, qui hæc custodit et servat. Primum, quia tacet, et non respondet inimicis : deinde quia orat, hoc est, non est otiosus affectu. Et qui orat, bona orat, non ea quæ cuique possint suo inimico nocere. Plus est ergo orare, quam tacere. Justus maledicentibus sibi benedicit. Plus est et hoc quam orare pro se; securus enim sui benedicit ei, quem non timet, aut etiam ei quem ante metuebat. Justus diligit inimicum. Plus est diligere, quam benedicere.; quia major est mentis dilectio, quam sermonis gratia. Justus benefacit ei cujus odiis appetitus est. Justus orat pro calumniantibus. Bona charitas, et pietas bona : utrumque Dei, et utrumque est Deus; quia « Charitas est Deus [1], » ut dixit Joannes in Epistola. Ideo utrumque conjunctum est : « Diligite inimicos vestros... et orate pro calumniantibus et persequentibus vos. » Plenitudo Legis est charitas : sed etiam hæc Evangelii plenitudo pro calumniantibus et persequentibus nos jubet orare, ut peccatis eorum veniam postulemus; sicut divino judicio Job sanctus electus est [2], cujus oratio regum illorum calumniantium justo aboleret offensam.

XI. Ergo etsi infirmus es, ora : etsi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, fortis pro inimico tuo oras. Bonum scutum infirmitatis, oratio. Tu oras, et Dominus te protegit. Bonum scutum etiam triumphantis, ut inimicum tuum quem possis ferire, defendas; ne ab aliquo trucidetur, et, quod est majus, a Christo, qui dixit : « Mihi vindictam » et ego retribuam [3]. » Hæc est oratio, quæ in sinum convertitur deprecantis, fructum referens eorum quæ voluit impetrare; ut dona in ejus animam ac mentem recurrant, quæ poposcit a Domino; sicut in posterioribus hic idem Propheta te docuit dicens : « Sic benedicam in vita mea, » et in nomine tuo levabo manus meas. Tanquam adipe et

[1] 1 Joan. IV, 16. — [2] Job. XLII, 8. — [3] Rom. XII, 19.

» pinguedine repleatur anima mea [1]. » Ipse et sinus animæ, secretum orationis ejus, penetralia voluntatis, et quædam recurrentium votorum intima receptacula. Unde et justi in Abrahæ sinu requiescere leguntur [2], quod in ejus gratia, in ejus requie, in ejus placiditate requiescant, qui conformem ei induerint fidem, et eamdem in bonis operibus fecerint voluntatem.

XII. Sed forte miretur aliquis, cum Dominus dixerit per os David, quod humiliabat in jejunio animam suam [3]; quomodo ipse David ait in posterioribus : « Si non humi- » liter sentiebam ; sed exaltavi animam meam [4]. » Verum is consideret aliud esse quod ad sapientiam mentis refertur, aliud quod ad humilitatem cordis : sapientia mentis sublimis est ; sapientia autem carnis non debet inflari. Humiliabat ergo David in jejunio animam suam, ut castigandum nostræ carnis tumorem doceret. Exaltabat animam Propheta, per sublimem Dei gratiam ; « Quoniam et » qui se exaltat, humiliabitur : et qui se humiliat, exalta- » bitur [5]. » Nec solum superbus retunditur, et humilis attollitur digna remuneratione meritorum, sicut primum est intelligendum : sed quia verbum Dei ex omni parte acutum est, velut gladius qui ex duabus acutus est partibus, ego arbitror posse intelligi, quia et qui se exaltat, novit se humiliare : et qui se humiliare novit, etiam exaltare se novit. Denique Paulus ostendit, dicens : « Ego autem » didici in quibus sum sufficiens esse. Scio et humiliari, » scio et abundare [6]. » Ergo et David non humiliter sentiendo de Christo exaltabat animam suam, quam humiliant et dejiciunt Arriani ; et exaltando animam suam, sensus vigorem, fideique gratiam, virtutis humilitatis pio repræsentabat affectu.

[1] Rom. LXII, 5, 6. — [2] Luc. XVI, 22. — [3] Psal. XXXIV, 13. — [4] Id. CXXX, 2. — [5] Luc. IV, 11. — [6] Philip. IV, 11.

XIII. Ideo ergo dicebat : « Obmutui, et humiliatus » sum, et silui a bonis[1] ; » quia noverat quando se humiliare deberet, et noverat quando silere deberet. Obmutuit, ne ipsa litigiosa cum objurgantibus contentione perstreperet : humiliatus est, ut tumorem dejiceret superborum, vel ut ipsos quomodo humiliare se deberent, suo doceret exemplo : siluit a bonis, quia bona conscientia non eget defensione verborum, quæ suo nixa est testimonio, ipsa sui judex. Ideoque Justus dicit : « Quis contradicat, aut » quis resistat mihi[2]? » Et Paulus dicit : « Mihi enim pro » minimo est, ut a vobis dijudicer, aut ab humano die[3]. » Adversum calumniantes et peccatores justus suo judicio contentus est ; meritorum autem suorum judicium Christo reservat. Ideoque addidit : « Qui dijudicat me, Dominus » est[4]. » Pulcherrime eum judicem elegit, qui nulla fraude fallatur ; ut eum nec occulta prætereant ; nec infirmæ conditionis lapsus offendat, qui fragilitati norit ignoscere. Ad omnia igitur utile silentium. Si peccatum agnoscis, tace ; ne negando exaggeres : si agnoscis, tace securus de innocentia. Non possunt aliena verba crimen affigere, quod propria non recepit conscientia.

XIV. Sequitur : « Et dolor meus renovatus est. » Adhuc in inferiore virtutis gradu positus hæc verba depromit, quod dolor sibi peccatorum veterum objectione renovatus sit, quæ deleta jam obduxisse videbatur oblivio, vel bonorum operum texerat compensatio. Denique in posterioribus quasi fortior dicit : « Viderunt me, et moverunt capita » sua[5] ; » eo quod minarentur, et nocere non possent. Et addidit : « Maledicent illi, et tu benedices[6]. » Et quod quasi validior loquitur, negligens injuriæ, vel pudoris, cui benedictio Domini pro omnibus abundaret. Ergo in isto

[1] Psal. XXXVIII, 3. — [2] Isaï. L, 8. — [3] I Cor. IV, 3. — [4] Ibid. 4. — [5] Psal. CVIII, 25. — [6] Ibid. 28.

Psalmo trigesimo-octavo quasi in quadam meditatione, nondum tamen in omni locatus perfectione virtutis, dicit sibi dolorem esse renovatum. Validissimus enim cicatricis offensionem sentire non novit, nec plagam potest timere, qui fortior est. In ipso pugilum certamine solet plerumque qui fortior est expectare, ut inferioris ictu aliquo lacessatur, quo acrior offensus insurgat; ita exercitatione nimia atque patientia roboratus, ut tanquam insensibilis ad dolorem, plagam sentire non possit, percussus ridet, lacessitus initiatur. At vero inferior si forte ictum ferientis supra obductam cicatricem veteris vulneris exceperit, renovatum sentit dolorem. Sic est cui objiciuntur peccata superiora, quæ competenter doluit atque deflevit; ut satisfactione congrua vulneri peccatorum suorum obduceret cicatricem. Si perfectus est, tacet convicianlibus, nullo sibi dolore renovato; quia etsi peccavit, securus est. quia sine pœnitentia sunt Dei dona; et ideo quæ semel donavit, resolvere ac renovare non soleat, cum ipse dixerit: « Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates; et memor non » ero[1]. » Si autem imperfectus et immemor cœlestium præceptorum, dolor ei tanquam rescissa cicatrice reparatur.

XV. « Concaluit cor meum intra me, et in meditatione » mea exardescet ignis[2]. » Graviora vulnera, sicut novimus, caustico medicamento vel admoto igne curantur. Ergo vir sapiens ipse medicus est sibi: tamen etsi medicus est, vulnus suum curat. Ideoque si non plene consummatus est ad inoffensæ habitudinem sanitatis, vaporatur ejus cor, habet febrem, ignescit ad objecta convicia. Et si tacet, vel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, ignem excutit; ita etiam bona conscientia pudore succenditur, si renovetur ei suorum recordatio delictorum. « Et in ipsa » meditatione ignis exardescit. » Non malus ignis, qui

[1] Isaï. XLIII, 45. — [2] Psal. XXXVIII, 4.

adurat, sed non exurat. Talis ignis Dei quem Moyses in rubo vidit, quando rubus urebatur, sed non exurebatur. Est ergo ignis, qui peccatum minuit, et suo culpam ardore depascit. Est et ignis qui cœlestium Scripturarum meditationibus excitatur; velut ille de quo dicit Hieremias : « Et » erat ignis flammigerans in ossibus meis [1]. » Aut ille de quo Cleophas, et qui simul iter agebat, quando post resurrectionem eis se Christus adjunxit, sermone mutuo conferebant dicentes : « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, » cum aperiret nobis Scripturas [2] ? » Ideo et Dominus venit, ut ignem hunc in terram mitteret, quo illuminaret animas universorum, studium accenderet, crimen exureret.

XVI. « Locutus sum in lingua mea : notum fac mihi, » Domine, finem meum : et numerum dierum meorum qui » est ; ut sciam quid desit mihi [3]. » Bonus ignis, qui fecit ut Propheta loqueretur. Et vide ne ipse sit ignis qui visus est, quando in die Pentecostes in unum locum Discipulis congregatis, decidit cum vi magna super eos Spiritus sanctus, et linguis variis loquebantur. Sic enim scriptum est : « Quia visæ sunt linguæ eorum dispersæ tanquam ignis [4]. » Hic est ergo qui dixit ad Hieremiam : « Ecce do tibi in os » verba mea in ignem [5]. » Hanc ergo et David linguam ignis accepit, ut divinæ cognitionis succensus ardore loqueretur : « Notum fac mihi, Domine, finem meum [6]. » Non de morte sua quærit, (neque enim hic finis resurrecturo), sed de eo fine quærit, de quo Apostolus dixit : « Quia ille finis, » quando Dominus Jesus tradet regnum Deo Patri, et eva- » cuabit omnes Principatus et Potestates : et quando mors » novissima omnium destruetur; ut mala deficiant, et bona » æterna succedant [7]. » Et ideo dictum est : « Fugit dolor, » tristitia, et gemitus [8]. » Hunc finem in hominibus opera-

[1] Jerem. xx, 9. — [2] Luc. xxiv, 32. — [3] Psal. xxxviii, 5. — [4] Act. ii, 3. — [5] Psal. v, 14. — [6] Ibid. — [7] 1 Cor. xv, 24, et seqq. — [8] Isaï. xxxv, 10.

batur et Paulus dicens : « Et quis est qui lætificat me, nisi » qui contristatur ex me[1] ? » Objurgando enim dolorem, tristitiam, gemitus excitabat, ut agerent pœnitentiam ; quo irrevocabilem veniam et salutem, cujus Deum non pœniteret, mererentur. Ille igitur verus est finis, qui non unius erit finis, sed omnium. Quómodo ergo finem meum dixit? Sed considera quis loquatur. Utique homo, vel unus ex hominibus usus communitate substantiæ, vel quia ad formam universorum describitur, et ad perfectionem consummati hominis eruditur.

XVII. Unde et addidit notum sibi fieri numerum dierum qui est, ut sciat quid desit sibi. Ad perfectionem utique quid desit, non ad istius corporis vitam, de quo propheta David cupiebat absolvi dicens : « Heu me ! quia » incolatus meus prolongatus est, et habitavi cum habitan» tibus Cedar[1]. » Denique dierum numerum cognoscere volebat, non etiam noctium. Hic enim dies et noctes sunt : ibi vero dies soli, ibi lumen perpetuum atque diuturnum. Et ideo addidit : « Qui est, inquit, non qui transeat. » Cœlum enim et terra præteribunt, fides autem permanet, et dies Christi ; quia heri et hodie ipse est, et in sæcula. Quem autem numerum quærat, accipe. « In domo, inquit, Patris » mei mansiones multæ sunt[2]. » Dat ergo unicuique locum Dominus Jesus, hoc est, aptam pro uniuscujusque meritis mansionem. Unusquisque enim in suo ordine. Præcessit ergo, ut pararet in se credentibus locum. Unde etiam et dixit : « Si abiero, et paravero vobis locum, iterum venio » ad vos, et accersam vos ad me ipsum ; ubi ego sum, et » vos sitis : et quo vado scitis, et viam scitis[4]. » Est ergo via per quam resurgens Christus ascendit. Et ille quidem ascendit super omnes cœlos ad Dei sedem ; homines autem a primo cœlo ad secundum, et deinceps a secundo ad

[1] 2 Cor. II, 2. — [2] Psal. CXIX, 5. — [3] Joan. XIV, 2. — [4] Ibid. 3, 4.

tertium, et ab illo per distinctiones fere ad septimum cœlum, atque in ipsam apsidem et summitatem cœlorum qui merentur, ascendunt. Si ergo numerus viarum est, et numerus mansionum, utique numerus dierum est, per quos ad cœli altitudinem pervenitur.

XVIII. « Ecce veteres posuisti dies meos [1]: » Alius habet: « Palæstas posuisti dies meos. » Si secundum Septuaginta viros, veteres accipimus dies, hoc est, secundum veterem hominem intelligimus exactos. Sed vetus homo noster affixus est cruci. Ergo et vetus dies præteriit, novus venit. Alius enim dies hominis, alius dies Christi, quem Abraham vidit, et gavisus est; de quo et David ait: « Hic est dies » quem fecit Dominus, exultemus et lætemur in eo [2]. » Sanctus ergo in die Domini exultat in die novo, in quo Deus Dominus illuxit nobis, et dedit novam lucem in innoxiam vitam et integram reformatis. Ideo vir justus securus novæ lucis et gratiæ Dei dicit: « Erit mihi cœlum » novum, et terra nova, et novum lumen. Non enim lu» cerna, et lumen solis illic lucebit, aut lunæ; sed Domi» nus illuminabit super populum suum [3]. » Illa ergo desideravi, illa exoptavi, et ideo diem hominis non requisivi.

XIX. Quod si palæstas accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos certaminis et laboris; quoniam palæstæ luctores in agone dicuntur, qui luctantur ad coronam. Ergo quia et nobis lucta non solum adversus carnem et sanguinem est; sed et adversus spiritalia nequitiæ in cœlestibus, dies nostri, hoc est, vitæ istius, in labore sunt et dolore. Unde et in posterioribus ait: « Anni nostri sicut » aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis » septuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta » anni: et plurimum eorum labor et dolor [4]. » Unde et

[1] Psal. XXXVIII, 6. — [2] Id. CXVII, 24. — [3] Apoc. XXI, 1, et XXII, 5. — [4] Psal. LXXXIX, 9, 10.

apostolus Paulus abundantius cæteris Apostolis laboravit, ut legitime certando ad coronam quam cuperet, perveniret.

XX. Sed tamen quia et architectorum mensuræ palæstæ dici feruntur, quibus ad structuræ numerum vel spatii colligendum, ædificia metiuntur, locumque eum, in quo ædificia sunt locanda, et quia per Esaïam locutus est Deus : « Quis mensus est manu aquam, et cœ»lum palmo, et universam terram clausa manu? Quis sta»tuit montes in statera[1]? » Videamus ne forte hic sensus hoc sermone sit colligendus; eo quod cognitos dies omnium habeat Deus : cui nihil immensum sit, qui omnia mensura quadam suæ scientiæ comprehendat, nihilque ei sit inæstimabile, nihil inexaminatum atque innumerabile, qui ait : « Sed et capilli capitis vestri omnes numerati »sunt[2]. » Hoc ergo dicit Propheta : Ecce novisti dies meos : non te prætereunt quotidiani actus mei : peccata mea ante oculos tuos posuisti; et ideo « Substantia mea »tanquam nihilum ante te. Quid enim est homo, nisi quia »memor ejus es? Homo vanitati similis factus est. » Homo in peccato : et si aliquid habeat probitatis atque virtutis, recte cæteris terrenis animantibus antefertur, et in conspectu animalium quibus est præpositus, antecellit : in conspectu autem Dei tanquam nihil est ejus substantia. Unde et alibi ait : « Quoniam non justificabitur in cons»pectu tuo omnis homo vivens[3]. » Quod Symmachus manifestius expressit dicens : « Et vita mea tanquam nihilum »ante te. »

XXI. Sunt autem qui breves putant dies dictos, quia Symmachus σπιθαμὰς posuit : σπιθαμή autem palmus est; et quia palmo mensus dicitur Deus cœlum; (palma autem vel palmus portio manus est metientis[4], et aliquid comprehendentis ;) ideo tanquam breves dies æstimant nuncupatos;

[1] Isaï. XL, 12. — [2] Luc. XII, 7. — [3] Psal. CXLII, 2. — [4] Isaï. XL, 12.

cum cognitio Dei per mensuram, ut supra diximus, possit intelligi : cœlestis autem ista cognitio, ut ad mensuram facta sint omnia. Non ergo breves, sed magni dies Prophetæ possunt intelligi, quos Deus mensus est palmo, quo mensus est cœlum. Neque enim breves suæ vitæ dies diceret, qui postea ait : « Heu me! quia incolatus meus » prolongatus est[1] ; » nisi forte quia propter peccata hominum breviores vitæ istius dies fecit Deus, quæ ante et nongentis et septingentis annis extendebatur; ut nunc intra centum annorum curricula claudatur. Sic ergo intelligendum est : Ecce peccato obnoxios dies meos nosti; dies enim vitæ hujus, quæ peccato est obnoxia, breves sunt : dies autem vitæ æternæ, sine fine.

XXII. Aut certe sic : (nostrum est enim argumentis quærere veritatem, tuum est eligere quid sequaris.) Ne peccatum, inquit, cresceret, abbreviasti dies vitæ humanæ qua vivimus, in his terris; et tamen cum maturior in hoc brevi cursu istius vitæ finis sit peccatorum, mortis celeritate « Substantia mea tanquam nihilum ante te; » quia etsi ad imaginem et similitudinem Dei facti sumus, gravat tamen nos in hoc corpore constitutos quædam terrena contagio : quæ non gravaret, si nos exuere magis veterem hominem, cum induimus gratiam, quam supervestire mallemus; minorem etiam laborem nobis expoliatus homo vetus, quam supervestitus afferret. Nam quod expoliamur, abjicimus : quod supervestimur, induimus. Et ideo ingemiscimus et laboramus, donec mortale hoc veteris hominis indumentum, et errori effectum obnoxium, novitate suæ vitæ spiritualis absorbeat; ut si supra venenum plurima mella fundantur, ægre ac nimis sero veneni virus aboletur. Aqua etiam multa diu cum veneni felle luctatur, si non illud expuat, sed absorbeat. Ideo laboriosa

[1] Psal. CXIX, 5.

pœnitentia, suavis gratia; quia peccatum expoliatur, ubi gratia est: absorbetur, ubi pœnitentia; ibi remittitur, absconditur. Et ideo scriptum est: « Beati quorum remissæ » sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata[1]. »

XXIII. Et requievit paulisper ingemiscens humanæ conditionis ærumnam; quia dixerat: « Verumtamen universa » vanitas, omnis homo vivens. » Et post diapsalma (41), resumpto spiritu, ait: « Quanquam in imagine Dei ambulet homo; tamen vane conturbatur: thesaurizat, et » ignorat cui congregat ea[2]. » Vide quomodo ante asperitatem suæ sententiæ temperavit: postea rationem suæ vocis absolvit. Temperavit dicendo: « Quia in ima» gine Dei ambulat homo. » Beatus homo, qui ad similitudinem Dei per fidem ambulas: beatus, qui in te fidem habes: beatior si avaritiam non haberes! Aliud bonum mentis est æternum, aliud vanum carnalis cupiditatis incendium. Fides enim Deo militat; avaritia tentatori: ista congerit quod sibi prosit, illa quod proficiat alienis. Quid igitur tam vanum, quam nescire cui laboret hæredi? Quis enim scit si sibi filius, aut nepos proprius supervivat? Sæpe aut in tabulis testamenti scriptus hæres funesto ambitu testatorem præcedit ad tumulum, aut hæreditatem superstes absorbet, aut luxuriosus dissipat, aut stultissimus non tuetur, aut proscriptus amittit. Si quem ergo videris studiose divitias congregantem, dic et tu: « Vane » conturbatur: thesaurizat, et ignorat cui congregat ea. » Neque enim secum potest auferre, quæ possidet; et cum morietur, relinquet alienis divitias suas. Succedit frequenter inimicus et ingratus, et decessori successor insultat. Quos ille dilexit, iste persequitur: quos ille nutrivit, hic vendit.

XXIV. Græcus tamen non habet: « In imagine Dei; »

[1] Psal. XXXI, 1. — [2] Id. XXXVIII, 7.

sed tantummodo : « In imagine. » In qua ergo imagine ambulat homo? In ea utique ambulat ad cujus similitudinem factus est; id est, ad imaginem Dei. Imago autem Dei Christus, qui est splendor gloriæ, et imago substantiæ ejus. Christus ergo imago Dei venit ad terras; ut jam non in umbra ambularemus, sed in imagine. In Christo enim imagine ambulat, qui sequitur Evangelium. Ideo Discipulo suo dicit : « Vade retro post me[1], » ut me sequaris. Ideo erravit populus Judæorum; quia in umbra ambulavit. Ideo non erat populus christianus; quia in imagine ambulat, habens Solem sibi justitiæ refulgentem. Bona imago, non ceris picturæ fucata radiantis, sed plenitudine Divinitatis expressa. In qua imagine et Pater simul videtur et Filius; quia per utrumque eorum unitas operationis effulget. Etsi jam resurrexit Christus, tamen in Evangelio nobis adhuc ejus imago monstratur. Lego quod Lazarum suscitaverit[2]; et Patris opus et Filii credo. Filius vocavit, Pater audivit, et Lazarus ambulavit. Lego quia eum dæmones fatebantur : fatebantur et Patrem; quia Dei Filium precabantur[3] : fatebantur et ipsum; quia per ipsum ejiciebantur. Scriptum est enim : « Quod si in Spiritu Dei » ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt[4]? »

XXV. Primum igitur umbra præcessit, secuta est imago, erit veritas. Umbra in Lege, imago vero in Evangelio, veritas in cœlestibus. Umbra Evangelii et Ecclesiæ congregationis in Lege, imago futuræ veritatis in Evangelio, veritas in judicio Dei. Ergo quæ nunc celebrantur in Ecclesia, eorum umbra erat in sermonibus Prophetarum : umbra in diluvio, umbra in Rubro mari; quando baptizati sunt patres nostri in nube, et in mari : umbra in petra, quæ aquam fluxit, et populum sequebatur. Nonne illud in

[1] Marc. VIII, 33. — [2] Joan. XI, 44. — [3] Marc. I, 24. — [4] Matth. XII, 27.

umbra erat sacrosancti hujus mysterii sacramentum? Nonne in umbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo, quæ fugientes se populos sequebatur ut biberent, et non sitirent: redimerentur, et non perirent? Sed jam discessit umbra noctis et caliginis Judæorum, dies appropinquavit Ecclesiæ. Videmus nunc per imaginem bona, et tenemus imaginis bona. Vidimus Principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus et audivimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequimur, ut possumus, sacerdotes; ut offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio; quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: imo ipse offerre manifestatur in nobis, cujus sermo sanctificat sacrificium quod offertur. Et ipse quidem nobis apud Patrem advocatus assistit: sed nunc eum non videmus; tunc videbimus, cum imago transierit, veritas venerit. Tunc jam non per speculum, sed facie ad faciem ea quæ sunt perfecta, videbuntur.

XXVI. Ascende ergo, homo, in cœlum, et videbis illa quorum umbra hic erat vel imago. Videbis non ex parte, non in ænigmate, sed in consummatione: non in velamine, sed in luce. Videbis verum lumen, æternum atque perpetuum sacerdotem, cujus hic imagines videbas, Petrum, Paulum, Joannem, Jacobum, Matthæum, Thomam. Videbis perfectum hominem jam non in imagine, sed in veritate; qualis enim cœlestis, tales et cœlestes. Utique et ipsi jam in gloria vel decore, jam in resurrectionis gratia; non in corpore mortis, et corruptionis deformitate.

XXVII. Vide ne eo deferas imaginem terrestris, ubi lux cœlestium est. Hic si quis tyranni imagines habeat, qui jam victus interiit, jure damnatur. Quomodo tu hostis et adversarii imaginem in civitatem veri imperatoris inducis; nisi ut ipse te damnes? Et si volueris imaginem terrestris

inferre, contradicet tibi princeps istius mundi, et dicet: Mea est imago hæc; et quæ offers, mea sunt. Quid facies deprehensus, cum tibi dixerit: Mea est avaritia, mea est ambitio, meæ divitiæ, quarum imaginem in te recognosco? Ipse est enim adversarius et defensor. Quod si fueris qualis Jacob, dices Labæ qui se transfigurat in Angelum lucis: « Recognosce si quid tuorum in me invenis[1]. » Tunc ille requiret, et non inveniens confutatus abscedet; quia abscondisti atque obliterasti omnia simulacra vitiorum. Beatus qui potest dicere: « Veniet hujus mundi princeps, et » in me suum inveniet nihil[2]. » Quæ sua sunt enim quærit ille, non illa quæ Christi. Si ergo quæ sunt Christi sequeris, noli quas non habebas affectare divitias, augere quas habebas; et divitem te sibi sentiat pauper. Induc in domum tuam inopem, frange panem esurienti, et nudum operi; ut tibi thesaurus condatur in cœlo, qui tecum transeat. Pauper Christus est factus, cum dives esset, ut nos sua inopia divites faceret. Noli ergo propter divitias vane conturbari, excitari de somno, cogitare quemadmodum pecuniam tuam serves, opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad judicis domum; ut aliena diripias, litem moveas pauperi, verearis exactorem tributi: vana est ista conturbatio.

XXVIII. Et ideo Justus dixit: « Et nunc quæ est expecta- » tio mea; nonne Dominus? et substantia mea ante te est[3]. » Spes et patientia nostra Christus est: ipse factus est redemptio nostra, ipse est nostra expectatio; ut dicamus singuli: « Expectans expectavi Dominum, et respexit me[4]. » Respice ergo nos in judicio tuo. Respiciat super nos misericordia tua; ut qui de merito diffidimus nostro, per tuam misericordiam liberemur, in cujus potestate est animæ nostræ vitæque sub-

[1] Gen. xxxi, 32. — [2] Joan. xiv, 30. — [3] Psal. xxxviii, 8. — [4] Id. xxxix, 2.

stantia. Et ideo non timeamus corporis mortem; sed eum qui potest animam nostram vel servare, vel perdere: cujus substantia virtus est, quam Deus ad similitudinem sui pectoribus infudit humanis.

XXIX. Quisquis igitur habet istam substantiam animæ suæ, dicit: « Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me[1]. » Non unius criminis lapsum fatetur, qui ab omnibus se iniquitatibus solvi precatur. Scit enim quod nisi Dominus ignoscat, nemo salvus esse possit, quicumque natus est sub peccato, quem ipsa noxiæ conditionis hæreditas astrinxit ad culpam.

XXX. « Opprobrium, inquit, insipienti dedisti me[2]. » Quis est insipiens, nisi qui peccatum facit, et eligit mala pro bonis? Ergo qui auctor est peccatorum, ipse insipiens magis, quam ejus minister. Cum peccamus igitur, in opprobrium tradimur adversario; ut ille nos quasi inimicus in die judicii accuset et prodat. Suscipiamus ergo opprobrium crucis Christi, quod suscepit Moyses, et Ægypti thesauris regalibus prætulit; et ideo non est insipienti in opprobrium traditus. Alii habent codices: « Opprobrium » insipienti ne tradas me. » Sed magis David eam consuetudinem habet, ut sua magis opprobria et peccata fateatur, nec de peccatis suis erubescat et opprobriis, qui scit in confessione esse veniam, et in peccati sui condemnatione justitiam.

XXXI. Denique ex his quæ sequuntur, manifestatur hic sensus; quia subjecit: « Obmutui, et non aperui os meum; » quoniam tu fecisti me[3]; » hoc est, dedisti me in opprobrium insipienti, ideo obmutui, et non aperui os meum, ne peccata majora contraherem. Agnovi voluntatem tuam, ut ad tempus erubescerem, et postea salvus fierem veniam postulando. Prodest ergo interdum et opprobrium. Siqui-

[1] Psal. XXXI, 32. — [2] Ibid. — [3] Ibid. 10.

dem etiam ipse prodest carnis interitus, ut testificatur Apostolus dicens : « Tradidi eum in interitum carnis; ut » spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi[1]. » Opprobrium quoque prodesse David ipse testatus est dicens ad Abessam : « Sine maledicat mihi Jeminæus, quo» niam dixit illi Dominus ; ut videat humilitatem meam, et » retribuat mihi Dominus bona pro maledicto hoc[2]. » Et re vera vidit opprobrium ejus Dominus, quod flens ibat et excalciatus, operto capite; et amovit ejus opprobrium. Liquet igitur quia cum datus in opprobrium David fugerit, et humiliatus sit, et nudis pedibus Domino satisfecerit, et lapides jacientem non repercusserit, et in maledicentem non permiserit vindicari, et post hæc regno suo integro restitutus sit; quia et opprobrium a Domino sit, et prosit magis sustinere opprobrium, quam refellere. Denique victoria post secuta est. Ergo opprobrium prodest. Sed quid est quod addidit : « Quoniam tu fecisti me? » Nonne ideo obmutuisse se dicit, et non aperuisse os suum ; quia agnovit Domini voluntatem : propterea patienter se pertulisse; ut satisfieret Domino per opprobrium pro peccato?

XXXII. Unde et adjunxit : « Amove a me plagas tuas[3]. » Quomodo hoc sibi congruit? In superiore Psalmo flagellis se obtulit[4], hic flagella a se postulat amoveri; nisi quia solvit jam de manu Domini duplicia peccata sua, erubescendo, opprobria sustinendo? Compunctiones cordis sui sunt et cogitationum, sunt et increpationum flagella. Videamus tamen ne ideo dixerit ante Deum esse substantiam animæ suæ; quia non impugnaret adversarius eam, nisi potestatem accepisset a Domino; quod enim fecit Dominus, et tuetur. Denique Angelus in circuitu est hominis, qui prætendit, ne quis noceat ei. Non discedit Angelus, nisi

[1] 1 Cor. v, 5. — [2] 2 Reg. xvi, 11, 12. — [3] Psal. xxxviii, 11. — [4] Id. xxxvii, 18.

jussus a Domino, ut suus athleta decertet. Ergo quasi substantia Domini præsumit veniam sibi iniquitatum suarum a Conditore suo posse concedi; et ideo rogat, quia novit Auctorem suum misericordem. Deinde quia datus sit in opprobrium, non resistit; sed patitur adversum se assistere peccatorem, et silet substantiæ suæ conscientia, quæ bona est, et potest corporis ferocitatem refrenare, ut virtus succedat, culpa ponatur. Postremo quia factus a Domino est, citius sibi posse donari peccatum confidenter existimat, qui fortitudinem manus Domini potuerit sustinere.

XXXIII. Et hoc utique bonæ substantiæ est, etsi a fortitudine manus Domini defecisse se dicit. Fortis manus sicut male percutit, sic cito sanat: quæ fortis ad vulnus, fortis et ad remedium est. Unde et ipse ait: « Percutiam, » et sanabo[1]; » ut non meminerit vulneris, qui sanatus evasit. Denique hæc manus Domini sancto Job omnia abstulit, et omnia repræsentavit; imo omnia cumulo auxit, ut amissa geminaret. Nec te moveat quod defecisse se dixit. Est qui deficit, et fortior surgit; suffulcit enim Dominus omnes qui ruunt, et corrigit omnes elisos. Cum virtute enim surgit quicumque corrigitur. Defecit Paulus a fortitudine manus hujus. Cecidit persecutor, et surrexit Evangelii prædicator. Hoc est quod ait : « A fortitudine manus tuæ ego defeci[2]. »

XXXIV. Et addidit : « In increpationibus super iniqui» tatem erudisti hominem : et tabescere fecisti sicut araneam » animam ejus[3]. » Græcus, ὑπὲρ ἀνομίας dixit, hoc est, « Pro » iniquitate; » et integrum versum, ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον posuit, quod est : « In increpationibus pro » iniquitate erudisti hominem. » Ideo Sapiens dixit : « Quis » mihi dabit cogitationum mearum flagella.... et labiorum » meorum signaculum[4] ? » Ut cor suum ipse suis cogitatio-

[1] Deut. XXXII, 39. — [2] Psal. XXXVIII, 12. — [3] Ibid. — [4] Eccli. XXII, 33, et XXIII, 2.

nibus flagellaret, et signaret labia sua; quo et vetera peccata minueret; nec alia loquendo renovaret; quo propriis increpationibus eruditus, exercitia virtutis induceret. Tabescit autem anima, quando peccatum minuitur: vel cum anima tabescit, culpa deponitur: incrassatur, cum peccata cumulantur. Unde ait Dominus de peccatoribus: « Non » permanebit in his Spiritus meus in æternum; quoniam » carnes sunt[1]. » Et alibi Scriptura dicit: « Incrassatum est » cor populi hujus[2]: » Ideo et Hieremias primum baculum vidit nucinum: deinde ollam ferventem, ut tabesceret anima Prophetæ incipientis; quo culpa discederet, ut accederet gratia. Sed cur prius baculum, postea ollam? Quoniam qui baculo non corrigitur, in ollam mittitur, ut ardeat et tabescat. Et ideo ad prophetam Ezechielem dicitur: « Accipe tibi sartaginem.... et accipies iniquitates domus » Israël.... et consummabis, et tabescent, inquit, in suis » iniquitatibus. » Et alibi in eodem libro dicit Dominus: « Sed ego magnum faciam titionem, et multiplicabo ligna, » et succendam ignem; ut liquefiat caro, et imminuatur » jus[3]. » Quibus testimoniis significatur quod animæ perfidorum admoto igne tabescant; ut deponant crassitudinis quemdam carnalis humorem. Mittuntur ergo in sartaginem et animæ peccatorum, ut defluat quædam peccati caro, quæ obduxerat animæ ac mentis vigorem; et velut jure quodam, ita quibusdam insuderat animam illecebris cupiditatum. Expectant igitur nos quædam sartagines; ideo hic conteramus cor nostrum; ut subtile fiat, et deponat omnem duritiem et pinguedinem quamdam carnalis aruinæ: quod patientur qui luxuriati sunt in hac vita; et magis ludibria dedecorum, quam opera ulla virtutum exercenda sibi more judaïco crediderunt. Incrassatus est enim Jacob, et pinguis factus est, et surrexit ludere: quem a fidei veritate lusus

[1] Gen. VI, 3. — [2] Act. XXVIII, 27. — [3] Ezech. IV, 3, et XXIV, 9, 10.

ille in perfidiæ traduxit errorem. Merito ergo Paulus castigabat corpus suum, ne nutriret corpus peccati; luxuriando enim facimus membra peccati, sobrietate autem membra justitiæ. Non natura ergo, sed culpa delinquit.

XXXV. Nec iterum vana et inania sequamur, ne telam araneæ texere judicemur; eo quod peccata nulla perpetuitatis possunt habere substantiam. Unde cum videris aliquos studere facultatibus ampliandis, cumulandis potestatibus, affectando decori, dices illud Esaïæ: « Telam araneæ texunt » isti in omnibus diei unius[1], » quæ diuturna esse non potest; sed cito scinditur, atque opus ejus omne dissolvitur. Non enim supra solidum aliquod firmamentum locatur; sed in vacuo suspenditur. Nihil laxum, nihil molle verum Christi militem decet; ecce enim qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Arguti sibi et industrii omnes avari videntur. Quid argutius, quid sollicitius aranea, quæ operi suo diebus ac noctibus semper intendit, nec ullo sumptu, ullaque impensa conficit vestimentum? sed vanum est omne quod fecerit. Sic homo omnis est, qui opus suum supra Christi non constituit fundamentum. Vane noctibus et diebus et ipse turbatur; cum eum plerumque araneæ modo etiam in ipso suæ improbitatis molimine, operis sui ruina convolvat.

XXXVI. Et ideo sapiens qui cognoscit hujus sæculi vanitatem, non diuturnam vitæ hujus precatur usuram; sed ad illa æterna festinat, et labore hujus corporis et dolore gestit absolvi; sicut Propheta desiderasse cognoscitur dicens : « Exaudi, Domine, orationem meam et deprecationem meam : auribus percipe lacrymas meas. Ne sileas » a me, quoniam advena ego sum apud te in terra, et peregrinus; sicut omnes patres mei[2]. » Alius est incola, alius advena, alius accola. Incola, qui de loco est, et ge-

[1] Isaï. LIX, 5. — [2] Psal. XXXVIII, 13.

nitalem locum incolit : advena qui aliunde venit : accola, qui ad tempus colit, et mutatur annorum vicibus. Hoc est ergo quod dicit David : Apud te alienus sum, dum in terra sum : non sum nunc paradisi tui incola. Unde exposuit hoc ipse subjiciens : « Et peregrinus, sicut omnes pa» tres mei. » Quod aperuit et apostolus Paulus, asserens quoniam « Cum sumus in hoc corpore, peregrinamur a » Domino[1] ; » quia etsi fides in nobis est, per fidem tamen ambulamus, non per speciem, id est, non facie ad faciem, quasi præsentes; ambulamus enim in ænigmate adhuc, non in veritate. Denique addidit : « Audemus ergo et con» fidimus magis peregrinari corpore, et adesse ad Domi» num[2]. Audemus » præsumptionis in Deo fidei, non temeritatis est verbum; et consentimus, id est, volentes acquiescimus et optantes, non plenioris scientiæ auctoritatem velut principaliter nostro judicio dependentes (41) : volumus verum esse quod cupimus, ut appropinquemus ad Dominum, a quo nos videtur futurorum et præsentium distantia separare. Audemus ergo adesse; et ideo inquit : « Connitimur[3]. » Cognoscis verbum volentis adhuc pervenire, non ejus qui pervenerit. Affectus igitur in hoc sermone, non effectus ostenditur. Denique ipsum testem sui sermonis interroga; imo audi dicentem, vel potius audi dubitantem, cum dicit : « Ideo connitimur, sive ab» sentes, sive præsentes placere illi[4] : absentes adhuc per fidem, præsentes per speciem. Unde et hoc potest intelligi quod et hic positi, et illic placere nostro judici, redemptori quoque nostrarum desideramus animarum. Necesse est enim nos ei assistere per speciem, ut unusquisque operum suorum merita dignæ adispiscatur sortis examine : vel justus in requie, vel impius in ærumna. Fundit igitur lacrymas; quoniam cum advena in terram venerit, demo-

[1] 2 Cor. v. 7. — [2] Ibid. 8. — [3] Ibid. 9. — [4] Ibid.

retur et separetur a patria longo detentus exilio. Considera nunc mihi illum Adam de paradiso ejectum, in castellum relegatum, spectantem unde dejectus sit, flentem ubertim; quia reminiscitur quid amiserit, quove deciderit. Et ideo gratias agamus Deo, qui nos perpetuo exilio liberavit, aperiens januam qua revertamur ad patriam. Unde Apostolus præsumpsit dicere: « Ergo jam non estis advenæ, » atque peregrini; sed estis cives sanctorum, et domestici » Dei[1]. »

XXXVII. Hoc volens recipere David antequam Christus veniret in terram, dixit: « Remitte mihi ut refrigerer, » prius quam eam, et amplius non ero[2]; » hoc est, hic mihi remitte, ubi peccavi. Nisi hic remiseris mihi, ibi remissionis requiem invenire non potero; quod enim in terra ligatum manserit, ligatum manebit in cœlo; quod solutum in terra fuerit, solutum erit in cœlo. Propheta enim et prædicator Ecclesiæ congregandæ, evangelico spiritu indulgentias Domini prævidebat; et præcipienda Apostolis ei Dominus revelabat; imo hæc erat vetus sententia, ut qui se ligasset in terris, vinctus migraret a corpore. Ideo Dominus, quod ante erat judicii sui, dedit Apostolis, peccata remittendi æquitate solvenda (42); ne cito solvenda, diu ligata manerent. Denique audi dicentem: « Tibi » dabo claves regni cœlorum; et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum et in cœlo: et quodcumque » solveris super terram, erit solutum et in cœlo[3]. » Tibi, inquit, dabo claves regni cœlorum, ut et solvas et liges. Hoc Novatianus non audivit, sed Ecclesia Dei audivit; ideo ille in lapsu, nos in remissione: ille in impœnitentia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apostolis dicitur. Non potestatem usurpamus, sed servimus imperio; ne postea cum venerit Dominus, et ligatos invenerit quos oportuit

[1] Ephes. II, 19. — [2] Psal. XXXVIII, 14. — [3] Matth. XVI, 19.

solvi, commoveatur adversus dispensatorem, qui ligatos servaverit servos, quos Dominus jusserat solvi dicens, quoniam « Qui cognovit voluntatem domini sui, et non » fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multum: qui » autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit » minus [1]. »

XXXVIII. Merito ergo David remitti sibi postulat quod sciebat non esse iis, qui secundum Aaron erant, sacerdotibus attributum, sed Evangelio servabatur. Cui ergo non remittitur, in exilio est, in peregrinationis injuria perseverat. Hic ergo petenda est venia. Hic enim dictum est: « Beati qui nunc fletis; quia ridebitis [2]: » hic locus est veniæ postulandæ. Deploremus igitur in terris, ut mereamur indulgentiam. Nisi remissum peccatum hic fuerit, non habebimus requiem: si requies non fuerit, non erit vita æterna: si vita æterna non fuerit, non erimus. Ideo petit remitti sibi, antequam eat, ut sit. Si enim remissum non fuerit, non ero, inquit, cum iis qui sunt, cum iis qui in paradisum merentur ascendere. Qui autem non est, consumetur cum descentibus in lacum, qui in catenis et carcere fuerit derelictus.

XXXIX. Non ergo definitive dicit: « Non ero; » Quia alibi dicit: « Psallam tibi in cithara, Deus sanctus Israël? » Gaudebunt labia mea cum cantavero tibi; et anima mea » quam redemisti [3]. » De redemptione ergo præsumit. Et alibi audi dicentem: « Placebo Domino in regione vivo» rum [4]. » Erit ergo qui placere præsumit. Potest et sic intelligi; quia dixit: « Advena ego sum apud te in terra, » et peregrinus, sicut omnes patres mei; » et ideo remitte mihi, ut peregrinus esse desinam: remitte mihi exilium, quo relegatus sum. Si remiseris antequam discedam hinc, non ero amplius exul atque peregrinus. Cum enim tu re-

[1] Luc. XII, 47. — [2] Id. VI, 21. — [3] Psal. LXX, 22, 23. — [4] Id. CXIV, 9.

miseris, non ero peregrinus; sed civis ero sanctorum tuorum. Ero cum patribus meis, qui et ipsi fuerunt ante peregrini, nunc vero jam cives sunt. Ero domesticus Dei, ut pœnam non timeam, gratiam merear: per Dominum nostrum Jesum Christum, cum quo tibi est laus, honor, gloria, perpetuitas, cum Spiritu sancto a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

ENARRATIO

IN PSALMUM XXXIX.

I. In superioribus Psalmis pœnitentiam prædicavit[1]: deinde de patientia sua, et perturbatione hominis est locutus: in trigesimo autem et nono Psalmo, Novum annuntiat Testamentum; qui enim malorum pœnitentiam agit, expectat. Sed non est perfecti expectare, sed expectasse; nemo enim nisi qui perseveraverit usque in finem salvus erit.

II. Ideo addidit: « Expectans expectavi Dominum[2]. » Ubi ergo hoc dicitur; nisi in Evangelio, in quo jam nobis qui expectabatur, advenit; in quo jam nobis non Legis caligat umbra, sed veritas fulget; quia Christus illuxit, qui exaudivit deprecationes suorum, et eduxit nos de lacu miseriæ, et de luto fæcis[3]; ubi jam demersi tenebamur nostrorum voragine peccatorum, et totus homo noster inhærebat, nec poterat sese animus noster eruere, obrutus multiplicis labe flagitii? Gratias igitur Domino Jesu, unigenito Dei Filio redemptori nostro, qui nobis peccata omnia remissurus descendit e cœlo; ut nos de lacu ac limo istius mundi, et cœnulenta quadam palude terra-

[1] Vide D. Guillon, tom. IX, p. 133-134. — [2] Psal. XXXIX, 2. — [3] Ibid. 3.

rum, de corpore quoque mortis hujus eriperet, atque in carne sua statueret animi nostri interiora vestigia; ut confirmati in Dei verbo, et per crucem Dominici corporis passionibus absoluti, ambulemus jam non in opprobrio dedecoris, sed in remissione peccati. Confirmatus igitur et radicatus in Christo, supra petram sibi memorat pedum suorum statuta vestigia. Unde dicit Apostolus : « Bibebant » autem de consequenti petra : petra autem erat Christus[1]. » Petra, eo quod sitientes sequatur, confirmet labentes; ne sitientibus aqua desit, labentibus firmamentum.

III. Expectanti ergo mihi, Domine Jesu, aliquando venisti, direxisti gressus meos in Evangelio, immisisti in os meum canticum novum, quod est Novum Testamentum. Gaudentes jam canimus hymnum Deo nostro, quia novarum virtutum præcepta cognovimus; ut nostra omnia relinquamus, Christum sequentes, et nostros diligamus inimicos. Novos etiam hausimus mores, ut pro persequentibus nos, precem Domino deferamus. Maledicentes ecce benedicimus. Nescimus opera nostra jactare, aut celare peccata. Angelorum etiam more nuptias refutamus.

IV. Quid multa? De illo ærumnoso peccatore beatus homo factus est, jam non respiciens in istius mundi varias vanitates. « Vanitas enim vanitatum, et omnia vanitas[2], » totus hic mundus est; sicut dixit sapiens Salomon. Quid enim nisi vanum est ea sequi, quæ perseverare non possunt; et omnia tanquam umbra prætereunt? Insaniæ autem falsæ, aut certamina ista bellorum, in quibus pro temporali possessione sanguis tantus effunditur : aut contentionum theatralium dissensiones; aut Circensium plena furoris studia declarantur : aut hæreticorum doctrina feralis : aut pseudo-prophetarum in modum oraculorum cœlestium simulati gestus, verba composita. Sic

[1] 1 Cor. x, 4. — [2] Eccle. 1, 2.

enim dicit Propheta : « Beatus vir cujus est nomen Do» mini spes ejus : et non respexit in vanitates, et insanias » falsas [1]. »

V. Sunt ergo et veræ insaniæ, et forsitan Prophetarum, qui in excessu mentis positi prophetabant, repleti Dei Spiritu, ut quibusdam insanire viderentur; cum propriæ salutis immemores, nudi plerumque et excalceati, sicut Esaïas sanctus, per populos currerent, vociferantes non quæ ipsi vellent, sed quæ a Domino juberentur. Ex his igitur intelligitur affulsisse remedium salutis; quoniam qui expectabatur, adest.

VI. Expectavit eum Adam de paradiso ejectus, ut longo liberaretur exilio. Expectavit eum in Noë justo, qui ad semen futurorum est reservatus; ut ex illo justitiæ semina in hominibus pullularent. Ipsum putabat publicæ salutis auctorem, qui diluvio superstes esse meruisset. Ipsum sapientiæ principem, qui excoluisset vitem, et ex ejus fructu inebriatus foret. Quid est enim vitis nisi sapientia; sicut aperuit nobis David cœlestis interpres oraculi dicens : « Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus » tuæ [2]? » Eo quod in ipso esset sapientiæ plenitudo, quæ expectabatur in Christo, qui novo repletus sapientiæ sacramento, quod oculus non vidit, nec auris audivit, inusitatum nobis deferre mysterium properavit; ut nudus jaceret, et exuberantis sapientiæ pocula inaudita proflueret : ut obliti superiorum, in novos mores, et novam sobrietatem vitæ resurgeremus æternæ; quo per stultitiam prædicationis Deus agnosceretur, quem per sapientiam non cognovit hic mundus. Denique in figura illa dormientis et nudati patris, qui stultitiam risit, maledictus est : qui venerati sunt, benedictionis gratiam sunt adepti. Ideoque qui mortem unigeniti Filii Dei, patris et creatoris omnium

[1] Psal. xxxix, 5. — [2] Id. cxxvii, 3.

ad offendiculum, aut opprobrium nostræ fidei objiciendam esse crediderint, peccatorum suorum nexibus ad perpetuam maledictionis ærumnam tenentur astricti : qui vero eam pro totius humani generis absolutione suscipiunt, virtutis æternæ præsidio fulciuntur. Crux enim Christi Judæis offendiculum, Græcis stultitia[1], ut Apostolus dixit : nobis autem qui credimus in Dominum Jesum, virtus Dei atque sapientia est.

VII. Expectatus est in Moyse, cum siccasset et pertransisset undas maris, et impossibile viribus humanis, pedestris viæ aperiret in fluctibus iter : sequeretur petra, et vomeret aquas ; ut sitientium Patrum in medio deserti viscera interna satiaret.

VIII. Expectatus est, et in Aaron principe sacerdotum, qui inter vivos ac mortuos medius stetit : et serpentem statuit luem mortis ; ne a cadaveribus defunctorum ad viventium transiret interitum. Quid enim tam proprium Christi, quam advocatum apud Deum Patrem astare populorum, mortem suam offerre pro cunctis, repellere necem, vitam reformare perituris.

IX. Expectatus est et in Jesu Nave, et certe venit, qui et potestatem suam et nomen accepit ; ut et populum in terram repromissionis induceret, et vere Jesu nomine vocaretur. Siccavit fluenta, convertit amnem in suum fontem, solem statuit, donec consummaret in virtute victoriam. Sed adhuc figura erat ille, non veritas. Denique verus ei dux militiæ cœlestis effulsit, et adoravit eum Jesus Nave ; quamvis adhuc nondum in corpore verus astiterat, sed adhuc venerat in figura.

X. Quando igitur verus advenit ? Audi dicentem : « Annuntiavi et locutus sum : multiplicati sunt super numerum. Sacrificium et oblationem noluisti, corpus autem

[1] 1 Cor. 1, 24, 25.

» perfecisti mihi. Tunc dixi : Ecce venio. In capite Libri » scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam : Deus » meus, volui[1]. » Quid evidentius quam quod cum Evangelii sui munere nobis Jesus verus advenit. Ipse locutus est, et innumeri credentium populi congregati sunt, qui vix singuli ante credebant. Ipse venit in carne, et cessavit sacrificium Judæorum. Cessavit oblatio pro peccato, quia peccatorum remissor advenerat. Non erat remedium necessarium Legis, ubi Legis Auctor astabat.

XI. « In capite Libri scriptum est de me. » Scriptum profecto de Christo est in principio Veteris Testamenti quod venturus esset, ut in redemptione hominum, Dei Patris faceret voluntatem ; quando scriptum est, quia Evam in specie Ecclesiæ ad hominis adjumenta formavit. Quid enim nobis in hac corporis infirmitate, et sæculi istius perturbatione præsidio potest esse ; nisi sola Ecclesiæ gratia, qua redimimur : et fides nostra, qua vivimus. « In capite Libri scriptum est : Os de ossibus meis, et caro » de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem et » matrem, et adhærebit uxori suæ ; et erunt duo in carne » una[2]. » Quis iste sit qui locutus est, aut de quo istud sit sacramentum, audi dicentem : « Sacramentum hoc magnum est : ego autem dico in Christo et in Ecclesia[3]. » Unde et admonet ut sic diligat homo uxorem suam, quemadmodum Ecclesiam Christus[4] ; quoniam membra sumus corporis ejus, de carne ipsius, et de ossibus ejus. Quæ igitur major salus, quam esse cum Christo, et ei unitate quadam corporis adhærere, in quo nec macula sit ulla, nec tortitudo peccati (43) ?

XII. Scriptum est in capite Libri, quod Abel justi placuit hostia Deo[5], displicuit oblatio parricidæ. Nonne

[1] Psal. XXXIX, 6-9. — [2] Gen. II, 23. — [3] Ephes. V, 32. — [4] Ibid. 25. — [5] Gen. IV, 4, 5.

aperte significavit Dominus Jesus offerendum se esse pro nobis, ut in sua passione novi sacrificii gratiam consecraret, ritum populi parricidalis aboleret? Quid autem expressius, quam quod a sancto Patriarcha oblatus est filius, et aries immolatus est? Nonne aperte ostendit hominis carnem, quæ omnibus terrenis est communis animantibus, non Divinitatem unigeniti Filii Dei obnoxiam futuram sacræ vulneri passionis?

XIII. Scriptum est in capite Libri venturum hominem qui Potestatibus cœlestibus imperaret [1]. Impletum est, quando Dominus Jesus venit in terras, et Angeli ministrabant ei; sicut ipse dignatus est dicere : « Ex hoc videbi» tis cœlos apertos, et Angelos Dei ascendentes et descen» dentes ad Filium hominis [2]. »

XIV. Scriptum est in capite Libri : « Agnus sine macula, » mundus, maturus, masculus, anniculus erit vobis : et » occidet eum omnis Synagoga [3]. » Quis iste sit agnus, audistis dicentem : « Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit pecca» tum mundi [4]. » Hic est qui occisus est ab omni populo Judæorum : quem adhuc hostili odio persequuntur. Et illum quidem oportebat pro omnibus mori; ut in ejus cruce fieret remissio peccatorum, et sanguis ipsius mundi inquinamenta lavaret : sed væ illis qui Auctorem salutis propriæ negaverunt! « Fecistis, inquit, consilium; sed non per me [5]. » Quomodo poterat probare parricidium, qui consilium non probabat? Et tamen quanta pietas! Abhorrebat quidem a consilio; sed si converterentur, remedium non negabat.

XV. Scriptum est etiam, non solum in capite, sed in omni Legis complexione, venturum hominem ad conservandum hominum genus, qui omnia vellet quæ Deus vellet. Unde intelligis quoniam Divinitatis ejusdem est, qui ejus-

[1] Gen. XXVIII, 12. — [2] Joan. I, 51. — [3] Exod. XII, 5. — [4] Joan. I, 29. — [5] Isaï. XXX, 1.

dem est voluntatis. Unde etiam ad sacrificium passionis voluntarius accessit, meritoque prædixit : « Voluntarie sa» crificabo tibi[1]. »

XVI. Sed forte dicas : « Quomodo in Evangelio dixit : « Pater, si possibile est, transfer a me calicem hunc ; sed » non sicut ego volo, sed sicut tu vis[2] ? » Et videtur quidem esse distantia voluntatis : verum intelligimus aliud esse quod secundum unitatem Divinitatis exprimitur, ubi dicit : « Ego et Pater unum sumus[3] : » aliud quod secundum hominis est locutus affectum, quem innuit cautum esse debere, nec præsumere quod facile implere non possit; ne, dum præmium quærit, incidat sacrilegium. Unde ait : « Cum persequentur vos in hac civitate ; fugite in aliam[4]. » Merito ergo et hic subiturus corporis passionem, cœpit contristari, et mœstus esse : et assumptis Petro et duobus filiis Zebedæi : « Tristis est anima mea, » ante præmisit ; et subjecit postea : « Vigilate et orate, ne intretis in ten» tationem. Spiritus promptus est, caro autem infirma[5]. » Vides ubique eum secundum hominem loqui, secundum hominem orare, secundum hominem tristem esse, secundum hominem dixisse : « Pater meus, si possibile est[6]. » Quod utique non impossibile Deo ; sed hominis est dubitare, Dei confirmare. Ideo promptiores assumpsit, quasi electos ultimi judicii sui testes, qui verborum ejus agnoscerent sacramentum. Denique alii dormiebant, isti soli fida mente vigilabant. Unde et per Hieremiam nondum suscepto corpore, ipse ait : « Ego sicut agnus ductus sum, et » nescivi[7]. » Quid est quod nesciat Sapientia Dei, quæ in arcano Patris semper est ? Et ideo enarravit omnia Filius Dei, quia Dei Patris ipse sapientia est. Quomodo præscivit se sicut agnum esse ducendum, et quo duceretur nescisse

[1] Psal. LIII, 8. — [2] Matth. XXVI, 39. — [3] Joan. X, 10. — [4] Matth. X, 23. — [5] Id. XXVI, 38 et 41. — [6] Id. X, 23. — [7] Jerem. XI, 19.

se dicit? Aut quomodo in superioribus per os ipsius David ait : « Deus, Deus meus, respice in me : quare me dereliquisti[1] ? » Quomodo derelinquitur a Patre Filius, qui ait : « Et non sum solus ; quia Pater mecum est[2]. » Et alibi, « Traditus sum, et non egrediebar[3] ? » Et alibi : « Exurrexi, » et adhuc tecum sum[4] : » nisi ut advertas quod hominum sensum exprimit, qui putant se a Domino suo, quando sunt in periculis, derelictos ? Denique audi quod sequitur : « Longe, inquit, a salute mea, verba delictorum meorum[5] ; » hoc est, alia verba sunt delictorum, alia sacramenta salutis æternæ. Non præjudicant verba virtuti : suis viribus substantia divina fulcitur, homo videtur, homo auditur, Deus in operibus agnoscitur. Et tamen de hoc homine dictum est : « Et homo est, et quis cognoscet eum[6] ? » Quid est, « Quis ? » Non quo nemo, sed quo rarus, quo sapiens ; sicut illud : « Quis ascendet in montem Domini? Quis sapiens » et intelliget ea[7] ? » Denique alibi : « Vir insipiens non cog» noscit ea, et stultus non intelligit hæc[8]. » Et tu ergo cum legis Evangelium, quasi sapiens et non stultus cognosce quæ legis : illuminet te Sapientiæ fulgor æternæ. Verba quidem sunt ; sed et ipsa mundant, et ipsa illuminant, et ipsa confirmant, et ipsa vivificant. Unde ait Petrus : « Domine, ad quem ibimus ? Verba vitæ æternæ habes, et » nos relinquemus te[9] ? »

XVII. Denique ut adverterimus, quod secundum hominem locutus esset, paulo post dixit : « Ecce appropin» quat hora, ut Filius hominis tradatur in manus pecca» torum[10]. » Et Judæ osculanti ait : « Juda, osculo » Filium hominis tradis[11] ; » hoc est, venenum infundis osculo, quo gratia charitatis infunditur : osculo, quod

[1] Psal. XXI, 2. — [2] Joan. XVI, 32. — [3] Psal. LXXXVII, 9. — [4] Id. CXXXVIII, 18. — [5] Id. XXI, 2. — [6] Jerem. XVII. — [7] Psal. XXIII, 3, et Osee. XIV, 10. — [8] Id. XCI, 7. — [9] Joan. VI, 69. — [10] Matth. XXVI, 45. — [11] Luc. XXII, 48.

sacræ pacis insigne est; osculo, quo amicitia fida firmatur; osculo, quo fides sancta signatur? Hoc ergo osculo tradis periculo, quem propter osculi commercium venerari deberes? Et tradis Filium hominis homo, qui propter hominum salutem descendit de cœlo? Sic enim scriptum est: « Filius hominis qui est in cœlo, ipse est » qui descendit e cœlo[1]. » Filium hominis tradis, qui te ex peccatore Apostolum fecit: Filium hominis tradis, qui venit, ut in sanguine suo omnium peccata dilueret? Ego osculum non nego: ipse videris, qui violaveris osculi sanctitatem. Annon legisti quod utilia sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici[2]? Nec immerito graviore telo tantæ dignationis percussus est Judas, quam si eum fulmine perculisset. Denique patientiam Domini ferre non potuit, qui majestatem prodidit; adeo ut sibi ipsi tanti sceleris reatus non posset ablui. Itaque abiit, pecuniam refudit; hoc est, condemnavit avaritiam suam tantæ impietatis auctorem, pretium perfidiæ Synagogæ reddidit. Non excusatur proditor, qui pœnitentiæ locum invenire non potuit; sed acervatur sacrilegium Judæorum, qui etiam proditoris vocibus arguuntur. Ille suum crimen agnovit dicens, quod tradiderit sanguinem justum: isti et pretium sceleris receperunt, et acrioribus studiis justitiæ principem persecuti sunt. Ideo ad istorum omnium perpetuam condemnationem latro crucifixus absolvitur; quia ille Christum in suppliciis agnovit suis, quem isti in beneficiis non agnoverunt: et peccatum suum confessus est Christo, qui sciret ignoscere; quia in cruce sua regnum Domini mente conspexit, quod in convivio Christi Judas videre non potuit. Ideo precationem latronis vox secuta est cœlestis hujusmodi: « Amen, amen dico tibi, hodie mecum » eris in paradiso[3]. » Tripudiabas, draco, quod Apostolum

1 Joan. III, 13. — 2 Prov. XXVII, 6. — 3 Luc. XXIII, 43.

subtraxeras Christo : plus amisisti quam sustulisti, qui latronem vides in paradisum esse translatum. Nemo est qui possit excludi, quando receptus est latro, minister tuus; et eo pervenit, unde ipse dejectus es.

XVIII. Subtexuimus ista propter illum versiculum, quia dixit : « Ut faciam voluntatem tuam : Deus meus, vo- » lui ; » hoc est, Divinitatis mihi tecum, Pater, una voluntas est. Et quia una voluntas, una substantia est; quia et inseparabilis majestas, et potentia Trinitatis. Sed alia vox carnis, et tamen ad voluntatem Dei, et ipsa consensit dicens. « Non quod ego volo, sed quod tu vis[1]. » Et alibi : « Si non potest hoc transire, nisi illud bibam, fiat voluntas » tua[2]. » Communis affectus est mortem timere, quam suscepit Christus; ut crucifigeret, sicut crucifixit, et carnem; mihi enim est luctatus, ut mihi vinceret. Etsi caro Christi fortis, nec peccato obnoxia, tamen peccata suscepit : imfirmitates suscepit, etsi nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem, « Quia pro nobis dolet... donec ejiciat » in veritate judicium[3]. » Non enim alteram carnem, sed hanc suscepit; ut Apostolus docet dicens : « Oportet enim » corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc » immortalitatem[4]. » Etsi de Virgine natus est et Spiritu sancto, tamen hominis est filius, quia homo Virgo. Et ideo quod natum est ex carne, caro est : et qui natus est de homine, homo dicitur, mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.

XIX. Propterea incorruptibilis suscepit hanc carnem, ut faceret incorruptibilem : et immortalis, ut faceret immortalem. Si quis ergo eum sequitur, induet immortalitatem. Si quis voluntatem ejus facit, non morietur in æternum ; sed dicit ei Christus : « Hodie mecum eris in para-

[1] Marc. XIV, 37. — [2] Matth. XXV, 42. — [3] Isaï. LIII, 4. et XLII, 43. — [4] 1 Cor. XV, 53.

»diso[1]. » Quid est, « Hodie? » Hoc est, de nocte transisti, mecum eris in lumine. Noli tenebras formidare, quem æterna lux suscepit. Pulchre etiam subjunxit : « Mecum » eris in paradiso ; » hoc est, noli dubitare de carne, et me in carne vidisti : noli timere, ne et tu cadas de paradiso, sicut cecidit Adam ; sed audi quia mecum eris, quo præsente, cadere non possis. Cecidit caro in paradiso, antequam susciperetur a Christo. Ibi eris susceptus, ubi et ille qui suscepit ; quia non mentitus est dicens : « Volo ut ubi » ego sum, et illi sint mecum[2]. » Non recedet pastor a gregibus suis ; licet jam lupum in paradiso timere non possis, cui dictum est : « Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo » cadentem[3]. » Ideo ante consummationem adversarius dejicitur in incendium, catenis quoque perpetuis alligatur, ut tu jam nullas insidias pertimescas.

XX. Et Adam ut caderet, a serpente deceptus est, et flexus est ab uxore. Ideo jam nullæ in paradiso nuptiæ, sed omnes erunt sine celebritatibus nuptiarum, sicut Angeli in cœlo. Non dixerat Adæ : « Mecum eris ; » quia sciebat illum esse casurum, ut redimeretur a Christo. Felix ruina, quæ reparatur in melius. Ideo jam pius pastor, bonus negotiator gregem suum, et mercem propriam non reliquit. Erit quidem et adhuc in paradiso cum Angelis pugna serpenti, donec dejiciatur : sed qui cum Christo est, timere non poterit. Adam cum Christo non fuit, quando deceptus est. Nam si cum Christo fuisset, et in ejus præceptione permansisset, perire utique non potuisset. Non mansit in Christo, quia non in ejus sermone permansit. Denique audi, qui maneat in Christo. « Si manseritis, inquit, in me, » et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, » petetis, et fiet vobis. » Et infra. « Si præcepta mea serva-

[1] Luc. XXIII, 43. — [2] Joan. XVII, 24. — [3] Luc. X, 18.

veritis, manebitis in mea dilectione[1]. » Vis scire, quia cum Christo Adam non erat? Dixit ei Dominus: « Adam ubi » es[2]? » Qui utique quasi absentem requirit, non diceret: « Ubi es; » si eum in se manere cognosceret. Sed quis eum absentem fecerit, audiamus. « Absconderunt se, inquit, » ambo a facie Domini[3]. » Omnes videt Christus: sed qui se abscondit, absconditur: quoniam qui ignorat, ignoratur. Cognoscit enim eos Dominus qui sunt ipsius. Ille omnes suos vult esse, quos condidit et creavit. Utinam, tu homo, non fugias, et te ipse a Christo non abscondas. Ille etiam fugientes requirit, et absconditos non vult perire; sed clamat dicens: « Adam ubi es? » hoc est homo, ubi es? Ego te in lumine posui, tu tenebras requisisti.

XXI. Denique in paradiso, ubi semper matutinus erat dies, vesper est factus; quoniam omnia peccata tenebrosa sunt. Ideoque habes, quia audierunt vocem Domini Dei deambulantis ad vesperam in paradiso. Simul cognosce mysterium. Mane errasti: ad vesperam liberaberis. Quomodo enim vespera, ubi Christus est? Nam licet sedes ejus supra cœlum cœlorum, tamen in sanctis suis Christus est. Quomodo ergo vespera ubi Deus est, cum Deus lux sit? Denique Saulo in itinere lux refulsit, quando ei Christus occurrit. Unde etiam lumine Dei refulgente, cæcatus est persecutor. Cur ergo cæcatus; nisi quia non agnoverat Christum? Nam si cognovisset lucis arbitrum, non amisisset lumen oculorum. Denique et ubi agnovit, recepit. Indicio est quod non agnoverit Christum, qui audita voce: « Saule, Saule, quid me persequeris; » respondit: « Quis » es, Domine? » Non quæsisset quis esset, si cognovisset. Unde et Dominus quasi ignoranti dicit: « Ego sum Jesus » Nazarenus, quem tu persequeris. Durum tibi est adversus » stimulum calcitrare. » Et ille dixit: « Domine, quid me

[1] Joan. xv, 7 et 10. — [2] Gen. iii, 9. — [3] Ibid. 8.

» oportet facere[1]? » Vide congruentia utrinque magisteria. Medicus minatur, ut corrigat; terret, ut curet: æger primo medici personam requirit, si sit idoneus a quo sanari se posse præsumat; ubi medicinæ audivit auctorem, remedium poposcit, salutem invenit. Denique ab accedente non solum expulit cæcitatem: sed etiam lucem quam non habuerat, accepit; ut Christum videret, quem antea non viderat.

XXII. Sed videamus sequentia; repetito tamen versiculo, de quo videtur esse tractatus (44): « Ecce venio, ut » faciam voluntatem tuam: Deus meus, volui, et legem » tuam in medio cordis mei. Bene nuntiavi justitiam tuam » in Ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Do» mine, tu cognovisti. Justitiam tuam non abscondi in » corde meo[2]. » De superiore itaque versiculo intelligimus: Ecce venio non solum ut voluntatem tuam faciam; sed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alii habent: « In » medio ventris mei. » Est enim venter et mentis, qui semina concipit sensuum, de quo Esaïas dixit: « In utero » accepimus, et parturivimus spiritum salutis[3]. » Hoc utero parturivit et Paulus, qui ait: « Filioli mei, quos ego partu» rio; donec formetur Christus in vobis[4]. » Christus ergo non in ventre corporeo, sed in animæ quodam ventre formatur. Hoc ventre Apostolus genuit; sicut scriptum est: « Ego vos per Evangelium genui[5]. » Ideo alii bene habent: « In medio cordis; » alii: « In medio ventris; » ut interioris hominis ventrem intelligas, qui in medio esse cordis accipitur: in quo naturalis legis præscripta servamus; quæ non solum custoditur, sed etiam fit in cordibus nostris. Unde et scriptum est, quia « Non solum auditores Legis » justi sunt apud Deum; sed etiam factores Legis justifica-

[1] Act. IX, 4-6. — [2] Psal. XXXIX, 10, 11. — [3] Isaï. XXVI, 18. — [4] Galat. IV, 19. — [5] 1 Cor. IV, 15.

»buntur[1]. » Sunt enim qui naturaliter ea quæ Legis sunt, faciunt; sicut gentes quæ legem non audiunt, et sibi lex sunt, qui cognita sibi legis præcepta conservant. Ergo quasi gentilis populi congregator, personam nostram suscepit hoc loco Christus; ut diceret facere se legem in medio cordis sui. Siquidem populus nationum legem, quam non audivit, implevit; ut agnosceret Christum, quem populus Judæorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoscendum putavit; quia scriptum est: « Agnovit bos » possessorem suum, et asinus præsepe domini sui: Israël » autem me non cognovit[2]. » Hic ergo credentium venter est, in quo Spiritus sanctus operatus est, et eum semine spiritali implere consuevit; sicut testificatur in Evangelio Dominus Jesus, qui ait: « Qui credit in me, sicut dicit » Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ[3]. » Ex illo flumine ista sunt flumina, de quo legimus: « Flu» minis impetus lætificat civitatem Dei[4]. » De quibus ergo fluunt hujusmodi flumina spiritalia, de his bene dicitur: « Elevaverunt flumina, Domine, elevaverunt flumina vo» cem suam. Elevabunt flumina fluctus suos a voce aqua» rum[5] » spiritalium, quæ supra cœlos Deum laudant.

XXIII. Qui elevaverit vocem suam, hic potest dicere: « Bene nuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna. » Quid est quod addidit, « Magna; » nisi quia fuit ante non magna? Quæ est magna, nisi de totius orbis terrarum partibus congregata; quando ab Oriente et Occidente, Septemtrione et Meridie populi gentium sunt vocati? Alibi tamen legimus magnam Ecclesiam: « Confitebor tibi, Domine, in Ecclesia » magna: in populo gravi laudabo te[6]. » Ibi ergo Ecclesia magna, ubi populus gravis; hoc est, non inquietus et mobilis, qui sedit manducare et bibere, et surrexit ludere.

[1] Rom. II, 13. — [2] Isaï. I, 3. — [3] Joan. VII, 38. — [4] Psal. XLV, 5. — [5] Id. XCII, 3, 4. — [6] Id. XXXIV, 18.

Gravis populus est qui fidem Deo suo servat, et qui non aliqua levitate mutetur: neque nutet et fluctuet, sed charitate sit fundatus in Christo, ut possit dicere: « Confido » enim quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio » separare me possit a charitate Dei, quæ est in Christo » Jesu[1]. »

XXIV. Qui autem prædicat in Ecclesia magna, non abscondit justitiam Dei in corde suo; sed exaltat viribus vocem suam, annuntians Christum. Non timet eum coram populo prædicare, non erubescit crucem ejus; sed gloriatur in illa Domini passione. Non sequitur litteram Legis; sed eruit profunda mysteria, quibus revelet Domini Jesu gloriam: quem Lex significavit esse venturum ad Ecclesiam, quæ magna est congreganda. Justitia igitur fides est. Denique « Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad » justitiam. Ecce labia mea non prohibebo, Domine, tu cog» novisti[2]. » Sic et alibi: « Tu cognovisti sessionem meam, » et resurrectionem meam[3]. »

XXV. Ad Patrem dicit: « Justitiam meam non abscondi » in corde meo: veritatem tuam, et salutare tuum dixi[4]. » Totus ex persona Christi Psalmus iste est; ideo « Justitiam » meam » dicit: licet non arroganter et homo possit dicere justitiam suam, qui Deo credit, et fidem suam sibi reputari ad justitiam confitetur. Veritatem et misericordiam diligit, qui fidem prædicat veram, et peccata dimittit. Ideo enim Christus advenit, ut fidem statueret, remissionem tribueret peccatorum.

XXVI. Et quia ex persona Salvatoris totum hunc esse diximus Psalmum, ne forte dicant Apollinaristæ: « Ecce » corpus, dixit, præparasti mihi, » non etiam animam; audiant in inferioribus Psalmi hujus dicentem: « Confundan-

— [1] Rom. VIII, 35. — [2] Gen. XV, 6. — [3] Psal. CXXXVIII, 2. — [4] Id. XXXIX, 11.

» tur et revereantur simul, qui quærunt animam meam, » ut auferant eam [1]. »

XXVII. Hæc sunt quæ in hoc Psalmo difficiliora arbitrati sumus: reliqua plana et facilia, nec indiga esse interpretationis existimavimus; cum si in Tractatum incidant, in alio Psalmo in quo videntur esse repetita, rectius prosequemur, favente Domino Jesu: cui est laus, honor, gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

ENARRATIO

IN PSALMUM XL.

I. Bono ordine [2], qui in superiore Psalmo dixit: « Ecce » venio [3]; » in hoc jam venit, et patitur: et ideo quadragesimus Psalmus inscribitur, quia quadraginta diebus jejunavit Dominus Jesus; ut eo numero consummaret hominis qui perierat perfectionem. Sicut enim per appetentiam interdicti fructus amiserat gratiam, ita per jejunium reparari ejus virtutem oportuit; ut qui perierat in Adam, repararetur in Christo. Ideo ergo, « In finem; » quia ipse finis est spei nostræ, ad ipsum studia nostra dirigimus, ad ipsum vota nostra conferimus; quia ipse est plenitudo, ipse est consummatio universorum, ipse omnium summa virtutum. Ideo, « Ipsi David; » quasi ei qui solus ex omnibus in sua carne nostra peccata suscepit, qui solus Dei Agnus peccatum totius mundi abstulit, qui solus chirographum decreti, sanguinis sui effusione delevit, et tulit de medio, atque

[1] Psal. xxxix, 15. — [2] Vide D. Guillon, tom. ix, p. 154-156. — [3] Psal. xxxix, 9.

suffixit cruci : quasi sapientia sciens quomodo vetus peccatum mundi solveret : quasi redemptio, quomodo hominem renovaret a culpa : quasi sanctificatio, quomodo eum sanctificaret ad gratiam. Hic ergo titulus, hoc principium.

II. «Beatus qui intelligit super egenum et pauperem[1].» Aperi aures tuas, qui incipis sacramenta dominicæ cognoscere passionis. Ideo tibi dicitur : « Qui habet aures audiendi, audiat[2]. » Ideo surdo illi et muto aures et labia tetigit Dominus in Evangelio ; ut sciret quid audiret in mysterio, quid etiam loqueretur, et quando loqueretur. Neque enim otiose scriptum est : « Dominus mihi dedit linguam eruditionis ; ut scirem quando oporteat sermonem dicere[3]. » Scire ergo debes quid audias, scire quid loqui debeas, scire etiam quando loqui debeas.

III. Audi ergo dicentem : « Beatus qui intelligit super egenum et pauperem. » Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui haurit ejus necessitates, scit quid mali inopia afferat indigenti : sed quid sibi vult istud exordium in Domini passione ? Verum est quidem quod propter pauperes passus est ; sed tamen ipse corripuit Judam dicentem de illo unguento, quod effuderat maria super pedes Christi : « Potuit hoc venumdari trecentis denariis, et dari pauperibus[4]. » Idem et cæteri Apostoli senserant, sed alio affectu : ille per avaritiam, isti per misericordiam ; Judas enim furto prospiciebat, Discipuli pauperum alimoniæ consulebant. Quibus in commune respondit : « Sinite illam, ut in die sepulturæ meæ servet illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum : me autem non semper[5]. »

IV. Ergo alius intelligendus est hic beatus, qui intelligit super pauperem. Hic de fide dicit, alibi de misericordia. Prior ergo fides, secunda misericordia. Cum fide, pretiosa

[1] Psal. XL, 2. — [2] Luc. VIII, 8, et Marc. VII, 16. — [3] Isaï. L, 4. — [4] Marc. XIV, 5. — [5] Joan. XII, 7, 8.

misericordia : sine fide, nuda; sine fide, instabilis. Fides enim virtutum omnium stabile fundamentum est. Beatus ergo qui intelligit super Christi inopiam et paupertatem, qui propter nos pauper factus est, cum dives esset : dives in regno, pauper in carne; quia suscepit hanc pauperum carnem. Pauperes enim facti sumus nimis, qui virtutum exuvias pretiosas fraude serpentis amisimus, exclusi de paradiso, ejecti de patria, in exilium relegati, ipso quoque nudati corporis integumento : quod antea virtutum septa muniebant, postea delicta nudarunt. Si ergo egenus et pauper in carnis istius passione. Non ergo in divitiis suis, sed in nostra passus est paupertate. Ideoque non plenitudo Divinitatis, quæ in illo corporaliter habitat [1], ut Scriptura testatur; sed caro passa est. Hoc intellige, hoc persequere, id tene, ne dicatur tibi : Noluit intelligere super mendicum et pauperem. Nam si hic dubitas, certe in illo Psalmo qui adversus proditionem Judæ ex persona dicitur Salvatoris, de illo versiculo dubitare non poteris, in quo ait : « Et per» secutus est hominem inopem et mendicum [2]. » Intellige ergo in paupertatem Christi, ut dives sis; intellige in infirmitatem ejus, ut accipias sanitatem; intellige in crucem ejus, ut non erubescas; intellige in vulnus ejus, ut vulnera tua cures; intellige in mortem ejus, ut acquiras vitam æternam; intellige in sepulturam ejus, ut invenias resurrectionem.

V. Sed forte dicas : Quomodo dives in paupertate Christus? Etsi mihi ingenium deficiat, tamen non deficiunt divinarum subsidia lectionum; cum dixerit Apostolus : « Quoniam Dominus Jesus pauper factus est, cum dives » esset; ut vos ejus inopia ditaremini [3]. » Quæ ergo ista paupertas, quæ divites facit? Consideremus eam, intendamus in ipsum venerabile Sacramentum. Quid purius potest eo esse atque simplicius? Non taurino quisquam perfunditur

[1] Coloss. II, 9. — [2] Psal. CVIII, 17. — [3] 2 Cor. VIII, 9.

sanguine, ut sacra dicuntur habere gentilium (45): non hircorum atque arietum cruore peccator lavatur; (neque enim quisquam ita purificatur; caro enim lavatur, non culpa diluitur;) sed exiet, inquit, aqua cum delectatione de fontibus Salvatoris[1]: et paratur in conspectu tuo mensa cœlestis, et poculum inebrians quam præclarum est[2]! Hæ sunt divitiæ simplicitatis, in quibus est Christi pretiosa paupertas. Est et in moribus paupertas bona; unde et Dominus dixit: « Beati pauperes spiritu[3]. » Et in Psalmis invenimus, quia Dominus humiles spiritu salvabit[4]. Est et in collatione tenui paupertas abundans, si abundet fides. Unde Apostolus ait: « Et profunda paupertas eorum abundavit in divitiis simplicitatis eorum[5]. »

VI. Ut autem et ex aliis vocibus ejus intelligamus, quia ipse se pauperem dixit, habemus alibi scriptum: « Pauper et dolens ego sum[6]; » hoc est, quia pro nobis dolet, ut legimus; neque enim in se habuit quod doleret. Sicut ergo pro nobis dolet[7], ut Esaïas interpretatus est, qui eum vidit in spiritu: pro nobis utique tristis erat; juxta quod animam suam tristem appellavit usque ad mortem, tamen non propter mortem: et carnem dixit infirmam, quæ mortis subjacuit infirmitati; ut aculeum mortis infringeret, quo nos in die judicii liberaret, quam non perfunctorie malam dixit.

VII. Sic enim subtexuit: « In die mala liberabit eum Dominus[8]; » quoniam amara videtur, quæ plures adjudicat pœnæ. Via enim virtutis angusta est, lata delicti; ideo rariores in virtute ambulant, plures in flagitio versantur. Quo fit ut inferior eorum sit numerus, qui præmia remunerationis accipient, quam qui ob pretium gravium pec-

[1] Isaï. XII, 3. — [2] Psal. XXII, 5. — [3] Matth. V, 3. — [4] Psal. XXXIII, 19. — [5] 2 Cor. VIII, 2. — [6] Psal. LXVIII, 30. — [7] Isaï. LIII, 4. — [8] Psal. XL, 2.

catorum sortem adversam judicii reportabunt. Quasi dolens igitur dixit malam judicii diem. Nam si Angeli in unius peccatoris absolutione lætantur, quanto magis homines in tantorum condemnatione hominum macerabuntur? Et bene dolet pro ea ove, quam humeris suis ipse reportavit, et ad ovile suum revocavit errantem. Affectu nostro loquitur Dei Filius; quia nobis dies judicii acerba est, quam timemus. Omnibus mala videtur, quia plena terroris est: qua Deus non solum forensia hominis, sed etiam occulta dijudicat: qua cogitur unusquisque aperire quod fecit, aut quod sensit. Ideoque multi damnantur; pauci coronantur. Sed etiam ipsi qui coronantur, dolebunt; justi enim coronabuntur: justus autem quasi suam putat fratris ærumnam. Et quis ego sum qui de illa judicem, qua homo Angelorum conciliis inseretur? Ipsius Domini audiamus sententiam: « Veniet, inquit, hora, in qua omnes qui » in monumentis sunt, audient vocem Filii hominis; et » procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ: » qui vero mala egerunt, in resurrectionem judicii[1]. » Judicabuntur ergo qui mala egerunt: et ideo mala dies et aspera ab ipso judice nuncupatur; ut scias quia ipse nobis compatitur in Evangelio, qui compassus est in Prophetis.

VIII. Sed etiam sic possumus accipere: « In die mala, » hoc est, in tempore malo; mundus enim in malo positus est. Et ideo mali dies istius mundi, et abundat diei malitia sua. Non mediocre est, ut hic liberemur ab insidiis peccatoris. Qui fuerit hic liber a crimine, ibi erit liber a pœna, et severitatem judicii subire non poterit.

IX. Et ideo votis opus est et precibus quotidianis, et advocatione principis sacerdotum, de quo dicit Joannes evangelista: « Advocatum habemus apud Patrem Dominum

[1] Joan. v, 28, 29.

» Jesum, et ipse est deprecatio pro peccatis nostris[1]. » Hic ergo advocatus noster, et deprecatio pro peccatis totius sæculi orat pro eo qui intelligit et credit in Christum, et dicit : « Dominus conservet eum, et vivificet eum, et bea- » tum faciat eum[2]. » Conservet a periculis, vivificet tanquam in mortis tenebris constitutum, beatum facere bonorum operum accessione dignetur.

X. « Et emundet, inquit, in terra vitam ejus[3]. » Bene addidit, « In terra ; » quia nisi hic mundatus fuerit, ibi mundus esse non poterit. Vel certe hoc modo : « Emundet in » terra. » Quomodo enim quis mundus in luto, cum terra eum obliniat? Ergo Domini manus est necessaria, quæ fecit de terra corpus, ut ipsa mundare dignetur.

XI. « Et non tradat eum in manus inimici ejus. » Quis est inimicus; nisi leo ille qui circuit rugiens, quærens quem devoret? Alii habent græci : « Et non tradat eum in animas » inimicorum ejus. » Animas pro manibus posuit ; eo quod inimicorum animæ bonis insidientur, et cogitationibus suis justum conentur evertere. Dicuntur et animæ pro hominibus. « Omnes animæ septuaginta, quæ descenderunt » in Ægyptum[4]. » Ideo et David maluit Dei se committere potestati, quam insidiis inimicorum, qui parcere sua voluntate nescirent.

XII. Sequitur : « Dominus opem ferat illi supra lectum » doloris ejus : universum stratum ejus versati in infirmi- » tate ejus[5]. » Quis est lectus doloris, nisi caro infirmitatis? Et bene lectus doloris ; quia corpus est mortis[6], de quo se liberari deprecatur Apostolus ; ut tanquam de tumulo quodam possit assurgere, in quo ægra jacet anima, et quasi quodam decumbit in lectulo. Symmachus, « Lectum mise- » riæ, » dixit : Aquila, « Grabatum miseriæ : » expressius

[1] I Joan. II, 2. — [2] Psal. XL, 3. — [3] Ibid. — [4] Gen. XLVI, 27. — [5] Psal. XL, 4. — [6] Rom. VII, 24.

Septuaginta viri, « Lectum doloris, » putaverunt esse dicendum. His ergo versiculis utendum est apud eos, qui diutius infirmitate corporis detinentur; ut habeant medicinam Dei, quo sani esse mereantur. Lectus ergo animæ caro infirma est, cujus ægritudini anima nostra compatitur, quæ si habeat adjutorem Dominum, dicit ei : « Surge, tolle lectum » tuum, et vade in domum tuam[1]. » Quo confortatus Dei verbo qui æger erat, surgit et tollit lectum suum in quo jacebat, et redit in statum pristinum sanitatis. Hoc est in domum suam regredi, ut habitet in domicilio robustissimæ valetudinis. Qui habitat, regit : qui regit, virtutis habet sibi gratiam suffragantem. Sed etiam stratum omnem versat Dominus in infirmitate languentis, cui adesse dignatur. Quod versatur, statum mutat, aut ex sanitate in ægritudinem, aut ex ægritudine ad sanitatem. Hic ergo qui ægrotat, versat se ad remedium sanitatis.

XIII. Sic ergo Dominus Jesus, etsi vulneratus est propter peccata nostra, tamen non in illa infirmitate permansit; sed se ipse versavit in melius ad universorum salutem. Itaque passione infirmitas est soluta, mors resurrectione. Sicut ergo se ipse versavit ad populorum redemptionem, nec sensit aculeum mortis, aut vulneris infirmitatem ; sic eum qui in se credit, etsi graviter ægrotantem, ut a morte liberet, versat ad vitam. Omnem ergo stratum, hoc est, universorum hominum infirmitatem in sua infirmitate versavit. Suscepit enim infirmitates omnium in sua carne, erexit se in crucem, et versavit omnium infirmitates in sui corporis infirmitate. Unde dicit Esaïas : « Livore ejus nos sanati » sumus[2]. » Habent hoc luctatores, ut se subjiciant iis quibus congrediuntur atque luctantur, ut opprimi posse videantur; et subito cum superati æstimantur elidunt, et quadam arte se versant, ut effundant superiorem. Cadit

[1] Luc. v, 24. — [2] Isaï. LIII, 5.

qui portabatur, et is qui portabat, superior invenitur, ut sternat urgentem. Spiritali itaque palæstra Dominus Jesus onera nostra suscipiens in illa se passionis suæ congressione subjecit; et in infirmitatis specie, ut cum adversarius hominem parem cæteris judicaret, quem facile posset opprimere, Divinitatis arma deposuit, humanitatis tegmen assumpsit. Securus victoriæ propius tentator accessit : in costa eum telo militis voluit vulnerare, reputans et hunc sicut Adam per costam posse prosterni. Sed vulneratus latere Dominus Jesus vitam produxit e vulnere, evacuavit omne peccatum, dejecit adversarium, cui mortem latronis eripuit; et in illa morte, in illa sui corporis sepultura cum æstimaretur oppressus, elisus sua se virtute versavit : cecidit adversarius, Dominus resurrexit.

XIV. Sequitur : « Ego dixi : Domine, miserere mei : sana » animam meam, quia peccavi tibi[1]. » Potest et ex persona regis David hoc dici, qui videns in spiritu tantam victoriam et gratiam Christi, petit ut in illa remissione peccatorum omnium et sui misereatur; quoniam ipse, etsi legibus quasi rex, non teneretur humanis, Deo tamen obnoxium se pro peccatis suis esse cognoscit. Confitetur ergo peccatum suum, ut accipiat remissionem, et generalis indulgentiæ munus inveniat. Potest et ex persona Salvatoris hoc exprimi, qui nobis misericordiam Dei postulat, et peccasse se dixit, quia pro nobis peccatum factus est. Simul nos docet, cum in aliquo sumus adversus inimicos Dei certamine constituti, ut Dei imploremus auxilium : ipsi peccata nostra fateamur, et tunc maxime cum urgemur et terimur, cum dolore et amaritudine nos prosternamus, ne tacuisse videamur; quo medicina citius nostris vulneribus deferatur, ut sanati adversario resistamus. Quomodo enim potest congredi vulneratus? Unde discimus, quia peccatorum

[1] Psal. XL, 5.

nostrorum aculeis vulneramur? Vulnus medicum quærit, medicus confessionem exigit.

XV. Hinc quoque magis ac magis aperire Salvator sacramentum suæ incipit passionis, quod cum Evangelio concordare non dubium est. Nam maledicebant ei Judæi, mortem ejus expetebant, insidiabantur, urgebant, crescentem quotidie gloriam ejus operis non ferentes. Hoc ergo prophetia annuntiat, quod in Evangelio completum est: « Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, » et peribit nomen ejus[1]? » Amentes, qui vitæ auctorem mori posse credebant: sed vota eorum Ecclesia destruebat, credens quod etiam mortuus secundum corporis conditionem, suum nomen augeret; et ideo psallebat ei dicens: « Memor ero nominis tui in omni generatione et generatio» nem[2]. » Repetebat: « Unguentum exinanitum est nomen » tuum[3]. » Morientur illi, qui te mori posse præsumunt: non moriar ego, quæ te novi vitæ arbitrum, salutis auctorem. Novimus enim quod tempore passionis et resurrectionis orabant Discipuli congregati; quando eis Maria Magdalena resurrexisse Dominum nuntiavit, et quando eis, clausa janua, Dominus se in corpore resurrectionis ostendit, quando Thomas vulnera ejus vidit, et credidit. Insultabant ergo Judei quasi mortuo: sed Dominus viventem se Apostolis revelabat. Cum ergo dicerent Judæi: « Ecce mundus » totus post eum abiit[4]; » cum dicerent quia mirabilibus operibus suis seducit populum; quid aliud dicebant, nisi: « Quando morietur, et peribit nomen ejus? » Et ideo in ejus passione clamabant: « Tolle, tolle a terra talem hunc: » crucifigatur, crucifigatur[5]. » Factum est quod petebant, sublatus a terra est, resurrexit, ad cælum ascendit, et regnum suum de nobis paradisi sedibus reformavit (46).

[1] Psal. XL, 6. — [2] Id. XLIV, 18. — [3] Cant. I, 2. — [4] Joan. XII, 19. — [5] Id. XIX, 15.

XVI. De Juda quoque proditore evidens prophetia subtexitur in his versiculis, qui sequuntur : « Et egrediebatur » ut videret, vana locutus : cor ejus congregavit iniquita- » tem sibi. Egrediebatur foras, et loquebatur[1]. » Sic distinctum græcis in codicibus invenimus. Ingrediebatur ergo Judas quærens prodere Salvatorem, ut videret quid ageret, quidve loqueretur; ut cum caperet in sermone, et Judæis annuntiaret ; sed nihil inveniebat, qui nihil intelligebat. Bene ait Scriptura quia intus cum Jesu non erat, qui de doctrina ejus recesserat, et institutiones ejus reliquerat. Volebat intrare, sed penetrare non poterat ; quia eum sua excludebat perfidia. « Omnis enim impudicus, » aut avarus, aut immundus, quod est idolorum servitus, non » habet hæreditatem in regno Christi et Dei[2]. » Non solum ergo ingredi moliebatur, et non ingrediebatur ; sed etiam volebat videre, et non videbat. Denique loquebatur Jesus in parabolis, sed non audiebat Judas. Denique divina non videbat mysteria; non enim omnes audiunt verbum Dei, qui sibi videntur audire. Nam si omnes audirent, non diceret Jesus : « Qui habet aures audiendi, audiat[3]. » Et ideo quia non audiebat, neque videre poterat, loquebatur vana pro veris, et putabat quod Jesum falleret dicens : « Potuit hoc venumdari, et dari pauperibus[4]; » cum furtis suis, non pauperibus provideret, appellans Rabbi. Nam quomodo doctorem appellabat a cujus magisterio deviabat; cujusque cor, in quod se immerserat diabolus, congregabat sibi et augebat iniquitates? Sibi enim erat iniquus, sibi injustus, sibi delinquebat, qui intra se dolum meditabatur, qui latere non poterat. Non enim circumveniebatur Jesus, qui prodebatur volens, et testificabatur : « Unus ex vobis » me tradet[5]. » Denique confessus est Judas, dicens : « Num-

— 1 Psal. XL, 7. — 2 Ephes. V, 5. — 3 Luc. VIII, 8. — 4 Matth. XXVI, 9. — 5 Joan. XIII, 21.

» quid ego sum, Rabbi? » Et Dominus ait : « Tu dixisti[1]. » Nec sic intellexit Judas quod cognosceretur. Nam si intellexisset, non prodidisset.

XVII. Sed nihilominus, « Et egrediebatur foras, et loquebatur. » Aptus versiculus adversum eos qui secretum alicujus produnt. Pulchre ait : « Egrediebatur foras ; » foris enim lupi; foris prædones : intus Moyses in nube cum Jesu, foris Judæi : intus Zacharias sacerdos in templo, foris multitudo : intus Spiritus sanctus in cordibus nostris clamat ad Patrem ; foris adversarius noster sicut leo pervigilat ad rapinam : foris infideles, intus fideles. Et ideo eos, qui foris sunt, judicabit Deus : eos autem, qui intus sunt, Christus absolvit. Egrediebatur igitur Judas, et loquebatur. Egrediebatur de fide : egrediebatur de concilio et numero Apostolorum : egrediebatur de convivio Christi ad latrocinium diaboli : egrediebatur de gratia sanctificationis ad laqueum mortis, qui vana ad perfidos loquebatur : egrediebatur foras, qui vitæ internæ mysteria relinquebat : egrediebatur, qui Scripturæ interiora non noverat. Si enim scisset, intellexisset dicentem : « Numquid qui » dormit, non adjiciet ut resurgat[2]? » Intellexisset etiam illud : « Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus, » qui semper mecum dulces capiebas cibos, in domo Domini ambulavimus cum consensu[3]. » Non intellexit ergo hunc Psalmum, non centesimum atque octavum, non alios, non alia testimonia Scripturarum. De quo bene Evangelista dicit Joannes, et cæteris infidelibus : « Ex » nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, nobiscum mansissent[4]. »

XVIII. Non manebat ergo cum Apostolis proditor, qui foras exhibat, et cum perfidis susurrabat. Quo verbo

[1] Matth. XXVI, 25. — [2] Psal. XL, 9. — [3] Id. LIV, 14, 15. — [4] I Joan. II, 19.

usa est Scriptura divina, demonstrans sine auctoritate esse perfidiam, quæ timet quod loquitur, deprehendi. Fideli autem dicitur : « Exalta viribus vocem tuam[1]. » En quo deciderat apostolus Judas, qui missus erat fidem gentibus pleno auctoritatis præconio prædicare; ut in aurem insusurraret insidiatoribus magistri sui, quod timeret audiri. Nonne judicio suo se ipse damnavit? Sed erubescebat audiri, quod facere non timebat : erubescebat, quia adversus vitæ suæ, sanctificationis, et honoris auctorem cogitabat mala : nec gratiam beneficiis rependebat, sed mala pro nobis bono referebat magistro; quod etiam sæculi homines damnare consueverunt : erubescebat ingratus deprehendi, erubescebat avarus videri; cum pro pecunia auctoris sui salutem proderet, erubescebat videri perfidus. Similiter et Judæi qui adversus fidei magistrum falsos testes perfidi subornabant, ut dicerent eo quod prædicasset templum Dei, quod Salomon condidit, destruendum; cum ille de templo sui corporis significasset : « Solvite hoc templum, et in triduo suscitabo illud[2]; » vere foris erant, qui a cognitione Verbi cœlestis erant exclusi.

XIX. « Verbum, inquit, iniquum proposuerunt adversum me[3]; » id est, illicitum, et contra jus et fas sermonem proposuerunt, mihi facientes de humano sanguine pactiones, quem sceleratissime vendidit Judas : Judæi quoque emendum non minore scelere crediderunt, vanissimi homines; quasi « Qui dormit, inquit, non adjiciat ut resurgat. » Quid sit adjectio, consideremus.

XX. Naturale est omnibus terrenis animantibus, et volatilibus cœli, et piscibus maris nasci et mori : homini vero quem pretiosiorem cæteris terræ animantibus Deus fecerat, hanc præcipue contulit gratiam, ut mortuus reviviscat. Hæc ergo adjectio dicitur ad renovationem vitæ

[1] Isaï. LVIII, 1. — [2] Joan. II, 19. — [3] Psal. XL, 9.

superioris. Denique et Ezechiæ regi cum præscripsisset Dominus, quod vitæ suæ tempus implesset: et per Esaïam mandasset, ut ordinaret domum suam; quia moriturus esset: atque ille orasset ad Dominum, et flevisset fletu magno; misertus Dominus mandavit ei: « Ecce adjicio ad » tempus tuum annos quindecim[1]. » Et alibi sanctus David ait: « Dies super dies regis adjicies annos ejus[2]. » Inventum ergo homini quod addatur: Deo autem addi nihil potest, quia scriptum est: « Non est adjicere, neque mi» nuere, in quo perfecta et plena sunt omnia[3]. » Etsi Christus resurrexit, utique in eo quod assumpserat, resurrexit, in quo plenitudini Divinitatis ejus nihil vel decedere potuit, vel accedere. Deus enim incorporeus et immortalis est, cujus summa natura, et plenitudo virtutum sine ulla carnis accessione signatur. Caro autem dispensationis in Christo est, quam miserationis titulo, et pietatis jure suscepit; ut captivam redimeret, ablueret contaminatam, mortuam resuscitaret. Et pulchre ait: « Numquid qui » dormit, non adjiciet ut resurgat? » Non dixit: « Non ad» jicitur; » sed, « Non adjiciet ut resurgat; » eo quod ipse se Dei Filius resuscitavit, sicut supra diximus dixisse eum Judæis: « Solvite hoc templum, et in triduo excitabo il» lud[4]. » Adjectionem accepit caro, quasi sumpta de homine, suscepta de Virgine: sed quasi Deus adjectionem ipsam operatus est, qui virtute propria resurrexit; ut esset suæ resurrectionis operator. Ut autem intelligas quod et Pater Filium, et Filius ipse se resuscitaverit, agnosce operationem illam divinæ fuisse virtutis; quia Patri et Filio una virtus, communis operatio; quandoquidem una atque eadem substantia Trinitatis est.

XXI. Sed quid ego cæteros arguo, dicit Dominus Jesus,

[1] Isai. XXXVIII, 5. — [2] Psal. LX, 7. — [3] Eccli. XVIII, 5. — [4] Joan. II, 19.

quid mirum si populus me non cognovit, et cruci adjudicavit; cum Apostolus meus mercedem proditionis exegerit, cum conviva meus mortem meam vendiderit? « Etenim » homo pacis meæ, in quem speravi, qui edebat panes » meos; ampliavit super me supplantationem [1]. » Aliqui Judam excusandum putant; quia refudit pecuniam quam pro mercede proditionis acceperat : sed ecce quia ultra Judæorum condemnatur infidelitatem; cui enim plus datum est, plus exigitur ab eo. Quid, inquit, de aliis querar? « Homo pacis meæ, » cui pacem meam dederam, pacem meam relinquere volueram, persecutoribus deductis me tradidit, et fefellit me, « In quem speravi. » Numquid ignoravit proditorem sui futurum, de quo ante prædixit : « Unus ex » vobis me tradet [2]? » (hoc autem dicebat de Juda, sicut scriptum est in Evangelio.) Non utique; sed quo amplius condemnaret eum, de fide ejus sperasse se dixit. Aquila, « Confi- » sus eram, » dixit : Symmachus posuit, « Confidebam. » Plus enim gravamus eum in quo plurimum spei vel fiduciæ habuisse nos dicimus, si postea spem nostram opinionemque destituit.

XXII. Simul ostendit quanta vis divinæ sanctificationis sit, quæ excludat malitiam, et depravatum emendet ingenium, si forma propositi melioris accedat. Quantos scimus esse conversos? Mutatus est Zacchæus ille publicanus, et ad quæstum avaro intentus affectu, qui postea quadrupla redhibitione solvit errorem, condemnavit in se avaritiam, temporis superioris abjuravit lucra, compensavit in pauperes, si deesset exactor. Latro ipse nequitiam suam proposito meliore mutavit, agnovit in cruce Christum, confessus est Dei Filium, regem voce propria nuncupavit. Quo tempore justi plerique nutabant; ipsi certe latebant Apostoli : carnifex ipse centurio non negavit.

1 Psal. XL, 10. — 2 Joan. XIII, 21.

Quid de tempore Evangelii loquor? Rahab meretrix erat, quæ perfidiæ atque intemperantiæ se alebat stipendiis; tamen ubi exploratores vidit quos miserat Jesus Nave, fidem induit; et periculo imminente, justitiam reservavit: nec susceptos prodidit, sed fideli humanitate protexit. Ideo ergo sperasse se dicit, quasi jure præsumpserit, ut Apostolus superiora deponeret, meliora sequeretur: et qui sanctificandi alios munus acceperat, ipse in se sanctitatis gratiam custodiret, et sinceritatis inhæreret officiis. Bene ait, « Speravi; » quia homini dedit eligendi arbitrium, quid sequatur. « Posui, inquit, ante te bonum et » malum[1]. » Si malum elegeris, non natura delinquit, sed eligentis affectus. Si unusquisque hominum condemnatur qui malum elegerit, quid de Juda dicimus, qui prodidit eum cui copulabatur suavitate convivii?

XXIII. « Qui edebat, inquit, panes meos ampliavit super me supplantationem[2]. » Quid est quod addidit, « Panes meos? » Potuit dicere: Qui edebat panes mecum; nisi illam intelligas, quæ specialis est Christi, hoc est, verbi cœlestis alimoniam; « Non enim in solo pane vivit » homo, sed in omni verbo Dei[3]. » Denique alibi dicit: « Qui semper mecum dulces capiebas cibos[4]. » Quibus versiculis bene utimur adversus eos qui necandos esse crediderint, cum quibus videntur epulati. Gentiles hoc custodire memorantur, hostes plerumque, latrones etiam; ut parcant iis cum quibus recordentur se iniisse convivium (47): feræ quoque ipsæ pabulorum societate mitescunt. Unde propter hujusmodi affectum gratiæ convivalis, si verba consideremus, non otiose dulces cibos dixit. Quomodo enim dulces, qui cito corrumpuntur? Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitæ. Hos enim cibos nulla amaritudo corrumpit, nulla mortis corruptela contaminat.

[1] Deut. XXX, 15. — [2] Psal. XL, 10. — [3] Matth. IV, 4. — [4] Psal. LIV, 15.

Unde et « Semper » dixit. Non enim semper edere quis poterat. Semper autem verbo Dei possumus inhærere, et noctibus et diebus, si in lege Dei die et nocte meditemur.

XXIV. Quid est etiam, « Ampliavit? Græcus ἐμεγάλυνεν dixit, hoc est, magnificavit. Utrumque nobis exposuit Dominus quod movere nos posset, dicens in Evangelio : « Qui » manducat mecum panem, levavit super me calcaneum[1]. » Unde assumptus hic sermo sit, consideremus. « Fuimus, » inquit, increduli, errantes, servientes desideriis et volup» tatibus[2]. » Fateamur errorem, ut diluamur. Et ego vidi aliquem puer athletam, cum elisisset adversarium, frontem ei percussisse calcaneo : quod signum fuit, eo quod insultaverit victo. Hoc est quod ait : « Magnificavit super » me supplantationem; » quo verbo insultantis jactantiam declaravit. Levavit ergo et Judas super Christum calcaneum suum, cum proderet eum; sed non levavit impune. Adhuc Adam calcaneum levat, quod a serpente est vulneratum. Et utique ei pedes laverat Christus. Audierat dicentem : « Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet; » sed est mundus totus[3]. » Sed quod lavit gratia, inquinaverat perfidia. Judas ergo calcaneum levavit ad vulnus. Vere non tenuit caput, qui calcaneum super Christum levavit. Adam super se levavit, hic super Christum; et ideo eum serpens gravius quam cæteros vulneravit. Levavit calcaneum suum, qui fraudulentum osculum porrigebat, quo supplantaret auctorem; ideoque scriptum est in Propheta : « Ampliavit super me supplantationem. » Esaü quoque ait de fratre suo : « Bis me jam supplantavit[4]. » Qui supplantat, dolum facit, quo adversarium elidit, aut vulnerat. Ideo et Judas supplantasse dicitur, quia osculo suo vulnus infixit, quo invadendi Salvatoris signum persecuto-

[1] Joan. XIII, 18. — [2] Tit. III, 3. — [3] Joan. XIII, 10. — [4] Gen. XXVII, 36.

ribus demonstravit. Supplantavit ergo quasi serpens; quia serpens suo ore venenum infundit, et vulnerat dente calcaneum : et hic enim non Divinitatem Christi, sed corporis extremum calcaneum vulneravit. Levavit etiam Judas calcaneum quasi luctator insolens et superbus, in quo caput percuteret Salvatoris : sed caput Christi ferire non potuit; quia caput Christi Deus. Suum sane caput informis laquei nodo ligavit, ut remedium sibi salutis auferret.

XXV. Vide si pie potes illud aptare, quod in Genesi dixit sanctus patriarcha Jacob, cum de filiis prophetaret : « Dan judicabit populum suum tanquam unam tribum in » Israël ; » et : « Fiat Dan sicut serpens sedens in via, et in » semita, mordens calcaneum equi : et cadet eques retror- » sum, salutem expectans a Domino[1]. » Legimus quidem quod Samson de tribu Dan judex fuerit in Israël[2] : sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus populum suppliciis sacrilegæ impietatis affliget. Antichristus ille, qui sedebit in templo tanquam sit Deus, vere judicium, quod habet interpretatio ; Dan enim judicium significatur. Et pulchre dixit, quia populum suum judicabit, qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius; qui enim non credit, jam judicatus est : qui autem credit, non judicabitur; quia credit in Dei Filium animæ suæ redemptorem. Et ideo tanquam judicii liber dicit : « Qui dijudicat me, Do- » minus est[3]. » Judicaturus est ergo populum impietatis, non plebem ; illi enim judicantur qui cadunt ruina perfidiæ, non qui resurgunt fidei libertate.

XXVI. Sedebit igitur in via, et insidiabitur in semita, sicut serpens ; ut vulneret transeuntes, et mordeat equi nostri calcaneum ; animam enim fidelium non poterit vulnerare. In qua autem via sedebit, et in qua semita ; nisi ex quibus Christus Dominus, ut legimus, nationum popu-

[1] Gen. XLIX, 16, 17. — [2] Judic. XIII, 25. — [3] 1 Cor. IV, 4.

lum vocavit ad cœnam suam dicens : « Exi in vias, et circa » sepes, et compelle ut intrent ; ut impleatur domus mea[1] ? » Et quia similiter Judas amplificasse super Christum legitur supplantationem, videtur hoc loco ipse signari, quod mordere haberet calcaneum equi ; quo Christus Dominus vehebatur. Unde dictum est : « Equitatus tuus salus[2] ; » quod caro ejus, mundi totius erat susceptura peccatum ; ut salus pro exitio, et vita æterna pro morte succederet. Vulneratus est ergo equus non mendax solus ad salutem : vulneratus est equus, qui mundi totius peccata suscepit, et onera nostra portavit, et non fuit fatigatus : vulneratus est equus, qui ad furorem concubitus adhinnire nescivit. Et ideo fortassis Joanni evangelistæ cœlum apertum, et albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diademata, et in femore suo nomen scriptum : « Rex regum, et Dominus dominantium[3]. » Albus erat, quia erat immaculatus, qui nulla peccati inquinamenta cognoverat. Nam si libido tenebrosa est, recte sanctimonia relucet et splendet. Hic ergo equus est vulneratus, sed non retardatus. Denique cum ipso vulnere de tumulo resurrexit, cucurrit ad cœlum supra omnes Angelos et Archangelos, velocior omni equitatu militiæ cœlestis inventus, supra equos etiam illos igneos, quibus Elias raptus est. Et merito velocior, qui super omnes cœlos, et supra cœlum cœlorum ad sedem Dei omnipotentis ascendit, et sedet ; ut Scriptura nos docuit dicens : « Videbitis abhinc Filium » hominis sedentem ad dexteram virtutis[4]. »

XXVII. Hic itaque equus in figura et ante est demonstratus tempore Machabæorum, quem sedebat dux ille militiæ cœlestis aureis armis refulgens, qui Heliodorum depeculatorem illum depositi vidualis, cæterorumque quæ

[1] Luc. XIV, 23. — [2] Habac. III, 8. — [3] Apoc. XIX, 6. — [4] Marc. XIV, 62.

sacræ fuerant commendata custodiæ, et stravit, et perculit: et postea exoratus Oniæ precibus sacerdotis vitali usui reformavit. Unde vere in eo arma aurea refulserunt; quia solus equum hunc sedit, et vicit, in quo nullus culpæ immunis evasit. Non Enoch, qui raptus est, ne malitia mutaret cor ejus: non Abraham, non Isaac, non Jacob, non Moyses. Omnes enim sub peccato, omnes sub morte. Denique regnavit mors ab Adam usque ad Moysen. Solus iste est qui peccatum non fecit: solus est Christus, qui peccatum abstulit mundi, qui dixit morti: « Ubi est, mors, » victoria tua? ubi est, mors, aculeus tuus[1]? »

XXVIII. Quomodo ergo amplificavit super hunc supplantationem suam Judas, et cecidit eques retrorsum? Quod in Juda est, dolum fecit: quod in Christo, volens passus est. Sæpe videmus fortiorem velle percuti; ut acrior lacessitus insurgat, vehementius excitetur. Momordit ergo serpens calcaneum equi, virus suæ fraudis evomuit: volens eques se ipse dejecit, volens cecidit, ut nos levaret. Quid est tamen, quod ait Scriptura: « Et cadet eques re» trorsum[2], » Cur retrorsum, nisi ut regeret retro se sequentes? Retrorsum erat Petrus, cui dixit: « Vade retro post » me[3]. » Retro erant Apostoli, et cæteri Discipuli. Ideo retrorsum cecidit; quia super quos cadit, salvat. « Omnis » enim qui super hunc lapidem, inquit, ceciderit, conquas» sabitur: supra quem autem ceciderit, emundabit eum[4]. » Alii habent, « Ventilabit eum; » alii, « Comminuet. » Qui enim ventilat frugem, mundat a paleis: qui comminuit aliquid, in pulverem redigit; ut mollitia pulveris, vel poculo salubri, vel reliquo medicinæ usui sine ulla perturbatione proficiat. Unde colligimus cavendum, ne quis semel per baptismum susceptus a Christo, ex ejus decidat cor-

[1] I Cor. xv, 55. — [2] Gen. xlix, 17. — [3] Marc. viii, 33. — [4] Luc. xx, 18.

pore, hoc est, excutiatur ab Ecclesia; ipsa est enim mortis ruina perpetuæ. Illum autem qui venit crediturus in Christum; ut eum mors ejus inveniat, crux ejus assumat, clavus infigat, sanguis infundat, sepultura quoque ejus involvat, gratia resurrectionis attollat, de somno suscitet, a morte vivificet: illum, inquam, a sæculo liberat, a peccato mundat, sanat a vulnere, a duritia impietatis inflectit, ad mansuetudinem pietatis emollit; ut circumciso corde, incircumscriptum illum et incomprehensibilem hauriat spiritum, bibat poculum salutis æternæ. Cecidit ergo eques retrorsum.

XXIX. Accipe et aliud, cur retrorsum et non ante ceciderit. Post ipsum omnes, nemo ante ipsum. Cecidit ergo non sibi, sed omnibus, ut duritiam cordis nostri super nos cadendo molliret. Cecidit super Adam, quem quærebat, ut inveniret. Retro eum quæsivit, ut supra humeros suos bonus pastor imponeret, secumque paradiso in illius redemptione latronis inveheret.

XXX. Sed forte dicas: Et persecutores ceciderunt retrorsum. Sic enim scriptum est, quia principes sacerdotum, quos adduxerat proditor Judas, et cæteri qui ad comprehendendum advenerant Dominum Jesum; « Abierunt » retrorsum, et ceciderunt in terram [1]. » Hoc est quod et ego dico, quia super peccatores voluit cadere, non super justos; justus enim medico non indiget, sed peccatores. Si Apostolorum umbra sanabat; quanto magis caro Christi quos tangit, a morte defendit? Denique leprosum tetigit, et sine dilatione mundavit. Ut scias autem qui legis, quia et persecutores suos voluit liberare, testem Christi interroga. Nam cum inveheretur Petrus in Judæos, quod principem vitæ interfecissent, remedium demonstravit; ut agerent pœnitentiam, remitti sibi peccatum quod amise-

[1] Joan. XVIII, 6.

rant, mererentur. Quid autem dubitas, quod ideo cecidit, ut resuscitaret, cum ipse dixerit: « Percutiam, et sanabo [1]? » Verborum tamen videto distantiam. In Genesi habetur: « Cadet eques retrorsum, salutem expectans a Domino [2]; » hoc est, ut oculos non avertat, actio mentem propriam non reflectat, resurrectionis suæ prærogativam vindicet, et divina se resuscitet potestate. Hic autem habetur: « Abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram. » Qui terrenus est, in terram cadit: qui cœlestis, cœlo inhæret. Etsi corpore cadit, virtute non cadit: nec iis quæ sua sunt, sed quæ sursum semper intendit; semper enim ad Patrem respicit, ut ejus circa nos impleat voluntatem. Utinam et isti non abiissent retrorsum, sed Christum excepissent; sicut excepit Joseph, et sepelivit eum in monumento novo. Qui fidelis est, in terram non cadit: qui infidelis, cadit et descendit in inferiora terrarum; sicut scriptum est: « Descendant in infernum viventes [3]. » Ergo persecutor super terram, et in infernum cadit: Christus super resurrecturos, Christus super petram, Christus super Ecclesiam. Audi quomodo super Ecclesiam cadat. Retro erat Petrus, et sequebatur eum cum a Judæis ad Caïphæ domum Synagogæ principis duceretur. Ipse est Petrus cui dixit: « Tu » es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam » meam [4]. » Ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia: ubi Ecclesia, ibi nulla mors; sed vita æterna. Et ideo addidit: « Et portæ » inferi non prævalebunt ei: et tibi dabo claves regni cœ- » lorum [5]. » Beatus Petrus, cui non inferorum porta prævaluit, non cœli porta se clausit; sed e contrario destruxit inferni vestibula, patefecit cœlestia. In terris itaque positus cœlum aperuit, inferos clausit.

XXXI. Potest et illud convenire huic loco, quod Sa-

[1] Deut. XXXII, 19. — [2] Gen. XLIX, 17. — [3] Psal. XLIV, 16. — [4] Matth. XVI, 18. — [5] Ibid.

maritanus descendentem de Jericho hominem vulneratum illum a latronibus non præterivit; sed suscepit eum, et vulnera ejus curavit, infundens oleum et vinum: et imposuit supra jumentum suum, et duxit ad stabulum. Quid dubitas de equo bono, cum bonum et jumentum legeris? Cum legeris in Hierusalem illam, et equites multos et plurimos cum quadrigis et curribus introire? Nec te moveat quod legisti: « Hi in curribus, et hi in equis: nos autem in » nomine Domini Dei nostri magnificabimur. Ipsi obligati » sunt, et ceciderunt[1]. » Sed Elias non cecidit, qui curru introivit; ubi enim Dei nomen est, ibi nullus obligatur, sed absolvuntur universi. In nomine autem Dei nostri et pauper est tutus, et dives; et nobilis, et ignobilis; et infirmus, et potens. Fidei non præjudicant opes, si tamen uti opibus noverimus.

XXXII. Et ideo nomen Dei in se habens dicit: « Tu au» tem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retri» buam illis[2]. » Quod utique non quasi de resurrectione dubitans dicit, qui in potestate habebat dicere: « Solvite » templum hoc, et in triduo resuscitabo illud[3]; » sed formam dat homini, ut misericordiam a Deo, et resurrectionem de Deo speret. Deinde non resuscitari se petit: sed resuscitari sibi postulat Matthiam in locum Judæ, ut apostolicus numerus impleatur. Etenim quia necesse habebat perire filius perditionis, ut Scriptura impleretur; oportebat in locum ipsius subrogari filium salutis. Tertium accipe. Resuscitari se, hoc est, corpus suum, poscit: corpus autem Christi, Ecclesia est. Et quia Judas figura erat infidelis populi Judæorum, qui pecunia vel emit, vel vendidit Christum (quod faciunt qui pluris ducunt pecuniam, quam religionem) pro interitu plebis in fide significat Ecclesiæ sibi gratiam resurrecturam. Unde et ipsa dicit in

[1] Psal. xix, 8, 9. — [2] Id. xl, 11. — [3] Joan. ii, 19.

Canticis : « Si suscitaveritis et resuscitaveritis charitatem[1] ; » cum quæreret de juvenculis Christum, quia Christus charitas est.

XXXIII. Quod autem ait : « Retribuam illis ; » hoc intelligimus, quia florentis Ecclesiæ processibus cruciabuntur : et tunc cognoscent quæ pœna perfidiæ sit, cum adverterint qui fidei sit splendor, et gratiæ. Vel quia bonus Dominus est, qui poterat dicere : « Retribuebant mihi mala » pro bonis[2]. » Et medium verbum est retributionis, vel in bono, vel in malo : retributurum in bono esse se dicit, quia etsi cæcitas in Israël ex parte continget, tamen cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israël Christi miseratione salvabitur.

XXXIV. Et subjecit : « In hoc cognovi quoniam voluisti » me ; quoniam non gaudebit inimicus meus super me[3]. » Superius de passione sua locutus est quasi homo : hinc jam aperit majestatem suam, quod solus sine peccato, solus cui peccator inequitare non potuit (48), solus quem Pater ut unicum Filium dilexerit. Qua ratione ergo inimicus non est lætatus super eum? Quia etsi mortem suscepit pro nobis, resurrexit tamen ; et ipse insultavit inimico, cujus victoriam destruxit, et aculeum mortis infregit. Et nos licet in sæculo mœsti simus, atque in mœrore nostro et contritione cordis animique nostri lætetur inimicus ; tamen resurgentes ejus gaudium destruimus. Unde et Michæas dixit : « Noli super me gaudere, inimica mea, quia » cecidi ; sed resurgam[4]. » Resurrectio est ergo qua inimici omnia vincula solvuntur, triumphus omnis aboletur.

XXXV. Sequitur : « Propter innocentiam autem meam » suscepisti me : et confirmasti me in conspectu tuo in æter- » num. Benedictus Dominus Deus Israël a sæculo et in sæ-

[1] Cant. II, 7. — [2] Psal. XXXIV, 12. — [3] Id. XL, 12. — [4] Mich. VII, 8.

» culum : fiat, fiat[1]. » Innocens nulli nocet, in neminem peccat. Ideo sine peccato, sine dolo Christus Scripturæ divinæ auctoritate signatur. Hoc igitur et hic declaratur, ubi dicit : « Propter innocentiam autem meam suscepisti » me. » Quæ autem susceptio significatur ? Nam et alibi legimus : « Suscepisti me ex utero matris meæ[2]. » Ergo quia ab omni concretione generationis humanæ mundus est natus, qui de Spiritu est natus et Virgine; ideo eum Pater suscepit, quia ortum illius nulla corporeæ generationis concretio usitata fuscavit. Suscepit eum resurgentem; quia nulla eum offensio prolapsionis aspersit. Immaculatus ad Patrem rediit, a quo immaculatus exivit; quando descendit in terras. Unde dicit ei Pater : « Filius meus es tu, ego » hodie genui te[3]; » hoc est generationis meæ in te privilegium recognosco, quem nulla macula potuit inquinare peccati. Inter peccatores versatus es, peccata omnium suscepisti, peccatum pro omnibus factus es, maledictum pro omnibus factus es; sed nullus usus potuit ad te transire peccati. Ita inter peccatores versatus es, quasi inter Angelos versareris. Fecisti terram esse quod cœlum est; ut et ibi peccatum tolleres. Hodie te genui, in quo complacui. Probasti te Filium, qui implesti in omnibus Patris voluntatem. Hodie te genui, in quo lucem immaculatæ prolis agnosco. Heri mihi et hodie ipse es, et in sæculum. Nox in te nulla est, quia totus es dies. Bene confirmatus in conspectu Patris dicitur in æternum; quia apud Patrem semper est : et vere in conspectu ejus, cujus splendor est gloriæ, et imago substantiæ. Sed quemadmodum complacet in Filio Pater; ita et Filius benedicit Patrem. Pater enim honorificat Filium, et Filius honorificat Patrem.

XXXVI. « Benedictus, inquit, Dominus Deus Israël; » hoc est, populi Deum videntis, qui et Dominum suum et

[1] Psal. XL, 13, 14. — [2] Id. CXXXVIII, 13. — [3] Id. II, 7.

Deum credit : « A sæculo et in sæculum : fiat, fiat. » In hebræo habetur : « Amen, amen ; » ut asseruerunt, qui librum legerunt in hebraïcis litteris scriptum. Græcus hoc loco γένοιτο, γένοιτο dixit ; quod est : « Fiat, fiat. » Quod verbum diversas significationes habet, ut sit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid : imperantis est, cum superior inferiori statuit quid faciendum sit, vel sequendum : precantis est, sicut illud : « Fiat voluntas tua[1] ; » non enim Deo quis imperat, sed precem fundit : confirmantis est, cum benedicit Propheta, vel sacerdos, vel sanctus aliquis ; et populus respondet : « Fiat, fiat. » Hic ergo magis confirmatio mihi videtur benedictionis, quam oratio, vel deprecatio : maxime quia repetitio ipsius facta sermonis est. Et videtur hebræus quidem sermo mutatus ; sed idem sensus expressus. Sicut enim cum sacerdos benedicit, populus respondet, Amen[2], confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos a Domino deprecatur ; ita in Psalmo responsum est : « Fiat, » fiat ; » quasi : Amen, amen. Amen autem confirmationis verbum evidenter ostenditur in Evangelio, ubi Dominus confirmans sermonem suum dicit : « Amen dico vobis[3]. » Major autem vis est, ubi repetitus est sermo : quod in libro Evangelii secundum Joannem frequentius invenimus ; quia ipse maxime de cœlestibus et profundis mysteriis est locutus ; sicut scriptum est : « Amen, amen dico tibi ; nisi quis » renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest in » troire in regnum Dei. » Et alibi : « Amen, amen dico » vobis, si quid petieritis a Patre in nomine meo, dabit » vobis[4]. » Abundant duo exempla, reliqua vero si quis quæsierit, inveniet.

XXXVII. Indicium quoque est libri finiti : « Fiat, fiat. »

[1] Matth. VI, 10. — [2] Deut. XXVII, 15-26 et alibi passim. — [3] Matth. XIX, 23. — [4] Joan. III, 5, et XVI, 23.

Nam in quinque libros divisum videtur esse Psalterium (49). Primus liber hoc Psalmo finitur, hoc est, quadragesimo. Et pulchre usque ad passionem Salvatoris quadragesimus Psalmus est comprehensus, qui finem libro daret, quoniam passio Domini finis est Quadragesimæ: ut secundus liber a mysteriis renovationis inciperet, qui liber, utpote Quadragesimæ, perfectiora sacramenta complectitur. Nam et baptismatis prænuntiat sacramenta, cum dicit: « Sicut cervus » desiderat ad fontes aquarum[1]: » et requiem sanctorum, qui ad tabernaculum cœleste pervenerint: et Spiritus sancti descensionem, quando effusa est gratia spiritalis in quadam voce cœlestium cataractarum; quia virtute magna Spiritus ferebatur[2], ut legimus in Actibus Apostolorum: et ingressum renovati hominis ad altare: et Salvatoris ascensum: et sanctificationem propositi virginalis. Qui liber finitur in Psalmo septuagesimo-primo, quo regnum Christi pacificum toto orbe diffusum prophetico sermone annuntiatur, remissioque peccatorum; ubi cum benedictionem Domini præmisisset, subtexuit: « Et replebitur majestate ejus omnis terra: Fiat, fiat[3]. » Tertius quoque liber finitur octogesimo-octavo Psalmo; et ibi habet: « Benedictus Dominus in æternum: Fiat, fiat[4]. » Quartus liber finitur Psalmo centesimo-quinto, ubi habet: « Benedictus Dominus Deus Israël a sæculo et usque in sæ» culum; et dicet omnis populus: Fiat, fiat[5]. » Quintus liber usque ad finem est, ubi pro hoc verbo Propheta dicit; « Omnis spiritus laudet Dominum[6]. »

XXXVIII. Sed iterum forsitan te moveat, quomodo quinque libros asseram, cum unum Psalterium sit. Sed etiam Evangelium unum est, et quatuor libros esse negare non possumus. Unum autem Evangelium esse, et alibi, ni

[1] Psal. XLI, 2. — [2] Act. II, 2. — [3] Psal. LXXI, 19. — [4] Id. LXXXVIII, 53. — [5] Id. CV, 48. — [6] Id. CL, 6.

fallor, intimavimus[1]; et si iterum exigitur, facile possumus edocere; cum Salvator dixerit: « Amen dico vobis, » ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium[2]. » Et Apostolus: « Miror quod sic tam cito transferimini in aliud Evan» gelium, quod non est aliud; nisi aliqui sunt qui vos per» vertunt[3]. » Et alibi: « Notum enim facio vobis, fratres, » Evangelium[4]. » Nec usquam habes aliter de corpore isto quatuor librorum, nisi Evangelium significatum. Denique quia unum corpus est etiam Psalmorum, Scriptura dixit: « In decachordo psalterio, cum cantico in cithara[5]. » Sed iterum quia quinque libri sunt, dixit alibi: « In vasis Psal» morum[6]. »

XXXIX. Pulchre autem quinque libri et unum Psalterium; quoniam quinque sensibus homo exterior vivificatur: et rursus quinque spiritalibus sensibus ille absconditus cordis homo noster consummatur interior, qui solus ante Deum locuples Petri apostoli testimonio reperitur[7]. « Qui » habet, inquit, aures audiendi, audiat[8]. » Habes unum sensum. Et sicut sunt qui oculos habent, et non vident; ita sunt qui oculis non videntibus, plus videre creduntur. Unde et Prophetæ dicebantur videntes, etiam qui oculis non viderent. Bonus etiam ille odor, de quo Apostolus dixit: « Bonus odor Christi sumus Deo[9]. » Unde et Job dicit: « Et Spiritus divinus, qui est in naribus meis[10]. » Idem ergo odor Christi, et Spiritus sancti est Deo; quia unus odor est Trinitatis. Est et interior cibus, de quo dixit Dominus: « Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei, » qui in cœlo est[11]. » Est et interior tactus, quo Christum tetigit mulier illa in Evangelio, quæ per duodecim annos

[1] Lib, I, in Lucam, in procemio. — [2] Matth. XXVI, 13. — [3] Galat. I 6, 7. — [4] I Cor. XV, 1. — [5] Psal. XCI, 4. — [6] Id. LXX, 22. — [7] I Petr. III, 4. — [8] Luc. VIII, 8. — [9] 2 Cor. II, 15. — [10] Job. XXVII, 3. — [11] Joan. IV, 34.

sanguinem profluebat, nec a medicis acceperat sanitatem; sed accepit a Christo. Fidei tactus est, quo tangitur Christus. Denique eam homines non videbant; sed videbat Jesus, et se vidisse testatus est dicens: « Tetigit me aliquis; » nam et ego cognovi virtutem de me exisse[1]. » Cognitio Christi, collatio sanitatis est. Ergo quoniam decem sensus homini inesse manifestum est; ideo David, qui et foris et intus canebat; foris corpore, intus corde, dicit in Psalmo: « In decachordo psalterio psallam tibi[2]. »

LX. Psalterium ergo est homo consummatus in Christo: in quo sicut arte concinentium fila chordarum; ita convenientium resonant opera canora virtutum, ut possit dicere: « Psallam tibi, Deus, in cithara, sanctus Israël, gaudebunt » labia mea, cum cantavero tibi; et anima mea, quam re» demisti[3]. » Paulus ait de se: « Foris pugnæ, intus timores[4]. » Hic et intus et foris gaudet: sed ille adhuc in certamine, iste in remissione; quia redemptionem animæ suæ se meruisse cognoverat. Qui psallit, in lætitia est: qui luctatur, in sollicitudine. Verum et Paulus sciebat psallere: sed adhuc se processibus reservabat, cum foret plenius comprobatus, ut psalleret; et ideo dixit: « Orabo spiritu, » orabo et mente: psallam spiritu, psallam et mente[5]. »

XLI. Et quia geminum psallendi officium demonstravit, geminam quoque vocem esse Scriptura edocuit, Propheta dicente: « Voce mea ad Dominum clamavi, et vox mea ad » Deum, et intendit mihi[5]. » Quid est mea? Potuit enim dicere: Clamavi ad Dominum. Sed quæ nostra est vox, nisi ista quæ melior est, quæ nescit errare? Nam ex multiloquio peccatum incurrimus, et vitare non possumus. Illa vox Prophetæ est quæ ad Deum pervenit, quæ, tacente Moyse, clamavit ad Dominum: qua etiam in orationibus

[1] Luc. VIII, 46. — [2] Psal. CXLIII, 9. — [3] Id. LXX, 24, 25. — [4] 2 Cor. . — [5] 1 Cor. XIV, 15. — [6] Psal. LXXVI, 2.

suis Anna clamabat, cum oris sui labia non moveret; et impetravit filium, quem ante diu non impetraverat, cum corporis voce clamasset. De hac voce dixit Dominus : « Tu » autem cum oras, intra in cubiculum tuum, et clauso os- » tio, ora Patrem tuum, qui est in abscondito : et Pater » tuus qui videt in abscondito, reddet tibi[1]. » Quid est, reddet? Hoc est, quod deprecatus es, quod orasti. Sicut enim peccatores de manu Domini recipiunt peccata sua duplicia, ita e contrario justi recipiunt cum affectu propria postulata. Audi quomodo recipiant. Ascendit oratio tua ad Deum, et descendit ad te. Unde et in Psalmo legimus : « Et » oratio mea in sinum meum convertetur[2]; » ut fructum scilicet referat postulanti. « Benedictus Dominus Deus » Israël, » qui tanta nobis aperuit mysteria : « A sæculo, » et in sæculum; » id est, ex infinito in infinitum : « Fiat, » fiat. »

ENARRATIO

IN PSALMUM XLIII.

I. Psalmi titulus est : « In finem filiis Core intellectus[1]. » Ubi passionis dominicæ, et baptismatis, et ingressionis ad altare sacro-sanctum decursa mysteria sunt, docet sanctus Propheta David quemadmodum athletam suum, cujus nomen teneatur in agone sanctorum, Christus exerceat. Sicut enim sine labore nostro, non ex operibus, sed ex fide per gratiam suam nobis peccata donavit, et ad coronæ petitionem indulgentissimus nos et benignus admisit,

[1] Matth. VI, 6. — [2] Psal. XXXIV, 13. — [3] Id. XLIII, 1.

nec superiora nobis fecit obesse flagitia, quibus tanto certamine judicaremur indigni (quæritur enim etiam in iis qui lustrale certamen hoc subeunt (50), etiam disciplina vivendi) ita rursus ne tanta peccatorum donatione resoluti, in superiora flagitia vel desidiam revertamur, Psalmus iste nos admonet multa nobis, et gravia certamina esse proposita; ut nemo nisi qui legitime certaverit, coronetur. Luctandum est igitur adversus carnis hujus illecebras, et fervorem sanguinis: luctandum est adversus nequitias spiritales. Nemo gravior domestico adversario: nemo nocentior hoste eo, cui cœlestis substantiæ potentia suffragatur. Cum dico nemo, divini memento sermonis, quo dixit Dominus: « Quia major ex natis mulieris » Joanne Baptista nemo [2]. » Nam qui natus est ex Virgine, ipse super omnes est. Et ideo neminem vereamur, qui Christum habemus; quoniam si Christus pro nobis, quis contra nos? Certemus ergo usque ad finem, ut evacuatis omnibus, quæ adversus Jesum et Domini voluntatem in nostro ante corpore militabant, veræ exercitiis virtutis intenti, soli Deo nostro et Domino serviamus. Hic enim finis, ut scriptum est: « Primitiæ Christus.... deinde finis, » cum tradiderit regnum Deo et Patri; cum evacuaverit om- » nem Principatum et Potestatem et Virtutem.... ut mors » novissima destruatur [3], » et incipiamus Deo esse subjecti, regnum in nobis cœleste servantes, ubi erat ante colluvio peccatorum.

II. Merito ergo: « In finem filiis Core intellectus, » Psalmus inscribitur, ut in eo cognoscendo non vulgaris auditus, sed intellectus spiritalis operetur. Denique Aquila « Psalmum disciplinæ » posuit. Et ideo tibi dicit Scriptura: « Da in disciplinam cor tuum; aures autem tuas præpara » sermonibus intellectus. » Et alibi: « Dilige sapientiam et

[2] Matth. XI, 11. — [3] 1 Cor. XV, 23, et seqq.

» discipliam [1]. » Sapientia est quæ sensus scaturit : disciplina in habitudinem quamdam naturæ coalita forma virtutum, et mentis confirmata sententia scientiæ disciplinis. Intelligere quoque obscurum sermonem atque dictionum prudentiam et ænigmata Proverbiorum Scriptura nos docuit, cujus auctoritate colligimus has prudentiæ principales esse virtutes; eo quod sapientia semper quasi mater fœcunda parturiat, disciplina quasi severior magistra distringat, intellectus quasi diligens quæsitor inveniat, et veram justitiam, judiciumque rimetur.

III. Doceamus hæc sacræ testimoniis lectionis. Sapientia dicit : « Ego quasi fons a paradiso, dixi : Rigabo meum » hortum....et adhuc doctrinam quasi prophetiam effun» dam [2]. » Nam generationes suas menti hominis, bonos videlicet sensus, quasi pia mater infundit. Accipe etiam testimonia disciplinæ : « Fili, ne neglexeris disciplinam » Dei, nec defeceris ab eo correptus [3]; » quem enim diligit Deus, corripit. Severa quidem in corripiendo, sed dulcis in corrigendo est disciplina; ne fluitemus et vagemur errantes, sed recipiamur a Christo. Disciplina enim non examinata vagatur, ut scriptum est. Sed pro conservatione hic posuit disciplinam. Tamen sicut sapientia, ita et disciplina, et perfecta et imperfecta eodem nomine nuncupatur : sed ubi sine adjectione, vel disciplina, vel sapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergo fluitat disciplina, sed examinata non fluitat. De intellectu quoque eadem Scriptura definit, quia « In» tellectus bonus est omnibus qui eum faciunt [4] : » intellectus autem cum in se et sapientiæ gratiam habeat, et ordinem disciplinæ; utique docemur quod et sapientia et disciplina bonæ sint eis, qui earum instituta suis ministe-

[1] Prov. I, 3, et XXIII, 12. — [2] Eccli. XXIV, 41, 42 et 46 — [3] Prov. III, 11 et 12 — [4] Psal. CX, 10.

riis exequuntur. Diximus de titulo, Psalmum adoriamur.

IV. « Deus auribus nostris audivimus[1]; » sic Symmachus : Theodotion, « In auribus nostris » dixit : sicut et Septuaginta viri. Quid est quod ait, « Auribus nostris ? » Quod si non satis esset, « Audivimus, » certe si hoc placuerat : « Auribus audivimus, » plenum erat. Cum ergo additum est, « Nostris, » quid sibi hoc vult; nisi ut intelligas illa esse nostra, quæ mentis sunt : et ea esse meliora, quam quæ istius corporis? Et ideo quasi de alio dicit hic ipse Propheta : « Non timebo quid faciat mihi caro. » Et alibi : « Voce mea ad Dominum clamavi, et vox mea ad » Deum, et respexit me[2]. » Illa vox mea, quæ auditur a Christo, non quæ resultat in publico. Non vult igitur suum esse, quod corruptibile atque terrenum est; qui ad imaginem Dei et similitudinem meminit se creatum. Denique Scriptura nos edocet prius ad imaginem Dei hominem esse formatum, postea de luto factum[3]. Quasi superior ergo (superior enim qui antiquior) et gubernator et rector hujus corporis animæ vigor dicit : « Auribus nostris » audivimus. » Quis iste est, nisi cui dicitur : « Qui habet » aures audiendi, audiat[4]? » Sunt enim qui aures habent, et audire mysteria non possunt, de quibus dicit Jesus in revelatione Joannis : « Foras canes et veneficos et impudi» cos[5]; » quibus flagitiorum cupiditas, et ærugo pecuniæ aurem obstruit audiendi. Consideremus igitur quæ audisse se dicant, vel a quibus audivisse commemorent.

V. « Et patres, inquit, nostri annuntiaverunt nobis[6]. » Qui sunt isti patres nostri? Titulus habet quia Psalmus filiis Core scriptus sit; ut ab ipsis canatur, qui psallendi munus receperant, et in hujusmodi officium fuerant deputati. Core autem et Dathan et Abiron cum aliis qui ad-

[1] Psal. XLIII, 2. — [2] Id. LV, 5, et LXVI, 2. — [3] Gen. I, 27, et II, 7. — [4] Luc. VIII, 8. — [5] Apoc. XXII, 15. — [6] Psal. XLIII, 2.

versum Moysen et Aaron insurrexerant studio contumaci, terræ hiatu in deserto vorati sunt et necati. Quibus mortuis, qui alii patres eorum filiis mirabilia opera Domini annuntiare potuerunt? In malevolam enim animam non ingreditur sapientia. Si sui ergo patres non annuntiaverunt filiis, alieni multo minus, qui declinarunt sobolem perfidorum. Qui sunt itaque isti patres? Vide ne illi, de quibus dictum est : « Interroga patrem tuum, ipse tibi dicet [1]. » Interroga quando legis Paulum : vel si non legis, et movet te aliquid, in ipso require. Ipse est enim bonus pater, qui potest docere et formare in nobis Dominum Jesum, sicut ipse testatus est dicens : « Filioli mei, quos ego parturio; » donec formetur Christus in vobis [2]. » Ostendit tibi hos patres evangelista Joannes, qui ait : « Dico vobis, patres, » qui cognovistis eum qui est ab initio [3]. » Isti sunt patres, quorum senectus vita immaculata est. Ideo in conventu seniorum appone digitum ori tuo; ut audias quod tibi prosit, et vitæ æternæ sacramenta cognoscas : ne interstrepas insolens tyro doctoribus; et qui adhuc discere debeas, dicere præsumas. Quid igitur isti patres annuntiaverint Core filiis audiamus.

VI. « Opus, inquit, quod operatus es in diebus anti» quis [4]. » Qui sint isti dies in quibus Deus magna et mirabilia operatus sit, requiramus. Et docet nos Scriptura esse aliquos præclaros dies in quibus refulserint facta divina; cum lectum sit, quia « Sol in tenebras convertetur, et » luna in sanguinem, prius quam veniat dies Domini mag» nus et illustris. Et erit, quicumque invocaverit nomen » Domini, salvus erit [5]. » In ipso enim die Christus hominibus resurrexit; et ideo specialiter de ipso dictum est : « Hic est dies quem fecit Dominus : exultemus et lætemur

[1] Deut. xxxii, 7. — [2] Galat. iv, 19. — [3] 1 Joan. ii, 13. — [4] Psal. xliii, 2. — [5] Joël. ii, 31, 32.

» in eo [1]. » Cum igitur omnes dies Deus fecerit, huic tamen diei præ cæteris divini operis prærogativa delata est, quo peccatum omne sublatum est. Dies autem alii peccatorum sunt. Hic ergo est dies quem illuminavit Sol ille justitiæ. Nam et ipsa ortus suos et occasus habere consuevit. Unde et scriptum est : « Orietur in diebus ejus justitia [2]. » Sunt ergo dies Christi quibus orta justitia est ; sunt dies Christi, quibus orta est paucis abundantia : sunt dies Christi quibus orta sapientia est. Audi quomodo exoriatur sapientia : « Si quis videtur sapiens esse inter vos in hoc » sæculo, stultus fiat, ut sit sapiens [3]. » Et ideo dicit Sapientia, quæ stulta istius mundi elegit : « Dominus » creavit me principium viarum suarum in opera sua [4]. » Sicut enim in diebus Oziæ regis, et in diebus Nabuchodonosor exorta perfidia est, dominata captivitas; sic in diebus Domini Jesu exorta est fides, quæ splendorem suæ claritatis et luminis toto orbe diffudit. Qui enim meliores dies, quam quibus refulsit nobis visio Dei : sicut dixit Jacob ? Sic enim scriptum est : « Vidi Deum facie ad faciem ; » et salva facta est anima mea. Et continuo exortus est ei » sol [5]. » Quis iste sol, nisi qui dies fecit fulgere justitiæ, quibus in terra natus est Christus ex Virgine ? In specie vidit Jacob, et Deum vidisse se dixit : in veritate viderunt Judæi, et non crediderunt. Ideo illis breviati sunt dies, nobis illuminati ; quoniam illis deficiebat dies, nobis appropinquabat. Unde judaïcam sanctus David refugiens cæcitatem ait : « Ne deducas me in dimidium dierum meorum [6]. » Sic enim dies Domini magnus et illustris est, utique non prolixitate temporis, sed justitiæ vel gratiæ claritate. Ergo sunt dimidii dies, quibus breviantur dies impietatis caligine, et squallore perfidiæ, quibus « Occidit sol super

[1] Psal. CXVII, 24. — [2] Id. LXXI, 7. — [3] I Cor. III, 18. — [4] Prov. VIII, 22. — [5] Gen. XXXII, 30, 31. — [6] Psal. CI, 25.

» Prophetas[1], » sicut scriptum est. Namque ut Justis oritur Sol justitiæ; sic occidit infidelibus.

VII. Sed occurrit illud quia dicit Dominus : « Propter » electos breviabuntur dies. » Et videtur contrarium, nisi diligenter advertas, et superiora repetas; dicit enim Dominus : « Tunc si quis vobis dixerit : Ecce hic Christus, » aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseudo-christi, » et pseudo-prophetæ, et dabunt signa magna et prodigia ; » ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi[2]. » Et ideo ne decipiantur electi, admonet Dominus quid sequendum sit, ut non falsorum prophetarum sermone capiamur, neque nos eorum aliqua prodigiosa facta decipiant : sed tunc credamus Christum esse venturum, cum dies pleni justitiæ cœperint refulgere. Christus enim pleno majestatis suæ lumine revelabitur; et sicut fulgur exit ab Oriente, et toto lumen suum usque in Occidentem orbe diffundit : sic et Filius hominis cum suis Angelis veniens illuminabit hunc mundum; ut credat omnis homo et salva fiat omnis caro. Non ergo credamus Antichristo, de quo dicent falsi prophetæ : Hic est Christus; dies enim perfidiæ, erunt Antichristi dies. Non credamus iis qui dicent : Christus in deserto, Christus in penetralibus; jam enim omnia plena sunt Christi, ubi appropinquare cœperit Christus. Sed cum viderimus facta quæ Christus in Evangelio suo ante prædixit, tunc credamus ejus adventum; ne, dum verum quærimus lumen, infidelitatis tenebras incidamus.

VIII. Cavenda ergo signa perfidiæ, quibus breviantur dies atque minuuntur. Sol enim obscurabitur, stellæ cadent, hoc est, justi Dei; sunt enim qui fulgeant sicut stellæ in cœlo. Cum hæc videris, crede adhuc tardare Christum, ubi enim Christus, ibi fides clarior : ubi Antichristus, ibi dies dimidii; de quibus utique non quereretur David propheta,

[1] Micq. III, 6. — [2] Matth. XXIV, 22-24.

si ad temporis brevitatem videretur esse referendum; cum ipse alibi dixerit: « Heu me, quia incolatus meus prolon- » gatus est[1]! » Quomodo enim aut illum dilatum incolatum cœlestem, aut hunc terrenum comperendinatum doleret, qui ante poposcerat, ne in dimidium dierum suorum deduceretur; cum dierum brevitas celerandi cursus istius compendium videretur afferre? Unde colligitur et illud quod ait: « Honora patrem et matrem, ut longevus sis » super terram[2], » quomodo intelligere debeamus. Multi enim qui honorant, cito sæpe rapiuntur, ut immatura ætate moriantur: multi etiam qui minus deferunt parentibus suis, longævæ fruuntur stipendiis senectutis; et nisi longævitatem illam vitæ accipiamus æternæ, invenitur Scriptura destitui subsidio veritatis. Unde græcus expressius dixit: « Ut sis multorum dierum; » hoc est, πολυήμερος. Quicumque enim cultus pios sedulo servat officio, a tenebris noctis alienus, in dierum luce versatur. Et ideo qui legit Deuteronomium: « Leget, inquit, illud omnibus diebus » vitæ suæ[3]; » non utique noctibus, sed diebus; quia dies fulget legenti mysteria veritatis, et divinæ pietatis oracula. Consideremus sequentia.

IX. « Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos: » afflixisti populos, et expulisti eos[4] » Scimus quidem quod multas gentes eradicaverit Dominus et everterit; ut possessionem sibi Judæorum populus inveniret, quarum gentium terras Abrahæ semini daturum se Dominus declaravit: sed cum Psalmus iste Evangelium Domini, et tempora adventus ejus annuntiet, non mihi videtur quæ superius a Judæis gesta sunt, recensere; sed quæ futura, signare: quemadmodum crediturus esset populus nationum. Confirmat igitur fidem Ecclesiæ, antequam nuntiet; et victorias

[1] Psal. CXIX, 5. — [2] Exod. XX, 12. — [3] Deut. XVII, 19. — [4] Psal. XLIII, 3.

pietatis ejus enumerat : quæ non in brachio, neque in gladio suo feras expulit gentes, et non certamine bellico turmas fugavit hostiles; sed mansuetudine ac fide terras inimicorum sine ullo cruore possedit; fides enim sola pugnavit. Et ideo triumphos meruit, quos non revocaret perfidia, sed augeret; quia persecutionibus suis non vincitur Ecclesia Domini, sed probatur. Quæ sunt igitur istæ gentes quas vicerit Ecclesia, cognoscamus. Vetera dico vocabula, sed mysteria nova. Chananæi sunt, Chettæi, et Amorrhæi, Pherezæi, vel Cerethæi, quorum infra vocabula digeremus. Hæc autem populorum sunt nomina; sed et passionum infirmitates, et humanorum incentiva et opprobria peccatorum. Quod primum est igitur, homo in Christo ipse se domuit, et ipse se vicit, ut sibi viveret. Sibi enim vivit, qui Deo vivit, ut vitam Christi vivat æternam. Non ergo pugnavit militaribus armis, et ferreis telis populus Ecclesiæ, sicut pugnavit populus Judæorum. Ille in figura pugnavit, nos pugnamus in spiritu : ille adversum alienigenas pugnavit, nos ipsi bellum habemus in nobis; et ideo prius nobis vincendæ sunt proprii corporis passiones.

X. Audi pugnantem apostolum Paulum adversus gentem Chananæorum. « Video, inquit, legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati[1]. » Nunc se erigit caro nostra, nunc dejicit. Erigit menti, dejicit potestati : et ubi se urgeri viderit, constantiam deserit, et ad subjectionem parata ducitur in legem peccati; ut fidem deserat, perfidiæ succumbat; et Chettææ infirmitatis in ditione destituta vero, cedat mendacio, serviat crimini, acquiescat errori; et tanquam Amorrhæus loquatur amara pro dulcibus. Fides enim dulcis, amara perfidia est. Unde præclare Petrus quid fides esset expressit, dicens : « Domine, ad quem ibimus ? Verba

[1] Rom. VII, 23.

» vitæ æternæ habes, et nos credimus [1]; » quomodo igitur jubes ut discedamus a te? Captus enim cœlestium suavitate verborum, discedere nolebat a Christo. Qui autem negat Christum, ipse se separat vel separatur a Christo. Sed neque versuta Amorrhæorum disputatio, quæ per philosophiam nonnullos a veritate transducit: neque Jebusæorum turpis abjectio, quæ se subjicit atque substernit cursum currentibus sæcularem, qui non potest esse perpetuus; sed in portis deficit mortis, de quibus exaltatum David propheta se gaudet [2]: » neque Cinæus, qui per suam pecuniam possidetur; sicut insatiabili avarus affectu: neque Cenezeus, qui putat in divitiis possessionem esse perpetuam, et vanam spem constituit in caducis, atque inani opinione se jactat: neque Raphaïm, qui profitetur aliis se ferre medicinam, cum vulnera sua curare non possit; et ideo si quis ad hujusmodi medicum confugerit, necesse est prius patrimonium suum omne consumat, quam profectum sanitatis accipiat; sicut illa mulier in Evangelio quæ per duodecim annos fluentem sanguinem [3] corporalium voluptatum statuere non potuit, nisi posteaquam confugit ad Christum. Intellexit enim quod nemo perfectus medicus, nisi qui descendisset e cœlo, de quo cognoverat dictum: « Misit verbum suum, et sanavit eos [4]; » et advertit de ipso dictum: « Ecce dedi verba mea in os tuum, et » constitui te hodie super gentes et regna, eradicare, et » destruere, et perdere, et ædificare, et plantare [5]. » Nam licet frequenter Deus locutus sit in Prophetis; in quo tamen expressius, quam in suo locutus est Filio, qui virtutem omnem exprimens Patris ait: « Mea doctrina non » est mea, sed ejus qui me misit [6]? » Non ergo Hieremias, qui tempore captivitatis suscepit exilium; sed Dominus

[1] Joan. VI, 69, 70. — [2] Psal. IX, 15. — [3] Luc. VIII, 43, 44. — [4] Psal. CVI, 20. — [5] Jerem. I, 9, 10. — [6] Joan. VII, 16.

Jesus suis verbis eradicavit ex intimis pectoribus vitia gentilium, perfidiam nationum, et versutarum cogitationum prava commenta destruxit, atque omnia vestigia iniquitatis abolevit. Deinde infudit postea fidem, et continentiæ disciplinam; ne tanquam in vase corrupto confusione vitiorum coacescerent sacramenta virtutum.

XI. Unde pulchre tibi Apostolus dicit : « Sed regnavit » mors ab Adam usque ad Moysen [1]. » Quid est Moyses, nisi Lex; quoniam ipse interpres est Legis : finis autem Legis Christus Jesus? Regnavit ergo peccatum in hoc mundo, et in peccato mors sæva, atque intolerabilis quædam pœna peccati. Docuit quidem nos Moyses levare ad Dominum manus, pii cultus instituens disciplinam. Docuit quemadmodum Amalech versutiloquus vinceretur; ut mores nostros et opera levaremus ad Christum, sic destrui posse perfidiam : sin vero dejiceremus animam, inclinaremus affectum, et a continentiæ studio averteremus ingenium, ut persuasio nos vana superaret; nullum remedium futurum, nisi Jesus depressa jam brachia Moysi tanquam infirmitatem Legis attolleret, et sua misericordia sustineret. Sed infirmum adhuc fuisset Legis auxilium, nisi ipse Jesus venisset in terras, qui in se nostras susciperet infirmitates, quem solum nostra peccata gravare non possent, nec inclinare manus ejus : qui se inclinavit usque ad mortem, mortem autem crucis, in qua expandens manus suas, totum orbem qui erat periturus, erexit : levavit jacentes, atque ad se omnium gentium fidem traxit, dicens homini : « Hodie mecum eris in paradiso [2]. » Hoc est ergo disperdere atque plantare; ut vitiosa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus singulorum. De quo præclare Moyses in Exodi cantico ait : « Inducens plantato eos in montem

[1] Rom. v, 14. — [2] Luc. xxiii, 43.

» hæreditatis tuæ, in præparatum habitaculum tuum [1] ; » petens ut induceret Dominus populum suum in illa præcelsæ virtutis sapientiæque plantaria, ibique plantaretur in opera sua, et institueretur præceptorum cœlestium disciplinis, atque in eo præpararet sibi suæ sanctificationis habitaculum : quod utique non hæreditario jure, nec nostrorum contemplatione meritorum ; sed pro sua gratia Dominus conferre dignatur. Quomodo enim, ubi remanere non potuimus, eo redire possemus, nisi privilegio fulti redemptionis æternæ.

XII. Et ideo pulchre dixit Propheta : « Quoniam non » in gladio suo possederunt terram, et brachium suum » non liberavit eos : sed dextera tua, et brachium tuum, » et illuminatio vultus tui ; quoniam complacuit tibi in » illis [2]. » Quæ igitur terra est, quæ non brachio capiatur, non gladio possideatur ; nisi terra repromissionis, de qua hic ipse dixit Propheta : « Credo videre bona Domini in terra » viventium [3] ? » Non immerito igitur ejus tam præclara possessio est, in qua non sæculi adversa dominantur, sed Domini bona æterna fructificant. Ideoque non gladio acquiritur, sed mansuetudine possidetur ; sicut Dominus Jesus testificatus est dicens : « Beati mites ; ipsi enim possidebunt terram [4]. » Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut superbus ; sed mansuetus et humilis corde : qui nihil sibi arroget ; sed totum ad gratiam referat : non in sua fortitudine glorietur ; sed dextera Dei credat se esse protectum dicens : « Dextera Domini fecit virtutem, dextera » Domini exaltavit me [5]. » Gladio quoque Dei memoret se esse servatum, illuminatum quoque Dei vultu omnipotentis : in quibus omnibus Christus est protector, dextera, defensor, et gladius. Unde et Simeon dixit ad Mariam : « Et

[1] Exod. xv, 17. — [2] Psal. xliii, 4. — [3] Id. xxvi, 13. — [4] Matth. v, 4. — [5] Psal. cxvii, 6.

» tuam ipsius animam pertransibit gladius [1]. » Gladius enim Dei verbum est : quod acutius omni gladio usque ad divisiones animæ cogitationesque pertransit ; ut nulla cognitionem ejus occulta prætereant. Vultus quoque paterni splendor est Christus ; et ideo dicit : « Qui me videt, » videt et Patrem [2] : » quasi splendor gloriæ ejus, et imago substantiæ. Ad ipsum ergo omnia jure referenda sunt. Ipsi Moyses, ipsi Aaron, ipsi etiam Patres sacrabant universa quæ gesserant, ut de hostibus triumpharent. Neque enim in sua confidentia dixit Jesus Nave : « Stet sol contra Gabaon [3] ; » sed quia præsumebat in Christo, quem ducem militiæ cœlestis agnovit, et suppliciter adoravit : et ideo gentes feras eradicare promeruit, et populum Patrum in terram repromissionis inducere ; quia nihil suis operibus deputabat, credens indigna esse opera hominum tanta gloriæ remuneratione cœlestis : quam Dominus ex sua magis misericordia, quam pro nostrorum contemplatione factorum statuit in se credentibus conferendam. Unde et Abraham impigre Deo credidit, ut apud eum justificationis gratiam reperiret, quam mercedem sui operis collocaret ; uberiora enim dona sunt largientis, quam merces operantis. Propterea et illi qui æqualitatem mercedis inviderat, respondit Dominus : « Si ego bonus, oculus tuus quare ne» quam [4] ? » Patres ergo nostri, utpote proximi et hæredes Patriarcharum, plantati in terra repromissionis, non suis hoc meritis vindicabant. Ideo nec Moyses eos induxit, ne Legis hoc existimetur esse, sed gratiæ ; Lex enim merita examinat, gratia fidem spectat. Unde præclare Apostolus fidem Patrum secutus ait : » Sed neque qui plantat, est » quidquam, neque qui rigat ; sed qui incrementum dat » Deus [5]. » Non enim Jesus Nave qui induxit, neque qui

1 Luc. II, 35. — 2 Joan. XIV, 9. — 3 Josuë. X, 12. — 4 Matth. XX, 15. — 5 1 Cor. III, 7.

plantavit eos; sed Deus qui incrementum populo dedit, habet gloriæ principatum.

XIII. Nec te moveat quia superius dixit : « Manus tua » gentes disperdit, et plantasti eos [1]. » Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat : sed qui incrementum potest dare, potest ipse plantare; sicut gentes plantasse dicitur Dominus. Ipse enim plantavit, qui plantationi donavit effectum; in iis tamen qui per fidem Christi Domino placere meruerunt, cui soli a Patre dicitur Deo : « Filius meus tu es : in te complacui [2]. » Qui ergo participes Christi sunt, ab eo placendi gratiam consequuntur. Et pulchre ait : « Complacuit tibi in illis; » ut distantia videatur jure servata. Recte enim Deus in Filio complacet; quia æqualis est Patri, nec in ullo decolor invenitur, quia complacet divinæ jure naturæ, et unitate substantiæ. Et recte complacet in Filio Pater; quia Pater honorificatur in Filio, sicut in Patre Filius. In nobis autem Deo complacuit, quia nobis ipse donavit, ut ei placere possimus. Pie autem et hoc homini specialiter donatum, non arrogantius usurpatum Scriptura nos docuit. Decet enim ut in iis complaceat Deo, quos ad similitudinem suam fecit, et quos per imaginem suam voluit prærogativam gratiæ habere cœlestis. In imagine ergo sua Deus complacet : in iis autem, qui secundum imaginem ipsius sunt, complacet Deo. In iis autem suum munus, et suum donum; quod tunc revelabitur, cum perfectum illud advenerit; quia « Cum apparuerit quid simus, similes ei erimus [3], » ut scriptum est.

XIV. Ergo qui non in brachio suo, hoc est, in sua operatione præsumit, sed in Dei gratia, credens quod non facta sua unumquemque justificant, sed fides prompta, dicit Domino : « Tu es ipse Rex meus, et Deus meus, qui » mandas salutes Jacob [4]. » Non perfunctorius sermo est,

[1] Psal. XLIII, 3. — [2] Marc. I, 11. — [3] I Joan. III, 2. — [4] Psal. XLIII, 5.

ut dicas : « Tu es ipse Rex meus. » Non quicumque hoc dicit, sed in quo Dei regnum est : in quo autem regnat Deus, utique in eo peccata non regnant ; non enim Deo regnum est commune cum crimine. Quis antem dicit Deum suum, nisi qui ipsi exhibet plenum reverentiæ et pietatis affectum ? Justo enim dicitur : « Ego sum Deus tuus. » Denique et Thomas ubi tetigit manu propria latus Christi, et evidentia indicia indubitatæ resurrectionis invenit, respondit : « Dominus meus, et Deus meus[1]. » Dominus, quia redemit servulos suos : Deus, quia non solum resurrexit, sed etiam ipse se suscitavit. Mandavit autem salutes Jacob ; quia in singulis oraculis salus est : in singulis quoque salus est mansionibus : salus in ministeriis Angelorum, qui ad protectionem hominum deputantur. Ex mandato ergo Dei salus homini, non ex sua operatione confertur. Deus enim maluit ut salus homini fide potius, quam operibus quæreretur ; ne quis gloriaretur in suis factis, et peccatum incurreret. Qui autem gloriatur in Domino, fructum pietatis acquirit, et jactantiæ crimen evadit.

XV. Hic igitur est qui potest dicere : « In te inimicos nos» tros ventilabimus cornu[2]. » Quid est ventilare cornu ? Dedit Dominus cornua pluribus animantibus, ut possint se a ferarum incursione defendere. Ideoque et bos leoni frequenter resistit, ursum proterit : cervus quoque, quamvis sit pavidus, tamen et ipse cornibus se tuetur : aries quoque arietat lupum. Ergo ea quæ cornua habent animalia, ventilare dicuntur. Sed homo cornua non habet. Quomodo ergo ventilat ? Unde ? Vide Scriptura quid dicat : « In te, » inquit, inimicos nostros ventilabimus cornu. » Cornu nostrum es tu, Domine Jesu ; et ideo sicut non in brachio nostro præsumimus, ita nec in cornibus nostris ventilandi habemus præsidium, sed in Christo. Habet enim fides

[1] Joan. XX, 28. — [2] Psal. XLIII, 6.

cornua sua, quæ mutuatur a Christo. Siquidem non otiose in benedictionibus Moysi legimus: « Qui visus est in rubo, » veniat super caput Joseph, et super verticem ejus, glori» ficatus inter fratres suos primogenitus: tauri decus spe» cies ipsius, cornua unicornui cornua ipsius: in ipsis gentes » ventilabit simul usque ad extremum terræ. Hæc decem » millia Ephræm, et hæc millia Manasse[1]. » Quis est in rubo visus Moysi, nisi primogenitus Dei Filius, qui ait: « Ego sum » Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus » Jacob[2]? » Ideo se demonstravit humanis aspectibus; quia venturus erat ut ab omnibus videretur. Ideo rubus urebatur, et non exurebatur; quia terram istam, quæ nobis spinas germinabat et sentes, disponebat urere per continentiæ disciplinam, quam consumere per mortis ærumnam (51). Unde dicit Propheta: « Ure renes meos, et cor » meum[3]. » Revelavit ergo futurum quoddam corporei splendoris indicium, quo per resurrectionem caro ista fulgeret. Quid enim significabat ignis innoxius, nisi lumina resurgentium? Unde præsumpsit Apostolus dicere, quia « Sicut stella a stella differt in claritate, ita et resurrectio » mortuorum[4]. » Hic ergo, inquit, veniat super caput tribus Joseph, ut exaltet caput populi sui: veniat etiam super verticem, ut verticem capilli perambulet, amputaturus superflua delictorum, sanctificaturus ornamenta virtutum.

XVI. Hic est glorificatus inter fratres suos, sicut ipse dicit: « Narrabo nomen tuum fratribus meis[5]. » Quæ major est gloria, quam pectoribus nationum cognitionem Divinitatis infundere? Quem in visione vidit Joseph, quod manipulum ejus adorarent fratrum manipuli, adoraret eum sol et luna cum stellis. Manipulus ille in figura carnis accipitur: omnis enim caro fœnum. Fœnum hoc nostrum

[1] Deut. XXXIII, 16, 17. — [2] Exod. III, 6. — [3] Psal. XXV, 2. — [4] I Cor XV, 41, 42. — [5] Id. XXI, 23.

suscepit, ut suum triticum germinaret, et fructum resurrectionis afferret. Quæris testimonium? Audi de se dicentem: « Nisi granum tritici cadens in terram moriatur, » ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum afferet[1]. » Denique ut scias quia de Dei Filio dicit Moyses, ait: « Glorificatus inter fratres suos primogenitus[2]. » Utique non Joseph erat primogenitus inter filios Jacob, sed Ruben; nam Joseph post plurimos erat. Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat, ut nationum populus congregaret.

XVII. Unde pulchre ait Scriptura: « Tauri decus ejus[3]. » Sicut enim taurus ducit armentum; ita Christus plebem gentium duxit ad Ecclesiam, induxit ad pascua, ut posset dicere: « In loco pascuæ ibi me collocavit: super aquam » refectionis constituit me[4]. » Hujus tauri decorem pro captu nostræ fragilitatis armenta secuta sunt præcedentem; ut vitam adipiscerentur æternam. Mugivit hic taurus, et mors refugit. Leo rugit, et quis non timet? Vere maxima taurus victima[5], ut ab adversariis assumamus testimonia. Quæ major enim victima, quam quæ mundi totius peccatum suo cruore mundavit? Audi quia ipsum taurum dicit etiam sanctus propheta Jacob; cum revelaret Domini passionem, quem Judæi postea persecuti sunt. « In furore, inquit, suo » subnervaverunt taurum[6]. » Et ut aperiret quia de Judæis dicebat, addidit: « Dividam eos in Jacob, et dispergam illos in Israël[7]. » Hic est homo qui luctatus est cum Jacob, et femur ejus tetigit, quo tactu Patriarchæ nervus obstupuit, significans ex ejus successione secundum carnem se esse venturum, qui subnervandus esset a populo Judæorum in sui corporis passione. Quod non intelligentes mysterium, statuerunt ne nervum manducarent filii Israël. Et ideo sacri

[1] Joan. XII, 24. — [2] Deut. XXXIII, 17. — [3] Ibid. — [4] Psal. XXII, 2, 3. — [5] Virg. lib. II, Georg. — [6] Gen. XLIX, 6. — [7] Ibid. 7.

sanguinis se redemptione fraudarunt, salutiferæ quoque passionis se beneficiis abdicarunt, ne vitam mereantur æternam; quia scriptum est: «Nisi manducaveritis carnem Filii » hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis in vo» bis ipsis vitam. Qui autem manducat meam carnem, et » bibit meum sanguinem, habebit vitam æternam[1]. » Accipe aliud. Quid est nervus, nisi quo corpus omne constringitur? Corpus Christi Ecclesia est, quæ vinculo stringitur charitatis. Quid aliud in Christo Judæi, nisi charitatis vinculum omne solverunt? Merito Petrus sacerdos eligitur; qui Spiritu charitatis divinæ triplici se ligavit.

XVIII. Accipe adhuc quia ipsum significavit Moyses. Adjecit: « Cornua unicornui, cornua ipsius: in ipsis gen» tes ventilabit[2]. » Sed noli timere quia ventilat; dixit enim: « Percutiam, et sanabo[3]. » Bona cornua, quibus inclusit orbem terrarum: bona cornua, quibus leonem illum nostrum adversarium ventilavit: bona cornua, quibus fecit ut cornua adversarii timere nequeamus; quia et Satanas habet cornua sua, sicut testificatus est Daniel dicens: « Videbam » et cornu illud, quod faciebat pugnam cum sanctis: et » invalescebat eis, donec venit Antiquus dierum[4]. » Hic est Antiquus dierum. Quis autem unicornuus, nisi unigenitus Dei Filius, et unicum Dei Verbum, quod erat in principio apud Patrem? Quod Verbum suis cornibus gentium populos mortificavit, et vivificavit; ut fierent in decem millia Ephræm usque ad terminos terræ, et usque in millia Manassen: eo quod crediturus esset in eum populus nationum, qui totum repleret orbem terrarum, crediturus esset postea etiam populus Judæorum, ex oblivione conversus ad gratiam. Oblitus est enim salutem suam, qui tam sero converteretur ad Christum. Ideo Saül in millibus,

[1] Joan. VI, 54, 55. — [2] Deut. XXXIII, 17. — [3] Id. XXXII, 39. — [4] Dan, VII, 21, 22.

David in decem millibus; quia durus in paucis, mansuetus in pluribus.

XIX. Neque tamen abnuo, si quis quasi ad Joseph dictum putat: « Primogenitus tauri decus ejus[1]; » et sic distinguendum putat, quia dedit et sanctis suis cornua: « Exaltavit enim cornu populi sui[2]. » Et Anna mater prophetæ Samuël dicit: « Exultavit cor meum in Domino: et » exaltatum est cornu meum in Deo meo[3]. » Habuit utique et Joseph in Domino cornua spiritalia. Accipiatur itaque Joseph, dummodo in ipso figura sit Christi, cui dicitur: « Joseph filius meus amplificatus, filius meus junior, ad » me revertere[4]. » Neque enim Joseph ad Jacob revertitur; sed Christus a mortuis resuscitatus ad Patrem Deum revertitur; ut scriptum est: « A summo cœlo egressio ejus, » et occursus ejus usque ad summum ejus[5]. » Esto tamen, ut de Joseph accipiatur: « Revertere ad me; » quia populus revertitur in terram Chananæorum, in quibus ante habitaverant Patriarchæ. Unde dicit Isaac ad Jacob: « Non acci- » pies uxorem a filiabus Chananæorum[6]; » et mittit eum in Mesopotamiam, ut ibi sibi conjugem reperiret. Numquid ei insidiati sunt domini sagittarum? Numquid ipse propter benedictionem uteri materni in toto orbe benedictus est, et non Dominus Jesus, quem Virgo generavit? Et ideo non solum supra homines, sed etiam supra Angelos et Archangelos, et supra omnem sublimitatem cœlestium benedictus est Potestatum; sicut Scriptura testatur dicens: « Be- » nedictus qui venit in nomine Domini: Deus Dominus, et » illuxit nobis[7]. » Dominus enim Deus ipse est Rex regum, et Dominus dominantium in his quæ habentur in cœlis. Propter hæc cornua Domini Jesu, et David in voce tubæ

[1] Deut. XXXIII, 17. — [2] Psal. CXLVIII, 14. — [3] 1 Reg. II, 1. — [4] Gen. XLIX, 22. — [5] Psal. XVIII, 7. — [6] Gen. XXVIII, 1. — [7] Psal. CXVII, 26, 27.

corneæ[1] canens, auditus a Christo est: et Moyses docuit sacrificiorum ritus tubæ sonitu esse celebrandos[2]; sicut et scriptum est: « Canite in initio mensis tuba[3]. » Cui hoc, nisi nobis scriptum est? Menses enim ab initio lunæ veteres observare consueverant. Luna autem Ecclesia est, quæ spiritalibus et evangelicis prædicationibus in abundantia pacis[4], ut Propheta dixit, extollitur. In Christo ergo cornu ventilabimus inimicos nostros.

XX. «Et in nomine ejus spernemus insurgentes in nos[5].» Quid est nomen; nisi quo proprie unusquisque significatur, quod ei non sit commune cum cæteris? Homo enim commune vocabulum est; nisi addas quî vocetur, non potest declarari. Nomen ergo proprietas uniuscujusque est, quo possit intelligi. Unde arbitror quod et Moyses volens proprium Dei, et aliquid de eo speciale cognoscere, quod non esset commune cum cœlestibus Potestatibus, interrogavit: « Quod est nomen tuum[6]?» Denique cognoscens mentem ejus Deus, non respondit nomen, sed negotium; hoc est, rem expressit, non appellationem, dicens: « Ego sum, » qui sum[7];» quia nihil tam proprium Dei, quam semper esse. Qui ergo negant Christum coæternum Patri, videant quia Deum negant, cujus est semper esse, nec aliquando non fuisse. Hac ergo cognitione proprietatis divinæ Moyses insurgentes in se volebat spernere: vel, ut Aquila, aut Symmachus dixerunt, calcare resistentes sibi tanquam serpentes et scorpiones: quos etiam Dominus dicit in Evangelio esse spiritalibus vestigiis proterendos[8]; ut viam nostram impedire non possint, quæ ducit ad secreta paradisi. Habemus ergo in nobis studium divinæ cognitionis: habemus Dei Verbum, quod est nomen Patris. Hæc vere proprietas Dei; quia Pater Christi est: et ideo in nomine

[1] Psal. XCVII, 6. — [2] Num. X, 10. — [3] Psal. LXXX, 4. — [4] Id. LXXI, 7. — [5] Id. XLIII, 6. — [6] Exod, III, 13. — [7] Ibid. 14. — [8] Luc. X, 19.

Patris venit, qui venit ut Patris faceret voluntatem. Et ideo ait: « In nomine Patris veni, et non me suscepistis: si alius » venerit in nomine suo, illum suscipietis[1]; significans Judæos in Antichristum credituros, qui in Christum credere noluerunt. Ergo qui in Christum credit, non in arcu suo, nec in gladio suo sperat; sed in nomine ejus spem victoriæ locat.

XXI. Et ideo ait: « Non enim in arcu meo sperabo: » et gladius meus non salvabit me[2]. » Sed si in arcu sperandum est, in Dei certe arcu sperandum est, quem posuit in nube; ut a diluvio genus humanum timere desineret. Isto arcu nos protegit, quo arcu et jaculatur sagittas, quibus percutiat inimicos et adversarios nostros.

XXII. Unde et ait: « Liberasti enim nos ex affligentibus nos: et eos, qui oderunt nos, confudisti. In Deo laudabimur » tota die: et in nomine tuo confitebimur in sæcula[3]. » Audi quomodo nos liberet; quia sagittis quas jaculatur e cœlo, terræ nostræ interiora penetrantur; ut motus omnis terrenus intereat et quiescat, sicut in posterioribus ait: « De » cœlo jaculatus es judicium: terra tremuit, et quievit[4]. » Sic igitur liberamur, dum confunduntur inimicæ et adversariæ potestates; vel sapientia carnis istius retusa cœlestibus imperatis, in suis criminibus erubescit, et flagitiorum suorum pudore confunditur: adulter in libidinis suæ flammis, et vesani amoris incendio: avarus in immodicæ cupiditatis ardore, qui aliena rapiendo, quo plura invaserit, eo majora desiderat: ebriosus in temulentia, facinorosus in scelere, qui et hic confunduntur gravissime: sed multo amplius confundentur, cum viderint sanctos Domini resurgentes, et evangelicum illud impleri, quod ait Dominus: « Multi dormientium in terræ monumentis

[1] Joan. v, 4. — [2] Psal. XLIII, 7. — [3] Ibid. 8, 9. — [4] Id. LXXV, 9.

» resurgent ; isti in vitam æternam, et hi in opprobrium » et perpetuam confusionem[1]. »

XXIII. Cum cœperint ergo illi resuscitari in confusionem perpetuam, sanctus Domini dicit : « In Deo laudabimur » tota die : et in nomine tuo confitebimur in sæcula. » Opulentus in divitiis laudatur, luxuriosus in conviviis, scortator in nocte, potens in hac vita quæ habet noctes : sanctus autem non in hac vita, sed in Deo laudabitur; qui Domino per omnia placere gestivit, qui potest dicere : « Fortitudo et laudatio mea Dominus[2]. » Laudabitur tota die; quia honeste egit, et opera sua non abscondit et crimina, sed regi patefecit æterno, in die ambulans, non in tenebris et occultis. Unde et Apostolus : « Sicut in die ho» neste ambulemus[3] ; » hoc est, non in ganeis atque gurgustiis, non in cubilibus et impudicitiis, in quibus flagitiosus se putat parietibus esse tectum, ut possit Dei scientiam præterire ; cum invelata apud Deum universorum flagitia sint, et occulta divinæ cognitioni peccata hominum esse non possint. Ergo sanctus laudabitur in futurum; quia non quæsivit præsentium laudem, sed gratiam futurorum.

XXIV. Vide tamen distantiam. Hic dum est, in Domino gloriatur : illic in Domino laudabitur, et pro brevi tempore mercedem æternitatis accipiet. Aquila tamen posuit : « In Domino gloriabimur tota die. » Symmachus ait : « Deo hymnum dicemus per omnem diem. » Concordat omnium sensus, ut non desinamus circa Dei laudes, sive hymnum dicendo, sive divinam per omnia momenta gloriam concinendo. Qui enim hymnum dicit, puro corde et spiritualiter dicit, et omne genus passionis excludit humanæ; ut nullo mœrore, nullius doloris acerbitate impediatur ejus officium, exasperetur ejus affectus : sed hym-

[1] Joan. v, 28, 29. — [2] Psal. cxvii, 14. — [3] Rom. xiii. 13.

num Deo dicendo, immobilis atque irrevocabilis perseveret; sicut ipse David qui ait: « Benedicam Dominum in omni » tempore, semper laus ejus in ore meo[1]; » sicut Job, qui amissis filiis, interemptis omnibus suis, direptis facultatibus, ait: « Dominus dedit, Dominus abstulit.... Sit nomen » Domini benedictum[2]. »

XXV. « Nunc autem repulisti et confudisti nos. Et non » progredieris Deus in virtutibus nostris[3]. » Cum ipse sanctus David alio loco dixerit: « Quia non repellet Dominus » plebem suam[4]; » quomodo hoc loco ait: « Repulisti nos; » præsertim cum hæc de plebe dicat, cui non mediocria insignia propriæ virtutis enumeret? Neque enim mediocre est dicere quod tempestates et variæ tentationes super se venerint, et obliti non sint Dominum Deum suum, et inique non egerint in Testamentum ejus, et cætera quæ sequuntur. Unde etiam Apostolus sanctus interpretatur, et dicit quod eo usque non repulerit plebem suam Dominus, ut posuerit loquentem eum[5]: « Tota die expandi manus » meas ad plebem non credentem, et contradicentem[6]. » Cujus sermonis auctoritate subnixus ait: « Dico igitur: » Numquid repulit Deus hæreditatem suam? Absit. Nam et » ego Israëlita sum, ex semine Abraham, de tribu Benja» min[7]. » Non repulit Deus plebem suam, quam præscivit. Sed potest hoc loco dici quoniam ideo non repulit plebem; quia reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Et videtur in paucis non repulisse quidem populum; tametsi non totum populum, sed ex eo plurimos repulisse. Unde addidit ponendo responsum Dei, quod non solum in paucis servaverit plebem; sed etiam septem millia virorum sibi reliquerit, qui non curvaverunt genua ante Baal[8]. Verum fuerit hoc dictum ab Apostolo secundum Evangelium;

[1] Psal. XXXIII, 2. — [2] Job. I, 21. — [3] Psal. XLIII, 10. — [4] Id. XCIII, 14. — [5] Rom. X. — [6] Isaï. LXV, 2. — [7] Rom. XI, 1. — [8] Ibid. 4.

quoniam Dominus transierat ad gentes : responsi autem divini tempus referatur ad zelum adhuc fidei ferventem ; quando etiam Prophetarum gratia redundabat populo Judæorum. Unde si Eliæ tempore negavit Dominus a se plebem repulsam ; multo magis tempore David, vel filiorum Core, quo adhuc fides electi populi prænitebat.

XXVI. Tamen ut et ipsum sanctum David interrogemus; quomodo Dominus plebem suam non repulerit, colligamus. Nam cum sit Deus appropinquans, non elonginquans[1] ; sicut habet Scriptura Veteris Testamenti ; utique qui appropiat, non repellit. Est enim misericordiæ divinæ, ut nulli causa sit mortis, et omnes putet esse redimendos. Sed vide ne ille repellatur, qui se elongat a Domino, sicut dicit David : « Quoniam ecce qui se elongant » a te, peribunt : perdidisti omnes qui fornicantur abs te[2]. » Quid est, abs te fornicantur? Quia turpitudinis suæ ludibriis te relinquunt, et a te recedunt, et a præceptis tuis devii sunt. Denique alibi habes scriptum : « Adulteros autem judicat Deus disperdens eos a se[3]. » Repulisti ergo, hoc est, alienando abs te perdidisti eos. Ergo qui se a Domino separat, ipse a Domino separatur : et qui non cognoscit Dominum, a Domino non cognoscitur : et qui ignorat, ignoratur ; sicut ipse Dominus dixit : « Discedite » a me omnes operarii iniquitatis, nescio vos[4]. » Non enim scire dignatur injustitiæ ministros et iniquitatis auctores. Peccator ergo non repellitur ; quia ipse se repellit. Hoc igitur genere dicit : « Nunc autem repulisti et confudisti nos. »

XXVII. Quomodo tamen repellat Deus, qui sequitur versiculus exponit. Quia « Non progredieris, inquit, Deus » in virtutibus nostris. » Deus quando non adjuvat, repel-

[1] Jerem. XXIII, 23. — [2] Psal. LXXII, 27. — [3] Hebr. XIII, 4. — [4] Matth. VII, 23.

lere videtur. Unusquisque enim qui adjumenta non sentit Divinitatis sibi opitulatione conferri, repulsum se putat atque desertum. Quid est autem quod ait : « Non progre» dieris, Deus? » Et quid sibi vult quod Deus interdum aut progredi dicitur, aut egredi, aut exurgere, aut descendere? Non enim corporaliter Deus movetur, aut de aliquo loco exit, aut ad alterum transit, qui supra omnia est : aut vere exurgit, quasi in aliquo jaceat cubili, vel in aliqua sede corporaliter sedeat; sed hæc dicuntur, ut tu intelligas quando et ad quem egredi dicatur, et ad quem exurgere. Legimus enim in hoc ipso Psalmo : « Exurge, » quare obdormis, Domine[1] ? » Et considerandum nequando nostris improbabilibus actibus obdormire videatur; ut in Evangelio legimus, cum adhuc imperfecti essent Apostoli, quod his Jesus Christus dormiebat[2]. Verum ubi metu naufragii et timore perculsi sunt, Christum excitaverunt dormientem. Perfidis ergo dormit Dominus Jesus, fidelibus vigilat.

XXVIII. Denique et qui fidelis est, intrat ad Deum : et a negligente Deus videtur exire, atque discedere. Certe imperfectos et adhuc infirmos attrahit ad se Dominus; sicut legisti dicentes juvenculas : « Attrahe nos, post odorem un» guentorum tuorum curremus[3]. » At vero Moyses qui jam fortior erat, et electus a Domino, et ascendere legitur, et intrare ad Dominum Deum suum; sicut scriptum est : « Quia » ascendit Moyses in montem, et circumdedit lux montem, » et descendit majestas Domini in montem Sina, et coope» ruit eum nubes sex diebus : et vocavit Dominus Moysen » die septimo, de media nube. Aspectus autem majestatis » Domini tanquam ignis ardens super verticem montis coram filiis Israël. Et intravit Moyses in mediam nubem[4]. »

[1] Psal. XLIII, 25. — [2] Matth. VIII, 24, 25. — [3] Cant. I, 3. — [4] Exod. XXIV, 15-18.

Sicut ergo hic Moyses intrabat in nubem, ubi primum ad montem vocatus a Domino est; ita in posterioribus perfectior, cum ipse intraret in tabernaculum suum, descendebat ad eum columna nubis, et stabat in ostio tabernaculi[1]; et stans totus populus adoraverunt unusquisque ad ostium tabernaculi sui: in nube autem Dominus; posuit enim tenebras latibulum suum. Ut scias autem quia de Domino dicit: « Et locutus est, » inquit, Dominus ad Moysen[2]. » Quod autem extra castra tabernaculum Moysi positum esse commemoratur, ut occurreret Deo, non videtur esse contrarium; qui enim Deum quærit, quasi ad Deum intrat, et tota mente ad cognitionem ejus ingreditur.

XXIX. Justus ergo intrat ad Dominum, sicut Moyses intrabat in nubem: in nube autem Deus. Denique: « Ecce » Dominus venit in nube levi[3]. » Et in Evangelio habes scriptum: « Cum autem oras, intra in cubiculum tuum, et » clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: et Pater tuus » qui videt in abscondito reddet tibi[4]. » Ergo intus quasi in cubiculo tuo Deus est. Audi etiam alibi, quia intus est Deus. « Ecce, inquit, Dominus procedet de loco suo, et descendet et » ascendet super excelsa terræ, et movebuntur montes sub » eo, et valles liquescent[5]. » Scriptura hoc dicit; et jam tunc significabat quod desereret populum Judæorum, et transiret ad gentes. Denique et in Psalmo hoc invenimus expressum, cum dicit David: « Et ipse tanquam sponsus » procedens de thalamo suo. Exultavit tanquam gigas ad » currendam viam[6]. »

XXX. His igitur generibus reperimus egressum Dei, aut ejus ingressum; sicut et Dominus dicit Jesus quia ad virum timentem veniat. « Ecce, inquit, sto ad januam, et

[1] Exod. XXXIII, 9, 10. — [2] Ibid. 1. — [3] Isaï. XIX, 1. — [4] Matth. VI, 6.
[5] Mich. I, 3, 4. — [6] Psal. CXVIII, 6.

» pulso : et si quis audierit vocem meam, et aperuerit ja- » nuam, intrabo ad eum, et cœnabo cum illo, et ipse » mecum[1]. » Hæc igitur diximus propterea quod ait Propheta : « Repulisti nos, et non progredieris, Deus, in vir- » tutibus nostris. »

XXXI. Simpliciter autem et illud accipiamus ; quia Deus progressus est in virtutibus Judæorum, quando Jesus Nave ducem militiæ cœlestis adoravit : et ideo sine ferro vicit, et sine ulla obsidione destruxit urbem Jericho, quæ habebat validissimos muros. Quando enim progressus est in virtutibus servorum suorum Deus, victoria consecuta est. Nam progressus est Angelus ad Ezechiæ preces, et stravit innumeras copias Assyriorum. Sed interdum et quos vult in certamine coronari Dominus, veluti derelinquit ad tempus ; ut fide vincant, nec rebus secundis et prosperis devotio remittatur. Denique sæpe qui prosperorum cursu, et secundorum usurpatione ceciderunt, corriguntur adversis. Ideo frequenter invenimus Judæos post victoriam lapsos, post servitium correctos; quia precibus et deplorationibus Deum ad se redire fecerunt.

XXXII. Unde et illud quod secundum hominem dictum est, et hominis affectum, huic sententiæ non repugnat, quia dixit Dominus : « Deus, Deus meus respice me ; » quare me dereliquisti[2] ? » Non quod derelictus sit Dominus, qui ait alibi : « Quoniam solus non sum, quia Pater » mecum est[3] ; » se quia secundum carnem hominis et affectum, qui in certamine gravi est constitutus, derelictus videtur a Domino. Denique non otiose ait Scriptura, quia post tentationem primam discessit ab eo diabolus usque ad tempus[4], hoc est, usque ad certamen ; ubi enim magnum certamen sacræ passionis advenit, iterum adversarius ad tentamenta successit : homo autem quando velut in

[1] Apoc. III, 20. — [2] Psal. XXI, 2. — [3] Joan. XVI, 32. — [4] Luc. IV, 13.

ambiguo constitutus est, putat se a Deo suo esse desertum. Sed quemadmodum hoc secundum carnis affectum accipimus; quia sibi homo visus est derelictus, cujus processum operatus est Christus in corpore suo (52) : ita etiam Divinitate sciebat se nunquam derelinqui a Patre; quia ipse dixit : « Ego in Patre, et Pater in me [1]; » et solum se non esse significavit.

XXXIII. Substituit etiam versiculum istum : « Avertisti » nos retrorsum præ inimicis nostris [2]. » Non est bene, qui retrorsum avertitur; quia « Nemo mittens manum in ara» trum, respiciens retro, habilis est regno Dei [3]. » Denique uxor Lot quia retro respexit, ad verticem montis, hoc est, ad superiora pervenire non potuit; sed in salem conversa est, quæ species cito solvitur, nec potest usum habere diuturnum. Sic sunt qui temporalia sequuntur, et non sequuntur æterna : et hic infatuantur a stultitia sua, et futurorum gratiam habere non possunt. Sunt tamen qui retro positi obliviscuntur superiorum, et ad priora se extendunt; ut ad bravium valeant pervenire. Et Petro dicitur : « Vade retro me, Satana [4]; » ut in melius provocetur. Et in numeris prior est, qui post Christum est. Ideo ergo « Præ inimicis; » quia illi nos affligunt, et illi insectantur. Retrorsum nos esse voluisti; ut extendamus nos ad superiora, ut semper ante nos attendamus, persequentes inimicos nostros, et eorum locum transire cupientes.

XXXIV. Denique sic Theodotion habet, quomodo Septuaginta viri; hoc est, quomodo iste versus expositus est. Aquila habet : « Avertisti nos retro ab affligente. » Symmachus : « Ordinasti nos novissimos ab omni adversa» rio. » Contraria nobis quæ sunt, nisi voluptuaria istius sæculi, et plena deliciarum atque lasciviæ, et quæ sunt

[1] Joan. XIV, 10. — [2] Psal. XLIII, 11. — [3] Luc. IX, 62. — [4] Marc VIII, 33.

incentiva luxuriæ? Uxor Lot decepta est; quia post se habebat luxuriam Sodomitanorum, et regionis ejus illecebras. Unde decepta est? Quia post se respexit. Et tu ergo ne ad inimicos tuos respicias, posuit te Deus novissimum in sæculo. Vel: Qui humilitate se ultimum facit, non convertitur retro; sed semper ante respicit. Ut scias autem qui sint inimici tui, audi dicentem: « Audi Israël... Quid » est quod in terra es inimicorum... pollutus es cum mor» tuis[1]? » Quis tamen tam inimicus et hostis tuus, quam princeps istius mundi, et ejus socii, qui persecuti sunt usque ad crucem Dominum Jesum, ejus potentiam nescientes? Si enim cognovissent, nunquam Dominum majestatis crucifixissent. Ergo tu etsi novissimus es, noli inimicos tuos sequi; sed sequere Dominum Jesum, et crucem ejus cum lætitia, et insiste vestigiis ejus. Qui enim Christum sequitur, post se non respicit; id est, ad luxurias atque illecebras peccatorum: et ideo potest dicere cum sanctis: « Non recessit retro cor nostrum[2]. » Unde intelligitur quod et is qui ante inimicos suos est, corde fit novissimus atque postremus; si ad illos respiciat, et carnalibus potius, quam spiritalibus affectu mentis intendat. Potest etiam qui novissimus est, corde prior esse, si ea quæ in cœlo sunt, consideret, et non quæ in terris. Audi quia novissimus in sæculo, inter primos sit apud Christum. « Puto » quia Deus nos Apostolos novissimos ostendit, sicut morti » destinatos, ut spectaculum simus huic mundo, et Ange» lis et hominibus[3]. » Novissimum se dixit, et idem tamen quod primus esset ostendit, cum dicit: « Nostra autem » conversatio in cœlis est[4]. »

XXXV. Sequitur: « Et qui oderant nos, diripiebant » sibi. Dedisti nos tanquam oves escarum; et in nationes

[1] Baruc. III, 9-11. — [2] Psal. XLIII, 19. — [3] I Cor. IV, 9. — [4] Philip. III, 20.

» dispersisti nos[1]. » Miraris forsitan quod cum in posterioribus, ut diximus, summam habeant fidei constantiam qui loquuntur; hic dicant quod ab iis qui oderant eos, diripiebantur : sed non te ista perterreant. Multi enim hic diripiuntur; et tamen merita eorum a Christo non queunt separari. Rapiebantur Apostoli, cædebantur virgis, in carcerem trudebantur, separabantur a se, et tamen cum Christo manebant : imo hoc ipso quod rapiebantur a perfidis, eorum merita crescebant, et gratia in cœlestibus augebatur. Non enim statim qui ab hominibus diripitur, etiam vincitur. Vide apostolum Paulum gratulatum in periculis suis : vide gloriantem, quod per fenestram in sporta demissus sit. Vide quemadmodum sanctus Hieremias, sanctus Ezechiel, sanctus Daniel in captivitatem deducti, et ab Assyriis direpti, nullam tamen captivitatem propriæ fidei pertulerunt : nec in Testamentum Domini deliquere, qui servaverunt in captivitate etiam legis præcepta divinæ, nec de interdictis cibis putaverunt contra institutionem majorum aliquid usurpandum.

XXXVI. Unde bene Theodotion dixit : « Et qui oderant » nos, exultabant super nos; » insultatio enim inimicorum non affert præjudicium bonis mentibus, sed nec direptio inimicorum. Ideoque Sanctus dicit, qui certus est quod direptio sibi obesse non possit : « Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia? » et cætera : « Sed » in his omnibus superamus et supervincimus per eum qui » dilexit nos : scientes quod neque mors, neque vita, neque » Angelus, neque Potestates, neque præsentia, neque futura.... separare nos possint a charitate Dei, quæ est in » Christo Jesu Domino nostro[2]. » Ergo qui talis est, non separatur a Christo. Unde etiamsi corporaliter diripiatur, spiraliter tamen liber est : et non solum direptioni obno-

[1] Psal. XLIII, 12. — [2] Rom. VIII, 35-39.

xius non est, sed etiam rapinam sibi laudabilem quærit; sicut illi de quibus scriptum est: « A diebus Joannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur, et cogentes diripiunt illud[1]. » Victor est itaque qui in terrenis positus captivus perfidiæ esse non novit; nec solum ei non diripitur quod præclarum est, sed magis ipse diripit quod æternum est.

XXXVII. Sunt etiam qui fiant oves escarum. Bonus Dominus noster Jesus Christus quia factus est ovis epulationis nostræ. Quæris quomodo factus sit? Audi dicentem: « Pascha nostrum immolatus est Christus[2]. » Et considera quemadmodum parentes nostri in figura diripientes agnum manducabant significantes Domini Jesu passionem, cujus quotidie vescimur sacramento. Per ipsam igitur ovem facti sunt « Greges escarum, » sicut Aquila dixit: vel, « Greges in escas, » sicut Theodotion locutus est: vel, « Pascua edentium, » sicut Symmachus dixit. Sed bona epulatio non solum non est metuenda sanctis, sed etiam concupiscenda. Aliter enim ad regnum cœlorum non potest perveniri; cum ipse Dominus dixerit: « Nisi manducaveritis meam carnem, et biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam æternam[3]. » Probatum est igitur quod Dominus noster sit cibus, sit epulatio, vel alimentum edentium; sicut ipse ait: « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi[4]. »

XXXVIII. Et ut scias quia hæc omnia propter nos facta sunt, ex quo ille descendit, ex illo Sanctus ait: « Nos omnes unus panis sumus[5]. » Non ergo timeamus, quia facti sumus oves escarum. Sicut enim Domini caro, et sanguis ipsius nos redemit; ita etiam Petrus pro Ecclesia multa toleravit. Multa etiam sanctus apostolus Paulus, et cæteri Apostoli pertulerunt, cum cæderentur virgis, cum lapida-

[1] Matth. XI, 12. — [2] 1 Cor. V, 7. — [3] Joan. VI, 54. — [4] Ibid, 51. — [5] 1 Cor. X, 17.

rentur, cum in carceres truderentur. Illa enim tolerantia injuriarum, et usu periculorum Domini fundatus est populus, et Ecclesia incrementum est consecuta; cum cæteri ad martyrium festinarent, videntes per illas passiones nihil Apostolorum decessisse virtutibus: sed etiam propter hanc brevem vitam immortalitatem illis esse quæsitam.

XXXIX. Quod ostendit etiam qui sequitur versiculus, quia dixerunt: « Et inter gentes dispersisti nos[1]; » Similiter Theodotion dixit: Aquila autem et Symmachus: « In gentibus, » aut, « Inter gentes ventilasti nos. » Missi sunt enim sancti Apostoli ad gentes, et dispersi sunt inter gentes, sicut et Prophetæ sancti, de quibus supra diximus; ut illa dispersione fructus plurimi nascerentur. Ut enim Dominus noster Jesus Christus sicut granum cecidit in terram, et mortuus est, ut multum fructum afferret: ita etiam dispersi sunt Apostoli sancti, ut bonum inter gentes semen afferrent; quo ad eorum similitudinem fructus gentium pullularet. Denique Scriptura hoc dicit dixisse Dominum: « Quia propterea vos misi, ut vos eatis, et fructum plurimum afferatis, et fructus vester maneat[2]. » Factus est ergo Dominus Jesus Christus sicut semen, secundum quod dictum est ad Abraham: « Et semini tuo[3]; » quod est Christus. Semen ergo omnium Christus. Et ideo se cadere passus est et spargi; ut conforme corpori suo transfiguraret corpus humilitatis nostræ. Hoc ergo semen salutare omnibus hominibus pullulavit, et ex illo ad ejus imaginem figurati, quasi semina Apostoli sancti missi sunt per diversa atque dispersi, ut in agrum Ecclesiæ gentes congregatæ diversis fructibus refulgerent toto orbe terrarum. Istæ ergo dispersiones dicuntur, sicut etiam in posterioribus idem David dicit: « Ædificans Jerusalem Dominus, et dispersiones Israël congregans[4]. » Dispersi sunt enim ut novos

[1] Psal. XLIII, 12. — [2] Joan. XV, 16. — [3] Gen. XVII, 8. — [4] Psal. CXLVI, 2.

fructus facerent, et postea veluti triticum novum Ecclesiæ horreis inveherentur.

XL. Hæc autem dispersio non in inferioribus fit; hoc est, non in terra, sed in cœlo. Denique Legis hoc præcepta confirmant, per quam dicit Dominus: « Si fuerit » dispersio tua a summo cœlo usque ad summum cœli, inde » congregabo te, dicit Dominus[1]. » Quæ est dispersio a summo cœlo usque ad summum cœlum? Quis iste tantus, qui sic potuerit disseminari? Si homo, in terra natus est: ab imo, non a summo cœpit. Si ista te movent, atque perturbant, redi ad superiora istius sancti Prophetæ, et audi quis ille sit tantus qui hujusmodi in terris segetes fœcundavit; ut fructus earum ad cœlestia receptacula perveniret. Est autem ille sponsus qui quasi gigas percucurrit hanc viam totam, inviam aliis, sibi perviam: et ex illo cœpit pervia jam esse mortalibus; ita tamen, ut isti ascenderent: solus tamen ille ipse ante descenderet, ut postea sancti ejus mererentur ascendere. Audi ergo quomodo disseminatio fuerit de cœli summo ad cœli summum. « A summo, » inquit, cœlo egressio ejus, et occursus ejus usque ad » summum ejus[2]. » Cui homini hoc possit attribui? Moyses vix in verticem Sinæ montis ascendit, et hoc quia vocatus a Domino est, et hortatus est voce cœlesti. A summo cœlo quis descenderet nisi Christus, qui et cum descendit in terras, manebat in cœlo? « Nemo enim ascendit in cœlum, » nisi qui descendit de cœlo, Filius hominis qui est in cœ» lis[3]. » Vides ergo quia et cum descenderet et ascenderet, ipse erat et manebat in cœlo. Ipse enim dixit: « Cœlum et » terram ego compleo, dicit Dominus[4]. » Ipse est, qui est in cœlo. Hæc de dispersione satis dicta sint.

XLI. Cæterum quod ait: « Ventilasti nos; » etsi verbo dis-

[1] Deut. XXX, 4. — [2] Psal. XVIII, 7. — [3] Joan. III, 13. — [4] Jerem. XXIII, 24.

tat, sensu congruit. Sicut enim illi qui dispersi sunt, probati sunt : ita etiam qui ventilati sunt, ad probationem pervenire meruerunt. Sicut enim triticum si ventilatur, et a paleis separatur, mundum est : si autem ventilatum non fuerit, mundum esse non poterit; sed extat paleis concretum atque permixtum : ita etiam homo nisi tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque veluti paleas a se non potest separare. Unde etiam ad Petrum dictum est : « Simon, ecce Satanas expostulavit, ut ventilet vos sicut triticum : ego autem rogavi Patrem meum, ut non deficiat fides tua[1]. » Vide quid dicit, et intellige. Ventilatur Petrus, ut Christum negare cogatur. Incidit tentationes, quædam locutus est quasi plena palearum : sed locutus est verbo, ut fundatior esset affectu. Denique flevit, et paleas suas lavit, et illis tentationibus meruit, ut pro se Christus interveniret. Quanto majus est patrocinium, quam perturbationis illius tentamentum? Et ideo plus quam passus est, acquisivit; acquisivit enim Christum sibi patrocinantem. Cogitur autem adversarius sanctos Domini ad sua damna tentare. Dum enim tentat, meliores reddit; ut qui tentatur, possit et alios instituere, qui sibi ipse invalidus videbatur. Denique Petrus Ecclesiæ præponitur, postquam tentatus a diabolo est. Ideoque ante significat Dominus quid sit illud, uod postea eum pastorem elegit dominici gregis. Nam huic dixit : « Tu autem conversus confirma fratres tuos[2]. » Conversus est ergo sanctus apostolus Petrus ad bonam frugem, et ventilatus est sicut triticum; ut esset ipse cum sanctis Domini unus panis, qui nobis esset alimentum. Dum enim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoscimus, fit nobis vitæ æternæ et salutis alimentum.

XLII. « Vendidisti, inquit, populum tuum sine pretio[3]. »

[1] Luc. XXII, 31 et 32. — [2] Ibid. 32. — [3] Psal. XLIII, 13.

Emendi et vendendi videtur, æqualis quidam esse contractus : sed tamen si ementis et vendentis affectum consideres, unusquisque sibi viliorem vendit, et complacitum emit. Ut enim præter id genus hominum loquamur, qui negotiationem vendendis mancipiis exercent ; non facile quisquam vendit nisi eum, qui sibi displiceat, et quem usui suo inhabilem putet : et iterum, unusquisque emere desiderat eum, quem utilitati vel ministerio accommodum judicaverit. Sed et ipsi qui in vendendis mancipiis sumptum exercent suum, et sectantur lucra ; utique ita viles habent eos, quos vendunt, ut eis viliores sint quam pecunia : et sæpe etiam ipsi quos negotiationi suæ magis habiles æstimaverint, malunt tenere, quam vendere.

XLIII. Ita ergo et Deus viliorem vendidit, potiorem emit. Vendidit populum Judæorum, non inclementia Dei, sed sua culpa ; quibus recte dicitur : « Ecce peccatis vestris » venditi estis, et propter iniquitates vestras dimisi matrem » vestram[1]. » Hoc itaque genere venditus populus Judæorum, emptus est populus christianus : ille peccato venditus, hic emptus sanguine. Unde Petrus ait : « Pretio empti » estis, non corruptibilibus argento, vel auro empti estis.... » sed pretioso sanguine[2]. » Quis est sanguis pretiosus, nisi Agni illius immaculati, hoc est, Domini nostri Jesu Christi? Ergo sine pretio populus Judæorum, pretiosus autem populus christianus. Ille pretium non habet ; quia peccatum habet : iste in pretio est, cui peccatum remissum est. Unde recte Ecclesiæ filiis dicitur : « Pretio empti estis, nolite fieri » servi hominum[3]. » Si tibi dicitur : Ne servus fias hominum, et perdas propriam libertatem ; multo magis dicitur tibi : Ne servus fias peccati. Et iterum, Ne servus fias serpentis inimici et adversarii : sed servias soli Domino, qui propria

[1] Isai. L, 1. — [2] 1 Petr. I, 18, 19. — [3] 1 Cor. VII, 23.

te redemit charitate; quia ipse est suorum redemptio servulorum.

XLIV. Non vendit ergo Dominus nisi servum malum: non vendit utique bonum. Nam etsi Joseph venditus est, non dixit tamen Propheta: « A Domino venditus est Joseph; » sed: « In servum venditus est Joseph[1]; » quem fratres proprii vendiderunt: quem Dominus tamen in figura propriæ passionis redemit a servitute, renovavit ad gratiam. Vendiderunt itaque eum fratres, et acceperunt pecuniam: sed Dominus eum non solum libertati reddidit, sed etiam dignitate cumulavit. Figuram autem in eo fuisse Domini Jesu ostendit Scriptura, quæ dicit: « Filius » meus zelo appetitus..... ad me revertere[2]. » Et alibi: « Primogenitus tauri decus ejus[3]; » eo quod exaltaverit Deus Pater cornu Christi sui.

XLV. Qui ergo venditur, vilis et sine pretio est; quasi qui magis non sit, quam qui sit. Unde et Aquila dixit: « Tradidisti populum tuum, ut non esset. » Et Symmachus: « Tradidisti populum tuum sine substantia. » Non sunt enim, qui repudiantur a Christo: sunt autem qui eliguntur a Domino; quoniam Dominus vocavit quæ non sunt, tanquam quæ sunt: et electæ sunt gentium nationes; ut destrueretur perfidia Judæorum. In nihilum ergo traditus est ille populus; quia peccato suo venditus est; nullam enim habet culpa substantiam.

XLVI. Unde dictum puto: « Et non fuit multitudo in » commutationibus eorum[4]; » hoc est, gratis nos dispersisti per nationes. Neque enim tu quidquam per commutationem accipis, ut animam tradas hominis; nihil enim tibi gratius est animæ conversione: sed si converti detrectat, ipsa se tradit in nihilum; ut peccato et flagitio mancipe-

[1] Psal. CIV, 17. — [2] Gen. XLIX, 22. — [3] Deut. XXXIII, 13. — [4] Psal. XLIII, 13.

tur. Ideo tu sine pretio et sine commutatione degenerem populum vendidisti. Unde in posterioribus ait : « Non enim » est illis commutatio. » Quare non est illis commutatio? « Quia non timuerunt, inquit, Deum[1]. »

XLVII. Duplex autem intellectus quare commutationem non habuerit populus erroris; quia non potest homo argento, vel auro, vel possessionibus redimere animam suam. Quam enim dabit commutationem animæ suæ; cum illa temporalia vel caduca sint : anima autem permaneat vel ad præmium, vel ad pœnam? Non fuit autem illa commutatio etiam in impiis, quæ est in resurrectione, de qua dicit Apostolus : « Omnes resurgemus, non omnes im» mutabimur[2]. » Potest quoque et sic intelli, quia etsi pauci redempti immutari meruerunt; ut Abraham, Isaac, Jacob; Moyses : non tamen ad omnes commutatio ipsa pervenit. Est etiam illud, ut non sit multitudo in commutationibus grvium peccatorum; secundum quod scriptum est, quia « Quorumdam hominum peccata manifesta sunt » præcedentia in judicium : quosdam autem et subsequun» tur[3]. » Quæ gravia sunt atque manifesta, præcedunt, et sine ulla dubitatione merguntur : quæ autem leviora sunt, bonis operibus sæpe relevantur. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Ubi autem iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione revocatur.

XLVIII. Ergo et si quis redemptus est de populo Judæorum, non ideo redemptus; quia multam habuit æstimationem sui, nec quia multitudinem habuit in commutatione sua : sed redemptus est gratis; quod te docet Apostolus dicens : « Reliquiæ secundum electionem gratiæ » salvæ factæ sunt[4]. » Ubi autem gratia, non utique merito operum, nec justificatione virtutum; sed liberalitate do-

[1] Psal. LIV, 20. — [2] 1 Cor. XV, 51. — [3] 1 Tim. V, 24. — [4] Rom. XI, 5.

nantis, electione redimentis; quod æque Scriptura te docuit, dicente apostolo Paulo : « Si autem gratia, jam non » ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia[1]. » Quid ergo quod quærebat Israël, hoc non est consecutus? Quare non sit consecutus, agnosce; quia se justificare cupiebat, quia operum suorum jactantiam requirebat, quia fidem non detulit, nec gratiam recognovit. Et ideo electio consecuta est, quæ vocantem audivit, advenientem suscepit (53).

XLIX. Merito ergo in persona populi illius dicitur : « Posuisti nos in opprobrium vicinis nostris : illusionem » et derisum iis, qui sunt in circuitu nostro[2]. » Qui sunt isti finitimi, et quemadmodum ad viciniam Israëlitæ populi pertinuisse videantur, non est facile discernere; si spiritalis vicinia requiratur, habens quoddam lumen cognitionis ad investigandum mysterium Christi : præsertim cum in ipso libro Salomonis qui scribitur Ecclesiastes, didicerimus quia quo magis quæritur sapientia, eo profundior judicetur. Sic enim scriptum est : « Dixi : Sapientiam re» quiram, et ipsa longe facta est a me, longe magis quam » erat : et in profundo altitudinem quis inveniet ejus[3] ? » Unde diffidentia oboritur mihi scrutari divinitus spirantis Scripturæ myteria, et ejus examinare sermones : quod ille digne potuit, qui inter perfectos sapientiam loquebatur. Ego perfectos video, nec immerito perfectos dixerim; cum videam vos sensus exercitatos habere, ad discretionem boni et mali : sed et ipse tamen qui sciebat solidiores capere cibos, adjumenta quærebat; ut in eo Verbum Domini curreret[4]. Nec iste quoque sine precatione hoc potuit usurpare, ut laudatio ejus jucunda fieret Deo[5]; non enim usurpantis, sed precantis assertio est.

[1] Rom. xi, 6. — [2] Psal. xliii, 14. — [3] Eccle. vii, 24, 25. — [4] 2 Thess. iii, 1. — [5] Psal. cxlvi, 1.

L. Tamen ne penitus refugisse videamur, consideremus qui vicini tribubus fuerint Judæorum. Nam ut vetera recenseamus, Philisthiim tribui Judæ finitimi habebantur : ex alio latere iidem tribui Ruben appropinquabant. Ammonitæ quoque in deserto erant : et qui erant in finibus Tyri et Sidonis, Galilææ copulabantur; hoc est, tribui Zabulon, et tribui Nephthalim, quæ erant in Galilæa; sicut Esaïas dixit : « Terra Zabulon, et terra Nephthalim, » via maris trans Jordanem[1]. » Unde potest quis colligere, quæ proprietas uniuscujusque singularum fuerit tribuum, ut certis quibusque finitimis jungerentur; quo paulatim etiam gentibus infunderetur cognitio cœlestium sacramentorum. Quod utique potest intelligi de illa muliere Chananæa, quæ exivit de finibus suis, ut Domino Jesu occurreret transeunti, et posthabitis simulacris suis, adoraret verum salutis Auctorem : cui testimonium dedit Dominus noster Jesus Christus, quod magna esset fides ejus. Resplendebat quidem jam gratia Evangelii, et præsentiæ lumen augustæ : sed tamen quia sponte exivit, et misericordiam postulavit, et Dominum pia voce confessa est, et uasi fastidio habita, in clamore petitionis propriæ perseveravit; non mediocrem prærogativam accepit istiusmodi mulier, quæ prima exivit de gentium nationibus, et perseveranti obsecratione tantum Domini testimonium meruit reportare.

LI. In quo quidem loco velut dubitasse quosdam cognovi, quid sit quod ait : « Non sum missus nisi ad oves » quæ perierunt domus Israël[2]; » quasi nobilitatem generis electi ad salvandas animas Dominus quæsisse videatur, qui venit ut omnes redimerentur. Sed ostendere dignatus est propositum, quod eos quos primo elegerat, nequaquam refutare cupiebat; et sæpe devios et errantes tamen paterno quodam revocare quærebat affectu. Sed ubi ipsi

[1] Isaï. IX, 1. — [2] Matth. XV, 24.

auctorem proprium reliquerunt; sciens se Deum montium esse non vallium, et regnum cœlorum non a fastidientibus, sed a cogentibus diripi, paulatim conversus ad gentes est; ut et nationum plus probaretur affectus et illorum merito pertinacia condemnaretur.

LII. Quid deinde sibi vult quod ait: « Non licet accipere » panem filiorum, et mittere catulis[1]? » Utique filios dixit Israëlitas, hoc est, populum Judæorum: catulos autem populum nationum. Quid ergo? Divitum aut nobiliorum est accipere sacramenta cœlestia, et non eorum qui magis ad cognitionem mysterii cœlestis pio mentis fervore contendant? Et si Israëlita fuerit aliquis remissus et negligens, vel contumax, qui rejiciat post se sermones Dei: Chananæus autem qui impigre velit acquirendis mentem intendere sacramentis; ille potius qui dissimulat, quam iste qui defert studium, præferendus est? Non utique. Et ideo diligenter oportet intendi quid expresserit, qui cum dixisset: « Non licet accipere panem filiorum, et mittere » catulis; » respondente Chananæa: « Quia et catuli ca» edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suo» rum[2]; » studium ejus humilitatemque laudavit, quæ non sibi profundum sapientiæ a primordio vindicavit; quamvis de finibus Tyri et Sidonis jam esset egressa: sed micas quasdam Verbi salutaris quæ de mensa dominorum suorum caderent, crederet colligendas. Qui enim diligenter et subtiliter Scripturæ verba rimatur, is ad altitudinem mysteriorum pervenire consuevit. Unde et huic dicitur: « Magna est fides tua: fiat tibi sicut vis[3]; » hoc est, ut aperiatur tibi ostium Verbi, et refulgeat vitæ æternæ salubre mysterium.

LIII. Ergo qui vicinus est, exeat, et Christum videre desideret, et in oratione clamet; sicut ista Chananæa

[1] Matth. xv, 26. — [2] Ibid. 27. — [3] Ibid. 28.

exivit de finibus suis, et Christum vidit, et jugi voce clamavit, ut ejus misericordiam reportaret. Credentibus itaque Chananæis Judæus in opprobrio sit; quia ipse non credidit : et illudi sibi doleat, et derideri se ab iis qui in circuitu sunt, ingemiscat.

LIV. Et videtur prophetia hæc esse de nationibus credituris; maxime cum sequentia istud ostendant, quia ait : « Posuisti nos in similitudinem gentibus, commotionem » capitis in populis[1]; » quia Judæorum delicto salus gentibus : et quæ illis in figura gesta sunt, ad cognitionem nostram profecisse, Apostolo auctore, cognovimus. Et vere in opprobrium positi sunt gentibus[2]; quia gentes opprobrium crucis dominicæ omnibus divitiis sæcularibus prætulerunt. Qui autem crucem illam putavit opprobrium, et quasi opprobrium refugit, is vere in diuturno mansit opprobrio. Tamen quia non secundum carnem Israëlitæ videntur, qui potuerunt dicere : « Quia inique non egimus in testamento Domini : » nec recessit retro cor eorum a Domino; vide ne iis se in circuitu positis illusioni et derisui fuisse commemorent, de quibus dicit Dominus : « Circumdederunt me vituli multi[3]. » Circumdederunt enim eum persecutores, quando secundum consilium voluntatis suæ subiit passionem. Unde et alibi ait : « Circumdantes circumdederunt me, et in nomine Domini ultus sum in » eos[4]. » Ideo melius est viam rectam tenere, in qua facinorosi ambulare non possunt. Cito cadunt, quia non in directione ambulant. Unde et illi quando voluerunt Jesum Dominum comprehendere, ubi respexit eos, ceciderunt. Propter hos igitur qui in circuitu ambulare consueverunt[5], Angelum Dominus apposuit, qui a tergo insidiantes repellat inimico. Prætendit igitur Angelus Domini in cir-

[1] Psal. XLIII, 14. — [2] I Cor. X, 11. — [3] Psal. XXI, 13. — [4] Id. CXVII, 11. — [5] Joan. XVIII, 6.

cuitu timentium eum, et eos tuetur atque custodit. « In » circuitu enim impii ambulant [1]; » sicut scriptum est. Vide itaque distantiam. Impii in circuitu ambulant: Angelus autem prætendit in circuitu eorum, qui non ambulant in circuitu; et ideo prætendit, ut eruat justos ab insidiis persequentium. Justi ergo spiritales Israëlitæ videntur esse qui hæc loquuntur; eo quod tentationibus sæculi subjacuerint, et opprobrium fuerint vicinorum; hoc est, eorum qui Hierusalem patriam non incolebant. Illusioni etiam fuerunt spiritalibus nequitiis et potestatibus, contra quas justis lucta esse consuevit. Denique historia te doceat quod abducti Judæi in Babyloniam, etsi propter peccata sua videbantur esse subjecti, tamen multo meliores gentibus habebantur. Pejores enim erant in circuitu eorum, qui insultabant eis; cum ipsi peccatorum gravium essent mole curvati.

LV. Primus ergo intellectus de captivis patribus usurpandus est, quibus insultaverunt Assyrii, illudentes eis in Babylonia: quibus etiam rex ille nequissimus dominabatur Nabuchodonosor. Secundus intellectus ad altiora referendus est, quod sævissimus rex diabolus est: ipse est Assyrius Nabuchodonosor, qui bonis insidiari solet; ut eos in peccatum trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco, ubi dicit Apostolus: « Video legem » carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, et captivum » me ducentem in lege peccati [2]; » hoc est, in illa lege carnalis illecebræ. Adversarius leo est, qui urget obnoxios, justos fatigat. Unde pulchre posuit Aquila: « Spre» tionem et pompam posuisti nos iis, qui in circuitu nostro » sunt. » Ita enim despicabiles æstimabantur, qui theatrum facti sunt huic mundo, et Angelis et hominibus; quia etsi in Testamento non peccent Dei, nec carnis illecebris re-

[1] Psal. XI, 9. — [2] Rom. VII, 23.

flectantur a Domino; tamen quasi in pompa quadam circumferri videntur et despici : quandoquidem peccatores humilitati justorum insultare consueverint; ut opprobrium ducant crucem Domini Salvatoris, humilitatemque justorum. Denique quasi in quadam pompa theatri constitutus Apostolus dicit : « Placeo mihi in injuriis, in ne» cessitatibus, in persecutionibus, in angustiis[1]. » In istis placet sibi, qui omnia quæ mundi sunt, detrimentum putat; ut Christum lucrifaciat, solum per vitam, et mortem requirens : cui vivere Christus est, et mori lucrum, ut inveniatur in Christo.

LVI. Adjiciunt adhuc isti Israëlitæ dicentes : « Posuisti » nos in parabolam gentibus, commotionem capitis in po» pulis[2]. » Quibus gentibus posuisti, nisi credituris? Ea enim quæ acciderunt Judæis, in similitudinem figuræ facta sunt; ut fieret nobis typus et figura excidium Judæorum, atque ex illa similitudine per parabolam, solutionem præsentibus requiramus, quo exempla eorum cavere possimus. Deinde quia judaïcæ res omnes quasi parabolæ sunt, hoc est, quasi figuræ egentes solutione. Denique Dominus Judæis in parabola loquebatur; ut imperiti non intelligerent, intelligerent sapientes; ut intelligebant Apostoli, et in quo movebantur (54), interrogabant Dominum : Judæi autem nec intelligebant, nec iterum discere non intellecta cupiebant.

LVII. Quid sit parabola, accipe. « Abraham igitur duos » filios habuit : unum de ancilla, et unum de libera[3]. » Non intelligebat hoc Judæus nisi secundum litteram. Nesciebat quis de filiis duobus acciperet hæreditatem patris, quia ad carnalia propendebat. Egebat parabola solutione. Venit gentium Doctor, et fides nationum, et intellexit quod duæ mulieres duo sint Testamenta : « Unum a monte Sina, » quod in servitutem generavit populum Judæorum, quod

[1] 2 Cor. XII, 10. — [2] Psal. XLIII, 15. — [3] Galat. IV, 22.

» est Agar[1]. » Et ideo Sina, quod per interpretationem mensuram ejus significat: mensura autem Legis est, superabundans autem gratia est. Sina quoque merces dicitur, et convenit populo Judæorum, qui justificari se mercede operum, quam fidei gratia maluerunt. Ergo quæ sub Lege erat Hierusalem, cum filiis suis serviebat: quæ autem sursum est Hierusalem, libera est. Et ideo Sarra, quæ principalis dicitur, libertatem habet; quod princeps sui sit, qui justus atque integer est. Ex duobus igitur Testamentis duo populi: unus Judæorum, alius nationum, qui in Christo credidit. Ille Judæorum, qui non credidit, servit: ipse est secundum carnem natus; quia secundum carnem interpretatus est Scripturam divinam, et secundum litteram, non secundum spiritum. Qui autem de libera, natus est per repromissionem, hoc est, cui repromissio ex fide, ipse est Ecclesiæ filius, tenens gratiæ libertatem propter quem Ecclesia dicit: « Expelle ancillam, et filium » ejus; non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo » Isaac[2]. » Et Apostolus ait: « Itaque, fratres, non sumus » ancillæ filii, sed liberæ[3]. » Hæc est ergo solutio; quia quod ignorabat Judæus, fides gentium solvit, infusa a Paulo doctore mentibus nationum. Ideo ergo illorum gesta nobis in parabola sunt.

LVIII. Sed et Dominus dixit: « Factus sum illis in para- » bolam: adversum me exercebantur qui sedebant in » porta[4]. » In parabolam autem factus; quia dicitis, inquit: « Medice cura te ipsum[5]. » In parabolam factus est; quia sedentes in porta increpabat; in exitu enim non otiosi, sed exerciti esse debemus. Ideoque Scriptum est: « Videte ne » fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato[6], » hoc est, non in otio, sed in negotio. Ergo pigri sedebant Judæi; quia stare non

[1] Galat. IV, 24. — [2] Gen. XXI, 16. — [3] Galat. IV, 31. — [4] Psal. LXVIII, 12, 13. — [5] Luc. IV, 23. — [6] Matth. XXIV, 20.

poterant, qui veræ Hierusalem atria nesciebant; si enim scivissent illam Hierusalem, requisivissent. Isti ergo fatigati in porta sedebant. Nec solum dixit, «Sedebant;» sed etiam oderant Dominum in portis redarguentem. In porta enim erat, qui subiturus erat sui corporis passionem, per quam migraret e terris, rediret ad cœlum. In porta erat cum diceret: « Ambulate dum lucem habetis[1]. » Quid est ergo: « Factus sum illis in parabolam[2]; » nisi quia finis Legis est Christus, et mors ejus solvit ænigmata Prophetarum; eaque quæ ante Judæis erant incognita, cum prophetarentur, postea manifestata sunt dominicæ passionis effectu? Factus est illis in parabolam; quia quasi vilem se præbuit, ingerens se illis, nec refugiens eorum seditiones, et perducens eos ad tempus beneplaciti sibi, ut moreretur pro omnibus hominibus, quo illius sanguine genus hominum mundaretur.

LIX. Similiter in parabola Scriptum est: « Non alligabis os bovi trituranti[3]. » Solvit hanc parabolam Apostolus dicens: « Numquid de bobus cura est Deo? An propter nos utique dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quis est qui arat, nisi qui in spe arat[4]; » ut in judicio Domini metat? Et ideo quasi boni agricolæ, ubi propter spem inarata fuerit terra nostra continentia corporali (55); non carnalia, sed spiritalia seminemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, de spiritalibus vita æterna acquiritur. Typus itaque et figura nobis sint gesta majorum. Typus Lex scripta in cordibus nostris, ut nobis in ea quædam futurorum figura, non veritas sit. Lex ergo quasi figura sit nobis: Evangelium quasi lumen et signaculum veritatis.

LX. In parabola ergo Dominus ostendit se Judæis: sed non intellexerunt parabolam; quia medicum non recepe-

[1] Joan. XII, 35. — [2] Psal. LXVIII, 12. — [3] Deut. XXV, 4. — [4] 1 Cor. IX, 9, 10.

runt, qui curaret animas laborantium, et omni ægritudine et inæqualitate incommoditatis absolveret. Factus est etiam in parabolam, quia carnem suscepit, quam crucifixerunt Judæi, non intelligentes parabolam spiritalem. Eo usque enim non intellexerunt, ut cum auctorem vitæ crucifigerent, et suspensam in cruce cernerent carnem Domini salutarem, moverent caput. Nam si intellexissent, utique non insultassent, sed ingemuissent. Et tamen ipsa commotio capitis illis in similitudinem cessit; ut non hoc significaret quod illi sentiebant, sed quod mysteria declarabant. Illi enim secundum vulgi usum insultantes Domino movebant caput suum; sicut qui justis insultare desiderant, si forte eos viderint in hoc sæculo fatigari, movent caput.

LXI. Quæ commotio capitis geminum intellectum habet. Reprehensibiles enim videntur secundum Scripturæ auctoritatem, qui movent caput; cum dicat et Matthæus : « Qui » transibant, blasphemabant Dominum Jesum moventes » capita sua[1]. » Et Marcus : « Qui præteribant[2]. » Transeuntes autem quod reprehensibiles æstimentur, docet hic ipse Propheta, qui dicit de vinea Sabaoth : « Et vindemiant eam » omnes transeuntes viam[3]. » Denique et qui sequitur versus, hoc signat : « Devastavit eam aper de sylva, et singularis ferus depastus est eam[4]. » Et in posterioribus ait : « Et non dixerunt transeuntes viam : Benedictio Domini » super vos[5]; » eo quod qui transit, et non stat in atriis Domini, non dat benedictionem. Ita ergo Judæi movebant caput super Dominum Jesum, ut præterirent, qui firmum solidumque fidei vestigium habere non poterant. Movebant autem caput suum, quorum caput Christus esse debuerat, quem non debuit dimovere et deturbare perfidia Judæorum. Sed quia non passi sunt membra se esse Christi,

[1] Matth. xxvii, 39. — [2] Marc. xv, 29. — [3] Psal. LXXIX, 13. — [4] Ibid. 14. — [5] Id. CXXVIII, 8.

ideo caput eorum non fuit Christus. Non erat etiam Lex caput eorum, quia expoliabantur et Lege a populo nationum. Non fuit his caput Verbum Dei; quia amiserant prophetas, et Apostolos non habebant. Hoc de reprehensibili commotione capitis dictum sit. Est tamen et laudabilis capitis commotio: reprehensibilis Judæis, laudabilis populo nationum. Quid est enim caput, nisi in quo sensus sunt? Oculi enim sapientis in capite ejus; quos moveri oportet oculos, id est, mentis tuæ sensus, ne aliquo torpore pigrescant. Move ergo prudentiam tuam, move sapientiam, move cogitationes tuas cœlestium collatione sermonum, et propheticorum disputatione verborum; ita ut non pecces in Testamento Dei, sed fides firma sit. Sunt enim hæretici qui movent sensus suos; ut perfidiam tamen, non fidem excitent.

LXII. Sed jam expressius de ipsa capitis commotione quæ in similitudinem populi est posita, dicendum est. Quis est caput populorum, nisi Christus? Caput enim mulieris vir, caput viri Christus. Sed et Lex caput intelligibilis mulieris. Denique sub Lege tanquam sub viro est populus Judæorum; quia Lex νόμος dicitur græce; et ideo Synagoga νόμῳ quasi masculo copulata est, sed Legi corporali, non spiritali; hoc est, ritui Legis judaïco, cujus vinculis illigata est, legitimi nesciens sacramenta conjugii. Si autem mortua fuerit Lex, hoc est, Legis interpretatio corporalis, tunc plebs quasi mortuo conjuge priore, legitime nubet secundo viro, qui ex mortuis resurrexit. Est etiam caput mulieris hujus Evangelium (56). Unde quidam mystice interpretati, mortificato ritu judaïco, tanquam fratri defuncti Evangelio mulierem eam nubere ex Lege voluerunt; quia Lex annuntiaverit Evangelium. Ideo prior Lex vir, postea secundi viri nuptiæ, hoc est, Evangelii sacramenta sunt. Duo enim quasi conjugia, duo sunt Tes-

tamenta. Unum conjugium Vetus est Testamentum, quod morte viri prioris solutum est. Et ideo mulier illa, cui Lex mortua est, recte in secundum conjugium convenit, hoc est, Testamentum Novum. Sic duobus fratribus una conjungitur, cui superiora peccata moriuntur, meliora postea sacramenta renovantur. Hoc nobis Apostolus evidenter exposuit dicens: « Quoniam quæ sub viro est mulier, vivente » viro, ligata est legi; » hoc est, viri sui Legi, ut ei debeat castitatem: « Si autem mortuus fuerit vir, soluta est a Lege » viri[1]; » id est, ut cui velit nubat; dummodo mortuo viro, nubat; quia « Vivo viro, inquit, adultera vocabitur, si » juncta fuerit alteri viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, » liberata est a lege viri, ita ut non sit adultera, si fuerit » cum alio viro[2]. » Hoc sacramentum etiam ad Christum et Ecclesiam pertinere, etiam alibi demonstravit, « Quia mag» num est sacramentum[3]. » Hic quoque non prætermisit dicens: « Itaque, fratres mei, et vos mortificati estis Legi per » corpus Christi; ut sitis alterius, qui ex mortuis resur» rexit[4]. » Quomodo mortificatus es Legi; nisi ut tibi Legis umbra moriatur, cum accedis ad sacramenta cœlestia? Nec enim aliter debes accedere ad Evangelium; nisi solutus interpretationis corporalis impedimentis. Alioquin adulterium est, veris falsa miscere: pudicitia autem spiritalis, si anima tua exuta omnibus impedimentis deviæ cognitionis, sine ruga accedat ad Dei Verbum. Ergo sicut Ecclesiæ caput Christus, ita et Synagogæ caput Lex; hoc est, iis qui sub Lege sunt; propter quos Apostolus fecit se esse sub Lege, cum sub Lege non esset; ut eos qui sub Lege sunt, lucrifaceret. Et iterum doctor gentium factus est, quasi esset ipse sine Lege; ut eos qui erant sine Lege, acquireret Christo. Pulchre autem ait quod sine Lege Dei non esset, et in Lege Christi permaneret.

[1] Rom. VII, 2, 3. — [2] Ibid. — [3] Ephes. V, 32. — [4] Rom. VII, 4.

LXIII. Lex autem Synagogæ caput non a principio; quia Christus erat caput veteris Synagogæ, quam Moyses fundavit et condidit. Denique audi dicentem quia verbo Domini fundata est. « Fide, inquit, Moyses grandis factus » negavit se esse Pharaonis regis nepotem. Maluit enim af» flictis compati, quam temporalibus delectari : majores» que divitias æstimavit, et prætulit thesauris Ægypti, » improperium Christi. Aspiciebat enim mercedem re » promissionum Dei[1], » quæ est resurrectionis gratia. Sed ubi propter perfidiam Judæorum mortuum est infidelibus Dei Verbum, et excidit pectoribus Judæorum; Legis spiritalis intellectus occubuit, et nupsit Synagoga ritui corporali, observationique perfidiæ. Sed non fuit illa sobrietas spiritalium nuptiarum, sed adulterium castitatis. Ideo Synagoga libera esse non potuit, quæ male nupserat, et non crediderat resurrectionem Christi futuram. Unde bene ei nupsit Ecclesia, cui secundum sacram dispensationem secundum carnem mortuus est Christus; ut illa Judæa anima quæ ante fuerat ligata peccato, per mortem Christi absolveretur vinculo delictorum. Non nubit ergo mulier alteri viro, nisi mortuus fuerit vir suus; hoc est, nisi a vinculo legitimi amoris fuerit absoluta. Si autem mortuus vir ejus fuerit, liberata est.

LXIV. Sane tenebatur ex Lege, ut fratri proprii conjugis copularetur, si semen nullum maritus ei reliquisset[2]. Quod vinculum magis nectebat interpretatio litteræ, quam gratia spiritalis. Denique habebat in voluntate frater defuncti: ut si nollet, non acciperet fratris uxorem ad semen defuncti resuscitandum. Unde calceamentum suum solvere jubebatur, ut esset a nexu copulæ ejus exutus, quam a sui gratia ostendisset alienam. Sic enim scriptum est, quia solvebat vir calceamentum suum, et dabat

[1] Hebr. x, 24-26. — [2] Deut. xxv, 5.

proximo suo dicens : « Hoc erit in testimonium in Israël. » et dicebat propinquus : « Accipe, et acquire tibi tu [1]. » Et solvebat calceamentum suum. Dicebant etiam astantes : « Det tibi Dominus uxorem, quæ intrat domum tuam, » sicut Rachel et sicut Lia, quæ ædificaverunt utræque do- » mum Israël, et fecerunt virtutem in Ephrata [2]. » Sed hoc ex litteræ interpretatione Judæum ligabat. Cæterum figura erat, quod Christus venturus esset in terras, qui semen defuncti populi resuscitaret. Merito fratris; quia dictum est : « Narrabo nomen tuum fratribus meis [3]; » et : « Quo- » rum patres, et ex quibus Christus secundum carnem [4]. » Vel quia Evangelium defunctæ Legis reparationem operaretur in posteris, ut semen, quod Lex non reliquerat, Evangelii tenor resuscitaret.

LXV. Non mirum ergo si caput suum prava interpretatione moverunt; ut ipsi a se deturbarent sapientiam, suæ salutis auctorem : aut certe movendo caput suum, causa fieret commotionis capitis non paucis; sed populis. Commotio hæc capitis facta est : quandoquidem in omnem terram exivit sonus eorum; ut fieret omnis terra Domini, et regnum Domini esset in nationibus. Unde et in posterioribus dicit : « Dominus regnavit, irascantur populi : qui » sedes super Cherubim, moveatur terra [5]. » Quod pulchre Aquila interpretatus est, ut ἀλάλαγμα diceret; hoc est, transmutationem, quæ est de loco ad locum, de Judæa ad populos nationum. Quod ex ea lectione quæ in Evangelio est, liquido poterit manifestari, quemadmodum Lex mota sit, dicente Scriptura : « Super cathedram Moysis » sederunt Scribæ et Pharisæi. Omnia ergo quæ dicunt vo- » bis, servate et facite : secundum opera eorum nolite fa- » cere; quæ enim dicunt, non faciunt. Alligant autem

[1] Ruth. IV, 7, 8. — [2] Ibid. 11. — [3] Psal. XXI, 23. — [4] Rom. IX, 15. — [5] Psal. XCVIII, 1.

» onera gravia, et imponunt super humeros hominum : » ipsi autem digito suo nolunt ea movere. Omnia autem » faciunt, ut videantur ab hominibus [1]. »

LXVI. Quid est, sederunt Scribæ; nisi quia littera scribitur? unde et γραμματεῖς græce dicuntur Scribæ, litteræ sequentes interpretationem, non spiritus intellectum; littera autem occidit. Litteram ergo occidentem sequentes et ipsa appellatione resonantes Scribæ : Pharisæi autem sunt, hoc est, qui a veritatis unitate divisi sunt; Phares enim interpretatur divisio. Dividunt autem Pharisæi hoc genere verba Legis, ut resonent, et in ipsa meditentur : spiritalis autem mysteria Legis et sacramenta non videant. Nam si Lex spiritalis est; utique præcepta Legis sunt spiritalia et opera ejus spiritalia sunt. Docentes ergo quæ Moyses scripsit, onera gravia ligant corporalibus Legis (gravia sunt enim quæ contraria jugo Christi sunt) et per doctrinam suam deviam gravia onera imponunt auribus audientium, quæ ipsi ne tantum quidem volunt movere, ut a corporalibus Legis ad spiritalia Scripturæ verba commoveant. Sic enim intelligendum est, quia digito suo nolunt movere illa; hoc est, nec exiguo puncto atque momento transferunt se ad intelligentiam spiritalem. Hinc est et illud, quod scriptum est : « Quod si in digito Dei ego » ejicio dæmonia [2]. » Quid sit digitus, interpretatur ipsa Scriptura, quæ dicit in alio libro Evangelii : « Quod si in » Spiritu Dei ego ejicio dæmonia [3]. » Digitus ergo Dei, Spiritus Dei est; Deus enim Spiritus est, et nihil habet in sua substantia corporale, sed totus est Spiritus. In Spiritu ergo Dei ejicit dæmonium. qui in digito Dei ejicit. Unde et sanctus David ait : « Quoniam videbo cœlos tuos, » opera digitorum tuorum [4]; » hoc est, Spiritus tui opera sunt cœli, sicut et scriptum est : « Verbo Domini cœli

[1] Matth, XXIII, 2-4. — [2] Luc, XI, 20, — [3] Matth. XII, 28, — [4] Psal. VIII, 4.

» firmati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum [1]. »

LXVII. Ut ergo concludamus disputationem, Scribæ et Pharisæi nihil ad interiorem hominem referunt, qui ut ipse ad imaginem Dei et similitudinem factus est; ita in iis quæ cogitat et quæ meditatur, debet magis quæ spiritalia sunt, quam quæ carnalia cogitare. Totum ergo ad illum exteriorem, ad illum terrenum hominem referre contendunt: et ideo omnia eorum opera talia sunt. ut videantur ab hominibus; non ut placeant Patri, qui in abscondito videt. Timent enim sua opera revelare.

LXVIII. Hæc est ergo commotio capitis quæ facta est in populis: vel, sicut Aquila et Symmachus dixerunt, « In » gentibus; » omnes enim gentes moverunt caput suum, ut Legem spiritaliter interpretarentur. Nemo secundum litteram Legis se putet esse salvandum; quia littera Legis maledictum habet: spiritus benedictionem affert. Nemo ex operibus Legis justificari potest; quia sub maledicto sunt omnes, qui sub littera sunt. Fugiant ergo omnes maledictum Legis, et confugiant ad benedictionis gratiam; ut benedictionem habeant in cœlestibus, in Christo Jesu, qui mortuus est pro nobis, ut fides transiret ad gentes: qui etsi vir fuit ante Synagogæ, nec ipsam deseruit, et nos redemit; illam enim non deseruit, ut reliquiæ salvæ fierent: nos redemit eligendo populos nationum. Hæc ergo electio gentium salus Judæis; reliquiæ enim non per opera sua, sed per electionem gratiæ salvæ factæ sunt. Gratia est ergo Christi quæ et nos redemit, et reliquias vivificavit. Commotio autem capitis facta est in gentibus: sed ex hac commotione non mediocris mutationis gratiam Judæi pertulerunt, quorum reliquiæ salvæ factæ sunt.

LXIX. Sequitur: « Tota die verecundia mea contra » me est: et confusio vultus mei operuit me [2]. » Quid est

[1] Psal. xxxii, 6. — [2] Id. xliii, 16.

quod interdum ex persona unius, interdum ex persona plurimorum Psalmus hic dicitur? Namque a principio a pluribus cœpit, ut est : « Deus, auribus nostris audivimus, » et cætera quæ sequuntur. Deinde ait : « Tu es ipse rex » meus, et Deus meus. » Iterum, « In te inimicos nostros » ventilabimus, » Et postea : « Non enim in arcu meo spe» rabo; » et, « In Deo laudabimur tota die; » et, « Tota » die verecundia mea contra me est. » Quid sibi vult ista mutatio, quæ frequenter in Psalmis repetitur; sicut et in centesimo-octavo Psalmo ait : « Deus laudem meam ne » tacueris; quia os peccatoris et os dolosi super me aper» tum est [1]. » Hoc de uno, sequitur de pluribus. « Locuti » sunt adversum me lingua dolosa... et posuerunt odium » pro dilectione mea. » Deinde de uno : « Constitue super » eum peccatorem [2]. » Quod videtur in centesimo-octavo Psalmo aliud ad populum Judæorum referri, aliud ad Judam proditorem. Quando pluraliter dicta, ad populum : quando singulariter, ad Judam. Hic quoque possumus dicere, quando pluraliter dicta, ad sanctos : quando singulariter, ad Dominum nostrum Jesum Christum referri; quia æstimari potest et pro pluribus in Propheta locutus, et ipse pro se. Et ideo dixerit : « Verecundia mea contra » me est; » quæ dicitur ἐντροπη : ἐντροπή autem est, quando verecundiam vult quis incutere alicui, ut inflectat propositum suum, sicut est : « Descendat nunc de cruce, et cre» dimus ei : confidit in Deo, liberet nunc eum [3]. » Pulchre autem ait : « Tota die; » quia incarnatio Domini nostri Jesu Christi lucem attulit mundo. Dies itaque incarnationis est, de quo idem dicit Dominus : « Ambulate dum lucem ha» betis [4]; » et, « Abraham diem meum vidit [5]. » Ergo hæc verecundia habet in se confusionem. Unde et Symma-

[1] Psal. CVIII, 2. — [2] Ibid. 3-6. — [3] Matth. XXVII, 42, 43. — [4] Joan. XII, 35. — [5] Id. VIII, 56.

chus : « Tota die, inquit, confusio mea contra me est. » » Quæ autem confusio Christi, nisi crux ; quod nudus pependit in ea ? Et bene, « Tota die ; » quia ex quo affixus est cruci, usque in horam nonam tenebræ factæ sunt : et post horam nonam lux refulsit usque in vesperum (57). Hic dies ex tribus primus. Potest tamen et chorus Sanctorum pluraliter de se, et singulariter loqui ; chorus enim quasi singularem personam habet, sed numerus plurimorum est ; sicut illud est : « Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me [1]. »

LXX. Quæ autem est confusio, quæ operuit Dominum Jesum, cum confusionem peccata faciant ; ipsa sunt enim quæ operiunt peccatorem : hic autem peccatum non fecerit ? Sed quemadmodum est confusio adducens peccatum, ita est confusio quæ peccatum abolet ; ut confusio crucis Domini nostri Jesu Christi, per quam peccata mundantur. Est etiam omnis confusio bona, quam pro Christi nomine subeas, et admodum gloriosa ; si, verbi gratia, in persecutione lex sit, ut verberetur Christianus, ut dignitatem amittat, ut careat privilegio, ut in vincula ducatur (58). Hæc utique confusio etsi privilegium non habet habet gloriam piæ confessionis. Est autem et Christi confusio, sicut ipse ait : « Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundam et ego eum coram Patre meo, qui in » cœlis est [2]. » Bona ergo confusio. Plerisque tamen hujusmodi confusio Christi amara est ; hoc est, non credentibus : jucunda credentibus.

LXXI. Sive ergo velis, confusionem Christi intellige in crucem ejus, quæ Judæis videbatur esse confusio, qui insultabant ei ; quasi erubesceret Christus in eo opere, in quo publicam operabatur salutem : sive etiam hanc confusionem, quæ ingeri videbatur, « A voce exprobrantis et

[1] Isaï, XXIX, 13. — [2] Matth, X, 33.

» obloquentis : a facie inimici et persequentis [1]. » Erubescebat enim sic lapsum esse electum populum suum, et confundebatur in eos apud Patrem, quorum finis advenerat; præsens enim erat Filio Pater, a quo nunquam potest Filius separari. Et ideo Pater audiebat dicentem Judæis : « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta [2]. »

LXXII. Sunt autem qui etiam in confusione sua gloriantur; sicut illi de quibus dicit Apostolus : « Quia gloria » eorum in confusionem ipsorum [3]; » quibus contraria est gloria Christi, qui crucem suscepit, nec confusionem refugit. Quam nos quoque minime timere debemus, nec formidine aut fastidio declinare; ne peccatum supra nos adducat, quæ potest adducere gratiam vitæ. Est enim et confusionis gloria, ut si in multos gentiles incidas, vel philosophos, et illi tibi objiciant crucem Christi, et verbo respondere non possis, nec salutaria quisquam audiat verba referentem, est confusio; « Sed a voce exprobrantis et obloquentis : » a facie inimici et persequentis. » Et ideo noli respondere insipienti ad insipientiam ejus : esto sicut homo mutus et tacens, et quasi non audiens verba insultantium et obloquentium; non quo respondere nequeas, sed quo respondere non debeas. Omni enim rei tempus : tempus tacendi, et tempus loquendi. Tacendum est, quando paratum non invenis auditorem : loquendum est, quando Dominus linguam eruditionis indulget; ut sermo tuus operetur in affectibus audientium. Quomodo autem te audiat, qui ideo tibi obloquitur, eo quod salubrem tuum nolit audire sermonem? Aut quomodo tibi acquiescat, qui persecutor est, et velit te sibi vindicare? Aut, ut Aquila dixit, vel Symmachus, ut ulciscatur et puniat in te, quod Christi hæreditas ad gentes videatur esse transfusa? Longe itaque ista confusio a confusione et opprobrio peccatoris. Istius enim

[1] Psal. XLIII, 17. — [2] Matth. XXIII, 38. — [3] Philip. III, 19.

conscientia illuminatur, qui oblitus non est Dei sui : illorum confunditur, quorum ingenium caligat atque perturbat recordatio delictorum.

LXXIII. Et ideo bene sibi conscii dicunt : « Hæc omnia » venerunt super nos, et obliti non sumus te, et inique non » egimus in Testamento tuo. Et non recessit retro cor nos» trum : et declinasti semitas nostras de via tua[1]. » Videtur versiculus ultimus non concordare superioribus. Nam quomodo declinarunt ii, quibus Divinitatis nulla obrepsit oblivio, nec alicujus iniquitatis conscientia, nec ulla desidia? Sed si consideres quia justus vix salvus fit, intelligis profecto et ipsius nonnunquam titubare vestigia, et auctorem declinationis eorum Deum videri; quia ipse quoque patitur justos sæpe tentari, quo magis probentur tentationibus eruditi. Quis est autem tam fortis, ut nequaquam in tentatione moveatur; nisi Dominus adjutor ei assistat? Denique conturbatus est et ipse propheta David, quia dixit in sua abundantia : « Non movebor in æternum[2]. » Aut quis est ille quem locus afflictationis, et terræ corruptela non moveat, cum divina sententia neminem exceperit, qui sit ab exercitio et a fatigatione terræ hujus immunis, cui dictum est : « Maledicta terra in omnibus operibus tuis.... spinas, » inquit, et tribulos germinabit[3]. » Denique ipse Paulus dominicæ vas electionis, a maledictione veteris sententiæ absolutus Domini Jesu passione; tamen captivum se duci in legem peccati vehementissime deploravit : nec quemquam nisi Christum a quo liberaretur invenit; invenit cum eum lex sui corporis et umbra mortis urgeret.

LXXIV. Diximus sensum : sed expressius qui locus sit afflictationis, considerare nos convenit. Utrum hic mundus, qui in maligno positus est : an vero caro nostra, in qua anima nostra humiliatur, dum in istius carnis descendit

[1] Psal. XLIII, 18, 19. — [2] Id. XXIX, 7. — [3] Gen. III, 7 et 18.

societatem: an adversa quibus exercemur in hoc corpore constituti, in quo ingemiscimus gravati; quod nolumus spoliari, sed supervestiri? Gravis enim labor est dum expectamus, ut absorbeatur mortale hoc a vita, quo nos expoliare debemus; minore enim labore expoliatur, quam absorbetur. Et vide ne ea diversitas sit expoliantis se, et expectantis ut absorbeatur a vita. Expoliat gratia, absorbet pœnitentia: expoliat sublimitas mentis, absorbet diligentia. Quomodo autem dubites quod afflictationis hic locus sit; quando corpus est mortis, in quo operit nos etiam umbra mortis? Et ideo ad lucernam illam semper debemus intendere, quæ est verbum Dei; ut sciamus quemadmodum nostri animi semitas dirigamus et vestigia mentis interna, ut lux animorum solvat tenebras corporales.

LXXV. Pulchre autem et Aquilæ interpretatio quemadmodum intelligere debeamus locum afflictationis, expressit dicendo: « Quoniam humiliasti nos in loco Sirena»rum? » Ut non caro in vitio sit, sive natura; sed ea quæ carnem corruptibilem esse fecerunt. Denique Sirenas quarum secundo et tertio mentionem fecit Scriptura divina [1], quasdam fuisse puellas gentilis tradidit historia, quæ vocis propriæ suavitate, canendi illecebris, audiendique studio illectos navigantes ad littus admovere navigia provocabant: eosque, cum gratiam vocis sequerentur, scopuloso in loco naufragium facere solitos vetustas posteris tradidit [2]. Earum autem interpretatio hæc est, voluptas vocis, et quædam adulatio. Ita ergo sæculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat, ut decipiat. Ut ergo illic non littus in vitio erat; sed canora dulcedo, quæ faciebat asperitatem littoris non caveri: ita non caro in vitio; sed ea quibus caro ista sollicitatur et fluctuat. Denique mare si tempestas desit, quietum est: si procella sæviat, periculosum.

[1] Isaï. XIII, 21, 22, et Mich. I, 8. — [2] Homer. lib. B. Odiss.

LXXVI. Et Septuaginta virorum videtur cum his sententia convenire; cum dicunt quia scriptum est : « Quoniam » humiliasti nos[1]. » Cujus interpretationis testimonia de Scripturis sunt nobis arcessenda divinis. Ait enim in Deuteronomio : « Si exieris, inquit, in pugnam adversus inimi- » cos tuos, et tradiderit tibi eos Dominus Deus tuus in ma- » nus tuas, et deprædatus fueris spolia eorum, et videris in » ea deprædatione mulierem bonam specie, et cohabitaveris » cum ea. » Et infra : « Si nolueris eam postea, dimittes eam » liberam.... quia humiliasti eam[2]. » Vides ergo quoniam non natura sui eam, sed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliasse perhibetur. Humilitas ergo operis est, per quod caro ista, peccati corpus effecta est, et locus afflictationis. Iterum alibi : « Si virgo desponsata fuerit viro, » et inveniens eam homo in civitate dormierit cum ea, » educentur ambo ad portam civitatis suæ, et lapidabuntur : » et morietur juvencula; quia non exclamavit in civitate, » nec invocavit hominem, qui subveniret : et vir, inquit, » quia humiliavit mulierem proximi sui[3]. » Et hic eadem est hujus causa sermonis, ut a corruptore humiliata dicatur. Tertium quoque habes de hac re testimonium, et plura, si quæras. Tamen de eodem libro audi : « Si quis invenerit » virginem, quæ non sit desponsata, et vim faciens ei dor- » mierit cum ea, et inventus fuerit, dabit qui dormierit » cum ea, patri juvenculæ quinquaginta denarios, et erit » uxor ejus, quia humiliavit eam : nec poterit dimittere » eam per omne tempus, propter quod humiliavit eam[4]. » Ipse sermo repetitus est, ut intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare, sed culpa.

LXXVII. Nec tamen negare possumus quod multis humilietur et caro, loco ipso, illecebris ipsis, fragilitate quo-

1 Psal. XLIII, 20. — 2 Deut. XXI, 10-14. — 3 Id. XXII, 23, 24. — 4 Ibid. 28, 29.

que qua patuit errori. Quæ licet non a mediocri adversario serpente decepta sit; habebat tamen sui non mediocrem gratiam, antequam peccatum irreperet: in conspectu erat Dei Adam, in paradiso vigebat, cœlesti gratia refulgebat, loquebatur cum Deo. Numquid eum humiliatum ante legisti, nisi posteaquam prævaricatio eum humiliavit sua? Cujus vitii hæreditatem ad nos usque transmisit, ut in hoc corpore constituti nolimus peregrinari de corpore, et adesse Deo. Et ideo humiliamus animam nostram quæ se ad Deum gestit attollere: sed corruptibile hoc corpus gravat animam, terrenaque habitacula præponderant; ut mens devota Deo frequenter inclinetur ad sæculum, nec se subjicere Deo possit; quoniam subjectionem sui sapientia carnis ignorat, quæ nostrum involvit affectum.

LXXVIII. Dicentes hæc de nobis, quid de carne Domini nostri Jesu Christi dicemus? Qui utique suscepit carnis istius veritatem; et ideo, «Semetipsum humiliavit usque ad » mortem, mortem autem crucis[1].» Diligenter attende, et considera singula. Vide quia volens suscepit hanc formam corporis nostri, et tuæ obsequia servitutis, in similitudinem hominum factus: non in similitudinem carnis, sed in similitudinem hominum peccatorum; omnis enim homo sub peccato. Ideo et specie inventus ut homo, ut scriptum est de eo: «Et homo est, et quis cognoscet eum[2]?» Homo secundum carnem; sed ultra hominem secundum operationem. «Ut homo, inquit, humiliavit semetipsum;» quia ad eos Deus venit, qui humiliati fuerant, liberandos. Ipse se ergo humiliavit propter nos. Non ergo corpus illius corpus mortis, siquidem corpus est vitæ: nec caro illius, umbra mortis, siquidem fulgor est gloriæ: nec in eo locus afflictationis, siquidem in illo corpore omnibus gratia consolationis. Humiliavit se, ut disceres quid sit humilitas.

[1] Philip. II, 8. — [2] Jerem. XVII, 9.

Denique audi dicentem : « Discite a me quia mitis sum, et » humilis corde[1]. » Ille se humiliavit, ut tu exaltareris; qui enim se humiliat, exaltabitur. Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur; multos enim crimen humiliat ad ruinam. Humiliatus est autem Dominus usque ad mortem, ut de portis mortis exaltaretur.

LXXIX. Ecce vide gratiam Christi, vide beneficia ejus. Posteaquam Christus advenit, hæc caro, quæ erat umbra mortis, cœpit per gratiam Domini refulgere, et habere lumen proprium; unde et dictum est : « Lucerna » corporis tui est oculus tuus[2]. » Sed vide de quo oculo dicat; non de exteriore, sed de interiore : « Si oculus, inquit, tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum » erit[3]. » Interior utique est oculus, qui totum hominis corpus illuminat. Interior est etiam oculus, qui aufert toti corpori cæcitatem; quia scriptum est : « Si autem nequam » fuerit oculus tuus, totum corpus tuum tenebrosum erit[4]. » Vides in uno homine unde tenebræ nascantur, unde lumen oriatur. Ipse ergo tibi es caligo, vel lumen. Caligo iniquitatis est, tenebræ peccatorum : lumen innocentiæ. Ipse tibi ergo es vel injuriæ auctor, vel gratiæ : operatio divina nihil erat. Lumen in te ipso est; quia innocens infantia tua est. Pura mens hominis ante adolescentiæ lubricum, et juventutis errorem. Tu tibi ergo tenebras fecisti esse quod lumen est. Denique idem oculus, hoc est, sensus hominis, tenebrosus est in peccatore, splendidus in innocente.

LXXX. Nec illud prætereamus quod Symmachus ait : « Afflixisti nos in loco deserto. » Ideo affligimur; quia interdum destituimur protectione cœlesti, et regio ista sub maledicto est, vel in lubrico sæculari. Necdum quoque benedixerat terram suam Dominus noster Jesus Christus;

[1] Matth. XI, 29. — [2] Id. VI, 22. — [3] Ibid. — [4] Ibid. 23.

et ideo laborabant, nec ad lumen pietatis ejus oculorum spiritalium intendebatur obtutus. Deinde quia voluptas et delectatio mundi frequenter irrepit. Unde non vinculis hominis illius ligare nos atque vincire debemus, nec cera aures claudere[1]: sed avertere aurem quotiescumque aliena a fide, et contraria vel adversa utilitati nostræ aliquis existimat obloquenda; ne in eo sermone operiat nos umbra mortis: et si quid tale profertur, nos tamen Dei verbum debemus inserere, quod mentis nostræ oculos fulgore disputationis illuminet.

LXXXI. Sequitur: « Si obliti sumus nomen Dei nostri, » et si expandimus manus nostras ad deos alienos. Nonne » Deus requiret ista? » Aquila, « Investigabit ista, dixit. » Symmachus, « Inveniet ista? Ipse enim novit occulta cor» dis. Quia propter te morte afficimur tota die: æstimati » sumus ut oves occisionis[2]. » Quid est quod ait: Requiret Deus? Quasi si non requirat, ignoret: et sic requiret Deus oblivionem tuam quæ irrepsit, ut auferat ejus omne vestigium. Unde et Aquila dixit: « Investigabit ista. » Nam utique qui novit cordis occulta, quomodo quærit, cui etiam ea quæ sunt interiora, manifesta sunt? Siquidem apud Deum conscientia uniuscujusque se prodit, et cogitatio hominis apud eum se aut condemnat, aut purgat. Denique Aquila « Visiones cordis » dixit, eo quod videat cor nostrum, et omnis nostri cogitatio cordis in promptu sit apud Deum, atque ei cogitationum nostrarum imago resplendeat. Bene illud ait Aquila: « In te morte afficimur; » quoniam in Christo mori, arduum, et gloriosum: et in ipso moritur, qui pro ejus nomine sacra passione est coronatus. Sed quid miraris quod requirentem Deum occulta cordis versiculus iste declaret; cum alibi Deum scrutatorem legeris cordis[3]? Quid etiam miraris si verbis nostris majestas divinæ sub-

[1] Homer. in M. Odyss. — [2] Psal. XLIII, 21, 22. — [3] Jerem. XVII, 10.

stantiæ explicari non possit, cum ait Apostolus: « Nolite » ante tempus quid judicare, donec veniat Dominus, qui » illuminabit occulta tenebrarum et manifestabit consilia » cordium: et tunc laus erit unicuique a Deo[1]. » Tenebras cordis sæpe loco criminis legimus; imo prope ubique. Vide ergo ne ista sint occulta tenebrarum, quæ sunt cordis occulta; ideoque tenebrarum nomen acceperint, quod ea ab aliis non deprehendantur, sed lateant. Et ideo Dominus in die judicii illuminaturus asseritur occulta tenebrarum; quia cor uniuscujusque manifestabitur, quod ante occultum erat: soli quidem Christo cognitum, qui sciens judicii sui gratiam ait: « Nihil est occultum, quod non manifes» tabitur[2]. »

LXXXII. Sunt autem multa quæ propter verecundiam premimus, et ut impleamur cœleste mandatum, tacito apud nos tenemus affectu; ne videamur in iis, quæ nostra sunt, gloriari; et eorum fructum vulgando incipiamus amittere. Sunt autem occulta sapientiæ, quæ raptus in paradiso apostolus Paulus audivit: et quia non licebat ea homini loqui, apud se tegebat: non quia usum eorum aut gratiam aliis invideret; sed quod non licebat homini loqui, forte etiam homini audire non proderat: quæ tunc illuminabit Dominus, cum illuminandorum secretorum tempus advenerit. Vide ne etiam in Evangelio distantiam aliquam reperias, ubi dixit: « Nihil occultum, quod non manifestabitur: neque opertum, quod non revelabitur[3]. » Illud tamen astipulatur ad superiorem interpretationem, ut utrumque de bonis esse credamus; quia scriptum est: « Cognoscit Dominus qui sunt ipsius[4]. » Suos ergo cognoscit, et eos cognoscit qui cognoscunt Deum: ignorat autem eos qui ignorant Deum; qui enim ignorat, ignorabitur. Dominus ergo quæ bona sunt, recognoscit: ea quæ sunt

[1] 1 Cor. IV, 5. — [2] Matth. x, 26. — [3] Ibid. — [4] 2 Tim. II, 19.

plena cognitionis divinæ, ea quæ sunt occulta sapientiæ, novit Dominus: aversatur autem ea, quæ sunt plena iniquitatis atque peccati.

LXXXIII. Denique si istorum personam consideres, quos nulla divini cultus oblivio separavit, ut alieno Deo expanderent suas manus, atque aperire suas animas noluerint: intelliges quod in occultis suis non flagitia aliqua erant, sed ea quæ essent innocentiæ, continebant; quandoquidem morte afficiebantur pro Dei cultu, totaque die versabantur in morte; sicut et versabatur Paulus, qui ait: « Quotidie morior per vestram gloriam [1]. » Et vere quotidie Paulus moriebatur secundum carnem, in jejuniis, in naufragiis, in diversis periculis, in miseriis constitutus: sed non totus moriebatur. Moriebatur homo ejus exterior, sed renovabatur interior: et ideo non deficiebat, cum tot periculis urgeretur; quia etsi exterior homo ejus corrumpebatur, interior renovabatur de die in diem; quia diem sibi uniuscujusque fides et gratia operationis illuminat. Unde nec Paulus apostolus noctem sciebat; quia qui renovatur, semper in luce est. An tibi non videtur in luce, qui Christi in se continet charitatem? Et ideo immolationis securus dura non refugit: nec eum persecutio ulla, aut fames, aut gladius potest a Christo Domino separare, quem vincula divinæ charitatis astringunt.

LXXXIV. Interim tamen in bonis etiam operibus mens humana turbatur, et tentationibus quatitur. Tamen et hoc justorum est, ut cum se tentari viderint, adjumentum deposcant; sicut Apostoli in Evangelio, cum Christus dormiret in navi, tempestatem fluctuum formidantes excitaverunt Dominum Jesum [2], ut ab his formidinem propulsaret. Nonne tibi videntur sancti Apostoli istos dixisse versiculos: « Exurge, quare obdormis, Domine? Exurge,

[1] I Cor. XV, 31. — [2] Matth. VIII, 25.

» et ne repellas usque in finem[1]. » Certe etsi littera distare videatur, concordat sententia. Neque vero vel in corpore constitutus ita dormiebat Dominus noster Jesus Christus, ut ignoraret tempestatem maris, et exorta procella ventorum cognitionem ejus per altitudinem soporis excederet. Dormiebat corpore, sed virtute vigilabat. Et dispositio illa fuit, ut ascenderet in navem Dei Filius, Dei Verbum: ascenderent etiam simul Discipuli sui: quos remissos et negligentes esse non passus, quasi de Domini præsentia et favore securos, somno corporis sese composuit. Ergo illa specie somni, dormire sese mundo huic, Apostolis Verbum Dei demonstrabat. Vigilabat tamen ejus potestas et providentia, quæ excitavit tempestatem in mari, ut navis propemodum insurgentibus fluctibus operiretur: qua Discipuli tempestate turbati, utrum salubris consilii se provisione fulcirent, an vero remedium excederent (59), cognosceretur. Sed illis, quibus Jesus non dormiebat, vigilabat fides: et ideo surgentes excitaverunt Jesum, dicentes: « Domine, » salva nos, perimus[2]. »

LXXXV. Vide si etiam illud discrepat ab Evangelio, quod de Jona legimus, qui dormiebat in ventre navis, et stertebat[3]: in quo sacræ passionis figura præcessit. Sicut enim Jonas dormiebat in navi, et stertebat securus, quasi non metuens deprehendi; ita Dominus noster Jesus Christus, qui figuram illam sacramento suæ mortis implevit, tempore Evangelii in navi dormivit; et sicut ille tribus diebus et tribus noctibus fuit in ventre ceti: ita Filius hominis tribus diebus et tribus noctibus fuit in corde terræ, in sui corporis passione. Qui ubi se excitavit a morte, et somnum sui corporis relaxavit, ut pro salute resurgeret universorum, Discipulos visitavit. Hic est ergo verus Jonas, qui obtulit animam suam redemptionem pro nobis. Prop-

[1] Psal. XLIII, 23. — [2] Matth. VIII, 25. — [3] Jon. I, 5.

terra ergo sublatus et missus est in mare, ut exciperetur et devoraretur a ceto, quo intra alvum ceti positus ejus interiora vacuaret. De quo ceto hoc dictum sit, audi Job dicentem: « Qui habet, inquit, magnum cetum captivum » reddere[1]. » Quis iste est? Utique cognoscis, cum legeris quod Dominus noster Jesus Christus captivam duxerit captivitatem[2]; devicto enim adversario et inimico, nos qui captivi eramus, cœpimus libertatem possidere per Christum.

LXXXVI. Denique ipsa oratio sancti Jonæ docet dominicæ passionis esse mysteria, cum dixit: « Clamavi, inquit, ad Dominum meum in tribulatione mea, et audivit » me de ventre inferni[3]. » Vides quia inferni ventrem dixit, non ceti? Dominus autem non in cetum, sed in infernum descendit; ut et illi qui in infernis erant, a perpetuis vinculis solverentur. Denique plerique etiam resurrexerunt. Quæ autem flumina circumdederunt Jonam, aut de qua abysso dixit Jonas: « Abyssus circumdedit me novissima, » mersit caput meum in fissuras montium: descendi in ter» ram, cujus seræ sunt continentes æternales[4]? » Utique hoc ad personam Jonæ non quadrat, et convenit. Filius autem Dei descendit in fissuras montium, quando descendit in tumulum; ipsum enim Joseph, sicut Evangelium docet, posuit in monumento suo novo, quod excidit in petra et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti[5]. Denique et in alio libro: « Posuit, inquit, eum in monumento exciso, » in quo nondum quisquam positus erat[6]. »

LXXXVII. Quis autem est, qui cum voce laudis et confessionis Domino sacrificavit, nisi Princeps omnium sacerdotum, qui et vota pro omnibus vovit et reddidit? Solus enim effectus sui habuit potestatem. Sicut enim Jonas

[1] Job. III. — [2] Ephes. IV, 8. — [3] Jon. II, 3. — [4] Ibid. 6, 7. — [5] Matth. XXVII, 60. — [6] Joan. XIX, 41.

missus est in mare, et quievit mare a commotione sua; ita Dominus noster Jesus Christus venit in hunc mundum, ut mundum lucrifaceret, et sanguine suo omnia pacificaret, sive terrena, sive cœlestia. Adventu igitur suo redemit universos homines, et provocavit ad Dei cultum operibus suis, cum mortuos resuscitaret, sanaret infirmos, timorem Dei humanis infundens affectibus. Ipse est qui sacrificavit Domino sacrificium salutare pro nobis, et dignas conversionis nostræ hostias Deo obtulit : ipse est qui dormivit, et evigilavit.

LXXXVIII. Cavendum est ergo ne obdormiat peccatoribus; obdormire enim videtur iis, quibus non resurrexerit, et quos in finem repellit. Quis autem est qui repellitur; nisi qui peregrinatur a Domino, quia non peregrinatur a corpore? Quomodo enim possunt Deo placere qui in carne sunt? Et ideo non in carne simus, sed spiritu : adhæreamus Domino Jesu, qui se in octogesimo et octavo Psalmo repulsum dicit pro nobis. « Tu vero repulisti pro nihilo, » Domine, distulisti Christum tuum, evertisti testamentum » servi tui [1]. » Itaque repulsus in nobis factus est in opprobrium vicinis suis; ille enim suscepit opprobrium crucis, ut nos gloriam suæ resurrectionis indueret. Repulsus videtur, quasi mortuus; et perfusus confusione, quasi crucifixus : sed benedictus est in æternum, qui maledictionem sustulit, benedictionis gratiam comparavit.

LXXXIX. Sequitur : « Quare faciem tuam avertis [2] ? ». Avertere a nobis Deum faciem suam putamus, quando sumus in aliquibus afflictionibus constituti; ut tenebræ nostro offundantur affectui, quibus impediti fulgorem veritatis oculis nostris haurire nequeamus. Etenim si in nostrum Deus attendat ingenium, et nostram mentem visitare dignetur, certi simus quod nulla res nobis caliginem possit

[1] Psal. LXXXVIII, 39, 40. — [2] Id. XLIII, 24.

obducere. Etenim si vultus hominis cæteris membrorum partibus plus refulget et quemcumque intuemur, vel incognitum agnoscimus, vel cognitum recognoscimus, quem aspectus noster latere non patitur; quanto magis Dei vultus quem spectat, illuminat? De quo ut cætera ejus sunt; ita et hoc præclarum sancti Apostoli, qui vere interpres est Christi, ut aptiore eum sensu et sermone nostris infunderet mentibus; unde ait: « Quoniam Deus qui dixit de » tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris, » ad illuminationem scientiæ claritatis Domini in facie » Christi Jesu [1]. » Ubi igitur in nobis reluceat Christus, audivimus. Est enim fulgor æternus animorum, quem ideo Pater misit in terras, ut ejus illuminati vultu, æterna et cœlestia spectare possimus, qui ante terrena caligine tenebamur. Quid de Christo loquar, cum etiam Petrus apostolus dixerit ad illum claudum ex utero matris suæ: « Respice in nos [2]; » qui respexit in Petrum, et fidei illuminatus est gratia? Neque enim accepisset remedium sanitatis, nisi fideliter credidisset. Unde cum tanta gloria esset in Apostolis, audiens transire Dominum Jesum Zacchæus ascendit in arborem; quia exiguus et pusillus in turba eum videre non poterat. Vidit Christum, et lumen invenit. Vidit eum, et qui ante aliena rapiebat, sua contulit. Merito ergo dicunt isti: « Quare faciem tuam avertis? »

XC. Aut fortasse propterea dicitur, quia desiderantibus Christi moram faciebat adventus. Ipse enim est vultus Patris, qui est imago et gloria Dei. Certe si non ad incarnationis ejus hoc accipiamus sacramentum, recte etiam illud usurpant sancti dicentes: « Quare faciem tuam » avertis? » hoc est: Etsi avertis, Domine, faciem tuam a » nobis, tamen signatum est in nobis lumen vultus tui, Do- » mine. » Tenemus illud in cordibus nostris, et in intimo

[1] 2 Cor. IV, 6. — [2] Act. III, 4.

splendet affectu; neque enim quisquam potest subsistere, si tu avertas faciem tuam. « Omnia enim a te expectant, » ut tu des illis cibum in tempore. Dante te his, colligent: » aperiente te manum tuam, universa implebuntur bonitate: » avertente autem te faciem, turbabuntur. Auferes spiri» tum eorum; et deficient, et in pulverem suum converten» tur. Emittes Spiritum tuum, et creabuntur: et renovabis » faciem terræ [1]. » Agnoscis quæ sit esca, quam Deus hominibus subministrat? Ipse est cibus quem secundum voluntatem Patris unigenitus Filius ejus Dominus noster epulatur; sicut ipse ait: « Meus cibus est, ut faciam vo» luntatem Patris mei, qui in cœlis est [2]. » Hic cibus nobis est salutaris, et omnia Dei sunt salutaria.

XCI. Audis quædam Dei membra, cognosce virtutes. Manus quippe ejus, plenitudo bonitatis est: facies ejus, illuminatio mentis est. Et ideo semper ab eo speremus, in ipsum vota nostra et omnia studia dirigamus: nec desperemus, etsi corporaliter eum videre non possumus; neque enim desperavit Moyses, cui dictum est: « Non po» tes videre faciem meam; non enim videbit faciem meam » homo, et vivet. » Et addidit: « Ecce locus apud me, sta» bis in petra: et cum transierit gloria mea, ponam te in » cavernam petræ, et operiam te manu mea, donec tran» seam; et tollam manum meam, et videbis posteriora » mea: faciem autem meam videre non poteris [3]. » Non ergo videtur ab homine facies Dei. Est tamen locus in quo fide se monstret homini Deus. Est hic locus apud Deum: et ideo si steterimus in petra, id est, in carnis istius conscientia et fidei firmitate; etsi plenitudinem ejus videre non possumus, tamen quantum possumus, quasi reliquias ejus luminis hauriemus. Neque enim Moyses totam Divinitatis ejus plenitudinem vidit, quæ habitat in Christo cor-

[1] Psal. CIII, 27-30. — [2] Joan. IV, 34. — [3] Exod. XXXIII, 20-23.

poraliter : sed vidit posteriora Christi, vidit splendorem ejus ut homo, vidit ejus gloriam passionis, per quam regnum nobis cœleste reseravit.

XCII. Aquila autem : « Quare faciem tuam abscondis, » posuit ; sed etiam cæteri, quod videtur convenire cum Moysi dictis, qui ait : « Demonstra te mihi[1], » quasi diceret : Noli vultum tuum mihi abscondere, sed magis demonstra videre cupienti.

XCIII. Et addidit : « Oblivisceris, inquit, inopiam nostram, et tribulationem nostram[2]. » De qua inopia dicit sanctus Propheta quod in oblivionem venerit Dei ? Aut quæ est ista inopia, quam excidisse Deo nostro et Domino conqueratur ? Non otiosa ista est inopia ; nisi forte ea quæ protectorem Deum et remuneratorem habere consueverit. Si enim est inopia cui patet regnum cœlorum, recte isti inopiam suam divinis excidisse sensibus arbitrantur, qui animam suam humiliatam in pulvere deplorabant, et ventrem suum in terra hærere dicebat. Qui autem in terra hærent, videntur divina protectione privari. Quæ sit ergo ista inopia, audi : « Beati enim pauperes spiritu ; ipsorum » enim est regnum cœlorum[3]. » Si ergo beata paupertas est, cui patet cœlum, terrenas istas divitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus. Sequamur vestigia Apostolorum, ante quorum pedes unusquisque quod habebat pecuniæ ex suorum agrorum pretio conferebat, ut pauperibus dispensaretur. Istam igitur inopiam evangelicam hi sancti viri multo ante exercere cœperant ; et ideo dicebant : « Oblivisceris inopiam nostram. » Tale est hoc, quale illud apostolicum : « Ecce nos reliquimus omnia, et » secuti sumus te[4]. » Bona ergo paupertas, quæ a pietate procedit, et virtutum exercitatione suscipitur.

[1] Exod. XXXIII, 13 et 19. — [2] Psal. XLIII, 24. — [3] Matth. V, 3. — [4] Id. XIX, 27.

XCIV. Nec solum inopiam, sed etiam tribulationem suam in oblivionem Deo venisse deplorant. Bonæ sunt et tribulationes quæ sunt propriæ justorum, qui non pro meritis suis, sed pro pietate eas sustinent: in quibus justus non atteritur, sed dilatatur; sicut sanctus Propheta declarat dicens: « In tribulatione dilatasti mihi[1]. » Et ipse Dominus Jesus ait: « In tribulatione invocavi Dominum, et » exaudivit me in latitudinem[2]. » Dilatavit sancto apostolo Paulo, quando ei oculorum lumen eripuit; ita enim confessus est Christum, quem negabat antea. Ideo vas electionis esse promeruit. Denique ut scias quia dilatavit Paulo Dominus Jesus, audi ipsum Apostolum dicentem: « Os » nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilata- » tum est[3]. » Aperi ergo os, confitere Christum; quia plenitudo est: ubi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quasi bonus magister qui discipulos habere optaret æquales, nos quoque hortatus est ut dilataremur, dicens: « Dilatamini » et vos[4]. »

XCV. Cum autem Deus alicubi in tribulatione dilatat; tunc fiet latitudo cordis, sicut arena maris innumerabilis. Quæ sit ista latitudo audi dicentem sanctum Salomonem: « Optavi, et datus est mihi sensus: et invocavi, » et venit in me spiritus sapientiæ[5]. » Ut enim acciperet sapientiam a Deo, non divitias, non nobilitatem, non potestatem, sed sapientiam postulavit, et in illa omnia quæ etiam non postulavit, invenit. Unde Scriptura dicit quia talis erat latitudo cordis ejus, sicut arena maris innumerabilis[6]. Unde hanc percipias latitudinem, ait de se ipso cognoscens: « In latitudine cordis tui describe » eam[7]. » Et ideo qui habet sapientiam, non in occulto te-

[1] Psal. IV, 2. — [2] Id. CXVII, 5. — [3] 2 Cor. VI, 11. — [4] Ibid. 13. — [5] Sap. VII, 7. — [6] 3 Reg. IV, 29. — [7] Prov. VII, 3.

neat eam, non ad momentum; sed canat eam in exitu: ubique quod sentit, cum auctoritate prædicet.

XCVI. Symmachus autem pro tribulatione afflictationem posuit. Sive tamen afflictatio sit, sive tribulatio, opus est ut nos maneamus in Domino, nec ab eodem recedamus; quoniam præsule Domino et assistente nobis, omne certamen fortiter possumus sustinere. Si autem Dominum negligamus, et longe nos faciamus a Domino, facimus nobis adversarium fortiorem.

PRÆFATIO

IN PSALMUM XLV.

I. Titulus Psalmi hujus ita inscribitur: « In finem, pro » filiis Core pro occultis, Psalmus ipsi David[1]. » Quid est, « Pro occultis? » Occultorum habuisse se cognitionem per revelationem Domini Jesu, in quinquagesimo quoque Psalmo sanctus Propheta commemorat, dicens: « Incerta » et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi[2]. » Quæ autem illa sint occulta, in Evangelio sancto docemur, dicente Dei Filio, quod mysteria sapientiæ abscondita sint sapientibus, et parvulis revelata[3]. Hæc sunt illa, ni fallor, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Dominus diligentibus eum. Ergo in occulto cordis nostri occulta sapientiæ recondamus, non temere aliquibus divulgemus; nisi sacramentorum consortibus, quos Dominus vocavit ad gratiam suam, qui se in abscondito vult rogari; quoniam solus est, qui abscondita et occulta cognoscat.

[1] Psal. XLV, 1. — [2] Id. L, 8. — [3] Matth. XI, 25.

11. Denique ipse Dominus Jesus ad percipiendam Legem solum Moysen, non absque Jesu tamen, in montem voluit ascendere. In Evangelio quoque Petro, Joanni, et Jacobo solis ex omni numero Discipulorum resurrectionis suæ gloriam revelavit[1]. » Ita occultum suum voluit esse mysterium : et admonebat frequenter, ne cui facile quæ viderant, annuntiarent; ne offendiculum quisquam subiret infirmior, qui vim sacramentorum fluctuanti ingenio haurire non posset. Denique ipse Petrus nesciebat quid diceret, qui tria tabernacula Domino, et servulis crederet esse facienda. Deinde fulgorem gloriæ Domini transfigurantis se sustinere non potuit : sed in terram cecidit, ceciderunt et filii tonitrui Jacobus et Joannes et nubes operuit eos : nec potuerunt surgere, nisi posteaquam Jesus venit, et tetigit eos, et jussit ut surgerent, et formidinem sequestrarent. Introierunt ergo in nubem, ut abdita et occulta cognoscerent; atque ibi audierunt vocem Dei dicentis : « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi com» placui : ipsum audite[2]. » Quid est : « Hic est filius meus » meus dilectus ? » Hoc est, noli errare, Simon, ut servulis Filium Dei conferendum putes : « Hic est Filius meus ; » non Moyses filius, non Elias filius; quamvis alter aperuerit mare, alter clauserit cœlum. In verbo enim Domini uterque naturam vicit elementi : sed illi ministerium præbuerunt, hic est qui solidavit aquas, cœlum siccitate clausit, et quando voluit, in imbres resolvit. Ubi testimonium resurrectionis asciscitur, astipulantur ministeria servulorum : ubi gloria Domini resurgentis ostenditur, servulis splendor absconditur. Namque ipsos stellarum globos sol exortus obducit, et omnia earum lumina mundano sub sole vanescunt. Quomodo ergo sub æterno Sole justitiæ, atque illo fulgore divino videri poterant stellæ carnales ? Ubi

[1] Matth. XVII, 1, et seqq. — [2] Ibid. 5.

ergo sunt illa lumina, quæ vestris ante oculis quodam miraculo refulgebant? Tenebræ sunt universa, comparatione lucis æternæ. Alii ministeriis suis Deo placere festinent: hic solus est verum lumen et æternum, in quo Pater complacet, vel in quo beneplacitum est mihi; ut meum sit, quidquid hic fecit: et quidquid ego feci, Filii opus esse jure credatur. Ipsum audite dicentem: « Ego et Pater » unum sumus[1]. » Non dixit: « Ego et Moyses unum sumus. » Non dixit sibi et Eliæ ullum divinæ gloriæ esse consortium. Quid tria tabernacula præparatis? Non in terris habet iste tabernaculum, sed in cœlo. Audierunt Apostoli, et ceciderunt pavore turbati. Venit Dominus, et levavit eos, et jussit ne cui dicerent quod vidissent.

III. Huic ergo tua occulta servato, cui David sua occulta mandabat (60) dicens: « Ab occultis meis munda » me, Domine[2]. » Munda enim debent esse receptacula in quibus sunt pietatis occulta mysteria. Et ideo tibi dicitur: « Bibe aquam de vasis tuis, et de puteorum tuorum fontibus.... et in plateis superfluant aquæ tuæ, ut irriguo » fonte munderis[3]. » Ideo tibi dicitur: « Vino torcularia » tua redundent[4]. » Ideo dicitur: « In tribulatione invocasti me, et liberavi te, et exaudivi te in abscondito » tempestatis: probavi te in aqua contradictionis[5]. » Est enim quædam in tribulationibus interna pectorum sæva tempestas, quando sunt foris pugnæ, intus timores. Est aqua contradictionis, quando velut quodam amarissimi salis æstu fluctuant nostræ cogitationes, nec ulla in profundo mentium definitionis stabilitate placidantur. Tunc tempestas in abscondito, tunc aqua contradictionis, quæ solo potest Christi sermone sedari, quo peccata nobis nostra dimittit, secundum quod ipse dignatus est dicere:

[1] Joan. x, 30. — [2] Psal. xviii, 13. — [3] Prov. v, 15, 16. — [4] Id. iii, 10. — [5] Psal. lxxx, 3.

« Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus » sum vobis[1]. » Loquere, Domine Jesu : verbum tuum medicina est, verbum tuum lumen est, verbum tuum nostræ colluvionis ablutio est, verbum tuum fons est. Tu loqueris, et culpa lavatur.

IV. Et quia de abscondito tempestatis, et de aqua contradictionis ductus est sermo, omnia nobis factum est Dei Verbum. Caro factum est, ut carnem servaret : aqua factum est, ut aquam contradictionis sua gratia temperaret, et amaritudinem impietatis auferret. Ideoque scriptum est : « Aqua alta verbum in corde viri[2]. » Alibi « Verbum, » alibi iterum « Consilium ; » ibi enim bonum consilium, ubi bonum est Dei Verbum. Et ideo tibi Lex dicit : « Attende tibi, ne fiat tibi verbum malum in corde tuo[3] ; » et dicat Jesus : « Quid cogitatis mala in cordibus vestris[4] ? » Misit enim Deus Verbum suum, ut sanaret hominem, non ut perderet. Hoc Verbum medicina est, non pœna. Hoc Verbum in corde tuo, et in ore sit tuo : hoc Verbum sit in occultis, ubi diabolus insidiatur : intret Verbum, exeat diabolus. Nam si irrepserit diabolus, Christus recedit; quomodo recessit a Juda postquam se diabolus in cor ejus immersit. Et tu ergo dic : « Ab occultis meis » munda me, Domine ; » ne diabolus insidietur in occultis, sicut leo in cubili suo. Quod si Christi occulta pie fideliterque servaveris, insidiandi diabolo locus esse non poterit. Ideoque in Psalmo nono David de occultis scribens Domini sacramentis; quod est conversio peccatorum, vocatio gentium, Dei regnum, præparatio cordis, judicium pauperum, refectio inopum; ante de occultis pectoris tui atque secretis exterminandum adversarium dicit : ne sedeat in occultis ut interficere cupiens innocentem. Ideoque tibi dicitur : « Intra in cubiculum tuum, et clauso

[1] Joan. xv, 3. — [2] Prov. xx, 5. — [3] Deut. xv, 9. — [4] Matth. ix, 4.

» ostio, ora Patrem tuum in abscondito[1]. » Illo tua descendat oratio, ubi eam audiat qui scrutatur abscondita : ibi tuam patientiam deprehendat, vel tegendæ injuriæ, vel jactantiæ declinandæ; occultat enim sapiens injuriam suam. Ibi est latibulum sapientiæ; « Posuit enim tene-» bras latibulum suum[2]. » Quærent me mali, et non in-» venient[3]. »

V. Ideo Abraham puteum fodit, ut aquam qui quæreret, inveniret : ideo puteum fodit Isaac : ideo Dominus Jesus sedebat ad puteum; erat autem ibi fons Jacob. Sedebat ad puteum, ut quæreres. Fons ibi est, ubi Christus est. Fons est, ut aquæ supereffluant requirentibus; quo et universa carnis vel flagitia diluatur, vel restinguantur incendia. Hæc ergo est altitudo sapientiæ et scientiæ Dei; ut mali eam non inveniant, boni quærant, atque in ejus acquirendæ studio et meditatione versentur. Vis scire quam verum sit? Audi Sapientiæ ipsius verba : « Petite, et » dabitur vobis : quærite, et invenietis : pulsate. et aperie-» tur vobis[4]. » Pulsa ergo januam; quia Christus est janua : pulsa ostium Verbi, ut aperiatur tibi ad eloquendum mysterium Christi, et absconditos in Christo sapientiæ possis invenire thesauros. In ipso nobis sapientia, in ipso vita nostra abscondita est; sicut Paulus asseruit, qui usque ad tertium raptus est cœlum, ut audiret ea quæ homini non licet loqui[5]. Quanta occultorum est disciplina! Licet scire homini, et non licet loqui. Scire vita est, loqui mors est.

VI. Cognoscentes ergo quia finis occultorum, qui græce σκοπὸς dicitur, hic est, atque ea summa, ut et indigni non apprehendant sapientiæ disciplinam : et qui desiderium habent, vitæ tamen et fidei meritis suffragantibus, cogni-

[1] Matth. VI, 6. — [2] Psal. XVII, 12. — [3] Prov. I, 28. — [4] Luc. XI, 9. — [5] Coloss. III, 3.

tionem divinorum capere sacramentorum laborant, et quotidianis exercitationibus desudant, ut intentionis suæ fructum mereantur adipisci; nonum Psalmum et quadragesimum quintum diligentius legamus, ut absconditam in mysterio sapientiam fideli possimus mente comprehendere. Soli enim isti de occultis titulum prætulerunt. Sed jam Psalmum adoriamur.

ENARRATIO

IN PSALMUM XLV.

VII. « Deus noster refugium et virtus. » Quid est, «Noster?» Hoc est, eorum qui in te credimus. Sic et alibi : « Domine, refugium factus es nobis[1]. » Nobis, inquit, credentibus, non incredulis : nobis quærentibus, non refugientibus veritatem. Ille enim hoc potest dicere, qui in solius Dei præsidio suæ constituit spem salutis. Nobis ergo refugium factus es, et nostrum refugium et virtus, qui sumus ex populis nationum. Judæi te negaverunt, Judæi non te receperunt; et ideo es conversus ad gentes, vocasti nos, et refugium factus es nostrum, et virtus es nobis. Vis scire quia de nobis qui sumus ex gentibus, dictum sit? « Crux Domini Judæis offendiculum, Græcis stul» titia : nobis autem virtus Dei atque sapientia est. » Et infra : « Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui fac» tus est sapientia nobis a Deo[2]. » Utique Paulus non de Judæis, nec de gentibus dixit; sed de iis qui conversi ad Dominum Jesum prædicarent suæ salutis auctorem. Confugisti ergo ad Christum? Non deseras fundamentum, con-

[1] Psal. LXXXIX, 1. — [2] 1 Cor. 1, 18 et 30.

firmatorem tuum non derelinquas; ut te qui suscepit, ipse tueatur, et mercem suam pius animarum nostrarum negotiator agnoscat.

VIII. « Adjutor in tribulationibus quæ invenerunt nos » nimis [1]. » Bene « Nimis » ad utrumque respondit; et ut in tribulationibus quæ nos nimis invenerunt, et adjutor nimis possit intelligi. Quanto enim majores tribulationes fuerint, tanto majora nobis et vehementiora adjumenta sunt necessaria. Et ideo plerumque fit, ut in gravioribus et asperioribus certaminibus coronemur; quia lacrymis et gemitibus et orationibus frequentioribus æternæ opem nobis Divinitatis asciscimus.

IX. Quo fit ut non timeamus, cum terra nostra turbatur, et transferuntur montes; quia si tu pro nobis, quis contra nos? Timere non possumus fragilitates istius carnis, quæ timore ac metu frangitur, inflammatur cupiditatibus, luxuria mollitur, deliciis enervatur, vaporatur febribus, dolore vexatur, exanimatur angustiis. Vel cum transferuntur illi montes in cor maris, de quibus dixit Salvator: « Si habueritis fidem sicut granum sinapis, » non solum de ficulnea facietis; sed etiam « Si monti huic dixeritis: Tol» lere, et jactare in mare; nihil impossibile erit vobis [2]. » Misit se hic mons in cor Judæ (61), et mentem ejus gravi tempestate turbavit, diversarum exagitans fluctibus passionum. Sicut enim terrarum fertilitati fœcunda bonis operibus et devotionis ac fidei fructibus anima comparatur, ut odor Jacob, sicut odor agri pleni; ita etiam procellosi maris inquietudine figuratur anima ejus, qui quietus esse non novit, et amaris cogitationibus excitat graves fluctus. Denique nec osculo suo Dominus Jesus Judæ proditoris amaritudinem temperavit. Suscepit osculum proditor, infudit venenum, mortem irrogavit: cujus aculeum quidem

[1] Psal. XLV, 2. — [2] Matth. XXI, 21.

Christus obtudit, sed solus proditor non evasit. Et ut evidenter montem hujusmodi nobis manifestaret, alibi quoque cum dæmonium ab homine jussisset exire, Apostolis interrogantibus qua causa illud ipsi ejicere nequivissent, ait: « Non ejicitur hoc genus, nisi in oratione et jejunio. » Et addidit : « Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti : Transi hinc illo [1], » manu significans quis ille mons esset, quem posset perfecta transferre fides. Perfecta enim fides grano sinapis comparata est, dicente Apostolo : « Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest [2]. »

X. Sunt etiam qui ita distinguunt : « Et transferentur montes; » ut sequatur : « In cordibus maris sonuerunt, et turbatæ sunt aquæ ejus : conturbati sunt montes in fortitudine ejus [3]. » Non bonæ aquæ quæ sonant, atque turbantur, et potum præbere non possunt. Meliores sunt quæ pertranseunt; sicut scriptum est : « Inter medios montes pertransibunt aquæ, et potabunt omnes bestiæ agri : suscipient onagri in sitim suam [4]. » Denique ubi legio dæmoniorum petiit et accepit potestatem, ut introiret in porcos, magno impetu se præcipitavit in mare [5] : et aquæ illæ gregis sui præcipitatione turbatæ sunt. Alibi quoque idem David propheta sic posuit : « Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ, et timuerunt [6]; » hoc est, bonæ virtutes, quæ Verbi cœlestis cognitione sunt placidæ, non sonitu et fragore terribiles. De malis autem virtutibus quid dicit? « Et conturbatæ sunt abyssi, multitudo sonitus aquarum [7]. » Abyssi Deum non vident, et ideo turbationibus semper obnoxiæ sunt. Et exposuit quid essent abyssi. « Multitudo, inquit, sonitus aquarum. » Nam

[1] Matth. XVII, 19, 20. — [2] I Cor. XIII, 2. — [3] Psal. XLV, 3, 4. — [4] Id. CIII, 10, 11. — [5] Luc. VIII, 32. — [6] Psal. LXXVI, 17. — [7] Ibid. 17, 18.

et bestia illa Antichristus ex abysso ascendit, ut adversus Eliam atque Enoch, atque Joannem qui propter testimonium Domini Jesu terris sunt redditi, præliaretur, ut legimus in Joannis Apocalypsi : cui datum est os loquendi magna, ut adversus Deum plena furoris convicia et sacrilegii personaret [1].

XI. Sonuerunt ergo aquæ, id est, immundi spiritus, cum turbarentur videntes opera Dei, in Domini salutaris adventu appropinquare sibi judicium pertimescentes. Sonuerunt et turbatæ sunt aquæ in Domini passione. Unde et dictum est : « Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania [2]? » Et alibi Scriptura dicit : « Periit memoria eorum cum strepitu [3]. » Diabolus sonum quærit, Christus silentium. Denique « Sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum [4]. » Et alibi : « Non clamabit, neque contendet, nec quisquam audiet in platea vocem ejus.... donec ejiciat in victoria judicium [5]. » Quæ est ista nisi de serpente victoria? In hac fortitudine Filii Dei conturbati sunt montes; cum diabolus et ministri ejus viderent mortuos resurgentes. Isti sunt montes qui turbantur : illi montes qui transferuntur in paradisum, quibus dicitur : « Hodie mecum eris in paradiso [6]. » Et alius cui dicitur : « Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere [7]. » Et Enoch qui raptus est, ne malitia sæculi mutaretur.

XII. Post Domini passionem quid aliud sequi debuit, nisi quia de corpore Domini flumen exivit : quando de latere ejus aqua fluxit et sanguis, quo lætificavit animas universorum; quia illo flumine lavit peccatum totius mundi? Est et fluvius qui de Eden exiit, et circumiit uni-

[1] Apoc. XIII, 5. — [2] Psal. II, 1. — [3] Id. IX, 8. — [4] Isaï. LIII, 7. — [5] Id. XLII, 2, et Matth. XII, 19, 20. — [6] Luc. XXIII, 43. — [7] Joan. XXI, 23.

versam terram, Verbum Dei quo paradisus intelligibilis irrigatur, et omnis anima vocatur ad gratiam Christi, dicente ipso Dei Verbo : « Si quis sitit, veniat ad me, et bibat. » Cui ego dedero aquam, flumina de ventre ejus fluent » aquæ vivæ [1]. » Ex illo enim unico Dei Verbo quatuor fluviorum prudentiæ et fortitudinis, temperantiæ quoque et justitiæ fluenta manarunt. « Alii enim per Spiritum datur » sermo sapientiæ, alii fides in eodem Spiritu, alii gratia » curationum in uno Spiritu, alii operatio virtutum... Hæc » enim operatur omnia unus atque idem Spiritus, dividens » singulis prout vult [2]. » Hi sunt impetus fluminis, cum se in gratiam ministeriorum operationis atque virtutis spontanea divisione transfundit.

XIII. His igitur fluminis superni meatibus civitas illa in qua Deus inhabitat, irrigatur; et sanctificatur Altissimi tabernaculum, omnis anima quæ inhabitatur a Christo; vel corpus illud quod Virgo generavit, de quo Gabriel Angelus dixit : « Et quod nascetur ex te sanctum vocabitur » Filius Dei vivi [3]. » Bonum tabernaculum, quod nulla potuerunt obumbrare peccata. Admirabile templum Dei, et aula cœlestis, quod solutum corrumpi non potuit; sed intra triduum resurrexit, resuscitatum ab ipso qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando Deus in medio civitatis ejus erat, nec commotus est; sive quia nullius peccati prolapsione commotus est Dei Filius, nec alicujus erroris offensione titubavit, aut corporalis illecebræ nutavit impulsu; sive quia non reliquit animam ejus Dei gratia, sed inseparabilis in ea mansit, quod ab omni colluvione delicti immaculata duraverit. Unde et ad Patrem Dei Filius dixit : « Nec derelinques animam meam in in- » ferno [4]. » Ergo quia suberat ei nec in carne peccare,

[1] Joan. VII, 38, 39. — [2] 1 Cor. XII, 9-11. — [3] Luc. I 35. — [4] Psal. 10.

divine ait : « Ego in Patre et Pater in me est[1]. » Et alibi : « Traditus sum, et non egrediebar[2]. » Ab eo utique non egrediebatur, cui dixit postea : « Exurrexi, et adhuc te» cum sum[3]. » Ubi autem aliquis gravius peccat, commovetur in eo Deus, ut ab eo transeat. Unde et Adæ peccanti deambulare visus est, et Stephano stare; quia ille in prævaricatione lapsus est, hic in martyrio coronatus. Et in Zachariæ libro ita scriptum est : « Ambulavit in » commotione indignationis iræ suæ Dominus[4]. » Simile et in Evangelio dictum Judæis : « Ecce derelinquetur vobis » domus vestra deserta[5]. » Dereliquit enim Dominus Judæos, et statim secuta est ruina Synagogam. Quod si eam Christus non deseruisset, nunquam eam supremum secutum esset excidium. Aperuimus ergo quod dictum est : » Deus in medio ejus non commovebitur. »

XIV. Sequitur : « Adjuvabit eam Deus diluculo. » Quo significatur quia resurrectio matutina adjumentorum nobis cœlestium subsidia confert, quæ noctem repulit, diem refudit, dicente Scriptura : « Surge qui dormis, et exurge » a mortuis : et illucescet tibi Christus[6]. » Vide autem mysterium. Vespere passus est Christus : ideo et secundum Legem ad vesperam agnus occiditur[7]. Mane surrexit; sic enim scriptum est : « Una autem sabbati venit Maria Mag» dalene prima luce ad monumentum, cum adhuc esset » obscurum, et vidit lapidem amotum ab ostio[8]. » Ad vesperam mundi occiditur, deficiente jam luce; quia in tenebris erat hic totus mundus, et majoribus fuisset tenebrarum squalloribus involutus; nisi Christus nobis e cœlo lux æterna venisset, innocentiæ tempora generi refusurus humano. Passus est Dominus Jesus, et sanguine suo nostra

[1] Joan. XIV, 10. — [2] Psal. LXXXVII, 9. — [3] Id. CXXXVIII, 18. — [4] Zach. IX, 14. — [5] Matth. XXIII, 38. — [6] Ephes. V, 14. — [7] Exod. XII, 6. — [8] Joan. XX, 1.

peccata donavit, lux refulsit conscientiæ purioris, et dies resplenduit gratiæ spiritalis. Unde et Apostolus ait : « Nox » præcessit, dies appropinquavit [1]. » Evigilavimus igitur, jam non dormiamus. Vestem lucis induimus, nec in amictus tenebrosæ conversationis atque exuvias revertamur. Comessationibus atque deliciis, quæ nocturni sunt temporis, vale diximus : sobrietatem elegimus, cujus gratia Jacob primatus quos non habebat, invenit.

XV. In aliis quoque codicibus invenitur : « Adjuvabit » eam Deus vultu suo. » Quid hoc quoque significet, ipse Propheta nos doceat. Namque ipse in posterioribus dixit : « Ostende faciem tuam, et salvi erimus [2]. » Aspectus ergo Dei, salus nostra est, atque in ejus vultu nostrum est adjumentum. In quo quanta vis sit, divina Scriptura declarat, quæ non otiose attexuit, quod « Respexit Deus super munera » Abel, super munera autem Caïn non respexit [3]; » et ideo contristatus est Caïn, quod sacrificium suum Deo displicuisse cognovit, placuisse germani. Unde et illud quod hodie in Psalmi responsorio decantatum est (62), plurimum nostræ conducit assertioni : « Expectans expectavi » Dominum, et respexit me [4]. » Quem Dominus respicit, salvat. Denique in Domini passione cum titubaret Petrus sermone, non mente (licet ipse Petri sermo titubantis fidelior sit, quam doctrina multorum) respexit eum Christus, et Petrus flevit, quo proprium lavit errorem. Ita quem visus est voce denegare, lacrymis fatebatur.

XVI. « Conturbatæ sunt gentes, inclinata sunt regna : » dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra [5]. » Adventu Domini Salvatoris adversariæ Potestates cum sua legione turbatæ sunt, jussæ ab humanis exire corporibus, et precatæ ut mitterentur in porcos. Turbatis nequissimis

[1] Rom. XIII, 12. — [2] Psal. LXXIX, 4. — [3] Gen. IV, 4, 5. — [4] Psal. XXXIX, 2. — [5] Id. XLV, 7.

Potestatibus, necesse fuit turbari cultores simulacrorum, inclinari quoque regna peccati. Erat enim grave regnum, quod sibi in grave servitium subjugaverat omnium animos peccatorum; qui enim facit peccatum, servus est peccati. Regnum autem peccati, mortis est regnum, quod diu toto orbe prævaluit. Unde et Apostolus ait: « Sed regnavit mors » ab Adam usque ad Moysen, etiam in eos qui non pec- » caverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est » forma futuri[1]. » Venit veritas, figura cessavit: venit vita, regnum mortis evanuit: venit remissio peccatorum, et peccati vincula resoluta sunt. Ante etiam leviora delicta mortis nexibus stringebantur: post adventum autem Domini salutaris, etiam graviora flagitia sunt remissa. Inclinata sunt ergo regna spiritalium nequitiarum quæ sunt in cœlestibus; quia cultus simulacrorum, et illecebra peccati cœpit imminui evangelicæ prædicatione doctrinæ. Inclinata est perfidia posteaquam cœpit fides in nationum regnare pectoribus. Inclinantur regna peccati, cum legitur: « Non regnet peccatum in vestro mortali corpore[2]. » Inclinavit omnia regna perfidiæ voce sua Dominus dicens: « Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis: et » ego reficiam vos[3]. »

XVII. Hanc vocem dedit Altissimus, et omnes eum secuti sunt populi nationum, dura peccati regna fugientes, et perpetuæ mortis atrocitatem, atque intolerabilem flagitiorum omnium servitutem; cum polliceretur fessis requiem, captivis remissionem, servientibus libertatem: et decusso jugo ferreo Babylonii regis, jugum suum suave cervicibus fidelium subrogaret; ne vacua colla gentilium rursus inimicus catenis suæ iniquitatis astringeret. Christus enim quos alligat, liberat: et quos astringit, absolvit. Denique qui servus vocatus a Domino est, libertus est Do-

[1] Rom. v, 14. — [2] Id. vi, 12. — [3] Matth. xi, 28.

mini : et qui liber vocatus est, servus Christi est. Ideoque in suis vinculis Paulus gloriatur dicens : « Paulus vinctus » Jesu[1]. » Quod sub aliis contumelia, sub Christo gloria est. Dedit vocem suam in passione Dominus, et universa elementa tremuerunt, omnis terra commota est, ut ritus gentilium solveretur, fieretque terra Domini, et plenitudo ejus[2], ut scriptum est : cessarent auguria perfidorum, et sacrificium impietatis cognitio fidei et studium devotionis abolerent. Dat vocem suam Dominus quotidie, et resultat in cordibus singulorum ; ut terrenum omne decedat ejus, qui bene credit affectu, atque omnes interiorum sensus animorum ab errore, a corruptione luxuriæ et dissolutione, ad cognitionem cœlestium sacramentorum, et studium castitatis : a nequitia ad virtutem pia confessione moveatur.

XVIII. Motos ergo eos dicit qui in terra sunt, vel quia terra erant omnes homines, in quibus erat terrena corruptio ; quia oculos mentium ad sublime gratiæ cœlestis elevare atque attollere nesciebant, nec poterant dicere : « Deus virtutum nobiscum[3] ; » cum quibus non erat nisi prolapsionis incentor, et auctor erroris. Sed posteaquam vox Domini in Evangelio resultavit, audet Propheta dicere : « Deus virtutum nobiscum. » Bene dicit : « Deus virtutum » nobiscum ; qui credidit quod Virgo in utero accepit, et peperit. Audemus et nos dicere : « Deus virtutum nobis- » cum ; » posteaquam Emmanuel, hoc est, Deus cœpit esse nobiscum. Ubi ergo Emmanuel, ibi « Deus virtutum no- » biscum. »

XIX. « Susceptor noster Deus Jacob[4]. » Imitemur ergo patriarcham Jacob, odorem ejus, virtutem ejus, laborem ejus. Sicut enim Abrahæ opera facere debemus, ut filii ejus appellari jure mereamur ; ita etiam exercitia atque

[1] Ephes. III, 1. — [2] Psal. XXIII, 1. — [3] Id. XLV, 8. — [4] Ibid.

certamina sancti Jacob subire debemus, ut Deus Jacob Deus noster esse credatur. Nam si opera Jacob, vel quia illum æquare non possumus, studia operis ejus ac fidei non agnoscat in nobis; quomodo quasi Deus Jacob nos juvare dignabitur?

XX. Dum hæc diceret, ecce per Spiritum sanctum præsens imago ei infusa est futurorum; et videns ex gravi perturbatione bellorum pacem toto orbe diffusam in adventu Domini salutaris, clamat ad universos dicens: « Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super » terram[1]. Venite, « ad congregationem spectat: « Videte, » ad intentionem, et cognoscendæ studium veritatis. Videte, inquit, opera Domini plena miraculis, in quibus magnarum sunt signa virtutum. Denique τέρατα græce, admiranda dicuntur latine. Nan ergo quasi prodigialis horroris accipias opera Domini, sed quasi plena admirationis. Præclare posuit « Super terram; » id est, in terram.

XXI. « Auferens bella usque ad fines terræ, arcum con» teret, et confringet arma, et scuta comburet igni[2]. » Et vere antequam romanum diffunderetur imperium, non solum singularum urbium reges adversum se præliabantur; sed etiam ipsi Romani bellis frequenter civilibus atterebantur. Pugnavit Marius adversus Cinnam. In utraque parte romanus fusus est sanguis. Sylla insurrexit, et Mario victori rursus civilia bella commovit. Lepidus (63), Sertoriusque rebelles se romano imperio præbuerunt. Cæsar Pompeium est persecutus, et Galliarum furorem excitavit adversus arma romana. Devicto seniore Pompeio, juniorem in Hispaniarum partibus debellavit. Quid Triumviros loquar ex hostibus amicos (64), ex amicis rursus in hostiles tumultus esse progressos: maria quoque actiaco bello infecta sanguine Romanorum? Unde factum est, ut

[1] Psal. XLV, 9. — [2] Ibid. 10.

tædio bellorum civilium, Julio Augusto romanum deferretur imperium; et ita prælia intestina sedata sunt. Hoc autem eo profecit, ut recte per totum orbem Apostoli mitterentur, dicente Domino Jesu: « Euntes docete omnes gentes[1]. » Illis quidem etiam interclusa barbaricis montibus regna patuerunt, ut Thomæ India, Matthæo Persia. Sed tamen quo plura obirent spatia terrarum, in exortu Ecclesiæ potestatem romani imperii toto orbe diffudit, et dissidentium mentes, terrarumque divortia donata pace composuit. Didicerunt omnes homines sub uno terrarum imperio viventes, unius Dei omnipotentis imperium fideli eloquio confiteri.

XXII. Abstulit ergo bella usque ad fines terræ, quod factum esse non dubium est. Sed vide ne bella infirmitatis abstulerit, quæ sunt in corde titubantium. Qui enim terrena transierit, jam non dicit: « Foris pugnæ, intus timores[2]; » sed dicit: « Nostra autem conversatio in cœlis est[3]. » Transi ergo mundum, ut incipias esse supra mundum; περάσαι enim transire est (65), vel ut dicam expressius, transfretare. Abstulit ergo Dominus bella, quæ movebat nobis nequitia spiritalis: et devicto diabolo, pacem suam nobis reliquit. Arcum confregit, de quo ignita adversarii jacula spargebantur: et scuta perfidiæ combussit igni, ut scutum fidei inviolabile permaneret.

XXIII. « Vacate, inquit, et videte, quia ego sum Dominus[4]. » Vox Domini post bella sedata: « Vacate, » ut nulla animarum sit occupatio; ne offusio sæcularium perturbationum internæ oculum mentis obducat. Vacate, inquit, ab erroribus, vacate a perturbationibus, vacate a peccatis; quia « Omnis qui peccat, non vidit Deum, nec cognovit eum[5]; » sicut in Epistola sua dixit Joannes evan-

[1] Matth. XXVIII, 19. — [2] 2 Cor. VII, 5. — [3] Philip. III, 20. — [4] Psal. XLV, 11. — [5] 1 Joan. III, 6.

gelista. Vacate ergo studio cognoscendæ Divinitatis : nolite terrenis operibus occupari. Ideo rex Ægyptiorum augeri jubebat numerum laterum, et cætera onera Judæorum, ne cognoscerent Deum, et cultui sacro vacarent, offensus Moysi et Aaron voce sanctorum, qui dicebant : « Dimitte populum Dei, ut eamus et serviamus Domino » Deo nostro[1]. »

XXIV. « Exaltabor inter gentes, et exaltabor in terra[2]. » Erat sublimis Dominus in Excelsis, id est, in Angelis et Archangelis, in Patriarchis et Prophetis qui de illo sublimia sentiebant, nec eum terrenis imaginibus et simulacris scrupeis conferebant (66) : sed non erat sublimis in populis nationum, qui Deum suum in antris et spelæorum habitaculis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Christum quasi mortuum flebat, et quasi sepultum quærebat in tumulo. Unde dicit ad eam Christus : « Maria, quid ploras? Quem quæris[3]? » Numquid eum qui posset auferri? Audivit vocem, et recognovit eum, et volebat contingere; et ait Dominus : « Noli me tangere, » quem putas mortuum. « Ad Patrem vado[4]. » Miraris quod in tumulo non invenisti, quem cœlestia præstolantur? Aut forte reprehenditur, quia Christum nisi fides perfecta non tangit; sicut hæmorrhoïssa plena eum tetigit fide. Unde ait Dominus : « Tetigit me aliquis : sentio de me virtutem » exisse[5]. » Quo dicto, agnovit in se illa quod exeunte fuerat virtute curata; et statim confessa est sui conscia quod Dominum ipsa tetigisset. Unde Dominus ait : « Fides tua » te salvam fecit : vade in pace[6]. » Exaltatus autem in terra Dominus est, secundum quod ipse ait : « Cum exaltatus » fuero, omnia traham ad me ipsum[7]. » Vel quod facta est voluntas ejus sicut in cœlo et in terra.

[1] Exod. v, 6, et seqq. — [2] Psal. xlv, 11. — [3] Joan. xx, 15. — [4] Ibid. 17. — [5] Luc. viii, 46. — [6] Ibid. 48. — [7] Joan. xii, 32.

XXV. Et repetit dicens : « Deus virtutum nobiscum, » susceptor noster Deus Jacob[1]. » Repetitio confirmatio est. Vel quia non solum quando natus ex Virgine est, factus est nobiscum Deus ; sed etiam post resurrectionem ipse dixit : « Ecce ego vobiscum sum... usque ad consumma- » tionem mundi[2]. » Cui est honor et gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc, et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

ENARRATIO

IN PSALMUM XLVII.

I. Hujus titulus hic est : « Psalmus cantici filiis Core, » secunda sabbati[3]. » Boni filii Core et Psalmis jam superioribus approbati[4], eo quod congruis sensibus et cogitationibus ad virtutum studia convenientibus in semetipsis pangerent spiritale psalterium, et cognitioni Divinitatis, pervigiles specula mentis intenti (67), cœlestium mysteriorum digni forent haurire secreta. Et ideo cum Psalmorum ante arcam Domini quotidie canendorum munus et officium recepissent, videntur electi, ut Psalmum cantici in secunda sabbati specialiter reciperent concinendum. Etenim quibus recte videbatur esse commissum, ut ascensionem Domini ab inferis resurgentis voce sua psallerent; his utique deferendum fuit, ut ipsum resurrectionis diem munere suo ministerioque celebrarent. Quid est enim secunda sabbati; nisi dominica dies quæ sabbatum sequebatur? Dies autem sabbati erat dierum ordine posterior,

[1] Psal. XLV, 12. — [2] Matth. XXVIII, 20. — [3] Psal. XLVII, 1. — [4] Id. XLI, XLIII, XLIV, XLV, etc.

sanctificatione Legis anterior. Sed ubi finis Legis advenit, qui est Christus Jesus; « Finis enim Legis Christus, ad » justitiam omni credenti[1]; » et resurrectione sua octavam sanctificavit, cœpit eadem prima esse, quæ octava est, et octava quæ prima : habens ex numeri ordine prærogativam, et ex resurrectione Domini sanctitatem. Unde et in Evangelio legimus δευτερόπρωτον sabbatum, quod latine dicitur secundo-primum[2]. Ubi enim dominica dies cœpit præcellere, qua Dominus resurrexit; sabbatum quod primum erat, secundum haberi cœpit a primo. Prima enim requies cessavit, secunda successit. Unde et ad Hebræos scribens Apostolus ait : «Postera ergo die restat requies po» pulo Dei. Festinemus igitur intrare in illam requiem[3]. »

II. Requies ergo vera jam non in operis cessatione, sed in resurrectionis est tempore. Ideoque qui sabbati secundum Legem solemnitatem custodiebant, unam sabbati nuncupabant; quasi unum esset sabbatum, et non aliud. Nos qui observantiam induimus spiritalem, et ad similitudinem et requiem Dei cupimus nostram formare militiam, atque in illa civitate cœlesti nostrum exhibere ministerium : ubi non est exemplar, non umbra, sed veritas; primam dicimus sabbati, sicut scriptum est : « Vespere » autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati[4]. » Nihil pulchrius, nihil expressius. Ante resurrectionem sabbatum dixit, post resurrectionem primam sabbati nuncupavit. Joannes quoque evangelista dicit : « Prima sabbati venit » mane Maria Magdalena, cum adhuc tenebræ essent[5]. » Tenebræ pro tempore, mane pro gratia. Sed isti expressius secundum Evangelium; quasi recusso velamine. David autem sub Lege positus, et moderationem tenuit debitæ cantionis, et mysterium non repressit, ut secunda sabbati

[1] Rom. x, 4. — [2] Luc. vi, 1. — [3] Hebr. iv, 8-11. — [4] Matth. xxviii, 1. — [5] Joan. xx, 1.

diem dominicam declararet; quo apud Judæos ordinem numeri putaret esse servatum, et spiritale sacramentum agnosceret revelatum. Audiamus igitur quid dicat, qui in secunda sabbati Deo psallit.

III. « Magnus, inquit, Dominus et laudabilis nimis, in » civitate Dei nostri, in loco sancto ejus [1]. » Non ergo ubique Deus magnus et laudabilis est? Ille quidem ubique magnus et potens est; sed angusta mens non capit magnitudinem divinæ ejus potestatis et gratiæ. Quanto autem magis appropinquat Deo nostra cognitio, tanto præcellentior ejus nobis videtur esse majestas. Denique Thomas qui ante dicebat : « Nisi videro in manibus ejus fixuras cla» vorum, et mittam manum meam in latus ejus, non cre» dam [2]; » ubi misit digitum suum, et evidentia resurrectionis cognovit indicia, admirans intra se Dei gratiam : « Domi» nus, inquit, meus et Deus meus [3]. » Tunc ergo plenissime Divinitatem ejus dominationemque confessus est, ubi eum resurrexisse non dubitavit ab inferis. Denique in Sion hymnus Deum decet, et votum ei solvitur in Hierusalem. Quid igitur mirum si in civitate cœlesti, et in illo superno et æthereo loco potentia ejus vehementius prædicatur?

IV. Addidit : « Dilatans exultationem universæ terræ [4]. » Et vere magnus dicitur, qui istius terræ in qua ante intolerabilium peccatorum germina pullulabant, ubi erat mœror tristitiæ et gemitus, exultationem toto orbe diffudit. Itaque hominum conscientia quæ ante flagitiorum suorum gurgitibus demersa lugebat, nunc per indulgentiam Christi, et remissionem omnium peccatorum metu absoluta lætatur. Convenit igitur etsi ita intelligamus, ut diximus; sed quia in vetustis exemplaribus aliquibus reperimus : εὐρίζω ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς; quod latine significat bona radice exultatione universæ terræ : sensum quidem eumdem ad-

[1] Psal. XLVII, 2. — [2] Joan. XX, 25. — [3] Ibid. 28. — [4] Psal. XLVII, 3.

vertimus; quia divina in nobis Dei Patris dona laudantur, qui dedit nobis exultationem bona radice fundatam, Deum videlicet Jesum, veram et fœcundissimam vitem, de qua sacramenta fluxere cœlestia; in quibus est perpetua et diuturna lætitia, quod his abluatur omne peccatum, et conscientia interna mundetur: elocutionemque convenire cognoscimus; quia bene radicata exultatione lætamur, qui exultamus in Christo. Sæculi enim lætitia temporalis est, perpetua autem lætitia ejus qui gaudet in Domino.

V. « Mons Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni. » Deus in gradibus ejus dignoscetur, cum suscipiet eam[1]. » Cur sit exultatio universæ terræ evidenter expressit: quoniam Dominus Jesus Ecclesiam sibi ex peccatoribus congregavit. Itaque qui erant ante latera Aquilonis, id est, socii et inhærentes diabolo, cui dicitur: « Exurge, Aquilo, » ut veniat Auster[2]; » facti sunt Christo fideles. Ipsi sunt enim, de quibus dicitur: « Qui confidunt in Domino, sicut » mons Sion[3]. » Facti sunt itaque mons Sion per gratiam Christi, et baptismatis sacramentum. Aquilonis intelligibilis gravis est flatus, qui prius tempestates asperrimas et procellas humanis movebat affectibus: cœpit suos amittere, qui vexabat alienos. Gentem omnem everterat Judæorum, nationes omnes suo revinctas tenebat imperio, ipsius erant latera; hoc est, aspirabant cum eo. Sicut enim principis latera dicimus stipatores ejus et comites, et sicut mulier latus est viri, eo quod morigera ei societate jungatur; ita latera erant diaboli, qui faciebant ipsius voluntatem. Ii ergo nunc sunt mons Sion, qui Deum speculantur æternum, et ipsi noctibus et diebus intendunt. Vide mihi Paulum cum persequeretur Ecclesiam Domini, latus Aquilonis fuisse: vide nunc cum legitur in Ecclesia, montem esse speculatorium, per quem Christi gloriam cognoscimus,

[1] Psal. XLVII, 4. — [2] Cant. IV, 16. — [3] Psal. CXXIV, 1.

et videmus. Et quia græcus montes dixit; hoc est, ὄρη; vide quomodo servuli Christi montes sint. « Montes in » circuitu ejus[1] ; » in quibus est Ecclesia Domini, quæ est civitas Regis magni. Simul quia Dominus secundum cœli tractum in Venerario passus est (68) ; qui erat locus in latere Aquilonis. Ibi autem et mons Sion, ibi Hierusalem quæ in terris.

VI. Vide ne id quoque videatur expressum, quia congregatio plebis Dei, quæ erat Aquiloni conjuncta per culpam, Ecclesia Christi est facta per gratiam; ut jam non Synagoga, sed Christi Ecclesia nuncupetur. Et quia reliquiæ Judæorum per electionem gratiæ salvæ factæ sunt, in ipsis Deus cognoscitur, in Petro, Paulo, Joanne, Jacobo, qui graves et excelsi viri velut fundamenta et culmina sunt Ecclesiæ. Quasi fundamenta gravia, quos nulla gravis Aquilonis flabra concusserint; sed immobiles fidei servaverunt fundamentum, ne Ecclesia tota nutaret : præcelsi quasi culmina, qui verticem ejus turribus suæ virtutis erexerint. Etenim sicut in operibus suis conditor, et in ædificationibus suis ædificator agnoscitur; ut etiamsi nomen non audias, tamen ex operum qualitate artificem deprehendas (et quid mirum de humanis, cum ipsius Creatoris æterni, qui non videtur a nobis, invisibilia tamen ejus per ea quæ facta sunt, intelligamus) ita in excelsis et magnis domibus (quæ domus nos sumus, si libertatis et gloriæ fundamentum usque ad finem firmum tenuerimus) Deus habitator agnoscitur, ut Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob. Ipse enim verus Deus, qui tales viros præceptorum suorum institutione fundavit. Ergo sicut in illis se Deum demonstravit æternum ; ita, inquit, cum Regis magni suscipiet civitatem, gradibus ejus receptionem suæ cognitionis infundet : ut fiant docibiles Dei, qui mandatum ejus

[1] Psal. CXXIV, 2.

et audierint, et putaverint exequendum; ne ab illius domus ædificatæ in petra firmitate degenerent.

VII. Hoc, inquit, videntes « Reges terræ congregati sunt, » et transierunt in unum. Ipsi videntes tunc admirati » sunt[1]. » Boni reges, qui sui corporis possunt se præbere rectores, ab ipsa patriarchæ Abrahæ origine et institutione manantes, qui docuit peccatum posse superari. Ideo verus rex, qui flagitiis esse nescivit obnoxius, in quo culpæ et erroris illecebra regnare non potuit. Unde et dictum est ad hujusmodi virum a filiis Chet : « Rex a Deo tu es no- » bis[2]. » Tales ergo reges terræ, qui carni imperitarent, congregati sunt, ut in uno essent corde, et in uno spiritu, sicut legimus : « Quia multitudo credentium habebat unam » animam, et cor unum, et non erat in his aliqua sepa- » ratio[3]. » Ii sunt qui transierunt in unum non tam locum, quam in eumdem affectum atque propositum. Probato enim dicitur : « Transi, recumbe[4]. » Neque enim mediocris virtutis est, ab improbis ad honesta, a terrenis ad æterna transire, et carnalis vitæ consuetudinem commutare, omnemque ejus abolere usum, novos mores assumere, totumque statum conversationis veteris detorquere. Meritoque dicitur ei : « Si transeas per aquam, tecum sum[5]. » Cum transeunte est Deus, non cum desistente.

VIII. Ii ergo qui intra semetipsos erant ante discordes, ubi in unum, mente et studio convenerunt, recepta pace quæ fecit utraque unum, et inimicitias in carne sua medii parietis destructione dissolvit : admirati sunt, vel eum qui in gradibus suis dignoscitur, vel homines ita esse conversos; ut qui ante diabolo serviebant, nunc Domino Jesu justi pietati servitii mancipati sint. Et quia reges sui corporis in semetipsis vim non mediocris laboris experti (ne-

[1] Psal. XLVII, 5, 6. — [2] Gen. XXIII, 6. — [3] Act. IV, 32. — [4] Luc. XVII, 7. — [5] Isaï. XLIII, 2.

que enim facile atque mediocre est animum vincere, resecare cupiditates, edomare carnis lasciviam, averruncare luxuriam, quæ repugnabat et Paulo, ut captivum sibi peccati lege constringeret) sicut gratiam in iis qui virtute processerant, mirabantur: ita etiam ne quis relaberetur in vitia, de superiore virtutum dejectus fastigio, commovebantur. Proclivis enim et mutabilis in utrumque est humana conditio; ut quocumque intenderit, eo propendeat et vergat vel ad studia virtutum, vel ad illecebram delictorum.

IX. Et ideo non mediocri quatiebantur affectu; ita ut ex formidine tremor apprehenderet eos, considerantes illud quod scriptum est: Quia « In locis impiorum ingemiscent » Justi[1]. » Denique vide mihi Petrum amarissime flentem, quod ei error obrepserit, et virtutem suæ mentis prolapsione corporeæ fragilitatis inflexerit: meritoque a Christo supra esse reprehensum, quod ausus sit usurpare constantiam, nec obnoxiam considerare naturam. Et hic quidem per gratiam emendavit errorem; sed Judas mansit in crimine, perseveravit in gemitu. Justus erat cum Apostolorum numero necteretur: sed quia supplantatus a diabolo est, in locis nunc deplorat et ingemit impiorum; quod de gratia sit relapsus ad pœnam. Ergo cadentibus hujusmodi viris, qualis fuit proditor Judas vel Saül a Domino Deo suo accitus ad regnum, etiam fortes viri trepidabant.

X. Conferentes denique quanto certamine perveniretur ad finem, quantæ contritiones justorum, quantæ sollicitudines, qualis adversarius, quanta diuturno labore contentio, quantæ amaritudines præpositi terroris, quæ vincula continentiæ, quæ conscientiæ verbera, non mediocriter conturbabantur; ne quis tantis vel laboribus vitæ austerioris cederet, vel doloribus. Sunt enim ibi dolores acerbi

1 Prov. XXVIII, 28.

et graves; id est, in Ecclesia, in illa civitate Regis magni sunt dolores, « Sicut parturientis, » donec formetur Christus in nobis. Neque enim sine dolore Paulus erat, cum videret in Galatis insipientibus doctrinæ suæ tardiorem profectum. Ideoque dicebat: « Filioli mei, quos iterum parturio, donec » formetur Christus in vobis [1]. » Testificatur et Dominus in Evangelio graves esse parturientis dolores, cum dicit: « Mulier, cum parturit, tristitiam habet; quia venit dies » ejus: cum autem pepererit puerum, jam non meminit » tristitiæ propter gaudium; quia natus est homo in hoc » mundo [2]. » Magnus ergo labor, ut aliquis sibi Christum acquirat; ne sine gubernatore quasi navis in sæculi istius salo fluctuet. Denique Apostoli tristes erant, cum se Christus ad Patrem rediturum esse memoraret, quod absente rectore destitui se putarent. Gaudium Christus est. Ipse est et puer quem parturit, qui in utero suæ mentis accepit spiritum salutis. Qui pepererit, et enutrierit, exultat: qui parturit, quatitur atque compungitur.

XI. Bonum est ut et parias, et enutrias eum. « Ne co» quas agnum in lacte matris suæ [3], » ne dicatur tibi: « Væ » in utero habentibus et nutrientibus [4]! » Sic enim Christus natus est ex Maria ut agnoscas eum, sicut bos agnovit possessorem suum: et scias quia ipse te creavit, et majores tuos ipse possedit. Non eum quasi parvulum nutrias, sed quasi verum atque perfectum Deum ex vero et perfecto Deo noveris adorandum. Sic eum Magus adoravit, ut non in lacte matris agnum coqueret; sed quasi Deum veneraretur æternum. Denique ut eum inveniret, cœlum aspiciebat. Non ergo quærebat in terris, quem de cœlo fulgens stella monstrabat. Ideo eum Maria non parturivit, sed peperit, quia et Dominum et salutare sciebat ex se esse

[1] Galat. IV, 19. — [2] Joan. XVI, 21. — [3] Exod. XXIII, 19. — [4] Matth. XXIV, 19.

generandum, sicut ipsa testatur dicens : « Magnificat anima » mea Dominum : et lætatus est Spiritus meus in Deo salu- » tari meo [1]. » Ibi ergo dolores sicut parturientis. Dolor est ut parturias, dolor est ut enutrias, quem in principio debes habere perfectum.

XII. Ideoque plerique graviter conteruntur, sicut versiculus significat, qui secutus est : « In spiritu vehementi » conteres naves Tharsis [2]. » Nam dum ad fidei perfectionem Dei famuli pervenire desiderant, commacerant corpus suum, castigando severius, et redigendo in ministerium servitutis; ne reprobentur qui fuerant jam probati. Hoc autem faciunt in Spiritu sancto valido atque vehementi. Est enim Spiritus consilii atque virtutis, ut nimia abstinentia dissolvant corpus suum, quo omnes ejus evacuent voluptates ; ut dicatur illis : « Convalescite manus » remissæ, et genua dissoluta [3]. » Cum enim solutus quis fuerit ab ista compage terrena, tunc fortior ad vitam resurgit æternam. Mentior, nisi astipulatur Scriptura, quæ dicit : « Dissolvi et cum Christo esse, multo melius [4]. » Qui dissolvitur, incipit esse cum Christo. Et alibi : « Tempus » meæ resolutionis instat [5]. » Qui ergo meditatus fuerit se ipsum dissolvere per abstinentiam, diem passionis suæ timere non poterit.

XIII. Et bene ait spiritum vehementem, naves dicturus. Naves autem de corporibus dixit, quæ vago diversarum passionum fluctu moventur : et cito merguntur, nisi habeant gubernatorem. Unde et alibi ait : « Qui descendunt » in mare in navibus [6]. » Bene autem navigant, qui in navibus Christi crucem sicut arborem præferunt, atque inde explorant flabra ventorum ; ut corpora sua dirigant ad sancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti atque securi :

[1] Luc. I, 46, 47. — [2] Psal. XLVII, 8. — [3] Isaï. XXXV, 3. — [4] Philip. I, 3. — [5] 2 Tim. I, 6. — [6] Psal. CVI, 23.

nec permittunt naves suas vago fluctu errare per maria, sed ad portum salutis, et ad consummationem gratiæ, cursus sui directione contendunt; ut fida statione potiantur, quo dissolutæ cursus suos possint in resurrectione reparare, ubi naufragium timere non possint.

XIV. Et nos igitur circumspectemus hanc gratiam, speculatores ejus simus, exploremus eam; ut fiant corpora nostra naves Tharsis. Tunc enim caro ad servitutem redigitur, cum ad Dei intendimus gratiam; ut id quod amarum ad tempus sit, sicut est jejunium, non quod dulce et voluntarium, sequamur. Tharsis ergo est speculatorium gratiæ, intelligibilis civitas, ut Sion superior. Ad eam festinabat Jonas. De ea dixit Scriptura, quia sociatus est Josaphat Oziæ regi, et sic placuit ut facerent, et irent ad eum naves Tharsis. Sed quia impio se conjunxit, ideo missus est ad eum Propheta, qui diceret ei: « Destruxit » Dominus opus tuum, et contritæ sunt naves tuæ, et non » potuerunt ire in Tharsis[1]. » Quo significatur quod prævaricantium mandatum Dei corpora ad consummationem gratiæ pervenire non possint. Ad Salomonem autem, utpote sapientem et pacificum virum naves de Tharsis cum auro et argento, et dentibus eburneis sine ulla offensione veniebant, et eo ipse mittebat. Habebat enim cum rege Hiram sacræ negotiationis spiritale commercium, et mutuæ gratiæ concertantis affectum. Has ergo naves ii qui regali in se auctoritate potiuntur ad coërcendam ferociam corporalem, videntes ex corruptibilibus incorruptas, ex maculosis summa gratiæ luce fulgentes, ex dissolutis atque detritis esse renovatas, vivere ex mortuis, ex sepultis resurgere, celebri sermone commemorant.

XV. « Sicut audivimus, ita et vidimus in civitate Do» mini virtutum, in civitate Dei nostri : Deus fundavit eam

[1] Paral. XXI, 35-37.

» in æternum[1]. » Audivimus extra civitatem, vidimus in civitate, cui Deus est lumen æternum, fulget dies sine sole mundano, luna non quæritur : fundamentum ejus non temporale, sed æternum est.

XVI. « Suscepimus, inquit, Deus misericordiam tuam » in medio templi tui[2]. » Si ad Filium Dei dicitur, templum ita intelligimus, secundum quod ipse de corpore suo dixit : « Solvite templum hoc, et in triduo resuscitabo il- » lud[3]. » Vere templum Dei corpus est Christi, in quo est nostrorum purificatio peccatorum. Vere templum Dei caro illa, in qua nullum peccati potuit esse contagium ; sed pro delicto mundi totius fuit ipsa sacrificium. Vere templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, et corporaliter plenitudo Divinitatis habitabat ; quoniam ipse Christus est plenitudo. Ergo ad ipsum dicitur : « Suscepi- » mus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui. » Quod quid est, nisi quod ait : « Medius vestrum stat, » quem vos nescitis[4] ; » hoc est, in medio vestri est, et non videtur ? Si autem ad Patrem refertur quid est : « In me- » dio templi tui ; » nisi quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi ?

XVII. In illo ergo templo « Suscepimus, inquit, mise- » ricordiam tuam ; » hoc est, Verbum quod caro factum est, et habitavit in nobis. Sicut enim redemptio Christus, ita et misericordia. Quæ autem major misericordia, quam quod pro nostris flagitiis se præbuit immolandum ; ut sanguine suo mundum lavaret, cujus peccatum nullo alio modo potuisset aboleri (69) ? Etenim si de sanctis viris Apostolus dixit : « Templum Dei vos estis, et Spiritus sanc- » tus inhabitat in vobis[5] ; » quanto magis carnem Domini Jesu templum Dei dixerim, qui semper plenus Spiritu

[1] Psal. XLVII, 9. — [2] Ibid. 10. — [3] Joan. II, 19. — [4] Id. I, 26. — [5] I Cor. III, 16.

sancto legitur, et ipse testificatur dicens: « Sentio de me » virtutem exiisse[1]; » quæ virtus omnium vulnera acerba sanabat? Potest et illud intelligi quod dixit suscepisse se cum populo misericordiam Dei in medio templi ejus; quoniam ipse Ecclesiam suam fundavit, et propagavit in æternum; quoniam ipse vere cum Filio suo unigenito hanc gratiam plebi suæ contulit, quem ædificatorem etiam demonstravit dicens: « Hic ædificabit mihi civitatem[2]; » quæ diffusa toto orbe terrarum, fecit ut tota terra plena laudis ejus esset et nominis. Sicut enim scriptum est: « Laudis » ejus plena est terra[3]; » ita scriptum est: « Datum est ei » nomen super omne nomen; ut in nomine Jesu omne » genu curvet cœlestium, et terrestrium, et infernorum: » et omnis lingua confiteatur quod Dominus Jesus in glo- » ria est Dei Patris[4]. »

XVIII. Unde proprie dixit Propheta: « Secundum no- » men tuum, Deus ita et laus tua in fines terræ: justitia » plena est dextera tua[5]. » Non mirum est si plenus est justitiæ Dei, qui est dextera Dei. Idem autem est virtus Dei, et justitia Dei; ut et secundum id quod justitiæ Dei plenus est, eam justitiæ plenitudinem in eo esse quam Pater habet, noveris: et secundum id quod virtus et justitia Dei Patris et sapientia legitur, nihil in eo divinæ majestatis intelligas esse diversum; sed omnia accepisse a Patre Filium, et omnis gloriæ paternæ Filium splendorem esse cognoscas, et ejus characterem substantiæ: qui ita expressit Patrem, ut in eo totus sit Pater, sicut in Patre totus est Filius.

XIX. Et quia vidit in spiritu Propheta laudes Christi terris in omnibus prædicandas, velut epilogo quodam faciens suscepti sermonis excessum ad lætitiam nos et cul-

[1] Luc. VIII, 46. — [2] Isaï. XLV, 13. — [3] Habac. III, 3. — [4] Philip. II, 9-11. — [5] Psal. XLVII, 11.

tum nominis ejus hortatur dicens : « Lætetur mons Sion[1] ; » id est, qui confidunt in Domino sicut ipse postea interpretatus est dicens : « Qui confidunt in Domino sicut mons Sion » et cætera[2]. » Ipse Dominus Jesus, qui est mons et altitudo Ecclesiæ suæ, quæ Christum suum toto speculatur affectu, lætetur fide ejus et devotione quæ complacuit Deo; quoniam repudiata est infidelis. Potest igitur et hocpie intelligi, quoniam etiam superior omnibus ipse estmons, in quem is ascendere jubetur qui fidem prædicat, dicente Scriptura : « In montem excelsum ascende qui evangelizas Sion[3]. »

XX. Exultent, inquit (70), animæ confitentes tibi. Ipsæ sunt filiæ Judææ illius in qua notus est Deus. Nam ista Judæa quæ in carne est vel littera, non agnovit Dominum. Nam si agnovisset, etiam recepisset. Sed non agnovit, quem non recepit, et judicia ejus refugit : quibus eos non ex patre Abraham, sed ex diaboli semine manare memorabat; quoniam omne peccatum semen inimici est. Confessionis autem filiæ peccatum non faciunt, sed obumbrant. Et ideo beati quorum tecta sunt peccata. Meritoque exultabunt filiæ confessionis propter judicia Domini; cum cognoverint judicia ejus et vias ejus, quæ in hoc sæculo inscrutabilia et investigabilia sunt hominibus : et cum facie ad faciem spectare cœperint veritatem, tunc illa quæ nunc videntur inscrutabilia, comprehendent, et eorum cognitione gaudebunt.

XXI. « Circumdate, inquit, Sion, et complectimini » eam : narrate in turribus ejus[4]. » Qui intelligunt Sion, circumdant eam, et complectuntur suis sensibus; ut teneant, et non dimittant eam, ne sibi speculatoria disciplina virtutis possit auferri. Ideoque illa in Canticis dicit : « Tenui eum, et non dimittam eum[5] ; » quæ Dei sapientiam requirebat, et complectebatur justiam Dei brachiis

[1] Psal. XLVII, 12. — [2] Id. CXXIV, 1. — [3] Isaï. XL, 9. — [4] Psal. XLVII, 13. — [5] Cant. III, 4.

4 —

charitatis, et quibusdam fidei et devotionis lacertis; ipse est enim piæ mentis amplexus. Comprehendamus ergo et nos quantum possumus interna mysteria veritatis, et scribamus ea atque affigamus ea sensibus nostris, virtutemque cœlestis oraculi : quam ut assequeretur Moyses ille peritus in omni sapientia Ægyptiorum, in montem ascendit, atque in nubem intravit, ut operta et occulta cognosceret, adhærente sibi socio Jesu; quia nemo sine vero Jesu potest incerta sapientiæ et occulta comprehendere. Et ideo in specie Jesu Nave, veri Salvatoris significabatur ei aspiratura præsentia, per quem fierent omnes docibiles Dei, qui Legem aperiret, Evangelium revelaret.

XXII. Ergo qui Sion circumdederint prudentia sua, et complexi fuerint intellectu ascendentes super turres ejus, narrant desuper ei qui non potuerit ascendere in turres ejus, quid agendum, vel quid cavendum sit. Murata est enim civitas Dei; ideoque alibi dicit Dominus : « Ecce ego, » Jerusalem, pinxi muros tuos[1]. » Distincta est turribus, de quibus insidiator possit, si appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus suos, quibus animas Dei obsidere consuevit, admovere machinas; ut possit turres expugnare munitas. Sed vos, inquit, prædicate de turribus; est enim in turribus Hierusalem abundantia. Prædicate justitiam, monete custodiam; sapientia enim in exitu canitur, et in murorum altissimis prædicatur. Et alibi iterum dicit : « In muris tuis constitui custodes, diebus » ac noctibus in finem non tacebunt[2]. » Narrate ergo sine intermissione, sine fine. Adversarius vigilat, circuit, et rabie ferina quærit, quos invenerit, devorare. Ideo semper canendus est Dominus, qui dentes leonum conterat, et ora confringat, ut nobis nocere non possint.

XXIII. « Ponite, inquit, corda vestra in virtute ejus; »

— [1] Isai. XLIX, 16. — [2] Id. LXII, 6.

id est, ut virtutem ejus intelligatis : « Et distribuite gradus » ejus, ut enarretis in progenie altera. Quoniam hic est » Deus, Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi : » ipse reget nos in sæcula[1]. » βάρεις dixit græcus, hoc est, excelsas et turritas domos; unde Propheta cum de civitate Dei et inhabitantibus eam loqueretur : « Distribuite, » inquit, gradus ejus ; » hoc est, mansiones ejus altas atque sublimes in cœlestibus. Quo docet ordinem servandum esse meritorum. Unusquisque enim in suo ordine. Unde et Dominus ire et præparare se dicit Discipulis mansiones[2]; ut pro suorum ratione meritorum digna unusquisque habitacula consequatur, in quibus requiem illam carpat æternam.

XXIV. Sunt etiam sublimia et alta præcepta, in quibus sunt occulta pietatis mysteria, et theoremata sermonum cœlestium. Hæc, inquit, distribuite; et pro captu uniuscujusque dividite, quantum possit unusquisque ingenio proprio comprehendere. Neque enim omnibus Paulus eadem disputabat. Aliis nihil prædicabat nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum, non in persuasione sapientiæ verbi; sed in ostensione spiritus atque virtutis : inter perfectos autem sapientiam loquebatur ; quia non capiebat universus populus percipere sapientiam in mysterio quæ abscondita est.

XXV. Ideo eam Christus abscondit, ut eam stulti non intelligant, prudentes studiosius quærant : et enarrent in progenie altera, quæ spiritus foret virtute perfectior, quoniam generatio superior per infirmitatem fidei, perfectæ sapientiæ cognoscere sacramenta non potuit. Et ideo signum quærebat, veritatem repudiabat; cum utique non veritas signi, sed signum veritatis sit. Unde respondit ei Dominus : « Generatio nequam et adultera signum quærit;

[1] Psal. XLVII, 14, 15. — [2] Joan. XIV, 2.

» et signum non dabitur ei, nisi Jonæ prophetæ [1]. » Ad arguendam itaque perfidiam Judæorum, Jonæ exemplum accersitur; eo quod Ninivitæ signo crediderunt, et prædicationem Jonæ qui fuerat in utero ceti, sequendam putarunt : Judæi autem nec post resurrectionem Domini Jesu crediderunt, qui de corde terræ post triduum resurrexit, et vivit ac regnat per omnia sæcula. Amen.

ENARRATIO

IN PSALMUM XLVIII.

Hujus titulus est : In finem filiis Core, Psalmus David [2].

I. Audite hæc omnes gentes : auribus percipite omnes » qui habitatis orbem terræ [3]. » In principio ipso vocem Domini salutaris agnoscimus gentes vocantis ad Ecclesiam; ut errori renuntient, veritatem sequantur, et pii cultus munus agnoscant. Sed quia serpentis venenis infecta erant corda successionis humanæ, et peccatis obnoxia conscientia dum desperat veniam, se revocare non poterat : remedium pollicetur, indulgentiam sponte pietatis suæ largitate promittit; ut reus non timeat, bene conscius gratuletur, quod bono Domino exhibeat ministerium servitutis, qui noverit peccata donare, honorare virtutes. Denique eadem serie vocationis etiam in Evangelio nos Dominus adhortatur dicens : « Venite ad me omnes qui » laboratis et onerati estis, et ego vos reficiam. Tollite jugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum, et » humilis corde [4]. » Deinde jugum suum suave, et onus leve

[1] Matth. xii, 39. — [2] Psal. xlviii, 1. — [3] Ibid. 2. — [4] Matth. xi, 28, 29.

esse commemorat; quoniam qui desperaverit medicinam, sanus esse non poterit. Et ideo omnibus grata est mansuetudo, quæ vulnera interiorum curat animorum.

II. Venturus igitur ad ægrotos, venturus ut medicus, qui gravia ulcera nostra curaret; medicamenta proponit, ut videant homines, et ad remedium salutis fida sedulitate concurrant. Sic illa in Evangelio meruit sanitatem, quæ profluvio sanguinis per duodecim annos laborabat [1]. Audivit medicum venisse, festinavit contingere dicens: « Si » tetigero fimbriam ejus, salva ero [2]. » Intra se hoc dixit, et Christus audivit: et tetigit fimbriam, et virtus de Salvatore processit, quæ curavit ægram, firmavit invalidam, profluvium statuit, pietatem probavit. Similiter ergo et hic omnes gentes vocat ad sapientiæ fontem atque prudentiæ: redemptionem omnibus pollicetur, ut nemo trepidet, nemo desperet, ubi nullus excipitur; sed omnis anima invitatur ad gratiam, ut sine pretio redimatur a crimine, et fructum vitæ adipiscatur æternæ.

III. Hic sensus est Psalmi, quem suo ordine digeremus, cum explicuerimus superiorum vim qualitatemque verborum. Præcipiuntur enim audire gentes, et auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum utique orbem terrarum, de quo supra dixit: « Domini est terra et plenitudo » ejus: orbis terrarum, et qui habitant in eo. Ipse super » maria fundavit eum: et super flumina præparavit eum [3]. » Quam Græci οἰκουμενήν dicunt, eo quod inhabitetur a Christo; sicut ipse dixit: « Quoniam inhabitabo in illis; » inhabitat enim, ut impleat quæ vacua videbantur. Quæ est ergo οἰκουμενήν; nisi sancta Ecclesia, templum Dei, et habitaculum Christi? Nec incongrue Latini dissono quidem sermone, sed pari sensu, orbem terræ nuncupaverunt; eo quod vita sanctorum qui inhabitantur ab Spiritu, sicut

[1] Matth. IX, 20. — [2] Ibid. 21. — [3] Psal. XXIII, 1, 2.

rota in orbem sine ulla cursus sui offensione volvatur.

IV. In tribulationibus igitur fundatur Ecclesia, in tempestatibus et procellis, in sollicitudinibus et mœrore, in rebus adversis et in fluminibus præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentem : « Elevaverunt flumina vocem suam[1], » Audi et in Evangelio : « Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, » flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dicebat » de Spiritu quem accipiebant credentes in eum[2]. » In his ergo fluminibus præparatur Ecclesia, in quibus profluit Dei gratia. Hi sunt fluvii qui aure percipiunt verbum Dei, et loquuntur; ut verbum infundant pectoribus singulorum. Ideoque Scriptura discretionem fecit dicendo : « Audite hæc » omnes gentes : auribus percipite omnes qui habitatis orbem » terræ. » Possunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere; nisi Electi Dei. Ideoque Salvator dicit : « Qui habet aures audiendi, audiat[3]. » Illas aures dicit interioris hominis spiritales, cujus et nares legimus, dicente Job : « Spiritus divinus qui est in naribus meis[4]. » Non omnes homines has aures, et has nares habent. Alia est enim forma corporis. alia gratiæ spiritalis. Qui spiritalis est, audit omnia, dijudicat omnia : animalis autem homo non percipit quæ sunt Spiritus Dei. Hic enim terrigena est, ille cœlestis.

V. Ideoque addidit : « Quique terrigenæ, et filii hominum : simul in unum dives et pauper[5]; » ut universos vocaret. Quis est terrigena, nisi filius hominis? Quis est spiritalis, nisi Dei Filius? Ille ex sanguine concretus, et ex carnis et viri voluptate generatus : iste ex Deo natus. Alius dives in omni verbo, et scientia : alius pauper, gratia tamen dives; quia et pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum. E contrario est et dives in superbia, et pauper

[1] Psal. xcii, 3. — [2] Joan. vii, 38, 39. — [3] Luc. viii, 8. — [4] Job. xxvii, 3. — [5] Psal. xlviii, 3.

in humilitate. Omnes vocantur ad Ecclesiam, ut omnes redimantur a Christo. Qui æger est, medicum invenit; qui sanus, sapientiam acquirit; captivus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes ædificat Scriptura divina. In ea invenit unusquisque, quo aut vulnera sua curet, aut merita confirmet. Simul autem in unum divitis et pauperis facta vocatio, in quamdam humilitatem æqualitatemque nos provocat; ut neque dives fastidiat inopem, neque diviti pauper invideat : sed utrumque sibi gratia una connectat; quia et Dominus pauper factus est, cum dives esset; ut idem et pauperum Salvator esset et divitum.

VI. Et subtexuit : « Os meum loquetur sapientiam, et » meditatio cordis mei prudentiam [1]. » Merito omnes vocantur, quia omnibus sapientiæ fons abundat, nec thesauro pecuniario comparatur, quæ pretiosior thesauris omnibus declaratur. Ideoque nec dives avertitur, nec pauper excluditur; quia sapientia non facultates discriminat, sed voluntates. Ille aptior, qui prior affectu, et proximus disciplina. Quod si meditatio cordis prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina? Deinde admonemur non tumultuarium proferre sermonem : sed exercitio quodam meditationis, et statera mentis internæ examinare dicenda; quia scriptum est alibi : « Statera fallax non bonum [2]. »

VII. « Inclinabo ad parabolam aurem meam : aperiam » in psalterio propositionem meam [3]. » Sapiens auditor intendit, atque inclinat aurem suam, ut intelligat parabolarum figuras. Ipsum aurem suam dicit Salvator, qui aurem habet audiendi. Aperit etiam Dominus clausam propositionem suam; cum aptum organum sibi et vas electionis invenerit, quod psalterium vocat : cujus similis Paulus dulcis gratiæ cantilenam nervis omnibus sibi concinentibus resultavit, sancti Spiritus plectro interiorem

[1] Psal. XLVIII, 4. — [2] Prov. XX, 23. — [3] Psal. XLVIII, 5.

chordam, exterioremque pulsando, ut et lingua oraret et mente. Ideoque ait : « Orabo spiritu, orabo et mente : » psallam spiritu, psallam et mente [1]. » Hujusmodi ergo virum Christus multo ante promittit, per quem manifestaret abscondita, et involuta prophetici obscuritate sermonis aperiret. Bonum psalterium, cum fidei vita consentit, et caro animæ, virtuti aspirat voluntas. Hoc est dulce psalterium, ubi canora est disciplina vivendi; ut impleatur illud quod scriptum est : « Clara erit lingua mutorum [2]. »

VIII. Sequitur : « Ut quid timebo in die mala? Iniquitas » calcanei mei circumdabit me [3]. » Hoc est, cum os meum loquatur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam, in die judicii timere quid possum, nisi forte calcanei mei iniquitas mihi sit abluenda? Alia est iniquitas nostra, alia calcanei nostri, in quo Adam dente serpentis est vulneratus, et obnoxiam hæreditatem successionis humanæ suo vulnere dereliquit, ut omnes illo vulnere claudicemus. Unde Dominus Discipulis pedes lavit, ut lavaret venena serpentis : et Petrus reprehenditur quod excusabat, ne sibi Dominus pedes lavaret. Ideoque dictum est ei : « Nisi la- » vero tibi pedes, non habebis mecum partem [4]. » Quo audito, non solum pedes, sed etiam manus obtulit abluendas. Cui Dominus respondit : « Qui lotus est, non » habet necesse ut iterum lavet, nisi ut pedes lavet : sed est » mundus totus [5]. »

IX. Ergo David dicit : « Iniquitates meæ superposuerunt » caput meum [6]; » qui se noverat iniquitate esse conceptum et in delictis a matre esse generatum. Dominus autem qui sua peccata non habuit, nec cognovit proprias iniquitates, ait : « Iniquitas calcanei mei circumdabit me; » hoc est, iniquitas Adæ, non mea. Sed ea non potest mihi esse

[1] I Cor. XIV, 15. — [2] Isaï. XXXIII, 6. — [3] Psal. XLVI, 6. — [4] Joan, XIII, 8. — [5] Ibid. 10. — [6] Psal. XXXVII, 5.

terrori; in die enim judicii nostra in nobis, non alienæ iniquitatis flagitia puniuntur (71). Unde reor iniquitatem calcanei magis lubricum delinquendi, quam reatum aliquem nostri esse delicti. Meritoque Dominus qui pro nobis universa suscepit : Lavemus, inquit, et pedes, ut calcanei lubricum possimus auferre; quo fida statio possit esse virtutum, et ne paterno quis errore labatur, qui suo paratus est stare proposito : et non metuat lubricum hæreditatis, qui cupit vestigium tenere virtutis. Iniquitas ergo calcanei nostri prævaricatio est Adæ, per quam prolapsus est in contemptum et dissimulationem cœlestium mandatorum.

X. Est etiam iniquitas calcanei, Judæ hæsitanda proditio (72). Calcanei ideo, quia scriptum est : « Qui man» cat mecum panem, levabit super me calcaneum suum[1]. » Bene et ibi suum, et hic meum dixit : suum, quia Christus sine iniquitate, hæc autem solius iniquitas proditoris : meum autem calcaneum, quasi ultimum sui corporis Judam Christus appellat, cujus nos sumus corpus et membra. Apostoli præstantiora et actuosa membra sunt Christi : Judas calcaneum, quasi extrema pars corporis serpenti obnoxia, et patens vulneri. Primum ergo calcaneum Adam, secundum calcaneum Judas. Ille lapsus totius hæreditatis, hic solius proditoris, qui hæreditatem implicare non potuit; quia jam non carnales sumus, sed Redemptoris hæreditas, Scriptura dicente : « Est hæreditas credentibus in Domino[2] »

XI. Est et illa iniquitas calcanei sui, quæ circumdedit Chrirtum. « Circumdantes, inquit, circumdederunt me, » et in nomine Domini ultus sum in eos[3]. » Calcaneum ejus Synagoga est, decor et gloria vultus ejus Ecclesia ; sicut scriptum est : « Dominus regnavit, decorem induit[4]. »

[1] Psal. xxxvii, 18. — [2] Isaï. liv, 17. — [3] Psal. cxvii, 11. — [4] Id. xcii, 1.

XII. Illi ergo sunt calcaneum, de quibus dicit : « Qui » confidunt in virtute sua, quique in abundantia divitiarum » suarum gloriantur[1]. » Divites eguerunt et esurierunt[2]. » Quod de Judæis dictum est. Sed et omnes qui luxuriose vivunt, et non tenent caput, calcaneum Christi sunt. Sed hæc generalia, quæ late patent. Cæterum specialiter de Juda locutus est proditore, qui sibi validus et dives apostolatus gloria videbatur.

XIII. Denique de passione Domini sermo contexitur. « Frater non redimit, redimet homo; nec dabit Deo pro» pitiationem suam, et pretium redemptionis animæ suæ[3], » hoc est, ut quid timebo in die mala? Quid enim potest mihi nocere, qui non solum non indigeo redemptore, sed ipse omnium sum redemptor. Alios liberos faciam, et pro me ipso ipse trepidabo? Ecce faciam nova omnia, quæ supra ipsum germanitatis affectum sint atque pietatem. Quem frater eodem matris utero effusus in lucem redimere non potest, quia parilis naturæ infirmitate retinetur, redimet homo : sed ille homo de quo scriptum est; quia « Mittet illis Dominus Hominem, qui salvabit eos[4]; » qui de se ipso dixit : « Quæritis me occidere, hominem qui » veritatem locutus sum vobis[5]. » Sed quamvis homo sit, quis cognoscet eum? Quare nemo cognoscet? Quia sicut unus Deus, ita et unus mediator Dei et hominum homo Christus Jesus. Ipse est solus qui redimet hominem, vincens pietate germanos; quia pro alienis sanguinem suum fudit, quem nemo potest offerre pro fratre. Itaque corpori proprio non pepercit, ut nos redimeret a peccato : et dedit semetipsum redemptionem pro omnibus; sicut verus ejus testis asseruit apostolus Paulus, qui ait : « Veritatem » dico, non mentior[6]. » Sed quare solus hic redimet? Quia

[1] Psal. XLVIII, 7. — [2] Id. XXXIII, 11. — [3] Id. XLVIII, 8, 9. — [4] Isai. XIX, 20. — [5] Joan. VIII, 40. — [6] Rom. IX, 1.

nemo potest eum æquare pietate, ut pro servulis suis animam suam ponat : nemo integritate; omnes enim sub peccato, omnes Adæ illius subjacent prolapsioni. Solus Redemptor eligitur, qui peccato veteri obnoxius esse non possit. Ergo per hominem, Dominum Jesum intelligamus, qui suscepit hominis conditionem ; ut in carne sua peccatum omnium crucifigeret, et chirographum universorum suo cruore deleret.

XIV. Sed forte dicas : Quomodo redempturus frater negatur, cum ipse dixerit : « Narrabo nomen tuum fratribus meis [1] ? » Sed non quasi frater nobis, sed quasi homo Christus Jesus, in quo Deus erat ; nobis peccata dimisit. Sic enim scriptum est : « Deus erat in Christo mundum » reconcilians sibi [2]. » In illo Christo Jesu, de quo solo dictum est : « Quia Verbum caro factum est, et habitavit » in nobis [3]. » Non ergo quasi frater, sed quasi Dominus habitavit in nobis, cum habitaret in carne. Cum igitur reconciliaverit Deo mundum, utique ipse reconciliatione non eguit. Pro quo enim peccato suo propitiaret Deum, qui nulla peccata cognovit ? Denique didrachma poscentibus Judæis, quod pro peccato dabatur ex Lege, dixit ad Petrum : « Simon, reges terræ a quibus accipiunt tributum vel censum, a filiis suis, aut ab alienis ? Respondit » Petrus : Ab alienis. Cui dixit Dominus. Ergo liberi sunt » filii. Ut autem non faciamus illis offendiculum.... mitte » hamum, et eum piscem qui primus ascenderit, tolle ; et » aperto ore ejus, invenies staterem : illum tollens dabis » pro me et pro te [4]. » Ostendit quod non pro se propitiationem debeat peccatorum ; quia servus peccati non erat, sed ab omni erat liber errore Filius Dei. Filius enim liber, servus est in reatu. Ergo liber iste ab omnibus, nec pre-

[1] Psal. XXI, 23. — [2] 2 Cor. V, 19. — [3] Joan. I, 14. — [4] Matth. XVII, 24-26.

tium redemptionis animæ suæ dat, cujus sanguinis pretium poterat abundare ad universa mundi totius redimenda peccata. Recte ergo alios liberat, qui pro se nihil debeat.

XV. Plus adjicio. Non solum pro se Christus pretium non debet suæ redemptionis, aut propitiationem pro peccato, sed etiamsi de fideli quocumque homine accipias, possit intelligi quia non debeant singuli propitiationem suam; quia propitiatio omnium Christus est, et ipse est universorum redemptio. Cujus enim hominis sanguis jam idoneus est ad redemptionem sui, cum pro redemptione omnium suum sanguinem Christus effuderit? Est ergo cujusquam sanguis qui Christi possit sanguini comparari? Aut quis tam potens homo, qui pro se propitiationem suam dare possit supra eam propitiationem, quam in se obtulit Christus, qui solus Deo mundum reconciliavit per suum sanguinem? Quæ major hostia? quod præstantius sacrificium? qui melior advocatus, quam qui pro peccatis omnium factus est deprecatio, et animam suam dedit pro nobis redemptionem? Non quæritur ergo propitiatio, aut redemptio singulorum; quia omnium pretium sanguis est Christi, quo nos redemit Dominus Jesus, qui solus Patrem reconciliavit: et laboravit usque in finem; quia nostrum laborem ipse suscepit dicens: « Venite ad me omnes qui » laboratis.... et ego reficiam vos [1]. » Vide laborantem: « Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ [2]. » Et alibi: « Issachar quod bonum est concupivit, requiescens » inter sortes. » Et infra: « Supposuit humerum suum ad » laborandum, et factus est vir agricola [3]. » Ergo homo non dabit jam propitiationem suam, nec redemptionem; quia semel ablutus est a peccato per sanguinem Christi. Laboravit tamen, ut servet præcepta vivendi, et a mandatis cœlestibus non recedat. Dum vivit, in labore sit, et perse-

[1] Matth. XI, 28. — [2] Psal. LXVIII, 4. — [3] Gen. XLIX, 14, 15.

veret in eo; ut vivat in finem [1], ne et ipse morte moriatur, cum sit jam redemptus a morte.

XVI. Qui autem servaverit mandata vitæ, non videbit interitum, cum viderit mori eos, qui sibi sapientissimi et prudentissimi in hoc sæculo videbantur [2]. Quod specialiter ad Scribas et Pharisæos spectat, qui sibi cathedras in synagogis vindicant, quasi sapientiæ principatum. Qui vere frustra laborant, cum putant quia per didrachmum liberentur, cum spirituale pretium animæ suæ, atque illud singulare dominici corporis sacrificium, inani quadam Legis interpretatione contempserint, refugientes baptismatis sacramentum. Neminem enim sanguis redemit hircorum atque taurorum : sed omnes unus sanguis liberat Christi, cujus in Levitico figura, non veritas est. Non enim per didrachma, sed illius solius sanguinis pretio liberamur.

XVII. Simus ergo docibiles Dei; ut nemo nostrum videat interitum in illo die, quando damnabuntur morte perpetua sapientes istius mundi, vel principes Judæorum, quando « Simul insipiens et stultus peribunt [3]. » Non idem est utrumque. Stultus est qui nihil sapit, et stulta intelligit : insipiens, qui male sapit. Dixit insipiens, quia non est Deus. Quomodo iniquus, non quia æquitatem nesciat, sed quia improbitate cordis sui iniqua committat : improbus quoque dicitur; eo quod probitatem malitia sua destruere velit, non quia probitatem ignoret. Ipse ergo insipiens et stultus quando pereunt, alienis relinquunt divitias suas; suum enim et legitimum stultitiæ et improbitatis hæredem reperire non possunt. Legitimi enim dicunt : « Quia filii » Dei sumus. Si autem filii, et hæredes : hæredes quidem » Dei, cohæredes autem Christi : si tamen compatimur, » ut et simul glorificemur [4]. » Insipientes ergo divitias non habent, quia nec hæreditatem habent. Non hubent divitias

[1] Psal. XLVIII, 10. — [2] Ibid. 11. — [3] Ibid. — [4] Rom. VIII, 16, 17.

infidi, non possessionem; fideli enim totus mundus possessio est. Non habent hæreditatem; quia sola est hæreditas credentibus in Domino. Suas autem divitias habent. Ideoque avarus dicit: « Non habeo quo congregem fructus » meos[1]; » non enim verus fructus, sed avari fructus pecunia est. Et Dominus avaro dicit: « Vade, vende bona » tua... et veni; sequere me[2]. » Non enim perfectum bonum est patrimonium, sed hæc sunt avari bona, quæ in emolumento aliquo constituta sunt. Vende, inquit, quæ putas tua esse; cum tua non sint, quia ad alios fluminis modo transeunt: et sequere me, ut bonum immortale cognoscas. Sapientes ergo in interitum deducuntur, quibus Deus abscondit, quæ parvulis revelavit. Peribunt simul, et in uno eodemque loco erunt insipiens et stultus, « Et » alienis relinquent divitias suas; » quia non invenit nequitia legitimum successorem.

XVIII. « Et sepulcra eorum domus illorum in sæculum, tabernacula eorum in progenie et generatione: » invocaverunt nomina eorum in terris ipsorum[3]. » Ubique Scriptura sepulcra pro vilibus ducit, quibus degeneres, et vitæ hujus cupidi comparantur. « Sepulcrum patens est guttur eorum[4]. » His ergo qui ad diem et de die vivunt, sepulcra pro domibus sunt. Domus enim justorum non in terra est, sed in cœlo; sicut Apostolus docuit dicens: « Nostra autem conversatio in cœlis est[5]. » Ipsa est domus nostra, quæ domus est Christi. Unde ait Scriptura: « Et Moyses » quidem fidelis in tota domo ejus, tanquam famulus in » testimonium eorum quæ dicenda essent: Christus vero » tanquam filius in domo sua[6]. » Piis ergo domus est Ecclesia, piis patria cœlum est. Ideoque Justus ait: « Advena » ego sum apud te in terra et peregrinus, sicut omnes pa-

[1] Luc. XII, 17. — [2] Matth. XIX, 21. — [3] Psal. XLVIII, 12. — [4] Id. V, 11. — [5] Philip. III, 20. — [6] Hebr. III, 5, 6.

» tres mei[1]. » Luxuriosis domus sepulcrum est. Denique tanquam in sepulcro vivunt, qui possunt dicere : « Manducemus et bibamus; cras enim moriemur[2], » resurrectionem ante oculos non habentes. Ideoque tumulis suis affixi atque attumulati adhærent, quia resuscitari se posse non crediderunt. Habitaculum ergo illis in suo busto est, et tabernaculum eorum in progenie et generatione terrena est; qui vermes sui corporis hæredes relinquunt; ut hic tantum sit memoria eorum, et in æternum transire non possit.

XIX. « Denique nomina eorum in terris ipsorum ; » quia opera eorum corruptibilia atque terrena. Et ideo ibi scribuntur eorum nomina, ubi vivere maluerunt. Qui autem elevaverunt opera sua, iis dicitur : « Nolite » gaudere, quia dæmonia vobis subjecta sunt : sed gau» dete, quia nomina vestra scripta sunt in cœlo[3]. » Hinc ergo intelligamus quia non otiose Dominus eos arguit, qui ædificabant sibi sepulcra, vel tumulos Prophetarum, et exornabant ea. Condemnantur enim Judæi, qui Prophetis quos occiderant[4], terrena solatia, non æterna præmia deferebant. Ideoque prohibet, ut Discipulus suus sepeliat patrem[5]; quia æterno Patri sine cessatione esse debet intentus. Et in Esaïæ libro scriptum est : « Quid, inquit, » quia ædificasti et excidisti tibi in sepulcrum[6]? » Et reprehenditur Maria, quæ Christum in tumulo requirebat. Relinque sepulcra, quæ reliquerunt, qui audita voce Domini in ipsius passione surrexere de tumulis. Noli inter mortuos habitare, qui vivis. Audi vocem resuscitantis Jesu : « Surge » qui dormis, et exurge a mortuis; ut lumen tibi Christi » infundatur[7]. » Alterum lumen ejus Spiritus sanctus est, qui Apostolis sanctis in dispersione linguarum tanquam ignis illuxit.

[1] Psal. XXXVIII, 13. — [2] Isaï. XXII, 13. — [3] Luc. X, 20. — [4] Matth. XXIII, 28, 29. — [5] Id. VIII, 22. — [6] Isaï. XXII, 6. — [7] Ephes. V, 14.

XX. Sequitur : « Homo cum in honore esset, non in-» tellexit : comparatus est jumentis quæ sine sensu sunt, » et similis factus est illis. Hæc via eorum in offendiculum » ipsis : et postea in ore suo complacebunt[1]. » Quia non intellexit homo, cum in honore esset (est autem honor, quia ad imaginem Dei factus est, factus est rationis capax) comparatus est jumentis, quæ sensum non habent : qui autem intellexit, Angelis comparatur. Et ideo hic bonorum operum claritate magnificatus est : ille sicut equus adhinniens æstimatur colluvione vivendi, quæ viæ offendiculum affert in turpitudine et obscœnitate viventibus. Insipientia enim viri contaminat vias ejus. Hujusmodi enim viri vivunt secundum appetentiam suam, quæ offendiculum creat, et post offendiculum complacebunt in ore suo, sed non in corde. Non enim boni, de quibus dicitur : « Ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant[2]. » Quo responsum est etiam iis qui habent in codicibus suis ita scriptum : « Et postea in ore suo benedicent. » Verbum enim tuum prope, et in ore tuo sit, et in corde.

XXI. « Sicut oves in infernum deducentur : mors depas-» cet eos. Et dominabuntur eorum justi in matutinum ; et » auxilium eorum veterascet in inferno, a gloria eorum[3]. » Qui noluerunt ut pasceret eos Christus, depascet eos mors. Quis ergo dimittat bonum pastorem, qui pro ovibus suis animam suam ponit ; quia pertinet ad eum gregis sui cura ? Aut quis eligat mercenariam mortem, quæ operum pessimorum digna mercede referatur ? Simul cognosce, o homo, quia Christus verus est pastor, qui suos pascit ad vitam. Mors subintravit, quæ ad interitum adducit alienos; et devorat eos, quibus potest propter eorum flagitia præ-valere. Quibus licet in hac vita studium potentiæ fuerit et divitiarum, ut aliis dominarentur ; sed in resurrectione

[1] Psal. XLVIII, 13, 14. — [2] Id. LXI, 5. — [3] Id. LXVIII, 15.

erit servitus, cum justis matutinus splendor illuxerit: quorum figura est, quod Jacob dominus præponitur fratri. Miserabilis itaque servitus, ut eo tempore, quo alii vocantur in gloriam splendoris et luminis, horum gloria veterascat, et consumatur in tenebris inferorum. Meritoque de his dicitur: De honore suo et gloria expulsi sunt; quia temporalis hæc gloria.

XXII. « Verumtamen Deus liberabit, inquit, animam » meam de manu inferni; cum acceperit eam[1]. » Bene hoc dicit, qui sciebat animam suam in inferno non derelinquendam. Descendit enim, ut captivos absolveret de faucibus inferorum, non ut in his captiva remaneret.

XXIII. Ergo quoniam hæc, quæ in isto sæculo sunt, nobiscum transire non possunt; ideo tibi dicitur: « Ne » timueris cum dives factus fuerit homo: et cum multipli» cata fuerit gloria domus ejus. Quoniam non cum morie» tur, accipiet omnia: neque simul descendet cum eo » gloria domus ejus[2]. » Noli, inquit, expavescere divitias, et potentiam divitis, et gloriam sæcularem; quoniam caduca illa sunt, et citius abeunt, quam venerunt. Somnium est iste thesaurus: evigilas, et recessit; quoniam qui potuerit crapulam mundi istius edormire, et sobrietatem virtutis assumere, ista contemnit, et pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris cum multiplicatam gloriam domus alicujus potentis audieris. Inspice diligenter, et vacua est, quæ nihil habeat in se de fidei plenitudine. Et quid de domo dicam? Vacuus erat totus hic mundus antequam numero credentium eum Christus impleret. Ideoque scriptum est: « Judicabit inter gentes, replebit ruinas[3]. » Quid enim aliud erat ante in hoc mundo nisi ruina perfidiæ? Quid est ruina? Audi dicentem: « Ubi ruina, ibi et » aquilæ[4]; » id est, ubi ruina, ibi et resurrectio. Ruina,

[1] Psal. XLVIII, 16. — [2] Ibid. 17, 18. — [3] Id. CIX, 6. — [4] Matth. XXIV, 28.

vacua firmitatis est : resurrectio, plenitudo vivendi est. Ideoque nos Adæ illius ruina vacuavit, sed Christi replevit gratia. Ideo se ille exinanivit ; ut nos repleret, atque in carne hominis plenitudo virtutis habitaret. Quid sit ruina, cognosce. Dum vivit homo, infusus est spiritu : ubi mortuus fuerit, vacuus utique hujus vitalis est spiritus. Multo magis vacuum fecit amissio gratiæ spiritalis, quem gratia replere consuevit ; ut possimus dicere : « Quoniam nos om» nes de plenitudine ejus accepimus, et gratiam pro gra» tia[1]. » De alio dicitur : « In vacuum laboravi[2] : » justus autem sicut odor agri pleni.

XXIV. Quid autem non vacuum, quod sæculare atque mundanum ; cum recte dixerit, qui mundum istum sobria virtute contempsit : « Nudus sum natus, nudus et mo» riar[3] ? » Numquid secum quis potest auferre quæ possidet ? Hic omnia derelinquit, solus intrat in tumulum, et vacuum illius divitis est sepulcrum, quem nec ipsa terra capiebat (75). Unde dictum est : « Numquid soli habitabitis super terram. Numquid descendit in illud sepulcrum gloria domus ejus aut copiæ[4] ? » Vide vim Scripturæ. Gloria sæculi non descendit cum peccatore, sed gloria virtutis ascendit cum innocente. Et ut compendiosius dicamus, gloria hominis cum ascendente ascendet : cum descendente non descendet. Quod gratiæ est ac virtutis, ascendet. In paradisum ascenditur, in infernum descenditur. « Des» cendant, inquit, in infernum viventes[5]. » Ideoque Lazarus pauper per Angelos in Abrahæ sinum est elevatus[6]. Dives luxuriosus elevans in inferno oculos suos rogat Abraham ut mittat pauperem, et digito suo contingat linguam ejus, quo requiem aliquam in ardore maximo constitutus posset adipisci. Vide illum pauperem bonis omnibus abun-

[1] Joan. I, 16. — [2] Isaï. XLIX, 4. — [3] Job. I, 21. — [4] Isaï. V, 8. — [5] Psal. LIV, 16. — [6] Luc. XVI, 22, et seqq.

dantem, quem sancti Patriarchæ requies beata circumdabat. Vide hunc vacuum, qui sibi in hoc sæculo abundare omnibus videbatur, cujus anima in vita ipsius benedicebatur: sed nunc iners morte cruciatur.

XXV. Unde pulchre sequitur: « Quoniam anima ejus in » vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi, cum benefeceris ipsi[1]. » Benedicent, inquit, eum benedictione terrena. Stulti homines, qui præsentia, non futura considerant. Benedicent eum asseclæ ejus atque parasiti. Ipse quoque beatum se putat, si agrum aliquem quem desiderabat, invaserit. Confitetur tunc Deo, cum ei in hoc sæculo secunda succedunt: quando autem adversa contingunt, impio ore maledicit. Hoc ergo dicit, quia sæcularis non agit gratias in paupertate positus et adversis; justus autem in angustiis magis Dominum grato benedicit affectu. Denique diabolus ad Deum dicit: Quid mirum, si te benedicit Job? Abundant ei omnia. « Sed mitte, inquit, manum tuam, et » tange ea quæ possidet, videamus si in faciem te benedicet[2]. » Et dedit ipsi Dominus potestatem, ut quæ sæculi essent hujus, auferret: carnem ipsius ulceris atrocitate perfunderet. Job tamen benedicebat dicens: « Dominus dedit, Dominus abstulit...... sit nomen Domini » benedictum[3]. »

XXVI. « Introibit usque in progeniem patrum ejus: usque in sæculum non videbit lumen. Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis, quæ » sensum non habent, et similis factus est illis[4]. » Ideo, inquit, iste in progeniem patrum suorum introibit. Qui est pater impiorum, Dominus declaravit dicens: « Vos ex » patre diabolo estis[5]. » Sunt et illi patres de quibus dicitur: « Relinque mortuos sepelire mortuos suos[6]. » Ideo et

[1] Psal. XLVIII, 19. — [2] Job. I, 11. — [3] Ibid. 21. — [4] Psal. XLVIII, 20, 21. — [5] Joan. VIII, 44. — [6] Matth. VIII, 22.

Moabitæ usque in tertiam et quartam generationem prohibiti sunt introire in Ecclesiam Domini[1]; ut filii eorum propter peccata patrum suorum introirent in eorum generationem, quorum facta imitabantur et mores. Unde et scriptum est : « Filii adulterorum in consummatione » erunt[2]. » Ergo qui non illum Patrem qui in cœlo est, sequitur; sed illum terrena colluvione viventem, in progeniem terreni patris intrat. Qualis enim terrenus, tales et terreni; ut si ejus vita terrena, requies nulla post mortem. In æternum non videbit lumen; quoniam temporale quæsivit. Ille autem qui Christi secutus est gloriam, qui desideravit illud lumen, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, inveniet et videbit lumen æternum; quia eum Christus redemit a morte.

XXVII. Tunc ergo cogitabit secum, quia « Cum in ho» nore esset, non intellexit; » et ideo erit similis jumentorum, qui similis debuit esse Angelorum, per Domini nostri Jesu Christi gratiam : cui est honor, gloria, perpetuitas a sæculis, et nunc, et semper, et in omnia sæcula sæculorum. Amen.

[1] Deut. XXIII, 3. — [2] Sap. III, 16.

ENARRATIO

IN PSALMUM LXI.

In hujus Psalmi tractatu beatus Ambrosius infidelitatem et impietatem Maximi tyranni graviter redarguit, qui ausus est dominum suum Gratianum imperatorem fraude et dolo perimere : quem imperatorem in Domini tabernaculo habitare, et in monte ejus requiescere dicit.

Titulus : In finem, pro Idithum, Psalmus ipsi David[1].

I. Omnium nostrum indubia consuetudo est, ut festinemus ad finem, et eorum quæ tetigimus vel vidimus et audivimus, velimus summam cognoscere. Unde titulus ipse otiosos nos esse non patitur, nec feriatis præterire auribus desiderii communis indicium. Præ cæteris enim, licet etiam in cæteris clareat, divinum tamen in hujusmodi Psalmo refulget oraculum. Unde diligentius quid sit finis consideremus : finis enim dicitur τέλος, et summa rei ejus quam volumus explicare. Finis dicitur Christus, quia ipse est finis Legis ; sicut Scriptum est : « Finis enim Legis » Christus ad justitiam omni credenti[2]. » Finis etiam dicitur, quia ipse est principium et finis. Ergo isti Psalmi qui titulantur : « In finem ; » aut de Christo sunt, aut ipsius Christi : de Christo, cum ipse annuntiatur : ipsius Christi, cum ipse se nuntiat, venturumque promittit in terras, et futuram nobis revelare dignatur proprii corporis passionem.

[1] Psal. XLI, 1. — [2] Rom. X, 4.

II. Ideoque « Ipsi David » inscribuntur in titulo, quasi vero David, ipsi Domino prophetici oris ministeria deputentur, per quem humanæ vocis officio vis cœlestis increpuit, et divina sententia resultavit.

III. Meritoque « Pro Idithum, » qui fuit Propheta, et Psalmos cum sex filiis canebat suis, velut quædam præfatio est; eo quod esset his venia prophetanda, qui in psallendi ministerio constituti, divina oracula humana voce loquerentur. Et quia pro totius mundi abolendo errore suscipienda Dominici corporis passio foret, hujus licet nomine cujus sedulitas probaretur, commendatiorem eruditionem plebis expressit. Itaque ipsum audiamus loquentem.

IV. « Nonne Deo subdita erit anima mea[1]? » Suscepturus carnem hominis Dominus noster Jesus, ut in se eam ipse mundaret, quid prius quam peccati veteris primum debuit abolere contagium? Nam quia per inobedientiam culpa irrepserat, dum mandata divina temerantur, obedientiam utique præ cæteris debuit reformare, ut seminarium erroris excluderet. Fibra enim peccati inde manaverat: et ideo sicut bonus medicus radices prius ulceris debuit amputare; ut medicamentorum salubre remedium vulneris ora sentirent. Frustra enim cicatricem curaveris, si serpant interiora contagia; imo acerbatur vulnus, si foris clauditur, cum interius virus exæstuat. Nam quid proderat donasse peccatum, si peccandi maneret affectus? Hoc erat non sanare cicatricem, sed claudere. Voluit itaque mundare vulnus, ut affectum sanaret; ne inobedientiæ sors ulla remaneret. Suscepit ipse obedientiam, ut nobis eam transfunderet. Sic enim oportebat, ut quoniam per inobedientiam unius hominis peccatores constituti erant plurimi, per unius rursus obedientiam justi constituerentur multi.

[1] Psal. LXI, 1, 2.

V. Unde valde errare eos res indicat, qui carnem hominis a Christo aiunt esse susceptam, affectum negant: et contra ipsius Domini Jesu venire consilium, qui hominem ex homine tollunt, cum homo sine affectu hominis esse non possit. Nam caro sine affectu et præmii immunis et culpæ est. Illud ergo suscipere debuit et sanare, unde culpa manaverat; ut originem erroris et quasdam prorumpentis delicti fores clauderet. Unde ego hodie hominem agnoscerem Dominum Jesum, cujus carnem non video, affectum lego: unde, inquam, hominem eum agnoscerem, nisi esurisset, nisi sitisset, nisi flevisset, nisi dixisset: « Tristis est anima mea usque ad mortem[1]? » Denique scriptum est: « Et homo est, et quis cognoscet eum[2]? » Sed homo per ista cognoscitur, qui per opera divina supra homines æstimatur. Itaque ipse eo usque se hominem credi volebat, cum Deus esset, ut se appellaret hominem dicens: « Quid me quæritis occidere, hominem qui veritatem » locutus sum vobis[3]? » Nec solum hominem, sed etiam filium hominis diceret, sicut ait: « Quid me dicunt esse » homines filium hominis[5]? » Unde ille summam tenere fidei pronuntiatus est, qui et Dei Filium cognovit, et hominem non negavit. Ipse igitur utrumque unus, inseparabilis numero, et agnoscendus operis distinctione, non varietate personæ. Non enim alter ex Patre, et alter ex Maria: sed qui erat ex Patre, carnem sumpsit ex Virgine: affectum assumpsit ex matre, ut infirmitates nostras ipse susciperet. Unde ait Propheta: « Et pro nobis dolet[5]. » Quomodo dolebat meo dolore, si meum non gerebat affectum? « Homo, » inquit, in plaga, et sciens ferre infirmitatem[6]. »

VI. Itaque quasi homo infirmatus est, quasi homo doluit; et nos quasi hominem æstimavimus eum esse in dolo-

[1] Matth. XXVI, 38. — [2] Jerem. XVII, 9. — [3] Joan. VIII, 40. — [4] Matth. XVI, 13. — [5] Isaï. LIII, 4. — [6] Ibid. 3.

tibus: sed quasi victor infirmitatum, non infirmitatibus victus, pro nobis non pro se dolebat; et infirmatus est non propter sua, sed propter nostra peccata, ut nos suo livore sanaret. Quod utique est « Homo in plaga, et sciens » ferre infirmitatem; » nisi quia plagæ habebat compassionem? Aut quomodo sciebat ferre infirmitatem, si sensum infirmitatis excluserat? Quod enim portamus, hoc pro onere sustinemus. Suscepit ergo peccata nostra, ut portaret: suscepit etiam, ut purgaret. Denique scriptum est: « Et » peccata eorum ipse purgavit. Ideo ipse hæreditate possi» debit multos, et fortium partietur spolia[1]. » Ibi enim major triumphus, ubi mens interna mundatur. Quod portat igitur ad remissionem pertinet: quod purgat, ad correctionem. Suscepit itaque compassionem nostram, suscepit et subjectionem. Quod enim subjecit sibi omnia, suum est; quod subjectus est, nostrum. Ideoque ait: « Nonne Deo subdita erit anima mea[2]? » Anima, inquit, subdita, non Divinitas: anima subjecta, non Dei virtus. Virtus enim Dei non potestati subdita est; sed unitate, et consortio ejus utitur potestatis. Illa subjecta est, quæ humanæ conditionis fragilitate plerumque mutatur, non quæ mutari non potest. Anima carni compatitur, et animæ caro, quæ sibi quodam contubernio copulantur. Illa subjicitur, quæ tristis est; quia scriptum est: « Tristis est anima mea usque » ad mortem[3]. » Illa subjicitur quæ suscepta, non ex Deo Patre nata: quanquam ipsa subjectio non in specie quidem infirmitatis sit, sed in operatione virtutis; dispensationis magis temporariæ arbitra (74), quam perpetuo servitio mancipata. Unde et ait: « Nonne Deo subdita erit anima mea? »

VII. Cur dixit, « Erit, » si sempiterna subjectio est? Sed quia Filius Dei qui loquebatur æternus est, animam autem suscepit ex tempore; ideo futuram subjectionem animæ

[1] Isai. LIII, 11, 12. — [2] Psal. LXI, 2. — [3] Matth. XXVI, 38.

suæ dicit. Per ipsam ergo obedientia, per ipsam humilitas; quæ tamen non ad infirmitatem potentiæ suscepta sunt, sed ad magisterium disciplinæ. Ipse enim Dominus Jesus « Cum esset in Dei forma, non rapinam arbitratus est esse » se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit formam servi » accipiens, in similitudinem hominum factus, in specie » inventus ut homo : humiliavit semetipsum, factus obe- » diens usque ad mortem[1]; » sicut Apostolus dicit, non jugem et perpetuam, sed temporalem subjectionem cupiens declarare : qualis sit suscepta cum carne, et deposita cum ipsius corporis servitute (75). Sic etiam ad Hebræos scriptum est. Nam cum proposuisset exemplum dicens : « Tu es » sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech; » subjecit idem Paulus : « Qui in diebus carnis preces et sup- » plicationes adhibuit ei, qui posset liberare eum de morte, » cum magna voce et lacrymis : et exauditus ab illo metu. » Quanquam esset Filius, didicit ex his quæ passus est » obedientiam : et consummatus obtemperantibus sibi causa » factus est salutis æternæ : vocatus a Deo sacerdos secun- » dum ordinem Melchisedech[2]. » Nonne igitur evidenter clamavit Apostolus dicens obedientiam illam et humilitatem non Divinitatis fuisse, sed carnis? Quod enim discitur, temporale est. Quasi homo ergo ex his quæ passus est, didicit obedientiam; ut consummaretur in carne, et per obedientiæ transfusam in nos successionem causa fieret nobis salutis æternæ, quibus ante per inobedientiæ hæreditatem primus ille Adam causa factus est mortis.

VIII. Subjectio ergo magisterium virtutis humanæ, non divinæ imminutio potestatis est. Nam si illum minorem Filium et inæqualem Patri dicunt, quia erat subditus Patri Deo; numquid et matre ideo minor, quia subditus erat matri? Lectum est enim de Joseph et Maria : « Et erat sub-

[1] Philip. II, 6-8. — [2] Hebr. V, 6-10.

» ditus illis[1]. » Sed pietas omnibus nobis non dispendio, sed incremento est, per quam omnibus nobis Dominus Jesus fidem infudit et gratiam; ut nos spiritu fideli subditos Patri faciat Deo. Et ideo novo et profundo consilio Apostolus ait quod ipse Patri erit subjectus in nobis, cum fuerit in omnibus plenitudo fidei, et quædam devotionis unitas. Nunc enim quandiu sententiis discrepamus, quodam modo regnum Christi minoramus; quia nondum ei subjecta sunt omnia, cujus regnum unitas est : « Cum au» tem subjecta illi fuerint omnia, tunc et ipse subjectus » erit illi, qui sibi subjecit omnia, ut sit Deus omnia in » omnibus[2]; » sicut scriptum est. Nunc enim potestate supra omnes est, sed opus est ut sit in omnibus voluntate : volet autem, cum omnia in nobis cognoverit sui plena, et vacua delictorum. Nondum igitur subjectus est Patri; quia nondum omnia et in omnibus Christus : cum autem fuerit omnia et in omnibus Christus, erit omnia et in omnibus Deus. Unde colligitur unum esse regnum Patris et Filii, et etiam Spiritus sancti; quia qui Filium receperit, recipit et Patrem, recipit et Spiritum sanctum; quia una potestas, una gratia, una operatio Trinitatis est.

IX. Meritoque addidit Dominus : « Ab ipso enim salutare » meum[3]. » Quasi diceret : Nolite turbari quia dixi animam meam fore Deo subditam. Anima erit subdita, quæ vestri est portio : salutare autem meum ab ipso ; hoc est, quia a Patre et in Patre semper sum. A Patre enim veni in hunc mundum : etsi videtis hominem, Dei Filium credite. « Cum » venerit autem Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre » meo, spiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ille » testimonium perhibebit de me[4]. » Et Filius a Patre procedit, et Spiritus ab ipso procedit. De unitate ergo Divinitatis ambiguum nihil. Ideoque concupivit David hoc salutare

[1] Luc. II, 51. — [2] I Cor. XV, 28. — [3] Psal. LXI, 2. — [4] Joan. XV, 26.

Dei nobis dari; quia ipse est vita æterna, si et Patrem verum Deum cognoscamus et Filium, quem pro nostra certum est salute venisse: sed non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo. Assertionem suæ Divinitatis sequestrat, et dispensationis humanæ repræsentat officium.

X. Ideoque adjunxit statim: « Etenim ipse est Deus » meus, adjutor meus, defensor meus: non movebor amplius[1]. » Hæc utique quasi homo loquitur; quia in Deo spem nostram debemus reponere, ne facile labamur: quanquam in eo quod locutus est: « Non movebor amplius; » ostendat habere se divinæ insignia potestatis. Habes enim alibi dicentem: « Adhuc ego semel terram movebo[2]. » Movit diluvio, quando præter arcam Noë caro omnis interiit: movit cum Sodoma et Gomorrha sacro igne consumptæ sunt. Hæc supernæ indignationis indicia sunt. Sed quia elegit genus hominum Dominus magis servare quam perdere, non movebitur amplius ad indignationem, qui venit ad misericordiam: venit ut redimeret nos suo sanguine, non ut nostrum effunderet: venit ut se offerret pro nobis, et quasi bonus negotiator mercem suam proprii corporis passione servaret.

XI. Et cum hoc diceret, levavit oculos suos, et vidit hinc persecutores, inde nequitias spiritales in unum convenire, et ait: « Quousque irruitis in hominem, interficien» tes universos[3], » hoc est: Quid delere genus festinatis humanum? Hominem nescitis me pro omnium redemptione venisse? Obtuli me pro cunctis, ut omnes mea oblatione protegerem. Hominem ergo aut pro humana omni accipimus multitudine: aut si de uno accipimus, de ipso dictum intelligimus: Irruitis, sed in hominem; quia supra Deum irruere non potestis; sicut habes alibi: « Quid me » quæritis occidere hominem[4]? » Neque enim Divinitas

[1] Psal. LXI, 2. — [2] Agg. II, 7. — [3] Psal. LXI, 4. — [4] Joan. VIII, 40.

morti poterat esse subjecta, sed humana susceptio. Si ergo in me irruitis, et me vultis tenere; quid eos, qui mecum sunt, vultis occidere? Satis est vobis habere quem quæritis. Neque quæro consortem passionis, qui ad salutem omnium adjutore non egeo. Non requiro legatum, nuntium non præmitto; sed ipse me nuntius obtuli non quærentibus: me tradidi non comprehendentibus; ut liberarem eos qui mortis laqueis fuerant comprehensi. Irruitis igitur tanquam parieti inclinato et maceriæ impulsæ, ignari quia veni non ut inclinarem parietem, et maceriam impellerem; sed ut solverem. Veni enim pax, ut faciam utraque unum; et medium parietem maceriæ solvens, qui carnem et animam dividebat, ut unum sentire non possent: et ideo caro animæ repugnabat, et subdita imperio ejus esse non poterat; quia objecti parietis obstaculo gubernaculis ejus parere non poterat.

XII. Lex igitur carnis legi mentis adversabatur. Hunc parietem veterum inimicitiarum velut murum sustulit Dominus Jesus, et pervios fecit esse conventus mentis et carnis; ut in unum coëuntes, id quod erat utrique salutare, sequerentur. Paries ergo quædam eminentia delictorum est. Unde ad pontificem Judæorum dicit Paulus: « Percu» tere te incipiet Deus, paries dealbate[1]; » paries enim luto cementisque construitur. Hinc ædificabant Ægyptii civitates, quando Judæi lateres facere cogebantur. In Ægypto lutum conficiebatur, et populus Dei peccatum illic operabatur. Ideo gemebat, ideo exauditus et liberatus est a peccato. Ideo Lex data, promissa gratia; ut Lex peccatum ex parte resecaret, gratia omne donaret.

XIII. Et cum hæc nobis conferret, hæc pro nobis subiret, nos pretium ejus repellebamus. Unde ait: « Verumta» men pretium meum cogitaverunt repellere[2]; » quando

[1] Act. XXIII, 3. — [2] Psal. LXI, 5.

pretium referente Juda proditore, Judæi in loculum mittere noluerunt dicentes: « Non licet nobis mittere in locu» lum; quia pretium sanguinis est[1]. » Damnatur hic judicio suo proditor, qui refudit pretium quod accepit, infirmus ad sacri muneris testimonium, sed validus sceleris sui testis. Unusquisque enim gravior accusator est sui, et inexcusabilem in se fert ipse sententiam. Principes Synagogæ suo condemnant se judicio. Profitentur enim pretium esse sanguinis quod dederunt, dum arguunt refundentem. Nam si recipiendum non fuit, nec solvendum fuit. Atque utinam aut non dedissent, aut quia dederant, nec recepissent. Repudiarunt enim quod in loculum mittere noluerunt, et emerunt inde agrum in sepulturam peregrinorum. Merito ergo gentiles, quibus agri ejus qui morte emptus est Christi, sepultura profecit, jam non sunt advenæ, atque peregrini: sed cives sanctorum facti sunt, et domestici Dei; quia consepeliuntur Dei Filio: Judæi autem qui passionis ejus pretium repudiarunt, peregrinantur a Christo. Tolerabilior illis vel in hoc proditor, quod confitetur errorem: illi autem crimen suum excusando acerbant. Verecundior est enim confessio post delictum. Impudenter igitur refellebant commune sacrilegium confitentem dicentes: « Quid » ad nos? Tu videris. » Quid enim dicebat proditor, nisi hoc: « Peccavi quod tradiderim sanguinem justum[2]? » Quod erat crimen tradentis, quomodo suscipientis non poterat esse peccatum; cum scelus sceleri sit adjunctum, ut quem scelerate emerunt, sceleratius trucidarent?

XIV. « Cucurri, inquit, in siti[3]. » Verum est quidem quod Dominus noster Jesus sitivit. Beata Domini sitis; quia sitivit pro nobis, et maxime in passione. Denique dixit: « Sitio[4]. » Tunc itaque sitiebat, quando de suo restinctura sitim omnium vivæ aquæ fluenta fundebat. Denique scrip-

[1] Matth. XXVII, 6. — [2] Ibid. 4. — [3] Psal. LXI, 5. — [4] Joan. XIX, 28.

tum est: «Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ[1].» Sed in græco medie positum est; quia ἔδραμον et singularem et pluralem numerum significat. Ergo etiam «Cucurri;» et «Cucurrerunt,» juxta græcum possumus intelligere. Diximus autem quid exprimat, «Cucurri,» hoc est, festinavi sitim omnium suscipere, ut universos perpetui fontis ubertate satiarem; «Cui enim dedero aquam, non sitiet, neque »hic, neque in futurum[2];» sicut dictum est ad Samaritanam, nunc dicamus quid significet: «Cucurrerunt in siti.» Hoc est, festinaverunt, ut perfidiæ suæ æstu fontem vivum negantes, æterna fauces suas ariditate siccarent; sicut ipse Dominus ait: «Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, et fe»cerunt sibi contritos lacus[3].» Nec mirum si sitierunt, qui aquam fontis æterni tenere non poterant lubrici perfidiæ suæ rimis. Sitierunt ergo; quia se potu privaverunt spiritali, quem hauserant de consequenti petra. Unde et Symmachus ait: τῷ δόλῳ αὐτῶν εὐλόγουν; hoc est, placuit illis in mendacio, cum objicerent falsa pro veris. Omne mendacium sitim habet, veritas ubertatem, quæ in perpetuum perseverat.

XV. Et quam cito probavit, quia cucurrerunt in mendacio! «Ore suo, inquit, benedicebant, et corde suo ma»ledicebant[4].» Misera perfidorum sitis, qui aliud tenebant corde, et ore aliud loquebantur. Ubi autem fidei exundat ubertas, corde creditur ad justitiam, ore confessio fit ad salutem. Quomodo autem benedixerint ore, et corde maledixerint, series passionis ostendit, cum dicerent: «Des»cendat de cruce et credimus ei[5].» Stulti! De morte surrexit, et non crediderunt; quomodo si de cruce descenderet, credidissent? «Speravit in Domino, eripiat eum: »liberet nunc eum, quoniam vult eum[6];» quia illudentes

[1] Joan. VII, 38. — [2] Id. IV, 13. — [3] Jerem. II, 13. — [4] Psal. LXI, 5. — [5] Marc. XV, 32. — [6] Psal. XXI, 9.

potius quam optantes ista dicebant, et interrogabant utrum esset Dei Filius, verbis pacifica loquentes, corde accusationem sacrilegii cogitantes.

XVI. Sed hæc mystica, veniamus ad moralia. Etenim quoniam non semel appetitur Christus, appetitus est semel in suo corpore quod suscepit in Virgine, appetitus est frequenter in eo corpore, quod est Ecclesia; nos enim sumus corpus Christi et membra. Appetitur et in singulis sanctis suis et innocentibus, qui Domino se dicarunt.

XVII. Recordamur aliquem proxime ab omnibus appetitum[1], a suis destitutum ac proditum : qui dudum in suggestu locatus imperii, subito egens omnium ab ipsis, quorum hæreditarium fuerat sortitus obsequium, cœpit urgeri, ingruentibus in exitum, inferentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo jam socio sui, nullo comite. Quid aliud melius dixerit, quam quod ex ipso cui se devovit, acceperat : « Nonne Deo subdita erit anima mea ? » Hoc est, quid persequimini ? quid furitis ? quid insultatis ? Carnem potestis interficere, animam non potestis. Vitam illam corporis potestis eripere, meritum non potestis extinguere. Scriptum est enim : « Nolite timere eos qui » possunt occidere carnem, animam autem non possunt : » sed potius eum timete, qui potest animam et corpus » perdere in gehennam[2]. » Anima ergo quæ Deo subdita est, non est humanæ subdita potestati ; ab ipso enim vitæ fructum sperat æternæ, et perpetuæ salutis auxilium. Ille ergo cui me tradidi, et necatum tuebitur, et mortuum resuscitabit, et ulciscetur occisum. Raptus est justus, ne malitia mutaret cor ejus. Mors ergo ista magis peccati fuga quam morientis est detrimentum.

XVIII. « Etenim ipse est Deus meus, adjutor meus, » defensor meus : non movebor amplius[3]. » Qui labitur,

[1] Hic de Gratiano imperatore loquitur. — [2] Matth. x, 28. — [3] Psal. LXI, 3.

commovetur; eo quod de integritatis et innocentiæ suæ quadam statione defluat. Semel enim in petra Christi locatus lubricum non debet habere vestigium; sed tenere status proprii firmamentum. Unde immobilis dicitur, qui servat immobilem voluntatem et propositum aliquod intentione animi fidelis exequitur. Nam et Dei immobilem voluntatem legimus, sicut habes ad Hebræos: « In » quo amplius Deus ostendere volens hæredibus repro» missionis immobilitatem voluntatis suæ, interposuit jus» jurandum[1]. » Recte ergo immobilis voluntas Dei, quæ nullius peccati movetur illecebris. Homines vero mobiles, lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Denique de Judæis dictum est: « Transeuntes autem blas» phemabant eum, moventes capita sua[2]. » Et ipse Dominus in Psalmo ait: « Omnes qui videbant me, asper» nabantur me: et locuti sunt labiis, et moverunt caput[3]. » Caput omnium Christus est. Melius est igitur ut maneat Christus in nobis, quam aliqua nostri commotione moveatur. Unde Judæi moventes capita sua dicebant: « Tolle a » terra talem hunc[4]. » Geraseni rogabant, ut de finibus eorum recederet[5]: Ecclesia autem tenuit eum, nec dimisit eum. Ideo illa quæ tenuit eum, possidet: illi qui moverunt, tenere non possunt. Pulchre autem ait Evangelista quia transeuntes movebant capita sua[6]: transeuntes, non stantes. Stamus in atriis sanctis, præterimus in plateis. Sacerdos præteriit, Levita pertransivit: stetit ille qui vulnera inflicta curavit. Et ideo illi non dixerunt qui transibant viam: « Benedictio Domini super vos: benedicimus » vos de domo Domini[7]; » stantes enim, non transeuntes sunt pedes benedicentium. Denique et vineam, cujus soluta munitio est, transeuntes vindemiant, non manentes. Tran-

[1] Hebr. vi, 17. — [2] Matth. xxvii, 39. — [3] Psal. xxi, 8. — [4] Act. xxii, 22. — [5] Luc. viii, 37. — [6] Matth. xxvii, 39. — [7] Psal. cxxvii, 8.

seuntes sibilant, sicut in Threnis Hieremiæ legimus : « Te» nuerunt super te manus omnes transeuntes per viam; » sibilaverunt, et moverunt caput suum super filiam Jeru» salem[1]. » Ideo sacerdos non potuit coronari, Levita non potuit; quia transierunt, et tanquam umbra præterierunt. Stephanus autem martyrio coronatus est; quia stantem videbat Dominum Jesum, immobilem, non prætereuntem. Immobilis ergo fide Stephanus immobilem Christum videbat : nullo erat mortis timore commotus. Non movit se Stephanus, non movit se Christus. Commoti sunt filii proditoris, de quibus dicitur : « Commoti amoveantur filii » ejus, et mendicent[2]. » Eget enim medico qui movetur (76). Inops peccator, dives est justus; quia nullo bono deficit, qui Dominum semper inquirit.

XIX. Et quia inde tractus est sermo, qui dixit : « Non » movebor amplius; » quod moveri ad culpam sit, ostendit ipse David dicens : « Qui posuit animam meam ad vitam, et » non dedit commoveri pedes meos[3]. » Unde et Sancto dicitur a Domino Deo nostro : « Tu autem hic sta mecum[4]; » quoniam qui Deo proximus est, lapsui non potest esse vicinus. Omnis enim culpa velut adversario nisu de loco dejicere, et de proprio statu mentem movere consuevit : quod vel ab hoste, vel ab luctamine tractum videtur. Perturbat ira, incendit libido, stimulat invidia, excruciat avaritia, timor dejicit, mœror affligit. Et Petro dictum est a Domino Jesu : « Veni retro post me[5]. » Non dixit : «Veni » retro » (hoc enim diabolo soli dixit) sed : « Veni retro » post me; » non est enim retro, qui post Christum est. Sed quia errabat Petrus, sicut Dominus ipse ait ad ipsum : « Quia non sapis, inquit, quæ Dei sunt, sed quæ sunt ho» minum[6]; » ideo post me veni, ut incipias non humana,

[1] Thren. II, 15. — [2] Psal. CVIII, 10. — [3] Id. LXV, 9. — [4] Deut. V, 31. — [5] Marc. VIII, 33. — [6] Ibid.

sed divina sentire. Ideo et hic justus rapiendus e terris ait: «Non movebor amplius. Dissolvi enim, et cum Christo esse, » multo melius[1]. » Non enim labi poterit qui cœperit esse cum Christo; quia mors justo non naturæ finis, sed culpæ est.

XX. Inter has voces subito videt agmina persequentium, et inter pericula positus non de se sollicitus, sed de his quos liberare cupiebat, ait: « Quousque irruitis in ho» minem, interficientes universos[2]? » Si me quæritis, cur alios vultis occidere? Offero me ipse pro multis; quia pro omnibus solus se ille potuit offerre, qui auctor est omnium. Ipsius ergo quem sequebatur imitator ait: « Si me » quæritis, sinite hos abire; ut impleatur sermo quem dixit » Jesus: Quia non perdidi ex ipsis quemquam præter » unum[3], » (hoc enim in alio libro sententia Domini comprehendit) qui tamen sua magis periit voluntate, quam mea, inquit, severitate punitus est. Et cum ego me sponte offeram, irruitis et incumbitis, « Tanquam parieti incli» nato, et maceriæ impulsæ[4]; » hoc est: Apex dudum nobilis sedis augustæ, et circumfusi toto orbe Romano validus quondam murus imperii, sicut paries inclinatus, aut maceries impulsa collabor.

XXI. Sed esto, ad mortem me usque appetierunt, quæsierunt ad necem dicentes: Tollamus justum, tollamus misericordem, quia gravis est nobis etiam ad videndum; sed etiam existimationem meam, castimoniam meam sanciandam falsis calumniis putaverunt; hoc est enim: « Pretium » meum cogitaverunt repellere[5]; » quia pretium nostrum pudicitia est, quæ nos separat a pecudibus, Angelis jungit. Pretium nostrum misericordia est, quæ nos dum confertur inopibus, redimit a morte. Pretium nostrum fides est, quæ omnes homines gentili errore et servitute depressos

[1] Philip. I, 23. — [2] Psal. LXI, 4. — [3] Joan. XVIII, 8, 9. — [4] Psal. LXI, 4. — [5] Ibid. 5.

Christo acquisivit. Pretium nostrum bona existimatio est; quia uniuscujusque nostrum meritorum series æstimatur. Pretium nostrum munditia atque simplicitas est; quia scriptum est: « Possessio pretiosa vir mundus [1]; » nihil enim pretiosius viro simplici. Unde Apostolus pulchre: « Abundavit, inquit, in divitiis simplicitatis suæ [2]. » Quid enim simplicitate ditius: quæ sicut bonus paterfamilias satis sibi abundat, et sua puritate contenta, non quærit alienum, nec abrodit; sed de se cæteros fingit? Innocens enim credit omni verbo, nec se in artes varias sæpe commutat; sicut astutia quæ ut sit cauta, timet omnia, nec se consiliis suis credit: versat suas ipsa sententias. Simplicitas autem timere nil novit. Hoc igitur genere pretium justi repellere tentaverunt; etsi possit et illud intelligi, quia aurum ejus manibus accipiebant, corde intimo repellebant, prædam tenentes, fidem negantes.

XXII. Unde et ait: « Cucurri in siti [3]; » eo quod fidem quæreret, et invenire non posset, destitutus a sociis, a propriis derelictus. Sic Dominum Jesum legimus in Evangelio et esurisse [4], et sitisse; cum esuriret fidem nostram, sitiret opera nostra, quærere videretur aliena. Aut ut ad sitim corporis referamus, quanta indignitate dicit: « Curcurri » in siti? » hoc est: Ego sitiebam, cum alii mea vina ructarent; et ex illo suggestu sublimis imperii, opulentiaque regali, ad extrema sitis plebeia quadam vilitate deductus sum.

XXIII. Et quia græcus habet ἔδραμον, quod significat et cucurri singulariter, et cucurrerunt pluraliter, potest et sic intelligi: Cucurrerunt in siti, quorum fauces æstu nimio fundendi mei sanguinis aruerunt. Sicut enim est sitis fidei, ita et perfidiæ. Sitim illam Justus sitit, qui ait: « Sitivit anima mea ad te, Deus [5]. » Istam perfidi, quorum

[1] Prov. XII, 27. — [2] 2 Cor. VIII, 2. — [3] Psal. LXI, 5. — [4] Matth. IV, 2, et Joan. XIX, 28. — [5] Psal. XLI, 3.

lingua præ siti aruit. Quam sitivit ille qui inter convivii dapes et pocula constitutus, innocentis convivæ necem moliebatur Augusti? Nonne tibi videbatur, impie, cum manducares, cædem parares, quod humana sub dentibus tuis ossa crepitarent? Cum vinum biberes, et parricidium cogitares, quod illis poculis sanguinem tibi innocentis infunderes? Ita prorsus alienus non solum ab imitatione, sed etiam a lectione divina; ut non tibi veniret in mentem versiculus ille Psalmorum : « Tu vero homo unanimis, dux meus et notus meus, qui simul mecum dulces » capiebas cibos[1]. » Atque ille alius, cujus meminit in Evangelio ipse Dominus Jesus : « Qui edebat mecum panem, levavit super me calcaneum suum[2]. »

XXIV. « Quid tibi faciam Ephræm? quid tibi faciam » Juda? » Plures reliquisti nobis proditionis tuæ et fraudis hæredes; hæc enim etiam ad proditorem Judam potest per apostrophen derivari. Prodidisti vitam, regnum, Dominum; sed Jesus Dominus semel in se, frequenter in servulis suis proditur. « Quod enim uni horum minimorum » fecistis, mihi, inquit, fecistis[3]. » Tu commissos tibi loculos et pecunias pauperum suscepisti, iste provincias sibi creditas. Tu apostoli honorem, ille militiæ dignitatem, administrationis infulas. Numero honores ejus, ut crimen exaggerem. Convivii violastis uterque consortium : tu tamen de convivio ad proditionem surrexisti, iste ad necem; hoc est, tu, licet in scelere, verecundior, qui negasti quod inferendam necem credideris Domino quem prodebas, qui pretium refudisti: ne residere apud te merces parricidii videretur. Iste non solum tenuit acceptam, verumetiam extorsit non oblatam mercedem proditionis. Iste non solum deceptus non est alieno mendacio : sed

[1] Psal. LIV, 14, 15. — [2] Joan. XIII, 18. — [3] Osee. VI, 4. — [4] Matth. XXV, 40.

fefellit suo, et fefellit ut occideret. Et cum ille convivium recusaret, qui se videret esse perimendum, iste sacramentum obtulit; ne qua periret sibi cumulandi pars criminis. Postremo superioris proditoris pecunia profecit ad sepulturam peregrinorum : iste sepulturam integram suo principi denegavit.

XXV. Nec defuit qui manus lavaret dicens : « Innocens » sum a sanguine Justi hujus[1] ; » in quo se Pilatus non diluit, sed inquinavit : et implicavit, non exuit. Nam etsi nullum pondus in perditorum judiciis, tamen vinculum majus in confessionibus. Justos enim non aliena absolvit sententia, sed sua vita : injusti se ipsos vehementius suis vocibus alligant, qui alios alligare non possunt. Tamen ne huic quoque deesse confessio propria videretur, juravit ut pejeraret. Lavit manus, cum Evangelium tangeret; ne quid deesset exemplo. Lavit aqua manus, ut sceleratius inquinaret innocentis sanguine. Nec Herodes defuit, cui alter Pilatus se placiturum credidit, si captum principem destinasset. Quid illud quoque dicam, quod is quoque vestem dealbatam indutus est ad illudendum : postea quoque regia veste donatus est ad moriendum; ne amisisse honorem debitum videretur? Nam etsi scelere interiit, jus tamen collatæ sibi potestatis etiam mortuus reservabat, eorum ipsorum a quibus negabatur, vel ministerio, vel assensu.

XXVI. Addebatur huic tanto sceleri pompa feralis; nisi is qui impatienter ista deflebat, cognitis quæ parabantur, justo commotus dolore increpasset victorem superbum, tyrannis illa, non regibus inferri solere. Sic horrore flagitii territus deposuit teterrimi sceleris apparatum (77). Nec petitor igitur sepulturæ defuit, etsi Joseph ille qui Justus dicebatur, defuit. Sed longe Maximus sævior denega-

[1] Matth. XXVII, 24.

bat, quod ipse Pilatus auferre non potuit. In quo parricidæ humanitas defuit, innocenti tamen non defuit gratia : et ad tempus assumpta patientia, vindicta (78) paululum comperendinata est.

XXVII. Ideoque ait : « Verumtamen Deo subjecta est » anima mea; quoniam ab ipso est patientia mea. Quia ipse » est Deus meus, et salutaris meus, susceptor meus, non emi- » grabo[1]. » Hoc est, numquid sepultura corporis negata perpetuæ quietis mansionem mihi abstulit? Habeo habitaculum meum in Domini tabernaculo, et in sancto monte ejus requiescam. Non emigrabo humano scelere; quia Domini favore susceptus sum; quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio a charitate Christi me separare poterunt. Non enim innocens de tabernaculis justorum, sed peccator emigrat. Migrant Judæ proditoris hæredes, de quibus et similibus eorum merito dicitur : « Commoti amoveantur » filii ejus, et mendicent, ejiciantur de habitaculis suis[2]. »

XXVIII. Quod bene et ad Dominum Jesum Christum refertur, qui cum descendisset in terras, ut crucifigeretur, ut sepeliretur, non emigravit a Patre, sed in Patre mansit. « Traditus sum, et non egrediebar[3]. » Nec deposuit quod erat, sed reservavit : nec disivit esse in Dei forma, sed perseveravit; non immutata per susceptionem corporis Dei gloria, sed manente, triumphum acquisivit, potentiam non amisit. Unde ipse ait : « Amodo videbitis Filium » hominis sedentem ad dexteram virtutis[4]. »

XXIX. Unde convocatos gentium populos, et acquisitos Patri suo sanguine, hortatur ad fidem dicens : « Spe- » rate in eum omnes conventus plebis meæ[5]; » hoc est, non solus Israël, sed omnes, inquit : nec solæ reliquiæ, sed etiam gentium plenitudo : nec solæ gentes, sed Israël; cum enim

[1] Psal. LXI, 6, 7.— [2] Id. CVIII, 10.— [3] Id. LXXXVII, 9.— [4] Marc. XIV, 62.
[5] Psal. LXI, 9.

intraverit plenitudo gentium, tunc omnis Israël salvus erit. Quis potest divina mysteria comprehendere? Quorum tanta multitudo est, ut jure Paulus miretur, meritoque dixerit: «O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei[1]!» Repulsæ gentes sunt, ut eligeretur Israël: cæcatus est postea Israël propter vocationem gentium; et cæcati Israël reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt, postquam intravit gentium plenitudo. Ita culpa Israël profuit gentibus: fides gentium Israëlitem populum liberavit.

XXX. «Effundite, inquit, coram illo corda vestra[2].» Qui induit fidem, prius perfidiam debet exuere, evacuare cor suum omni labe malitiæ; ut capax fiat cor ejus gratiæ spiritalis. Ideoque Apostolus ait: «Renovamini spiritu mentis vestræ[3].» Cum enim effunditur vetus malitia, nova sumitur gratia, qua unusquisque renovatur. Dicit ergo Filius Dei: «Effundite coram illo corda vestra;» quia sciebat Patrem esse dicturum: «Effundam de Spiritu meo super omnem carnem[4].» Est etiam illa traditio, ut cor nostrum videamur effundere, quando omnes cogitationes alicui et voluntates nostri cordis aperimus. Ergo jactemus in Deum cogitationes nostras, nec aliquid eum latere credamus. Effundimus cor nostrum coram ipso, cum disceptationes exinanimus humanas.

XXXI. «Verumtamen vani filii hominum: mendaces filii hominum in stateris, ut decipiant[5].» Si vani filii hominum, et mendaces filii hominum, possunt non vani esse filii Dei qui non ex sanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Nam filii hominum videntur sibi ponderare æquitatem et gravitate severioris judicii examinare justitiam, duri aliis, sibi remissi, operibus iniqui, sermone censores. Unde Salo-

[1] Rom. XI, 33. — [2] Psal. LXI, 9. — [3] Ephes. IV, 23. — [4] Joël. II, 28. — [5] Psal. LXI, 10.

non ait : « Execrabile Domino duplex pondus, et statera » fallax non bona[1]. » In quo significat eos qui rapinam inexplebili corde meditantur, et sobrietatem fronte prætendunt. Tales scribæ Judæorum sunt, qui onera gravia aliis observantiæ durioris imponunt, non habentes rectum jugum animæ suæ (79) ; sed propensa iniquitate curvati : ipsi autem suorum refugi præceptorum sunt. Invenitur itaque in avaritia tamquam in radice vitiorum omnium, quæ sit caput iniquitatis et fomes : quam homo renuntians mundo, et consepultus Christo per baptismatis sacramentum, qui sit mortuus sæculo, declinare debet, atque defugere.

XXXII. « Nolite, inquit, sperare in iniquitate, et ra» pinam nolite concupiscere : divitiæ si fluant, nolite cor » apponere[2]. » Vides quia affluunt, non vides quia præterfluunt ? Nudus es natus, nudus moriturus es. Quid excipere quæris quod tecum auferre non possis ? Fluenta sunt quæ miraris : quomodo veniunt, sic transeunt et recedunt. Solus Jordanis retrorsum conversus est, in quem descendisti (80) : qui te admonet, ut in ipsum naturæ fontem et originem revertaris, quæ te nudum, non veste amictum edidit ; ut discas superflua non requirere. Hoc quod erubescis, esse te nudum, culpa docuit, non natura. Nulla enim esset verecundia genitalium, si culpa non esset. Neque enim cætera animalia vestiuntur, ut tegantur : neque vestiuntur, ut muniantur. Satis munita sunt omnia naturæ amisimus, suæ tegmine ; nos dum superflua quærimus, tegmen naturæ jus commune perdidimus. Ideoque in hoc Psalmo ascribitur doctrina medicabilis ; quia vel Idithum, vel se ipsum illius nomine exercitio spiritali subeundis tentationibus erudivit ; ut in angustiis quis positus subjiciat se Deo : et si peccavit ante, peccare desistat, nec recidivo errore moveatur.

[1] Prov. xx, 23. — [2] Psal. LXI, 11.

XXXIII. « Semel locutus est Deus, duo hæc audivi[1]. » Semel locutus est Deus, et plura audita sunt; quia non per litteras et syllabas est locutus. Locutus est per ænigmata, locutus est per visiones, locutus est per divisiones gratiarum, locutus est per Spiritum singulorum. Nos autem plura loquimur, et vix audimur. Semel locutus in Lege est, eadem iterum locutus est in Evangelio. Aut fortasse, ut ego puto, quia multifariam locutus est in Prophetis, novissime autem locutus est in Filio suo. Semel locutus est, quando locutus in Filio est; et audita sunt etiam illa quæ ante audita non erant ab iis quibus locutus fuerat per Prophetas. Semel ergo locutus est in Novo Testamento, et Vetus auditum est Testamentum, quod non audiebatur; quia ipse Dominus dixit de populo Judæorum: « Videbunt, et non videbunt: audient, et non au» dient[2]. » Audient aure corporea, sed non audient mentis auditu.

XXXIV. Nobis ergo, hoc est, Ecclesiæ, semel locutus est, et duo audita sunt; quia et illa audivimus et intelleximus, quæ non intellexerunt, qui legerunt: non audierunt, qui audierunt. Solus enim Christus aurem aperuit humanam ad cognoscenda mysteria: solus libri signaculum solvit, et resolvit ænigmata Prophetarum.

XXXV. Ideoque ipse reddet unicuique secundum opera[3], in quo et qualitatem operum comprehendit; ut aut complurium et meliorum restituat præmia meritis singulorum: aut contra et numero gravemur, et acerbitate meritorum.

[1] Psal. LXI, 12. — [2] Marc. IV, 12. — [3] Psal. LXI, 13, et Matth. XVI, 27.

FINIS TOMI QUINQUAGESIMI SEXTI.

ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 26.

Vacant jejunia. Hoc loco observare licet veterem Ecclesiæ ritum non jejunandi hisce totis quinquaginta diebus, qui inter festa Paschatis ac Pentecostes intercedunt; crebrius vero canticum Domini *Alleluia* per idem tempus in officio divino concinendo. Sed de his plenius habetur in lib. VIII, Commentarii in Evangelium Lucæ, cap. XVII.

ANNOTATIO (2) pag. 29.

Eorum qui in curuli certamine equos agitabant posita in hoc erat industria, ut ferventi equorum cursu tam perite flecterent currum, ut ejus modiolus proxime quidem ad metam accederet, minime tamen eam tangeret. Non enim impune illi erat, qui in eamdem impegisset. Siquidem contingebat non raro, ut frangeretur currus, eliderentur equi, atque etiam interdum auriga misere dilaceraretur. Pseudoorestæ in ejusmodi certamine laniati casum elegantissime describit Sophocles in Electra. Hinc etiam Homerus Iliad. ψ. Nestorem inducit filio currum agitaturo caute præcipientem qua ratione equos ab eo regi oporteat, ut ad præmium perveniat inoffensus. Inter cætera autem ita commonet:

Εν νύσση δέτοι ἵππος ἀριστερὸς ἐγχριμφθήτω,
Ως αὔτοι πλήμνηγε δοάσσεται ἄκρον ἱκέσθαι
Κύκλου ποιητοῖο· λίθου δ' ἀλέασθαι ἐπαυρεῖν,
Μήπως ἵπποις τε τρώσῃς, κατά θ' ἅρματα ἄξῃς.

Hoc est, Equus sinister urgeatur ad metam, ita ut ejus summam partem videatur elaboratæ rotæ modiolus tangere, in lapidem vero non impingat; ne quo modo et equos vulneres, et currum in terram dejectum frangas. Idem infra non incruentum unius e concurrentibus lapsum narrat, quem tibi adire, si libet, licet.

ANNOTATIO (3) pag. 52.

Est non levis controversia possit-ne hoc opus vere adjudicari Ambrosio. Eramus a quo primo illud publici juris factum est, monuit etiam huic ipsi Patri ascriberetur in eo quem detexerat manuscripto, minime tamen Ambrosianum videri; sed eidem Auctori tribuendum cujus sunt libri *De vocatione gentium.* Cui quidem censuræ stabiliendæ non aliud firmamentum præstruit, nisi styli diversitatem. Namque Auctorem Ambrosianæ dictionis asserit esse *ita feliciter æmulum, ut dotibus aliquot præcurrat. Nam et explicat dilucidius, et minus a re digreditur,* etc. Gillotius e contrario Antistiti nostro patrocinatur, munitus consensu manuscriptorum, quos non parvo numero conquisierat, et in quibus utraque Davidis Apologia Mediolanensis Ambrosii titulum ex æquo præferens, Theodosio Augusto nuncupabatur. Quod vero elocutionis opponebatur discrepantia, idem reponit novum non esse si sanctus Doctor pro re, loco, tempore, personis stylum mutavit. Nihilominus tamen plerique posteriorum criticorum pedibus in Erasmi sententiam discessere, singuli interim novam aliquam rationem adjicientes. His igitur causis adducti liberum de Auctore hujus libelli judicium lectori esse voluimus; cumque saltem jus sit in ambiguo, possessionem, quæ hactenus penes Ambrosium fuit, eidem non putavimus abrogandam.

ANNOTATIO (4) pag. 54.

Peccatum appareat subreptum. Quod quidem non malum sensum efficiet ita interpretanti, etiam cum appareat peccatum cuipiam obrepsisse; non tamen est cujuslibet sententiam ferre, sed judicis, nimirum Christi.

ANNOTATIO (5) pag. 75.

Quidquid inter voces, *exuviis destituta*, et illas, *Quæramus quæ ista sit*, concluditur, in edit. Rom. prætermissum fuerat, cum in aliis omnibus edit. et mss. habeatur. Illorum autem verborum loco tantummodo reposita fuerant ista: *Vidit ergo David mulierem nudam lavantem se.* Manifestum vero est memoratas lineas idcirco fuisse ab editoribus Romanis resecatas, ne veritas historiæ destrueretur. Verum cum hic auctor supra c. II. c. III. n. 7. 15. et 16. c. IV. n. 21. et c. V. n. 31. facti veritatem expressissimis verbis astruxerit, quis putet eum in tam paucis pagellis sibi adeo turpiter contradicere? Ita igitur hunc locum interpretamur, ut historiam quidem nequaquam neget, sed multo magis ad tendendum doceat ad historiæ animam, ut sic loquamur, id est, ad mysticam intelligentiam, quam ad ejus corpus, hoc est, litteralem narrationem. Qua etiam ratione loci complures ipsiusmet Ambrosii conciliandi sunt, utputa lib. I. *de Abraham*, cap. IX. num. 87. cum libri et cap. ejusdem num. 89. et lib. *de Joseph Patr.* c. I. num. 4. cum libri ejusdem cap. XXX. num. 13. Item lib. *de Tobia* c. III n. 57 et 58. cum ejusdem libri cap. II. num. 70. et sequentibus.

ANNOTATIO (6) pag. 82.

Non dubium quin alludatur ad candelabrum Veteris Legis in quo erant lucernæ septem, quibus septiformis gratia sancti Spiritus designabatur.

ANNOTATIO (7) pag. 93.

Non obscurum est alludere Auctorem ad illa Jeremiæ verba, cap. XVII, 1. *Peccatum Judæ scriptum est stylo ferreo, in ungue adamantino*, ut Vulgata præfert. Hæc autem verba cum desiderentur in LXX Interpretibus, necesse fuerit ut auctor, si quidem Ambrosius ille sit, aut ejus suppar ætati, ea citaverit ex alio Interprete, aut forte ex versione communi, quæ varie olim legebatur, et in quam non pauca ex aliis versionibus fuerant congesta. Consule etiam, si vacat, super hoc loco Nobilium.

ANNOTATIO (8) pag. 98.

Angelos ante ipsum mundi initium creatos idem Ambrosius lib. I. *Hexaëm.* cap V. num. 19. jam docuerat. Et certe hæc etiam fuit multorum Patrum cum Græcorum, tum Latinorum sententia. Unde cum videatur contrarium capiti primo Concilii Lateranensis sub Innocente III. celebrati definitum, hanc Synodi mentem fuisse credendum est, ut eos tantummodo censura configeret, vel qui spiritales substantias omnino creatas inficiarentur, vel qui ita creatas admitterent, ut in pœnam peccati ab eisdem patrati affirmarent condita postmodum corpora, in quæ tanquam in carceres detruderentur. Hinc S. Thomas part. 1 quæst. 61. art. 3. sententiam eorum qui Angelos cum cæteris universi

naturis creatos defenderent, non certam, sed tantummodo probabiliorem vocat. Hunc etiam licebit consulas Opusculum XXIII. non secus ac Sixtum Senensem lib. V. *Biblioth. sanctæ*, Annot. 5.

ANNOTATIO (9) ibid.

Plano.... sermone, πεζῷ λογῷ, id est, pedestri seu prosa oratione; ut opponatur poëticæ seu numeris astrictæ, quæ ἔποχος λόγος dicebatur. Fuit siquidem communis antiquorum opinio plures Scripturæ partes maximeque *Psalterium*, et omnia ferme *Cantica* versibus constare, ut docet sanctus Hieronymus *Præfatione in librum Job*; nec non Auctor *posterioris Apologiæ David* videtur innuere cap. I. num. 2. ubi *Psalmum* L. divinum ac sacrum carmen vocitat. Verum cum huic opinioni refragentur nonnulli recentiores, *planus sermo*, sive pedestris sumi etiam potest pro humili ac demisso, ut nobili ac magnifico opponatur, qui solutus licet, poëticus tamen a probis nominatur auctoribus. Unde Fabius lib. X. cap I. Platonis negat pedestrem esse orationem; et qui Psalmos Davidicos carminis vocabulo insigniunt, ita explicari possunt, ut eorum dictionem non tam vinctam pedibus, quam grandem, patheticam, atque ad cantum accommodam esse significent.

ANNOTATIO (10) pag. 102.

Hic tradit Ambrosius Apostolum prohibuisse quidem ne in Ecclesia docerent mulieres, non autem ne psallerent. Et revera ipsas sancti Præsulis ætate Psalmos cantare in sacris conventibus solitas extra dubium est.

ANNOTATIO (11) pag. 102.

Tenere gestit; ibi subaudiendum *memoriter*, id est, *scire*, ut opponatur sequenti membro, *hunc meditari* (hoc est, *discere*,) *gaudet infantia*.

ANNOTATIO (12) pag. 104.

Asconius Pædiam in Act. III. Cic. in Verrem quid sit *intus canere*, exponit, docetque idem esse ac sola sinistra fides carpere, ita ut sonus tantum ad proximos perveniat; cum citharœdorum vulgus dextram ad easdem fides plectro percutiendas adhibeat: Aspendium autem citharistam hac in arte excelluisse. Porro Aspendus Stephano civitas est in Pamphilia.

ANNOTATIO (13) ibid.

Observat Justus Lipsius lib. V. *de Rilitia mom.* Dial. 16. amplius trecentis annis in Rep. Rom. milites suis sumptibus sine publico stipendio militasse. Verum postea non stipendia solum, sed et varia præmiorum genera eorum acuendæ virtuti proposita sunt. In his fuit *Donativum*, id est, imperatoris munus quod militibus viritim, sicut et civibus congiarium dividebatur. Fuerunt etiam *promotiones*, cum quis virtutis causa ad majorem gradum assumebatur. Hinc Lucanus de Scæva Cæsariis milite:

ibi sanguine multo
Promotus latiam longo gerit ordine vitem.

Apud Græcos quoque προμῶτος dicebatur, qui ea ratione ad militarem dignitatem fuisset coaptatus, ut idem Lipsius tradit lib. II. Dial. 8. Sed et hoc ipso lib. Dial. 4. jam

docuerat *numeros* inferiori ævotum de cohortibus, tum de legionibus frequenter legi.

ANNOTATIO (14) pag. 108.

Vir exercitationis, id est, laboribus exercitatus, ut puta exilio, cum ob metum fratris e paterna domo fugere coactus est : vita durissime apud Labanum per viginti annos exacta, de qua ipse Gen. XXXI. *Die noctuque æstu urebar et gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis.* Adde mentis ægritudinem ob violatam Dinam, amissum Joseph, etc.

ANNOTATIO (15) pag. 117.

Qui apothecas numerat. Non malus sensus est, si apothecas, id est, arcas, loculos, cellos, quibus divitiæ reconduntur, dicatur avarus numerare.

ANNOTATIO (16) pag. 126.

Vocem hanc eodem sensu interpretatur Hieronymus in Ezechielis caput XXVII, 10 et Isaïæ caput XXI, 2. Persarum autem idcirco hic meminit Ambrosius, ut per Tygrim, qui eorum fines alluit, tentatores significari doceat.

ANNOTATIO (17) pag. 128.

Contemplatione mysteriorum cælestium : deerant hæc in edit. vet. ac mss. Vict. et Colb. sed in Rom. aliisque codicibus inveniuntur. Id autem illis vocibus significatur, virtutes morales seu activæ vitæ, si cum mysteriis cœles-

tibus, eorumque fide atque contemplatione conferantur, esse tanquam folium cum fructu comparatum; ut in sequentibus exponit sanctus Docto.

ANNOTATIO (18) pag. 131.

Palmatæ, id est, togæ palmis acu pictis, sive, ut aliqui volunt, latis clavis distinctæ triumphantium ornamenta erant; quemadmodum *prætextas*, quæ hoc ipso loco nominantur, hoc est, tunicas limbis purpureis decoratas, magistratuum ac nobilium puerorum vestes fuisse compertum est.

ANNOTATIO (19) pag. 138.

Videtur hic non multum recedere sanctus Ambrosius ab opinione Chiliastarum. Nolim autem eam intelligas, qua Damascenus lib. de Hæresibus tradit Origenistas docuisse *Christi regnum tandem aliquando desiturum, et simul Angelos desituros*, neque etiam Gobari tritheitæ blasphemiam qua asseruit *cum justis resurrectura quoque omnia animalia*, etc. Sed eam qua dicebantur *justi primum omnium revicturi, et cum Christo in summa pace ac voluptate regnaturi per mille annos, post quod spatium fieret resurrectio generalis atque universale judicium.* Quod quidem etsi Ambrosio tribueremus, non esset cur mirari quisquam deberet. Certum enim est in ea opinione non tantum Originem cujus sententias subinde in scripta sua transtulit Sanctus noster; sed etiam complures alios fuisse magni nominis Patres tum Græcos tum Latinos. Horum reverentia eamdem sententiam damnare non ausi sunt Hieronymus in Hieremiam, XIX. 11. et Augustinus lib. XX. cap. 7. qui hoc ipso loco satis declarat nihil in hoc

dogmate sibi magis displicere, quam quod istic spiritales voluptates non admitterentur; sed Ambrosio atque aliis quibusdam ipsas admitti potuisse hinc intelligi datur, quod ipse Augustinus ibidem fateatur se illas dum prius cum millenariis sentiret, admisisse. Quod vero non obscure videtur hic et infra num. 56. atque alibi doceri omnes peccatores qui in Christum crediderint, post expurgata per ignem crimina salvandos esse, non modo Origenis aliorumque multorum ejusdem ætatis Patrum ea sententia fuit, verum et ipsiusmet Hieronymi lib. I. adversus Pelag. cap. IX et alibi pluribus locis. Unde colligas errorem hunc illis temporibus necdum ab Ecclesia liquido fuisse reprobatum. Sed cum Ambrosius præfat. in Psalm. XXXVII. num. 2. absolute dicat : *Nam si hinc peccata gravia portaveris, illic*, nempe in futura vita, *requiem non habebis*; et alibi non dissimilia tradat : eum hoc loci non tam ex propria, quam ex memoratorum Patrum mente locutum possumus judicare. Porro de hac omni Chiliastarum doctrina qui plenius aliquid desiderabit, adeat Sixtum Senensem Bibliothecæ sanctæ lib. V. Annot. 233. et lib. VI. Annot. 347. nec non P. D. Huetium Origen. lib. II. Quæst. 9.

ANNOTATIO (20) pag. 145.

Ut locus hic, alioquin obscurus, intelligatur, advertendum allusionem fieri ad militiam, in qua post certum stipendiorum, id est, annorum numerum missio dabatur militibus. Sic ergo interpretamur : Servitutem sequitur libertas, et mors arrogantiam; quemodum post emerita stipendia missio conceditur : vel brevius, Servitus libertati militat, morti arrogantia. Et hunc sensum satis indicant antecedentia illa : *Bona servitus*, etc.

ANNOTATIO (21) pag. 151.

Natalem diem quotannis summa hilaritate celebrare olim apud multos populos in more fuit: sed illum præcipue proceres ac reges per epulas et convivia splendida agitabant. Hujusce vetustatem consuetudinis declaravit Moyses Gen. cap. IV. 20. ubi natalitium epulum a Pharaone exhibitum memoravit. Quod tamen convivium, non secus ac Herodianum Hugo Grot. ad utrumque locum mavult die auspicati regni, quam initæ vitæ celebratum. In conviviis autem solitos adhiberi saltantium choros res est communior, quam ut debeat annotari: sed illud non ita obvium quod Ambrosius memorat adornatam fuisse Herodiadis filiam, *ut pignus regale saltaret.* Nam etsi, teste Luciano *de Saltatione*, non fuerit ἐναγώνιος ἡ ὄρχησις, tamen hic videtur significari præmium proponi solitum puellis saltantibus in conviviis, licet forte non semper determinatum; ut quæ illud esset promerita, majus vel minus acciperet, quo magis vel minus placuisset. Est autem idem *saltare pignus regale*, ac saltare saltationem pignoris regalis, quemadmodum apud Horatium *saltare cyclopa*, non aliud est quam, saltare saltationem Cyclopis.

ANNOTATIO (22) pag. 181.

Pugnam designat adversus tyrannum Eugenium atque Arbogastem a Theodosio magno commissam, qua nihil in omni antiquitate magis decantatum. De ipsa scripsit non solum Augustinus lib. V. de Civ. Dei cap. XXVI. et Orosius hist. lib. VII. cap. XXXV. sed etiam gentilis poëta Claudianus in panegyrico de tertio Honorii consulatu; cujus poëtæ hi duo versus:

O nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et conjurati veniunt ad classica venti,

a duobus memoratis Patribus referuntur. Post hos autem eamdem Theodosii victoriam certatim celebravere ecclesiastici Scriptores.

ANNOTATIO (23) pag. 181.

Peccatoris, hoc est, diaboli; cum enim tum alibi hac voce designat Ambrosius, tum ad sequentem hujusce Psalmi versiculum, ubi scribit : *nisi forte quia peccator dixit* etc. Quibus locis credibile est virum sanctum respexisse ad illud I Joan. III, 8. *Quoniam ab initio diabolus peccat.*

ANNOTATIO (24) pag. 182.

Edit Rom. habet : *Et Malachias.* Certe quidem verba hic laudata non apud Ezechielem, sed apud Malachiam reperire est : attamen edit. vet. ac omnes mss. legunt, *Et Ezechiel.* Quare dicendum est eum librum quem, ut Hieronymus *Procem in Malachiam*, Sixtus Sen. *Bibl. sanctæ* lib. V. annot. 262. Huetius *Demonst. Evangel.* prop 4. *De libro Malachiæ.* num. 2. et 3. auctores sunt, Origenes ab Angelo, alii autem ab Esdra scriptum voluere, Ezechieli ascriptum fuisse ab Ambrosio. Nec forte defuit exemplar aliquod cujus auctoritate niteretur; cum parum verisimile sit ab eo testimonium hoc neque admodum breve, neque etiam ita commune ex memoria descriptum, ut in Auctore nominando errori esset locus. Sed hic minime videtur omittendum Doctorem nostrum in eo quod omnes omnino etiam sanctissimos viros igne purgatum iri assererat, Adimantii vestigiis insistere; ut recte

observavit Huetius, Origen. lib. II. quæst. II. num 2. et 8.

ANNOTATIO (25) pag. 183.

Cœlestia, id est, Angelus et corvi, ut legitur in tertio Regnorum libro XVII, 6. *Corvi quoque deferebant ei panem et carnes mane...* et XIX, 5... *Et ecce Angelus Domini tetigit eum, et dixit illi : Surge, comede...*

ANNOTATIO (26) pag. 188.

Omnes manuscripti fere ad unum habent : *argumenti esse ingenia.* Non male, si voces, *argumenti ingenia*, sumas pro argumentationis tricis et cavillis, sive sophismatis. Vide Glossarium Cangii ad nomen, INGENIUM.

ANNOTATIO (27) pag. 192.

Hic *elationem* ponit, non superbiam, sed ipsum Apostoli raptum, quo usque ad tertium cœlum elatus sive elevatus dicitur.

ANNOTATIO (27 *bis*) pag. 196.

Viæ signum, id est, columnam ad indicandas vias in biviis aut triviis erectam, vel ἑρμαῖον λόφον, de quo sic legitur in Proverbiis, cap XXVI, 8. *Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii.*

ANNOTATIO (28) pag. 197.

Vet. edit. in margine, ac Rom. in corpore, *ne in ter-*

ram repromissionis, habent; sed cuncti manuscripti constanter legunt, *ne in terram resurrectionis;* translato scilicet rei figuratæ nomine in ejus figuram.

ANNOTATIO (29) pag. 205.

Hunc locum memoriter citavit Ambrosius; quandoquidem Jacob fugienti fratrem ea tribuit, quæ ab eo in patriam redeunte dicta memorantur. At ibi etiam reperitur aliqua varietas, cum pro, *Castra Angelorum*, LXX. Interpretes habeant παρεμβολὴ Θεοῦ αὕτη : qua in lectione ipsis sacri omnium idiomatum codices consentiunt.

ANNOTATIO (30) pag. 207.

Cygnea... gratia senectutis, id est, suavior senectus; ex communi scilicet errore veterum, a quibus cygni sub mortem imminuentem suavius canere asserebant. Sed hoc merum esse commentum jam diffitetur nemo.

ANNOTATIO (31) pag. 209.

Uterque, nimirum Evangelista et Baptista.

ANNOTATIO (32) pag. 211.

Theoremata, id est, contemplationis argumenta, sive, ut vocant, objecta.

ANNOTATIO (33) pag. 212.

Mirabere forsitan Ecclesiasticum hic et sequenti Psalmo in versiculum 12. Salomoni adjudicari, cum non solum Augustinus de hoc sicut et de libro Sapientiæ, scripserit

lib. XVII *de Civit. Dei*, cap. XX. *Non autem esse ipsius*, Salomonis scilicet, *non dubitant doctiores :* sed et Ambrosius ipse lib. I. *de Interpell. Job.* cap. III. num. 6. eumdem Ecclesiasticum testatur scriptum fuisse a Sirach. Verum cum illi Salomonis titulum imposuit, id fecit eo permotus quod *propter eloquii*, verba sunt Augustini loco citato, *nonnullam similitudinem, ut Salomonis dicatur, obtinuit consuetudo;* vel quod eumdem ex sententiis Salomonis compilaverit Jesus filius Sirach. Quod autem spectat ad ejus auctoritatem, quamvis non semper tanta fuerit in orientali Ecclesia, maximam tamen semper fuisse in occidentali constat tum ex loco Augustini jam laudato, tum ex eo quod ipsum Ambrosius lib, *De Bono Mortis.* cap. VIII. num. 35. *De Elia et Jejunio.* cap. XVIII. num. 67. et in Psalm. CXVIII. Serm. XX. versiculo 153. atque alibi nunquam non pro authentico habet. Uberius de hoc eo eodem libro disputatum reperies apud Huetium in Demonst. Evang. prop. 4. *De Ecclesiastico.* num. 1. 6. et seq. Videsis etiam B. Thomam. 1. p. q. 89. a. 8. ad 2. Item 2. 2. q. 174. a. 4. ad 4. et Patrem Nicolai ad utrumque locum.

ANNOTATIO (34) pag. 218.

Moralitate... gravari, id est, usu consuetudinis ac moris, humani quo se nobis Deus accommodat.

ANNOTATIO (35) pag. 235.

Rom. Edit. hic et infra reposuit e sacris Codicibus, *Gad*, Verum cum aliæ editiones atque manuscripti in voce, *Nathan*, consentiant, apparet memoria lapsum fuisse

Ambrosium, quem auctoritate propria emendare religioni est.

ANNOTATIO (36) pag. 241.

Rom. Edit. detraxerat has voces, *substantia viri.* Non satis consulte; nec enim hic signatur aliud, nisi laudem Job viri, cujus erat substantia ac natura inferior, quam substantia ac natura dæmonis, ejusdem dæmonis esse condemnationem.

ANNOTATIO (37) pag. 242.

Absolvit, id est, concludit, ac evincit.

ANNOTATIO (38) pag. 257.

Arbiter et prœliator ; significatur enim Paulus et *Arbiter*, sive agonothetes dici spiritalis certaminis, quod multis Epistolarum suarum locis ejus leges aliis præscripserit, præmiumque proposuerit; et idem prœliator, sive athleta est, ut de se ipse testatur in Epist. I ad Cor. IX, 26 et II ad Tim. IV, 7. quarum habet prima : ... *Sic pugno, non quasi aërem verberans;* altera vero, *Bonum certamen certavi.*

ANNOTATIO (39) pag. 269.

Quod ait Ambrosius hunc ipsum versiculum abs se etiam expositum esse, illum non dubitamus respicere ad superiora ista : *homines me dereliquerunt; quia sordent illis vulnera mea.*

ANNOTATIO (40) pag. 271.

Corona illa donabantur ii qui in ludis ab Hercule in honorem Jovis prope Olympiam urbem institutis, ac singulis quinquenniis celebrari solitis vicissent. Erat autem illa ex ramis olivæ. Porro ἐπινίκια, carmina sunt quibus victoria cujuspiam celebratur, qualia fere Pindarus lyricorum princeps nobis reliquit.

ANNOTATIO (41) pag. 288.

Diapsalma, est quædam in Psalmo divisio, vel mutatio; *ut sicubi* (ait Hilarius *Prologo in Expositione Psalmorum*) *diapsalma intercesserit, aut aliquid aliud dici, aut etiam ab altero dici, aut in altero artis musicæ modulo cantari intelligendum sit.* Hieronymus epist. CXXXVIII. ad Marc. ab hac opinione discrepat, contendens *diapsalma* nihil aliud sonare, quam Hebræorum *sela*, id est, semper, quod tantum distinctionis causa ponebatur. Verum longe aliter de eadem voce disserit Eusebius Cæsar, in *Expositione Græc. Patrum in Psalmos* a Baltaz. Corderio concinnata, et Antuerpiæ typis Moreti an. 1643 edita. Illic siquidem narrat quinque cantores ordinis levitici, quos David elegerat, et quorum ipse medius stabat, singula musica instrumenta pulsantes contra Sanctuarium psallere solitos Spiritu sancto inspirante. At si quando ejus afflatus cessaret, eos quoque tantisper a cantu destitisse, ac tum scripsisse *diapsalma*. Gregorius Nyssenus Tract. II. in Psal. cap. X. silentium illud non cessationi divini instinctus, sed novæ cuipiam illustrationi a Spiritu sancto in mentem Davidis immissæ attribuit. Hunc adeas licet; sicut et Cassiod. Prolog. in Psalmos cap. XI. et alios.

ANNOTATIO (41 *bis*) pag. 297.

Dependentes ; hoc est, quasi quæ, inclinata lance, adjudicarentur.

ANNOTATIO (42) pag. 298.

Adverte dictionem, *solvenda*, ad accusativum, *peccata*, esse referendam.

ANNOTATIO (43) pag. 304.

Dicitur hic, *peccati tortitudo,* eo quod ab æterna regula deflectat ac detorqueatur.

ANNOTATIO (44) pag. 312.

Videtur esse tractatus, hoc est, qui videtur esse hujus tractatus argumentum. Namque ab ipso expositionis istius exordio hunc Psalmum versari in explicando Christi Domini adventu affirmaverat Ambrosius.

ANNOTATIO (45) pag. 318.

Innuere videtur fœdum illud sacrificium, quo apud Romanos pontifex maximus, uti ex Prudentio *Perist. hymno* x. discere est, consecrabatur. Sic porro peragebatur hujuscemodi consecratio : Cum terra in altam scrobem egesta esset, eo futurus pontifex demittebatur vittis atque infulis exornatus : mox tabulato innumeris foraminibus terebrato scrobs tegebatur : deinde taurus ibi jugulabatur, cujus sanguis ubertim per tabularum meatus defluebat :

Defossus intus quem sacerdos excipit,
Guttas ad omnes turpe subjectans caput,
Et veste et omne putrefactus corpore.
Quin os supinat, obvias offert genas,
Supponit aures, labra, nares objicit,
Nec jam palato parcit, et linguam rigat,
Donec cruorem totus atrum combibat.

Postremo eductus inde bellus pontifex eminus adorabatur a populo. Quæ omnia fuse ac eleganter describit loco citato Prudentius.

ANNOTATIO (46) pag. 323.

De nobis; cum hic sensus elici ex istis verbis posse videatur : Christus in paradisi sedibus regnum suum de nobis reformavit, quod nimirum perduellium Angelorum casu fuerat quodam modo deformatum.

ANNOTATIO (47) pag. 329.

In confesso est olim non tantum apud Græcos ac Latinos, sed et apud Barbaros magna religione ac reverentia cultam esse mensæ atque conviviorum societatem. Etenim gentes fere omnes cum privata fœdera, tum publica per salis ac panis communionem jungebant : Jovem hospitalem mensæ præsidem et vindicem existimabant : jurabant per mensam hospitalem; et si quis hospites atque ὁμοτραπέζους violasset, non modo ipse habebatur execrabilis, sed et ædes ubi hoc sceleris patratum esset, tanquam funestæ, interdum habitatoribus desertæ remanebant. Vide Strukium Ant. Conviv. lib. I. cap. III.

ANNOTATIO (48) pag. 337.

Inequitare non potuit. Hic autem obiter observa, quod jam supra annotavimus, diabolum ab Ambrosio passim peccatoris nuncupatione signari.

ANNOTATIO (49) pag. 340.

Celebris est illa Psalmorum in quinque partes divisio, cum ejus meminerint e Græcis Eusebius Cæsar. *Argum in Psal. enumer.* Gregorius Nyssenus *Tract* I. *in Psal.* cap. V. et seq. Hieronymus Epist. CXXXIV. Hilarius Pictav. *Prol. in Psal.* Quibus potest addi Cassiodorus in *Prol. super Psal.* cap. II. atque alii. Quod autem eam rejicit Hieronymus et post eum nuperus commentator, vir alioquin eruditus, ducti Hebræorum, ac maxime Apostolorum actoritate semper Psalmorum librum, non autem libros nominantium; eam quidem rationem non male infra num. 57. diluit noster Ambrosius. At vero quod laudatus auctor eamdem divisionem Christo negat esse antiquiorem præterquam quod Hieronymum atque Hilarium inter se committit, qui facile conciliari possunt, modo Hieronymianum testimonium non omnes omnino Hebræos includere consentiamus; certe manifestum est eum non vidisse Eusebii testimonium. Is enim memoratam divisionem Hebræis diserte attribuit, atque in accuratissimis exemplaribus inveniri asserit. Quinetiam haud absurdum fuerit existimare peritos illos hebraïcæ linguæ, quos Ambrosius. ut ipse numero superiori significat, de clausula hujusce Psalmi percunctatus est, ab eo quoque de Psalmorum apud Hebræos divisione fuisse interrogatos.

ANNOTATIO (50) pag. 344.

Solebant veteres diebus lustricis, id est, quibus urbs aliqua sacris piabatur, ludos ac certamina celebrare. Hoc intelligitur ex Seneca in Troad. ubi sic habes : *nec stato lustri die... puer citatas nobilis turmas ages.* Quod autem de vivendi disciplina adjungitur, id eodem pertinet, quo illud Pauli I Cor. IX. 25. *Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet;* utrobique enim significatur olim severam athletarum fuisse vivendi rationem. Ea de re extat hæc præceptio Epicteti, *Enchir.* λέ. δεῖ σε εὐτακτεῖν, αναγκοτροφεῖν, ἀπέχεσθαι πεμματων, γυμνάζεσθαι πρός ἀνάγκην ἐν ὥρᾳ τεταγμένῃ, ἐν κάυματι, ἐν ψύχει, μὴ ψυχρὸν πίνειν, μὴ οἶνον, etc. Non dissimilia reperies apud Arrianum lib. III, quibus addas licet quæ Horatius lib. *de Arte poëtica* in hanc rem scribit.

ANNOTATIO (51) pag. 358.

Est hic ellipsis adverbii *magis*, vel *potius;* quæ figura minime insolens apud Ambrosium.

ANNOTATIO (52) pag. 370.

Hoc loco id significat Ambrosius Christum gradus omnes ac notas humanorum affectuum, innoxiorum videlicet, in humanitate sua suscepisse, et præ se tulisse.

ANNOTATIO (53) pag. 380.

Ex orationis serie id intelligere haud ægre licet, eos ex Israëlitis qui justificati sint, atque eos qui non pervenerint ad justificationem inter se apponi; docerique alios, quod

eam operum fiducia pleni quærerent, repudiatos; auditos vero et susceptos alios, quod electionem gratiamque divinam invocarent, atque ad eas accederent, humilitatis scilicet, grati animi, fideique ministerio.

ANNOTATIO (54) pag. 385.

Hoc est, anxii atque dubii erant.

ANNOTATIO (55) pag. 387.

Inarata, id est, *arata*. Nam alioqui sæpe sumitur pro, *non* arata. Horat. in Epodon libro, ode XVI, sic habet

Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea.

Terra vero *nostra*, idem est atque nos ipsi. Sed plana est metaphora.

ANNOTATIO (56) pag. 389.

Mulieris hujus, nimirum *intelligibilis;* hoc est, plebis Judaïcæ, ut supra exponitur.

ANNOTATIO (57) pag. 396.

Hic sequitur B. Ambrosius eorum opinionem, qui mortis Christi Domini triduum ita explicabant, ut dicerent ejus primam noctem fuisse tenebras illas quæ Domino expirante totum orbem operuerunt: primum vero diem, spatium illud lucis, quod inter easdem tenebras ac noctem sequentem intercessit. Verumtamen jure merito hanc opinionem repudiat Augustinus *De Consensu Evang.* lib. III. cap. IV. num. 66. ubi sicut et *Quæst. Evang.* lib. I.

quæst. 7. docet in memoratis tribus diebus partem pro toto sumendam esse; in quo eum interpretes vulgo secuti sunt. Vide etiam D. Thomam part. III. quæst. 51 art. 4. et alios scholasticos quorum hac in re summus est consensus. Quinimo eamdem sententiam ipsemet Ambrosius docere videtur *Epist. ad Episc. Æmiliæ* scribens, *intra quod triduum*, inquit, *et passus est, et quievit et resurrexit.*

ANNOTATIO (58) pag. 396.

Privilegium (ut tradit Briss. de Verborum significatione, lib. XIV.) *jus singulare est, et in certæ personæ, vel causæ gratiam et favorem concessum.* Christiani autem usque adeo quondam imperatorum edictis privilegiis suis spoliati sunt, ut infames daclarati, reipublicæ, fori ac militandi jure privati, atque adeo ad necem cujuslibet gladio nefaria proscriptione addicti fuerint. Adi Baronium ad annum Christi 303. 304. et 362.

ANNOTATIO (59) pag. 406.

Remedium excederent, hoc est, præterirent omitterentque.

ANNOTATIO (60) pag. 415.

Sua occulta mandabat, id est, oratione commendabat.

ANNOTATIO (61) pag. 419.

Per montem in hoc Evangelii loco perduellem angelum significari jam in Psalm. XXXVI, num. 77. vir sanctus do-

cuerat his verbis : *Dicetis huic monti : Tollere, et jactare in mare. Huic. Cui? Dæmonio, inquit*, etc. In qua quidem expositione gravitatem Ambrosii ac modestiam nonnulli desiderant. Verum isti, ne quid gravius dicamus, æquo morosiores sunt. Ecquis enim eat inficias, per montis altitudinem superbum illum spiritum haudquaquam insulse adumbrari? Nam quod ad litteralem sensum attinet, nunquam animi fuit sancto Præsuli negare fidei vim inesse θαυματουργικὴν : sed mysticum prosequi maluit, quod eum duceret auditoribus suis utiliorem.

ANNOTATIO (62) pag. 424.

Responsoria proprie dicuntur, cantus qui singulis lectionibus subjicitur; vocanturque eo nomine, vel quia auditorum assensum significant, vel quia lectionibus respondent, tristia tristibus, læta lætis; vel demum quia choro respondente cantantur; quemadmodum ex Stephano Æduensium Episcopo nec non ex Ruperto docet eruditionis eminentissimæ Cardinalis Bona lib. de divisione Psalmorum, cap. XVI, § 15, num. 2. Verum hic non sumi eo sensu responsoria manifestum est, cum dicatur non lectionis, sed *Psalmi responsorium*. Itaque haud illibenter existimaremus post psalmos singulos decantari olim consuevisse singula responsoria; præsertim cum Gennadius de Script. Eccles. tradat Musæum Episc. Massil. scripsisse *responsoria psalmorum :* et Rabanus lib. I, de Instit. Cleric. cap, LI autor sit responsoria in usu longe ante antiphonas in Italia fuisse. At vero eadem posse etiam pro ipsis Psalmi versiculis usurpari Ambrosius ostendit in Psalm. XXXVII, num. 58. *Nam ante responsorium proximum*, inquit, *versiculus est : Et projecerunt me*, etc.

ubi clarum est per vocem *responsorium*, intelligendum versiculum illum : *Sed tu ne derelinquas me*, etc., ut patebit consideranti. Neque vero mirum videri debet, si Psalmorum versiculi alternis choris persoluti responsoria vocitentur; cum jam laudatus Cardinalis psalmos quoque ob eamdem rationem antiphonas posse nominari autumet. Ipsum adisis lib. citato cap. XVI, § 10, num. 1. Non secus ac doctissimum Cangium in voce *Responsorium.*

ANNOTATIO (63) pag. 427.

Fuit is M. Æmilius Lepidus marianarum partium assertor, qui adversus Catulum syllanæ factionis ducem cum quo prius consulatum gesserat, bellum gessit.

ANNOTATIO (64) pag. 428.

Antonius, Lepidus, atque Augustus prius discordes, ut Julii Cæsaris a Bruto aliisque conjuratis interfecti nocem persequerentur assumpta triumvirali potestate, arma sua primo conjunxerunt; sed brevi soluta est illa societas. Namque haud multo post Lepido in ordinem redacto, Antonius denique apud Actium, maritimam Epiri urbem, navali pugna profligatus ab Augusto violentas manus in suam ipsius vitam convertit. Has Octaviani Cæsaris victorias, et pacem inde secutam Tacitus compendio exprimit illis verbis : *Lepidi, atque Antonii arma in Augustum cessere, qui cuncta discordiis civilibus fessa, nomine principis, sub imperium accepit.*

ANNOTATIO (65) ibid.

Sic manuscripti aliquot, atque edit. omnes. Verumta-

men quorsum hoc loci vox πειράσαι; nisi velis eam respicere ad περάτων. Nam versiculus, qui hic exponitur, ita habetur apud LXX. Ανταναιρῶν πολέμοις μέχρι τῶν περάτων τῆς γῆς. Nihilominus videtur Doctor noster potius scripturus fuisse περᾶν aut περᾶσθαι quam περάσαι. Quocirca non magno momento inflecteremur in lectionem aliorum manuscripti ubi legimus, *phase enim transire est.* Etenim hoc sancto viro satis usitatum, ut tectis quodam modo verbis Scripturæ locos ad eruenda ex eisdem morum præcepta subinnuat. Posset igitur inde duci hic sensus : Transeundo a terrenis ad cœlestia imitare Israëlitarum phase, etc.

ANNOTATIO (66) pag. 429.

Scrupeis conferebant, id est, saxeis; scrupus enim saxum est, unde scrupulus. Quod autem adjungitur de antris ac spelæis, tangitur ethnicorum superstitio, qua deorum oracula potissimum in subterraneis locis interrogabant; ut puta in antro Delphici Apollinis, Sibyllæ, Trophonii et similibus.

ANNOTATIO (67) pag. 430.

Specula locus editus est atque ad speculanda longinqua idoneus. Unde in præfatione Psalmi 1, num. 2, habes : *Aliorum* (scopulorum) *specula aliorum, usus*, etc. Per metaphoram vero pro sublimi vel intenta mentis contemplatione accipitur.

ANNOTATIO (68) pag. 434.

Notant ad marginem veteris editionis ex Hieronymo,

per annos ferme ducentos in loco resurrectionis, Jovis simulacrum; in rupe sanctæ crucis, statuam Veneris marmoream stetisse: sperantibus persecutionis auctoribus fore ut hac arte Christianis sanctissimorum mysteriorum fidem eximerent. Unde ibidem concluditur Venerarium ab Ambrosio dici locum, qui fuisset Veneris sacrilegis religionibus pollutus spurcatusque. Verum cum nefarius ille cultus non nisi multis annis post Domini resurrectionom adhibitus fuerit, veremur ut satis commode dicere potuerit sanctus Doctor, Christum in Venerario passum esse: maxime ob antecedentia illa, *secundum cœli tractum*, sed ea de re eruditores pronuntient.

ANNOTATIO (69) pag. 440.

Cum docetur hoc loco peccatum mundi nullo alio modo, quam Christi sanguine potuisse aboleri, illud intelligendum est ex parte ipsius mundi; quod scilicet nulla existeret pura creatura, quæ vel pro communi peccato vel pro suo satisfacere saltem plene perfecteque posset, ut communiter affirmant theologi. Verum ex parte Dei, S. Thomas part. III, quæst. 46, art. 2. Augustini auctoritate ostendit, tametsi modus liberationis humanæ fuerit convenientissimus, absolute tamen alium Deo non defuisse, quo mundum redimeret. Quod sane Ambrosium negaturum fuisse non putamus. Neque enim tam angusti limites potentiæ ac sapientiæ divinæ statuendi sunt, quam hac nostra ætate quidam etiam e catholicis audacius quam consultius faciunt. Et certe Psal. seq. v. 8, sanctus Doctor soli simplici homini peccatorum redimendorum abjudicat facultatem.

ANNOTATIO (70) pag. 442.

Hic ut alibi non uno loco pro textu Scripturæ ponitur ejus interpretatio; cum enim *Judas* ac *Judæa* confessionem, ut jam observatum est, significent; idcirco quas Scriptura *filias Judæ*, seu *Judææ*, has vir sanctus *animas confitentes et filias confessionis* vocat.

ANNOTATIO (71) pag. 450.

Agitur hic de fidelibus adultis, qui judicium non de originali peccato, sed de actualibus subituri sunt. Quod vero subditur *iniquitatem calcanei magis lubricum delinquendi; quam reatum aliquem nostri esse delicti*, hoc nimirum significatur, quod postea in Tridentina Synodo sess. 5. can. ult, sancitum est, concupiscentiam ab Apostolo peccatum appellari non, *quod vere et proprie in renatis peccatum sit: sed quia ex peccato est, et ad peccatum inclinat.* Confer sodes hunc nostri locum cum iis quæ lib. II. cap. 40. *de Gratia et Peccato originali* tradit Augustinus.

ANNOTATIO (72) ibid.

Hæsitanda, quæ proferenda non est, nisi reluctante ac prope invita lingua; ut evenit iis qui hæsitantia laborant.

ANNOTATIO (73) pag. 459.

Quem nec ipsa terra capiebat. Videntur hæc verba proprie cadere in Alexandrum Macedonem, quem Plutar-

chus et Valerius Maximus narrant, cum de infinitate mundorum philosophum quemdam disputantem audivisset, flevisse, quod vix unum possideret. Hinc de illo Juven. Sat. x. ait :

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis.
Æstuat infelix angusto limite mundi.

ANNOTATIO (74) pag. 465.

Arbitra, id est, testis ; per hanc enim animæ Christi subjectionem dispensatio humanæ redemptionis manifestata est ; cum inde consilium divinum inobedientiæ primi Adæ per secundi obedientiam reparandæ intellexerimus. Aut forte *arbitra* idem quodam modo est ac moderatrix ; quia dispensationem illam anima Christi Domini suscepit non coacta sed volens. Quippe oblatus est, quia ipse voluit, ut Esaïas LIII. 7. vaticinatur.

ANNOTATIO (75) pag. 466.

Dei Filius subjectionem quidem cum corpore suscepit, sed non deposuit cum corpore ; quia illud quod semel assumpsit, nunquam dimisit. Deposuit vero cum corporis servitute; quando scilicet corpus, excusso mortalitatis jugo, immortalitatis dotibus præditum resurrexit.

ANNOTATIO (76) pag. 474.

Eget medico qui movetur. Ut bene sensum intelligas, adverte hic prima duo istius versiculi verba explicari : *commoti amoveantur :* commotiones autem morbos atque ægritudines animi esse ; unde a Græcis παθη vocatæ sunt,

Innuitur itaque hoc toto versiculo pèccatores et in ægritudine et in egestate ac penuria esse positos. Hanc interpretationem confirmant quæ infra de ira, libidine atque aliis perturbationibus dicuntur.

ANNOTATIO (77) pag. 478.

Hic de se ipso loqui Ambrosium palam faciunt non modo quæ in ejus vita de secunda ipsius ad Maximum legatione Paulinus tradit : verumetiam quæ ipsemet sanctus epist. ad Valent. et in Orat. de ejusdem Obitu scripsit, ambigere nos non patiuntur.

ANNOTATIO (78) pag. 479.

Vindicta illa Gratiani per summum scelus trucidati sic peracta est. Occupaverat magnis copiis Alpium angustias comes Andragathius. Has cum divinitus obcæcatus deseruisset, Theodosius exercitum suum licet multo inferiorem traducens, Maximum, qui tanquam victoriæ spectator Aquileiæ insederat, cepit atque occidit : quo comperto Andragathius in mare se præcipitem armatus dedit. Vide Orosium. lib. VII, cap. 35, et alios.

ANNOTATIO (79) pag. 481.

Jugum in trutina scapus est ex cujus extremis binæ lances pendent; unde translata est hæc metaphora.

ANNOTATIO (80) ibid.

Descendimus omnes in Jordanem cum Christo capite nostro, cujus contactus aquam non solum Jordanis, sed

omnino omnem sanctificavit; ut dignum regenerationis nostræ fieret instrumentum. Alioquin autem multi olim in ipso Jordane baptizari peroptabant; quemadmodum de sanctis quibusdam in ipsorum vitis legere est, ac de Constantino magno Hieronymus ex Eusebio tradit.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.	BIBLIOTHECA GALLICA.
Apologia David I, p. 3.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 110-116.
Apologia David II, p. 52.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 117.
Præfatio in Psalmum I, p. 97.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 118-122.
Enarratio in Psalmum I, p. 104.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 122-127.
Præfatio in Psalmum XXXV, p. 141.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 127-128.
Præfatio in Psalmum XXXVI, p. 164.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 128-129.
Præfatio in Psalmum XXXVII, p. 225.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 129-132.
Enarratio in Psalmum XXXVIII, p. 271.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 132-133.
Enarratio in Psalmum XXXIX, p. 300.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 133-134.
Enarratio in Psalmum XL, p. 315.	Ejusdem fragmenta, tom. IX, p. 134-136.

INDEX

TOMI QUINQUAGESIMI SEXTI.

APOLOGIÆ PROPHETÆ DAVID.

APOLOGIA I AD THEODOSIUM AUGUSTUM.

APOLOGIA II PROPHETÆ DAVID.

ENARRATIONES IN XII PSALMOS DAVIDICOS.

EXPLICIT INDEX.